

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” – RĂDĂUȚI

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL
ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. I

SESIUNEA 1919–1920

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

**BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL
ROMÂNIEI ÎNTREGITE**

VOL. I

SESIUNEA 1919–1920

**BUKOWINER IM PARLAMENT
DES VEREINIGTEN RUMÄNIEN**

BAND. I

SESSION 1919–1920

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” RĂDĂUȚI

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. I

SESIUNEA 1919–1920

Cuvânt-înainte de ION AGRIGOROAIEI
Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii
de RODICA IAȚENCU și MARIAN OLARU
Indice de nume de RODICA IAȚENCU

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2015

CUPRINS

Cuvânt-înainte	7
Bucovineni în Parlamentul României întregite. Sesiunea 1919–1920	13
Notă asupra ediției	57
Rezumatele intervențiilor parlamentare – Adunarea Deputaților, Senat	59
Zusammenfassungen der parlamentarischen Reden – Abgeordnetenhaus, Senat	63

I. ADUNAREA DEPUTAȚILOR

I.1. Vasile Bodnărescu	67
I.2. Ion Zelea-Codreanu	71
I.3. Toader Crețu	85
I.4. Ștefan C. Ioan	86
I.5. Vasile Lițu	89
I.6. Florea Lupu	99
I.7. Vasile Marcu	102
I.8. Aurel Morariu	106
I.9. Aurelian Moldovan	126
I.10. Ion Nistor	129
I.11. Iorgu G. Toma	130
I.12. Vasile Tomegea	135
I.13. Vasile Ungureanu	138

II. SENAT

II.1. Nistor Andronicescu	139
II.2. Nicolae Carabioschi	144
II.3. Nicolae Cotlarciuc	147
II.4. Ion C. Grădișteanu	150
II.5. Alexandru Hurmuzachi	156
II.6. Teofil Lupu	157
II.7. Vladimir Repta	160
II.8. George Wassilko	161

DOCUMENTE

1. Documente privitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României	165
1.1. Legea fundamentală provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei (12 noiembrie 1918)	165
1.2. Declarația de unire a Bucovinei cu România (15/28 noiembrie 1918)	166
1.3. Decret-lege nr. 3 744 relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României (18 decembrie 1918)	167
1.4. Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României (18 decembrie 1918)	168

1.5. Decret-lege nr. 3 745 (18 decembrie 1918).....	169
1.6. Telegrama prezentată de Erast Mandicevski în primul Parlament al României întregite din partea Bucovinei (25 noiembrie 1919).....	170
1.7. Ratificarea actelor unirii Bucovinei cu Regatul României (26–29 decembrie 1919)	171
1.8. Discursul senatorului Iuliu Coroianu despre problemele unirii Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României (28 decembrie 1919)	176
1.9. Discursul președintelui Senatului, Paul Bujor, cu ocazia ratificării actelor de unire a provinciilor românești cu Regatul României (31 decembrie 1919)	180
2. Mesajul regal rostit la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României întregite (20 noiembrie 1919).....	181
3. Decrete și proiecte de lege	183
3.1. Decrete-legi privind reforma electorală.....	183
3.1.1. Decret-lege nr. 3 402 privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918	183
3.1.2. Decret-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620 din 24 august 1919	185
3.1.3. Decret-lege nr. 4 234 din 6 octombrie 1919.....	202
3.2. Decret-lege nr. 4 091 din 12 septembrie 1919 privind înființarea universităților românești în Cluj și în Cernăuți.....	203
3.3. Raport și proiect de lege privind unificarea bisericească (5 februarie 1920)....	203
3.4. Proiect de lege referitor la mărirea veniturilor județului Suceava (martie 1920)....	204
3.5. Proiect de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă (3 martie 1920).....	206
3.6. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina	209
3.6.1. Decretul-lege agrară nr. 3 871 din 6 septembrie 1919.....	209
3.6.2. Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina – 1921	221
4. Listă guverne (1919–1920)	246
4.1. Guvernul Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919).....	246
4.2. Guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)	247
4.3. Guvernul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921).....	248
5. Programe de guvernare.....	251
5.1. Declarația guvernului Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)	251
5.2. Declarația guvernului Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)	262
6. Ratificarea tratatelor de pace semnate cu Austria, Germania și Ungaria (29 iulie–14 august 1920).....	268
6.1. Tratatul de Pace cu Austria (Saint-Germain en Laye, 10 septembrie 1919) – 29 iulie 1920	268
6.2. Tratatul de Pace cu Germania (Versailles, 28 iunie 1919) – 14 august 1920	271
6.3. Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920) – 14 august 1920	283
Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii. Colecție fondată în anul 1996	289
Indice de nume	293

CUVÂNT-ÎNAINTE

Marea Unire reprezintă un eveniment de importanță capitală pentru destinul națiunii, marcând intrarea societății românești într-o nouă etapă a evoluției sale istorice. Hotărârile adoptate la Chișinău (27 martie/9 aprilie 1918), Cernăuți (15/28 noiembrie 1918) și Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918) au exprimat poziția națiunii în epocă; consemnând Unirea, acestea au precizat și sensul democratic ce trebuia urmat, prevăzându-se reforma agrară, votul universal, egalitatea în fața legii, indiferent de etnie, limbă și religie ș.a.

Marea Unire a condus la creșteri însemnate în ceea ce privește suprafața, populația, suprafața arabilă, resursele de materii prime și energie, forța industriei. Până a se ajunge la punerea în valoare a noilor posibilități, România a fost confruntată cu numeroase greutăți, consecințe ale desfășurării operațiilor militare pe teritoriul său (și Bucovina a suferit din plin aceste consecințe), ale refugiului din 1916 în Moldova, ale exploatării economice, organizată de ocupant în Oltenia, Moldova și Dobrogea timp de aproape doi ani, ale pierderilor umane provocate de război și de tifosul exantematic, ale evacuării tezaurului la Moscova etc. Multe întreprinderi nu funcționau sau utilizau o capacitate redusă, producția agricolă scăzuse considerabil, căile de transport se aflau într-o stare deplorabilă, bugetele se încheiau cu deficite de proporții, inflația era amenințătoare.

La toate aceste greutăți s-au adăugat cele izvorâte din însuși procesul de consolidare a Actului Național, de realizare a unificării administrative, economice, politico-sociale și spirituale. Momentele Unirii din anul 1918 nu au rezolvat, *ipso facto*, problemele unificării. De fapt, nici nu și-au propus acest obiectiv, în entuziasmul manifestat în acele clipe, firesc de altminteri, nu au fost evaluate, imediat și la realele lor dimensiuni, unele dintre aceste probleme. Fiecare provincie care s-a unit cunoscuse influențe specifice, venind din direcții diferite, particularități care au izvorât din modul de exprimare al fiecărei stăpâniri străine. Presiunile exercitate de acele stăpâniri nu au reușit să modifice esența proprie neamului românesc și nici să-l disloce. S-a urmărit contopirea acestor provincii în imperiile respective, dar mijloacele utilizate nu au fost întotdeauna aceleași și de aici moștenirea diferită cu care au venit.

Unificarea celor patru sisteme (din Regat, din Basarabia, Bucovina și Transilvania), procesul integrării provinciilor și al consolidării României întregite reprezentau o operație complexă, de înfăptuit cu mari eforturi materiale, greu de depășit la sfârșitul războiului. S-au adăugat asperitățile izvorâte din viziunile regionaliste, din interese politice etc., precum și cele generate din greșelile și abuzurile săvârșite, mai ales, în primii ani de după Unire; toate acestea, plasate într-o situație externă instabilă, până la recunoașterea internațională a noilor frontiere și asigurarea lor de către statul român.

Procesul de unificare legislativă s-a produs printr-o împletire a modalităților de înfăptuire. Menținerea, pentru un timp, a unor legiuri specifice unor regiuni s-a interferat cu extinderea, tacită sau explicită, a unor legi din vechea Românie, cu adoptarea Constituției din 1923, cu promulgarea legilor și codurilor de unificare. Dacă exercitarea, în mod deplin, a activității guvernului central (din componența căruia făceau parte și miniștri delegați ai noilor provincii) asupra tuturor regiunilor țării s-a înfăptuit într-o perioadă scurtă de timp, unificarea legislativă a fost un proces de durată. În ceea ce privește acest proces, Constituția din martie 1923 prevedea, între altele (art. 137): „Se vor revizui toate codicele și legile existente în diferite părți ale statului român, spre a se pune în armonie cu Constituția de față și asigurarea unitatea legislativă. Până atunci, ele rămân în vigoare”.

Asemenea măsuri s-au luat începând cu momentele Unirii, cu decrete-legi de desființare a Unirii de către rege și guvern, cu adoptarea, de către primul Parlament al României întregite, la 29 decembrie 1919, a legilor prin care actele de unire primeau o nouă sancțiune democratică; importante măsuri din anii '20 au contribuit la instituirea cadrului juridic unitar, absolut necesar desfășurării vieții publice normale într-un stat suveran (Legea pentru unificarea administrativă – 1925, Legea pentru unificarea judecătorească – 1924, Legea pentru învățământul primar al statului – 1924, Legea pentru învățământul particular – 1925, Legea pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan la rangul de Scaun Patriarhal – 1925, Legea pentru regimul general al cultelor – 1928, Concordatul cu Vaticanul – 1929 ș.a.), după cum altele au fost luate în deceniul următor, chiar până în anul 1940. În același timp, s-a urmărit înlăturarea acelor legiuri care contraveneau încadrării depline a noilor teritorii în statul național unitar român.

Distinsul jurist Andrei Rădulescu, membru al Academiei Române, a expus, într-o amplă prelegere, în seria celor organizate de Institutul Social Român în 1921–1922, pe marginea viitoarei Constituții, probleme și principii de o deosebită însemnătate referitoare la separarea puterilor în stat, exercițiul și organizarea puterii judecătorești etc., insistând, în mod deosebit, pe principiul uniformității, „pe care îl socot absolut necesar”, cerut „în primul rând de interesul practic al vieții zilnice”. În al doilea rând, organizarea uniformă „este cerută de interesul unității naționale [...]. N-avem nicio rațiune să se alcătuiască ori să se păstreze organizații (judecătorești – n.n., I. A.) separate pe regiuni. Cele găsite în noile teritorii nu sunt produsul gândirii românești ori izvorâte din trecutul neamului nostru, ci sunt organizații instituite și impuse de alții. Nimic nu ne îndreptățește să ținem morțiș la păstrarea acestor rânduieli. Desigur, se va lua din ele ce este bun și potrivit nevoilor generale ale țării și se va utiliza pentru înjghebarea unei organizații cât mai bune, dar aceeași pentru tot Regatul român”.

La aproximativ un an de la înfăptuirea Marii Uniri și în fața unei situații complexe, numai schițată aici, în noiembrie 1919, s-au desfășurat alegerile parlamentare, primele alegeri parlamentare din țara noastră organizate pe baza votului universal. S-a constituit, astfel, primul Parlament al României întregite, care își deschidea prima sesiune la Ateneul Român, în ziua de 20 noiembrie 1919. Ca președinte la Senatulului a fost ales prof. univ. Paul Bujor, iar al Adunării Deputaților, Al. Vaida-Voevod, fruntașul naționalilor ardeleni; în locul acestuia,

numit prim-ministru, a fost ales președinte marele istoric și fruntaș neobosit al luptei pentru unitate națională, N. Iorga.

S-a format, la 1 decembrie 1919, un guvern rezultat al alegerilor și al unei înțelegeri parlamentare, drept pentru care s-a și numit guvernul Blocului parlamentar, cu participarea unor partide din vechea Românie (Partidul Naționalist Democrat al lui N. Iorga, recentul înființat Partid Țărănesc al lui Ion Mihalache) și a unor partide din provinciile unite (Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Democrat la Unirii din Bucovina și Partidul Țărănesc din Basarabia), o coaliție cu evidentă orientare democratică, dispunând de majoritate în Parlament. O anumită lipsă de experiență în actul de guvernare și de coeziune în Parlament, dar, mai ales, reacția stărnită de promovarea unor măsuri „prea de stânga” (în mod deosebit proiectul legii de împrumut a țării, adus de ministrul Ion Mihalache) au scurtat existența guvernului Al. Vaida-Voevod, care s-a încheiat la 13 martie 1920.

La alegerea s-a ca președinte al primului Senat al României întregite, prof. Paul Bujor, reprezentantul Universității din Iași în înaltul corp legislativ, mulțumea călduros pentru marea cinste ce i s-a făcut de a prezida lucrările Senatului, „partea constituantă chemată să înfăptuiască astăzi marea operă de regenerare sufletească și de dreptate socială”. Din partea tuturor partidelor, noul președinte transmitea „salutul călduros fraților care sunt astăzi în mijlocul nostru, la lucru cu noi, fraților ardeleni, fraților basarabeni, fraților bucovineni și fraților bănățeni”. Acest Parlament are de îndeplinit o misiune istorică, aceea de a continua și perfecționa opera de democrație a înaintașilor noștri, de a pune temelia României de mâine.

În conformitate cu situația prezentată în volumul de față, locuitorii din județele Bucovinei (la care s-a adăugat județul Suceava din Regat) au fost reprezentați în Parlament, în urma alegerilor din noiembrie 1919, de un număr de 39 de parlamentari, 26 de deputați și 13 senatori. Dintre aceștia, 27 de parlamentari reprezentau Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor (20 de mandate în Adunarea Deputaților și 7 la Senat), 10 erau independenți (6 deputați și 4 senatori) și 2 erau senatori de drept (un ales al Universității din Cernăuți și mitropolitul Bucovinei).

După cum se știe, Adunarea Deputaților și cea mai mare parte a Senatului erau alcătuite din reprezentanții locuitorilor din circumscripțiile electorale fixate într-un anumit teritoriu, aleși prin exercitarea dreptului de vot. În unele cazuri, au devenit parlamentari și independenții, dar înaltul for legislativ funcționa pe baza orientărilor doctrinare și politice existente în spațiul civic al statului și era alcătuit, în mare majoritate, din exponenții acestor orientări, organizați în partide politice. Au fost, în primii ani postbelici, puternice frământări politice, regroupări, au apărut noi partide, unele cu influențe într-o provincie sau alta, dar Parlamentul și-a păstrat, în pofida unor tendințe regionaliste, caracteristicile unui organism statal atotcuprinzător. Parlamentul României întregite, stat național unitar, nu-i va grupa în raport cu provincia de origine sau cu locul de alegere, ci după încadrarea politică pe baza căreia au candidat în alegeri (pentru o parte a Senatului funcționau criteriile speciale).

În acest cadru, doi distinși cercetători științifici ai Institutului „Bucovina” al Academiei Române, dr. Rodica Iațencu și dr. Marian Olaru, au alcătuit un volum de proporții, într-o manieră mai puțin obișnuită, printr-un efort remarcabil, realizat cu profesionalism. Doctori în istorie, autorii sunt cunoscuți și apreciați pentru

contribuțiile importante aduse la istoria Bucovinei, la evoluția mișcării naționale a românilor bucovineni, la procesul integrării Bucovinei în spațiul românesc în perioada interbelică, la istoria învățământului, la mișcarea de rezistență anticomunistă din zonă etc. Pe aceste teme și prin alte intervenții, sunt o prezență activă în paginile periodicelor de specialitate, îndeosebi în „Analele Bucovinei”, în volume colective, precum și în diferite manifestări științifice interne și internaționale. În calitate de director interimar al Institutului „Bucovina” al Academiei Române din anul 2007, domnul dr. Marian Olaru coordonează și îndrumă activitatea unui colectiv restrâns numeric, dar care se afirmă tot mai hotărât, cu contribuții substanțiale, în domeniul istoriografic ce-i revine. Sunt acestea numai câteva din premisele care au asigurat o bază solidă întocmirii culegerii de față.

Un studiu introductiv amplu ne prezintă, mai întâi, stadiul problemei, pentru ca apoi să trateze chestiuni care să înlănească parcurgerea atentă a documentelor, înțelegerea tematicii abordate prin raportarea factorului local/regional la cel național/statal. O atenție specială se acordă dezbaterilor care au avut loc în legătură cu modalitatea de integrare a Bucovinei în România întregită, dificultățile întâmpinate și etapele înregistrate în realizarea unificării administrative, în anii 1918–1923.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1919 s-au desfășurat și în Bucovina pe baza votului universal, dar cu prevederi diferite față de sistemul ce fusese introdus în Regat și în Basarabia, prin Decretul-lege din 14 noiembrie 1918. Pe fondul unor nemulțumiri create de aceste prevederi și de unele ingerințe guvernamentale, la alegerile din Bucovina au participat numai Partidul Democrat al Unirii și candidați independenți, situație care a determinat o anumită structură a reprezentării populației în primul Parlament al României întregite. Această structură rezultă și din prezentarea procesului de validare a alegerilor pentru Adunarea Deputaților și pentru Senat din județele de atunci ale Bucovinei și din ce era atunci județul Suceava – Regat. Datele prezintă interes și pentru modul concret de desfășurare a alegerilor și pentru persoanele alese, între care Iacob Hecht, Norbert Kipper, Stanisław Kwiatkowski și Ioan Bloșca, reprezentând minoritățile naționale.

Alături de ceilalți deputați și senatori, cei proveniți din această parte a țării – se precizează în studiul introductiv – s-au găsit în fața unor chestiuni dificile existente la sfârșitul războiului și prin intervențiile lor au vizat adoptarea unor hotărâri importante în direcția ratificării actelor de Unire, a realizării unificării administrative, a refacerii economice, a adoptării reformelor democratice etc., după cum au atras atenția asupra unor chestiuni specifice Bucovinei, prin întrebări, comunicări și interpelări, prin inițiative legislative proprii.

Asupra unor astfel de intervenții au stăruit pe larg autorii, realizând o crestomație de un fel deosebit, prin reproducerea intervențiilor avute, pe diferite subiecte, de cei 13 deputați și 8 senatori în sesiunea parlamentară din noiembrie 1919 – martie 1920, însoțite de utile note și comentarii. Ne este pus la îndemână un impresionant fond de informații, de date și fapte, de atitudini și controverse; astfel, ne putem forma o imagine mai bine conturată asupra problemelor care preocupau viața parlamentară, în general, și pe parlamentarii din Bucovina, în special, la început de drum în România întregită.

Alături de nume care erau deja bine cunoscute pentru activitatea depusă în mișcarea națională, în viața spirituală, sunt și nume despre care avem mai puține cunoștințe, dar care au găsit acum un prilej de afirmare ce merită a fi menționat. Nu putem realiza aici un indice tematic al acestor intervenții, dezbateri; sunt de precizat câteva dintre temele care s-au bucurat de o atenție deosebită: necesitatea unificării monetare în fața fraudei din operația ștampilării coroanelor, ajutorarea văduvelor și a orfanilor de război, proiectul legii de reformă agrară din Basarabia, acțiunile lui Aurel Onciul în Bucovina, situația țăranimii din Bucovina, acțiunile generalului Eduard Fischer, pagubele provocate de război în Bucovina, situația prizonierilor de război din Siberia, unificarea bisericească ș.a. Diferite ca întindere și ca valoare documentară, intervențiile dovedesc preocuparea de cunoaștere a realităților din Bucovina, de a formula soluții pentru depășirea greutăților și de a participa la opera legislativă, inclusiv prin formularea de amendamente la proiectele de legi supuse dezbaterii.

Dezbaterile parlamentare reprezintă un izvor de cea mai mare importanță pentru istoria vieții politice a țării, pentru confruntările de opinii, pentru formularea concepțiilor, a doctrinelor social-economice și, nu în ultimul rând, pentru elaborarea legislației într-o etapă sau alta. Alături de constatări corecte, de bune intenții și de soluții în concordanță cu cerințele epocii, există și critici nefondate, propuneri mai puțin constructive, interese imediate, determinate și de partidul respectiv și de alți factori de conjunctură internă sau externă. Raportul putere – opoziție reprezintă un criteriu de bază în aprecierea pozițiilor adoptate în Parlament. Așa cum s-a precizat, majoritatea parlamentarilor aleși în Bucovina, în noiembrie 1919, făceau parte din Partidul Democrat al Unirii, partid component al coaliției de guvernământ, iar Ion Nistor era ministru în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod.

Cu tot subiectivismul existent până la un punct în asemenea intervenții, sunt de reținut, de comentat și de interpretat pagini și idei ce merită toată atenția istoricului. Chiar dacă a fost o sesiune parlamentară de scurtă durată, multe din subiectele abordate atunci și puse la dispoziția noastră prin volumul de față, aduc lămuriri semnificative, ne numai la cunoașterea datelor și a faptelor, ci și a modului în care era conceput procesul de integrare a Bucovinei în România întregită, proces aflat la începuturile sale.

În întâmpinarea acestui deziderat vine și culegerea de documente ce cuprinde măsuri legislative, decrete-legi, proiecte de lege privitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României și ratificarea tratatelor de pace sau la reforma electorală și reforma agrară din Bucovina, la înființarea universităților românești din Cluj și Cernăuți, cuprinde programe de guvernare, lista guvernelor din intervalul septembrie 1919 – decembrie 1921, declarații și discursuri în Parlament ș.a.

Pe lângă unele documente puse deja în circulație prin diferite culegeri, ne sunt aduse la dispoziție documente mai puțin cunoscute sau care lipseau cu totul din câmpul cercetării de specialitate, texte aflate în volumele de dezbateri parlamentare. Avem în vedere aici rapoartele și expunerile de motive ce însoțeau decretele-legi și proiectele de lege de însemnătate deosebită pentru Bucovina, programul de guvernare prezentat de premierul Al. Vaida-Voevod în Parlament,

discursuri ș.a. Există o legătură între intervențiile deputaților și senatorilor din Bucovina reproduse în prima parte a creștomatiiei și aceste documente care reflectă, într-o anumită măsură, ce s-a propus și ce s-a realizat (cât s-a realizat), într-un timp atât de scurt, în reglementarea situației din Bucovina, în direcția, explicită sau implicită, a integrării în statul național unitar.

Sunt acestea câteva din meritele incontestabile ale volumului realizat de dr. Rodica Iașencu și dr. Marian Olaru cu un efort considerabil, cu preocuparea de a pune la dispoziția celor interesați a documentelor, în cea mai mare parte editate, dar greu, dacă nu imposibil, de cercetat, existente până acum numai în miile de pagini ale dezbaterilor parlamentare din „Monitorul Oficial” (Adunarea Deputaților și Senat).

*

Studiul introductiv, notele și comentariile, lista lucrărilor publicate din 1996 și până astăzi sub egida *Enciclopediei Bucovinei în studii și monografii* și indicele de nume întregesc imaginea acestui volum și vin în întâmpinarea cunoașterii unor aspecte care au stârnit dispute, uneori aprinse, în epocă și care sunt și astăzi în atenția cercetării de specialitate. Discuția rămâne deschisă, unele chestiuni se cer încă nuanțate, se pot adăuga comentarii pe marginea documentelor publicate sau formula propunerii pentru includerea în volum a altor texte etc.

Dincolo de toate acestea, unirea Bucovinei, împreună cu celelalte provincii, cu România, consolidarea unirii prin amplul și dificilul proces al unificării în cadrul *statului național unitar* reprezentau consfințirea drepturilor și intereselor fundamentale ale națiunii române, în concordanță cu modificările intervenite pe harta politică a Europei la sfârșitul Primului Război Mondial. Sunt acestea argumente pentru a aprecia așa cum se cuvine un efort realizat cu pasiune și competență, pentru a recomanda călduros acest valoros volum-document tuturor celor interesați de istoria Bucovinei, intrată atunci pe făgașul firesc al întregirii.

Ion Agrigoroaiei

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE. SESIUNEA 1919–1920

Izvoare și istoriografie

Pe tema istoriei Parlamentului și a vieții parlamentare din România au apărut, de-a lungul timpului, mai multe lucrări, dintre care le amintim pe cele semnate de: George D. Nicolescu, *1866–1901. Parlamentul român. Biografii și portrete* (București, 1903); Matei Dogan, *Analiza statistică a „democrației parlamentare” din România* (București, 1946); Paraschiva Căncea, Mircea Iosa, Apostol Stan (coordonatori), *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare în România până la 1918* (București, 1983); Ion Bitoleanu, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului. 1919–1939* (Constanța, 1995); Alexandru Dumitrescu (coordonator), *Senatul – o instituție fundamentală a statului român modern* (București, 1999); Florea Tănăsescu, *Parlamentul și viața parlamentară din România. 1930–1940* (București, 2000); Gheorghe Sbârnă, *Parlamentul și politica externă a României. 1919–1940* (București, 2000); Anastasie Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor și ai Primului Război Mondial. 1907–1918* (București, 2001); G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare* (Iași, 2001); Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, Vlad Hogeș, Dana Beldiman, *Istoria Senatului* (București, 2004).

Printre lucrările pe tema parlamentarismului românesc predomină volumele de discursuri parlamentare. Din lista alcătuită de Gh. Buzatu¹, le reținem pe următoarele: M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare* (București, 1994); Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I* (București, 1897–1915); Vasile Alecsandri, Nicolae Gane, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, *Discursuri parlamentare junimiste*, ediție de Liviu Papuc (Iași, 2000); Alexandru Marghiloman, *Discursuri politice (1855–1895)* (București, 1916); Vasile Conta, *Discursuri parlamentare. 1878–1881* (Iași, 1899); Nicolae Filipescu, *Discursuri politice*, ediție de Nicolae Pandele (București, 1912–1915); P. P. Carp, *Discursuri parlamentare*, ediție de Marcel Duță (București, 2000); N. Iorga, *Discursuri parlamentare. 1907–1917*, ediție de Ion Constantinescu (București, 1981); Grigore I. Trancu-Iași, *Patru ani în Constituantă. Activitatea mea parlamentară de la 1914–1917. Cuvântări, propuneri, rapoarte, interpelări* (Bârlad, 1918); Vasile Diacon, *Deputații socialiști în Parlamentul român. Discursuri (1888–1899; 1919–1921)* (București, 1983); Ion C. Brătianu, *Acte și cuvântări*, ediție de G. Marinescu, G. Grecescu (București, 1935–1941); Ion I. C. Brătianu, *Cuvintele unui mare român. Fragmente și discursuri. 1914–1927* (Craiova, 1927); Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri și cuvântări*, ediție de G. Marinescu, G. Grecescu (București, 1937); Armand Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1926–1933* (București, 1933); Horia Carp, *Discursuri*

¹ Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecția „Senatul României”, vol. II, București, Editura „Mica Valahie”, 2006, p. 14–17.

parlamentare. *Sesiunea Senatului. Octombrie 1927 – aprilie 1928* (București, 1928); Virgil Potârcă, *Discursuri pronunțate în Senat* (Craiova, 1931); Petre Andrei, *Discursuri parlamentare, 1929–1933* (Iași, 1996); Vasile Serdici, *Discursuri parlamentare. 1936–1937* (București, 1937); Victor Slăvescu, *Politica financiară a P.N.L. Discursuri rostite în Camera Deputaților* (București, 1934); G. Ionescu-Sisești, *Discursuri parlamentare. Sesiunea 7 martie – 19 aprilie 1940* (București, 1940); *Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919–1940)*, ediție de Ion Șerbănescu și colaboratori (București, 1998); Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecția „Senatul României”, vol. I, II, București, 2006 ș.a. Acestor lucrări li se adaugă și volumele de cuvântări ale regilor României, care cuprind și intervențiile în Parlament (discursuri, adrese, mesaje).

În ceea ce privește Bucovina, facem precizarea că istoria vieții parlamentare, fie din perioada habsburgică, fie din perioada când provincia a fost reintegrată spațiului românesc, a fost tratată până acum în câteva lucrări și studii, dintre care amintim: Rudolf Wagner, *Der parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina/ Parlamentarismul și compromisul național în fosta Bucovina austriacă* (München, 1984); Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european* (Iași, 2004); *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac (București, 2007); Otto Hallabrin, *Der österreichische Reichsrat und die Abgeordneten aus der Bukowina von 1861 bis 1918/Parlamentul austriac și deputații din Bucovina între 1861 și 1918*, în „Analele Bucovinei”, anul XX, nr. 1, 2013; Ștefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la București (1918–1940)*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002; Rodica Iațencu, Marian Olaru, *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaților, Sesiunea 1919–1920*, în „Analele Bucovinei”, anul XIX, nr. 1, 2012; anul XX, nr. 1, 2013; *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Senatul, Sesiunea 1919–1920*, în „Analele Bucovinei”, anul XXI, nr. 1, 2014; Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naționalism și verticalitate* (Iași, 2004). În perioada interbelică au fost publicate câteva discursuri ale unor parlamentari bucovineni: Aurel Constantin Onciul, *Discursul d-lui senator Constantin Onciul rostit în ședința din 1 noiembrie 1924, cu prilejul discuțiunii asupra Adresei de răspuns la Mesajul Tronului* (Cernăuți, 1924); Iorgu G. Toma, *Un glas de la munte. Discurs parlamentar* (Cernăuți, 1923); *În slujba dreptății. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai și 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaților*, retipărire după „Monitorul Oficial” (Cernăuți, 1924); *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit în ziua de 30 octombrie 1924 în Adunarea Deputaților*, retipărire după „Monitorul Oficial” (Cernăuți, 1924); *Lupta pentru menținerea județului Câmpulung Moldovenesc. Discursuri parlamentare și un memoriu* (Cernăuți, 1925); *Patru ani de deputăție (1922–1926). Dare de seamă despre activitatea parlamentară* (Cernăuți, 1926); Ion Nistor, *Discurs la proiectul de răspuns la Mesagiul Tronului, rostit în numele guvernului în ședința Camerei din 6 martie 1934* (București, 1934).

Aceste lucrări tratează, sub diferite aspecte, istoria Parlamentului, una dintre cele mai importante instituții ale României moderne, forul de dezbateră a tuturor problemelor fundamentale ale țării. Până în anul 1918, când a avut loc unificarea

teritoriilor românești, aici au fost discutate: Constituția de la 1866, proclamarea Independenței (1877), ridicarea României la rangul de Regat, problema națională și unirea tuturor provinciilor istorice cu Regatul României, problema reformelor economice și sociale (exproprierea marilor moșii și împrăștierea țăranilor, naționalizarea subsolului, votul universal), probleme de politică externă ș.a.

După izbucnirea Primului Război Mondial, în condițiile evenimentelor politice și militare ale anului 1916, Parlamentul, alături de alte instituții, a fost evacuat la Iași, unde și-a desfășurat activitatea până în anul 1918, când, la 5 noiembrie, a fost dizolvat². În asemenea condiții, acesta a avut menirea „de a întreține în sufletul românilor credința în victorie și aspirația realizării, în final, a deplinei unități naționale” și a reprezentat „o călăuză statornică în drumul românilor către victoria cauzei lor, în clipele de restriște, hotărâtoare pentru existența ființei naționale”³.

După făurirea statului național unitar român, Parlamentul a intrat într-o nouă etapă de evoluție. Din noiembrie 1919, când s-au deschis lucrările primului Parlament al României întregite și până la ultima sesiune, din 1938⁴, această instituție a reprezentat forul de dezbateri și legiferare a marilor probleme ale României întregite, care au vizat adoptarea proiectelor de lege privind unirea provinciilor istorice cu România, ratificarea tratatelor de pace, adoptarea Constituției de la 1923 și a legilor pentru unificarea administrativă, juridică și monetară, a legilor privitoare la principalele reformele economice și sociale, probleme de politică externă ș.a.

În cadrul acestor dezbateri parlamentare, un rol semnificativ l-au avut politicienii bucovineni, care au reprezentat interesele provinciei în Parlamentul de la București și au contribuit la legiferarea măsurilor de unificare și integrare a Bucovinei în spațiul românesc.

Bucovina și problemele integrării (1919–1920)

Procesul de trecere a provinciilor sub suveranitatea României a fost complex și a presupus rezolvarea unor probleme specifice, legate de unificarea unor teritorii

² Pentru detalii privind această perioadă vezi Ion Agrigoroaiei, *Iași în anii 1916–1918*, Partea I, *Opinie publică și stare de spirit în timp de război, 1916–1917*, Iași, Editura Anteros, 1998, p. 117–177.

³ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 21, 29.

⁴ Viața parlamentară bazată pe partide politice s-a încheiat odată cu instaurarea, la 10 februarie 1938, a regimului de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, „un amalgam între evoluțiile concrete naționale, tradițiile democratice băstinașe (câte și care erau) și noile «modele» de dreapta, în curs de extindere pe bătrânul continent”. Printre măsurile luate de acest regim se numără: promulgarea noii Constituții (27 februarie 1938); dizolvarea tuturor partidelor politice (30 martie 1938); emiterea Decretului-regal referitor la asigurarea ordinii de stat (14 aprilie 1938); desființarea sindicatelor și crearea breslelor de lucrători, funcționari, meseriași (octombrie 1938); crearea Frontului Renașterii Naționale (16 decembrie 1938), impus ca „unica organizație politică în stat”; din iunie 1940 locul acestuia a fost luat de Partidul Națiunii, partid „unic și totalitar, aflat sub comanda supremă a suveranului”. Legea electorală din 9 mai 1939 a stabilit numărul deputaților la 258 și pe cel al senatorilor la 176 (88 aleși prin vot universal și 88 numiți de rege), pe lângă cei recunoscuți ca senatori de drept. Alegerile parlamentare s-au desfășurat în iunie 1939, iar Parlamentul și-a deschis lucrările la 7 iunie 1939. Regimului carlist i-au succedat regimul legionar-antonescian (septembrie 1940 – ianuarie 1941) și regimul antonescian (ianuarie 1941 – august 1944), apoi unul de orientare democratică și liberală. Începând cu data de 6 martie 1945, odată cu instalarea guvernului dr. Petru Groza, s-a trecut la regimul comunist. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 43–47.

cu administrații diferite, legiuri deosebite, cu elemente specifice în planul vieții culturale și a mentalului colectiv. Tocmai de aceea „să se reconstruiască și să se unifice”⁵ în spiritul „ideii de naționalitate și a ideii de ordine”⁶ era obiectivul major al noului stat român.

Schimbările din anul 1918, „greu de cuprins cu mintea, dintr-o dată, în toate consecințele lor”⁷ au marcat semnificativ și evoluția provinciei bucovinene, astfel încât aceasta „era mai plină de dificultăți decât înainte de unire”⁸. Dacă asupra obiectivului final al unirii exista un deplin acord între oamenii politici bucovineni, în ceea ce privește modalitățile de trecere a provinciei sub suveranitatea României au existat opinii diferite încă înainte de semnarea actului unirii, din analiza cărora se poate observa că, în fapt, era vorba despre opțiunea între două modele de organizare administrativă: centralizare sau descentralizare.

Unificarea din anul 1918 – proces desfășurat, în mare măsură, „sub egida și în condițiile impuse de Vechiul Regat” – a creat dificultăți și probleme legate de faptul că „purtătorii identităților locale au tendința să reziste la înlocuirea totală a identității limitate [...] cu identitatea mai largă, națională, abstractă”⁹. „Nu se desființează așa ușor – arăta Victor Slăvescu – bariere de sute de ani care au creat mentalități deosebite, au stabilit prejudecăți, credințe, obiceiuri și, poate, convingeri mult deosebite unele de altele. Această unificare va costa, desigur, ani întregi de eforturi uriașe, până când să se ajungă la țelul dorit”¹⁰. În mentalul colectiv al bucovinenilor trebuia să se producă o schimbare, cu atât mai mult cu cât starea de spirit care aparținea regimului austriac era percepută ca o piedică în calea integrării și a refacerii legăturilor cu Regatul României. De altfel, George Rotică avertiza că „prin liberarea Bucovinei, fosta împărăție dispărea, dar nu și opera pe care a ocrotit-o 140 de ani [...]. O Austrie nevăzută rămânea în mijlocul nostru”¹¹. „Doza de austriacism”¹² infiltrată în societatea bucovineană a dus la apariția unei stări specifice, care s-a manifestat la unii români bucovineni și după anul 1918, identificați în acel tip de cetățeni „nici români, nici germani”, renegați lipsiți de convingeri naționale, numiți *Homo Bucovinensis*, pentru care România întregită nu le putea fi o patrie, pentru că acolo era loc „numai pentru *civis romaniae*”¹³. Deși Ion Nistor afirma că opera de unificare „s-a putut îndeplini în Bucovina în condiții mai bune și mai prielnice decât în celelalte provincii unite, fiindcă la noi luptele contra prejudecăților tendențioase față de Regat începuseră

⁵ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Iași, Institutul European, 1998, p. 179.

⁶ Ion Lupaș, *Dezagregarea Monarhiei Austro-Ungare și eliberarea Transilvaniei*, în vol. Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografia comemorativă a Unirii*, vol. I, *Cum s-a făcut unirea*, Oradea, f.e., 1938, p. 27.

⁷ Alexandru Ieșanu, *Viață socială în Bucovina de la unire – condițiile și perspectivele de dezvoltare* (în continuare se va cita Alexandru Ieșanu, *Viață socială în Bucovina de la unire*), în vol. *Zece ani de la unirea Bucovinei, 1918–1928*, Cernăuți, f.e., 1928, p. 221.

⁸ *Ibidem*, p. 225.

⁹ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare. 1918–1930*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 13, 41.

¹⁰ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918–1948)*, București, Editura Paideia, 1993, p. 28.

¹¹ George Rotică, *În slujba gândului și sufletului românesc. Slova. Muzica. Teatrul*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1928”, Cernăuți, 1928, p. 237.

¹² *Idem*, *Păreri ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, 31 decembrie 1918, p. 1.

¹³ Ion Nistor, *Homo bucovinensis*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, 11 decembrie 1918, p. 1.

de cu bună vreme¹⁴, aceasta a fost marcată de existența unei mentalități conform căreia „tot ce nu era de superioară proveniență austro-germană” merita a fi disprețuit. De aici și atitudinea de superioritate față de Regatul României a celor care „până mai ieri se închinau Vienei, azi vor să bată din picior Bucureștiului”, susținând că Bucovina este centrul României întregite¹⁵.

Tendențioaselor opinii, care exprimau o atitudine superioară față de Regat, li se opuneau cele care vedeau în noul stat o „țară a făgăduinței”, ce a rezistat războiului și a luptat pentru cauza națională¹⁶, străduindu-se „de a păstra ordinea și liniștea intimă și de a crea condiții prielnice de dezvoltare culturală și economică pentru toți deopotrivă”¹⁷. În același timp, era apreciat rolul cultural pe care Bucovina putea să-l aibă în cadrul noului stat român¹⁸. De asemenea, pentru românii din Bucovina, care începeau un drum nou, scăpând de o „atârnare în care-și cheltuiau energia pentru conservarea proprie, fără să aibă timp pentru probleme culturale sau erau absorbiți unei culturi străine”¹⁹, importantă era, pentru îndepărtarea vechilor mentalități, asumarea unui nou destin, în care rolul inițiativei particulare – în sensul implicării fiecăruia – era esențial²⁰. În același context, importantă era și combaterea stării de spirit „lăsată în Bucovina de fosta stăpânire austriacă, al cărei sistem de educație n-a creat oameni întregi pentru care convingerile proprii sunt mai presus de orice favoruri personale sau de clică, ci niște manechini cu spinări flexibile și cu suflete de sclavi”²¹. Aceste dezbateri de idei și divergențe de opinii referitoare la atitudinea bucovinenilor față de Regatul României l-au făcut pe N. Iorga să afirme, în anul 1924, că unirea de la 1918 a fost „un act restrâns de afirmare națională” și nu „acea mișcare zguduitoare de suflete care să pornească din toate colțurile care, dacă ar fi întemeiat România nouă, aceasta ar avea o altă putere”. „Aș fi vrut o mișcare spontană – completa Iorga –

¹⁴ Idem, *După nouă ani de zile*, în „Junimea literară” (Cernăuți), anul XII, nr. 1–3, 1923, p. 4.

¹⁵ Până la 1918, remarcă ironic George Rotică, „pentru orice bucovinean care se respecta, civilizația, Europa însăși, se oprea la șapca finanțierului de la graniță”. George Rotică, *Buricul pământului*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 6 aprilie 1919, p. 1.

¹⁶ E. Popovici, *După unire*, în vol. Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918* (în continuare se va cita Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*), Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1938, p. 319; George Rotică, *Părerii ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, 31 decembrie 1918, p. 1; Aurel Morariu, *Adevărata țară românească*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 17 iunie 1919, p. 1.

¹⁷ Ion Nistor, *Zece ani de la unire*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1929”, Cernăuți, 1929, p. 2.

¹⁸ „Noi bucovinenii, prin unirea noastră cu patria mamă – afirma Iorgu G. Toma –, am înțeles să aducem ca zestre în noua căsnicie, nu numai teritoriul acela restrâns de 10 000 și câțiva de kilometri pătrați și acei circa 850 000 de locuitori, ci am înțeles să aducem, și am adus de fapt, și un aport mult mai însemnat, care se compune nu numai din monumentele istorice ale trecutului nostru glorios și din instrucțiunile și așezămintele culturale pe care le avem, ci am înțeles, în special, să aducem și un nou aport [sic!] moral și intelectual, un aport sufletec, care este în mare parte depozitat în instituțiile noastre de drept și în legiuirea de la noi”. Iorgu G. Toma, *În slujba dreptății. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai și 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaților*, retipărire după „Monitorul Oficial”, Cernăuți, f.e., 1924, p. 49–50.

¹⁹ Alexandru Ieșanu, *În era nouă*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 11 ianuarie 1919, p. 1.

²⁰ Aurel Morariu, *Inițiativa particulară*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, 21 decembrie 1918, p. 1; Vasile Grecu, *Datoria oricui*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 1.

²¹ Dimitrie Marmeliuc, *În slujba unui partid de țară*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 21 februarie/6 martie 1919, p. 1.

pornită din tot sufletul de aici [...]. De pe urma faptului acestuia suferim”²². Istoricul însă era încrezător asupra faptul că „Bucovina nu are nicio rațiune de a continua, în calitatea aceasta de Bucovină. Trebuie să înceapă întâi prin a fi Bucovina foarte mult în România, pentru a sfârși prin a nu fi deloc Bucovină. Nu văd absolut niciun motiv ca această formă locală să se păstreze încă. Bucovina se va confunda cu restul Moldovei, care se va pierde în România întregită”²³.

Conflictul dintre „mentalitatea statului care s-a dus și a celui care i-a luat locul”, dintre „Bucureștii care trebuie să biruiască și Viena care nu cedează”, conflict ale cărui cauze trebuie căutate în efectele stăpânirii austriece asupra Bucovinei, putea fi rezolvat printr-un efort, venit din partea statului român, de a cunoaște și de a înțelege situația Bucovinei, care era una specifică²⁴ și tocmai de aceea „ea [provincia – n.n.] trebuia integrată în ritmul general al vieții românești și judecată după tendințele și posibilitățile pe care le cuprinde”²⁵. George Rotică deplângea, la 1919, situația Bucovinei „necunoscută la București și în toată țara”: „Cele mai false informații despre Bucovina le află din ziarele românești [...]. Bucovina, ca provincie românească, cu suferințele ei [...] și cu speranțele ei nu există pentru frații din Regat; ea trebuie descoperită”. În acest sens, George Rotică sugera cunoașterea istoriei provinciei prin scrierile unor bucovineni: Emilian Slușanschi, *Bucovina în zilele rușilor*²⁶; Aurel Morariu, *Bucovina (1774–1914)*; Nicolae Cotos, *Martiriul Bucovinei*; Vasile Huțan, *Din Țara Fagilor*; I. E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*; Ion Nistor, *Românii și rutenii; Istoria bisericii din Bucovina; Un capitol din viața culturală a Bucovinei (1774–1857)*²⁷ ș.a. În spiritul aceluiași idei, Traian Brăileanu afirma: „Lăsați să intre frații noștri din Vechiul Regat, să ne cunoaștem. Să înceteze certurile, gâlcevile, vanitățile. Să muncim, să dăm poporului ceea ce-i lipsește, o pildă de jertfă, un semn [...] de pricepere pentru nevoile sale sufletești”²⁸.

De asemenea, se dorea realizarea treptată a procesului de unificare în spiritul ideii „unirii perfecte”, prin depășirea orgoliilor personale și corelarea rolului provinciei cu interesele întregului neam românesc: „Pentru a șterge [...] pentru totdeauna – afirma Traian Brăileanu – granițele vechi și pentru a ridica în locul contururilor neclare ziduri trainice și inexpugnabile, e nevoie să repetăm neîntrerupt ideea unirii perfecte, până ea se va întipări în creierul fiecărui cetățean. Orice cuvânt, orice acțiune se va

²² Nicolae Iorga, *Aportul Bucovinei în cultura română. Conferință ținută la Cernăuți în ziua de 9 noiembrie 1924 la Liga Culturală, secția Cernăuți*, Cernăuți, Editura Librăriei „La Marca Țării”, 1925, p. 16.

²³ *Ibidem*, p. 5.

²⁴ Stăpânirea austriacă, situația geografică și economică, aspectul etnic erau identificate ca factori care au dat o notă de specificitate provinciei, astfel încât aceasta avea un „caracter local”. Tit Cristureanu, *Bucovina. Câteva considerațiuni geo-politice*, în „Viața Bucovinei” (Cernăuți), anul I, nr. 1, 1933, p. 4–6.

²⁵ Alexandru Ieșanu, *Viața socială în Bucovina de la unire*, p. 225.

²⁶ Publicate în anul 1915, însemnările zilnice ale lui Emilian Slușanschi acoperă perioada 30 august – 23 septembrie 1914 (st.n.) și sunt edificatoare pentru starea de spirit din Bucovina la începutul Războiului Mondial și în timpul primei ocupații rusești (septembrie – octombrie 1914). Emilian Slușanschi, *Articole, amintiri, mărturii*, ediție îngrijită și Notă biografică de Liviu Papuc, cu un studiu introductiv de prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 358.

²⁷ George Rotică, *Bucovina în pribegie*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 26 februarie/11 martie 1919, p. 1.

²⁸ „Cugetări” (Cernăuți), anul I, nr. 2, 1919, p. 3.

judeca după măsura acestor idei [...], dar [...] trebuie să dispară urmele ideilor greșite din trecut, trebuie să dispară și granițele sufletești și să se ridice zidurile apărătoare care despart România Mică de ceea ce nu este încă România Mare”²⁹.

Aspectul cel mai important în realizarea procesului de unificare și depășirea conflictelor și a vechilor mentalități era legat de dezvoltarea conștiinței naționale românești, un adevărat liant care trebuia să unească toate provinciile în virtutea unui trecut istoric comun, afectat temporar de diverse stăpâniri străine. Din anul 1919, Marele Stat Major al Armatei Române a organizat un Birou de educație pentru organizarea dezvoltării conștiinței naționale în România întregită, în cadrul căruia urmau să activeze și organizații autorizate ale școlii, bisericii și armatei din provinciile alipite³⁰. „Trebuie dezvoltată o conștiință unitară națională, afirma N. Grămadă, trebuie concentrate toate energiile în direcția ridicării culturii naționale. Trebuie să începem acea muncă conștientă, care să asigure neamului acel viitor strălucit pe care-l așteptăm cu toții. E o datorie ce ni se impune în mod imperativ”³¹.

Așadar, strategiile procesului de integrare au urmărit rezolvarea unor probleme complexe și dificile, asupra unora dintre ele neexistând întotdeauna un deplin acord centru – provincie: omogenizarea instituțională și legislativă (aspectele legate de ponderea instituțiilor locale bucovinene în raport cu cele centrale au generat dispute pe tema autonomie – centralizare), inițierea unor reforme sociale cu impact asupra unei societăți marcată de efectele războiului, cultivarea conștiinței naționale și soluționarea problemelor minorităților.

Toate aceste probleme au stat în atenția statului român după ce în Bucovina puterea a fost preluată de către Consiliul Național, la 14/27 octombrie 1918. În aceste condiții se impunea necesitatea reglementării modului de organizare și conducere a provinciei. Primul pas a fost făcut la 12 noiembrie 1918, când a fost adoptată prima lege cu caracter constituțional, Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovinei. Aceasta stabilea că în provincie puterea legislativă și cea executivă erau exercitate de către Consiliul Național. Se organizau 13 Secretariate de Stat (Afaceri Externe; Afaceri Interne; Finanțe; Justiție; Apărarea Țării; Agricultură; Instrucție Publică; Culte; Comerț și Industrie; Afacerile Sociale și ale Alimentației Publice; Afacerile Lucrărilor Publice și Reedificărilor; Afacerile de Comunicație, Poștă și Telegraf; Afacerile Salubrității Publice), conduse de funcționari numiți. Consiliul secretarilor de stat, în frunte cu președintele, forma guvernul Țării Bucovinei. Această lege a fost înlocuită cu Decretul-lege nr. 3 745/18 decembrie 1918, care reducea numărul secretariatelor de stat la nouă. Realizarea acordului de acceptare a actului unirii de către autoritățile române s-a făcut prin Decretul-lege nr. 3 744/18 decembrie 1918. Acesta a consfințit hotărârile Congresului general al Bucovinei, fiind investit cu putere legală de către Parlamentul României prin votarea, la 29 decembrie 1919, a Legii asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României, care stipula, la articolul 1, faptul că „Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României”³².

²⁹ Traian Brăileanu, *Ceterum censeo...*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 23 septembrie 1919, p. 1.

³⁰ „Glasul Bucovinei”, anul II, 23 octombrie 1919, p. 5.

³¹ Nicolai Grămadă, *Însemnări*, în „Cugetări”, anul I, nr. 2, 1919, p. 14.

³² Vezi Documentul nr. 1.

Conform Decretului-lege nr. 3 745/18decembrie 1918³³, în guvernul central de la București au intrat doi miniștri fără portofoliu – unul ca delegat al guvernului pentru administrația Bucovinei cu reședința la Cernăuți (Iancu Flondor), iar celălalt cu reședința la București (Ion Nistor). Raporturile juridice dintre cei doi miniștri au fost stabilite prin Decretul-lege nr. 3 746/31 decembrie 1918. În acest mod s-a trecut la o nouă etapă în procesul de unificare, în care organele centrale au preluat o parte dintre atribuțiile de conducere a provinciei în vederea integrării treptate a organelor locale în administrația centrală. În Bucovina rămăsese în vigoare legislația austriacă, ordonanțele și măsurile luate de guvernul Bucovinei până la data apariției acestui decret. Legile esențiale puteau fi modificate numai pe cale parlamentară. Ministrul delegat cu sediul la Cernăuți putea schimba ordonanțele în vigoare și putea emite ordonanțe referitoare la administrația Bucovinei. De asemenea, aviza toate hotărârile privitoare la Bucovina, luate de Consiliul de Miniștri și administra bugetul alcătuit separat pentru Bucovina, aprobat de Consiliul de Miniștri. Sub conducerea și organizarea ministrului delegat al guvernului, la Cernăuți s-a instituit un serviciu administrativ format din nouă secretariate: Interne; Justiție; Finanțe; Instrucție Publică; Lucrări Publice; Culte; Industrie, Comerț și Îngrijire Socială; Agricultură, Domenii și Alimentație; Salubritate Publică. Afacerile externe, armata, siguranța generală a statului, vama, împrumuturile publice urmau să fie administrate de către Guvernul central din București. Administrarea Direcției Căilor Ferate din Cernăuți, a Jandarmeriei și a Direcției Generale P.T.T. (care a trecut sub autoritatea Ministerului de Interne) de către autoritățile centrale a generat proteste în provincie și a constituit unul dintre motivele demisiei lui Iancu Flondor, ministrul delegat al Bucovinei cu sediul la Cernăuți.

Prin noua formulă organizatorică, care asigura conducerea politico-administrativă a Bucovinei prin miniștri delegați și secretariate de serviciu locale, Bucovinei i s-a asigurat, în această primă perioadă a administrației românești (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920)³⁴, o relativă autonomie administrativă locală. Consiliul Național Român și-a pierdut atribuțiile legislative, în acest mod restrângându-se autonomia Bucovinei nu numai în ceea ce privește autoritatea legislativă, dar și în exercitarea atribuțiilor executive, care s-au limitat la activități ce nu presupuneau o coordonare la nivel central. Prin cele două decrete-legi de administrare a Bucovinei s-au pus bazele procesului de unificare în sensul unei concepții centralizatoare în domeniul legislativ.

Asupra modalităților de trecere a provinciei sub suveranitatea României și a formelor de organizare a acesteia, prin menținerea unei relative autonomii sau prin centralizare instituțională, au existat păreri diferite, care au generat o dispută de idei, cu accente politice. Fie că au susținut ideea unei autonomii la nivelul administrației

³³ Vezi Documentul nr. 1.5.

³⁴ Procesul de integrare legislativă a provinciei în structurile statului român a fost unul de durată și s-a desfășurat în mai multe etape: perioada autoguvernării, în care puterea legislativă a aparținut Consiliului Național (octombrie 1918 – ianuarie 1919); perioada autonomiei în cadrul statului român (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în care puterea legislativă a aparținut regelui, Parlamentului și ministrului delegat la Cernăuți; perioada lichidării autonomiei Bucovinei (aprilie 1920 – martie 1923), în care puterea legislativă a aparținut regelui, Parlamentului și președintelui Comisiei de descărcare și unificare; perioada integrării depline a Bucovinei (martie 1923 – iunie 1940), în care puterea legislativă era exercitată de către rege și Parlament. Flavius Cătălin Siulescu, *Integrarea Bucovinei în cadrul României întregite (1918–1940). Aspecte legislative*; accesat online (24 iunie 2013) la adresa www.muzeu-valcea.ro/buridava/14.csiulescu.pdf.

locale (autonomii comunale, județene), cu dreptul de control al statului³⁵, fie că au considerat menținerea unei autonomii locale un pericol pentru realizarea unei integrări definitive a provinciei în cadrul statului român, factorii politici din Bucovina urmăreau același scop: „reformele ce se vor face, să înlesnească unificarea în toate cu părțile celelalte ale teritoriului românesc”³⁶. Dezbaterile pe marginea celor două modalități de conducere a provinciei (autonomie sau centralizare) au atins punctul culminant prin manifestarea unei opoziții deschise între cei doi miniștri ai Bucovinei, Ion Nistor³⁷ și Iancu Flondor³⁸, care a cunoscut în aprilie 1919 forme acute, generând așa-numita „criză bucovineană”.

³⁵ S-a afirmat că „autonomia, dacă va fi, trebuie să fie un produs al statului român, trebuie să fie motivată din punct de vedere geografic, al gravității unui teritoriu către un centru industrial, comercial, cultural”. I. Piticariu, *Autonomism sau centralizare*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 31 ianuarie/12 februarie 1919, p. 1; Vasile Grecu, *Autonomie sau descentralizare*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 12 iunie 1919, p. 1.

³⁶ Al. Procopovici, *Cincisprezece ani de la Unirea Bucovinei. Constituanta din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, f.e., 1933, p. 24–25.

³⁷ Autor a peste 300 de lucrări, studii și articole pe teme istorice, Ion Nistor (1876–1962) a urmat școala primară în comuna natală și apoi la Rădăuți. În perioada 1889–1897, și-a continuat studiile la Liceul german din Rădăuți. În anul 1897, a început studiile universitare la Cernăuți, urmând Facultatea de Filozofie. Ca student, a fost președintele societății „Junimea”. După absolvirea facultății a fost numit profesor de istorie și geografie la Liceul din Suceava, iar din anul 1905 a ocupat aceeași catedră la Liceul Real din Cernăuți. A fost editor și redactor responsabil al revistei „Junimea literară” (apărută în perioadele: 1904–1914; 1925–1939). După obținerea doctoratului în istorie, cu teza *Pretențiile moldovenești asupra Pocuției* (1909), a fost profesor la Universitatea din Cernăuți, din anul 1912, la catedra nou înființată de Istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pe reconsiderarea istoriei românești. În anul 1911, a fost ales membru corespondent al Academiei Române; din 1915, a fost membru titular, iar în perioada 1929–1932 a fost președintele Secțiunii Istorice a Academiei Române. A fost îndepărtat din Academia Română în anul 1948 și repus în drepturi, ca membru titular, în anul 1990. În timpul Primului Război Mondial s-a refugiat, împreună cu familia, în România, contribuind la organizarea refugiaților bucovineni și militând pentru revenirea Bucovinei la România. În perioada interbelică a fost implicat activ în viața politică și culturală a provinciei. A făcut parte din guvernele de la București, în calitate de ministru secretar de stat pentru Bucovina, ministrul Lucrărilor Publice, ministru al Muncii, ministru al Cultelor și Artelor. După 1918, și-a continuat activitatea la Universitatea din Cernăuți, al cărei prim rector a fost după organizarea acesteia pe baze românești, a înființat, la Cernăuți, Institutul de Istorie și Limbă și a condus publicațiile „Junimea literară” și „Codrul Cosminului”. Între anii 1940 și 1941, a fost profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, iar în perioada 1945–1948 a fost directorul bibliotecii Academiei Române. A fost arestat și trimis în Penitenciarul Sighet, fără a fi judecat și condamnat (1950–1955). Este autorul unor *Amintiri din închisoare*, publicate postum, în 2001 și 2003. Pentru detalii vezi Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 591–592.

³⁸ Iancu Flondor (1865–1924) a urmat cursuri juridice, obținând licența și doctoratul în drept la Viena (1894). Militând pentru ideea națională, s-a implicat activ în viața politică, devenind președintele Partidului Național din Bucovina (1892). Din anul 1900 a întemeiat Partidul Național Poporal, care a fuzionat cu Partidul Național în anul 1902. Peste șase ani a înființat Partidul Creștin Social Român. În anul 1918, a condus acțiunea națională pentru unirea Bucovinei cu România, fiind președintele Constituantei care, la 27 octombrie 1918, a proclamat autodeterminarea românilor din Bucovina. A fost șef al guvernului provizoriu (din 12 noiembrie 1918) și ministru delegat cu administrarea Bucovinei cu reședința la Cernăuți (din 4 ianuarie 1919). În aprilie 1919, a demisionat din această funcție, devenind, pentru scurt timp, membru al Partidului Poporului. Pentru detalii vezi Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008; Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865–1924). O viață în slujba dreptății*, în „Codrul Cosminului” (Suceava), s.n., nr. 10, 2004, p. 259–270.

Ion Nistor reprezenta gruparea din jurul publicației „Glasul Bucovinei” („glasiștii”, cum au fost denumiți în epocă), la care s-a raliat cea mai mare parte a românilor bucovineni refugiați, grupare care își manifesta opțiunea pentru o conducere centralizată a Bucovinei, fără organe legislative și executive proprii, în spiritul ideilor liberalilor români. Iancu Flondor reprezenta gruparea care a unit majoritatea membrilor din Consiliul Național Român și din organele administrative ale provinciei („bucoviniștii” sau „austrofili”). Aceasta milita pentru o mai largă descentralizare administrativă³⁹ și asigurarea participării celorlalte naționalități la conducerea provinciei. Iancu Flondor, sprijinit de o parte a minoritarilor și de socialiștii lui George Grigorovici, își susținea concepția sa cu privire la modalitățile de integrare a Bucovinei pe principii descentralizatoare, printr-o tranziție lentă, fără convulsii sociale, ținându-se cont de compoziția etnică a provinciei. Gruparea se apropia, prin aceste idei, de forțele politice românești, aflate la acea vreme în opoziție, ziarul „Glasul Bucovinei” apreciind că politica lui Iancu Flondor reprezenta „apendicile bucovinean al opoziției din Vechiul Regat”⁴⁰.

În ceea ce privește modul de administrare a Bucovinei, a triumfat concepția curentului centralist, susținută și de Ion Nistor. Aceasta se datora faptului că Regatul României, în jurul căruia se realizase unificarea, avea o astfel de tradiție, dar și pericolele determinate de vecinătatea cu unele dintre statele nemulțumite de sistemul de pace de la Paris, precum și tendinței manifestate de unii dintre membrii comunităților etnice naționale de a pune sub semnul întrebării legitimitatea unirii din anul 1918.

În această primă perioadă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în Bucovina s-a guvernat prin ordonanțe și decizii ministeriale, rămânând în vigoare și deciziile și dispozițiile autorităților și organelor competente ale fostului Imperiu Austriac, date până la data de 11 noiembrie 1918 (când a fost semnat Armistițiul de la Compiègne între Puterile Antantei și Germania, prin care au încetat ostilitățile în Europa occidentală). S-au luat dispoziții cu caracter administrativ în scopul inițierii unor acțiuni de redresare a vieții sociale, economice și a ordinii de drept în Bucovina, după revenirea acestora sub administrare românească⁴¹.

³⁹ Încă din februarie 1919, s-a organizat la Cernăuți un congres al tuturor fruntașilor politici ai românilor din provinciile alipite, care a dezbătut problema organizării teritoriilor revenite la România pe principii descentralizatoare și cu participarea efectivă a celorlalte naționalități la conducerea provinciei (gruparea lui Iancu Flondor a elaborat *Programul românilor bucovineni*, prin care a propus înființarea unui centru propriu administrativ, care urma să cuprindă Bucovina, Ținutul Hotinului și o parte a Regatului României). Problemele politice și administrative ale provinciei și măsurile ce se impuneau a fi luate au stat și în atenția autorităților centrale (acestea au fost discutate la 16 mai 1919, în ședința Consiliului de Miniștri, pe baza comunicărilor făcute de Ion Nistor asupra situației din Bucovina). „Glasul Bucovinei”, anul II, 19 ianuarie/1 februarie 1919, p. 3; anul II, 18 mai 1919, p. 4; „Bucovina”, anul I, 24 aprilie 1919, p. 2.

⁴⁰ „Glasul Bucovinei”, anul II, 5 noiembrie 1919, p. 2.

⁴¹ În perioada la care ne referim (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920) la conducerea României s-au succedat trei guverne: guvernul Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919), guvernul Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919) și guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920). Dacă guvernul condus de Ion I. C. Brătianu era partizanul ideii unificării prin centralizare, Alexandru Vaida-Voevod afirma că „cel mai bun mijloc de a lupta împotriva cimentării unirii naționale ar fi o centralizare excesivă”. „Glasul Bucovinei”, anul III, 24 februarie 1920, p. 2.

Astfel, au fost emise ordonanțe⁴² privitoare la: asigurarea ordinii publice interne a provinciei; probleme de sănătate publică; trecerea treptată la un sistem unic monetar (stoparea afluxului din exterior a biletelor emise de Banca Austriei); organizarea militară a provinciei; organizarea judecătorească (în 14 mai 1919 a fost emis Decretul-lege nr. 1 867, prin care s-a înființat, la Cernăuți, Curtea de Apel; s-au adus unele modificări Regulamentului notarului public, prin Decretul-lege nr. 2 866/8 iulie 1919, introducându-se jurământul față de statul român și obligativitatea utilizării sigiliului cu text românesc; din inițiativa ministrului Justiției în guvernul Arthur Văitoianu, Emil Miclescu, și în urma insistențelor ardelenilor pe lângă guvernul central, s-a înființat la București o Curte de Casație a Ardealului și Bucovinei; ca urmare a modificărilor aduse în sistemul judiciar bucovinean, legislația penală și civilă austriacă a fost completată și modificată; prin Decretul-lege nr. 3 404/8 august 1919 a fost înlocuită pedeapsa cu moartea prin aceea cu muncă silnică pe viață); reorganizarea Consistoriului Arhiepiscopal Ortodox din Bucovina (prin adoptarea Proiectului de lege privind unificarea bisericească, în februarie 1920, „Biserica Ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crișanei și cea din părțile ungurene se unește pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este și va rămâne Sf. Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe autocefale a României întregite”⁴³); transformarea universității de limbă germană din Cernăuți în universitatea românească (Decretul-lege privind înființarea universităților românești în Cluj și la Cernăuți, 12 septembrie 1919)⁴⁴.

De asemenea, au fost emise unele dispoziții semnificative din punct de vedere al realizării procesului de centralizare și unificare: s-au introdus timbre fiscale românești; prin Decretul-lege nr. 11 481/14 aprilie 1919 s-a stabilit trecerea serviciului P.T.T. din Bucovina sub autoritatea directă a Ministerului de Interne – Direcția Generală a P.T.T., urmând a fi aplicate aceleași norme legale și administrative ca în Regatul României; s-au emis dispoziții referitoare la libera circulație a mărfurilor pe întreg teritoriul țării și la extinderea Legii pentru administrarea și exploatarea monopolurilor statului și în teritoriul Bucovinei; de asemenea, în Parlamentul României au fost votate două legi care au avut o contribuție importantă la integrarea Bucovinei: Legea pentru modificarea vămilor (5 ianuarie 1920) și Legea pentru imobilizarea și repartizarea produselor agricole (4 martie 1920)⁴⁵.

Având în vedere faptul că ultima evidență a populației s-a făcut în anul 1910⁴⁶, că războiul a adus schimbări demografice importante, în scopul rezolvării problemei cetățeniei locuitorilor din Bucovina și ca urmare a necesității aplicării reformei

⁴² Pentru detalii referitoare la guvernarea Bucovinei în primul an după unire vezi Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 49 și urm.; Florin Pintescu, *Conceptii politice la Iancu Flondor și Ion Nistor*, în „Codrul Cosminului”, s.n., nr. 1, 1995, p. 252–258; Vlad Gafița, *Câteva considerații asupra dificultăților guvernării sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după unire*, în „Analele Bucovinei” (Rădăuți – București), anul XII, nr. 1, 2005, p. 63–71; Cristina Puha, *Poziția lui Iancu Flondor față de noile realități politice ale Regatul României (1918–1924)*, în „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, 2000, p. 457–474.

⁴³ Dezbaterile Constituanței – Senatul, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.S., M.O.), nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213; nr. 107, 6 august 1921, p. 2748.

⁴⁴ Vezi Documentul nr. 3.2.

⁴⁵ Radu Economu, *op. cit.*, p. 75.

⁴⁶ Recensământul din anul 1910 s-a făcut după limba vorbită, astfel încât apartenența etnică nu s-a reflectat în mod fidel în rezultatele acestei evidențe a populației.

agrare, s-a emis Ordonanța nr. 1/1919, referitoare la efectuarea unui recensământ⁴⁷. În acest sens, s-a înființat un Serviciu statistic (6 august 1919) care, împreună cu Secretariatul de Serviciu pentru Agricultură, urmau să se ocupe de organizarea recensământului populației⁴⁸. În urma centralizării rezultatelor s-a constatat că Bucovina avea 811 721 de locuitori, dintre care 378 859 s-au declarat români (46,67%), 227 361 ucraineni (28,01%), 88 666 evrei (10,92%), 68 075 germani (8,38%), 34 119 polonezi (4,2%), 14 641 alții (1,8%)⁴⁹.

De o deosebită importanță, din punct de vedere economic și al impactului social, a fost legea referitoare la aplicarea reformei agrare în Bucovina (Decretul-lege nr. 3871/6 septembrie 1919), în urma căreia au fost expropriate peste 60 000 ha⁵⁰. Complexitatea și importanța politico-socială a problemei împroprietăririi țăranilor au făcut ca legiferarea exproprierii proprietății rurale să se facă în funcție de specificul fiecărei provincii, pe baza unor acte normative separate. Legislația din anul 1919, referitoare la reforma agrară în Bucovina, a fost înlocuită prin Legea pentru reformă agrară din anul 1921⁵¹.

O altă problemă cu care s-a confruntat guvernul Bucovinei în această perioadă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920) a fost cea legată de reglementarea situației funcționarilor publici și introducerea limbii române în administrație. În vederea întocmirii unei situații statistice, guvernul Bucovinei

⁴⁷ Radu Economu, *op. cit.*, p. 48; Aurel Morariu, *Necesitatea unui recensământ în Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 9/22 ianuarie 1919, p. 1.

⁴⁸ Radu Economu, *op. cit.*, p. 69.

⁴⁹ *Dicționarul statistic al Bucovinei întocmit pe baza rezultatelor recensământului populației din 28 februarie 1919*, ediție oficială, București, 1922, p. 2. Ziarul „Glasul Bucovinei” (nr. 224, 24 august 1919) dă următoarea situație statistică: 368 149 români, 215 605 ucraineni, 43 655 evrei, 32 918 germani, 23 301 poloni, 16 182 unguri, 283 armeni, 3 500 alții (în total 703 593 locuitori) (Apud Radu Economu, *op. cit.*, p. 48). Conform altor date statistice, Bucovina avea 853 524 cetățeni, fiind provincia cu cea mai mare densitate de locuitori din România (Gheorghe Iacob, Luminița Iacob, *Modernizare – europenism. România de la Cuza Vodă la Carol al II-lea*, vol. 1, *Ritmul și strategia modernizării*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995, p. 21). Situația statistică în funcție de repartizarea pe județe a etniilor din Bucovina era următoarea: românii erau mai numeroși în județe precum: Suceava (78,5%), Gura-Humorului (73,1%), Rădăuți (71,9%), Câmpulung (69,1%), Storojineț (67,7%), având o prezență nesemnificativă în județele Zastavna (1,5%), Coțmani (0,9%) și Vijnița (0,5%); ucraineni – Zastavna (90,2%), Coțmani (89,2%), Vijnița (81,1%), Cernăuți (39,0%), Câmpulung (2,8%), Gura-Humorului (1,9%) și Suceava (1,3%); evrei – Cernăuți-oraș (47,4%), Vijnița (14,0%), Suceava (9,8%), Vășcăuți (9,4%) și Storojineț (8,4%); germani – Câmpulung (21,7%), Gura-Humorului (14,9%) și Rădăuți (12,0%); polonezi – Rădăuți (12,3%), Storojineț (6,7%), Gura-Humorului (5,0%) și Vășcăuți (5,5%). Florin-Răzvan Mihael, *Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa <http://mihaelflorinrazvan.ro/?p=132>.

⁵⁰ Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, din anul 1919, a fost prezentat spre ratificare în sesiunea parlamentară 1920–1922, de către Ion Nistor (ședința Senatului din 14 iulie 1920). D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225 (vezi Documentul nr. 3.6).

⁵¹ Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituției, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea a trei legi (distincte, dar care aveau, în esență, un caracter unitar) referitoare la Regatul României (17 iulie 1921), Transilvania (30 iulie 1921) și Bucovina (30 iulie 1921). Legea pentru reformă agrară în Basarabia a fost votată în 6 martie 1920. Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1921) a fost prezentat în ședința A.D. din 20 iulie 1921, de către Ifrim Popescu. Dezbaterile Adunării Deputaților, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455.

a emis așa-numitele „foi de evidență”, care conțineau mai multe rubrici, printre ele numărându-se și rubrica „Dacă dorește să fie întărit în serviciul public și declară jurământul prevăzut pentru funcționarii publici din România”. Cei care au răspuns necorespunzător (unele dintre răspunsuri sunau în felul următor: „voi depune jurământul după iscălirea Tratatului de Pace”; „voi depune jurământul pentru Bucovina”; „voi depune jurământul după alipirea definitivă la România”; „voi depune jurământul după prestarea examenului de limba română”) ori au refuzat, sub o formă sau alta, să depună jurământul față de statul român, au fost destituiți, în 31 august 1919⁵². Ulterior, pentru a reglementa poziția și raporturile acestei categorii profesionale față de noii factori politici și administrativi, a fost elaborat și un Proiect pentru statutul general al funcționarilor publici, de către Al. Grigorescu, delegatul Ministerului de Interne în Comisia de unificare a Bucovinei⁵³. La 18 decembrie 1918, a fost emis Decretul-lege nr. 3 745, referitor la conducerea serviciilor publice în Bucovina, completat, la art. 10, prin Decretul-lege nr. 2 848/5 iulie 1919, referitor la numirile de funcționari în Bucovina, care urma să se facă prin ministerul delegat al guvernului⁵⁴. Este de remarcat faptul că în această perioadă de administrație românească a Bucovinei, în ceea ce privește problema funcționarilor, s-au făcut noi numiri în administrație (30% dintre funcționarii înaintați și confirmați la 1 martie 1920 erau români) și s-a ținut cont de îmbunătățirea situației lor materiale. De asemenea, au fost păstrați în funcție unii dintre vechii funcționari, de diferite naționalități, această măsură dându-le posibilitatea de a se integra în administrația românească⁵⁵.

O altă măsură importantă luată de guvernul Bucovinei a fost cea legată de introducerea limbii române în instituțiile publice din Bucovina. Printr-o serie de acte normative a fost introdusă obligativitatea cunoașterii limbii române de către funcționarii publici⁵⁶. În acest sens s-au organizat cursuri pregătitoare (care erau

⁵² Ziarul „Glasul Bucovinei” a publicat, după datele oficiale permise de la guvernul Bucovinei, o statistică din care se poate observa ponderea românilor în sistemul administrativ al provinciei la 1 ianuarie 1917: din 105 funcționari titrați – 19 erau români; între cei 13 funcționari sanitari – niciunul nu era român; din 42 de funcționari tehnici – niciun român; din 5 funcționari silvici – 2 români; din 8 pădurari – 2 români; din 20 de veterinari – un român; din 31 de contabili – 3 români; din 94 de funcționari de cancelarie – 6 români; din 13 funcționari la drumuri și poduri – niciun român; din 26 de servitori și ușieri – 2 români; din 101 funcționari la poliție – 16 români; din 284 de funcționari la finanțe – 14 români; din 96 de magistrați la Tribunalul Cernăuți – 15 români; din 124 de funcționari la Tribunalul Cernăuți – 6 români; din 78 de magistrați la Tribunalul Suceava – 18 români; din 105 funcționari la Tribunalul Suceava – 10 români; din 24 de funcționari la Consiliul cultural al Țării Bucovinei – 3 români. „Glasul Bucovinei”, anul I, 31 decembrie 1918, p. 2–3; anul II, 3 septembrie 1919, p. 1.

⁵³ „Glasul Bucovinei”, anul III, 9 iulie 1920, p. 3. Acest proiect a fost publicat în ziarul „Glasul Bucovinei”, în numerele 484–488 din august 1920.

⁵⁴ D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2736, 2768.

⁵⁵ „Glasul Bucovinei”, anul III, 7 martie 1920, p. 1.

⁵⁶ Printr-un ordin circular al ministrului delegat al Bucovinei se anticipau măsurile legislative ulterioare referitoare la introducerea limbii române, precizându-se că în viitor niciun funcționar public nu va putea fi numit dacă nu știa limba română, scris și citit. „Glasul Bucovinei”, anul II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 3. De altfel, într-o adresă a conducerii administrației Bucovinei către Ministerul de Interne se afirma că „sub presiunea posibilei destituiri, angajații neromâni vor fi determinați ca, în propriul lor interes, să-și însușească repede cunoștințele de limba română”. Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens. 1918–1944* (Românizarea Bucovinei. Impunerea pretențiilor național-statale ale României Mari. 1918–1944), München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, p. 143. Ulterior, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri (29 iulie 1929), s-a dispus acordarea unui nou termen pentru învățarea limbii române. Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

gratuite), în caz de necesitate participanții la aceste cursuri putând primi chiar și ajutoare de întreținere din partea statului român, au fost stabilite cinci grade de cunoaștere a limbii române și s-au instituit comisii examinatoare. La 1 ianuarie 1919, administrația Bucovinei a hotărât să subvenționeze cu 5 000 de coroane tipărirea manualului de limba română pentru germani, alcătuit de Sextil Pușcariu și Eugen Herzog⁵⁷. Pentru că unii dintre etnicii minoritari nu au fost receptivi față de aceste legi, ele au fost completate, în 6 ianuarie 1920, cu un ordin al Secretariatului pentru Afacerile Interne al Bucovinei, transmis Prefecturii și Poliției, pentru a nu se mai emite acte oficiale (cererile particulare puteau fi redactate și în alte limbi) decât în limba română⁵⁸. Prin Decretul-lege nr. 2 332/16 iunie 1919 s-a încercat soluționarea problemei acordării cetățeniei române pentru toți cei care, la data de 12 noiembrie 1918 (momentul instituirii administrației românești în provincie), aveau indigenatul în Bucovina⁵⁹.

Perioada 2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920, când Bucovina a fost condusă prin miniștri delegați și Secretariate de Serviciu locale, poate fi considerată prima etapă a integrării Bucovinei în cadrele statului român. A fost o etapă tranzitorie, care a asigurat o treptată încadrarea a provinciei, prin legi unice, aplicate pe întreg teritoriul țării, în sistemul administrativ al României întregite. Demisia din aprilie 1919 a lui Iancu Flondor din funcția de ministru delegat cu administrația Bucovinei și înlocuirea lui cu Ion Nistor a accelerat procesul de unificare, în sensul unei mai rapide încadrări a Bucovinei în sistemul central de conducere și organizare a statului unitar român.

La un an de la unirea Bucovinei cu România s-a apreciat că „într-o luptă continuă, uneori fâțișă, de cele mai multe ori, însă latentă, ideea românească, aceea a reintegrării poporului român din Bucovina, în toate drepturile sale, a pășit înainte, conștientă de dreptatea revendicărilor sale [...]. Întocmiri de noi așezăminte și cârmuire, de dreptate și cultură românească sunt pe cale de a lua ființă și atâtea alte lucruri de obștească folos sunt în pregătire și în studiu, [...] potrivit unui bogat program de românească și democratică îndrumare a vieții noastre publice”⁶⁰. Deși opera de unificare debutase prin inițierea unor măsuri care să conducă la rapida integrare a Bucovinei în spațiul românesc, L. Marian, șeful învățământului profesional particular din Basarabia, vizitând Bucovina în anul 1919, constata „cât de puțin s-a

⁵⁷ „Glasul Bucovinei”, anul II, 23 ianuarie/5 martie 1919, p. 3; Ștefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la București (1918-1940)*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002, p. 133; Radu Economu, *op. cit.*, p. 63.

⁵⁸ „Glasul Bucovinei”, anul III, 19 februarie 1920, p. 1; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

⁵⁹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 63-64. Uniunea evreilor pământeni s-a opus soluției adoptate de către guvern, considerând că aplicarea acestui decret s-ar fi realizat cu mari deficiențe și prin nedreptățirea locuitorilor de origine evreiască, din cauza barierelor birocratice și a faptului că, pentru fiecare caz în parte, trebuia să se exprime un judecător. Alcătuirea dosarului pentru dovedirea dreptului de a obține cetățenia putea genera abuzuri sau nedreptăți, în condițiile unei atitudini xenofobe sau antisemite. De aceea, Uniunea Evreilor Pământeni a solicitat evreilor din România să nu dea curs aplicării acestui decret, solicitare care a fost urmată, în mare măsură. În epocă s-a considerat că promulgarea acestui decret a fost realizată sub presiunea marilor puteri, în contextul negocierilor de pace de la Paris. *Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919-1940). Documente (extrase)*, București, Editura Hasefer, 1998, p. XVI-XVII.

⁶⁰ Aurel Morariu, *Continuitatea unei opere*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 23 decembrie 1919, p. 1.

lucrat de la unire pentru naționalizarea Bucovinei”⁶¹. Această opinie, exprimată în epocă de L. Marian, dovedește faptul că procesul de așa-zisă românizare a Bucovinei a fost unul anevoios sau nu a avut intensitatea și urmările clamate de unii dintre istoricii de astăzi.

Din 4 aprilie 1920, Bucovina a intrat într-o altă fază a procesului de unificare, când autonomia i-a fost limitată treptat la nivelul administrației locale. La acea dată a intrat în vigoare Decretul-lege nr. 1476, care prevedea desființarea Directoratelor din Basarabia și a Secretariatelor de Stat din Bucovina. O nouă formulă de conducere fusese preconizată de Nicu Flondor încă din 25 mai 1919. Acesta i-a prezentat lui Ion I. C. Brătianu un Proiect pentru reformarea modului de guvernare în Bucovina, care prevedea că „toate secretariatele se desființează, în fruntea administrației rămâne un guvernator – comisar regal, încolo toate autoritățile austriece se restabilesc sub forma lor veche, pentru «o mai lesne contopire cu patria, mamă»”⁶². De asemenea, deputatul bucovinean Aurel Morariu a întocmit un proiect de organizare administrativă, pe care urma să-l prezinte Parlamentului. Acesta aprecia că multe dintre proiectele de lege nu țineau seama de necesitățile României întregite și de problemele de actualitate cu care se confruntau provinciile alipite. Unele dintre ele plecau de la principii care nu puteau duce la aplicarea practică a acestor legi. Aurel Morariu afirma că guvernul de la București nu avea aproape nicio ingerință efectivă în problemele de viață publică a provinciilor. Tocmai de aceea deputatul bucovinean credea că era necesară înființarea, prin lege, a unor comisii, pe lângă ministerele de Justiție și de Interne, pentru legiferarea judiciară și administrativă, din care urmau să facă parte și membri ai Parlamentului. Aceste comisii ar fi trebuit să lucreze în cazul închiderii sesiunilor parlamentare sau a dizolvării Parlamentului⁶³.

Măsurile de desființare a organelor administrative provinciale au fost luate de către guvernul Al. Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921), care avea ca obiectiv „organizarea definitivă a vieții interne”⁶⁴ prin măsuri de descentralizare administrativă. S-a apreciat că organismele guvernării autonome din Bucovina, Basarabia și Transilvania nu mai erau necesare, în condițiile în care din guvernul României făceau parte reprezentanții tuturor provinciilor istorice. De asemenea, nu trebuie exclusă și motivația politică a desființării acestor instituții, guvernul Averescu, în perspectiva alegerilor parlamentare, fiind conștient că partidele politice din provincii, rămase în opoziție, puteau să-și promoveze interesele prin organismele administrative proprii⁶⁵.

Conform Decretului-lege nr. 1476/1920, o Comisie de descărcare a serviciilor publice din teritoriile alipite și unificarea lor cu Regatul României, prezidată de

⁶¹ „Glasul Bucovinei”, anul II, 28 aprilie 1919, p. 5.

⁶² Apud Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

⁶³ Proiectul de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă a fost prezentat în ședința A.D. din 3 martie 1920. Acest proiect de lege a fost votat de către A.D. D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870; Documentul nr. 3.5.

⁶⁴ „Glasul Bucovinei”, anul III, 16 martie 1920, p. 1.

⁶⁵ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 126; Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 144.

primul-ministru, a trecut atribuțiile Secretariatelor de Serviciu din Cernăuți asupra ministerelor de resort/departamentelor corespunzătoare din guvernul central. Bucovina a fost reprezentată de Ion Nistor, care era ministru de stat în guvernul Al. Averescu⁶⁶. Regulamentul pentru funcționarea comisiilor de descărcare prevedea înființarea unei Comisii regionale pentru descărcare și unificare, care urma să fie formată din șapte secretari generali și șapte delegați ai guvernului central. În cadrul acestei comisii au funcționat secretariate generale până în aprilie 1921, când acestea au fost transformate în directorate generale, cu servicii pentru fiecare minister. Aceste organe au avut doar atribuții administrative, conducând, din însărcinarea guvernului, serviciile publice din provincie. Comisia regională lucra sub autoritatea Comisiei centrale de unificare și pentru descărcarea serviciilor, formată în 3 aprilie 1920, și avea ca scop lichidarea serviciilor regionale. Așadar, funcția de ministru delegat al Bucovinei a fost înlocuită cu cea de președinte al Comisiei regionale de unificare, iar secretarii șefi au fost înlocuiți cu directori generali. Sarcinile Secretariatelor și ale Consiliului administrativ au trecut asupra acestei comisii. Activitatea acesteia s-a desfășurat până în anul 1923, când toate resorturile au trecut direct sub autoritatea ministerelor centrale de la București⁶⁷.

Procesul de unificare legislativă, care a stat la baza unificării instituționale, administrative, politice, economice, culturale, a fost unul de durată și „s-a produs printr-o împletire a principiilor și modalităților de înfăptuire. Menținerea, pentru un timp, a unor legiuri specifice doar unor regiuni s-a interferat cu extinderea, tacită sau explicită, a unor legi din vechea Românie, cu promulgarea legilor și codurilor de unificare, fără a se putea face o periodizare cronologică distinctă între aceste înfăptuiri”⁶⁸. În perioada în care provincia a fost condusă prin organisme regionale, procesul unificării legislativ-instituționale „a înregistrat două direcții de acțiune, una de la nivelul guvernului spre sferile din componența sa, ceea ce însemna extinderea expresă a unor dispoziții din vechea Românie în teritoriile unite, și cealaltă, de la organismele regionale în teritoriile lor de competență”, avându-se în vedere, în primul rând, „înlăturarea unor norme care contraveneau încadrării depline a acelor teritorii în statul național unitar român”⁶⁹.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1919

O măsură importantă pentru asigurarea viitorului politic al României întregite și consolidarea procesului de unificare a fost luată în scopul organizării primelor alegeri parlamentare. Interesat de consolidarea puterii, prin girul voinței populare, guvernul condus de Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919)

⁶⁶ În guvernele de la București Bucovina a fost reprezentată de: Ion Nistor (1918–1920, 1922–1926, 1933–1934); Ion Stârcea (1920); Dorimedont Popovici (1921, 1926); Ion Rășcanu (1927); Teofil Sauciuc-Săveanu (1928–1930, 1932).

⁶⁷ „Glasul Bucovinei”, anul III, 27 iunie 1920, p. 1; Vasile Pușcaș, Vasile Vesa (coordonatori), *Dezvoltare și modernizare în România interbelică (1919–1939). Culegere de studii*, București, Editura Politică, 1988, p. 45–46; Radu Economu, *op. cit.*, p. 75–76.

⁶⁸ Ion Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, p. 218–219.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 219–220.

a convocat, prin Decretul-lege nr. 3589/15 august 1919, corpul electoral al întregii țări, care urma să aleagă, pe baza tipului de scrutin introdus prin Decretul-lege privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918 (vot universal, egal și direct), corpurile legiuitoare⁷⁰. Prima consultare a corpului electoral a fost organizată în anul 1919, în zilele de 2 noiembrie pentru Adunarea Deputaților, 7 noiembrie pentru Senat și 9 noiembrie pentru Colegiile universitare. Alegerile au fost organizate de guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919), care a înlocuit guvernul Ion I. C. Brătianu, ce demisionase. Acestea au fost caracterizate prin numărul mare de grupări, formațiuni politice, disidențe care s-au confruntat în lupta electorală. Partidul Socialist, Liga Poporului și Partidul Conservator Democrat nu au participat la aceste alegeri, invocând faptul că guvernul Văitoianu menține starea de asediu și cenzura. Alegerile din noiembrie 1919 s-au încheiat cu următoarele rezultate: P.N.R. – 169 de mandate de deputat și 76 de senator; P.N.L. – 103 mandate de deputat și 54 de senator; Partidul Țărănesc din Basarabia – 72 de mandate de deputat și 35 de senator; Partidul Țărănesc – 61 de mandate de deputat și 9 de senator. Pentru că niciun partid nu a reușit să câștige alegerile, guvernul a purtat tratative în vederea realizării unei majorități parlamentare pe baza unui program de guvernare. Lucrările Parlamentului au fost deschise la 20 noiembrie 1919.

Confuzia situației politice de la București – caracterizată de George Rotică prin „nestatornicie în sentimente și inconsecvență în judecata față de oameni”⁷¹ – care a marcat atât perioada alegerilor parlamentare, cât și pe cea următoare acestora (luptele politice, neparticiparea la alegeri a Ligii Poporului condusă de Al. Averescu) a creat o stare de derută în rândul electorilor, care s-au îndreptat „spre cel care striga mai mult împotriva trecutului și care poseda mai multă perspectivă de viitor”, anunțând o „politică nouă”⁷². De aceea organizarea alegerilor parlamentare a fost privită cu rezerve în Bucovina, mai ales că, în unele cercuri politice, tributare încă unei mentalități austriece, așa cum remarca A. Burac, se vorbea despre o pretinsă superioritate a Bucovinei față de situația politică a României⁷³. S-a luat atitudine față de politicianismul din Regatul României (Al. Procopovici atrăgea atenția asupra faptului că și în Bucovina, în perioada dinaintea unirii, educația morală a societății bucovinene a suferit de pe urma politicianismului, despre care autorul afirma că ar trebui eliminat prin coordonarea vieții politice cu cea culturală⁷⁴), care n-ar fi trebuit să afecteze și viața politică a provinciei. „Ar fi de dorit ca la primele alegeri din România întregită – afirma Vasile Grecu – politica din provinciile noi românești să se desfășoare

⁷⁰ În perioada interbelică s-au organizat de zece ori alegeri parlamentare (noiembrie 1919; mai 1920; februarie – martie 1922; mai 1926; iulie 1927; decembrie 1928; iunie 1931; iulie 1932; noiembrie 1933; decembrie 1937) și de trei ori alegeri comunale și județene (februarie 1926; februarie – martie 1930; 1936–1937). La acestea se adaugă alegerile desfășurate în iunie 1939, sub regimul autoritar al regelui Carol al II-lea și al „partidului” său, Frontul Renașterii Naționale, ulterior Partidul Națiunii. Alegerile parlamentare din anul 1919 din Regatul României și Basarabia s-au desfășurat în baza votului universal, egal, direct, secret și obligatoriu pentru toți cetățenii, introdus prin Decretul-lege emis la 14 noiembrie 1918 și ca urmare a modificărilor constituționale survenite în iulie 1917. Vezi Documentul nr. 3.1.1.

⁷¹ George Rotică, *Oameni noi, proceduri vechi*, în „Glasul Bucovinei”, anul III, 23 martie 1920, p. 1.

⁷² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 26–27.

⁷³ A. Burac, *Situația internă*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 8 aprilie 1919, p. 1–2.

⁷⁴ Al. Procopovici, *Partide politice*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, 25 decembrie 1918, p. 1.

independent de partidele și grupările politice din Vechiul Regat. N-ar trebui ca, la îndemnul unora din Regat, românii din provincie să ia atitudine față de anumite grupări”⁷⁵. Aceleași idei au fost exprimate și de Ion Nistor, care era de părere că „provinciile alipite n-ar avea niciun drept să se amestece în luptele din Vechiul Regat, întrucât nu pot spune că ele cunosc starea de lucruri din România Veche și, mai ales, pentru motivul că acest amestec e departe de a însemna un omagiu [adus] nenumăratelor jertfe pe care Vechiul Regat le-a făcut pentru unitatea națională”⁷⁶. În ceea ce privește viața politică a provinciei, istoricul bucovinean afirma că se impunea o schimbare radicală: „Unindu-ne cu frații noștri din Regat, din Ardeal și Basarabia în cadrele României Mari am încetat de a face o politică izolată, inspirată numai de interesele provinciale. Se impune, deci, o schimbare radicală în viața noastră politică de până acum. Nu trebuie să ne gândim numai la noi înșine, ci trebuie să avem în vedere interesele întregului neam românesc. Acestor interese superioare subordonăm întreaga noastră activitate politică. Politica locală bucovineană a încetat în ziua unirii [...]. Să ne simțim ca parte organică a întregului și să lucrăm în deplină armonie cu celelalte părți”⁷⁷. De asemenea, pornind de la ideea că realizarea unirii s-a făcut independent de interesele unei anume grupări politice, s-au exprimat păreri referitoare la evoluția vieții politice bucovinene în sensul unei „îndreptări radicale a societății românești”, prin „purificarea aparatului administrativ de influențe politice”⁷⁸.

În Bucovina, problema organizării sistemului electoral⁷⁹ și a alegerilor a fost discutată în ședința Consiliului Național Român din 13 februarie 1919, când a fost

⁷⁵ Vasile Grecu, *Politica din Vechiul Regat și noile provincii românești*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 22 iunie 1919, p. 1.

⁷⁶ „Glasul Bucovinei”, anul II, 20 noiembrie 1919, p. 1.

⁷⁷ Ion Nistor, *Spre o nouă orientare politică*, în vol. Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii – 1918*, p. 289.

⁷⁸ „Cugetări”, anul I, nr. 2, 1919, p. 11.

⁷⁹ Pentru problema reprezentării parlamentare a Bucovinei până în anul 1918 vezi Mihai-Ștefan Ceașu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004. Conform Legii electorale adoptate în anul 1910, Dieta Bucovinei (înființată în anul 1861) avea 63 de deputați, împărțiți în mai multe categorii: 2 viriliști (mitropolitul ortodox al Bucovinei și rectorul Universității Cernăuți), 13 deputați din Colegiul electoral al marilor proprietari, 2 deputați din Camera de Comerț și Industrie, 28 deputați ai comunelor și 18 deputați aleși prin vot universal. Cei 28 de reprezentanți aleși ai comunelor erau distribuiți în felul următor: 10 români, 10 ucraineni, 7 germani și un polonez. La sufragiul universal, erau aleși câte 6 români și ucraineni, 5 germani și un polonez. Limba oficială în Dieta era germana, iar protocoalele ședințelor erau redactate în limbile română și ucraineană. Președinți (mareșali, căpitani ai Țării) ai Dietei au fost: Eugenie Hacman (1861–1862), Eudoxiu Hurmuzachi (1864–1869; 1871–1874), Alexandru Wassilko-Sereki (1870–1871; 1884–1892), Anton Kochnowski-Stawczan (1874–1883), Ioan Lupu (1892–1903), George Wassilko-Sereki (1904–1910) și Alexandru Hurmuzachi (1911–1914). În Parlamentul austriac, cetățenii Bucovinei cu drept de vot trimiteau, în 1897, 11 deputați. Din anul 1907, numărul mandatelor alocate provinciei a crescut la 15 (5 români, la care se adăuga al 6-lea, deputatul social-democrat de origine română, 5 ucraineni, 2 germani, un polonez și un evreu). În anul 1918, în Parlamentul de la Viena activau următorii deputați români: Constantin Isopescu-Grecul și Gheorghe Sârbu (Partidul Național), Aurel Onciul (Partidul Democrat), George Grigorovici (Partidul Social Democrat), Alexandru Hurmuzachi și Teofil Simionovici (independenți). Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 116 și urm., 541; Radu Economu, *op. cit.*, p. 30; Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa <http://mihaiFlorinrazvan.ro/?p=132>.

aleasă o comisie, formată din 24 de membri, la care urmau să se alăture și reprezentanții naționalităților din Bucovina. Din cauza neadmiterii sistemului proporțional de reprezentare, proiectul legii bucovinene de reformă electorală, acuzat că este tributar mentalității austriece, a fost atacat în presa din Regatul României⁸⁰, dar problema a rămas în atenția oamenilor politici bucovineni.

Primele alegeri parlamentare din Bucovina (precum și cele din Banat, Crișana, Maramureș Sătmar și Transilvania), organizate pe baza votului universal, s-au desfășurat în baza unor decrete-legi⁸¹ diferite din punct de vedere juridic și sub aspectul tipului de scrutin introdus prin Decretul-lege privind reforma electorală, din 14 noiembrie 1918, care a fost emis înainte de proclamarea unirii Bucovinei și conținea prevederi doar pentru Regatul României și Basarabia (provincia începuse deja procesul de unire cu Țara și de aceea a intrat sub incidența acestui decret electoral): Decretul-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620/24 august 1919, modificat, la art. 14, prin Decretul-lege 4 234/6 octombrie 1919, emis pentru stabilirea modului de reprezentare în Adunarea Deputaților și Senat⁸².

Conform legii, provincia urma să fie reprezentată, în funcție de numărul de locuitori, de 26 deputați și 13 senatori (dintre care doi senatori de drept: un ales din partea Universității din Cernăuți și mitropolitul Bucovinei). Inițial, legea electorală prevedea ca Bucovina să fie reprezentată de 17 deputați și 10 senatori⁸³.

Alegerile s-au desfășurau conform „votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret, pe circumscripții electorale și cu votarea pe comune”. În 23 din cele 24 de circumscripții⁸⁴ se desfășura un scrutin uninominal, majoritar, iar pentru circumscripția Cernăuți-oraș se organiza, pentru alegerea deputaților, un scrutin proporțional plurinominal – aceasta alegea trei deputați, în baza reprezentării proporționale. Noutatea față de celelalte provincii era scrutinul uninominal (excepție făcând circumscripția Cernăuți-oraș). De asemenea, o altă prevedere, care nu se regăsea în legislația electorală din Regatul României, se referea la dreptul de vot, care era interzis pentru cei care au comis în mod deliberat acte de dușmănie contra statului român sau a națiunii române (nu erau incluși aici cei care au fost condamnați în

⁸⁰ Vasile Grecu, *Presa din Vechiul Regat și reforma electorală*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 26 august 1919, p. 1; A. B., *Un nou adversar al legii electorale*, în *ibidem*, p. 2; George Rotică, *Reforma electorală în Bucovina*, în *ibidem*, p. 4.

⁸¹ Aceste decrete-lege și-au păstrat valabilitatea, cu anumite modificări, până în anul 1926, reglementând desfășurarea alegerilor parlamentare din anii 1919, 1920 și 1922.

⁸² M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734; nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965 (vezi Documentul nr. 3.1.2.). Sistemul electoral introdus în Bucovina a declanșat protestul minorităților naționale, dar și pe cel al grupării din jurul lui Iancu Flondor și Dorimedont Popovici. Prin introducerea votului universal, reprezentanții grupurilor etnice naționale din Bucovina s-au simțit nedreptățiți pentru că, prin acest sistem, pierdeau posibilitățile de reprezentare câștigate prin Ausgleich, introdus în Bucovina la alegerile din anul 1911. Iancu Flondor și Dorimedont Popovici erau adepții menținerii formelor de organizare specifice Bucovinei și se opuneau curentului centralist, preconizând o Românie organizată pe principiul federaliste.

⁸³ Radu Economu, *op. cit.*, p. 70; „Glasul Bucovinei”, anul III, 15 aprilie 1920, p. 1.

⁸⁴ Acestea erau: Berhomet pe Siret, Boian, Câmpulung, Ciudei, Costâna, Coțmani, Cernăuți-oraș, Cuciurul Mare, Dorna, Gura-Humorului, Hliboca, Marginea, Ocna, Orășeni, Rădăuți, Sadagura, Siret, Solca, Storojineț, Suceava, Vășcăuți, Vicov, Vijița, Zastavna. Comunele acestor circumscripții însumau, conform art. 4 al Decretului-lege electoral pentru Bucovina, 30 000 de alegători pentru Adunarea Deputaților și 70 000 de alegători pentru Senat. M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5624.

timpul războiului de către autoritățile civile și militare austriece și maghiare pentru delikte politice); cei care declarau că renunță la cetățenia română; cei care s-au sustras de la recrutările ordonate de statul român sau au refuzat prestarea jurământului de credință față de România; cei aflați sub control polițienesc. Diferențe față de Regatul României se înregistrau și în privința organizării alegerilor. S-a înființat un Biroul Electoral Central, care funcționa pe lângă birourile electorale județene și de circumscripție (acestea centralizau rezultatele și repartizau mandatele). Acesta se ocupa cu înscrierea pe liste (candidații se puteau înscrie în maxim două circumscripții diferite), înregistrarea candidaților și tipărirea buletinelor de vot. Buletinele se tipăreau câte unul pentru fiecare candidat sau listă, de culori diferite, alegătorii votau un singur buletin, introdus într-un plic închis, celelalte fiind puse într-o urnă aflată în cabina de vot. Plicul închis era predat de către alegător președintelui secției de votare, care îl introducea în urnă. Câștigătorul era desemnat conform art. 109 al decretului-lege menționat mai sus: „În circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, precum și în circumscripțiile pentru alegerea de senatori, va fi declarat deputat sau senator candidatul care a obținut majoritate absolută a voturilor. Majoritatea absolută e cifra mai mare decât jumătatea voturilor valabile. Dacă niciunul dintre candidați nu a obținut majoritatea absolută a voturilor, se va face alegerea restrânsă (balotaj) între cei doi candidați care au obținut mai multe voturi. Între candidații cu voturi egale, se va proceda prin tragere la sorți. [În cazul când] candidatul care, după rezultatul constat, a obținut majoritatea absolută a voturilor sau majoritatea relativă, pentru a fi admis la alegerea restrânsă, a decedat în decursul procedurii electorale, alegerea se va considera zădărnicită și se va face alegere nouă”⁸⁵.

La alegerile din noiembrie 1919 au participat Partidul Democrat al Unirii și candidați independenți. Celelalte formațiuni politice – Partidul Social Democrat⁸⁶, gruparea lui Iancu Flondor, organizațiile din Bucovina ale Ligii Poporului, Partidului Conservator Democrat (Take Ionescu) – au declarat că se abțin de la alegeri.

Partidul Democrat al Unirii (P.D.U.) a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina⁸⁷. Partidul s-a înființat la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste conduse de Ion Nistor, care era președintele partidului; vicepreședinți erau Iorgu G. Toma și N. Alexandrescu. Partidul s-a constituit ca o necesitate a „vieții obștești din Bucovina în care, prin unirea cu toți românii dintre Nistru și Tisa, alte idei trebuie să conducă sufletul poporului decât cele ce l-au condus sub vitrega stăpânire austriacă”⁸⁸. Analizând originile P.D.U., George Rotică afirma: „Grupăți în jurul acestei reviste («Glasul Bucovinei» – n.n.), având deviza «prin cultură

⁸⁵ *Ibidem*, p. 5731.

⁸⁶ Înființat în anul 1896, P.S.D din Bucovina a fost singura formațiune politică din provincie care și-a continuat activitatea și după Primul Război Mondial, până în anul 1938. Nicolae Jurcă, *Istoria social-democrației din România*, București, Editura Științifică, 1994, p. 59; Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 130–133.

⁸⁷ După anul 1918, în timp ce partidele conservatoare au dispărut, pe scena politică au apărut noi formațiuni politice: Liga Poporului (1918, Alexandru Averescu); Partidul Țărănesc (1918, Ion Mihalache); Partidul Țărănesc din Basarabia (1918, Pantelimon Halippa), Partidul Țărănesc din Bucovina (1922, Vasile Bodnărescu; organ de presă – „Cuvântul țaranului”; în 1926 s-a integrat în Partidul Național Țărănesc); Partidul Național Țărănesc (1926, format prin fuziunea Partidului Național Român din Transilvania cu Partidul Țărănesc; principalul partid de opoziție al perioadei interbelice); în perioada 1921–1922 au apărut și partidele de extremă stângă și extremă dreaptă.

⁸⁸ Apud Doina Alexa, *op. cit.*, p. 196.

românească, spre o politică românească»⁸⁹, ne-am adresat puterilor morale ale neamului, chemându-le la o nouă viață, din apatia în care le știam încremenite de cei doi nedespărțiți aliați: austriacismul bănos și politicianismul găunos [...]. O întinsă și neobosită propagandă culturală în toate direcțiile [...] anunțăm pentru cine nu-și are ochii orbiți de un strat prea gros de austriacism, o mentalitate care se afirma tot mai răspicat»⁹⁰. Având menirea să facă trecerea „de la vechea stăpânire de robie austriacă la noua stăpânire românească, de libertate deplină”⁹¹, scopul P.D.U. a fost acela „de a introduce Bucovina în albia românismului”⁹². În acest sens, programul P.D.U., călăuzit de lozinca „Sus mâinile și izbândă gândurilor curate”, prevedea: unificarea administrativă prin descentralizare, unificarea justiției, libertate națională, culturală, confesională, reorganizarea învățământului, vot universal, realizarea reformei agrare, printr-o „dreaptă împărțire a pământului”⁹³.

În ceea ce privește activitatea politică a minorităților naționale în perioada organizării primelor alegeri parlamentare din Bucovina, după unire, unele dintre acestea au avut o atitudine de protest față de sistemul electoral introdus în Bucovina. În urma unei întruniri politice desfășurate la Cernăuți, în octombrie 1919, Partidul Național Evreiesc a hotărât abținerea de la alegeri, invocând cenzura instituită în Bucovina, îngrădirea întrunirilor publice, politica de românizare a învățământului și culturii. În privința minorității germane, P.D.U. a încercat o colaborare, care nu a avut sorti de izbândă deoarece „administrația țării a încercat să asigure minorității germane un cerc electoral, dar n-a izbutit, pentru că germanii locuiau sporadic”⁹⁴. Ucrainenii, preocupați de soarta republicilor ucrainene instaurate în Galiția și peste Nistru și „convinși de provizoratul dominației române în zonă și de soluționarea favorabilă a statutului Bucovinei la Congresul de Pace de la Paris”, au adoptat tactica pasivismului. În privința minorității poloneze, după unire s-a format Consiliul Național Polon din Bucovina (devenit, în 1925, Consiliul Național Polon și, din 1926, Uniunea Polonezilor din România), care a reprezentat activitatea fostului Cerc polonez la nivelul întregii țări. Consiliul s-a aflat sub conducerea lui Stanisław Kwiatkowski (înlocuit, ulterior, cu Bazyli Duzienkiewicz). Acesta a fost singurul reprezentant al comunității poloneze în Parlamentul României întregite (legislatura 1919–1920), deoarece, conform legii electorale, numărul polonezilor (sub 50 000) nu a mai permis obținerea unui mandat parlamentar (cu excepția alegerilor din 1939, când polonezii au avut un reprezentant în Parlament)⁹⁵. Activitatea politică a maghiarilor din Bucovina s-a desfășurat în cadrul partidelor politice din România întregită. În ceea ce privește atitudinea Partidului Socialist, deși la începutul campaniei electorale intenționa să propună candidaturile lui Rudolf Gaidosch, George Grigorovici și Iacob Pistiner pentru

⁸⁹ Aceasta era deviza sub care intelectualii bucovineni s-au grupat în jurul revistei „Junimea literară”, înființată la inițiativa lui Ion Nistor, în anul 1904. „Glasul Bucovinei”, anul II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

⁹⁰ George Rotică, *Originile partidului nostru*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

⁹¹ „Glasul Bucovinei”, anul II, 31 octombrie 1919, p. 1.

⁹² Romulus Cândea, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927”, Cernăuți, 1927, p. 34.

⁹³ „Glasul Bucovinei”, anul II, 26 octombrie 1919, p. 1; 31 octombrie 1919, p. 1.

⁹⁴ Emanuel Bălan, *Minoritățile naționale din Bucovina în cadrul procesului electoral din perioada interbelică*, Bacău, Editura Egal, 2012, p. 111.

⁹⁵ Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, p. 159.

circumscripția Cernăuți-oraș, după desfășurarea Congresului extraordinar al partidului (13–14 octombrie 1919), s-a decis abținerea de la alegerile generale. În aceste condiții, autoritățile de la București, împreună cu reprezentanții P.D.U. din Bucovina, au mers pe ideea colaborării cu diverși minoritari, evrei, germani și ucraineni, în scopul depunerii unor candidaturi independente. Presa vremii (ziarul „Bucovina”) a relatat despre candidaturile lui Heini Teller (inspector școlar) și Norbert Kipper (consilier) pentru Adunarea Deputaților, circumscripția Cernăuți-oraș, depuse la insistențele lui Ion Nistor⁹⁶. Ca urmare a protestelor venite din partea comunității evreiești, Heini Teller și-a retras candidatura⁹⁷. În aceste condiții, la alegerile din noiembrie 1919 au fost aleși: Norbert Kipper (independent, Adunarea Deputaților, circumscripția Cernăuți-oraș), Iacob Hecht (independent, Senat, circumscripția Cernăuți), Iosif Vihovici (P.D.U., Senat, circumscripția Coțmani, județul Coțmani), Stanisław Kwiatkowski (independent, Senat, circumscripția Zastavna, județul Zastavna), Ioan Bloșca (independent, Adunarea Deputaților, circumscripția Ocna, județul Zastavna), Vasile Snialinciuc (independent, Adunarea Deputaților, circumscripția Orășeni, județul Coțmani).

În urma alegerilor din noiembrie 1919, populația Bucovinei a fost reprezentată în primul Parlament al României întregite⁹⁸ de 39 de parlamentari (26 deputați și 13 senatori)⁹⁹. Dintre aceștia, 27 parlamentari reprezentau P.D.U. (20 de mandate la Adunarea Deputaților și 7 la Senat), 10 erau independenți (6 deputați și 4 senatori, care reprezentau și minoritățile germană, ucraineană, polonă și evreiască) și doi erau senatori de drept (un ales al Universității din Cernăuți și mitropolitul Bucovinei)¹⁰⁰.

Lucrările primului Parlament al României întregite s-au deschis la 20 noiembrie 1919, alegându-se din partea fiecărei provincii câte un secretar pentru cele două Camere. Bucovina a fost reprezentată de Nicolae Cotlarciuc la Senat și Aurel Morariu la Camera Deputaților.

În fața Parlamentului și a noului guvern Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920) se ridicau probleme de mare importanță: ratificarea

⁹⁶ La alegerile din noiembrie 1919, candidații opoziției au fost sprijiniți de germani și români. Așa s-a întâmplat la Iacobeni, unde candidatul opoziției, Ion Candrea, deși a primit susținere, nu a fost ales, motiv pentru care un grup de alegători români și germani a întocmit un protest. Florin Pintescu, *Atitudinea germanilor din Bucovina față de regimul politic românesc în 1919*, în „Codrul Cosminului”, s.n., nr. 5, 1999, p. 269.

⁹⁷ Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa <http://mihaiFlorinrazvan.ro/?p=132>.

⁹⁸ Acesta a fost format din 562 deputați (241 din Regatul României, 203 din Ardeal și Banat, 92 din Basarabia și 26 din Bucovina) și 236 senatori (101 din Regatul României, 85 din Ardeal și Banat, 37 din Basarabia și 13 din Bucovina). În sesiunea parlamentară 1919–1920, prin decret-regal, ședințele Adunării Deputaților și cele ale Senatului au fost amânate zece zile (14–25 martie 1920). „Glasul Bucovinei”, anul II, 15 noiembrie 1919, p. 1; D.A.D., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 652.

⁹⁹ În circumscripția Cernăuți-oraș, conform art. 137 al Decretului-lege electoral pentru Bucovina, a fost ales și un deputat supleant, Zaharia Voronca, iar pentru județul Cernăuți au avut loc noi alegeri pentru Senat, la 7 februarie 1920, în urma cărora Ion C. Grădișteanu l-a înlocuit pe Teofil Simionovici, care a optat pentru mandatul de deputat al orașului Cernăuți, rămas vacant în urma decesului lui Iacob Hecht. Județul Suceava a fost reprezentat în Parlament de zece deputați (dintre care cinci supleanți) și doi senatori pentru partea care a aparținut Regatului României și doi deputați și un senator pentru partea care a aparținut Bucovinei.

¹⁰⁰ Vezi tabelele nr. 1 și nr. 2.

decretelor-legi pentru unirea Bucovinei, Basarabiei, Transilvaniei, Sătmăruului și Maramureșului cu Regatul României, semnarea tratatelor de pace (liberalii manifestau o anume rezistență față de aliați, iar opoziția conservatoare și averesciană pleda pentru semnarea tratatelor fără rezerve), revizuirea Constituției, reforme electorale și administrative (rezolvarea problemelor economice, financiare, reformarea bisericii și a școlii, unificarea legislației, organizarea armatei prin măsuri descentralizatoare), rezolvarea problemei minorităților (în special a evreilor).

Validarea alegerilor parlamentare

Adunarea Deputaților

1. Județul Suceava – Regat¹⁰¹

În ședința Adunării Deputaților (A.D.) din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Suceava – Regat, căruia i-au fost alocate cinci mandate de deputați. S-au prezentat patru liste; numărul alegătorilor înscriși a fost de 27 185, s-au înregistrat 18 476 de votanți și au fost anulate 3 763 de voturi. Biroul Electoral Central, „procedând la despuierea scrutinului [scoaterea din urnă a buletinelor de vot și numărarea lor] și la totalizarea rezultatelor obținute la toate celelalte secții de votare”, a constatat că Lista nr. 1 a obținut o masă electorală de 15 113 de voturi; Lista nr. 2 – 49 505 de voturi; Lista nr. 3 – 1 631 de voturi; Lista nr. 4 – 4 689 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-a împărțit fiecare dintre aceste mase electorale prin numerele 1, 2, 3, 4 și 5 (câți reprezentanți erau de ales) și s-au ales din toate aceste câaturi cele cinci mai mari. Astfel, s-a găsit ca divizor comun cifra de 12 376, adică cel mai mic din aceste cinci câaturi. Masele electorale s-au împărțit cu această cifră și s-a stabilit că Listei nr. 1 i se cuvine un mandat și Listei nr. 2 i se cuvin patru mandate. Au fost proclamați aleși din fiecare listă căreia i s-au atribuit mandatele cei care au obținut cel mai mare număr de voturi și anume, din Lista nr. 1: Ștefan C. Ioan – 3 144 de voturi; din Lista nr. 2: Ion Zelea-Codreanu – 10 017 de voturi; Vasile Tomegea – 9 945 de voturi; Toader Crețu – 9 871 de voturi; Ștefan Gh. Dimitriu – 9 864 de voturi. Conform prevederilor legii, au fost declarați deputați supleanți (aceștia puteau ocupa locul de deputat rămas vacant prin opțiune, moarte, demisie sau altă cauză) pentru Lista nr. 1: Constantin Popovici – 3 039 de voturi; Vasile V. Teodorescu – 3 034 de voturi; Toader Radovici – 2 981 de voturi; Constantin Matasă – 2 915 de voturi; pentru Lista nr. 2:

¹⁰¹ După anexarea nordului Moldovei de către Imperiul Austriac, ținutul Suceava a fost împărțit în două. Partea care a revenit Bucovinei a constituit districtul Suceava, iar cea care a rămas în Moldova a format ținutul Suceava, cu o capitală nouă, la Fălticeni. În perioada cuprinsă între Marea Unire și până la votarea Legii pentru unificare administrativă (14 iunie 1925) s-a păstrat specificul organizării administrativ-teritoriale în provinciile istorice. În Bucovina, regimul administrativ a fost reglementat prin Decretul pentru administrația Bucovinei nr. 3715/18 decembrie 1918, iar regiunea Regatului României a rămas cu organizarea moștenită din perioada antebelică (Legea pentru consiliile județene din 2 aprilie 1894), în care figura județul Suceava (ulterior a avut loc schimbarea denumirii în județul Baia, cu reședința la Fălticeni). Radu Săgeată, *Organizarea administrativ-teritorială a României. Evoluție. Propuneri de optimizare*, București, 2013, accesată online (30 mai 2014) la adresa [www.geopolitic.ro/17\)%20News%20March%202013%20\(5.03.2013\).pdf](http://www.geopolitic.ro/17)%20News%20March%202013%20(5.03.2013).pdf); http://earth.unibuc.ro/file_download/293341; memoriainterbelica.memoria.ro/județe/baia.

Mihail Zăhărescu – 9 808 de voturi. La secția Dolhești a fost înregistrată o contestație, semnată de Vasile L. Marian și C. Timofti, alegători asistenți ai Listei nr. 1, prin care se aducea la cunoștința autorităților că trupa însărcinată cu paza ordinii a făcut propagandă fățișă pentru lista lui Ion Zelea-Codreanu, pentru motivul că acea listă îl reprezintă pe Alexandru Averescu; că în curtea localului de votare mai mulți agenți electorali, tolerați de armată, împreună cu delegatul Ion Drobiță, ar fi făcut propagandă în favoarea Listei nr. 2 în incinta secției de votare. În ceea ce privește prima sesizare, cazul a fost adus la cunoștința comandantului trupei de jandarmi de către președintele Tribunalului, spre a se lua măsuri. Referitor la punctul al doilea, afirmația nu a fost sprijinită de nicio dovadă. Pentru aceste motive, contestația a fost respinsă, nefiind găsită întemeiată. La dosarul alegerii din județul Suceava s-a înregistrat și o contestație care privește operațiile de la una dintre cele 22 secții de votare. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D.¹⁰², în urma cercetărilor, a respins contestația și a dispus validarea alegerilor. În consecință, deputați ai județului Suceava – Regat au fost proclamați: Ion Zelea-Codreanu, Vasile Tomegea, Toader Crețu, Ștefan Gh. Dumitriu și Ștefan C. Ioan¹⁰³.

2. Județul Suceava – Bucovina

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Suceava – Bucovina, căruia i-au fost alocate două mandate, pentru circumscripțiile Costâna și Suceava. Rezultatul alegerilor a fost următorul: pentru circumscripția Costâna: votanți – 4 533; voturi anulate – 214; circumscripția Suceava: votanți – 4 648, voturi anulate – 583. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută, adică numărul cel mai mare pentru jumătatea voturilor valabil exprimate (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un singur candidat): Mihai Cormoș – circumscripția Costâna; Filaret Doboș – circumscripția Suceava. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați din partea Partidului Democrat al Unirii¹⁰⁴.

3. Județul Câmpulung

La 2 noiembrie 1919, s-au desfășurat alegerile pentru județul Câmpulung, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați. În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea acestor alegeri, al căror rezultat a fost următorul: pentru circumscripția Câmpulung a întrunit numărul de voturi singurul candidat prezent la alegeri, Iorgu G. Toma, ales cu 4 406 de voturi; votanți – 4 667; voturi anulate – 261. Pentru circumscripția Dorna s-au prezentat doi candidați: Vasile Lițu (2 398 de voturi) și Ion Candrea (786 de voturi); votanți – 3 653; voturi anulate – 469. La dosar neexistând nicio contestație, au fost proclamați deputați ai județului Câmpulung:

¹⁰² Aceste secțiuni (conduse de un președinte, doi secretari și unul sau mai mulți raportori) erau constituite la începutul fiecărei sesiuni parlamentare, cu scopul verificării și validării alegerilor. Numărul acestor secțiuni se stabilea în funcție de numărul județelor, care erau repartizate fiecărei secțiuni prin tragere la sorți. În sesiunea parlamentară 1919–1920 au fost constituite șapte secțiuni pentru verificarea mandatelor deputaților și opt secțiuni pentru verificarea mandatelor senatorilor. D.A.D., M.O., nr. 8, 12 decembrie 1919, p. 82–85; D.A.S., M.O., nr. 1, 21 noiembrie 1919, p. 3; nr. 9, 13 decembrie 1919, p. 57–58.

¹⁰³ D.A.D., M.O., nr. 4, 28 noiembrie 1919, p. 18.

¹⁰⁴ Idem, nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 38.

Iorgu G. Toma (circumscripția Câmpulung) și Vasile Lițu (circumscripția Dorna) din partea Partidului Democrat al Unirii¹⁰⁵.

4. Județul Gura-Humorului

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Gura-Humorului. Acestui județ i s-au alocat două mandate de deputați pentru circumscripțiile electorale Solca și Gura-Humorului. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția electorală Gura-Humorului s-au prezentat 4 527 de votanți și au fost anulate 425 de voturi; pentru circumscripția electorală Solca s-au prezentat 3 483 de votanți și au fost anulate 125 de voturi. Secțiunea a V-a verificatoare a A.D., în conformitate cu Legea electorală pentru Bucovina, a propus validarea acestor alegeri și a celor doi deputați care au candidat: Dumitru Gavrilescu (circumscripția Gura-Humorului) și Romulus Reuț (circumscripția Solca), ambii reprezentând Partidul Democrat al Unirii. Nefiind depusă la dosar nicio contestație, aceștia au fost validați de A.D.¹⁰⁶.

5. Județul Rădăuți

Validarea alegerilor pentru județul Rădăuți (câte un deputat pentru circumscripțiile Rădăuți, Vicov de Sus și Marginea) a avut loc în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919. S-a prezentat câte un candidat pentru fiecare circumscripție și rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Rădăuți: votanți – 3 645; voturi anulate – 218; pentru circumscripția Vicov de Sus: votanți – 4 188; voturi anulate – 22; pentru circumscripția Marginea: votanți – 3 804; voturi anulate – 161. Au fost declarați aleși cei care au întrunit majoritatea absolută a voturilor exprimate, adică numărul cel mai mare față de jumătatea voturilor valabile. Au fost validați deputații: George Tofan (circumscripția Rădăuți), Ion Nistor (circumscripția Vicov de Sus) și Vasile Bodnărescu (circumscripția Marginea) din partea Partidului Democrat al Unirii¹⁰⁷.

6. Județul Storojineț

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Storojineț. Conform dispozițiilor Legii electorale pentru Bucovina, trebuiau să fie aleși doi deputați, pentru circumscripțiile Storojineț și Ciudei. S-a prezentat câte un candidat pentru fiecare circumscripție, iar rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Storojineț s-au înregistrat 3 848 de votanți și au fost anulate 346 de voturi. Aurel Morariu a întrunit 3 502 de voturi. La dosarul alegerii nu s-a înregistrat nicio contestație. Pentru circumscripția Ciudei s-au înregistrat 4 507 de votanți și au fost anulate 339 de voturi. Biroul electoral al acestei circumscripții l-a proclamat ales deputat pe Vasile Ungureanu. Având în vedere dispozițiile Legii electorale pentru Bucovina, art. 109, în circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, va fi declarat ales cel care a întrunit majoritatea absolută. Aceste condiții fiind îndeplinite, au fost declarați deputați ai județului Storojineț, din partea Partidului Democrat al Unirii, Aurel Morariu (circumscripția Storojineț) și Vasile Ungureanu (circumscripția Ciudei).

Deputatul C. Brăescu (Râmnicu Sărat) a intervenit în plenul A.D. în legătură cu validarea acestor alegeri, solicitând, în numele unui grup de parlamentari, dezbateri

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 40.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 38–39.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 39–40.

pe marginea unui protest, depus la biroul A.D., iscălit de peste 1 500 de alegători din Bucovina, protest în care s-au prezentat neregulile înregistrate cu prilejul desfășurării alegerilor din Bucovina. Se cerea cercetarea acestei contestații și stabilirea veridicității informațiilor prezentate. Deputatul Romulus Reuș (circumscripția Solca, județul Gura-Humorului) a intervenit, prezentând următoarea interpelare: „D-lor deputați, Bucovina a fost cea dintâi care a proclamat necondiționat unirea, unindu-se cu Regatul României. Bucovina este cea dintâi pe care nu o lăsați să intre în Constituanta României și din bunăvoința câtorva frați din Vechiul Regat se produce o contestație. [...] Aici nu este nimic alta decât o demonstrație politică din partea acelor care au propovăduit abținerea de la alegeri, [...] atât aici, cât și la noi în țară; însă poporul, care are un suflet și o dorință, nu a aderat la acest lucru și a ales aleșii și i-a trimis aici. D-lor deputați, Legea electorală pentru Bucovina a fost alcătuită ca celelalte legi pentru celelalte ținuturi. D-nii care au făcut protestul de astăzi vin și critică această lege abia acum, când s-a întrunit Parlamentul și abia acum au găsit de cuviință să zică că legea aceasta nu este bună. Toți aceștia care contestă această alegere, făcută pe baza unui decret-lege, să nu uite că sunt și ei aleși tot pe baza aceluiași decret-lege. Dacă ei contestă alegerea noastră, făcută pe baza acestui decret-lege, atunci trebuie să o conteste și pe a dumnealor. Vă rog, dar, să binevoiți a nu lua în considerație această contestație, care se atinge de fapte care nu sunt adevărate, întrucât s-a purces la alegerea în Bucovina după legi și cu cinste. Deci, să binevoiți a respinge contestația făcută”.

În urma exprimării votului pe marginea acestor probleme, s-a decis „închiderea discuției” și s-a respins contestația referitoare la validarea alegerilor pentru județul Storojineț, așa încât Aurel Morariu și Vasile Ungureanu au fost proclamați deputați¹⁰⁸.

7. Orașul Cernăuți

Alegerile pentru orașul Cernăuți, căruia i-au fost alocate trei mandate de deputați, au fost validate în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919, când s-a prezentat situația de la alegeri: s-au înregistrat 9 215 de votanți și au fost anulate 2 337 de voturi. Biroul Electoral Central a constatat că Lista nr. 1 a obținut o masă electorală de 2 692 de voturi; Lista nr. 2 – 4 212 de voturi; Lista nr. 3 – 2 080 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-a împărțit fiecare dintre aceste mase electorale prin numerele 1, 2, 3, câți reprezentanți erau de ales și, alegându-se din toate aceste câaturi cele trei mai mari, s-a găsit ca divizor comun cifra de 2 106, adică cel mai mic dintre aceste trei câaturi. Cu această cifră, împărțindu-se masele electorale, s-a stabilit că Listei nr. 1 i se cuvenea un mandat și Listei nr. 2, două mandate. Au fost proclamați aleși din fiecare listă căreia i s-au atribuit mandatele cei care au obținut cel mai mare număr de voturi și anume: Teofil Simionovici (independent) – Lista nr. 1, 2 692 de voturi; Vasile Marcu (independent) – Lista nr. 2, 2 106 de voturi; Norbert Kipper (independent) – Lista nr. 2, 2 106 de voturi. Conform dispozițiilor Legii electorale pentru Bucovina (art. 137), a fost declarat deputat supleant Zaharia Voronca – Lista nr. 3, cu 2 080 de voturi. Raportorul cu privire la alegerile pentru orașul Cernăuți, Simion Mândrescu, a informat A.D. de existența unor contestații, care au fost respinse. Secțiunea a VIII-a verificatoare a A.D., constatând că alegerile s-au făcut în conformitate cu legea, a propus validarea și proclamarea ca deputați ai orașului Cernăuți pe cei mai sus menționați¹⁰⁹.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 35–36.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 36–37.

8. Județul Cernăuți

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Cernăuți, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați, pentru circumscripțiile Boian și Cuciurul Mare. S-au prezentat câte doi candidați pentru fiecare circumscripție. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Boian: votanți – 3 200; voturi anulate – 114; candidați: Constantin Vasile Morariu – 2 362 de voturi; Lazăr Ropcean – 724 de voturi. Pentru circumscripția Cuciurul Mare: votanți – 2 587; voturi anulate – 192; candidați: George Băncescu – 1 479 de voturi; Nicolae Mitencu – 898 de voturi. Au fost declarați aleși cei care au întrunit cel mai mare număr de voturi față de jumătatea voturilor valabil exprimate. S-a prezentat o contestație, semnată de mai mulți deputați, care au cerut anularea acestor alegeri, dar aceasta nu a fost admisă. Astfel, pentru județul Cernăuți au fost declarați deputați, din partea Partidului Democrat al Unirii, George Băncescu (circumscripția Cuciurul Mare) și Constantin Vasile Morariu (circumscripția Boian)¹¹⁰.

9. Județul Zastavna

Validarea alegerilor pentru județul Zastavna, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați (circumscripțiile Ocna și Zastavna), a avut loc în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919. S-au prezentat doi candidați pentru circumscripția Ocna și unul pentru circumscripția Zastavna, iar rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Ocna: 1 352 de votanți, 132 de voturi anulate; candidați: Ioan Bloșca – 717 voturi; Tychon Hacman – 503 voturi; pentru circumscripția Zastavna: 1 979 de votanți, 823 de voturi anulate; candidat: Florea Lupu – 1 156 de voturi. Având în vedere că, prin Legea electorală pentru Bucovina (art. 109), în circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, va fi declarat ales cel care a întrunit majoritatea absolută, au fost proclamați deputați ai județului Zastavna: Ioan Bloșca (independent) și Florea Lupu (independent). La dosarul acestor alegeri nu s-a înregistrat nicio contestație¹¹¹.

10. Județul Coțmani

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Coțmani. Pentru circumscripțiile Sadagura, Orășeni și Coțmani s-au prezentat trei candidați. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Sadagura: votanți – 2 188, voturi anulate – 1; pentru circumscripția Orășeni: votanți – 2 278, voturi anulate – 570; pentru circumscripția Coțmani: 2 159 votanți, voturi anulate – 337. Secțiunea a VI-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un singur candidat): Dimitrie Țopa (Partidul Democrat al Unirii) – circumscripția Sadagura; Vasile Snialinciuc (independent) – circumscripția Orășeni; Iosif Vihovici (Partidul Democrat al Unirii) – circumscripția Coțmani. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați¹¹².

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 39.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 37.

¹¹² *Ibidem*, p. 37.

11. Județul Vijnîța

Alegerile pentru județul Vijnîța (câte un deputat pentru circumscripțiile Vijnîța și Berhomet pe Siret) au fost validate în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Vijnîța, votanți – 3 052, voturi anulate – 140; circumscripția Berhomet pe Siret: votanți – 3 134, voturi anulate – 541. Secțiunea a II-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un candidat): Nicolae Prelici – circumscripția Vijnîța; Teodor Bujor – circumscripția Berhomet pe Siret. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați ai Partidului Democrat al Unirii¹¹³.

12. Județul Vășcăuți

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Vășcăuți, căruia i s-a alocat un mandat de deputat. La alegeri s-au prezentat doi candidați, iar rezultatul a fost următorul: votanți – 4 040; voturi anulate – 99; Eudoxiu Gribovski – 3 413 voturi; Vasile Reus – 528 de voturi. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D. a propus validarea lui Eudoxiu Gribovski, care a întrunit majoritatea absolută. Neînregistrându-se contestații, acesta a fost proclamat deputat din partea Partidului Democrat al Unirii¹¹⁴.

13. Județul Siret

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Siret, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați. Pentru circumscripția Siret s-au prezentat doi candidați: Aurelian Moldovan (2 747 voturi) și Teofil Constantinovici (1 190 voturi); votanți – 4 115; voturi anulate – 178; voturi valabil exprimate – 3 937. Pentru circumscripția Hliboca s-a prezentat un singur candidat, Amfilochie Burac (3 457 de voturi); votanți – 3 859; voturi anulate – 402; voturi valabil exprimate – 3 457. Neînregistrându-se contestații, au fost proclamați deputați, din partea Partidului Democrat al Unirii, Aurelian Moldovan (circumscripția Siret) și Amfilochie Burac (circumscripția Hliboca)¹¹⁵.

Senat

1. Județul Suceava – Regat

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Suceava – Regat, căruia i-au fost alocate două mandate de senatori, pentru care s-au prezentat patru candidați, repartizați pe două liste electorale. Au fost înscrși 13 422 de alegători, numărul votanților a fost de 11 356, iar numărul voturilor anulate a fost de 841. Biroul electoral, aplicând principiul majorității relative, prevăzut de art. 79 al Decretului-lege electoral din 14 noiembrie 1918, referitor la alegerile din Regatul României, i-a proclamat pe candidații care au întrunit cele mai multe voturi: Corneliu Șumuleanu (Lista 2, 7 528 de voturi) și Toader Arsintescu (Lista 2, 7 484 de voturi). Privitor la aceste alegeri a existat o plângere a unuia dintre candidați (V. Ghițescu)

¹¹³ *Ibidem*, p. 38.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 38.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 40.

referitoare la actele de propagandă electorală desfășurate de unii soldați din detașamentul însărcinat cu paza ordinii, fapte care nu au fost, însă, probate, motiv pentru care Biroul electoral și, ulterior, Secțiunea de verificare a Senatului, au validat candidaturile lui Corneliu Șumuleanu și Toader Arsintescu¹¹⁶.

2. Județul Suceava – Bucovina

La alegerile pentru mandatul de senator al județului Suceava s-a prezentat un singur candidat, Teofil Lupu (independent), care a întrunit majoritatea voturilor valabil exprimate – 4 751. Au fost înscriși 5 565 de alegători, au votat 4 902 și au fost anulate 151 de buletine de vot. În condițiile în care s-a constatat că alegerile s-au desfășurat conform legii și că la dosar nu a existat nicio contestație, candidatura lui Teofil Lupu a fost validată și ratificată în Senat¹¹⁷.

3. Județul Câmpulung

Județului Câmpulung i-a fost alocat un mandat de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Nistor Andronicescul (P.D.U.), care a întrunit unanimitatea de voturi valabil exprimate – 3 684. Au fost înscriși 5 491 de alegători, au votat 3 724 și au fost anulate 40 de buletine de vot. Secțiunea de verificare a Senatului a constatat că alegerile s-au desfășurat conform legii și, negăsind nicio contestație la dosar, a validat această candidatură, propunând-o Senatului spre ratificare¹¹⁸.

4. Județul Gura-Humorului

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 au fost validate alegerile pentru județul Gura-Humorului, căruia i-a fost alocat un loc de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Ion Stârcea (P.D.U.). Acesta a întrunit unanimitatea de voturi valabil exprimate – 2 872. Au fost înscriși 5 395 de alegători, au votat 3 165 și au fost anulate 293 de buletine de vot. Secțiunea de verificare a Senatului, în absența contestațiilor, a constatat că alegerile s-au făcut cu respectarea legii și l-a proclamat pe Ion Stârcea senator al județului Gura-Humorului¹¹⁹.

5. Județul Rădăuți

Validarea alegerilor pentru județul Rădăuți (un mandat de senator) a avut loc în ședința Senatului din 24 noiembrie 1919. La alegeri s-au prezentat doi candidați: Nicolae Carabioschi și Mihai Vicol. Au fost înscriși 6 803 de alegători, au votat 5 262 și au fost anulate 171 de buletine de vot. Majoritatea absolută de voturi valabil exprimate (2 720) a fost întrunită de către Nicolae Carabioschi (P.D.U.), a cărei candidatură a fost validată de Secțiunea de verificare și ratificată de Senat¹²⁰.

6. Județul Storojineț

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Storojineț. Pentru un loc de senator s-au prezentat doi candidați: Pavel Percec (4 327 de voturi) și Constantin Onciul (266 de voturi). Au fost înscriși 5 812 de

¹¹⁶ D.S., M.O., nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 14.

¹¹⁷ Idem, nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 20.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 13.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 6.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 10.

alegători, au votat 5 109 și au fost anulate 26 de buletine de vot. Candidatura lui Pavel Percec (P.D.U.), care a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate, a fost validată de către Secțiunea de verificare a Senatului, care a constatat că aceste alegeri s-au desfășurat conform legii și că nu a existat nicio contestație la dosar¹²¹.

7. Orașul Cernăuți

Iacob Hecht a fost singurul candidat independent care s-a prezentat la alegerea pentru mandatul de senator al orașului Cernăuți, întrunind unanimitatea de 2 843 de voturi valabil exprimate. Au fost înscrși 6 185 de alegători, au votat 4 637 și au fost anulate 1 794 de buletine de vot. Secțiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfășurat conform legii și negăsind la dosar nicio contestație, a validat această candidatură, care a fost ratificată de Senat¹²². Iacob Hecht a murit în timpul exercitării mandatului, în anul 1920. În ședința Senatului din 28 februarie 1920, președintele Paul Bujor a anunțat decesul senatorului de Cernăuți – „unul dintre marii industriași locali, evreu, dar care a simpatizat mult cu cauza română, a luat parte la actul important al unirii Bucovinei cu țara mamă și la toate mișcărilor pentru întregirea României Mari. A fost un bun industriaș, stimat și iubit prin viața lui și prin toată activitatea lui” –, prezentând condoleanțe familiei¹²³.

8. Județul Cernăuți

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Cernăuți, căruia i-a fost alocat un loc de senator. Pentru acesta s-a prezentat un singur candidat, Teofil Simionovici (independent). Au fost înscrși 4 452 de alegători, au votat 2 740 și au fost anulate 44 de voturi. Teofil Simionovici, întrunind unanimitatea de 2 696 de voturi valabil exprimate, a fost proclamat senator de către Biroul electoral. Secțiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfășurat conform legii și negăsind la dosar nicio contestație, a validat aceste alegeri, iar Senatul le-a ratificat¹²⁴. În anul 1920, pe 7 februarie, au avut loc din nou alegeri pentru județul Cernăuți, întrucât Teofil Simionovici a optat pentru mandatul de deputat al orașului Cernăuți. Au fost înscrși 4 452 de alegători și au votat 2 878. Au fost anulate 21 de voturi. Ion C. Grădișteanu (independent), singurul candidat, a întrunit 2 857 de voturi valabil exprimate. În ședința Senatului din 10 februarie 1920, Secțiunea de verificare, constatând că alegerile s-au desfășurat conform prevederilor legii referitoare la organizarea și procedura electorală în Bucovina și nefiind nicio contestație la dosar, a validat această candidatură, care ulterior a fost ratificată¹²⁵.

9. Județul Zastavna

Validarea alegerilor pentru județul Zastavna s-a desfășurat în ședința Senatului din 24 noiembrie 1919. Acestui județ i-a fost alocat un mandat de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Stanisław Kwiatkowski (independent). La aceste alegeri au fost înscrși 3 344 de alegători, au votat 1 868 și au fost anulate 358 de buletine de vot. Candidatul a întrunit unanimitatea de 1 510 voturi valabil exprimate. Secțiunea de

¹²¹ *Ibidem*, p. 13.

¹²² *Ibidem*, p. 10.

¹²³ *Idem*, nr. 36, 6 martie 1920, p. 393.

¹²⁴ *Idem*, nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 8.

¹²⁵ *Idem*, nr. 25, 15 februarie 1920, p. 245–246.

verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfășurat corect și negăsind la dosar nicio contestație, l-a validat pe Stanislav Kwiatkowski senator al județului Zastavna¹²⁶.

10. *Județul Coțmani (cu ocolul judecătoresc Sadagura)*

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Coțmani, reprezentat în Parlament de un senator. S-a prezentat un singur candidat, Victor Racocea (P.D.U.). Acesta a întrunit unanimitatea de 3 687 de voturi valabil exprimate. Au fost înscriși 5 959 de alegători, au votat 4 146 și au fost anulate 459 de buletine de vot. Secțiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfășurat conform legii și negăsind nicio contestație la dosar, a validat candidatura lui Victor Racocea¹²⁷.

11. *Județele Vășcăuți și Vijnița*

Județelor Vășcăuți și Vijnița li s-a acordat un mandat de senator, a cărui validare a fost propusă în ședința Senatului din 24 noiembrie 1919. S-a prezentat un singur candidat, George Wassilko (P.D.U.) Acesta a întrunit unanimitatea de 4 880 de voturi valabil exprimate. Au fost înscriși 7 455 de alegători, au votat 5 088 și au fost anulate 208 voturi. Nu au existat contestații privitoare la desfășurarea acestor alegeri. Secțiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfășurat conform legii, a validat această candidatură¹²⁸.

12. *Județul Siret*

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Siret. Pentru un mandat de senator s-au prezentat trei candidați: Alexandru Hurmuzachi (3 391 de voturi), Teofil Constantinovici (413 de voturi) și Vasile Popovici (62 de voturi). Au fost înscriși 4 685 de alegători, au votat 3 871 și au fost anulate cinci buletine de vot. A fost proclamat senator Alexandru Hurmuzachi (P.D.U.), care a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate. Această candidatură a fost validată de către Secțiunea de verificare a Senatului, care a constatat că alegerile s-au desfășurat conform legii și că la dosar nu a existat nicio contestație¹²⁹.

13. *Universitatea din Cernăuți*

La alegeri s-au prezentat doi candidați, Ștefan Saghin (cinci voturi) și Nicolae Cotlarciuc (nouă voturi). Rectorul Universității din Cernăuți (Vasile Tarnavschi) l-a proclamat senator pe Nicolae Cotlarciuc, cel care a întrunit majoritatea voturilor valabil exprimate. Această candidatură a fost validată de Secțiunea de verificare a Senatului, care a constatat că alegerile s-au desfășurat conform legii și că la dosar nu a existat nicio contestație¹³⁰.

14. *Mitropolia Bucovinei*

În Parlamentul României întregite, Bucovina a fost reprezentată și de mitropolitul Vladimir Repta, în calitate de senator de drept.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 9.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 14.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 6.

¹²⁹ *Idem*, nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 18.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 21.

Tabelul 1

Tabel deputați, sesiunea 1919–1920

Nr. crt.	Județul/orașul	Liste/circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votați	Nr. voturi anulate	Candidați	Deputați validați/partidul
1	Suceava – Regat	Patru liste electorale	5	18 476	3 763	Ion Zelea-Codreanu Vasile Tomegea Toader Crețu Ștefan Gheorghe Dimitriu Ștefan C. Ioan Mihail Zaharescu Constantin Popovici Vasile V. Teodorescu Toader Radovici Constantin Matasă	Ion Zelea-Codreanu Vasile Tomegea Toader Crețu Ștefan Gheorghe Dimitriu Ștefan C. Ioan Mihail Zaharescu (supleant) Constantin Popovici (supleant) Vasile V. Teodorescu (supleant) Toader Radovici (supleant) Constantin Matasă (supleant)
2	Suceava – Bucovina	Costâna Suceava	2	4533 4648	214 583	Mihail Cirmoș Filaret Doboș	Mihail Cirmoș – P.D.U. Filaret Doboș – P.D.U.
3	Zastavna	Ocna Zastavna	2	1 352 1 979	132 823	Ioan Bloșca Tychon Hacman Florea Lupu	Ioan Bloșca – independent Florea Lupu – independent
4	Coțmani	Sadagura Orașeni Coțmani	3	2 188 2 278 2 159	1 570 337	Dimitrie Toșa Vasile Snialcincuc Iosif Vihovici	Dimitrie Toșa – P.D.U. Vasile Snialcincuc – independent Iosif Vihovici – P.D.U.
5	Cernăuți – oraș	Trei liste electorale	3	9 215	2 337	Teofil Simionovici Vasile Marcu Norbert Kipper Zaharia Voronca	Teofil Simionovici – independent Vasile Marcu – independent Norbert Kipper – independent Zaharia Voronca – supleant

(continuare)

Nr. crt.	Județul/orașul	Liste/circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votați	Nr. voturi anulate	Candidați	Deputați validați/partidul
6	Cernăuți	Boian Cuciurul Mare	2	3 200 2 587	114 192	Constantin V. Morariu Lazăr Ropceanu George Băncescu Nicolae Mitencu	Constantin V. Morariu – P.D.U. George Băncescu – P.D.U.
7	Vășcăuți	Vășcăuți	1	4 040	99	Eudoxiu Gribovski Vasile Reus	Eudoxiu Gribovski – P. D. U.
8	Vijnița	Vijnița Berhomet pe Siret	2	3 052 3 134	140 541	Nicolae Prelici Teodor Bujor	Nicolae Prelici – P.D.U. Teodor Bujor – P.D.U.
9	Rădăuți	Rădăuți Vicov de Sus Margeina	3	3 645 4 188 3 804	218 22 161	George Tofan Ion Nistor Vasile Bodnărescu	George Tofan – P.D.U. Ion Nistor – P.D.U. Vasile Bodnărescu – P.D.U.
10	Câmpulung	Câmpulung Dorna	2	4 667 3 653	261 469	Iorgu G. Toma Vasile Lițu	Iorgu G. Toma – P.D.U. Vasile Lițu – P.D.U.
11	Gura-Humorului	Gura-Humorului Solca	2	4 527 3 483	425 125	Dumitru Gavrilescu Romulus Reuț	Dumitru Gavrilescu – P.D.U. Romulus Reuț – P.D.U.
12	Siret	Siret	2	4 115	178	Aurelian Moldovan Teofil Constantinovici	Aurelian Moldovan – P.D.U.
13	Storojineț	Hliboca Storojineț Ciudei	2	3 859 3 848 4 507	402 346 339	Amfilochie Burac Aurel Morariu Vasile Ungureanu	Amfilochie Burac – P.D.U. Aurel Morariu – P.D.U. Vasile Ungureanu – P.D.U.

Sursa: Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond *Parlament*, dosar 4021, f. 3-16; D.A.D., M.O., nr. 4, 28 noiembrie 1919, p. 18; nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 38.

Tabela 2

Tabela senatori, sesiunea 1919-1920

Nr. crt.	Județul/Orașul	Nr. mandate alocate	Nr. alegători înscriși/votanți	Nr. voturi anulate	Candidați	Senatori validați/nr. voturi obținute/partidul
1	Suceava – Regat	2	13 422 / 11 356	841	Patru candidați	Corneliu Șumuleanu (7 528) Toader Arsintescu (7 484)
2	Suceava – Bucovina	1	5 565 / 4 902	151	Teofil Lupu	Teofil Lupu (4 751) – independent
3	Zastavna	1	3 344 / 1 868	358	Stanislaw Kwiatkowski	Stanislaw Kwiatkowski (1 510) – independent
4	Cotmani	1	5 959 / 4 146	459	Victor Racocea	Victor Racocea (3 687) – P.D.U.
5	Cernăuți – oraș	1	6 185 / 4 637	1 794	Iacob Hecht	Iacob Hecht (2 843) – independent
6	Cernăuți	1	4 452 / 2 740 4 452 / 2 878	44 21	Teofil Simionovici Ion C. Grădișteanu	Teofil Simionovici (2 696) – independent Ion C. Grădișteanu (2 857) – independent
7	Vășcăuți și Vijnița	1	7 455 / 5 088	208	George Wassilko	George Wassilko (4 880) – P.D.U.
8	Rădăuți	1	6 803 / 5 262	171	Nicolae Carabioschi Mihai Vicol	Nicolae Carabioschi (2 720) – P.D.U.
9	Câmpulung	1	5 491 / 3 724	40	Nistor Andronicescul	Nistor Andronicescul (3 684) – P.D.U.
10	Gura-Humorului	1	5 395 / 3 165	293	Ion Stârcea	Ion Stârcea (2 872) – P.D.U.
11	Siret	1	4 685 / 3 871	5	Alexandru Hurmuzachi Teofil Constantinovici Vasile Popovici	Alexandru Hurmuzachi (3 391) – P.D.U.
12	Storojineț	1	5 812 / 5 109	26	Pavel Percec Constantin Onciul	Pavel Percec (4 327) – P.D.U.
13	-	1	14	0	Nicolae Cotlarciuc Ștefan Saghin	Nicolae Cotlarciuc (9) – Universitatea Cernăuți (senator de drept)
14	-	-	-	-	-	Vladimir Repta – mitropolitul Bucovinei (senator de drept)

Sursa: Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond *Senat*, dosar 17255, f. 26-28; D.S., M.O., nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 14; nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 18; nr. 25, 15 februarie 1920, p. 245-246;

* Pentru județul Cernăuți au avut loc noi alegeri, la 7 februarie 1920, în urma cărora Ion C. Grădișteanu l-a înlocuit pe Teofil Simionovici, care a optat pentru mandatul de deputat al orașului Cernăuți.

Tabela 3

Structura organizatorică a Parlamentului, sesiunea 1919–1920

Structura organizatorică	Adunarea Deputaților	Senat
Președinte	Vasile Stroescu (decan de vârstă) Alexandru Vaida-Voevod (28 noiembrie 1919 – 1 decembrie 1919*) Nicolae Iorga (1 decembrie 1919 – 26 martie 1920)	Vladimir Repta (decan de vârstă) Paul Bujor (28 noiembrie 1919 – 26 martie 1920)
Vicepreședinți	Teofil Simionovici (Cernăuți) Daniel Ciugureanu (Hotin) Gheorghe Marcu (Dolj) Ion Mihalache (Muscel)	George Wassilko (Vijinița) Corneliu Șumuleanu (Suceava-Regat) Vasile Lascu (Chișinău) Mihail Teodor (Solnoc-Dăbâca)
Secretari	Aurel Morariu (Storojineț) Teodosie Bărcă (Sorocea) Constantin Cercel (Dâmbovița) Nicolae Enescu (Argeș) Gheorghe Gârdea (Caraș-Severin) Ștefan Meteș (Hunedoara) D. Râmniceanu (Prahova) N. Suruceanu (Cahul)	Nicolae Cotlarciuc (Cernăuți) Victor Casian (Sorocea) Iosif Blaga (Brașov) Aurel Scurtu (Covurlui) Petre Corneanu (Caraș-Severin) Nicolae Trandafirescu (Olt) Alexandru Vlădescu (Argeș) Ion Balbareanu (Cahul)
Chestori	Nicolae Buțureanu (Dorohoi) G. Crișan (Bihor) D. Dragomir (Tighina) Al. Mușătescu (Muscel)	Nicolae Carabioschi (Rădăuți) Ion Meșianu (Făgăraș) Ștefan Bolocan (Tighina) Ion Hera (Muscel)

Sursa: Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond *Parlament*, dosar 4021, f. 16; Fond *Senat*, dosar 17255, f. 8.

* Alexandru Vaida-Voevod a preluat, la 1 decembrie 1919, funcția de președinte al Consiliului de Miniștri și Ministerul Afacerilor Străine.

Intervenții ale parlamentarilor bucovineni

Adunarea Deputaților

Oamenii politici care reprezentau populația Bucovinei în forumul central de la București au format, în decembrie 1919, Clubul parlamentarilor bucovineni, ce a emis o declarație, *Ce vroom*, în care era subliniată dorința de a contribui la consolidarea noului stat. Referitor la „certurile politice învechite”, parlamentarii bucovineni își păstrau rezerve, constatând „câtă energie românească vrednică de lucruri mai bune se cheltuie în zadar”¹³¹. S-a discutat și problema constituțională a Parlamentului, care a devenit Constituantă pentru reprezentanții noilor provincii. Declarația emisă de Clubul parlamentarilor bucovineni a consemnat și faptul că o parte a presei din Regatul României îi tratează pe bucovineni cu indiferență și cu lipsă de respect. Pentru îndreptarea acestei stări de lucruri și pentru a face cunoscută situația din Bucovina, s-a hotărât editarea, la București, a unui organ de presă, ca ediție specială a ziarului „Glasul Bucovinei”, care apărea la Cernăuți¹³².

Conform procedurilor parlamentare¹³³, în ședința A.D. din 10 decembrie 1919 s-au prezentat listele cu deputații care fac parte din comisiile organizate în Parlament,

¹³¹ George Rotică, *Parlamentul și crizele*, în „Glasul Bucovinei”, anul II, 27 decembrie 1919, p. 1. Ulterior, când situația politică de la București ar fi putut să determine o criză parlamentară, bucovinenii au luat atitudine, exprimându-și părerea că rezolvarea tuturor problemelor se putea face fără dizolvarea Parlamentului. George Rotică a identificat și cauzele care au generat criza, legate de faptul că „unirea a intrunit în Parlamentul de la București patru mentalități diferite, formate de patru culturi deosebite. În sala Ateneului vorbește prin gura deputaților o singură țară, dar cugetă patru capitale”. Ziarul „Epoca” consemna faptul că între deputații bucovineni ar fi existat un conflict datorat atitudinii lui Ion Nistor, care dorea să devină membru P.N.L., cerând acest lucru și colegilor săi. „Glasul Bucovinei”, anul II, 9 decembrie 1919, p. 1.

¹³² „Glasul Bucovinei”, anul II, 9 decembrie 1919, p. 1.

¹³³ Acestea au fost definitive odată cu adoptarea Constituției din anul 1923. Astfel, Parlamentul (Reprezentanța Națională) își începea activitatea în 15 octombrie și durata unei sesiuni era de cinci luni. Regele avea dreptul să amâne începerea activității, dar numai cel mult o lună; de asemenea, acesta putea convoca Adunările mai devreme. Deschiderea lucrărilor Parlamentului se făcea printr-un Mesaj, fie al regelui, fie al primului ministru, axat pe problemele generale ale momentului. Parlamentul reunind dădea răspunsul, în adunări separate. Parlamentarii se bucurau de imunitate, erau inviolabili, neputând fi urmăriți penal pe timpul sesiunii parlamentare, decât cu avizul Adunării din care făceau parte, în afară de cazul de flagrant delict, și erau scutiți de unele sarcini publice (juriul criminal, tutelă, serviciul militar în rezervă). Parlamentarii își puteau pierde mandatul dacă își dădeau demisia sau dacă acceptau o funcție publică retribuită (însă puteau exercita pe timpul mandatului funcții private), în afara cazurilor în care deveneau miniștri, subsecretari de stat, comisari ai guvernului sau primari ai capitalei și dacă își dădeau demisia. Principala atribuție a Parlamentului era adoptarea proiectelor de lege, depuse fie de guvern (majoritatea dintre ele), fie din inițiativă parlamentară (în acest caz proiectul trebuia semnat de 15 deputați sau 7 senatori, în funcție de Adunarea în care era depus). Procedul de adoptare era complex și presupunea, mai întâi, cercetarea proiectelor de lege pe secțiuni, constituite în Adunarea Deputaților și Senat. Apoi, se numeau delegați pentru fiecare secțiune, se organiza un comitet al delegaților, sub președinția unui parlamentar, și proiectele de lege, luate din nou în cercetare, erau admise pe considerentele prezentate în expunerea de motive. Proiectul de lege, însoțit de o expunere de motive, se discuta și în comisia de specialitate, care întocmea un raport asupra acestuia, cu modificările considerate necesare, apoi în comisiile reunite, după care se depunea în plen. Aici se vota luarea în considerare a proiectului, urma discuția și votarea pe articole. Dezbaterrea se încheia prin votul general. Acesta se putea realiza prin ridicare sau ședere, prin ridicarea mâinii, prin scrutin secret, cu bile sau prin apel nominal. Parlamentul avea drept de control asupra puterii

printre care se regăsesc și bucovineni. Aceștia au făcut parte din: Comisia de răspuns la Mesajul Tronului (Iorgu G. Toma și Aurel Morariu); Comisia de petiții (Dumitru Gavrilescu și Amfilochie Burac); Comisia de indigenate (Vasile Bodnărescu și Aurelian Moldovan); Comisia comunală (George Băncescu și Filaret Doboș); Comisia financiară (Nicolae Prelici și Vasile Marcu); Comisia bugetară (Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, Romulus Reuț și Vasile Ungureanu); Comisia pentru validarea titlurilor noilor aleși (Filaret Doboș și Romulus Reuț)¹³⁴.

În primul Parlament al României întregite trebuiau ratificate Decretele-legi pentru unirea Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei, Sătmarului și Maramureșului¹³⁵. În ședința A.D. din 25 noiembrie 1919 a fost prezentată, de către Erast Mandicevschi, Telegrama din partea Bucovinei¹³⁶. Ulterior, în ședința A.D. din 26 decembrie 1919, prezidată de Nicolae Iorga, Ion Nistor, ministrul secretar de stat al Bucovinei, a dat citire mesajului regal prin care s-a supus spre dezbatere proiectul de lege pentru ratificarea Decretului-lege nr. 3 744/1918, privitor la unirea Bucovinei cu Regatul României. După consultarea celor 562 de deputați, înscriși în cele șapte secțiuni ale A.D., deputatul Romulus Reuț (P.D.U., circumscripția Solca, jud. Gura-Humorului) a prezentat raportul, expunerea de motive și proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu România¹³⁷. Acesta a fost adoptat în unanimitate, însă, în ședința A.D. din 30 decembrie 1919, deputatul Gheorghe Cristescu (Regatul României) a prezentat o declarație, în numele grupului parlamentar al Partidului Socialist, prin care aduce la cunoștință faptul că s-a abținut de la votarea proiectelor de legi referitoare la unire „întrucât aceasta nu s-a făcut după norme democratice, prin libera exprimare a celor interesați și nedecretându-se măcar acum, odată cu unirea, și demobilizarea generală, desființarea stării de asediu și amnistia politică și militară, care ar putea asigura simpatia întregii populații din provinciile alipite. [...] Ca un protest împotriva acestei nesocotiri a intereselor vitale ale întregii țări, tocmai în momentul când s-a proclamat unirea, grupul parlamentar socialist s-a abținut de la votarea decretelor-legi privitoare la unire”¹³⁸. De asemenea, în A.D. au avut loc dezbateri pe marginea unui protest, semnat de 1 500 de persoane, care-și exprimau rezerve față de corectitudinea desfășurării alegerilor în Bucovina. Clubul parlamentarilor bucovineni a luat atitudine față de contestarea valabilității alegerilor

executive. Fiecare parlamentar avea dreptul de a adresa miniștrilor întrebări și interpelări (în cazul în care nu se răspundea deloc sau se răspundea necorespunzător unei comunicări), la care aceștia erau obligați să răspundă o singură dată, și anume la dezbaterile interpelării propriu-zise. Lămuriri suplimentare puteau fi acordate doar dacă replica interpelantului aducea în discuție fapte noi. De asemenea, miniștrilor li se trimiteau și petițiile adresate de cetățeni, aceștia fiind datori să dea explicații ori de câte ori Parlamentul o cerea. În cazul în care parlamentarii nu erau mulțumiți de activitatea guvernului sau a unor miniștri, puteau depune moțiuni de cenzură sau moțiuni de neîncredere; adoptarea acestora ducea la demisia celor în cauză; accesat online (27 februarie 2014) la adresa <http://www.scribute.com/istorie/VIATA-POLITICA45438.php>.

¹³⁴ D.A.D., M.O., nr. 9, 12 decembrie 1919, p. 93–94.

¹³⁵ Ziarul „Glasul Bucovinei” relatează că prima faptă a Parlamentului trebuia să fie „legea unirii”, în baza căreia se puteau reface „vechile legi de patru feluri”. „Glasul Bucovinei”, anul III, 3 ianuarie 1920, p. 1.

¹³⁶ Vezi Documentul nr. 1.6.

¹³⁷ D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 303–304 (vezi Documentul nr. 1.7). Proiectul de lege a fost votat în ședința A.D. din 29 decembrie 1919.

¹³⁸ D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 157, 159.

din Bucovina și, în urma intervenției deputatului Romulus Reuț, toate contestațiile au fost respinse¹³⁹.

În sesiunea 1919–1920 a A.D. au prezentat comunicări și interpelări parlamentari bucovineni: Aurelian Moldovan (circumscripția Siret, județul Siret); Aurel Morariu (circumscripția Storojineț, județul Storojineț); Vasile Ungureanu (circumscripția Ciudei, județul Storojineț); Ion Nistor (circumscripția Vicov de Sus, județul Rădăuți); Iorgu G. Toma (circumscripția Câmpulung, județul Câmpulung); Romulus Reuț (circumscripția Solca, județul Gura-Humorului); Vasile Bodnărescu (circumscripția Marginea, județul Rădăuți); Vasile Lițu (circumscripția Dorna, județul Câmpulung) – din partea Partidului Democrat al Unirii; independenții Vasile Marcu (Cernăuți-oraș) și Florea Lupu (județul Zastavna); interpelări care au dezbătut probleme ce se refereau la Bucovina au prezentat și deputații Ion Zelea-Codreanu, Toader Crețu și Vasile Tomegea, care au reprezentat județul Suceava – Regat.

Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au referit la problemele economice ale provinciei (atribuțiile Comisiei de Lichidare de la Viena, retragerea coroanelor și unificarea valutei naționale¹⁴⁰, situația Căilor Ferate și înființarea unui Oficiu de Exploatare la Cernăuți, Legea de reformă agrară pentru Basarabia¹⁴¹, pe marginea căreia deputații bucovineni au depus amendamente, tratatele comerciale ale României cu statele vecine), la distrugerile și despăgubirile de război și la acțiunile generalului Eduard Fischer și Aurel Onciul în Bucovina.

În ceea ce privește contribuția bucovinenilor la procesul legislativ din sesiunea 1919–1920 a A.D., deputatul Aurel Morariu (circumscripția Storojineț, județul Storojineț) a depus un proiect de lege pentru înființarea și instituirea, pe lângă ministerul Justiției, a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă (ședința A.D. din 3 martie 1920). Din expunerea de motive reținem faptul că proiectele de legi prezentate în Parlament sunt, de cele mai multe ori, „inspirate de necesitățile regionale ale Vechiului Regat și întemeiate pe legiuri aici în ființă. Noile țări dezrobite ar trebui, deci, să colaboreze la unificarea legislativă și administrativă și prin activitatea reprezentanților trimiși de acele provincii în acest Parlament. Dar, în actuala organizație a activității parlamentare și sub regimul regulamentului intern în vigoare, nu este dată posibilitatea de a studia și adânci în secțiunile sau chiar în plenul Camerei toate problemele și aspectele de interes public ale României întregite și a crea legi care să răspundă trebuințelor tuturor românilor”. Comisiile propuse spre înființare „vor fi chemate a aduna, aranja și studia tot materialul de date și informații necesare legiferării, a revizui și pregăti toate

¹³⁹ „Glasul Bucovinei”, anul II, 30 noiembrie 1919, p. 2; 2 decembrie 1919, p. 1 (vezi mai sus – *Validarea alegerilor parlamentare. Adunarea Deputaților, 6. Județul Storojineț*).

¹⁴⁰ În sprijinul interpelărilor pe tema unificării valutei naționale și a retragerii coroanelor a venit și expunerea prezentată în ședința A.D. din 19 februarie 1920 de către președintele Camerei de Comerț, președintele Bursei și președintele Sindicatului agricol din orașul Cernăuți. D.A.D., M.O., nr. 41, 21 februarie 1920, p. 618.

¹⁴¹ Dezbateri pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1919) au avut loc în sesiunea următoare a Parlamentului (1920–1922), când acest proiect a fost prezentat spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225 (vezi Documentul nr. 3.6).

proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa, desfășurând această activitate în vederea noilor legi, a modificării sau unificării legiurilor existente. Ambele comisii pentru legiferare vor funcționa în mod permanent, neafectate în alcătuirea, existența și lucrările lor prin fluctuațiile vieții politice interne”. De asemenea, Aurel Morariu a propus și înființarea unei biblioteci a Camerei Deputaților, cu registre și publicații periodice interne și externe, codurile, colecțiile de legi, ordonanțe etc., cuprinzând cele patru sisteme de legiuri încă în vigoare în cuprinsul statului român, necesare activității parlamentarilor. Acest proiect de lege, împreună cu propunerea de înființare a unei biblioteci a A.D., supuse la vot și admise, au fost susținute de către deputații Vasile Lițu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriță, Nicolae Andrei, Aurelian Moldovanu, Ștefan Meteș, Iosif Vihovici, Gheorghe Gârdea ș.a.¹⁴².

În ședința A.D. din 30 decembrie 1919, Ion Nistor a prezentat o expunere de motive care a însoțit proiectul de lege, votat de A.D., privitor la crearea, în bugetul Casei Școalelor, a unei burse cu numele „Alexandru Vlahuță”¹⁴³.

În sesiunea A.D. din 1919–1920 a fost prezentat Proiectul de lege prin care județul Suceava a fost autorizat să perceapă, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu pentru fiecare metru cub de lemn fasonat ce se exploata din pădurile aflate în acest județ. Produsul acestei taxe urma să se înscrie între veniturile bugetului județului începând din 1920–1921 și să servească la plata costului reparării localurilor (proprietatea județului) din plasa Muntele, care au fost distruse în timpul războiului, la refacerea și clădirea școlilor de la sate, la plata sumelor restante, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata salariilor funcționarilor, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii care nu se puteau acoperi din celelalte resurse ale județului. A.D. a adoptat acest proiect cu 176 de voturi pentru și patru împotrivă (ședința A.D. din 3 martie 1920)¹⁴⁴. De asemenea, în ședința A.D. din 12 martie 1920 a fost prezentat un proiect de lege asupra asociațiilor profesionale, printre inițiatori regăsindu-se și deputatul județului Suceava – Regat, Vasile Tomegea¹⁴⁵.

Senat

În prima sesiune parlamentară de după înfăptuirea României întregite au fost ratificate Decretele-legi pentru unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Sătmăruului și Maramureșului cu Vechiul Regat. Proiectul de lege pentru ratificarea Decretului-lege nr. 3 744/1918 privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României (adoptat în ședința A.D. din 29 decembrie 1919), alături de mesajul regal (din 29 decembrie 1919) prin care s-a înaintat acest proiect de lege spre deliberare, raportul și expunerea de motive au fost prezentate spre adoptare Senatului de către Ion Nistor (ministru secretar de stat al Bucovinei) și Nicolae Cotlarciuc, senator ales al Universității din Cernăuți.

¹⁴² D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870 (vezi Documentul nr. 3.5).

¹⁴³ Idem, nr. 23, 24 ianuarie 1920, p. 310.

¹⁴⁴ Idem, nr. 52, 5 martie 1920, p. 877–878 (vezi Documentul nr. 3.4).

¹⁴⁵ Idem, nr. 60, 16 martie 1920, p. 1064–1066.

Conform procedurii parlamentare, acest proiect de lege a fost luat în dezbatere de către Secțiunile Senatului, care l-au admis în unanimitate, numind următorii delegați: Nicolae Cotlarciuc (Secțiunea I); Nistor Andronicescul (Secțiunea II); Ivan Nicolae (Secțiunea III); Ștefan Bogdan (Secțiunea IV); Pavel Percec (Secțiunea V); Ilie Beu (Secțiunea VI); Vladimir Repta (Secțiunea VII); Nicolae Carabioschi (Secțiunea VIII). Aceste secțiuni, întrunite în ziua de 29 decembrie 1919, s-au constituit în comitet al delegaților, sub președinția Mitropolitului Bucovinei și, luând din nou în cercetare Proiectul de lege, l-au adoptat „în unanimitate și cu entuziasm”. Ulterior, Proiectul de lege a fost promulgat de către regele Ferdinand și publicat în „Monitorul Oficial”, la 1 ianuarie 1920.

În sesiunea Senatului din 1919–1920 au fost prezentate 16 comunicări, interpelări, petiții și memorii de către opt dintre cei 13 senatori bucovineni: Nistor Andronicescul (P.D.U., județul Câmpulung), Nicolae Cotlarciuc (Universitatea din Cernăuți), Nicolae Carabioschi (P.D.U., județul Rădăuți), Teofil Lupu (independent, județul Suceava), Ion C. Grădișteanu (independent, județul Cernăuți), Alexandru Hurmuzachi (P.D.U., județul Siret), George Wassilko (P.D.U., județele Vijnița și Vășcăuți), Vladimir Repta (mitropolitul Bucovinei).

O primă categorie de probleme care au fost dezbătute în plenul Senatului de către parlamentarii bucovineni au fost cele legate de legislație și unificare. Nistor Andronicescul, în interpelările prezentate în ședințele Senatului din 22 decembrie 1919 și 16 februarie 1920, susținea elaborarea unei legislații privitoare la reforma agrară și reforma valutară, înființarea de școli primare, de meseriași și comercianți. „Eu sunt de părere că – afirma senatorul în ședința din 16 februarie 1920 –, până nu arătăm lumii că am făcut ceva bun, până nu am pus bazele unei legislații cum se cade, unei ajutorări a nevoilor celor mai mari, până nu vom pune în rânduală trenurile, finanțele, despăgubirile de război, vitele, semănăturile, pâinea și toate cele [de] nevoie ale poporului, până atunci să îndrumăm mintea noastră în altă parte, să nu o trudim ca să vedem cum trebuie să ne ciopârțim unii pe alții” (senatorul se referă la discuțiile anterioare din Senat, între Duiliu Zamfirescu și alți parlamentari pe tema problemei țărănimii)¹⁴⁶.

Nicolae Carabioschi, în ședința Senatului din 21 februarie 1920¹⁴⁷, a adresat o comunicare ministrului de Interne, Nicolae Lupu (guvernul Alexandru Vaida-Voevod), invocând probleme în funcționarea Poștei și a Telegrafului din Bucovina, în condițiile în care acestea au trecut sub administrația directă a guvernului de la București: imposibilitatea efectuării operațiunilor bancare din cauza lipsei banilor pentru expediere în Regatul României; menținerea, la oficiile poștale din Bucovina, a ștampilelor cu inscripțiile germane. „De aceea am onoare a ruga pe d-l ministru de Interne – preciza Nicolae Carabioschi – să ia dispoziții ca să se poată expedia din Bucovina în Regat și din Regatul Vechi în Bucovina, cu poșta, valuta oficială a Regatului și să ordone ca ștampilele poștelor și telegrafelor din Bucovina, cu inscripțiile localităților în limba nemțească, să fie retrase și înlocuite cu ștampile purtând inscripția localităților cu nume românesc”.

¹⁴⁶ D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102; idem, nr. 28, 20 februarie 1920, p. 283 (vezi II.1).

¹⁴⁷ Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350 (vezi II.2).

În ședința Senatului din 5 februarie 1920 au fost prezentate Raportul și proiectul de lege privind unificarea bisericească, care conținea un singur articol: „Biserica ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crișanei și cea din părțile ungurene se unește pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este și va rămâne Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe autocefale a României întregite¹⁴⁸. Referitor la acest proiect de lege, senatorul Nicolae Cotlarciuc a prezentat, în ședința Senatului din 5 februarie 1920, un amendament cu privire la „menținerea dispozițiilor statutului bisericesc din provinciile alipite” și a „organizațiilor actuale”, care trebuie „să rămână neatinsă până la legiferarea definitivă”. Acest amendament a fost respins de către comitetul delegaților, constituit cu prilejul prezentării acestui proiect de lege în Senat¹⁴⁹.

Restituirea despăgubirilor de război¹⁵⁰ și soluționarea problemei văduvelor și a orfanilor de război au constituit obiectul interpelărilor lui Nistor Andronicescul (ședințele Senatului din 22 decembrie 1919 și 26 ianuarie 1920)¹⁵¹ și Nicolae Cotlarciuc (ședința Senatului din 26 ianuarie 1920)¹⁵². Nicolae Cotlarciuc a adresat colegilor invitația de participa la Congresul Aduării generale a Societății Orfanilor de Război (înființată la Iași, în 1916), desfășurat la București, în 27 ianuarie 1920. Interpelarea a fost prezentată în contextul discuției pe marginea donării diurnei de senator pe o zi în contul unor instituții de binefacere („așezăminte de război”), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreținerea invalizilor și îngrijirea orfanilor de război (peste 200 000) și a susținerii Î.P.S.S. Mitropolitul Moldovei Pimen, care a luat atitudine față de discursul senatorului D. Lambru – acesta a pus la îndoială „buna credință a celor ce s-au însărcinat din nobila lor bunăvoință ca să îngrijească de soarta, educația și cultura copiilor orfani de război” și a pledat pentru buna gestionare și repartizarea justă a sumelor provenind din donarea diurnei senatorilor

¹⁴⁸ Idem, nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213 (vezi Documentul nr. 3.3).

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 216 (vezi II.3).

¹⁵⁰ Soluționarea legislativă a acestor probleme a avut loc în anul 1921, când a fost elaborat Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne: „art. 1. Produsul impozitului progresiv excepțional asupra averii și a îmbogățirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plății despăgubirilor de război și amortizării datoriei publice interne, în condițiile prevăzute în articolele ce urmează; art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanțe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 și 50 000 lei fiecare; art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 832/1919, 3 795/1918, 1 656/1919 și 1 794/1920 se ratifică și constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum și cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite și ce vor fi recunoscute de Ministerul de Finanțe, sunt admise de stat, ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanțe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul dăunaților de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. [...] În provinciile alipite, statul vine în ajutorul dăunaților de război cu suma de un miliard lei, care se va împărți după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială numită de Ministerul de Finanțe, prin Înalț Decret Regal, va face repartitia sumei de patru miliarde, pe baza normelor stabilite mai sus și a instrucțiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanțe”. D.S., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4488.

¹⁵¹ Idem, nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102; nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 134.

¹⁵² Idem, nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132–133.

(160 lei/senator și deputat), în condițiile în care s-au înregistrat câteva ilegalități¹⁵³. Anterior, și senatorul Vladimir Repta a adus în discuție aceste probleme, depunând, în ședința Senatului din 12 decembrie 1919, Petiția și memoriul văduvelor și orfanilor de război, cu propunerea ca „această petiție să se trimită de urgență la Comisia de petiții, care să se informeze și, deliberând, să ia cât de curând o decizie satisfăcătoare”¹⁵⁴. Aceste documente au fost trimise „de urgență”, așa cum a comunicat președintele Senatului, Paul Bujor, către Comisia de petiții.

Chestiunea repatrierii prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia a stat în atenția senatorului Nicolae Carabioschi, care a prezentat o interpelare pe această temă în ședința Senatului din 21 februarie 1920¹⁵⁵. Ștefan Cicio-Pop, președinte *ad interim* al Consiliului de Miniștri, a dat un răspuns în această privință, arătând că încercările de repatriere, foarte dificile, începute în toamna anului 1919, sunt condiționate de ajutorul venit din partea Japoniei și a S.U.A., iar pentru rezolvarea acestei probleme, în anul 1920 a fost trimisă o misiune specială în Japonia, în frunte cu A.S.R. Principele Moștenitor.

Problemele legate de contrabandă, furturile pe Calea Ferată, regularizarea cursurilor de apă și refacerea rețelei de drumuri au stat în atenția senatorilor Teofil Lupu (ședințele Senatului din 22 decembrie și 27 decembrie 1919¹⁵⁶), Nicolae Carabioschi (ședința Senatului din 21 februarie 1920¹⁵⁷) și Ion C. Grădișteanu (ședința Senatului din 27 februarie 1920¹⁵⁸). În problema contrabandei, propunerile senatorului Teofil Lupu erau următoarele: „Propunem, deci: 1) Ca pedeapsa contrabandiștilor să fie închisoare aplicată cu rigoare la orice persoană și din orice clasă socială și chiar detenție preventivă pentru a-l putea împiedica să exercite mai departe profesia, căci contrabandistul prins și nearestat își continuă meseria. Dacă s-ar fi arestat o parte din cei 4 000, prinși anul acesta numai pe o graniță relativ mică din nordul Bucovinei, cu cât s-ar fi împiedicat contrabanda? 2) Judecarea proceselor de contrabandă contra civililor și a grănicerilor, jandarmilor și orice militar însărcinat cu paza frontierei, pentru luare de mită și înlesnire de contrabandă, să se facă în timp de război de Curtea Marțială, iar în timp de pace de Consiliul de Război. 3) Pedepsele să fie publicate, asemenea primele imediat date prințatorului și denunțatorului. Contrabandele de bancnote fiind mult mai greu de prins, pedeapsa trebuie să fie mult mai aspră și dacă este exact că însăși finanțele țării și creditul acestora sunt zguduite prin aceste contrabande, atunci înfăptuirea lor trebuie calificată drept crimă și pedepsită ca atare”¹⁵⁹.

¹⁵³ În ședința Senatului din 26 ianuarie 1920, precum și în ședințele anterioare, Î.P.S. Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, a făcut apel pentru donarea diurnei de senator pe o zi în contul unor instituții de binefacere („așezăminte de război”), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreținerea invalizilor și îngrijirea orfanilor de război. D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132.

¹⁵⁴ Idem, nr. 10, 14 decembrie 1919, p. 61 (vezi II.7).

¹⁵⁵ Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350. O amplă prezentare a situației prizonierilor români originari din Bucovina și Transilvania a fost făcută și de către senatorul Voicu Nițescu, în interpelarea susținută în ședința A.D. din 13 iulie 1920. D.A.D., M.O., nr. 19, 16 iulie 1920, p. 310–312.

¹⁵⁶ D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 88–89; nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125 (vezi II.6).

¹⁵⁷ Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350.

¹⁵⁸ Idem, nr. 35, 4 martie 1920, p. 388–389 (vezi II.4).

¹⁵⁹ Idem, nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125.

Unii dintre senatorii bucovineni au susținut de la tribuna Parlamentului comunicări și interpelări pe diverse alte teme. Astfel, în ședința Senatului din 28 februarie 1920, Alexandru Hurmuzachi a propus, în colaborare cu senatorul I. Dissescu, ultimul președinte al grupului parlamentar român, formarea grupului român al Uniunii interparlamentare de la Geneva, care a trimis o invitație Parlamentului de a lua parte la conferința acestei Uniuni¹⁶⁰. Modalitățile de organizare sugerate de senatorul bucovinean se refereau la alegerea unei comisii senatoriale, compusă din 30 de membri care, împreună cu o comisie similară, aleasă de Adunarea Deputaților, să formeze grupul român al Uniunii interparlamentare de la Geneva. Ștefan Cicio-Pop, președintele *ad interim* al Consiliului de Miniștri, a apreciat această interpelare ca fiind „foarte importantă”, solicitând organizarea acestui grup parlamentar. Ion C. Grădișteanu a ridicat problema remanierii guvernamentale (ședința Senatului din 3 martie 1920¹⁶¹), în contextul deselor schimbări de miniștri în guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)¹⁶²: „Nu se admite, în materie parlamentară, ca să se schimbe persoane pe banca ministerială, fără ca această schimbare să aibă un rost și un înțeles”. Ștefan Cicio-Pop, prezent la această ședință, a răspuns următoarele: „Nu fiți, dar, d-lor, impacientați și nu fiți curioși despre ceea ce s-a întâmplat acum trei-patru zile la un resort ori la altul și binevoiiți a da ajutor, ca să putem întâmpina greutățile enorme pe care țara le are astăzi”¹⁶³. George Wassilko a susținut (în ședințele Senatului din 21 februarie 1920, 26 februarie 1920 și 12 martie 1920) necesitatea modificării Regulamentului de funcționare a Senatului, propunând alegerea unei comisii compuse din membrii tuturor partidelor¹⁶⁴. Această propunere a fost susținută și de senatorii bucovineni: Ion Stârcea, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Lupu, Nicolae Carabioschi, Nistor Andronicescul și Stanisław Kwiatkowski. S-a spus la vot și s-a aprobat în unanimitate luarea în considerație a acestei propunerii, urmând a se alege o comisie care să redacteze proiectul de modificare a Regulamentului Senatului¹⁶⁵.

Interpelările, comunicările, petițiile și memoriile prezentate de senatorii bucovineni în primul Parlament al României întregite au dezbătut probleme de legislație și unificare (legislație pentru clasa țărănească, unificarea bisericească, funcționarea Poștei și a Telegrafului din Bucovina), probleme sociale (despăgubirile de război, problema orfanilor și a văduvelor de război, repatrierea prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia), economice (contrabanda și furturile pe Calea Ferată, regularizarea cursurilor de apă, refacerea rețelei de drumuri), diverse (constituirea grupului parlamentar român pentru Uniunea Interparlamentară de la Geneva, remanierarea guvernamentală, modificarea regulamentului Senatului).

¹⁶⁰ Idem, nr. 36, 6 martie 1920, p. 335 (vezi II.5).

¹⁶¹ Idem, nr. 39, 10 martie 1920, p. 446–447.

¹⁶² În această perioadă au avut loc cinci remanieri guvernamentale (9 decembrie 1919, 16 decembrie 1919, 27 decembrie 1919, 23 februarie 1920 și 2 martie 1920). D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 157; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, p. 688–689.

¹⁶³ D.S., M.O., nr. 39, 10 martie 1920, p. 447.

¹⁶⁴ Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 348; nr. 34, 3 martie 1920, p. 361; nr. 45, 19 martie 1920, p. 650 (vezi II.8).

¹⁶⁵ Idem, nr. 35, 4 martie 1920, p. 377–378. Proiectul pentru modificarea regulamentului interior al Senatului a fost dezbătut începând cu anul 1924 (ședințele Senatului din 11 decembrie 1924 și 28 ianuarie 1925). D.S., M.O., nr. 21, 3 ianuarie 1925, p. 226–274; nr. 29, 7 februarie 1925, p. 396–399.

Activitatea senatorilor bucovineni în primul Parlament al României întregite, alături de cea a celor 26 de deputați, s-a concentrat pe expunerea problemelor cu care s-a confruntat provincia după alipirea acesteia la Regatul României din perspectiva consolidării procesului de unificare a României întregite.

Conform art. 95 din Constituție și a Decretelor-legi electorale nr. 3 402 (14 noiembrie 1918) și nr. 3 620 (24 august 1919), în ședințele Adunării Deputaților și ale Senatului din 26 martie 1920 a fost prezentat decretul de dizolvare a Parlamentului¹⁶⁶. Noile alegeri parlamentare au fost programate în perioada 25–27 mai 1920 pentru A.D. și 30–31 mai 1920 pentru Senat. Pentru Universitățile din București, Iași, Cluj și Cernăuți alegerile au fost convocate pentru ziua de 1 iunie 1920. Noile adunări legiuitoare au fost convocate la București pentru 10 iunie 1920¹⁶⁷.

* * *

Intervențiile oamenilor politici bucovineni din următoarele sesiuni parlamentare vor fi publicate în volume separate ale colecției de documente *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, organizată pe sesiuni parlamentare și camere legislative, după cum urmează: 1920–1922, 1922–1926, 1926–1927, 1927–1928, 1928–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1937, 1937–1938.

Aducem, pe această cale, mulțumiri deosebite domnului dr. Liviu Papuc (șef serviciu Circulația Documentelor – Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” – Iași), pentru sprijinul acordat în apariția acestei lucrări. Mulțumim doamnei dr. Ligia-Maria Fodor (lector universitar, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Arhivistică – București), domnului dr. Arcadie Bodale (inspector superior la Serviciul Județean Iași al Arhivei Naționale) și domnului cercet. șt. Luzian Geier (Bukowina Institut, Augsburg), care ne-au pus la dispoziție o serie de documente necesare întocmirii acestui volum. De asemenea, mulțumim colegilor noștri de la Institutul „Bucovina”: cercet. șt. drd. Ștefănița-Mihaela Ungureanu, cercet. șt. drd. Vasile I. Schipor, cercet. șt. dr. Ovidiu Bătă, care au sprijinit munca de editare a acestei lucrări.

În acest cadru se cuvine să mulțumim, în mod deosebit, Institutului „Bucovina” al Academiei Române pentru înțelegerea manifestată prin cuprinderea în programul editorial a lucrării noastre, înțelegând că aceasta poate fi un util instrument de lucru pentru cercetarea științifică. Mulțumim, de asemenea, Editurii Academiei Române pentru sprijinul acordat în publicarea acestei lucrări.

Rodica Iașencu, Marian Olaru

¹⁶⁶ Procedura de dizolvare a Parlamentului și de organizare de noi alegeri a fost introdusă de Carol I și a fost păstrată, în bună măsură, și în perioada interbelică: regele destitua guvernul și numea altul, apoi dizolva Parlamentul și anunța organizarea noilor alegeri. Guvernul destitua autoritățile locale (primari, prefecți) și numea oameni de încredere din rândul partidului instalat la putere; noile autorități erau mobilizate pentru asigurarea victoriei electorale a guvernului. Se remarcă, de asemenea, faptul că rolul puterii executive a crescut în dauna celei legislative, datorită modului în care se constituiau majoritățile parlamentare. Acestea depindeau de guvern, care se implica în a le asigura victoria în alegeri. De aceea, în anumite cazuri, miniștrii cereau majorităților parlamentare să voteze proiecte de lege cu care unii parlamentari nu erau de acord.

¹⁶⁷ D.A.D., M.O., nr. 62, 31 martie 1920, p. 2004.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, se înscrie în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, Seria „Documente”, colecție fondată în anul 1996 sub patronajul Academiei Române. Este a 38-a lucrare din această colecție, fiind elaborată sub egida Institutului „Bucovina” din Rădăuți.

Volumul reunește intervențiile parlamentarilor bucovineni (discursuri, comunicări, interpelări, petiții, memorii) susținute în Parlamentul României întregite, sesiunea 1919–1920 și pe cele ale parlamentarilor care au reprezentat județul Suceava – Regat, întrucât unele dintre acestea au dezbătut și probleme care priveau Bucovina. Documentele au fost preluate din „Monitorul Oficial”, Dezbaterile Adunării Deputaților și Dezbaterile Constituantei – Senatul, anii 1919 și 1920. Alături de acestea publicăm documente referitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României; mesajul regal rostit la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României întregite; proiecte și decrete-legi referitoare la Bucovina, elaborate în perioada 1919–1920; lista guvernelor din perioada 1919–1920; programele de guvernare ale cabinetelor conduse de Alexandru Vaida-Voevod (decembrie 1919 – martie 1920) și Alexandru Averescu (martie 1920 – decembrie 1921); ratificarea tratatelor de pace semnate cu Germania, Austria și Ungaria (29 iulie – 14 august 1920).

Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au concentrat pe expunerea problemelor provinciei din perspectiva realizării și consolidării procesului de unificare a României întregite. Documentele introduse pe această cale în circuitul științific contribuie la sporirea cunoașterii istorice privind anii de început ai perioadei interbelice, precum și la înțelegerea fenomenelor cu care s-a confruntat Bucovina în primii ani de după război.

Facem precizarea că unele dintre discursurile parlamentarilor bucovineni au fost publicate în revista „Analele Bucovinei”: *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaților, sesiunea 1919–1920* (anul XIX, nr. 1, 2012; anul XX, nr. 1, 2013); *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Senatul, sesiunea 1919–1920* (anul XXI, nr. 1, 2014).

În pregătirea pentru tipar a lucrării am respectat normele ortografice și de punctuație stabilite de Academia Română. Unele dintre cuvinte le-am păstrat în forma întâlnită în original, precizând, în note infrapaginale, sensul pe care noi îl considerăm potrivit, dedus din context, de exemplu: *a computa*, *abstrăgând*, *ajurnat*, *anuităși*, *asesor*, *colidau*, *competinte*, *consună*, *corectitate*, *deserțiune*, *expediente*, *fract*, *frățâni*, *gheșefturi*, *misit*, *novațiune*, *obligamente*, *pacinic*, *păpușoi*, *pendinte*, *prefiră*, *preventică*, *probet*, *procede*, *răsteu*, *statorit*, *trampat*, *vecinic*. Am omis din

text intervențiile ne semnificative (aplauze, vociferări) care au întrerupt expunerile parlamentarilor bucovineni. Aceste omisiuni sunt marcate cu croșete [...]. Completările noastre în text sunt trecute între paranteze pătrate, iar comentariile pe marginea discursurilor parlamentare se regăsesc în note infrapaginale, marcate cu numere de ordine (1, 2...). La baza ordonării discursurilor parlamentare a stat criteriul alfabetic. În ceea ce privește numele unora dintre parlamentarii bucovineni, am renunțat la titlurile nobiliare.

Rodica Iașencu, Marian Olaru

REZUMATELE INTERVENȚIILOR PARLAMENTARE

Adunarea deputaților

1. Vasile Bodnărescu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Marginea, județul Rădăuți) adresează comunicări președintelui Consiliului de Miniștri (Arthur Văitoianu), ministrului de Finanțe (Aurel Vlad), ministrului de Industrie și Comerț (Ion Popescu), referitoare la activitatea Comisiei de Lichidare, ștampilarea coroanelor, încheierea de tratate comerciale, situația Căilor Ferate din Bucovina (ședința Adunării Deputaților din 13 decembrie 1919).

2. Ion Zelea-Codreanu (Partidul Naționalist Democrat, județul Suceava – Regat) prezintă interpelări prin care contestă alegerile organizate în județul Ilfov (ședința Adunării Deputaților din 27 noiembrie 1919); solicită ajutoare de război pentru județul Suceava (ședințele Adunării Deputaților din 11 decembrie 1919 și 29 ianuarie 1920) și pentru orfanii de război (ședința Adunării Deputaților din 25 decembrie 1919); aduce precizări cu privire la numele de Zelinski, amintit în interpelarea deputatului Alexandru Oprescu (ședința Adunării Deputaților din 2 martie 1920); prezintă comentarii pe marginea Legii de reformă agrară pentru Basarabia (ședința Adunării Deputaților din 8 martie 1920).

3. Toader Crețu (județul Suceava – Regat) adresează comunicări ministrului Cultelor și Instrucțiunii (Ion Borcea) și ministrului Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache) în legătură cu defrișarea pădurilor din județul Suceava (ședința Adunării Deputaților din 3 martie 1920); prezintă comentarii pe marginea Legii de reformă agrară pentru Basarabia (ședința Adunării Deputaților din 9 martie 1920).

4. Ștefan C. Ioan (județul Suceava – Regat) prezintă o interpelare în legătură cu existența unor nereguli înregistrate în județul Suceava (ședința Adunării Deputaților din 7 februarie 1920).

5. Vasile Lițu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Dorna, județul Câmpulung) prezintă două interpelări în legătură cu situația Bucovinei după război (ședința Adunării Deputaților din 13 decembrie 1919) și acțiunile lui Aurel Onciul în Bucovina (ședința Adunării Deputaților din 4 februarie 1920).

6. Florea Lupu (independent, circumscripția Zastavna, județul Zastavna) prezintă două amendamente la art. 8 și 19 ale Legii de reformă agrară pentru Basarabia (ședințele Adunării Deputaților din 9 martie 1920 și 10 martie 1920).

7. Vasile Marcu (independent, orașul Cernăuți) prezintă două comunicări despre situația economică a țăranilor din Bucovina (ședința Adunării Deputaților din 29 ianuarie 1920), problema retragerii coroanelor și cea a unificării valutei naționale (ședința Adunării Deputaților din 16 februarie 1920).

8. Aurel Morariu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț) prezintă o interpelare despre acțiunile generalului Eduard Fischer în Bucovina (ședința Adunării Deputaților din 4 februarie 1920).

9. Aurelian Moldovan (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Siret, județul Siret) prezintă o comunicare despre drepturile țăranilor din Vicov de Sus asupra pădurii Laura (ședința Adunării Deputaților din 25 decembrie 1919).

10. Ion Nistor (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Vicov de Sus, județul Rădăuți) prezintă un răspuns la declarația deputatului Toma Dragu referitoare la organizarea alegerilor pentru Adunarea Deputaților în Bucovina (ședința Adunării Deputaților din 11 decembrie 1919).

11. Iorgu G. Toma (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Câmpulung, județul Câmpulung) prezintă comunicări despre situația Bucovinei și problema pagubelor de război (ședința Adunării Deputaților din 29 ianuarie 1920), reforma agrară pentru Basarabia (ședința Adunării Deputaților din 9 martie 1920); prezintă o declarație de sprijin a programului guvernului condus de Alexandru Averescu (ședința Adunării Deputaților din 26 martie 1920).

12. Vasile Tomegea (județul Suceava – Regat) prezintă comunicări adresate ministrului Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache), Instrucțiunii Publice (Ion Borcea), de Interne (Aurel Vlad), Industriei și Comerțului (Victor Bontescu) (ședințele Adunării Deputaților din 26 decembrie 1919 și 23 februarie 1920).

13. Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Ciudei, județul Storojineț) solicită acte de la Biroul Camerei Deputaților (ședința Adunării Deputaților din 9 martie 1920).

Senat

1. Nistor Andronicescul (Partidul Democrat al Unirii, județul Câmpulung) prezintă interpelări referitoare la necesitatea reformării vieții economico-sociale (ședința Senatului din 22 decembrie 1919) și la situația văduvelor și a orfanilor de război (ședința Senatului din 26 ianuarie 1920); adresează un apel colegilor senatori (ședința Senatului din 16 februarie 1920).

2. Nicolae Carabioschi (Partidul Democrat al Unirii, județul Rădăuți) adresează comunicări ministrului de Interne (Nicolae Lupu) despre funcționarea Poștei din Bucovina și situația prizonierilor de război din Siberia (ședința Senatului din 21 februarie 1920).

3. Nicolae Cotlarciuc (senator de drept, Universitatea din Cernăuți) prezintă o interpelare privitoare la situația orfanilor de război (ședința Senatului din 26 ianuarie 1920) și un amendament la Proiectul de lege referitor la unificarea bisericească (ședința Senatului din 5 februarie 1920).

4. Ion C. Grădișteanu (independent, județul Cernăuți) prezintă un răspuns referitor la învinuirile aduse Direcției de Poduri și Șosele și unificarea Căilor Ferate (ședința Senatului din 27 februarie 1920) și o interpelare despre schimbările ministeriale în guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod (ședința Senatului din 3 martie 1920).

5. Alexandru Hurmuzachi (Partidul Democrat al Unirii, județul Siret) prezintă o comunicare despre necesitatea formării grupului român al Uniunii interparlamentare de la Geneva (ședința Senatului din 28 februarie 1920).

6. Teofil Lupu (independent, județul Suceava – Bucovina) adresează comunicări ministrului Lucrărilor Publice (Mihai Popovici) și de Interne (Aurel Vlad) în legătură cu furturile pe Căile Ferate (ședința Senatului din 22 decembrie 1919); ministrului de Finanțe (Aurel Vlad) și de Război (Ion Rășcanu) despre probleme de contrabandă (ședința Senatului din 27 decembrie 1919); guvernului – problema repatriațiilor din America, funcționarea Poștei și a Telegrafului în Bucovina (ședința Senatului din 1 martie 1920).

7. Vladimir Repta (senator de drept, mitropolitul Bucovinei) prezintă petiția și memoriul văduvelor și orfanilor de război (ședința Senatului din 12 decembrie 1919).

8. George Wassilko (Partidul Democrat al Unirii, județele Vășcăuți și Vijnița) prezintă interpelări cu privire la modificarea regulamentului de funcționare a Senatului (ședințele Senatului din 21 februarie 1920 și 26 februarie 1920) și o comunicare cu privire la incidentele înregistrate la votul pentru aprobarea Proiectului de reformă agrară pentru Regatul României (ședința Senatului din 12 martie 1920).

ZUSAMMENFASSUNGEN DER PARLAMENTARISCHEN REDEN*

Abgeordnetenhaus

1. Vasile Bodnărescu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Maginea, Bezirk Radautz) – Mitteilung an den Ministerpräsidenten (Arthur Văitoianu), den Finanzminister (Aurel Vlad), den Minister für Industrie und Handel (Ion Popescu) über die Tätigkeit der Liquidationskommission, die Abstempelung der Kronenwährung, den Abschluss von Handelsverträgen, die Lage des Eisenbahnwesens in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 13. Dezember 1919).

2. Ion Zelea-Codreanu (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa – Altreich) – Interpellationen gegen die Wahlen, die im Bezirk Ilfov organisiert wurden (Abgeordnetensitzung vom 27. November 1919); Antrag auf Kriegshilfe für den Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzungen vom 11. Dezember 1919 und 29. Januar 1920) und für die Kriegswaisen (Abgeordnetensitzung vom 25. Dezember 1919); Angaben über den Namen „Zelinski“, der in der Interpellation des Abgeordneten Alexandru Oprescu erwähnt wurde (Abgeordnetensitzung vom 2. März 1920); Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 8. März 1920).

3. Toader Crețu (Bezirk Suceava – Altreich) – Mitteilungen an den Minister für Kultus und Unterricht (Ion Borcea) und an den Minister für Landwirtschaft und Domänen (Ion Mihalache) über die Entwaldungen im Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzung vom 3. März 1920); Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920).

4. Ștefan C. Ioan (Bezirk Suczawa – Altreich) – Interpellation über einige Unregelmässigkeiten im Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzung vom 7. Februar 1920).

5. Vasile Lițu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Dorna, Bezirk Kimpolung) – zwei Interpellationen über die Lage der Bukowina nach dem Krieg; Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 13. Dezember 1919) und über die Tätigkeit Aurel Onciuls in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 4. Februar 1920).

6. Florea Lupu (unabhängig, Wahlbezirk Zastavna, Bezirk Zastavna) – zwei Änderungen zum Art. 8 und 9 des Agrarreformgesetzes für Bessarabien (Abgeordnetensitzungen vom 9. und 10. März 1920).

7. Vasile Marcu (unabhängig, Stadt Czernowitz) – zwei Mitteilungen über die wirtschaftliche Lage des Bauerntums in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

29. Januar 1920) und über das Problem der Zurückziehung der Kronenwährung und Vereinheitlichung der Nationalwährung (Abgeordnetensitzung vom 16. Februar 1920).

8. Aurel Morariu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Storozynetz, Bezirk Storozynetz) – Interpellation über die Tätigkeit des Generals Fischer in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 4. Februar 1920).

9. Aurelian Moldovan (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Sereth, Bezirk Sereth) – Mitteilung über die Rechte der Bauern von Ober-Wikow auf die Waldfläche des Dorfes Laura (Abgeordnetensitzung vom 25. Dezember 1919).

10. Ion Nistor (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Ober-Wikow, Bezirk Radautz) – Antwort auf die Erklärung des Abgeordneten Toma Dragu bezüglich der Organisierung der Wahlen für die Abgeordnetenversammlung in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 11. Dezember 1919).

11. Iorgu G. Toma (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Kimpolung, Bezirk Kimpolung) – Mitteilungen über die Lage der Bukowina und das Problem der Kriegsschaden (Abgeordnetensitzung vom 29. Januar 1920); das Agrarreform für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920); Unterstützungserklärung für das Programm der von Alexandru Averescu geleiteten Regierung (Abgeordnetensitzung vom 26. März 1920).

12. Vasile Tomegea (Bezirk Suczawa – Altreich) – Mitteilungen an den Minister für Landwirtschaft und Domänen (Ion Mihalache), den Minister für Kultus und Unterricht (Ion Borcea), den Minister des Innern (Aurel Vlad), den Minister für Industrie und Handel (Victor Bontescu) in den Abgeordnetensitzungen vom 26. Dezember 1919 und 23. Februar 1920).

13. Vasile Ungureanu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Czudey, Bezirk Storozynetz) – Antrag auf Dokumente des Präsidiums des Abgeordnetenhauses (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920).

Senat

1. Nistor Andronicescul (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Kimpolung) – Interpellationen über die Notwendigkeit der Reform des wirtschaftlich-sozialen Lebens (Senatssitzung vom 22. Dezember 1919) und über die Lage der Kriegswaisen und -witwen (Senatssitzung vom 26. Januar 1920); Appell an seine Kollegen im Senat (Senatssitzung vom 16. Februar 1920).

2. Nicolae Carabioschi (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Radautz) – Mitteilungen an den Minister des Innern (Nicolae Lupu) über die Postdienstleistungen in der Bukowina und über die Lage der Kriegsgefangenen aus Sibirien (Senatssitzung vom 21. Februar 1920).

3. Nicolae Cotlarciuc (Senator von Amtswegen, Vertreter der Czernowitzer Universität) – Interpellation über die Lage der Kriegswaisen (Senatssitzung vom 26. Januar 1920); Änderung zum Gesetzentwurf bezüglich der kirchlichen Vereinheitlichung (Senatssitzung vom 5. Februar 1920).

4. Ion C. Grădişteanu (unabhängig, Bezirk Czernowitz) – Antwort zu den Klagen gegen die Brücken- und Strassenbaubehörde; die Vereinheitlichung des

Eisenbahnnetzes (Senatssitzung vom 27. Februar 1920); Interpellation über Ministerwechsel unter Alexandru Vaida-Voievod (Senatssitzung vom 3. März 1920).

5. Alexandru Hurmuzachi (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Sereth) – Mitteilung über die Notwendigkeit der Bildung einer rumänischen Vertretergruppe für die Interparlamentarische Union in Genf (Senatssitzung vom 28. Februar 1920).

6. Teofil Lupu (unabhängig, Bezirk Suczawa, Bukowina) – Mitteilungen an den Minister für öffentliche Bauleistungen (Mihai Popovici) und an den Minister des Innern über Diebstähle in Reisezügen (Senatssitzung vom 22. Dezember 1919); Mitteilung an den Finanzminister (Aurel Vlad) und an den Kriegsminister (Ion Rășcanu) über Schmuggelfälle (Senatssitzung vom 27. Dezember 1919); Mitteilung an die Regierung über das Problem der Repatriierten von Amerika; Post- und Telegraphdienstleistungen (Senatssitzung vom 1. März 1920).

7. Vladimir Repta (Senator von Amtswegen, Metropolit der Bukowina) – Petition und Denkschrift der Kriegswitwen und -waisen (Senatssitzung vom 12. Dezember 1919).

8. George Wassilko (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirke Waschkoutz und Wiznitz) – Interpellationen über die Abänderung der Geschäftsordnung des Senats (Senatssitzungen vom 21. Februar 1920 und 26. Februar 1920); Mitteilung über die Vorfälle während der Abstimmung über den Entwurf des Agrarreformgesetzes für das Königreich Rumänien (Senatssitzung vom 12. März 1920).

I. ADUNAREA DEPUTAȚILOR

I.1. VASILE BODNĂRESCU¹⁶⁸

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Marginea, județul Rădăuți

Ședința A.D. din 13 decembrie 1919¹⁶⁹

[Comunicări referitoare la activitatea Comisiei de Lichidare, ștampilarea coroanelor, încheierea de tratate comerciale, situația Căilor Ferate]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoarea să fac următoarea comunicare d-lui președinte al Consiliului de Miniștri [Arthur Văitoianu]. Cu ocazia surpării Austriei, s-a format la Viena așa-numita Comisie de Lichidare¹⁷⁰, care lucrează de atunci și

¹⁶⁸ Vasile Bodnărescu s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României. A fost unul dintre fondatorii publicației „Glasul Bucovinei”, numită astfel la sugestia acestuia; a făcut parte, în calitate de secretar (alături de Radu Sbiera și Laurențiu Tomoiogă), din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. Vasile Bodnărescu a fost agent diplomatic pe lângă guvernul român, având întrevederi cu regele Ferdinand, Alexandru Marghiloman, Arthur Văitoianu, Ion Cristescu, Ion I. C. Brătianu, I. Gh. Duca, Nicolae Iorga, A. C. Cuza în probleme legate de restabilirea ordinii în Bucovina. A făcut parte din conducerea politico-administrativă a provinciei în prima etapă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920), fiind numit, de către Ion Nistor, secretar de stat la Interne. Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma unirii*, Cernăuți, 1938; Rodica Iașencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002, p. 154, 156; anul X, nr. 1, 2003, p. 192.

¹⁶⁹ Dezbaterile Adunării Deputaților, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 12, 16 decembrie 1919, p. 110–112.

¹⁷⁰ Comisia de Lichidare a fostei administrații a Bucovinei, alcătuită din funcționari și oameni politici din Bucovina și Transilvania, a fost înființată la Viena, în anul 1919 (guvernul austriac a asigurat funcționarea acestei comisii, prin acordarea unui fond de două milioane de coroane) și și-a desfășurat activitatea ca „organ direct al Bucovinei și al Consiliului Dirigent”. Comisia a fost condusă de Constantin Isopescu-Grecul (președinte al Consiliului Național Român din Viena în perioada 1918–1919), numit, ulterior, ministru plenipotențiar (din anul 1920, când între București și Viena s-au stabilit relații diplomatice la nivel de legație, a fost înlocuit cu Nicolae B. Cantacuzino), „cunoscător temeinic – cum afirma Alexandru Vaida-Voevod – al tuturor subtilităților politicii austriece și perfect înțelegător al celor externe; avea intuiția clară [a ceea] ce trebuie să se facă spre a promova interesele românești”. Problemele care au stat în atenția acestui organism au fost cele legate de repatrierea unor cetățeni români, situația băncilor și a împrumuturilor, a societăților comerciale, a căilor ferate, a pensiilor, arhivelor ș.a. Astfel, prin intermediul contractului încheiat între statul român și Comisia de Lichidare a Băncii austro-ungare (septembrie 1921), acesta a intrat în proprietatea a 13 imobile aflate pe teritoriul fostei Monarhii; în iunie 1922, Ministerul Afacerilor Străine din România a primit, din partea lui Constantin Isopescu-Grecul, copiile lucrărilor Direcției Administrative și Financiare a Comisiei. În perioada 1920–1922, a fost inițiată o serie de intervenții pe lângă guvernul austriac pentru obținerea unor documente (hărți, foi cadastrale, cărți funciare ș.a.) care priveau teritoriile

până astăzi fără ca nimeni să știe cum lucrează, ce activitate a desfășurat până acum și din ce fonduri este alimentată. Se zice că statul român, în înțelegere cu Consiliul Dirigent¹⁷¹, plătește cheltuielile, care până acum au fost luate dintr-un fond al fostei Monarhii austriece. Deoarece statul român n-a recunoscut până acum actele eliberate de această Comisie de Lichidare, cum este viza de pașapoarte, este o nedumerire în spiritul public în această privință, de aceea mă adresez d-lui președinte al Consiliului, rugându-l să ne dea lămuriri în privința competenței acestei comisii, a activității sale, precum și a cheltuielilor în ceea ce privește izvorul și suma lor.

[...] Ștampilarea coroanelor fostei Monarhii Austro-Ungare n-a avut efectul intenționat; ștampilele întrebuițate au fost mult prea ușor de contrafăcut. După ștampilare au fost, prin fraudă, introduse în România multe sute de milioane de coroane, în bilete de bancă neștampilate ale Băncii austro-ungare, care au fost apoi ștampilate în România, chiar cu ștampile veritabile, contribuind astfel la deprecierea și mai mare a cursului coroanei. Prin importul de coroane și exportul de lei, unele bănci și unii speculanți au realizat câștiguri foarte însemnate în dauna statului și a valutei naționale, pe când populația, mai ales, de la sate, care nu poate deosebi ștampilele veritabile de cele false, se găsește în cea mai mare încurcătură, căci casierile statului confiscă coroanele fals ștampilate. Din această situație precară nu există altă scăpare decât cea mai grabnică scăpare din curs a coroanei. Aducând aceasta la cunoștința d-lui ministru de Finanțe [Aurel Vlad], îl rog să ia toate măsurile posibile ca, în cel mai scurt timp, biletele de bancă ale Băncii austro-ungare să fie înlocuite cu biletele de bancă ale Băncii Naționale, fixându-se cursul astfel ca populația din provinciile alipite să nu fie păgubită.

[...] Toate statele, organizându-se economiceste, se grăbesc să încheie tratate comerciale. Din jurnale am aflat că mai multe state formate pe teritoriul fostei Monarhii Austro-Ungare au încheiat deja tratate comerciale. Îmi permit a întreba

românești. Acestea se aflau în arhivele Institutului Geografic Militar din Viena și cele ale Cadastrul austriac (Institutul litografic deținea 1 300 de clișee din aluminiu, dintre care 56 se refereau la Bucovina). Mai târziu, diferite probleme economice și financiare care nu au fost rezolvate prin tratatele de pace au făcut obiectul negocierilor purtate la Viena în anul 1924 (din delegație au făcut parte Ion Nistor – ministrul Bucovinei și Vasile Hnidei – reprezentantul Societății Căilor Ferate Particulare Bucovinene). S-au adus în discuție probleme legate de situația căilor ferate particulare (era vorba despre folosirea, de către austrieci, în timpul războiului, a unor căi ferate, fără a se fi primit nicio compensație financiară), a tezaurelor și obiectelor de valoare, a împărțirii arhivelor și a schimbului de documente, situația împrumutului de 160 milioane coroane în aur (din care doar jumătate a fost restituit), realizat de către Fondul Bisericesc, a titlurilor de economii depuse la Casa Poștală de Economie din Viena, a reprezentanțelor din Bucovina ale societăților de asigurare „Victoria” și „Asigurationi Generali Triest” ș.a. O problemă importantă în cadrul negocierilor româno-austriece a fost cea legată de repatrierea unor cetățeni români din Austria, precum și soluționarea situației foștilor ofițeri care au aparținut armatei austriece și care au optat să rămână pe teritoriul Bucovinei, devenind cetățeni români. Florin Șinca, *Relații româno-austriece (1918–1938)*, București, RCR Editorial, 2013, p. 62–66, 70; Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p 432.

¹⁷¹ Organism politic provizoriu, cu atribuții legislative, executive și administrative, care a activat în Transilvania în perioada decembrie 1918 – aprilie 1920. Acesta și-a desfășurat activitatea pe resorturi (ministere) și a fost alcătuit din 15 membri (zece membri din partea Partidului Național Român, doi din partea Partidului Social-Democrat din Transilvania și trei independenți), conduși de Iuliu Maniu.

pe d-l ministru de [Industria și] Comerț [Ion Popescu] dacă s-au luat deja măsuri ca să încheie și România tratate comerciale, în special cu Republica Cehoslovacă și cu statul polon, profitând noi de dezvoltarea acestor state, în schimbul produselor solului și subsolului românesc; mie mi-e cunoscut că aceste state doresc să aibă cele mai strânse relații comerciale cu România.

[...] Convins fiind de bunele intenții ale d-lui ministru pentru Lucrări Publice [Ștefan Mihail], țin să-i fac, și ca adaos la cele expuse de mai mulți domni deputați, următoarea comunicare asupra situației Căilor Ferate din Bucovina. Conform art. VIII al Decretului-lege din 18/31 decembrie 1918, cu nr. 3 745 („Monitorul Oficial”, nr. 317)¹⁷², Poșta, Căile Ferate bucovinene etc. sunt administrate de către administrațiile centrale de resort din București, ministrul delegat al Bucovinei neavând niciun amestec în afacerile acestea. Ministerul Lucrărilor Publice a desființat Oficiul de Exploatare din Cernăuți, care avea, în genere, atribuțiile unei Direcții regionale, dată fiind importanța Căilor Ferate bucovinene pentru comerțul cu statele învecinate, care situație a rămas și astăzi aceeași, deși cu frontul schimbat. În Cernăuți a rămas o Inspecție (a 10-a) de Mișcare. Dirijarea vagoanelor a trecut asupra Direcției Regionale din Iași. Numărul vagoanelor s-a împușinat în mod foarte simțitor, încât cele mai urgente nevoi ale populației nu pot fi satisfăcute. Din cauza lipsei de vagoane, aprovizionarea părților muntoase ale țării și [a] orașelor, în special a orașului Cernăuți, întâmpină cele mai mari greutăți. Dacă nu se ameliorează această stare de lucruri în timpul cel mai apropiat, [va fi] o catastrofă inevitabilă, căci prețurile alimentelor, petrolului lampant, lemnului de foc, se urcă zilnic în mod înspăimântător, chiar abstrăgând [făcând abstracție] de la deprecierea constantă a coroanei ștampilate. Din cauza lipsei de motorină pentru uzinele electrice, orașele Bucovinei sunt vecinic [veșnic] amenințate să rămână fără lumină și apă, ceea ce e și în dauna siguranței publice. Lipsa de vagoane scumpește și celelalte mărfuri de primă necesitate, care vin din Cehoslovacia și Republica Austriacă, până la frontiera Bucovinei, unde sunt reținute cu săptămânile, până ce se pot încărca în vagoane românești sau aduse cu trăsurile la Cernăuți, căci Polonia nu permite intrarea vagoanelor ei în țară, dacă nu i se dau alte vagoane în schimb. Cu durere nespuse trebuie să amintesc că mii de familii țărănești din Bucovina sunt nevoite să trăiască a treia iarnă în bordeie sub pământ, expuse tifosului exantematic și tuberculozei, cu puțina lor recoltă, acoperită numai cu strujeni, sub cerul liber, pentru că nici particulari, dar nici chiar administrația Bucovinei n-a fost în stare să capete vagoanele trebuincioase pentru aducerea materialelor necesare pentru refacerea satelor și orașelor distruse. Criza în privința locuințelor întrece toate marginile. Astfel, cele mai bune intenții ale administrației

¹⁷² Art. VIII al acestui Decret-lege prevedea următoarele: „Afacerile străine, armata, siguranța generală a statului, căile ferate, poșta, telegraful, telefonul, circulația fiduciară, vămile și împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administrațiile centrale de resort din București. Primele numiri ale funcționarilor la poșta, telegraf, telefon și căile ferate se vor face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți. Privitor la serviciul siguranței publice în Bucovina, jandarmeria și poliția vor sta la dispoziția ministrului delegat al guvernului la Cernăuți. Ca parte militară, jandarmeria rămâne sub ordinul Ministerului de Război; cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numirea ofițerilor și [a] gradelor inferioare se va face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți”. Vezi Documentul nr. 1.5.

Bucovinei pentru ajutorarea populației, atât de greu încercate, prin cele șase invazii (trei rusești și trei maghiaro-germane), trebuie să rămână fără orîșice efect. Păreră e generală, că aceste stări de lucruri nu mai pot dăinui. Nu acuz de astă dată pe nimeni, rog, însă, pe d-l ministru pentru Lucrări Publice ca să facă și în Bucovina o anchetă severă în privința aceasta, să ia toate măsurile posibile pentru satisfacerea cererilor îndreptățite ale populației bucovinene, contribuind astfel, în măsură foarte mare, la cea mai trainică închegare a Bucovinei cu Patria Mamă. În special rog, cu toată insistența, ca să se reînființeze, cât mai iute, Oficiul de Exploatare din Cernăuți și ca serviciul pentru dirijarea vagoanelor să treacă imediat înapoi la Cernăuți, punându-se în fruntea acestui oficiu un funcționar probet [cinstit] și de toată încrederea și cunoscător al nevoilor Bucovinei.

[Răspunsul ministrului de Finanțe, Aurel Vlad]

În privința legăturilor economice cu statele învecinate nu s-au luat măsuri pentru că nimeni n-a cerut de la noi această legătură [ministru a dat, însă, asigurări că statul român va face tot posibilul pentru a stabili legături comerciale cu statele învecinate]. [...]

Chestiunea aceasta [problema coroanelor] a aparținut guvernului regal. Eu [...] de la început mi-am exprimat temerea că ștampilarea ne va duce la rezultate cu totul contrarii, că ștampilarea va avea rezultate rele [...]; încă de la început am sugerat ideea [următoare]: coroanele nu ar trebui ștampilate, ci ar trebui înlocuite. Lucrul acesta se putea face, [deoarece], conform Tratatului cu Austria, numai la două luni după semnare este obligat statul ca să facă ștampilarea – întrucât nu s-a făcut până atunci – și mai are un timp de un an să o înlocuiască cu valuta sa. Dar, d-lor deputați, și fără hârtia aceea care s-a comandat, după cum am aflat, care la 1 februarie va putea fi pusă în circulare, se putea, cu puțină bunăvoință, rezolva această chestiune, fără ca statul să ia asupra sa o greutate mare. Problema nu este așa de grea și, ca șef al resortului Finanțelor, am dat această idee cercurilor competente [competente], care însă nu a fost urmată.

D-lor deputați, toată lumea o știe, că statele acelea care au ocupat teritorii străine, s-au îngrijit pentru a salva valuta lor, ca moneda lor să nu fie răspândită în străinătate și a-și face valuta țării ocupate. Așa au făcut germanii la noi și austriecii în Italia. În cazul de față, nu era nevoie de aceasta, căci erau coroane la dispoziție la noi. Era de ajuns ca, în loc să se plătească armata în lei, sumele acelea să se fi întrebuițat pentru a schimba coroanele de la noi și a plăti armata în coroane, care se luau de la populația din Transilvania și din celelalte provincii. D-lor deputați, mai ales după ce armata a trecut peste linia de demarcație, dacă s-ar fi urmat sfatul acesta, eu așa cred, că, cu sumele cheltuite în lei la Budapesta care, în cea mai mare parte, au rămas acolo și au trecut până la Viena, dacă leii aceștia, care s-au plătit acolo, s-ar fi schimbat în Transilvania în coroane, leii n-ar mai fi trecut dincolo.

D-lor deputați, eu am intervenit în direcția aceasta, dar numai sume foarte mici, care ne-au stat la dispoziția noastră, a Consiliului Dirigent, au fost schimbate și cheltuite dincolo de linia de demarcație; dar nici acestea nu le-am putut plasa

prin armată, ci prin comisia aceea care era însărcinată cu cumpărarea grâului și a altor lucruri. Vedeți, d-lor deputați, problema aceasta nu ar fi fost greu de rezolvat, dar Marele Cartier General formează stat în stat și astăzi este un organ independent de guvern și fără răspundere politică pentru dânsul, căci Ministerul de Război nu o poartă. Este aceasta, d-lor, o chestiune foarte importantă, care trebuie rezolvată așa încât să nu existe nicio putere în acest stat, care să nu poată fi trasă la răspundere în Parlament. [...]

D-lor deputați, noi avem cunoștință despre invazia coroanelor. Avem cunoștință despre falsificările mari și multe care se fac și, întrucât nu este posibil, am luat cele mai severe măsuri ca aceste falsificări să fie restrânse pe cât posibil și ca făuritorii lor să fie pedepsiți. D-lor deputați, eu așa cred că [și] Consiliul Dirigent, adică Resortul Finanțelor, căruia nu i-a aparținut această chestiune și eu, de când mă aflu la conducerea acestui departament, am făcut ceea ce mi-a fost posibil pentru salvarea țării de plaga aceasta. D-lor deputați, am prevăzut urmările rele ale forțării ștampilării încă de atunci, când se pretindea de la noi să o facem [...]. D-lor deputați, așa stă chestiunea și eu, din partea mea, vă asigur că una dintre preocupările principale ale guvernului actual și, în special, a mea, e aceea ca, de curând, să luăm măsuri ca [și] coroanele să dispară de pe piața noastră.

I.2. ION ZELEA-CODREANU¹⁷³

Partidul Naționalist Democrat, județul Suceava – Regat

Ședința A.D. din 27 noiembrie 1919¹⁷⁴

[Contestarea alegerilor pentru județul Ilfov]

D-lor deputați, în toate adunările și în toate împrejurările am spus că vorbesc ca naționalist-democrat. Iată, acum fac o excepție, nu vorbesc ca naționalist-

¹⁷³ Ion Zelea-Codreanu (1878–1941), profesor și publicist. Licențiat al Facultății de Litere din Iași (1903). Director și profesor de limba română și germană la Liceul „Atanasie Panu” din Huși. În perioada 1923–1927, a fost membru al Ligii Apărării Național Creștine (al cărei președinte era A. C. Cuza). Din ianuarie 1930 a intrat în Mișcarea legionară. A fost deputat în Parlamentul României (sesiunile 1919–1920, 1926–1927, 1932–1933, 1937–1938). A fost arestat în anii 1923, 1924, 1934 și închis în lagărul de la Miercurea Ciuc în perioada 1938–1939. S-a numărat printre apropiații lui Nicolae Iorga și A. C. Cuza, care au înființat, în anul 1910, Partidul Naționalist Democrat. A colaborat la publicațiile „Neamul românesc” și „Înfrățirea românească”. Este autorul lucrărilor: *Spre altă școală* (1909); *Răvașul unui țaran* (1911); *Pentru neam: cu arma cuvântului* (1918); *Pentru ordine, muncă și dreptate* (1920); *În umbra mormântului lui Ștefan cel Mare* (1927); accesat online (27 ianuarie 2014) la adresa http://www.zelea-codreanu.com/Personalitati/4_Senatul_Legionar/Ion_Zelea_Codreanu.htm; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”*. Material românesc. Oameni și înfăptuiri, ediție anastatică, București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 206.

¹⁷⁴ D.A.D., M.O., nr. 6, 3 decembrie 1919, p. 60. În urma dezbaterilor și a supunerii la vot, această contestație, privitoare la alegerile organizate în județul Ilfov (în urma cărora au fost aleși Nicolae D. Cocca și Ilie Moscovici), a fost luată în considerare.

democrat. Contestația care s-a făcut a fost iscălită de ostași de diferite grade, din diferite grupări politice, deoarece nu înțelegem să facem din ea chestie politică, chestie de partid sau de ciocniri de idei, ci cerem invalidarea numai din punctul de vedere moral și nu ne preocupă decât demnitatea acestei Adunări. E cu desăvârșire fals ceea ce a spus d-l care a vorbit înaintea mea de la această tribună, că noi suntem împotriva d-sale, pentru că d-sa are anumite idei politice. Nu. Orice idee politică cinstită susținută, de oameni cinstiți, e binevenită în Parlamentul român.

D-lor deputați, am semnat ca ostaș cererea de contestație împotriva d-lui de care a fost vorba [Nicolae D. Cocea¹⁷⁵], pentru că noi, ostașii, ne închipuim că cine nu poate avea cinstea astăzi să fie nu ofițer, măcar ordonanța unui plutonier, noi credem că nu poate să fie deputat în Adunarea Națională a României Mari. S-a spus că au mai fost precedente. Cred, dar, Doamne, câte precedente nu vor mai fi fost în Parlamentul României vechi, în Parlamentul României trecute! În Parlamentul României Mari, al României noi, toate precedentele acelea nu vor mai fi. [...] S-a mai apărat antevorbitorul spunând: ei, dar au mai fost și alții care au fost executați ca trădători, adică sunt și alții și mai răi și aceia au fost executații. Prin urmare, de vreme ce eu trăiesc, înseamnă că, poate că, în definitiv, s-ar putea... Ei! Se poate să trăiești fizicește, dar nu se poate să trăiești în Adunarea Națională a României Mari când ești mort moralicește! [...] Câți din cei care au trădat țara, câți din cei care au uneltit și câți din cei care au fugit de la datoria lor în timpul vremurilor grozave n-ar fi trebuit să fie împușcați! Generozitatea rău înțeleasă i-a cruțat, dar aceasta nu înseamnă că n-au murit pentru morala publică și că ar mai putea vorbi în această Adunare, cum, în mod cinic, îndrăznesc unii! [...]

D-lor deputați, domnul care a vorbit înainte zicea că au mai fost în Cameră oameni care au „trampat”¹⁷⁶ cu bogățiile țării și cu diferite interese publice. Vor fi fost, dar nici chiar în acele Camere trecute n-a fost admis nimeni care să fi „trampat” cu corpul său, iar cine a „trampat” a fost dat afară din Cameră. Mai am un singur lucru de adăugat. Cine voiește să vadă, acela să cerceteze dosarul lui Jean Dimitriu pentru încercarea de asasinare a d-lui Davila¹⁷⁷. Numai de văzut se poate, nici de vorbit, nici de auzit, mai ales, în această Adunare, ce stă scris în dosarul acela, nici nu putem vorbi și nici urechile d-voastre nu pot asculta și auzi. Așa fiind, încheierea mea este aceasta. D-lor deputați, în Adunarea Națională a României Mari trebuie aer curat, deci curățiți aerul!

¹⁷⁵ Nicolae D. Cocea (1880–1949), avocat, scriitor și ziarist. A scos revistele „Facla”, „L'Entente”, „Omul liber”, „Chemarea”, „Facla literară”, „Dezrobirea” (care au fost suspendate din cauza ideilor socialiste) și a fost redactor-responsabil la „Era nouă”, „Reporter”. A activat în politica socialistă, fiind membru al cercului „România muncitoare”. În anul 1917, la Petrograd, îl cunoaște pe Lenin, a cărui figură o evocă în mod elogios într-un articol din ziarul „Chemarea”. S-a remarcat în literatură prin nuvela *Pentru pâine*, publicată în „Viața Românească”. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 204.

¹⁷⁶ Trâmpă, trampe (inv.; din fr. trempe) – schimb în natură, troc, schimb de obiecte; a face cuiva trampa – a mijloci cuiva o afacere, o relație; categorie. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 1518.

¹⁷⁷ Parlamentarul se referă la incidentul petrecut în anul 1915, când a avut loc o tentativă de asasinat asupra dramaturgului Alexandru Davila (1862–1929) din partea valetului acestuia, Jean Dimitriu, accesat online (12 martie 2014) la adresa <http://www.romaniaculturala.ro/images/articole/dosar400909.pdf>.

[Ajutoare de război pentru județul Suceava]

D-le președinte, d-lor deputați, voi vorbi în aceeași chestiune care a fost abordată ieri și care, prin întâmplare, a fost abordată chiar acum, înaintea d-voastre, de cine a fost înaintea mea la tribună. Într-adevăr, printre multele și marile griji ale acestei Adunări Naționale, desigur că cea dintâi va fi să caute a vindeca rănilile pe care războiul, în mod fatal, le-a cauzat în anumite regiuni ale țării. Desigur, mijloacele grabnice vor trebui să se găsească și, dată fiind bogăția subsolului românesc, dată fiind bogăția solului și hărnicia neamului care muncește acest pământ, ele se vor găsi. De asemenea, nădăjduim că nu se va opri chestiunea la ceea ce spunea d-l ministru Pop [Ștefan Cicio-Pop, ministru secretar de stat în guvernul Alexandru Vaida-Voevod; din 9 decembrie 1919 a preluat interimatul Justiției, înlocuindu-l pe Ion Pelivan, delegat la Conferința de Pace de la Paris] ieri și azi, adică la milostenia publică. E foarte mult de dorit ca toate pungile bogate să se deschidă, pentru a se alina suferințele acelor care, prin pierderea tuturor averilor lor, au contribuit în măsură atât de mare la întemeierea României Mari. Dar un lucru este sigur, că nu vom putea să așteptăm milă, ci va trebui să se organizeze de către Stat un ajutor în toată puterea cuvântului. Ieri, d-l ministru Pop, dacă nu mă înșel, ne spunea că se va face un lucru foarte trebuitor, se va întemeia cât mai curând Ministerul Refacerii. Foarte bine! Însă acest Minister al Refacerii să nu cumva să se întample să intre în același vechi fâgaș care exista mai înainte, adică, ori de câte ori se iveau nevoi mari și reale, se întocmea de urgență un organ administrativ, o direcție și totul se isprăvea! Așadar, d-lor, nădăjduim că se vor lua măsuri reale și anume, cât mai curând; însă, dacă ați ști d-voastre câte suferințe îndură aceia în numele cărora vorbesc eu acum, ați avea, vă asigur, mai multă răbdare!

Deci, d-lor, până când se va face această refacere peste tot, și în Dobrogea și la Mărășești și în părțile Oituzului, țin să vă atrag luarea aminte, mai ales, a acelor care puteți avea răbdare și a d-voastre, d-lor miniștri, care aveți suficientă răbdare, că într-un colțșor al țării, în momentele acestea, se desfășoară o adevărată tragedie. Adică în acel colț al țării, care alcătuiește comunele domene și Valea Bistriței, din județul Suceava. Fiind frontul acolo, oamenii, în cea mai mare parte, au rămas în urma războiului cu desăvârșire fără locuințe, fără îmbrăcăminte, fără hrană, fără avere. Acolo nu se ară, acolo nu se seamănă, oamenii n-au trăit niciodată decât din industria lemnului și din creșterea vitelor. Vite nu mai au deloc, pădurile au fost devastate, chiar câte mai există nu se pot exploata, mai ales din lipsă de capital. Prin urmare, mijloace de hrană nu au, locuințe nu au, îmbrăcăminte nu au și niciun mijloc de câștig. Am fost acolo, la fața locului. Nu vă voi cita multe cazuri, dar vă voi spune atât: am găsit opt copii ai unei familii, a căror tată a murit pe câmpul de luptă, iar mama a pierit în refugiu, de tifos exantematic, locuind în jurul unui brad, într-o colibă de cetină. Prin acele părți nu e timpul ca pe aici, unde plouă, acolo, de o lună de zile umblă cu sania. Locuitorii acestor regiuni, dacă vor fi lăsați în părăsire, fără pâine și fără îmbrăcăminte și fără locuință, până la primăvară nu va mai ajunge nici jumătate din câți mai sunt în viață astăzi, după ce, în cursul războiului au murit

¹⁷⁸ D.A.D., M.O., nr. 10, 13 decembrie 1919, p. 89.

jumătate dintre ei! Prin urmare, ceea ce cerem acum este un grabnic ajutor de alimente, de îmbrăcăminte și, în măsura posibilă, locuințe pentru adăpostirea lor de gerurile iernii, în sfârșit, un grabnic ajutor bănesc, ca să poată dăinui până în primăvară, când vor trebui să se găsească mijloace de a se reface totul din temelie. În urma celor zise, am onoare a depune un memoriu pe biroul Adunării, cu rugămintea de a fi grabnic studiat, în vederea unor grabnice măsuri de ajutorare.

Ședința A.D. din 25 decembrie 1919¹⁷⁹

[Ajutor pentru orfanii de război]

D-le președinte, d-lor deputați, e un vechi obicei creștin ca de sărbătorile Crăciunului părinții să facă daruri copiilor. Sunt, însă, atâția copii în România care au pierdut părinții lor pe câmpul de luptă. Sunt orfanii de război. Atâtea inimi nobile în toate regiunile țării se vor îngriji să strecoare o rază de bucurie în inimile acestor copii. Credem că obolul nostru nu trebuie să lipsească de la această operă de nobilă caritate. De aceea, subsemnații deputați [Ion Zelea-Codreanu, A. C. Cuza, D. Șerpeanu, V. M. Kogălniceanu, N. Buțureanu, D. Râmnic-Munteanu, P. B. Chiriță, P. Panaitescu, Vasile Caba, A. Naum, V. Marcu, D. Drăgănescu, I. Duzinski, O. Logoșeanu] avem onoare a propune ca diurna pe o zi a acestei Adunări să se încredințeze d-lui ministru de Război [Ion Rășcanu], pentru a se împărți din ea, cu prilejul sărbătorilor Crăciunului, ajutoare orfanilor de război¹⁸⁰.

Ședința A.D. din 29 ianuarie 1920¹⁸¹

[Problema ajutoarelor de război]

Am ascultat cu luare aminte răspunsul d-lui ministru [Ion Angelescu, ministru de Finanțe, din 6 octombrie 1919, în guvernul Arthur Văitoianu], pe marginea despăgubirilor de război și am ascultat cu deosebită evlavie întreruperile pe care le făcea mereu d-l [A. C.] Cuza¹⁸², pe care îl auzeam repetând mereu, în cursul

¹⁷⁹ D.A.D., M.O., nr. 21, 17 ianuarie 1920, p. 265.

¹⁸⁰ Această propunere a fost supusă la vot și aprobată.

¹⁸¹ D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 376–378.

¹⁸² Alexandru C. Cuza (1857–1947) a fost profesor de economie politică la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, om politic, militant antisemit, membru al Academiei Române (1936). Doctor în științe politice și economice (1882) și în drept (1886). A publicat poezii, articole, cugetări, epigrame în revistele „Contemporanul” (Iași), „Arhiva” (Iași), „Convorbiri literare” (Iași), „Făt-Frumos” (Bârlad). A colaborat la ziarele „Era nouă” (Iași), „Neamul românesc” (Vălenii de Munte), „Unirea” (Iași), scriind studii și articole de economie politică, dar și articole cu tentă antisemită și naționalistă (în anul 1895 a format, împreună cu Nicolae Iorga, organizația Alianța Antisemită Universală). În anul 1910, a fondat Partidul Național Democrat (împreună cu Nicolae Iorga), cu organul de presă „Unirea”, apărut din anul 1912. În anul 1922, a înființat, împreună cu dr. Nicolae Paulescu, Uniunea Național Creștină, cu organul de presă „Apărarea națională”. În martie 1923, a fondat Liga Apărării Național Creștine (L.A.N.C.), care a fuzionat, în iulie 1935, cu Partidul Național Agrar (al lui Octavian Goga), formând Partidul Național Creștin. A fost deputat, în diferite legislaturi, în Parlamentul României, ministru de stat (decembrie 1937 – februarie 1938), membru al Consiliului de Coroană (1939). A scris

expunerilor anterioare, cuvintele „soluția practică”. Și vedeți, d-lor, aceste întreruperi ale d-lui Cuza au rămas până în clipa aceasta fără răspuns hotărâtor. Și vedeți, sunt foarte multe și foarte frumoase toate teoriile, câte s-au desfășurat aici, decât că eu stau și mă gândesc că gerul este destul de mare aici în București, dar e neasemănat mai mare în regiunea Dornelor. Și în cursul expunerii teoriilor frumoase, mi-am adus aminte că în regiunea Dornelor, desigur și în regiunea Oituzului, a Sovejei și în toată regiunea munților, se găsesc copii orfani de tată și de mamă, care stau în colibe de cetină. [...] Eu justific vorbirea mea și nu mă întrebați pe mine de soluție, căci eu am pus și am relevat chestiunea, cerând soluția. Dați-mi voie să justific acest lucru și ascultați-mă fără să mă întrerupeți. Așa fiind zic: nouă ne este foarte comod să enunțăm toate teoriile, și generoase și mai puțin generoase, dar acolo, în regiunile devastate, și mai ales în anumite regiuni devastate, există o populație – și, d-lor, nu este nicio exagerare de o singură silabă sau de un singur gest din partea mea, când vă spun că există o populație care se stinge și moare mai rău decât murea în timpul războiului și în timpul tifosului exantematic. Soluția practică, d-lor? Desigur că nu eu sunt chemat, nu am eu datoria să dau soluția practică. Eu, în calitate de deputat, țin să aduc aici suferințele acelea care există și sunt dator să aduc aici răul care se produce și organul chemat, care e guvernul, ministerele respective sunt datoare să găsească soluția. Nu sunt, însă, oprit să mă gândesc și eu la o soluție practică și s-o propun.

D-lor deputați, soluția practică aș împărți-o în două feluri. Soluția practică imediată, fără nicio întârziere, în cea dintâi ei parte, nu poate fi decât una singură: o operă de caritate din partea guvernului, ca să poată mântui de pieire anumite părți din populația țării, care suferă acum, mai ales, în regiunea muntelui și poate și în alte părți, și e mare primejdie. Imediat să se ia măsuri, atât de către d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu, ministru de Interne, din 27 decembrie 1919, în guvernul Alexandru Vaida-Voevod], cât și de către d-l ministru de Finanțe [Aurel Vlad], cum și de către întreg guvernul, pentru a îmbunătăți momentan starea acelor oameni, care sunt pe punctul de a se prăpădi.

Eu afirm că despăgubirea este un drept sfânt al dăunaților, dar adaug că, grăbind intervenția, se va face o adevărată operă de caritate. Mă întrebați, însă, cum să faceți aceasta? Răspund și la această întrebare și dacă cineva ar găsi un alt mijloc mai bun decât cel pe care îl propun, va fi binevenit. Ce aș face eu dacă aș fi în situația să aduc un remediu la nenorocita stare de lucruri actuale? Ce ar trebui să facă aceia

volume de *Versuri* (1887) și *Poezii și epigrame și cugetări în proză* (1909). De asemenea, sub semnătura lui A. C. Cuza au apărut lucrările: *Generația de la 1848 și era nouă* (1889); *Meseriașul român* (1893); *Țăranii și clasele dirigente. Discursuri* (1895); *Generația de la 1848 și era nouă* (1899); *Despre populație. Statistica, politica și teoria ei. Studiu economic-politic* (1899) – lucrare premiată, în anul 1900, de Academia Română; *Obiectul economiei politice și însemnătatea ei* (1901); *Naționalizarea meseriilor* (1902); *Despre populației* (1924); *Doctrina naționalistă creștină* (1924); *Agricultura și industria în România* (1927); *Eroarea teologiei și adevărul bisericii* (1928); *Studii economico-politice* (1930) ș.a. În februarie 1945, guvernul român i-a anulat titlul de profesor onorific, iar în aprilie 1945 A. C. Cuza a fost arestat. Eliberat din detenție, A. C. Cuza a decedat în anul 1947, la Sibiu. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 233–234; *Minerva. Enciclopedie română, cu peste 1000 clișee în text, 100 hărți simple, 10 hărți în culori și 50 planșe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române „Minerva”, 1929, p. 363; Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 246.

care, fiind în guvern, sunt în această situație? Mai înainte de toate, aș îngriji de hrană și de îmbrăcăminte. Deci, dar, să cumpere statul din diferite regiuni ale țării alimente, păpușoi [porumb], grâu, făină, fasole, cartofi, să încarce un tren, două, câte trebuie și să trimită grabnic în regiunile acelea, ca să oprească foametea. După aceea să se trimită imediat mijloacele de îmbrăcăminte. Sunt oameni care n-au îmbrăcăminte și pier din cauza frigului. A fost o mare greșeală faptul că din vreme nu s-au luat măsuri ca să se clădească adăposturi bune. Nu să se reclădească casele bătând din palme, dar să se clădească măcar bordeie bune, unde ar fi putut să se adăpostească oamenii care, înainte de război, aveau gospodării înfloritoare. D-lor, nu voiesc să exagerez; sunt copii și oameni care trăiesc în bordeie de cetină și suflă crivățul prin ele. Dacă ar fi avut bordeie de pământ, acoperite cu lut, cu o sobă înăuntru, ar fi putut să trăiască până în primăvară, ar fi scăpat de dezastru. Deci, dar, iată prima parte a chestiunii, partea care trebuie imediat să se facă, pe care eu încă o dată o repet, pentru graba intervenției ce o necesită, am numit-o partea de caritate a soluției practice. [...]

În sfârșit, vin la a doua parte a chestiunii. Soluția practică adevărată, dar care nu e o chestiune absolut imediată ca partea întâi. În ordinea aceasta, eu cred că este bine să se facă ce a anunțat d-l ministru de Finanțe, dar cu grabă și perseverență. Adică: să se judece cu toată imparțialitatea toate declarațiile de despăgubiri câte s-au făcut, căci înainte de toate noi trebuie să știm, statul trebuie să știe, care este suma totală la care se ridică aceste despăgubiri. La ce sumă se ridică totalitatea nu numai a despăgubirilor, ci și a refacerii tuturor forțelor producătoare care s-au pierdut din cauza războiului. După ce se va fi făcut acest lucru, vine al doilea, de aceeași importanță. D-lor, în momentul în care statul nostru va ști suma, atunci se va pune problema cum să se procedeze la refacere și cu ce mijloace financiare. Când, apoi, mijloacele financiare se vor cunoaște, se va cunoaște și posibilitatea noastră de a contribui în direcția aceasta. Vom face socoteala câți ani îi trebuie națiunii românești pentru a degreva această datorie. Și atunci, imediat să se elibereze titluri tuturor dăunaților, titluri care să fie pentru 20–30 de ani și dacă este nevoie ca numai noi, românii, să rămânem a plăti aceste despăgubiri, să ne refacem prin noi înșine, atunci titlurile să fie și pentru o sută de ani, dar să fie. Vor plăti atunci și generațiile viitoare. Iar cel dăunat trebuie să știe că are un titlu, că are un drept, pe care îl va încasa cândva el sau altul, dacă îl va sconta, sau măcar urmașii lui. Să se știe, însă, că are acest drept.

Bineînțeles că, în al treilea rând, cu mijloacele treptate pe care le va avea, statul va trebui să întreprindă în mod practic refacerea gospodăriilor distruse, refacerea vitelor, refacerea industriei, care a fost ruinată și treptat toate câte trebuiesc refăcute, alcătuindu-se categorii de regiuni și de inși. Să se refacă treptat, începându-se cu regiunile mai greu încercate.

D-lor, eu cu aceasta am încheiat partea practică a chestiunii și pentru a încheia definitiv ceea ce aveam de spus, vă voi aduce la cunoștință un lucru. S-a vorbit aici și dintr-o parte și din alta de o anumită zgândărire a chestiunii acesteia atât de dureroase, zgândărire în preajma alegerilor. Vă spun, într-adevăr, că această zgândărire a fost. Toți câți au vorbit de la această tribună în această chestiune și chiar și d-l ministru de Finanțe, nu au abordat chestiunea aceasta. D-lor, nu există zi de când am venit în București fără să capăt scrisori din regiunile devastate, în care să fiu întrebat ce e cu cei 20% care s-au făgăduit că se vor plăti asupra declarațiilor care s-au făcut pentru despăgubiri. Știți ce e cu acești 20%? Să vă spun, d-lor: înainte de plecarea unui guvern s-a dat

un decret-lege¹⁸³. [...] Decretul-lege din aprilie, cu 20%, că adică se va plăti, fără să se fi judecat, 20% din valoarea declarată a despăgubirilor. Adică știți d-voastră ce ar însemna? Ar însemna că din 15 milioane, de pildă, să se plătească într-un moment dat, într-o lună de zile, trei milioane! [...] În orice caz vă spun, pentru că [eu] cunosc chestia foarte bine. [...] Din practică, să vă spun cum s-a procedat. Au veniți anumiți inși în regiunea devastată și au spus: dacă ne alegeți pe noi, care v-am dat decretul-lege cu 20% [...], atunci, în șase zile după alegerea noastră, veți avea cei 20% pe care vi i-am făgăduit prin decretul-lege respectiv, altfel veți rămâne păgubași. S-a făcut această declarație publică în Dorna, de către [...] vestitul Popovici-Răcăciune. În adunare publică s-a făcut această declarație, de către cei care au fost acolo. [...] Și până acolo au mers lucrurile încât pe noi, când am venit, ne-au cerut oamenii să ne pronunțăm. „Iată ce ni s-a făgăduit, vă obligați?” Și la aceasta am răspuns oamenilor: „Dacă există un decret-lege și dacă decretul-lege e cu puțință să-l aplice alții, atunci îl vom putea aplica și noi”. Acesta a fost răspunsul pe care l-am dat eu. Și nu puteam să-mi închipui că fără niciun calcul s-a făcut acest decret-lege, știindu-se bine că țara e momentan în imposibilitatea de a plăti asemenea lucruri. D-lor, chestiunea aceasta să fie ca o învățătură generală, că nu trebuie niciodată să zgândăriți – aceasta în interesul țării, al statului și al ordinii publice – o durere atât de cumplită, atât de grozavă, atât de mare, a unor regiuni foarte întinse, pentru interesele cine știe cui, pentru interesele noastre momentane, trecătoare și egoiste sau de partid. Acesta, d-lor, este un mare adevăr, că nemulțumirea în toate regiunile este atât de grozavă, încât, cum spunea unul dintre colegii care au fost înainte la această tribună sau unul care a întrerupt de jos, populația nu-și mai găsește loc și că amenință să vină cu toții în capitală ca să ceară dreptate pentru tot ceea ce trebuia să i se dea.

Vedeți, d-voastre, iată acest lucru trebuie să lipsească. Noi trebuie să căutăm să ne facem datoria din răspuțeri. [...] Să dăm avansurile trebuincioase, bineînțeles în limita puținței și în rândul întâi, regiunilor mai primejduite. Dar să ne îngrijim repede de suferința imediată care trebuie alinată, căci ea este reală și duce populația în adevăr la deznădejde. Eu cred că acest lucru va fi și în atenția onoratei Adunări și va fi și în atenția deosebită a guvernului, care cred că, oricât de preocupat ar fi de alte chestiuni, își va face datoria și în această direcție.

¹⁸³ În scopul reglementării problemei despăgubirilor de război s-au emis mai multe decrete-legi în anii 1918, 1919 și 1920. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne, care stipulează, la art. 1, faptul că „produsul impozitului progresiv excepțional asupra averii și a îmbogățirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plății despăgubirilor de război și amortizării datoriei publice interne, în condițiile prevăzute în articolele ce urmează. Art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanțe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 și 50 000 lei fiecare. Art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 832 din 1919, 3 795/1918, 1 656/1919 și 1 794 din 1920 se ratifică și constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum și cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite și ce vor fi recunoscute de Ministerul de Finanțe, sunt admise de stat, ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanțe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul dăunaților de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. [...] În provinciile alipite, statul vine în ajutorul dăunaților de război cu suma de un miliard lei, care se va împărți după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială, numită de Ministerul de Finanțe, prin Înalt Decret Regal, va face repartitia sumei de patru miliarde, pe baza normelor stabilite mai sus și a instrucțiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanțe”. Dezbaterile Constituantei – Senatul (în continuare se va cita D.S.), M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4488.

[Precizări cu privire la numele Zelinski, amintit
în interpelarea deputatului Alexandru Oprescu]

D-le președinte și d-lor deputați, am cerut ieri cuvântul în chestiune personală. Pe când vorbea d-l deputat [Alexandru] Oprescu, de aici, de la tribună, eu l-am întrerupt făcându-i o întrebare care îi privea credințele sale și activitatea partidului său. Drept orice răspuns, m-am trezit cu o apostrofă, o poreclă: „De ce mă întrerupi, d-le Zelinski?”¹⁸⁵ D-lor, pentru că această apostrofă poate să lase a se crede de către cineva că cine știe ce se ascunde în dosul acestui cuvânt, ar fi poate echivalent cu ceea ce s-ar spune cuiva când i s-ar zice: „Nu întrerupe, d-le Racovski”, pentru că are aceeași terminație, „ski”. Pentru aceea, dator sunt să vă lămuiesc această chestiune înaintea d-voastre, cu atât mai mult cu cât aceeași apostrofă mi-a aruncat-o, eu nu voi spune o anumită presă, ci voi spune direct, presa jidovească, în diferitele lor legături cu ea. Apoi, presa „patriotică” din București, de acum un an și jumătate, cum erau „Gazeta Bucureștilor”¹⁸⁶ și „Lumina”¹⁸⁷, mi-au făcut deosebita cinste de a-mi arunca și ele această apostrofă. Pentru ca lucrul acesta să fie lămurit și lichidat odată pentru totdeauna, țin să-l lămuiesc eu în fața d-voastre.

Ce o fi voind să spună domnii care scriu sau domnii care îmi aruncă de câte ori au prilejul, șoptind acest cuvânt, nu știu, dar este vădit lucru că par a voi să insinueze: „Ce faci caz de românism și te arăți a fi bun român, când pe d-ta noi știm că te cheamă Zelinski”. D-lor, țin să declar că resping cu ultima energie insinuarea ce se urmărește cu această apostrofă și anume că eu n-aș fi român în obârșiile mai vechi ale familiei mele. De altfel, obârșia mea nefiind din Moscova lui Troțki¹⁸⁸, nici din Budapesta lui Béla Kun¹⁸⁹, ci de pe pământul acestei țări, din partea aceea de nord a Moldovei care, prin vitregia vremurilor, s-a chemat Bucovina, n-au decât să meargă acolo, la fața locului, domnii care mă cinstesc cu ura lor și să se intereseze de înaintașii mei țărani.

¹⁸⁴ D.A.D., M.O., nr. 51, 4 martie 1920, p. 858–860.

¹⁸⁵ În ședința A.D. din 1 martie 1920, deputatul Al. Gh. Oprescu, lider al Partidului Socialist, a făcut o interpelare pe marginea comunicării deputatului N. Petrescu-Cornen, referitoare la cele 250 de greve care ar fi avut loc în anul 1919 (greva de la Căile Ferate, greva de la Regia monopoliurilor statului, greva de la Uzina de Gaz și Electricitate din București, greva lucrătorilor de la Societatea „Vega”, greva lucrătorilor metalurgiști din fabricile Arie și Schmeltzer, greva lucrătorilor din societățile petrolifere etc.), în care a subliniat ideea că „la alegerile generale, poporul muncitoresc, poporul din țara întreagă și-a spus cuvântul, a cerut în toate părțile libertate pentru alegeri și nu i s-a dat această libertate. A fost un regim excepțional și atunci, în fața regimului excepțional, muncitorimea a protestat, fiindcă nu putea să admită ca să se facă alegeri generale cu cenzură și cu toate restricțiile celelalte”. D.A.D., M.O., nr. 50, 3 martie 1920, p. 850.

¹⁸⁶ „Gazeta Bucureștilor”. Ediție de război a ziarului „Bukarester Tagblatt” (12 decembrie 1916 – 11 noiembrie 1918); redactor-șef a fost K. Dammert (din 7 martie 1917, Iulius Pop). În primele luni de apariție, conține articole de politică progermană. „Gazeta Bucureștilor” a publicat articole de fond semnate de Ion Olteanu, proză de N. Pora, D. Telcor, I. Slavici, traduceri de versuri din Lenau și Heine, fragmente din scrierile filosofice ale lui Schiller. Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești. 1790–1990*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 206.

¹⁸⁷ „Lumina”. Ziar românesc independent (București, 1 septembrie 1917 – 12 noiembrie 1918), condus de Constantin Stere. *Ibidem*, p. 277–278.

¹⁸⁸ Lev Davidovici Troțki/Lev Bronstein (1879–1940) – revoluționar bolșevic.

¹⁸⁹ Béla Kun/Cohen (1886–1938) – politician maghiar comunist; a condus, în anul 1919, revoluția bolșevică din Ungaria.

Mă vor găsi, după tată, țăran clăcaș și după mamă, răzeș-mazil. Vor afla că, dus de voia lui Dumnezeu, din Igești, satul de răzeși și de țărani din umbra munților, care străjuiesc mormântul lui Ștefan cel Mare, la liceul din Suceava, crescut și ajutat de Societatea „Școala Română” din Suceava¹⁹⁰, societate care a crescut pe atâția fii de săteni, care n-aveau mijloace cu care să urmeze școala. Îl pot găsi – că trăiește și astăzi în Cernăuți – pe bătrânul meu profesor și marele român Constantin Cosovici¹⁹¹, care a stat mulți ani în fruntea „Școlii Române” și care, cu inima caldă de român, a scos la lumină pe atâția fii de săteni, care mai târziu au mărit conștiința națională românească din acea regiune. Tot sufletul lui mare m-a ajutat și pe mine, care eram fiu de țăran sărac. Iar dacă aceia care mă cinstesc urându-mă, vor socoti că distanța e prea mare până acolo, atunci n-au nevoie să meargă până acolo, ci pot să se intereseze aici, în Cameră. Avem atâția colegi aici, care unii mi-au fost chiar colegi de bancă și care știu cum am venit încălțat cu opinci și îmbrăcat cu suman, în clasa I a Liceului din Suceava. Vor găsi și atâția alți elevi, care după mine au urmat Liceul de la Suceava și i-ar putea lămuri ei definitiv dacă sunt român de obârșie și ce fel de român sunt.

(Vasile Lițu: D-lor deputați, îmi permiteți o întrerupere pentru o scurtă declarație. D-l Zelea-Codreanu a fost pentru noi, elevii români de la Liceul din Suceava, o pildă de vrednicie românească, de destoinicie și devotament pentru tot ceea ce privește interesele neamului nostru. D-sa este acela care a sădit în inimile noastre cele mai frumoase sentimente și a întreținut prin pilda și energia sa în fața străinilor dușmani focul sacru al românismului, în tot timpul cât a fost la acel liceu. Și multe generații care am urmat la acel liceu în urma d-sale, de la d-sa ne-am inspirat în lupta neamului nostru contra cotropirii străine, așa cum mai târziu ne-am inspirat de la marii noștri dascăli, Iorga și Cuza.)

D-lor, mulțumesc colegului nostru Lițu pentru frumoasa amintire ce o are despre mine de când era la Liceul din Suceava, unde d-sa era cu mai mulți ani în urma mea. De la Liceul din Suceava am venit, fiind urmărit și acolo de aceeași ură care purcede de la aceeași seminție și de la aceiași inși care sunt în slujba seminției respective. Am venit din capitala lui Ștefan cel Mare în a doua capitală a Moldovei, la Universitatea din Iași și sunteți aici mulți în aceeași Cameră care știu cum mi-am făcut datoria de român și la Universitatea din Iași.

Toate bune, dar răutatea și ura insinuându-se, se întrebă mereu ce a fost cu acel „ski” de la urmă, care se aseamănă cu acel „ski” de la numele lui Racovski. În această privință, să-mi dați voie să vă dau câteva lămuriri. D-lor, în Bucovina, și cine s-a interesat de istoria ei știe că aproape jumătate de români de acolo, când Bucovina a făcut parte din administrația galițiană – jugul galițian –, erau mijloace ale stăpânirii

¹⁹⁰ Societatea „Școala Română” a fost înființată în anul 1883 de către Șt. Ștefureac și T. V. Ștefanelli. Scopul acesteia era sprijinirea școlii românești. Pentru detalii vezi Iorgu G. Toma, „Școala Română”, societate culturală în Suceavă. Monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al Societății, Suceava, Editura și Tipografia Societății „Școala Română”, 1908.

¹⁹¹ Constantin Cosovici (1855–1926), profesor. A urmat studiile liceale la Cernăuți și Facultatea de Științe (Secția Matematici și Științe Fizico-Chimice) la Universitatea din Viena. A fost ofițer în armata austriacă, profesor de matematică la Gimnaziul superior gr. or. din Suceava (1881–1906) și director al acestui liceu în perioada 1906–1910. Între anii 1910 și 1926, a fost consilier școlar. Alături de alți intelectuali bucovineni a fondat societatea „Școala Română”, al cărei președinte a fost. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbierea”, 2004, p. 270.

străine și vitrege de a scădea numărul românilor din Bucovina. Dacă schimonosea numele oricui, avea de-a face cu vreo instituție sau autoritate, atunci la numărătoarea populației, dacă îl cheamă Slujanski, atunci nu-l mai întrebă ce naționalitate are și nici măcar ce limbă vorbește, căci era presupus că nu poate să fie decât polonez, ucrainean sau orice alt neam, afară de român. Al doilea, dacă avea nume românesc, cum au rămas nume românești chiar în regiunile complet slavizate, atunci îl întrebă: „Mai știi vreo limbă?” Și dacă, întâmplător, cunoștea două-trei boabe dintr-o limbă oarecare ce se vorbește în Bucovina, atunci era trecut în rândurile altor neamuri, ca astfel, cu datele statistice, să se poată exercita toate mijloacele de desființare în contra poporului român. Grație acestui sistem am avut o serie întreagă de lucruri extraordinare. Astfel, în sat la mine, preotul care a păstorit cu vrednicie românească zeci de ani și care a murit acum câteva luni, se numea Cocinski din Cocea. Învățătorul care, cel dintâi, m-a învățat pe mine în sat, ce va să zică neam românesc, îl cheamă Slujanski, care a fost tatăl acestui avocat Slujanski, care a murit aici înainte de război, care nu i-a fost dat să vadă unirea tuturor românilor și care era un mare român. Îmi aduc aminte de fostul notar – un român verde –, deși din satul meu, îl cheamă Vasiloski din Vasilescu. Pe preotul cooperator îl chema Dracinski din Dracea; are un frate medic, doctorul Dracinski, unul dintre cei mai de inimă români din câți avem în Bucovina. Și nu mai departe, iată aici un coleg de-al nostru, d-l dr. [Aurel] Morariu [deputat al P.D.U., circumscripția Storojineț, județul Storojineț], este nepotul fostului și celui mai mare mitropolit și român pe care l-a avut Bucovina, al mitropolitului Silvestru Morariu¹⁹². Când a venit la școală, nu a putut să se cheme Morariu, ci cu sila i s-a schimbat numele în Andrievici și cel mult mai târziu și-a putut adăuga numele propriu [pe] care-l avea, de Morariu. A trebuit să se numească Silvestru Andrievici-Morariu.

¹⁹² Silvestru (nume de botez Samuil) Morariu-Andrievici (1818–1895), mitropolit. A absolvit Institutul Teologic din Cernăuți (1843). A fost preot în Ceahor, referent auxiliar, consilier la Consistoriul arhiepiscopal din Cernăuți (1862–1880), profesor la Seminarul diecezan din Cernăuți. După ce a intrat în viața monahală (1873), a urcat treptele ierarhiei bisericești: arhimandrit, arhimandrit diecezan și vicar general al Mitropoliei (1877), arhiepiscop al Cernăuților (martie 1880) și mitropolit al Bucovinei și Dalmației (mai 1880). A fost membru în Camera Deputaților și în Camera Domnilor a Consiliului Imperial din Viena; deputat al corpului întâi electoral al curiei marii proprietăți (marea proprietate ecleziastică) în legislatura a II-a (1867–1869), a III-a (1870–1871); deputat virilist în legislatura a V-a (1880–1883), a VI-a (1884–1889), a VII-a (1890–1891) și a VIII-a (1892–1895). A aderat la partida federalistă, apoi la fracțiunea național-conservatoare și a luptat pentru păstrarea autonomiei bisericești și a drepturilor românești în Bucovina, precum și pentru folosirea limbii române în Dieta Bucovinei. S-a implicat în viața culturală a provinciei: a editat revista „Candela”; a înființat prima tipografie românească în Bucovina (care-i va purta, mai târziu, numele); a sprijinit înființarea societății muzicale „Armonia” (1881) și a societății studenților teologi „Academia Orotodoxă” (1889); a contribuit la înființarea de școli sătești în limba română, editând o serie de manuale (cărți de citire, religie, aritmetică, metodică pentru învățători); a fost vicepreședintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. A publicat sonete și fabule. A fost unul dintre primii care au adoptat transcrierea liniară a notelor, în lucrarea *Psaltichia bisericească asediată pe noapte muzicale* (1879). Dintre lucrările semnate de Silvestru Morariu-Andrievici amintim: *Micul Komenic pentru întâia clasă a școlaelor poporene* (1851); *Carte de citire sau Legendariu românesc pentru întâia clasă a școlaelor poporene* (1852); *Metodica calculăciunii cu cifre* (1858); *Liturgica care cuprinde scurta tâlcuire a rânduielilor liturgice după tipicul bisericii drept credincioase a Răsăritului* (1860); *Învățătura dogmatică generală* (1862); *Învățătura dogmatică specială* (1862); *Învățătura morală* (1864); *Aritmetica pentru școlaele sătești* (1868). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbierea”, 2004, p. 83–84; Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 418–419, 466, 471.

Prin urmare, dacă din Zale au făcut străinii asupritori Zelinski și dacă acest lucru s-a întâmplat cu înaintașii din familia mea, aceasta nu înseamnă că, schimbând numele, au schimbat sângele. În clipa în care mi-am dat seama de silnicia care s-a săvârșit de asupritorii străini, în clipa în care, venind pe pământul României libere, am putut, am aruncat codița străină. Am arătat Ministerului de Justiție, cu dovezi și cu documente, adevărul și, conform legii, l-am aruncat pe „ski”, care i-a rămas lui Racovski, ca să fie mai atrăgător pentru socialiști. Prin urmare, prin publicații, pe căi de lege, în fața lumii întregi, am lepădat porecla, pentru a-mi relua numele meu. Și atunci d-voastră voiți să-mi impuneți porecla pe care străinii o impuneau familiei mele? A, poate vă convine ce au făcut străinii atunci, deoarece tare-i așteptați și-i slujiți pe străini și acum. Se poate că slujiți aceleași interese, dar, d-lor deputați, în ziua de astăzi nu este suficient să fie cineva român de sânge și nici român de nume, ci astăzi trebuie să fie cineva român de fapte. Și ceea ce gândesc eu și făptuiesc și ce am făptuit eu, aceasta este toată pricina urii care se îndreaptă împotriva mea. Nu am de împărțit cu nimeni, nici moșii, nici alte bunuri; sunt mulți care mă urăsc de la distanță, fără să fi schimbat un singur cuvânt, o singură vorba cu ei. Și sunt mulți care caută să strecoare articolașe la ziare fără stăpân împotriva mea, fără ca eu să le fi spus un singur cuvânt, fără să fi avut nimic de împărțit cu ei. Cum se explică această ură? Să vă spun cum se explică. E tot ce poate fi mai firesc. Eu lupt pentru a apăra neamul contra străinilor și alții îi slujesc pe străini împotriva neamului. Când va fi înțelegere între apă și foc, când va fi înțelegere între lumină și întuneric, atunci va fi înțelegere între mine și oamenii care mă urăsc și mă urmăresc. Bineînțeles că dacă ar găsi măcar o pată cât de mică în viața mea publică și în viața mea privată, nu mi-ar arunca o apostroafă, o poreclă, ci mi-ar spune direct cutare lucru. Nu veți găsi în trecutul meu și nu veți găsi până la capătul vieții mele o pată aruncată nici în viața mea particulară, nici în viața mea publică.

D-lor deputați, faptele mele se cunosc, cât mi-a dat Dumnezeu puțința, mi-am făcut datoria de român, ca elev, mi-am făcut datoria când eram student, mi-am făcut datoria de român ca profesor, mi-am făcut datoria în viața publică și pe câmpul de luptă, atât cât m-a ajutat Dumnezeu; rănit am fost și n-am lipsit un ceas de la datoria mea, bolnav am fost și am stat acolo și Dumnezeu m-a păstrat, m-a păstrat ca și după aceasta să stau pe front împotriva primejdiilor și amenințărilor pentru existența neamului și a țării, care vin din partea celor ce mă urăsc.

Acestea sunt, d-lor, faptele care îi fac să mă urască. Dar mai sunt urât și pentru ceea ce n-am făptuit. Și iată ce n-am făptuit. Eu nu sunt acuzat că m-aș fi predat de bună voie inamicului, eu nu sunt acuzat că am stat în lagărul de la Krefeld [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920], pentru a face propaganda criminală a trădătorului Sturdza¹⁹³. Eu nu sunt acuzat pentru faptul că de

¹⁹³ Ion Zelea-Codreanu face referire la evenimentele petrecute la 6 februarie 1917, când colonelul Alexandru D. Sturdza, împreună cu aghiotantul său, locotenentul Constantin Wachmann, au dezertat din armata română, trecând în tabăra germanilor. Planul acestuia era acela de a „atrage restul armatei române aici și de a organiza împreună cu ea și cu prizonierii români, care se află în număr mare la germani și austrieci, în taberele lor, un corp de voluntari care, sub comanda mea, să lupte pe lângă armata germană, spre a goni din Moldova armata rusa, salvându-și astfel țara”. Cei doi au fost acuzați, de către Consiliul de Război al Armatei a 2-a, de dezertare la inamic și trădare. Au fost condamnați în contumacie la moarte și degradare militară. Totodată, averea lor a fost confiscată. Alexandru Marghiloman, *Note politice, 1897-1924*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1927, p. 78, 83, 91, 92; accesat online (29 ianuarie 2014) la adresa http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/tradarea-colonelului-sturdza.

la Krefeld aş fi venit în teritoriul invadat de inamic, pentru a sluji interesul duşmanului împotriva intereselor steagului românesc, care luptă pe o bucăţică din România, pentru idealul nostru românesc. Eu nu stau la adăpostul imunităţii parlamentare pentru a nu fi tradus în faţa curţilor marţiale. Şi atunci, se înţelege foarte bine ura întregă care purcede împotriva mea. Dar, d-lor, ar zice cineva: „Ei bine, dar şi d-ta ai necăjit pe oratorul de ieri, întrerupându-l”. D-lor, eu l-am întrerupt de bună credinţă, l-am întrerupt ca să se lămurească asupra unei chestiuni [pe] care o socot esenţială pentru momentele prin care trecem. Şi iată anume despre ce e vorba. L-am întrebat: „Mă rog, ce este cu greva din iulie 1919?” Dumnealui ne-a dat o explicaţie aşă de generală şi voiam să se lămurească, să precizeze, ca să se ştie care este atitudinea oamenilor acestora într-o chestiune atât de esenţială şi astăzi şi într-un viitor foarte apropiat.

La ce m-am gândit când i-am pus această întrebare? Vă rog, iată, am aici gazeta „Dacia”¹⁹⁴, cu data de marţi, 20 ianuarie 1920, vă rog, fiţi cu luare aminte şi vedeţi o notiţă în această gazetă. [...] E mai importantă chiar decât chestiunea mea personală. Şi citind aceasta, vreau să mă justific pentru ce am întrebat. „Craiova – vineri a avut loc marea întrunire socialistă la care a luat cuvântul d-l deputat Oprescu din Bucureşti. Adunarea a fost prezidată de d-l Constantinescu, ceferist, care dă cuvântul d-lui Al. Oprescu... D-l Oprescu a făcut un tablou al faptelor care se petrec în Rusia, a definit bolşevismul ca factor creator... Greva de la C.F.R. din iulie s-a produs fiindcă muncitorimea voia să împiedice transportul muniţiilor destinate pentru armatele care luptau contra bolşevicilor”. Şi atunci eram în drept să întreb. Acesta este punctul de vedere al d-lui Oprescu sau al partidului d-sale, care vorbea ieri de la această tribună? Aceasta a justificat întrebarea mea, căci vedeţi d-voastră, dumnealui ne-a spus pe ziua de ieri că noi am mulţumi [pentru] unitatea noastră naţională revoluţiei ruseşti. I-a răspuns foarte bine d-l preşedinte [Nicolae Iorga] – dacă i-o fi intrat în suflet şi în minte răspunsul – că poporul român nu are de mulţumit [pentru] unitatea sa naţională decât lui Dumnezeu şi sabiei sale. Şi eu adaug: nu are de mulţumit decât acelora sute de mii de morţi pe care i-a semănat pe toate câmpiile, invalizilor, orfanilor şi jertfei neamului întreg.

Dar, d-lor deputaţi, presupunând că poate intra în mintea cuiva că nici Dumnezeu şi nici sacrificiile noastre nu ne-au adus această unitate naţională, ci unitatea naţională a noastră a fost adusă de alte evenimente, care s-au petrecut peste hotarele ţării noastre, rămâne întrebarea aceasta: d-ta te simţi obligat să slujeşti pe duşman împotriva ţării d-tale? Va să zică d-ta ai anumită recunoştinţă şi anumite idei care te fac să împiedici a se aduce muniţii pe front ostaşilor care se luptă să se apere pe ei şi să apere ţara, fiind atacaţi. Soldaţii ţărani care se luptau cu duşmanul care vrea să invadeze ţara şi d-ta opreşti aprovizionarea ostaşilor pentru ca ei să fie înfrânţi? Cum se cheamă aceasta într-o ţară organizată? [...] Dar, d-lor, nu era aici vorba numai de frontul de la Nistru. Revoluţia rusească zici că te-a ajutat, te întreb ce

¹⁹⁴ „Dacia”. Ziar de dimineaţă (Bucureşti, 23 noiembrie 1918 – 15 octombrie 1922), condus de Alexandru Vlaşuţă şi I. Al. Brătescu-Voineşti. Cotidian de informaţii, „Dacia” şi-a propus „să spună adevărul cu orice preţ şi împotriva oricui”, pentru a contribui la „educaţia socială a maselor” şi la cunoaşterea realităţii printr-o atitudine obiectivă. Printre colaboratori se numără Simion Mehedintzi, Marin Ştefănescu, Ion Simionescu, Paul Bujor, Dimitrie Gusti, Alexandru Busuioceanu, Nichifor Crainic, Alexandru Lepădatu, Vasile Voiculescu ş.a., *Dicţionarul general al literaturii române, C/D*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, p. 551.

te-a ajutat revoluția bolșevică a lui Béla Kun, care te-a atacat cu opt divizii, pentru ca să-și ia Ardealul și pământul românesc și să invadeze țara românească? Ce te-a făcut să proclami greve pentru a face ca mâna de eroi care apărau hotarele noastre, într-o luptă neegală pe viață și pe moarte, ca acei flăcăi care se luptau ca să apere moșia strămoșească, să fie zdrobiți prin lipsă de muniții? D-ta te puneai în grevă ca să nu li se trimită muniții și hrană, pentru ca să nu poată rezista atacului vrăjmășesc? Ce înseamnă aceasta? [...] Bineînțeles, în de acord cu dușmanul și vii acum și o spui în întrunire publică. Va spune cineva: naivitate. D-lor, nu! E sfruntare, căci cu ce scop o spui? O spui ca să propovăduiești această idee, ca atunci când bolșevicii, care sunt „creatori de fericire omenească”, vor ataca hotarele țării, toți să se pună în grevă, să nu dea ostașului român nici hrană, nici mijloace de a se apăra, pentru ca țara să fie invadată de dușman. E permis acest lucru într-o țară organizată?

Ei, d-lor, iată de unde vine ura împotriva mea, pentru că eu niciodată nu voi crede că într-o țară de ordine se poate proceda altfel decât ca după asemenea atentate împotriva ordinii publice, după asemenea atentate împotriva poporului român, unui astfel de ins să i se ridice imediat imunitatea parlamentară și să fie tradus imediat în fața judecății. [...] Infamia aceasta, după mine, e trădare și trădarea nu poate și nu trebuie să fie apărată cu nimic în fața rigorii legilor țării românești. [...] Eu știu că d-voastră mă veți întreba: ei, dar nu s-a făcut așa și nu se va face așa! Eu, d-lor, răspund: fiecare cu răspunderea, cu răspunderile lui. În fața îngrijorării d-voastre și în fața îngrijorării țării întregi, în fața căilor care duc spre prăpastie, vă spun: cu gândul la Dumnezeu, să fim fără teamă. Se va organiza câtă conștiință națională există pe pământul românesc și cât instinct de conservare a rasei există împotriva unor asemenea atentate criminale care se săvârșesc împotriva ființei însăși a neamului nostru. Și această organizare, cum ne-a mântuit în trecut, cu ajutorul lui Dumnezeu ne va mântui și în viitor.

Ședința A.D. din 8 martie 1920¹⁹⁵

[Legea de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputați, prin proiectul de lege care ni se înfățișează¹⁹⁶, se deschide seria proiectelor de legi agrare pentru toată țara întregită, pentru toată România Mare. D-lor deputați, [despre] proiectul de lege care ni se înfățișează relativ la soluționarea chestiunii agrare a părții dintre Prut și Nistru, fiindcă deschide, cum am spus, seria de soluționări a chestiunii agrare din toate părțile României Mari, spre deosebire de antevorbitorii mei, eu sunt de părere că nu numai că nu vine prea devreme, ci eu cred că și în ceea ce privește lungimea timpului de când pendinte [încă nu s-a rezolvat] această chestiune pe pământul României și în ceea ce privește timpul mai din urmă, ea mi se pare că vine destul de târziu. D-lor deputați, în ceea ce privește lungimea timpului, de când chestiunea agrară așteaptă soluția ei pe

¹⁹⁵ D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 963–964.

¹⁹⁶ Legea de reformă agrară pentru Basarabia, votată de Sfatul Țării la 27 noiembrie 1918 și aprobată prin Decretul regal nr. 3 791, din 22 decembrie 1918, prezentată în ședința A.D. din 8 martie 1920. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 953–961.

întreg pământul României, am de făcut o scurtă observație, scurtă, căci dacă vin și spun că e destul de târziu când venim cu acest proiect de lege, apoi trebuie să fiu cât se poate de scurt, ca [și] cu un ceas mai curând să ajungem la împlinirea ei.

În ceea ce privește întârzierea din timpul îndelungat, de când se așteaptă soluția problemei agrare, atât aș avea de spus: eu nu voi pune o dată, cum s-a pus, 1907 sau o altă dată, pentru că eu cred că nu era nevoie ca această chestiune să fie soluționată sub presiunea unor evenimente violente, ci dacă ne-am închipui ca măcar cu zece ani înainte de războiul pe care noi l-am dus, această chestiune era soluționată. [...] Era, ziceți d-voastră, tot așa, dar dacă mă veți întreba pe mine, care ca ostaș am avut de suferit direct din cauza acestei întârzieri, vă voi răspunde pentru ce nu ar fi fost tot așa. Una era să fi știut ostașul pe care l-am avut, cu care am fost pe câmpul de luptă, că are de luptat și de vărsat sângele pentru o vatră întemeiată, pe care a lăsat-o acasă, și altă socoteală a fost ca acest ostaș să se lupte în vederea unei vetre libere, pe care trebuia să o întemeieze de aici înainte. [...]

Scările sufletești nu au capăt sus, sunt infinite! Și apoi, ce bine ar fi fost dacă acum, când toate țările românești s-au alipit la un loc, pentru a crea România Mare, nu am fi avut aceste probleme la ordinea zilei, dacă astăzi erau toate țările românești, țări de gospodărie țărănească puternic întemeiată. Deci, dar, din acest punct de vedere, pentru această întârziere regretabilă cui îi revine răspunderea? Am spus-o de atâtea ori, încât nu mă sfiesc s-o spun și astăzi și s-o repet. Răspunderea îi revine acelei oligarhii politice a poporului român care, în noaptea de 11 februarie 1866 [data abdicării domnitorului Alexandru Ioan Cuza], a luat asupra ei cărmuirea samavolnică a poporului român și a oprit în loc dezvoltarea lui economică, culturală și politică, oprind în loc și împrumutarea care trebuia să se facă; asupra acesteia cade răspunderea. Dar, d-lor deputați, nu este prea devreme nici în fața momentului actual ci, precum am spus, este dacă nu prea târziu, destul de târziu. Ce ar fi fost de dorit pentru primăvara această? Da, da, d-voastre credeți că este o adevărată pierdere de vreme aceasta, de vreme ce vă amintesc anumite lucruri, în care d-voastre aveți cea mai mare parte de răspundere. [...] Dar, cum am zis, ar fi fost de cea mai mare importanță ca în primăvara aceasta fiecare sătean să-și aibă nu numai drepturile lui votate, ci pământul său să fie delimitat conform tradiției de stăpânire individuală a poporului român. Deci, destulă întârziere!

D-lor deputați, acum avem în fața noastră proiectul de lege al colegilor noștri basarabeni, proiect de lege elaborat, muncit, cunoscut la fața locului până în cele mai mici amănunte de către luptătorii aceștia, care sunt colegii noștri basarabeni, care au fost luptători cu riscul vieții lor, mulți dintre dâșii sângerând atât pentru ideile național-românești, cât și pentru ideile democratice, care vin acum, prin acest proiect de lege, să le întemeieze definitiv. Aș avea de exprimat o singură dorință, să se fi prevăzut în proiectul acesta de lege ceea ce eu consider că este esențial în legiunile actuale de împrumutarea și anume acel minimum indivizibil în proprietatea țărănească care, după toate probabilitățile, în alte proiecte de lege care se vor prezenta există, și pe care eu îl socotesc că este de [o] însemnătate hotărâtoare întru întemeierea și păstrarea viitoarei gospodării țărănești. Dar, d-lor deputați, asupra acestui punct îmi rezerv dreptul să vorbesc atunci când va veni în discuție proiectul de lege agrară pentru Vechiul Regat și pentru celelalte provincii românești sau la vreun eventual amendament chiar pentru acest proiect.

În [ceea] ce privește proiectul de lege pentru Basarabia, eu n-aș avea de adăugat decât un singur lucru, pentru a încheia. Și mă adresez, în special, colegilor noștri basarabeni. Pe pământul Moldovei, între Prut și Nistru, în vremurile vechi de primejdii – nu numai pentru Moldova, ci pentru tot pământul românesc – erau înaintașii acestora care astăzi primesc pământul în stăpânire, înaintași care, cu brațele lor armate, au apărut nu numai partea Moldovei dintre Prut și Nistru, nu numai Moldova, ci au apărut neamul nostru întreg.

D-lor deputați, trecând cu privire departe, dincolo de această incintă a Camerei, trecând cu privirile în timpurile trecute, văd cetele de codreni înarmați din Codrii Tigheciului, pare că văd înarmați arcașii de la Soroca și hatmanii din Hotin, luptând viforos împotriva primejdiei neconținute de la răsărit. Urmașii lor împroprietăriți astăzi, alcătuiți în gospodării temeinice, au misiunea să facă să răsară pe pământul Basarabiei din nou vitejia apărătoare a pământului românesc întreg, împotriva tuturor primejdiilor venind dinspre același răsărit, au misiunea să facă să răsară cultura națională, originală a neamului românesc pe pământul Basarabiei, au misiunea să apere ființa lor națională de toate ideile cele rele și, apărându-se pe sine, să apere întreg neamul românesc.

I.3. TOADER CREȚU

Județul Suceava – Regat

Ședința A.D. din 3 martie 1920¹⁹⁷

[Comunicări adresate ministrului Cultelor și Instrucțiunii (Ion Borcea)
și ministrului Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache)]

D-le președinte, voiesc a anunța o comunicare d-lui ministru al Cultelor asupra unui fapt de o foarte mare gravitate săvârșit de către d-l Ștefan Bonachi, proprietarul moșiei Siliștea. Acest domn, în anul 1908, pe când era prefect al județului Suceava, a mutat cimitirul comunei, spunând că nu e igienic ca morții să fie îngropați la biserică. Din acest cimitir, însă, d-sa a închis o suprafață de 17 m lățime și 30 m lungime, a semănat mormintele și, să mă iertați dacă vă spun, a săpat o groapă care servește ca latrină pentru servitorii d-sale. Au venit sătenii la mine plângând, cu lacrimile în ochi de această profanare a mormintelor părinților și rudelor lor, făcută de acest domn proprietar. De aceea aduc cazul la cunoștința d-lui ministru al Cultelor, rugându-l să ia măsuri în consecință; în caz contrar, voi fi nevoit a anunța o interpelare.

O a doua interpelare o adresez d-lui ministru al Domeniilor în privința pădurilor din județul Suceava, unde o ceată de evrei a cumpărat toate pădurile, defrișând cu desăvârșire terenurile care nu vor putea fi întrebuințate decât tot pentru păduri. Aduc acest fapt, de o mare gravitate, la cunoștința d-lui ministru al Domeniilor, rugându-l să ia măsuri.

¹⁹⁷ D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 871.

[Legea de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputați, la obiecțiile [...] la art. 8, mă simt dator ca țăran – căci noi, ca țărani, trăim în întinsul țării, nu în orașe, și trăim în mijlocul moșiilor și [al] pădurilor – să dau o explicație¹⁹⁹. D-lor, dacă dezrobim pe țăran de la pământ, dar nu se expropriază pădurile, îl robim la păduri. Și iată de ce. Dacă pădurile vor fi ale statului, știe țara întregă că noi nu vom fi exploatați și că totdeauna am găsit acolo materialul de care am avut nevoie. Pe câtă vreme la proprietar, cât îi plăteai un lemn, la stat luai o casă cu atâtea parale. [...] Mai e și altceva. Dacă ar fi pădure deoparte și pământ de altă parte nu am avea nimic de zis, dar precum știți foarte bine, aici e un petic de pădure și dincolo e un petic de pământ. Dacă expropriezi pământul și lași pădurile în seama proprietarilor, se întâmplă ce se întâmpla la 1864, după cum îmi spunea tatăl meu. Dacă se expropriază pădurea și dacă tăiai un răsteu²⁰⁰ îți lua proprietarul carul cu boi! Așa o să se întâmple și astăzi: proprietarul o să înconjoare pădurea și când o scăpa o vită, o să ia o amendă de 1 000 lei pentru vită. Dacă, însă, pădurea va fi a statului, va lua și statul o amendă, dar va lua o amendă legală. Mai e altă cale: dacă marii proprietari și-ar conserva pădurile, nu am avea nimic de zis. Dar vă spun cazul nostru din Moldova, toate pădurile sunt defrișate și depreciate și, după cum a spus d-l ministru, sunt distruse cu desăvârșire. Și dacă ați veni să vedeți ce sunt pădurile proprietarilor, atunci veți spune cu drept cuvânt că, în adevăr, trebuie să expropriați pădurile proprietarilor. Și eu vă rog ca acest articol să fie votat, pentru că este în folosul țării și al țăranimii.

I.4. ȘTEFAN C. IOAN

Județul Suceava – Regat

Ședința A.D. din 7 februarie 1920²⁰¹

[Interpelare pe marginea unor nereguli înregistrate în județul Suceava]

D-lor deputați, cu ocazia documentatei interpelări dezvoltate cu atâta talent de colegul nostru, d-l Tătătăscu, atunci când d-sa a citat un caz îngrijorător petrecut

¹⁹⁸ Idem, nr. 57, 11 martie 1920, p. 985.

¹⁹⁹ Art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia prevedea faptul că „trec în proprietatea statului pădurile, în afară de cele ce aparțin unor comune țărănești, razeșești și 50 ha din proprietățile mănăstirilor locale”. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 954.

²⁰⁰ Restéu, resteie (et. nec.; cf. magh. resztó; reg.: răstei) – fiecare dintre cele două vergele de lemn sau de metal cu care se închid părțile laterale ale jugului, după înjugarea vitelor; cui lung de fier sau de lemn, cu diverse întrebuințări. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 1215.

²⁰¹ D.A.D., M.O., nr. 32, 10 februarie 1920, p. 436–437.

în județul Suceava, o voce s-a ridicat la această Adunare ca să dezmință cu totul afirmările colegului nostru. Eu, care mă aflam de față la această discuție, am crezut de datoria mea să iau cuvântul și să vă declar că și informațiile mele sunt la fel cu acelea ale interpelatorului.

Aceste informații le-am căpătat pe când eram în localitate, în timpul vacanței trecute, de la un tânăr magistrat, precum și de la niște săteni, chiar din Boroaia, care au venit la mine, la Fălticeni, să mă întâlnească și să-mi comunice nevoile lor, după cum de altminterea au mai venit și alți săteni din mai multe comune. Prefectul [Virgil] Tempeanu, în zelul său exagerat de a organiza gruparea naționalistă de la Suceava și pentru a-și arăta recunoștința față de cei care l-au pus în slujbă, cutreieră județul, face întruniri în diferite comune, împreună cu protectorii săi, politicienii noi de astăzi, și rostește discursuri cu caracter politic, în nota zilei de astăzi – acest fapt mi s-a relatat din mai multe puncte ale județului. Mi-au spus oamenii că de Crăciun d-sa a fost la Boroaia și că a rostit obișnuitul său discurs patriotic; chiar în seara aceea s-a întâmplat la o sală de joc o strașnică bătaie, la care jandarmul n-a mai putut interveni, ca să stabilească ordinea, având autoritatea știrbită. Faptul în sine fiind criticabil, e natural că cei care patronează pe d-l Tempeanu, prefectul d-lor, să caute a-l contesta sau a-i da proporții mai mici. Lucrul e natural.

În ceea ce mă privește, am convingerea că dacă s-ar face o cercetare în această privință, dar o cercetare serioasă în localitate, oamenii care mi-au spus că cele petrecute la Boroaia, și pe care sunt gata a-i numi, vor repeta ceea ce mi-au comunicat mie în particular. Prin urmare, ceea ce importă aici este [că] dacă d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu] voiește să se facă lumină, nu are decât să cerceteze nu numai acest caz, dar și altele analoage de la Suceava.

Dar, presupun, d-lor deputați, că acest caz de la Boroaia mi-a fost raportat în mod exagerat; să admit, d-lor, acest lucru, căci eu nu am asistat personal la întrunirile d-lui prefect și nu pot să spun, deci, că este absolut exact. Însă trebuie să știți că în județul Suceava s-au mai petrecut și alte cazuri ciudate care privesc tot pe noul prefect și socot că aceste ciudățenii merită oarecare atenție, ca să vedem cu toții împreună dacă ele prezintă o gravitate sau nu.

Ceea ce am să vă comunic acum sunt lucruri petrecute în orașul de reședință Fălticeni, în vederea oamenilor și la lumina zilei și le-am controlat în timpul săptămânii cât am stat la Fălticeni, cu ocazia vacanței de sărbători. [...] S-au adunat într-o conferință învățătorii din județ, fiind convocați de d-l Păunescu, prefectul nou de Ilfov și președintele Asociației învățătorilor. Acolo, la această ședință, s-a spus învățătorilor de către un învățător local, al cărui nume este indiferent, n-are importanță, că d-l ministru de Instrucție [Octavian Goga] a ordonat să i se prezinte trei învățători înaintați, pentru a putea alege dintre dânsii un revizor școlar de clasa I și alte trei nume de învățători, din care să fie desemnat revizorul școlar de clasa a II-a. Actualii revizori de acolo nici n-ar fi fost eligibili, primul fiind institutor normalist, al doilea învățător invitat. S-a procedat atunci, d-lor, la alegere, dându-se, însă, indicația de [către] delegatul ministrului ca să se aleagă oricine, afară de cei care aparțin vechilor partide, despre care a afirmat acel delegat că sunt plini până-n gât de

păcate. Vedeți, dar, d-lor, ce armonie socială, ce armonie de clase predomină în asemenea întruniri.

Când vă voi spune, însă, că tot timpul la această întrunire a asistat și prefectul județului, ca să influențeze alegerea, intimidând, prin prezența sa, pe cei de față, o să vă prindă mirarea și când vă voi spune că la această întrunire, după ce s-a făcut alegerea, care a ieșit, însă, în contra dorinței prefectului, prefectul Tempeanu s-a sculat și a ținut un discurs înflăcărat, cred atunci că mirarea d-voastră va fi încă și mai mare. Dacă sistemul acesta sovietic, ca învățătorii să-și aleagă pe revizorii lor, este un sistem recomandat de pedagogie sau dacă aplicarea lui este în interesul unei bune administrații a școlii, rămâne să se vadă de d-voastre, dat fiindcă aceste alegeri se fac la intervale periodice. Vă închipuiți ce frică va avea revizorul ales ca să nu cadă în dizgrația alegătorilor săi, în vederea unei viitoare alegeri și atunci vă puteți lămuri ce control poate face un asemenea revizor acelora care depind de soarta lui. Cred, însă, că d-l ministru de Instrucție nu putea să introducă acest sistem înainte de a veni cu o lege specială, pentru ca să îl discutăm cu toții și să cântărim argumentele de pe o parte și de alta, aceasta mai ales când argumentele celor potrivnici sunt atât de puternice.

Un alt caz ciudat, d-le ministru de Instrucțiune, s-a petrecut la Fălticeni, în Ajunul Bobotezei. Eram chiar în oraș când s-a făcut o întrunire publică care, prin natura persoanelor ce i-au subscris la convocarea ei, avea un pronunțat caracter politic. Prin ceea ce s-a petrecut la această întrunire s-a dovedit că ea a fost cu adevărat o întrunire politică. A asistat, natural, și prefectul județului, d-l Tempeanu, la această întrunire și a luat parte la discuții. În timpul acestor discuții, s-a ridicat d-l Gh. Tudoran, cunoscut naționalist, pe care adversarii noștri, în timpul alegerilor din urmă, îl numeau martirul naționalismului. D-l Tudoran a atacat cu multă severitate pe d-l prefect, zicând: „Ce fel de politică nouă faci d-ta, spunând, pe de o parte, că partidele vechi și oligarhia sunt rele, iar pe de altă parte, pentru locul de primar la Fălticeni, n-ai găsit un naționalist, ci ai ales tocmai pe un fost deputat al d-lui [Alexandru] Marghiloman, din Partidul Conservator, din oligarhia cea mai neagră”. Prefectul, așa de vorbăreț, n-a mai avut ce să răspundă. La această discuție, care a degenerat în sfadă, ca toate discuțiile, când se pune la mijloc o pasiune, prestigiul de care trebuie să se bucure prefectul, că el este reprezentantul întregului guvern în județ, a scăzut și a scăzut mult. Era mai bine, desigur, ca d-sa să nu asiste deloc la această întrunire. Pe vremurile oligarhiei, când se întâmplau asemenea rare cazuri, ele se criticau cu asprime, se scriau proteste la gazete, se făceau interpelări în Cameră. Rămâne ca d-l ministru de Interne, care zice că inaugurează o eră nouă și căruia i-am comunicat aceste fapte, să lămurească această chestiune, să facă riguroase cercetări și să dea sancțiunile cuvenite. Pe locul de la Suceava este un tânăr de abia acum intrat în învățământ, în luna aceasta, și n-are defel experiență administrativă. În loc de a pune în capul acestui județ oameni capabili numai de a ține discursuri și, mai cu seamă, discursuri de acestea în nota zilei, cu ura dintre clase, d-l ministru de Interne să pună un prefect care în loc de politică să facă o bună administrație, pentru care statul plătește leafa. Discursuri face toată lumea, perfecții să-și facă datoria și numai datoria. Am zis.

**Partidul Democrat al Unirii,
circumscripția Dorna, județul Câmpulung**

Ședința A.D. din 13 decembrie 1919²⁰³

[Situția Bucovinei după război]

D-lor deputați, populația din județul Câmpulung și Dorna, care a fost în zona operațiilor de război, a îndurat pagube enorme în urma războiului și a ajuns cu desăvârșire săracă. Toate vitele, tot avutul lor, haine și acareturile gospodăriei au fost evacuate sau rechiziționate. Cea mai mare parte dintre locuințe sunt distruse sau ruinate. Localitățile gemene Slătioara, Dorna, Molid, Valea Putnei, Puciosul, Gheorghiieni, Băliceni, Gura Negrii, Todireni, Moroșeni, Șarul Dornei și Botoș sunt cu desăvârșire distruse. Când România a declarat război Monarhiei Austro-Ungare pentru dezrobirea fraților subjugați, autoritățile militare austriece și germane au evacuat pe toți bărbații între 14 și 80 de ani, ce nu erau mobilizați și i-au internat prin Austria de Jos și de Sus, unde cei mai mulți, în urma tratamentului sălbatic, au murit de foame și de boli. După prăbușirea Austro-Ungariei, bieții locuitori s-au înapoiat la vetrele lor, unde nu au găsit nici urmă de ele. Fără îmbrăcăminte, fără casă și hrană, și-au făcut adăpost în tranșee, în care cea mai mare parte trăiesc și azi. Sute de inși au căzut jertfă tifosului exantematic și variolei negre. Administrația Bucovinei a făcut și face eforturi uriașe să vină în ajutorul populației, ca să-și poată reface avutul și reclădi gospodăriile distruse și ruinate. Nu-i în stare, însă, să facă față situației precare și insuportabile în care se află populația, fiindcă administrația țării nu are fondurile trebuitoare. Pagubele de război ale județelor Câmpulung și Dorna s-au evaluat încă de autoritățile austriece la suma de 250 000 000 coroane. Până acum s-a dat ca ajutor suma de 25 000 coroane din partea administrației. Așa fiind, guvernul central este rugat să ia toate măsurile pentru a veni în ajutor cât de grabnic populației, ale cărei suferințe și mizerii sunt insuportabile. E de neapărată nevoie ca guvernul să ajute să-și refacă stocul de vite, unic izvor de bogăție și trai pentru munteni și să reclădească gospodăriile. Pentru acest scop, guvernul central să împartă la populația din județele amintite, prin administrația Bucovinei, 2 000 de vaci sau juncce, 200 de tauri și 90 000 de oi, de care are nevoie să-și facă îmbrăcăminte și încălțăminte. Aceste vite s-ar putea da din stocul de vite rechiziționat în Ungaria, cu atât mai mult,

²⁰² Vasile Lițu (?–1922), profesor. A înființat, în anul 1921, la Dorna, un gimnaziu de patru clase, transformat, în anul 1924, în liceu; acesta a funcționat până în anul 1930, când a fost desființat, ca urmare a efectelor crizei economice. În perioada septembrie 1914 – septembrie 1917, a fost deținut în lagărele de la Thalerhof și Graz (vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920). S-a implicat în mișcarea națională din Bucovina, fără a arăta „nicio șovăire în ce privește viitorul neamului său”, cu o „dărzenie neînduplecată, focul în privire, hotărârea în glas, însușirile care fac pe cineva în stare să târască mulțimile după dânsul”, cum afirma Nicolae Iorga. După anul 1918, a reprezentat Bucovina în primul Parlament al României întregite din partea Partidului Democrat al Unirii. Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, ediție îngrijită și note de Ion Roman, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 195–196; accesat online (5 martie 2014) la adresa <http://titl.3x.ro/istoric.html>.

²⁰³ D.A.D., M.O., nr. 12, 16 decembrie 1919, p. 116–117.

deoarece vitele evacuate de austrieci au fost duse și vândute în Ungaria de evreul [Berthold] Storfer, omul de încredere al generalului [Eduard] Fischer, de cea mai tristă amintire pentru Bucovina [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920].

Ședința A.D. din 4 februarie 1920²⁰⁴

[Acțiunile lui Aurel Onciul în Bucovina]

D-lor deputați, în urma celor spuse de d-l [Aurel] Morariu [deputat al P.D.U., circumscripția Storojineț, județul Storojineț] în chestiunea Fischer, se poate încredința fiecare român de ceea ce a săvârșit acest om în Bucovina. De fapt, de la Nistru și până la Vatra Dornei, întreaga populație română și ucraineană întrebă azi ce s-a făcut cu acest om, este judecat sau nu este judecat? Ce s-a făcut cu averea lui imensă, pe care a câștigat-o prin fraudă, prin contrabandele ce le-a săvârșit din Vechiul Regat și Basarabia? Până azi, lumea românească din Bucovina și lumea ucraineană, care așteaptă odată ca să se facă dreptate deplină, vede că nu s-a făcut nimic în această privință. Și chiar acum, de sărbătorile Crăciunului, toată lumea ne-a întrebat ce este cu d-l Fischer, care a fost călăul nostru. Nimic, nimic, niciun răspuns nu se dă până în ziua de azi. Și noi le-am spus: oameni buni, așteptați, dreptate se va face și Fischer va răspunde pentru toate faptele lui criminale ce le-a săvârșit împotriva populației române și ucrainene din Bucovina. [...]

Dar tocmai acum vreau să vorbesc despre un complice, și anume despre unul foarte vajnic. Afară de d-l Fischer, care a fost persoana cea mare, care a fost genialul Fischer, lăudat de toate gazetele vieneze, fiindcă fiecare reporter, fiecare corespondent era bine plătit de d-l Fischer, care-și câștiga averi de milioane pe spinarea populației necăjite și suferinde din Bucovina și în urma contrabandelor ce le săvârșea din Vechiul Regat, unul dintre complicii săi cei mai vajnici, unul care a dat toate informațiile, unul care a săvârșit așiderea fapte criminale împotriva neamului românesc din Bucovina, este și cinstitul Aurel cavalier de Onciul²⁰⁵, fost deputat, spre rușinea noastră, a românilor din Bucovina, în Parlamentul austriac.

²⁰⁴ D.A.D., M.O., nr. 30, 6 februarie 1920, p. 407–410.

²⁰⁵ Aurel Onciul (1864–1921) a fost jurist și om politic. A făcut studii liceale și universitare la Cernăuți și la Viena. A obținut doctoratul în drept în anul 1866. Este autorul mai multor volume: *Dicționar juridic-politic* (Cernăuți, 1895; în colaborare cu Florea Lupu); *Reforma administrației* (București, 1899); *Dreptul administrativ românesc* (Viena, 1900); *Reedificarea României. Un studiu al reformelor necesare* (Cernăuți, 1918); *Organizația României Mari. Studiu* (Cernăuți, 1920) ș.a. În perioada 1880–1885, a fost membru al Societății Academice „Junimea” și președinte al acesteia (1884). A fost funcționar la Procuratura de Finanțe din Viena, la Ministerul Cultelor și Învățământului, translator pentru dreptul românesc la „Foaia legilor imperiale” de la Ministerul de Interne, secretar ministerial, căpitan districtual în Moravia, docent pentru dreptul de asigurare și administrativ la Școala Tehnică Superioară din Brünn, referent al guvernului local. A intrat în politică în anul 1896. A fost președintele Partidului Democrat (Țărănesc) Român din Bucovina, membru în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena, deputat al curiei comunelor rurale Suceava – în legislatura a IX-a (1903) și Câmpulung-Dorna – în legislatura a X-a (1904–1910), deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911–1914). A fost membru în Comitetul Țării (1911) și șef al Comisiei administrative a Dietei. În Camera legislativă provincială

Acest fost deputat român în Parlamentul austriac, Aurel cavaler de Onciul a avut, de cum a pus piciorul pe pământul nenorocit al Bucovinei, o atitudine cât se poate de dușmănoasă față de ceea ce este românesc și a avut ieșiri chiar prea dușmănoase când a fost vorba că cineva ar cuteza să mărturisească idealul românismului întreg. Acest Aurel cavaler de Onciul, când a venit în Bucovina, a căutat întâi să distrugă cu desăvârșire armonia și buna înțelegere ce era între românii din Bucovina, care purtau o luptă foarte aprigă împotriva guvernului austriac. Acest Aurel cavaler de Onciul a izbutit să sfărâme Partidul Național Român, înjghebat de neuitatul George Popovici și de Grigore Filimon²⁰⁶. Partidul Național Român din Bucovina începuse să facă organizația politică, începuse să facă organizația culturală, înființând prin toate satele case de citire, începuse să facă organizație economică, înființând prin toate satele bănci populare, prin neuitatul apostol, am putea zice, al băncilor populare din Bucovina, Grigore Filimon. Acest Aurel Onciul, cu tovarășii săi de luptă, ca să le spunem așa, a început lupta cea mai înverșunată împotriva acelor care începuseră să facă organizație politică, culturală și economică a românilor bucovineni. Tot felul de denunțuri, toate calomniile, toate insultele le-a debitat la adresa bărbaților care nu voiau să secondeze acțiunea sa politică. Nu a fost îndeajuns atât. Acest Aurel cavaler de Onciul s-a atins chiar de România, spunând că România nu merită să existe, România numai atunci poate să înflorească, dacă se va alipi de Austro-Ungaria, să stea în aceleași raporturi cu Austro-Ungaria, pe care o iubea el așa de mult, cum stă Bavaria față de Prusia. Acest Aurel cavaler de Onciul a insultat pe bărbații noștri politici cei mai de seamă din Vechiul Regat, pe bărbații de știință, el a denunțat și insultat pe un bătrân care a câștigat cele mai frumoase merite pentru

a reprezentat fracțiunea democrată română din Alianța Liberală și Partidul Democrat Român. Pe plan intern, Aurel Onciul a militat pentru democratizarea vieții politice și apărarea drepturilor românilor, susținând colaborarea politică a acestora cu ucrainenii. În plan extern s-a pronunțat pentru o colaborare cu Austria, pomind de la ideea că asocierea cu o mare putere dădea garanții românilor, un popor mic, de a putea fi în viitor. A fost partizanul unei mari unități politice în sud-estul Europei, din care să facă parte și națiunea română. În timpul Primului Război Mondial a organizat un corp de voluntari bucovineni, care a luptat împotriva armatei rusești, iar spre sfârșitul războiului (octombrie – noiembrie 1918) a dus o politică de colaborare cu ucrainenii, fiind de acord cu împărțirea provinciei pe criterii etnice. După unirea Bucovinei a ieșit din viața politică. Din anul 1920 și-a deschis un birou de avocatură la București. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 438–439, 508; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 155–156.

²⁰⁶ Aurel Onciul s-a implicat în luptele politice dintre „bătrânii” și „tinerii” membri ai fostului Partid Poporal Național Român (1900–1905, președinte Iancu Flondor), lansând atacuri dure la adresa acestuia, după eșecul „pactului” (înțelegere politică) cu guvernatorul Bucovinei, Friedrich Bourguignon Freiherr von Baumberg (1897–1903). În anul 1902, Aurel Onciul a fondat Partidul Țărănesc Democrat (Societatea Politică „Unirea”), cu organele de presă „Privitorul” și „Voința Poporului”. Partidul, sacrificând idealurile luptei naționale, era orientat spre o colaborare cu autoritățile austriece și cu celelalte etnii din Bucovina, în primul rând cu rutenii și spre atragerea în activitatea politică a țărănimii și a învățătorilor. În anul 1905, Partidul Conservator Român (fondat în anul 1900) a fuzionat cu Partidul Țărănesc Democrat, noua formațiune politică numindu-se Partidul Național Român, care a funcționat până în anul 1908. În Bucovina au activat, în perioada 1892–1910, și alte partide politice: Societatea politică „Concordia”, devenită Partidul Național Român (1892); Partidul Poporal Român/Partidul Radical Român (1897); Partidul Conservator Român (1900–1905); Partidul Creștin-Social Român (1908; în 1909 își schimbă denumirea în Partidul Național Român); Partidul Social Democrat (1896). Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, p. 96–122; 168–192.

cultura neamului nostru, pe [Titu] Maiorescu. A fost chiar și un proces la Curtea cu Jurați, unde el a insultat pe Maiorescu, spunând că Maiorescu a susținut în Bucovina iridenta română. Aurel cavalier de Onciul a insultat armata română. Aurel cavalier de Onciul a insultat femeia română. Aurel cavalier de Onciul a insultat, cu alte cuvinte, tot ce a fost român, în cuprinsul României Mari.

Lucrurile s-au desfășurat în Bucovina, odată cu venirea sa, cât se poate de mult în dauna românismului din această nenorocită țară. Pe lângă alte fapte destul de rușinoase și destul de criminale săvârșite de dumnealui în dauna intereselor românești, ce a făcut? A sprijinit întotdeauna pe ucraineni și, îndeosebi, pe tovarășul său nedespărțit, pe Nicolae Wassilko²⁰⁷, un renegeat român. Atunci când românii din Bucovina se luptau cu cea mai înverșunată îndârjire împotriva rutenizării sau ucrainizării Bucovinei, Aurel cavalier de Onciul susținea în presă, susținea în Parlament, că Bucovina nu se rutenizează, Bucovina se românizează. Și guvernul central austriac spunea: „Mă rog, ce vor românii ăștia? Ce doresc ei? Ce se tot caină? Ce se tot vaită cu toții? Că sunt ucrainizați, rutenizați? Nu este adevărat, însă reprezentantul tipic al românilor, Aurel cavalier de Onciul, susține contrariul. Susține că Bucovina se românizează, iar nu se rutenizează”. Și la orice prilej, rutenii sau ucrainenii erau favorizați și sprijiniți și de guvernul central din Viena și de guvernul local din Cernăuți împotriva românilor. Cine le dădea toate armele? Cine ajută și sprijinea lupta ucrainenilor? D-l Aurel cavalier de Onciul. Când a început Liga Culturală²⁰⁸ o viață mai frumoasă, când a început să-și înțeleagă rostul ei adevărat pentru a face o atmosferă bună și pentru a pregăti spiritele pentru vremurile care erau

²⁰⁷ Nicolae Wassilko (1868–1924), om politic. A absolvit cursurile Academiei Theresiene din Viena în perioada 1879–1886. A fost primar al comunelor Lucavăț și Vijnița, membru al Consiliului orașului Cernăuți și al Consiliului de Administrație a Căilor Ferate bucovinene. Inițial a aderat la Partidul Național Român, însă, din cauza faptului că nu a obținut o funcție politică, a trecut în tabăra ucraineană, unde a activat în gruparea conservatoare a „ucrainenilor bătrâni”, apoi în cea a „rutenilor tineri” (poporalilor). A făcut parte din Partidul Progresist Ucrainean și Partidul Poporal Ucrainean; a fost președinte al Partidului Naționalist Democrat Ucrainean (din anul 1913). A condus societatea politică „Rusca Rada” și a fost șeful Clubului parlamentar ucrainean în Dieta Bucovinei (1911). A fost membru în Camera Deputaților al Consiliului Imperial din Viena, deputat al curiei comunelor rurale Vijnița – Putila în legislatura a IX-a (1898–1903) și a X-a (1904–1910), deputat al curiei a IV-a ucraineană în legislatura a XI-a (1911–1914). A condus Comisia de Finanțe a Dietei. În camera legislativă bucovineană a reprezentat, la început, gruparea „rutenilor bătrâni”, apoi Alianța Liberală și Partidul Național Democrat Ucrainean. În timpul războiului a propus înființarea unui stat galițiano-halician în cadrul Monarhiei de Habsburg, a participat la tratativele de pace de la Brest-Litovsk (1918), a fost vicepreședintele Consiliului Național Ucrainean, militând pentru unirea Bucovinei cu Galiția, apoi pentru împărțirea provinciei între români și ucraineni pe criterii etnice. A părăsit Bucovina la sfârșitul anului 1918, fiind numit de către guvernul ucrainean ambasador la Viena (1918–1919). În perioada 1919–1924, a fost ministru plenipotențiar al Ucrainei la Berna și Berlin. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 461–463, 533–534; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 557.

²⁰⁸ Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor a fost înființată în anul 1891 la București. Organizația, cu secții în toate județele, a avut o bogată activitate politică în scopul întăririi unității naționale a tuturor românilor. Până în anul 1899, a editat revista „Liga română”. A organizat congrese anuale, conferințe și manifestări cultural-naționale. Sub auspiciile acesteia au fost înființate Universitatea populară (Vălenii de Munte) și Teatrul Ligii culturale (București). Din anul 1914, și-a modificat denumirea, devenind Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor. Primul președinte al acesteia a fost Alexandru Hristea Orăscu (1890–1892). În perioada 1919–1940, la conducerea organizației s-a aflat Nicolae Iorga. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 490.

să vină și care au venit astăzi, tot d-l Aurel cavaler de Onciul, atât în presă, cât și în Parlament și prin rapoartele sale secrete ce le făcea guvernului central austriac, insulta Liga și insulta pe toți bărbații din fruntea Ligii, care sprijineau rosturile și intențiile Ligii Culturale din București. Cel mai denunțat om care a putut fi din partea lui Aurel Onciul a fost tocmai învățatul și iubitul nostru dascăl, apostolul culturii românești și actualul nostru președinte, d-l N. Iorga.

Afară de acestea, d-l Aurel Onciul a denunțat pe toți intelectualii români din Bucovina, îndeosebi pe profesorii tineri de la licee și pe învățătorii tineri care ieșiseră tocmai din școala naționalistă a d-lui [N.] Iorga și [A. C.] Cuza. În revista sa, scrisă în limba germană, „Die Wahrheit”²⁰⁹, numai Wahrheit nu era, căci era minciună peste tot. [...] D-l Aurel Onciul, în numărul de Paște, din 1914, scrie, într-un articol de fond, despre elementele primejdioase statului austriac. Și între aceste elemente erau numiți cei dintâi profesorii tineri români de la Liceul român din Cernăuți și profesorii tineri de la Liceul român din Suceava. În sfârșit, articolul acesta a avut un răsunet deosebit. Toți profesorii tineri de la aceste două licee au avut să sufere tot felul de prigoniri din partea autorităților austriece. Răposatul Ion Grămadă²¹⁰, care a murit la Cireșoaia, luptând vitejește pentru întregirea neamului românesc, cu mine și cu d-l Dimitrie Marmeliuc²¹¹ și alți tineri profesori, am avut atunci să îndurăm toate suferințele, toate umilințele din partea d-lui președinte al țării de atunci, care era contele de Mèran [contele Rudolf von Mèran a fost guvernatorul Bucovinei în perioada 1912–1917]. Atunci ni s-a pus în vedere că rostul nostru în Bucovina s-a sfârșit, că noi trebuie să ne alegem, ori suntem buni

²⁰⁹ „Die Wahrheit” („Adevărul”) a apărut la Cernăuți și Viena între 27 noiembrie 1907 și 23 iulie 1914. Și-a întrerupt apariția între 11 decembrie 1912 și 20 februarie 1914. Publicația, prevăzută ca bilunară, a fost editată în limba germană de Mihail Chisanovici, beneficiind de susținerea financiară a Partidului Democrat condus de Aurel Onciul și Florea Lupu. Colaboratori: Aurel Onciul, Traian Brăileanu, Lorenz Renczyn, Constantin Țopa ș.a. Publicația și-a propus „critica stărilor din Bucovina”, devenind un instrument prin care mesajul politic al lui Aurel Onciul și al partizanilor săi „să se facă perceput nemijlocit de către publicul germanofon, cu adresă specială spre factorii politici importanți, a căror bunăvoință o căutau”. Andrei Corbea-Hoisie, Ion Lihaciu, Markus Winkler (editori), *Prolegomene la un dicționar al presei de limbă germană din Bucovina istorică (1848–1940)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, p. 198–199, 321–326.

²¹⁰ Ion Grămadă (1866–1917) a fost istoric și prozator. Și-a făcut studiile superioare la Cernăuți și Viena. Și-a susținut doctoratul cu teza *Participarea românilor la asediul Vienei, 1683*. A fost membru al Societății „România Jună” și a colaborat la „Deutsches Volksblatt” (Cernăuți). În perioada 1912–1913, a fost redactor la ziarul „Românul” (Arad), apoi la „Viața nouă”. Organ politic național (Cernăuți), publicație a Clubului Național Român și a colaborat la „Dimineața” (București), susținând cauza românilor bucovineni. A fost profesor la Liceul german din Cernăuți, unde a predat istoria, limba română și logica. Autor de nuvele, schițe, eseuri. De asemenea, este autorul unei monografii despre Societatea „România Jună” din Viena. După izbucnirea Primului Război Mondial s-a înrolat voluntar în armata română. A fost comandant de pluton în Regimentul 8 Vânători. A murit în luptele de la Cireșoaia. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 443–444.

²¹¹ Dimitrie Marmeliuc (1866–1970) și-a făcut studiile liceale la Suceava și cele universitare la Viena. A fost doctor în filologie clasică. A activat ca profesor secundar (1913–1919), profesor stagiar (1919), docent (1920), profesor agregat (1921), profesor titular la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți (1925) și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1940), cercetător principal la Institutul de Lingvistică al Academiei Române (1952–1966). A fost director al Teatrului Național din Cernăuți (1925–1926). Este autorul unor studii de specialitate în domeniul folcloristicii. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 30.

cețâteni austrieci și rămânem acolo sau să ne ducem în altă parte, unde credem că avem un teren mai prielnic, mai rodnic pentru munca noastră. Toate acestea le datorăm numai d-lui Aurel cavalier de Onciul, care a știut să poarte cu destulă înverșunare lupta împotriva elementelor adevărat românești.

Izbucnește Războiul Mondial. În Bucovina se introduce starea de asediu și cenzura, o pază grozavă se exercită în toate orașele, satele, pe toate drumurile, prin păduri, pretutindeni. Cine devine cel mai vajnic sftenic al d-lui Fischer, care a fost îndată înaintat colonel și pe urmă comandant al forțelor combatante din Bucovina? A fost d-l Cavalier [de] Onciul, care s-a îmbiat a fi aghiotant și omul de încredere al d-lui Fischer. În această calitate, d-l Aurel cavalier de Onciul și-a desfășurat activitatea sa rodnică în a denunța, în a insulta, în a ponegri pe români. Și după cum sunt informat, nicio arestare a unui român nu se făcea fără prealabilul preaviz al d-lui Aurel cavalier de Onciul. [...] Toate arestările care s-au făcut, s-au făcut, cum vă spun, cu prealabilul aviz al d-lui Aurel cavalier de Onciul. Dar apoi au început și contrabandele. D-l Aurel cavalier de Onciul a știut de toate aceste contrabande, le-a sprijinit cât a putut și unde a putut, nu s-a sinchisit de nimic. Nu am fost atunci în Bucovina, însă oamenii spun multe și ceea ce spun nu pot să le aduc de la această înaltă tribună. Spun numai ceea ce știu eu.

Iată, însă, că armata austriacă stătea destul de rău. D-l Cavalier de Onciul nu știa cum să câștige încrederea desăvârșită, nu numai a d-lui Fischer, ci și a locurilor mai înalte de la Viena și să arate că, în adevăr, Aurel cavalier de Onciul, în vremurile cele mai grele și de cumpănă a[le] Austriei, el e omul cel chemat să o scape, să o mântuie de primejdia ce trebuia să vină. Și dumnealui pune la cale pe Fischer ca să alcătuiască o legiune românească, sau, cum a observat un domn deputat, „franc-tireur”²¹². S-au trimis ordine la toate prefecturile, la toți primarii de prin sate și la toți membrii cei mai vajnici ai consiliilor comunale din Bucovina din partea românească. Au fost convocați la reședința Prefecturii și li s-a pus în vedere că trebuie să se înființeze numaidecât o legiune românească, că românii trebuie să dovedească înaintea înaltului tron habsburgic că ei sunt gata oricând să-și verse sângele numai pentru dinastia habsburgică. Biștii primari, asupra cărora atârnă întotdeauna sabia lui Damocles, nu au avut ce face, au trebuit să execute ordinele d-lui Fischer, care era sfătuit de Aurel cavalier de Onciul și s-a pus la cale (cred că cea mai mare parte dintre d-voastră știți) adunarea cea mare de la Suceava, la care au luat parte românii din toate satele bucovinene. Și bine a spus atunci un primar din Fundu Moldovei, Toader Leuștean, către un prieten al meu: „Dragă d-le, aici ne ispășim noi, primarii și ceilalți, toate păcatele noastre, la adunarea aceasta!” Și atunci s-a pus la cale, în adunarea aceea, cum vă spun, înjghebarea unei legiuni românești ca să lupte, dragă Doamne, să fie un fel de gardă satească. Numai, însă, lucrurile nu s-au petrecut așa. Oamenilor li s-a pus în vedere că vor căpăta trei, patru, cinci coroane pe zi, că vor fi înarmați bine, că vor căpăta haine, că nu vor trebui să părăsească satul lor și că vor avea să păzească rânduiala, siguranța și

²¹² Francțirór, francțiróri (inv., din fr. franc-tireur) – soldat care, fără să facă parte din armata regulată, primea însărcinări în timpul unui război; denumire dată în Franța soldaților voluntari care participau la lupta împotriva invadatorilor (aceștia au acționat în timpul Războiului Franco-Prusian din 1870–1871 și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 498.

liniștea în sat; că la lupte nu vor lua parte nicidecum, în schimb vor avea destule și prea destule foloase. Sătenii noștri, bieții, cum erau cei mai slabi, pentru că floarea toată a fost recrutată și mobilizată, s-au înduplecat și au rămas, cu atât mai mult cu cât li s-a spus că dacă nu vor intra în legiunea română, vor fi cu toții recrutați și vor fi trimiși în cea dintâi linie de luptă. Și oamenii, ca să-și apere oasele, au ascultat sfaturile d-lui Aurel Onciul și au intrat aproape cea mai mare parte dintre bărbații care nu au fost mobilizați și care erau trecuți de 40 și 45 de ani, au intrat în legiunea aceasta „românească”, cum îi zicea d-l Aurel Onciul.

Tot la adunarea mare care s-a ținut atunci la Suceava, d-l Aurel Onciul nu s-a mulțumit cu alcătuirea acestei legiuni, ci a ticluit și o telegramă, poate una dintre cele mai obraznice telegrame ce se poate trimite unui cap încoronat. De la această adunare s-a trimis Regelui nostru o telegramă ca să nu cuteze el cumva să meargă împotriva Austriei, ci că atunci va avea de furcă cu legiunea românească. Cam acesta a fost înțelesul. Cuprinsul adevărat l-am citit atunci, din întâmplare, în gazetele nemțești, când eram în temnița de la Graz. Ce s-a întâmplat pe urmă? Nenorocita aceasta de legiune s-a împrăștiat pe la vetre și membrii acestei legiuni au căpătat de la reședința fiecărei prefecturi câte o armă și câte 100 de cartușe, de haină și bani nici vorbă nu era.

Scurt timp după aceea intră rușii în Bucovina și se ocupă toată Bucovina, până la Mestecăniș și dau acolo de legiunea aceasta românească a d-lui Aurel Onciul. Rușii au văzut că aceștia sunt civili și înarmați; parte din ei, care au fost prinși, au fost spânzurați, iar cea mai mare parte dintre acești nenorociți au zvârlit armele și au fugit în Vechiul Regat. Și dacă populația civilă română din sudul Bucovinei nu a fost atunci măcelărită cu desăvârșire, aceasta se datorește numai milei și blândeții soldatului rus. Azi plâng oamenii și-și blestemă zilele acelea când știu că au luat parte la această legiune. Cei care au rămas sub ruși, iarăși povestesc cele ce auzeau din gura rușilor prin feluriți tălmăci. Astfel auzeau că toată populația civilă din Bucovina ar fi putut fi nimicită de către ruși din pricina acestui nenorocit om, care se cheamă Aurel Onciul.

Afară de acestea, în toate vorbirile sale din Parlament și în scrisul său prin ziare, mai ales în „Foaia Poporului”²¹³, el veșnic insultă România. Când România a scos sabia pentru dezrobirea noastră, a tuturor, care sufeream sub jugul nemțesc și unguresc, d-l Aurel Onciul s-a pus absolut în serviciul austrieșilor. Când s-a întâmplat dezastrul armatei române, omul care s-a bucurat cel mai tare a fost d-l Aurel Onciul. Nu pot să uit niciodată ceea ce scria d-sa în „Foaia Poporului” despre retragerea nenorocită a armatei române. Pe când noi, românii, sângerăm în sufletul nostru de cele ce se petreceau, d-l Aurel Onciul scria cele mai vehemente articole împotriva României, împotriva bărbaților ei de stat și împotriva Regelui, care a cutezat să scoată sabia pentru dezrobirea noastră, a celor din Monarhia Austro-Ungară. Cum trata el atunci armata română? Ca nimic. Nu pot să vă spun cuvintele ce le adresase el atunci față de armata română. Nu se potrivește pentru demnitatea acestui Parlament să le rostesc aici; acestea să rămână acolo, în „Foaia Poporului”, pe care a scris-o d-sa.

²¹³ „Foaia Poporului”. Organul românilor din Bucovina, Cernăuți, 1909–1914, săptămânal; editor și proprietar Aurel Onciul; redactor responsabil George Bor (din 25 decembrie 1910, redactor responsabil Dimitrie Sidoriuc). Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina. 1809–1944*, f.l., f.e., 1991, p. 63.

Iată că se apropia sfârșitul Monarhiei Austro-Ungare, erau cele din urmă zvârcoliri ale ei. În Italia, armata austriacă zdrobită, frontul de la Salonic, sfârșat; înlăuntru, toate naționalitățile se deșteptaseră. Cehii se organizaseră aproape în stat cum se cade, se închegaseră, de asemenea, slavii de sud, italienii, polonii și era vorba ca și deputații români din Parlamentul austriac [Constantin Isopescu-Grecul, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Simionovici, Gheorghe Sârbu, George Grigorovici și Aurel Onciul] să ia și ei inițiativa să înceapă și ei ceva și au început, ce este drept, cei cinci sau șase deputați, câți erau în Parlamentul austriac, o acțiune, dar cum? Mai mult austriacă, fiindcă împăratul Carol dăduse prin octombrie un *Manifest către iubitele sale popoare*²¹⁴, pe care nu le-a iubit niciodată. Că el dă depline drepturi tuturor popoarelor din împărăția sa, ca să se bucure fiecare de drepturile sale și atunci și deputații noștri din Parlament s-au gândit să înceapă ceva și au început o acțiune care era în conformitate cu acest manifest. Dar cei cinci deputați au văzut că acum catastrofa Monarhiei este inevitabilă și prăbușirea trebuie să aibă numaidecât loc și au venit în țară și au început să sprijine opera noastră, a acelora care ne întorceam, fie din temnițe, fie din armata austro-ungară și începusem să organizăm la noi în Bucovina și să pregătim lumea pentru unirea cu toate țările românești.

În 27 octombrie 1918, convocasem noi, la Cernăuți, reprezentanți ai întregului popor român din toată țara, ca la această adunare să se ia o hotărâre definitivă cu privire la atitudinea noastră pe viitor. Cine a căutat să zădărnicească întrunirea aceasta, fiindcă [se] cunoștea din partea cui este pusă la cale această întrunire? D-l Aurel Onciul! O săptămână întreagă s-a luptat; totul a alarmat: Direcțiunea Poliției Cernăuți, armata, guvernul, în sfârșit, totul pentru ca, Doamne ferește, întrunirea să nu se țină. Am fost, cea mai mare parte, terorizați de dumnealui, amenințați în fel și formă, ca doar întrunirea aceasta să nu aibă loc. A trebuit să ducem o luptă foarte grea. Și ce s-a întâmplat? În ziua de 27 octombrie, reprezentanții întregului popor românesc din Bucovina au luat cea mai bărbătească hotărâre ce poate să o ia un popor atunci când i-a sosit clipa să-și spună cuvântul său, și atunci, în ziua de 27 octombrie 1918, reprezentanții români din întreaga Bucovină au

²¹⁴ La 4 octombrie 1918, în Camera Superioară a Parlamentului vienez au fost discutate cele 14 puncte ale propunerii președintelui american Woodrow Wilson, adresate la 8 martie 1918 puterilor beligerante, dintre care unul prevedea că toate popoarele Monarhiei Austro-Ungare să se poată organiza autonom. În spiritul acestei idei, împăratul Carol al IV-lea al Austriei și rege al Ungariei sub numele de Carol I a emis, la 4/17 octombrie 1918, proclamația *Către popoarele mele credincioase*, prin care consimțea la federalizarea monarhiei, prin constituirea unor state naționale autonome – austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean – în funcție de dorințele popoarelor, care urmau să-și exprime opțiunile prin deputați aleși. Cei 14 deputați bucovineni din Parlamentul austriac (cinci români, cinci ucraineni, trei germani și un evreu) urmau să se constituie în consilii naționale separate. Se crea astfel premisa împărțirii provinciei bucovinene și de aceea soluția propusă nu a fost agreată de reprezentanții românilor, germanilor și evreilor. Deputații ucraineni, bazându-se pe manifestul împăratului Carol I, au constituit un Consiliu Național Ucrainean, care a convocat la Liov o Adunare Națională Constituantă, ce a proclamat, în 19 octombrie 1918, independența teritoriilor ucrainene din Austro-Ungaria, unite într-un stat ucrainean care ar fi trebuit să cuprindă în granițele sale Galiția orientală, Bucovina nord-vestică (cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret) și Rusia subcarpatică. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 378–379; *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România (1917–1918)*. *Documente*, Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisiuc, Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 268.

hotărât unirea pe vecie cu toate țările românești. [...] Afară de d-l Aurel Onciul, care a rămas dezamăgit și nu a mai știut ce să facă. [...]

D-l Aurel Onciul, cavalier de industrie și comerț, care a pricinuit prin politica sa nefastă dezastrul băncilor țaranilor români, când a văzut că planul său nu a izbutit, s-a pus, cu vreo câțiva ciraci de-ai săi, să convoace, pe ziua de 3 noiembrie a aceluiași an, o întrunire a țărănimii, ca să dovedească că țărani din Bucovina nu se uită la cei o mie de reprezentanți ai tuturor păturilor sociale românești, care veniseră atunci la Cernăuți, că țărani români țin mai departe, cu credință, la tronul habsburgic și nimeni nu vrea să știe de-o unire cu putregaiul din Vechiul Regat. Acestea au fost chiar vorbele sale, pe care mi le-a spus mie, imediat după terminarea mării noastre manifestații din Cernăuți. Însă, vorba aceea, nu-i cum vrea omul, ci cum vrea Domnul! Dumnealui, tot atunci, iarăși m-a denunțat pe mine și tocmai în ajunul prăbușirii Monarhiei Austro-Ungare era să fiu din nou arestat și dus la Lemberg, în fața Curții Marțiale. Însă norocul m-a scăpat, fiindcă a doua zi dimineța s-a prăbușit întreaga armată austriacă, cu Kaizer cu tot, s-a dus și Aurel Onciul, deziluzionat și nu știu ce s-a mai făcut cu el.

Ce-a făcut dumnealui? În toată țara a izbucnit răscoala. Împrejurările la d-voastră, în Vechiul Regat, știți cum erau. Armata lui [Anton Ludwig August von] Mackensen era aici cu piciorul de fier încă pus pe grumazul nostru. Armata noastră din Moldova era cum a dat Dumnezeu. Nu se putea face nimic și ceea ce s-a făcut a fost mult, foarte mult. E drept că la apelul și strigătul nostru de ajutor, al românilor din Bucovina, M.S. Regele, cu guvernul de pe atunci, a hotărât ca viteaza și falnica armată română să intre în peticul acela de pământ care a fost rupt de la sânul maicii înainte cu 144 de ani, să intre în acel pământ al făgăduinței, care are cele mai frumoase amintiri din trecutul Moldovei. Și pe când ne pregăteam noi cu țărani și intelectualii, cu tot ce era suflare românească în Bucovina, ca să primim armata română, [...] ca să întâmpinăm viteaza noastră armată pe pământul scump al țării noastre și să-i așternem inimile noastre, d-l Aurel Onciul, prin cărdășie cu câțiva ucraineni, a luat cârma țării în mână sa și, când a văzut că nu se poate menține la cârmă, ce a făcut? Tocmai în momentul acela, când soldatul român apăruse la granița Bucovinei și când, din momentul acela, granița politică artificială a dispărut, d-l Onciul părăsește Cernăuțiul, cu toți banii din visteria țării, vine cu un tren special la Iași – căci atunci era guvernul la Iași – și a spus la Ițcani următoarele: dacă armata română va intra până la Suceava, va fi primită cu răceală; dacă va înainta până la Siret, va fi primită cu dispreț și, poate, altceva; dacă va trece peste râul Siret și va cuteza să cucerească Cernăuțiul, se va vărsa sânge. Acestea sunt vorbele d-sale de la Ițcani.

Pornește d-sa, ca sol al Bucovinei, dar nu știu în numele cui și pentru ce, căci deputat nu mai putea fi, fiindcă Parlamentul austriac se dusese împreună cu iubitul său Kaizer. În numele lui Carol iarăși nu se mai putea, doar în numele generalului Fischer! Și a pornit cu o falcă la cer și alta la pământ să vină la Iași, să-i raporteze M.S. Regelui și guvernului român ca să nu cumva să înainteze armata românească în Bucovina, fiindcă Bucovina nu vrea să știe de unirea cu Patria Mamă. Bucovina vrea să rămână o republică independentă, unde d-l Aurel Onciul să fie pașă, după cum a fost de la 1903 până la prăbușirea Austriei sale iubite. Ce face întâmplarea

sau nenorocul omului? La gară, la Iași, în loc să fie întâmpinat cu flori și cu urale, îl întâmpină studențimea română cu huiduieli și bătaie cum se cade. [...]

Atunci a stat d-l Aurel Onciul o bucată de vreme liniștit. Nu știu dacă a fost deținut sau nu, dar cel puțin n-a mai cutezat să pângărească pământul sfânt al Bucovinei. Nu știu prin ce întâmplare s-a făcut, că nu s-a făcut nicio cercetare împotriva d-lui Onciul, nu s-au luat la cercetat articolele sale din gazetă, nu s-au luat nici vorbirile sale din Parlament, nu s-a judecat, n-a fost pus și omul acesta acolo unde trebuia să fie pus, după cum au făcut ardelenii cu vreo câțiva oameni de-ai lor, cum a fost profesorul Sulică de la Brașov²¹⁵. [...] Același lucru s-a întâmplat cu Aurel Onciul, a scăpat liber. [...] A scăpat așa de liber, foarte liber chiar, a venit în Bucovina cu o falcă în cer și cu una în pământ spunând: „Păi, d-lor, eu sunt frate cu Brătianu, eu la Brătianu mă duc așa, dar cu cutare sunt așa, și cu [Iuliu] Maniu și cu [Alexandru] Vaida[-Voevod] și cu toți și nu-mi pasă de d-voastră”. Populația de la noi se miră cine este acest om, care cu legiunea română ne-a ucis de vii, care a dezbinat pe toți intelectualii noștri din Bucovina, care a luptat totdeauna împotriva intereselor și idealului românesc. Azi acest om vine și face astfel de lucruri, dar cine este ăsta? Și atunci oamenii au zis: a, el este tovarăș cu Fischer, apoi să știți că și Fischer scapă ca și el și vorba aceea, asta este cea dintâi rânduială care vine să ne anunțe și scăparea lui Fischer, și a venit d-l Onciul prin Dornișoara, va să zică pe hotarul Ardealului și a stat o bucată de vreme.

Într-una din zile citesc în ziare un anunț că d-l Aurel Onciul este avocat la București. Văd însă că d-lui nu-i este destul numai cu atâta, ci vrea și o răsplată de la Bucovina și dă în judecată administrația bucovineană pentru vreo zece mii de coroane. Dreptatea românească a spus că nu i se cuvine. D-l Onciul credea că mai există Austria sa. Baroul de Ilfov să-l fi primit avocat, drept răsplată pentru crimele sale săvârșite împotriva neamului? Eu nu înțeleg. [...] Că ar fi în adevăr așa, nu știu, dar aș putea să zic de Baroul de Ilfov dacă l-a primit?! Cum se poate ca Baroul de Ilfov, în care sunt atâția bărbați vrednici, care au luptat și care au suferit pentru întregirea și pentru înfăptuirea României așa cum o avem astăzi, să săvârșescă o astfel de faptă și să primească pe un om cum este Aurel Onciul, care în decursul carierei sale politice n-a făcut alta nimic decât să fie un om vândut intereselor străine și un om care s-a luptat împotriva înfăptuirii visului nostru de aur. El s-a luptat cu ură și îndârjire împotriva întregirii neamului românesc, așa cum îl avem în ziua de azi, unit, liber și mare! Așteptăm de la cei în drept să ia toate măsurile împotriva unui trădător ca Aurel Onciul. [...] Ce-i în drept au cuvântul.

²¹⁵ N. N. Sulică a fost redactor al foii „Deșteptarea” (Iași, 11 iunie – 18 iunie 1917; 18 decembrie 1917 – 1 martie 1918; ziar radical socialist, condus de I. Vinea; din 18 iunie 1917 și-a schimbat denumirea în „Deșteptarea politică și socială”; din 18 decembrie 1917, „Chemarea, fostă «Deșteptarea politică și socială»”). A colaborat cu „Gazeta Transilvaniei” (inițial revista a publicat articole pe tema dezmembrării Austro-Ungariei și a unirii românilor într-un singur stat), după ce aceasta a devenit o tribună oficială a politicii guvernului de la Budapesta în Transilvania, în condițiile în care organele militare austro-ungare au sechestrat averea publicației și au impus ca redactori pe György Jenő și Schmidt Tibold. Astfel, în perioada iulie 1917 – noiembrie 1918, revista a apărut sub noua redacție și a continuat să facă propaganda guvernamentală maghiară. Marian Petcu (coordonator), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 208–209, 345; accesat online (25 martie 2014) la adresa <http://www.bjbv.ro/scan/schitaGT/Untitled-17.html>.

D-le președinte, d-lor deputați, brava populație bucovineană are dreptul la toată satisfacția și va fi satisfăcută. La strigătul disperat al Bucovinei, care ne-a fost făcut cunoscut de la această tribună, guvernul răspunde prin glasul meu că dreptate se va face. În ce mă privește pe mine, ministrul de Război, legile militare ale țării vor fi chemate să aplice cele mai riguroase și mai grave pedepse contra nelegiuțiilor care au comis atâtea nelegiuiri în contra populației și a fraților noștri din Bucovina. În ceea ce privește urmașii victimelor, văduve și orfani, vor fi declarați văduve și orfani din război și li se vor da pensie, astfel, cu un moment mai înainte, guvernul să poată face o faptă bună, să usuce lacrimile văduvelor și orfanilor. Mai pe larg, la această chestiune, din punct de vedere politic, d-l ministru al Bucovinei, Ion Nistor, care în momentul acesta nu este aici, va răspunde mâine și va da toată satisfacția onoratei Camere. [În ședințele ulterioare ale A.D. nu a fost consemnat niciun răspuns al lui Ion Nistor pe această temă.]

I.6. FLOREA LUPU²¹⁶

Independent, circumscripția Zastavna, județul Zastavna

Ședința A.D. din 9 martie 1920²¹⁷

[Amendament la art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputați, am propus un amendament²¹⁸ la art. 8, care sună simplu: „Toate pădurile trec în proprietatea statului”. Și iată de ce. Pe când știința arată că economia rurală țărănească, în întindere cam de 5 ha, este ce mai rațională și se poate mai bine exploata, știința silvică arată că gospodăria pădurilor numai în mase mari

²¹⁶ Florea (Florian) Lupu (1863–1939) a fost judecător la Tribunalul provincial din Cernăuți. A urmat Facultatea de Drept la Universitatea din Cernăuți, unde a obținut doctoratul, în anul 1866. A fost practicant la Procuratura de Finanțe din Cernăuți, membru al Baroului avocaților, translator la Viena pentru partea română din „Reichsgesetzblatt” (1894), secretar la Tribunalul Suceava, judecător la Tribunalul provincial din Cernăuți, președintele Băncii Țării (1904–1914). A fost președintele Societății Academice „Junimea” (1887–1888). A fost editor și redactor al săptămânalului de partid „Timpul” (1900), unde a încercat să pună în practică concepțiile sale politice (la început a fost un adept al grupării radical-naționale din Partidul Național Român, apoi a adoptat un program moderat, care își propunea să realizeze o apropiere între români și germani; după apropierea de Aurel Onciul a aderat la Partidul Democrat). În anul 1902, a editat ziarul „Românul”. A fost membru în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena. În perioada 1901–1905, a fost deputat în Dieta Bucovinei, reprezentând districtul electoral al comunelor rurale Cernăuți – Storojineț – Siret. A militat pentru unirea Bucovinei cu România și a fost ales membru în Consiliul Național Român. După anul 1918 a fost deputat în Parlamentul României și director general al Casei de Economii din Cernăuți (1922–1924). A publicat, împreună cu Aurel Onciul, *Repertoriu pentru secretarii comunali* (1894). Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 434–435, 503–504.

²¹⁷ D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 985, 988–989.

²¹⁸ Art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia prevede faptul că „trec în proprietatea statului pădurile, în afară de cele ce aparțin unor comune țărănești, răzeșești și 50 ha din proprietățile mănăstirilor locale”. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 954.

poate fi rațională și bună. Numai acolo se poate face rotația după sistemul și după principiile silvice și în tot restul veți vedea că pădurile din administrația statului sunt foarte bine conservate. La noi în Bucovina, am observat în discuția generală, Fondul religios [vezi interpelarea lui Aurelian Moldovan în ședința A.D. din 25 decembrie 1919] are păduri întinse și vizitatorii englezi și francezi au stat uimiți și încântați de exemplara gospodărie silvică. Pădurile aflate în administrația statului sunt într-o gospodărie model, deși veniturile din aceste păduri, după cum am mai arătat, au fost folosite pentru extirparea neamului din Bucovina. Deci, din punct de vedere al unei gospodăririi silvice raționale, se impune absolut exproprierea tuturor pădurilor, fără orice deosebire. Chiar pădurile răzeșești și cele comunale sunt mai prost administrate. Excepție pentru pădurile răzeșești și pădurile comunei, nu zic eu, dar lumea o zice, că ar fi numai un compliment politic la clientela politică.

D-lor deputați, am cerut cuvântul la articolul care este în discuție, pentru că din acest articol nu reiese clar ce organizație o să aibă „Casa noastră”²¹⁹. Ea actualmente are misiunea de a înfăptui reforma agrară, iar după aceea? Ce rol va avea ea după aceea? Doar numai rolul de a încasa anuitățile²²⁰ și a plăti cupoanele! Așa un institut, d-lor, mi se pare că nu are niciun rost. O țară bogată, mare, cum este Basarabia, are nevoie de un institut financiar regional, cu privilegii nelimitate la bancă. Acest institut trebuie să capete o haină mult mai largă, trebuie să aibă toate atribuțiile unui institut financiar. Căci întreb pe d-nii basarabeni, cu ce mijloace puteți d-voastre regula târgul și situația târgului de bani în Basarabia? Fără un institut financiar propriu, Basarabia e dată pradă cămătarilor de tot soiul. D-voastre trebuie să aveți un instrument precum îl avem în Bucovina, ca regulator, pentru târgul banilor. Se zice că această instituție, „Casa noastră”, va fi condusă de cinci membri, între care unul este desemnat de ministrul Agriculturii, doi de Directoratele din Basarabia, de Directoratele de Finanțe și Justiție, câte unul de fiecare, și doi aleși. D-l ministru al Agriculturii din centrul București numește un bărbat de încredere la „Casa noastră”, iar cel mai interesant ministru, ministrul de Finanțe, n-are niciun reprezentant.

(Ion Inculeț, ministru pentru Basarabia: Este! E acela desemnat de Directoratul Finanțelor.)

Nu, d-le ministru, eu doresc controlul de la centru, fiindcă mi-am fript degetele cu expediente [mijloace improvizate] luate în vedere de d-voastră. Guvernul austriac ne-a închis, pe vremuri, toate creditele, pentru a ucide organizațiile noastre economice. Atunci, d-l Răducanu mi-a oferit ajutoare de credite cu asentimentul tacit al d-lui Vintilă [I. C.] Brătianu, care pe atunci era, mi se pare, guvernator al Băncii Naționale. Și eu am respins.

(Vintilă [I. C.] Brătianu: N-am fost niciodată guvernator. O altă voce: A fost director!)

Și mai bine! Directorul poate da mai mult, mai mulți bani decât guvernatorul. Atunci am răspuns d-lui Răducanu că nu ne trebuie. Dacă nu suntem noi în stare,

²¹⁹ Art. 18–25 ale Legii de reformă agrară pentru Basarabia se referă la înființarea unei instituții speciale de stat, „Casa noastră”, pe lângă Ministerul de Domenii, cu sediul la Chișinău. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 955.

²²⁰ Anuitate, anuități (din fr. *annuité*, lat. *annuitas*, -atis) – sumă vărsată în fiecare an pentru a lichida treptat o datorie (inclusiv dobânda). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 83.

prin propriile noastre puteri, să ne scăpăm de lanțurile pe care ni le-a pus guvernul, atunci nu ne pot ajuta nici creditele de la Banca Națională din București. Și, totuși, am scăpat de prăpastie din propriile puteri. De aceea, „Casa noastră” trebuie să fie așa de temeinic clădită, ca să nu poată să fie atinsă ființa ei de valurile politice. „Casa noastră” trebuie să fie clădită pe baza unui statut organic, lucrat de specialiști, de o comisie interministerială și pe baza unui atare statut „Casa noastră” ar trebui condusă atât de comisie, cât și de funcționari, cu toții ar trebui să lucreze sub propria lor responsabilitate. Am onoare, deci, să vă propun următoarea modificare. „Casa noastră” va fi o persoană juridică, se va bucura de autonomie deplină și va funcționa ca bancă de stat regională pentru Basarabia.

Ședința A.D. din 10 martie 1920²²¹

[Amendament la art. 19 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia]

D-le președinte, d-lor deputați, am cerut cuvântul ca să propun următorul amendament la art. 19: „Casa noastră” va fi o persoană juridică și se va bucura de autonomie deplină și va funcționa ca bancă de stat regională pentru Basarabia, având toate atribuțiile unui institut financiar. Și iată de ce, d-lor, grija d-lui Tacu²²² nu este îndreptățită, căci nu poate să fie vorba de autonomie absolută a „Casei noastre”, când se află reprezentanți ai ministerului, va să zică ai statului, și anume: un reprezentant al ministerului Agriculturii, unul pentru care voi propune din nou un amendament, la un alt articol, unul din partea ministerului de Finanțe, doi reprezentanți ai Directoratului de Agricultură și de Finanțe. Toți acești domni, fiind reprezentanții puterii publice ai statului, împart autonomia cu reprezentanții aleși. Nu se poate zice că este o autonomie absolută, când trei din cinci sau patru din șase membri sunt reprezentanți ai statului.

Dar ce va să zică această autonomie relativă și care este rostul ei? Acesta este dreptul de inițiativă economică și financiară și aceasta este de cea mai mare importanță pentru înflorirea țării. Și pentru că [eu] cunosc împrejurările locale specifice din Basarabia, cred că această inițiativă poate fi mult mai viguros dezvoltată decât inițiativa așteptată de la centru. Este, însă, nevoie ca acest institut să nu fie unilateral croit, numai pentru reforma agrară, pentru că el atunci nu ar corespunde trebuințelor țării. Dacă [această organizație], „Casa noastră”, va fi din capul locului numai așa croită, ca să îndeplinească numai înfăptuirea reformei agrare, atunci întreb eu ce rost de existență va mai avea „Casa noastră” după ce se va fi isprăvit și cu dânsa. [...] Nu este așa, nu este isprăvită, și dacă ar fi așa, ar fi în detrimentul țării. Acest institut trebuie să fie un moment financiar *aere perennius* pentru Basarabia. N-are voie să se dea Basarabia. Cu ce mijloc voiți să regulați târgul banilor, trebuințele de credite agricole etc.? Iată un exemplu. În Chișinău, pentru a schimba 500 de ruble, am trebuit să plătesc un comision de 150 de ruble! Nu e acesta un scandal?! [...] „Casa noastră” trebuie să fie nu numai un institut

²²¹ D.A.D., M.O., nr. 58, 12 martie 1920, p. 1004–1005.

²²² Referitor la caracterul de „autonomie deplină” a acestei instituții, deputatul D. Tacu a făcut precizarea, în ședința A.D. din 10 martie 1920, că „s-ar face un precedent în dauna unității administrative”. D.A.D., M.O., nr. 58, 12 martie 1920, p. 1004.

pentru operațiunile agrare, ci un institut financiar, care să fie sufletul și spinarea întregii organizații economice basarabene. De aceea am propus ca [și] „Casa noastră” să aibă pe lângă autonomia dorită de d-voastră și privilegiul unei bănci-stat regională, având toate atribuțiile unui institut financiar de stat.

D-le președinte, d-lor deputați, la art. 20 al proiectului de lege²²³ am onoarea a vă propune următorul amendament: „«Casa noastră» va fi condusă pe baza unui statut, de un consiliu de administrație, compus din șase membri, dintre care unul va fi numit de Ministerul de Agricultură, unul de Ministerul de Finanțe, doi de Directoratele din Basarabia, de Finanțe și Justiție, câte unul de la fiecare și doi aleși în fiecare an de [câte] Congresul delegaților țărani și proprietari în comisiile județene”. D-lor, iată motivele pentru care am propus acest amendament. „Casa noastră” va fi un institut financiar, care are de lucru cu banii. Un institut care are de lucru cu banii publici, să fie astfel alcătuit ca [și] corectitatea gestiunii să fie asigurată prin statutele însăși. Se impune, deci, ca [și] „Casa noastră” să fie condusă pe baza unui statut organic, lucrat de o comisie de specialiști, de o comisie interministerială, la care juriștii și financiarii ar trebui să coopereze. Am cerut al șaselea membru în comisia de control, pentru că Ministerul de Finanțe din București n-a fost reprezentat în proiectul de lege, iar Ministerul de Finanțe trebuie să aibă reprezentantul său, pentru că este în prima linie angajat cu finanțele țării. De aceea, d-lor, am crezut că ar fi bine dacă în aceste două puncte esențiale se vor face amendamente.

I.7. VASILE MARCU²²⁴

Independent, orașul Cernăuți

Ședința A.D. din 29 ianuarie 1920²²⁵

[Situția economică a țăranilor din Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, țăranimea noastră din Bucovina a ajuns, din cauza târăgănării retragerii coroanelor din curs și [a] unificării valutei naționale, într-o situație economică dintre cele mai dezastruoase. Într-un interviu apărut în zilele din urmă în ziarele din capitală, d-l ministru de Finanțe [Aurel Vlad] a dat de

²²³ Art. 20 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia se referă la conducerea instituției „Casa noastră”, care funcționa pe lângă Ministerul de Domenii: „Va fi condusă de un consiliu compus din cinci membri, dintre care unul va fi numit de Ministerul de Agricultură, doi de Directoratele din Basarabia, de Finanțe și de Justiție, câte unul de la fiecare și doi aleși în fiecare an de Congresul delegaților țărani și proprietari în comisiile județene”. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 955.

²²⁴ Dr. Vasile Marcu s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României. A făcut parte din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. A deținut portofoliul Afacerilor Sociale și ale Alimentației Publice în guvernul Bucovinei, ales de C.N.R. la 12 noiembrie 1918. De asemenea, a făcut parte din delegația care a prezentat la Iași moțiunea Congresului general al Bucovinei de unire a provinciei cu România. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 142, 151, 167.

²²⁵ D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 369.

cunoscut că, din cauze tehnice, deocamdată retragerea din curs a acestor coroane va întârzia, un fapt care a produs o neliniște mare la populația bucovineană. În aceeași situație se află și basarabenii, care au aceleași greutăți cu rublele lor de acolo. Adresez d-lui ministru de Finanțe în această chestiune o interpelare și vă rog, d-le președinte, să binevoiți a interveni să se fixeze o zi de către d-l ministru de Finanțe spre a răspunde, cu care prilej să pot dezvolta pe larg interpelarea aceasta pe baza datelor statistice și a documentelor ce-mi stau la dispoziție.

D-le președinte, mai am o comunicare. D-lor deputați, cât timp țărișoara noastră scumpă, Bucovina, a fost despărțită și ruptă de la sânul mamei ei, țărani din Bucovina puteau trece frontiera austriacă ca să-și cumpere pâine din Regatul Vechi. Astăzi, când granițele acestea care ne despărțeau au căzut, țărani noștri nu mai pot trece granița ca să-și cumpere pâinea necesară. Recolta din Bucovina a fost una dintre cele mai rele în anul acesta; țărani, trecând în Vechiul Regat, în județele Botoșani, Dorohoi, Suceava, pentru a cumpăra acea pâine, de câte 20–30 kg, jandarmii care, totuși, sunt la frontieră, confiscă totul. Și se întreabă țăranimea aceasta necăjită din Bucovina, cum se poate ca atunci când Bucovina gema sub stăpânirea străină și era despărțită prin granița Austriei, ei puteau trece în Regat ca să cumpere pâine, iar azi, când această graniță a căzut, nu mai pot să treacă să cumpere pâinea aceasta în Regatul Vechi. Întreb pe d-l ministru al Industriei și Comerțului [Victor Bontescu], căruia îi este supusă și Direcția Generală a Aprovizionării, oare îi este cunoscută situația aceasta? Și ce crede d-sa a dispune pentru ca în inimile țăranilor noștri să nu se încuibă gândul că atunci când granițele au fost desființate sunt într-o situație mai grea de cum a fost mai înainte. Îl rog pe d-l ministru al Industriei și Comerțului să binevoiască a dispune ca granițele economice, a căror menținere e departe de a contribui la unirea completă la care năzuim, să cadă odată pentru vecie.

Sedința A.D. din 16 februarie 1920²²⁶

[Problema retragerii coroanelor și cea a unificării valutei naționale]

D-le președinte, d-lor deputați, când m-am hotărât să adresez guvernului o interpelare în chestiunea retragerii coroanelor și a unificării valutei naționale, mi-am dat foarte bine seama că departe de a aduce prin interpelarea aceasta o soluție practică, voi răpi Camerei numai timp prețios. Suntem doar martori cum la tribuna aceasta se perindă pe fiecă zi interpelări și comunicări care nu contribuie întru nimic la consolidarea acestei Camere, pentru munca grea ce se așteaptă de la noi întru așezarea temeliiilor trainice acestei țări, ci răscolesc numai resentimente și dezlănțuiesc patimi, care stânenesc astfel lucrările Parlamentului. [...] Am făcut, totuși, interpelarea aceasta, pentru că la noi situația este foarte critică, prin aceea că în Bucovina, de fapt și de drept, avem două valute, ceea ce în Transilvania nu este. Noi avem o valută a administrației Bucovinei – coroana, rămasă moștenire de la administrația austriacă și altă valută, a Căilor Ferate, a Poștei și a Vămirilor – leul românesc. [...] Între aceste două valute se dă o luptă clandestină. Și cum azi lumea apreciază mai bine leul decât coroana,

²²⁶ Idem, nr. 38, 18 februarie 1920, p. 576–577.

după legea cunoscută a lui Gresham²²⁷, coroana rămâne stăpână, iar leul, ca monedă mai bună, apucă calea pribegiei în țări străine, pentru a apăsa acolo cursul leului. [...]

D-lor, când a intrat armata română eliberatoare în Bucovina, cursul sau relația între leu și coroană era cam egal, *al pari*. Și atunci s-a stabilit, pentru deprecierea coroanei, un curs forțat de unu la doi. Cursul acesta la oficiile publice s-a observat cât timp coroana era mai bine în curs decât leul, cât timp nu ajunsese coroana să scadă sub 50 de bani. Îndată, însă, ce coroana, sub influența străină, a fost depreciată în favoarea leului, când cursul acesta a ajuns sub 50 de bani, atunci nu se mai observa la oficiile noastre publice cursul acesta forțat, ci se cerea plata în lei.

S-a ordonat, printr-un decret-lege, ștampilarea coroanelor, pentru a fixa stocul de coroane care se află pe teritoriul Bucovinei și Transilvaniei. Ștampilarea aceasta s-a făcut – să mă ierte guvernul – cam prea în grabă, prea pripit și prea ușuratic, fiindcă s-a ștampilat cu o ștampilă care foarte ușor se poate contraface. Administrația Bucovinei propusese să se facă o ștampilare mai eficace, care însă n-a fost acceptată de către guvernul central. Și ce s-a întâmplat? Imediat după ștampilare au început a curge în Bucovina coroane din Galiția și din Viena; nu mai eram noi stăpâni în Bucovina ca să dictăm cursul, relația dintre coroană și leu, ci piața străină, Viena și Polonia ne dictau cursul acesta. Fiind acolo cursul leului e foarte ridicat, era clar că se găseau speculanți, care încercau să introducă în Bucovina coroane, pe care le ștampilau și în străinătate cu aceleași ștampile [pe] care le-am avut noi și căutau să scoată din țară leul. Ei bine, coroanele care s-au introdus ulterior, nu s-au introdus contra mărfurilor, ci s-au exportat absolut numai contra valutei românești, contra leului. Contrabandele acestea, cu toată severitatea controlului la frontierele Bucovinei, nu s-au putut împiedica. Amintesc numai un caz cu trenurile de repatrieri, cu care speculanții, făcând găuri în mobile și introducând lei în mobile, exportau astfel valuta românească în străinătate. Nu vreau să vorbesc nici de un fel de contrabandiștii privilegiați, care fără control puteau trece frontierele și exportau valuta noastră în străinătate, introducând coroane la noi. [...] Așa am ajuns în Bucovina cu coroanele fals ștampilate atât de departe, căci după ce coroanele bine ștampilate alungaseră de pe piață leul, astăzi coroanele fals ștampilate aruncă de pe piață coroanele bine ștampilate. Și noi în Bucovina am avut destui lei. I-a adus armata, s-au plătit lefurile funcționarilor în lei, au venit comercianții și au adus lei. Lei ai aceștia au dispărut și azi dispar coroanele bine ștampilate și pe piață nu se găsesc decât numai coroane fals ștampilate. Și unde se găsesc aceste coroane fals ștampilate? Nu în mâinile acelora care au falsificat ștampilarea, ci numai în mâinile acelora neștiutori de carte, cum sunt țărani noștri. Azi pe piața Cernăuților vezi țărani care umblă plângând cu bancnote în mână și nu știu ce să înceapă cu ele, neprimindu-le nimeni ca plată.

Starea aceasta nu se poate suferi mai departe. S-a ajuns atât de departe, că bănci mai însemnate din București nici nu vor să primească bancnote austriece, de teamă că sunt rău ștampilate. Pentru ștampilarea aceasta, administrația din Bucovina nu este de vină; se ștampilează azi în Galiția, ca și aici, în București. Pentru a evita

²²⁷ Autorul acestei legi a fost Thomas Gresham (1519–1579), financiar englez, creatorul Bursei Regale din Londra (1571). Conform acesteia, „moneda proastă alungă moneda bună” (dacă două monede cu aceeași valoare de schimb circulă concomitent, cea considerată a avea o valoare intrinsecă mai mică tinde să elimine moneda cu valoare intrinsecă mai mare, datorită tendinței de a fi teaurizată); accesat online (10 februarie 2014) <http://dexonline.ro/definitie/Gresham>.

lupta aceasta între cele două valute în Bucovina, administrația Bucovinei a cerut de repetate ori ca decretul-lege care prevede ca [și] cursul forțat de unu la doi să se observe la oficiile statului, a intervenit ca atât Căile Ferate, cât și Vămile și Poșta să primească pentru taxele ce le percep coroana în relație de la unu la doi. D-l ministru de Finanțe care a fost înainte a binevoit să dea o astfel de ordonanță către oficiile din Cernăuți. Până în ziua de astăzi, dispoziția aceasta nu s-a observat. Ceva mai mult, am putut constata că vămile au primit ordin să primească cu acest curs oficial valuta în coroane, ceea ce ar ușura foarte mult la noi situația. A urmat acestui ordin un timp oarecare, primind coroane. Când să depună coroanele încasate la oficiul din Botoșani, șeful de acolo nu i-a primit coroane, pentru că a spus că nu are ordin de la București. Și astfel, vameșul din Cernăuți stă cu coroanele în casă, iar urmarea a fost că din nou la vămile din Bucovina taxele se primesc numai în lei.

Or, d-lor, puteți să vă închipuiți ce suferă țaranul nostru când vrea să facă o călătorie de la munte la Cernăuți. Se prezintă la casă cu coroane; coroanele nu se primesc și trebuie să caute lei. La casă se află imediat un misit²²⁸, care cu patru coroane sau cu cinci îi vinde un leu. Dacă vrei să cumperi o marcă poștală, nu găsești nicăieri în oraș, trebuie să te prezinți la poștă și la poștă același lucru: nu-ți primește în coroane, trebuie să dai lei și, neavând lei, se prezintă imediat un misit care îți dă aceștia în contra unei depreciere a coroanei în măsură foarte mare. Ba mai mult, un nonsens, care rezultă din această dispoziție oarbă – aș putea zice –, dacă trimiți o marfă din Transilvania la Bucovina, în Transilvania fractul²²⁹ se calculează în coroane; când ajunge la Palanca, se transformă în lei, pe cursul de unu la doi. Prin urmare, dacă ai de plătit un fract de 3 000 de coroane, se transformă la cursul de 1 500 de lei. Ajuns la Cernăuți, trebuie să plătești fractul cu adaosul de la Palanca la Cernăuți în lei. Trebuie să mergi pe piață să cumperi lei și aici 1 500 de lei trebuie să-i cumperi cu 4 500 de coroane și în loc de fractul calculat în Transilvania pe 3 000 de coroane, trebuie să plătești în Cernăuți 4 500 de coroane. Acestea sunt efectele dublei valute din Bucovina: lupta între două administrații: una locală în Cernăuți și una supusă de guvernul central din București.

(I. Răducan: Prin urmare, sunt trei granițe în interiorul țării, granițele valutare nenorocite.)

Absolut exact, d-le Răducan și [aceasta] dovedește mai mult necesitatea rambursării coroanelor și [a] unificării valutei. Am voit să expun toată chestiunea aceasta a retragerii coroanelor și din punct de vedere al Tratatului de Pace. D-l Lăpădat²³⁰ a făcut-o, însă, atât de excelent, că pot să renunț la expunerea aceasta.

²²⁸ Misit, misiți (inv., din gr. mod. mesitis) – trimis, emisar; intermediar, mijlocitor, samsar. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 826.

²²⁹ Fraht, frahturi (din germ. Fracht) – document de transport (scrisoare de trăsură) care însoțește o marfă transportată pe calea ferată și în care se menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, stația de destinație și taxele respective; sumă (taxă) plătită pentru transportul mărfurilor pe calea ferată. *Ibidem*, p. 497.

²³⁰ Ion I. Lapedatu, economist, om politic; membru de onoare al Academiei Române din anul 1936. A fost, în mai multe legislaturi, deputat și senator, iar în perioada 1926–1927, ministru de Finanțe în guvernul condus de Al. Averescu. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 și la alcătuirea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, în cadrul căruia a deținut funcția de secretar al Resortului Financiar. A făcut parte, în calitate de specialist în probleme economico-financiare, din delegația guvernului român la Conferința Financiară Internațională de la Bruxelles; a fost membru al delegației române de lichidare a datoriei postbelice de la Budapesta și delegat în Comisia Reparațiilor de la Paris. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 464–465.

Scopul expunerii mele este să atrag atenția guvernului asupra greutăților care sunt în Bucovina. De aceea rog pe d-l ministru de Finanțe să binevoiască, spre liniștirea opiniei publice din Bucovina, să ne declare ce măsuri pregătește pentru unificarea valutei și retragerea coroanelor și, mai ales, ce măsuri urgente are de gând să ia pentru a înlătura situația critică în care se află Bucovina din cauza acelor două valute. Cel puțin să fie Bucovina la fel tratată cu Transilvania, unde a rămas ca unică valută numai coroana, nu ca la noi, două valute, între diferite oficii. Pe de altă parte, trebuie clarificată situația insuportabilă creată prin falsificarea ștampilării. Acestea sunt cele două chestiuni mai ardente, până ce vom ajunge să ne unificăm valuta. După Tratatul de Pace, toate coroanele care se află pe teritoriul României Mari vor trebui ștampilate, retrase și rambursate; în consecință, trebuie să admitem că toate coroanele care se aflau astăzi, bine ori fals ștampilate, trebuie să le recunoaștem.

În timpul din urmă, în Cernăuți nu se mai putea face din cauza aceasta nicio plată și Prefectura poliției din Cernăuți, intrigată de situația aceasta, a făcut o descindere la cinci bănci și a confiscat toate notele fals ștampilate; or în Bucovina, astăzi, cum și pretutindeni, nu aflați un om care să poată constata cu exactitate ce este fals și ce este bine ștampilat. De aceea și măsura aceasta trebuie să se ridice și fie că se va face o ștampilare nouă, care este prevăzută în Tratatul de Pace, acum sau mai târziu, astăzi trebuie să se admită că toate notele Băncii austro-ungare care se află pe teritoriul României Mari trebuie să fie egal tratate în curs, fie ele bine ștampilate, fie ele rău ștampilate sau chiar neștampilate.

D-lor, chestiunea aceasta este atât de gravă, cum se prezintă în Bucovina, încât impune soluții grabnice și în numele bucovinenilor adresez d-lui ministru de Finanțe rugămintea ca să binevoiască a studia chestiunea aceasta cât mai repede și a ne da soluții care să ne readucă iarăși o funcționare normală în viața noastră economică.

I.8. AUREL MORARIU²³¹

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț

Ședința A.D. din 4 februarie 1920²³²

[Acțiunile generalului Eduard Fischer în Bucovina]

D-le președinte, onorată Cameră, chestiunea pe care voiesc să o aduc astăzi înaintea d-voastre este o chestiune pe care o consider ca fiind o continuitate a expunerilor

²³¹ Aurel Morariu (1886–1945), jurist. Urmează, la Cernăuți, liceul și Facultatea de Drept, obținându-și licența în anul 1909. Și-a susținut doctoratul la Universitatea din Praga (1914). A avut contribuții în studiul dreptului și a culturii bucovinene, militând pentru apărarea drepturilor românilor. Este autorul unor lucrări referitoare la: *Organizarea funcționarilor publici* (1920); *Cazul inspectorilor diecezani din Bucovina* (1923); *În chestiunea Fondului religios al Bucovinei* (1923); *La zece ani de la izbucnirea marelui război* (1924); *Un capitol din viața pribegilor bucovineni* (1926); *Unificarea legislativă* (1931); *Bucovina (1774–1914)* (f.a.) ș.a. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 78.

²³² D.A.D., M.O., nr. 30, 6 februarie 1920, p. 399–407.

și lucrurilor pe care le-a arătat înaintea d-voastre d-l deputat Bălănescu în chestiunea despăgubirilor de război²³³. Și, deși chestiunea despre care vă voi vorbi are un caracter

²³³ După încheierea Primului Război Mondial, problema reparațiilor și a despăgubirilor de război a stat în atenția statelor europene, care au participat la negocieri pe această temă între anii 1920 și 1932. Poziția României a fost exprimată încă din aprilie 1919, când C. Danielopol a cerut ca statelor agresoare să li se impună, prin prevederi ale tratatelor de pace, plata contravalorii tezaurului depus la Moscova. Această cerere a fost respinsă. De asemenea, au fost emise două Decrete-legi referitoare la constatarea și evaluarea despăgubirilor de război (nr. 1 656/28 aprilie 1919) și la înființarea Serviciului despăgubirilor de război (nr. 1 852/12 mai 1919). În ceea ce privește despăgubirile de război, tratatele de pace încheiate cu Austria și Germania nu au stabilit suma totală a acestora și nici cotele ce se cuveneau diferitelor țări, printre care și România. Aceste chestiuni au fost reglementate de către o comisie interaliată, Comisia Reparațiilor, formată din reprezentanții S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Belgiei, care nu au luat în considerație interesele României. În privința Austriei, Tratatul de Pace (vezi Documentul nr. 6.1.) conținea prevederi referitoare la obligativitatea statelor nou formate sau reîntregite de a prelua o cotă-parte din datoria publică a acestei țări, fără a fixa valoarea globală a despăgubirilor, cota-parte, termenul și modalitățile de plată, acestea urmând a fi stabilite de către Comisia Reparațiilor. România trebuia să preia 500 milioane coroane aur din datoria fostei Monarhii Habsburgice și să plătească un miliard coroane aur, reprezentând contravaloarea bunurilor statului austriac și maghiar rămase pe teritoriul Bucovinei și al Transilvaniei. „Cota de eliberare” a fost fixată la 230 milioane franci. Deși România a avut pierderi de 72 miliarde lei aur, Comisia Reparațiilor i-a recunoscut doar 31 de miliarde. Aceasta a fixat drept cotă-parte a datoriei publice a României față de Austria suma de 4 637 200 de coroane și 35 814 374 de mărci. De asemenea, țării noastre i-a fost repartizată, din datoria austriacă, suma de 4 995 300 de coroane. La 28 august/10 septembrie 1919 a fost semnat, la Saint-Germain, un „Aranjament” privitor la cheltuielile de eliberare a teritoriilor fostei Monarhii Austro-Ungare, potrivit căruia România, alături de Polonia, Cehoslovacia și Regatul sârbo-croato-sloven, trebuiau să plătească sume al căror total nu trecea de 1,5 miliarde franci aur. Un alt acord („Aranjament internațional”), la care au aderat România și Austria, încheiat la 17/30 iunie 1920, la Berna, se referea la conservarea și restabilirea drepturilor de proprietate industrială afectate de Primul Război Mondial. Prin Acordul de la Spa (3/16 iulie 1920), țării noastre i s-a atribuit cota doar de 1% din totalul reparațiilor germane; de asemenea, România trebuia să primească 10,55% din reparațiile orientale, exigibile de la Austria, Ungaria și Bulgaria, însă obligațiile acestor țări au fost amânate pentru o perioadă de 20 de ani. O altă etapă în procesul soluționării problemei despăgubirilor de război a fost cea a Conferinței de la Viena, din 19 martie 1923, care stabilea modalitățile prin care fiecare stat succesor trebuia să achite cota ce i se cuvenea. Guvernul român a emis o declarație, în care afirma că „înțelege ca obligațiile fostelor state inamice, stabilite prin tratate, să fie executate în prealabil celor puse în sarcina aliaților”, refuzând semnarea protocolului. Nu a fost semnat nici protocolul care prevedea formarea unei Case comune a detentorilor de rente austriece și ungare, încheiat la Conferința de la Innsbruck (23–29 iunie 1923). În cadrul Conferinței statelor moștenitoare ale fostului Imperiu (Viena, 28 ianuarie – 3 februarie 1924) s-a hotărât ca România să primească 5 254 958 coroane aur, reprezentând ultimul avans din cota ce i se cuvenea pentru coroanele schimbate. De la Banca austro-ungară în lichidare, statul român a mai primit suma de 54 milioane coroane aur. Pe baza acordului încheiat la 14 martie 1922, România trebuia să mai primească încă 10 milioane coroane aur. La Conferința de la Paris (23–24 iunie 1924), unde România a refuzat din nou semnarea actului final, Austria a primit un moratoriu de 20 de ani pentru plata datoriilor de război, din care 10,55% reveneau României, care avea de plătit 17 286 300 mii lei datorii și de primit doar 5 615 000 mii lei. În anul 1925 s-a încheiat o convenție între România și Austria pentru reglementarea datoriilor și creanțelor în coroane austro-ungare, datoriile urmând a se plăti la cursul de 50 de lei pentru 100 de coroane. Acorduri privitoare la problema despăgubirilor de război s-au semnat și în anii 1924 (Planul Dawes), 1929 (Planul Young), 1930 (Conferința de la Haga). Ultima conferință în care s-a abordat această problemă a fost cea desfășurată la Lausanne (16 iunie – 22 iulie 1932). Analizând toate aceste acorduri, constatăm faptul că România nu a primit din partea niciunuia dintre statele inamice suma integrală a despăgubirilor ce i se cuveneau. În timp, datoria acesteia a crescut, iar creanțele asupra foștilor inamici s-au redus – creanțele germane au fost diminuate, iar cele ale Austriei, Ungariei și Bulgariei au fost, în mod repetat, eșalonate. D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2742; Florin Șinca, *Relații româno-austriece (1918–1938)*, București, RCR Editorial, 2013, p. 56–62; Emil Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919–1932). Activitatea diplomației românești în problema reparațiilor de război (contribuții)*, Iași, Editura Junimea, 1976.

specific al ei, precis, local, bucovinean, totuși cred că poate să intereseze opinia publică a întregii țări românești și este timpul ca asupra unor anume lucruri petrecute în Bucovina înainte de unirea ei cu țara mamă să se discute și în plin Parlamentul României Mari. Dacă din felul expunerilor și din datele absolut precise pe care voi avea onoarea să le aduc înaintea d-voastre se va desprinde oarecum impresia că chestiunea aparține poate prea mult unui domeniu teoretic, atunci vă rog, onorați domni, să aveți răbdare și, ascultând expunerea până la sfârșit și văzând care este concluzia la care ajung, să urmăriți și să vedeți că ne găsim în fața unei chestiuni de interes imediat practic, mai ales pentru noi, bucovinenii.

De un an de zile Bucovina este liberă, de un an și mai bine Bucovina este eliberată prin jertfele enorme ale fraților și, mai presus de toate, ale fraților din Vechiul Regat. Bucovina noastră se bucură de această libertate, de care de aproape de un secol și jumătate dușmanii noștri haini au privat-o, dușmani astăzi prăbușiți după urma îngâmfmării lor și [a] tendinței de a stăpâni și cotropi lumea. Poporul bucovinean, nesfârșit de fericit pentru unirea sa cu Patria Mamă, se apropie de Vechiul Regat românesc, căruia îi datorește libertatea sa de azi cu dragoste, cu toată sinceritatea și cu acea încredere cu care copilul se apropie de bunul său părinte. Și cred, onorată Cameră, că nu este o formă convențională pe care o îndeplinesc când rostesc aceste cuvinte de la această înaltă tribună, ci este o datorie pe care, în sfârșit, noi, bucovinenii dezrobiți, trebuie să ne-o facem, dând expresie convingerii și recunoștinței noastre că meritul d-voastre – și aici mă adresez d-lor deputați din Vechiul Regat – este enorm de mare în câștigarea libertății, după care noi un secol jumătate am jelit. În adunările pe care le-am avut în timpul vacanțelor de iarnă cu alegătorii noștri în diferite părți ale Bucovinei dezrobite, am înțeles și am văzut că în conștiința poporului bucovinean este adânc înrădăcinată această conștiință a datoriei sale de a fi mulțumitor față de Vechiul Regat pentru libertatea și vrednicia la care bucovinenii au fost chemați acum. Și, d-lor, recunoștința noastră se îndreaptă mai întâi către capul statului român care, cu vitejie și cu înaltă prevedere, a condus destinele neamului românesc, pentru ca să-l aducă la aceste zile de mare și luminoasă glorie. Nu mai puțin mulțumitori suntem acelor cărmuitori și sfinți ai tronului românesc care, veghind cu bună grijă și cu cinste asupra intereselor obștii românești de pretutindeni, au avut aceste frumoase rezultate pe care azi cu toții le sărbătorim și nu e mai puțin adevărat că numai prin destoinicia și prin nesfârșita, admirabila trăinicie a armatei române s-a putut înfăptui minunea care se cheamă azi idealul românesc.

D-lor deputați, în frunte cu Vechiul Regat român, românismul de pretutindeni a fost chemat la grele jertfe în timpul acestui război care de curând s-a încheiat. O zicătoare românească zice, și probabil că înțelepciunea poporului român sintetizează prin acest proverb timpurile de urgie și suferințe prin care a trecut în cursul veacurilor, „pe acela pe care Dumnezeu îl iubește, mai întâi îl pune la grea încercare”. Noi am trecut cu toții prin cele mai grele încercări și dacă Vechiul Regat a jertfit din sângele, avutul, din puterea și floarea tineretului său atât de mult, n-a lipsit și jertfa pe care a trebuit să o dea și provinciile robite de un dușman hain, care a căutat să ne stoarcă în toate chipurile, nu a lipsit și jertfa Ardealului, Bucovinei și a Basarabiei. D-lor deputați, expunerea mea se va ocupa de o parte din aceste jertfe pe care Bucovina, silită, forțată, a trebuit să le aducă, și expunerea de azi se va ocupa, mai ales, de capitolul tragic,

în adevăr, pe care l-a înscenat și cu diabolică măiestrie l-a dus la capăt fostul general Fischer²³⁴, comandantul jandarmeriei din Bucovina.

De la începutul războiului mondial, din vara anului 1914, Austria, care pornise un război extern împotriva statului rus și a celorlalți aliați ai noștri, a inaugurat și un război intern împotriva populației civile de diferite naționalități, după provinciile în care acele naționalități locuiau. În Bucovina, războiul intern se ducea mai cu deosebire și cu mai multă strășnicie împotriva poporului românesc și a celui ucrainean. Din datele pe care voi avea onoarea a le arăta înaintea onoratei Camere veți vedea, d-lor, o parte din tragedia care, de la iunie 1914 și până la prăbușirea statului austro-ungar, s-a desfășurat sângeros pe cuprinsul întregii Bucovine. Îmi voi lua libertatea, d-lor, să citesc câteva date, rezumând numai cele mai caracteristice și mai atipice, pentru ca, ilustrând ceea ce s-a petrecut în Bucovina, să ajung la concluziile pe care voi avea onoarea să le desfășor.

Capitolul întâi al expunerilor mele se ocupă de așa-numitele arestări, deportări, confinări, adică deținerea în lagăre de internați, în împrejurări mai puțin severe decât a unei internări propriu-zise, de confiscări, distrugeri de averi particulare și de condamnări la ani de zile de pușcărie. Încep acest capitol al expunerilor mele citând, cum am zis, doar numai cazurile mai caracteristice. La 30 august 1914, plutonierul de jandarmi din Doroșăuți, județul Zastavna, îl arestează pe preotul George Dracinschi și fiica sa, Vera, în etate de 16 ani. Vina acestor oameni era: preotul bănuie de rusofilism, iar fiica sa de crima de les-majestate. Amândoi au fost ridicați și deportați. În timpul escortării au fost maltratați în chipul cel mai grozav. Mai ales în orașul Stanislau, din Galiția, poporul evreiesc și-a bătut joc de ei, scuipându-i, huiduindu-i și lovindu-i, de-i umplu sângele. Domnișoara Dracinschi a suferit grozava insultă de a fi târâtă de păr pe străzile civilizatului Stanislau, rănindu-și grav mâinile. Și toate acestea se petreceau – scrie preotul –, în hohotele și huiduielile poporului patriot austriac, „fără ca garda care ne escorta să fi luat cea mai mică măsură pentru scutul nostru”. Din Stanislau, preotul Dracinschi și fiica sa au fost transportați, împreună cu alți 700 de nenorociți, prin țara unghurească, peste Sătmăr, până la tabăra internalilor din Thalerhof²³⁵. Aici au fost supuși unui regim de sălbatică teroare. Comandantul

²³⁴ Eduard Fischer (1862–1935) a fost comandantul Jandarmeriei din Bucovina. A avut o carieră militară, fiind distins cu numeroase ordine și medalii militare. Din anul 1915 a fost general maior. În octombrie 1927 a primit titlul de Cavaler al Ordinului „Maria Terezia”. Este autorul unor lucrări cu caracter geografic și care privesc istoria războaielor din Principatul Moldovei. În anul 1899, i-a apărut, la Cernăuți, lucrarea *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde, verfaßt anlässlich des 50jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k.u.k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherrn durch die k.u.k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos* (Bucovina. O descriere istorico-geografică generală, alcătuită cu prilejul jubileului glorios de 50 de ani de domnie a Maiestății Sale Apostolice, prea milostivului nostru împărat și comandant suprem al armatei, cu sprijinul Comandamentului Național al Jandarmeriei cezaro-crăiești). În 1935 și-a publicat, la Viena, cartea de memorii *Krieg ohne Heer: meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* (Război fără armată: apărarea Bucovinei de către mine împotriva rușilor). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 377.

²³⁵ După izbucnirea Primului Război Mondial, autoritățile austriece au înființat mai multe lagăre de internare pentru populația civilă bănuie de acte de trădare față de Monarhia Habsburgică. Acestea erau situate în provinciile germane din vestul Monarhiei Austriece. După înființarea curților marțiale (prima dintre ele și-a început activitatea în septembrie 1914 și a funcționat la Cernăuți, Gura-Humorului

de pe atunci al lagărului, colonelul Stadler, dăduse ordin gărzii de pază să ucidă imediat pe orice internat care ar îndrăzni să-și arate nemulțumirea sau să facă vreun gest de protestare împotriva tratamentului aplicat în lagăr internaților, că doar, încheia d-l colonel, toată afacerea nu costă decât un proces-verbal de o jumătate de coală de hârtie. Bărbați, femei și chiar copiii, indiferent de condiție și clasă socială, dormeau în corturi improvizate pe pământul înghețat. Holera și tifosul secerau zeci de oameni pe zi. În scurt timp, numărul morților îngropați sub o pădure din apropierea lagărului s-a ridicat la 2 000. În reclamația sa, preotul Dracinschi cere să fie despăgubit din averea particulară a fostului general Fischer care, zice preotul, a pricinuit dezastrul său și al familiei sale întregi, pierzând toată averea, sănătatea sa și a fiicei sale.

În comuna Șerăuții de Sus, din județul Cernăuți, au fost arestați de plutonierul de jandarmi Max Zucher, următoarele persoane: Ion a lui Iacob Mateiciuc, agricultor,

și Vatra Dornei; în Bucovina au funcționat curți marțiale și pe lângă Brigada nr. 35, Brigada „Lilienhof” și Divizia nr. 43; din martie 1915 au funcționat curți marțiale la Cernăuți și Rădăuți), în lagărele de internare erau trimiși acei cărora la acțiunea penală preliminară nu li s-a putut dovedi nimic vină. Pentru populația sârbă s-au înființat astfel de lagăre la Mostar, Arad și Doboii. Lagăre de internare pentru populația civilă au funcționat și la Gellersdorf, Wilnsdorf, Oberhollabrunn. Pentru „elementele suspecte” din Galiția și Bucovina s-a înființat, în septembrie 1914, lagărul din Thalerhof (în apropiere de Graz, capitala Landului Steyr din Austria). Complexul era format din barăci pentru cei internați aici, locuințe pentru ofițeri și soldații comandamentului și apartamente pentru cancelaria acestuia, putând adăposti până la 8 000 de oameni. La doi ani de la înființare, în 1916 s-au ridicat și barăci pentru spital, case de izolare pentru noii sosiți, o casă pentru infecțioși, un apartament de baie și un local de arest. De asemenea, s-au construit o biserică catolică și o capelă ortodoxă. Lângă acest complex se afla cimitirul lagărului. Primul comandant al lagărului a fost colonelul Stadler, secondat de căpitanul Fasching. Securitatea lagărului era asigurată de peste o mie de soldați. Primul grup de „trădători” din Galiția și Bucovina, 3 000–4 000 de oameni (preoți, avocați, țărani, călugări, femei și copii), supus inițial arestului miliar în închisoarea de la Stanislau, a sosit la Thalerhof la 4 septembrie 1914, fiind transportat cu trenul, pe ruta Sătmar–Budapesta–Graz. Până în mai 1917, când au fost sistate transporturile de deținuți spre Thalerhof (în urma interpelărilor deputaților cehi în Parlamentul de la Viena, lagărele de la Thalerhof, Mostar, Arad și Doboii au fost desființate, iar cetățenii internați au fost fie trimiși acasă, fie forțați să-și stabilească domiciliul în unul dintre orașele din vestul Monarhiei), aici au fost internați 30 000 de oameni, originari din Bucovina și Galiția; în jur de 2 000 dintre aceștia și-au găsit sfârșitul la Thalerhof. Marea majoritate a victimelor din lagărul supraaglomerat au murit fie din cauza unor epidemii – tifos exantematic, holeră, erizipel (boală infecțioasă a pielii) și dizenterie, fie din cauza violenței și a tratamentului inuman la care erau supuse. Mormintele vechi ale lagărului au fost deschise la 23 iunie 1937, când a avut loc sfințirea osuarului din cimitirul parohiei Feldkirchen (Graz), care adăpostește și osemintele de la Thalerhof. A fost alcătuită o carte a morților, unde sunt trecute numele celor decedați (1 767 persoane din Galiția și Bucovina), carte care se păstrează în cancelaria parohiei din Feldkirchen. În anul 2012, la inițiativa colonelului în rezervă Manfred Oswald, comunitatea din Feldkirchen a realizat o placă funerară în patru limbi, care amintește de faptul că între 1914 și 1917 au fost internați aici circa 30 000 de oameni din Galiția și Bucovina, iar între 1917 și 1918 au fost aduși circa 5 000 de prizonieri de război ruși. În interiorul osuarului au fost montate 20 de plăci comemorative cu numele celor 1 767 de persoane decedate în lagăr, preluate de colonelul Manfred Oswald din Cartea morților aflată în parohia din Feldkirchen. Problema numărului și a rămășițelor victimelor din lagărul de la Thalerhof încă nu este clarificată, existând presupunerea că ar mai fi și alte oseminte îngropate pe terenul aeroportului unde a fost construit lagărul. Teodor Balan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial. 1914–1918*, Cernăuți, Editura autorului, 1923, p. 57, 134–143; Georg Hoffmann, Nicole-Melanie Goll, Philipp Lesiak, *Thalerhof 1914–1936. Die Geschichte eines vergessenen Lagers und seiner Opfer* (Thalerhof 1914–1936. Istoria unui lagăr uitat și a victimelor sale), Heme, Editura „Gabriele Schaefer”, 2010.

arestat la 9 august 1914; Cornel Keiwan, învățător, arestat în aceeași zi și amândoi eliberați ca nevinovați la 3 septembrie 1915; Ion a lui Iacob Poraicu, agricultor, arestat în aceeași zi și eliberat abia după un an; Dumitru a lui Nicolae Locovei, student, arestat în aceeași zi și eliberat la 15 iunie 1915; Leonti a lui Grigore Boico, arestat în aceeași zi și eliberat după zece luni; apoi Ion Bezboroho, arestat la 1 martie 1915 și eliberat la 9 octombrie 1917, deci după doi ani și șase luni; Ștefan Poraicu, arestat la 1 martie 1915 și eliberat în martie 1918, deci după trei ani; Ilie Poraicu, arestat la 2 martie 1915 și eliberat în august 1915, după ce fusese deținut timp de șase luni în arest preventiv în temnița Tribunalului din Suceava. Afară de Ilie Poraicu, ceilalți au fost internați în tabăra de la Thalerhof, supuși celui mai neomenos regim acolo, în timp ce acasă gospodăriile și familiile lor au fost distruse.

Agricultorii Alexandru Humeniuc, Matei Dimitriuc, George Șandru, Ananie Dzurabeț, Alexandru Coican, Ion Chabaila, Mihail Lesec și Grigorie Codrean, toți din comuna Văslăuți, au fost arestați de jandarmii d-lui Fischer în toamna anului 1914, deportați în cele mai cumplite și umilitoare maltratări și insulte și internați timp de trei ani în lagărele din Theresienstadt (Bohemia)²³⁶ și Thalerhof, lângă Graz, în Styria. Tot avutul a fost prădat și nimicuit în timpul absenței lor de acasă.

La 5 iulie 1914, preotul Emilian Makowiewicz din Cernauca a fost arestat, împreună cu soția sa, de jandarmii Pokoi și Klappa. Arestarea s-a făcut din ordinul d-lui Fischer pentru simple bănuieli. În timpul transportării spre Thalerhof a fost insultat și maltrat. În orașul Graz a fost scuipat și bătut de persoane din societatea bună germană, ba chiar și de cucoane. Soția sa, internată și ea în același lagăr, a murit acolo, în urma marilor suferințe morale și fizice îndurate. Amănuntele pe care le relatează preotul Makowiewicz sunt cu adevărat senzaționale și-ți fac impresia de lucruri pe care numai în romane sau povești [le] poți afla.

În județul Siret au fost arestate, din ordinul d-lui Fischer, 186 persoane pe simple bănuieli sau denunțuri anonime. Acești oameni au fost deținuți parte în pușcăriile de pe lângă tribunalele din Bucovina, parte deportați în lagărele din Theresienstadt sau Thalerhof, făcând cu toții laolaltă 295 ani și două luni de pușcărie.

Țăranul Mihai a lui George Todosan din Ostrița a fost arestat în septembrie 1914 de plutonierul de jandarmi Dutkievici din Molodia, astăzi Cozmin, maltrat și purtat prin toate închisorile din Bucovina și Ungaria până la Muncaci și, în fine, fiind absolut nevinovat, a fost eliberat după zece luni de grele suferințe. În acest timp, toată gospodăria i-a fost prădată și distrusă.

²³⁶ La Theresienstadt (actualmente Terezin, oraș din nordul Boemiei, Cehia), Iosif al II-lea a construit, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, o fortăreață militară, una dintre ultimele fortărețe bastion din Europa (cunoscută și sub numele de Mica Fortăreață). Aceasta a servit și ca închisoare, în timpul Primului Război Mondial, aici fiind închiși cei acuzați de acte de trădare față de Monarhia Habsburgică. După izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, naștii au închis la Theresienstadt prizonieri evrei, cehi, ruși, polonezi, britanici, francezi, români, Mica Fortăreață transformându-se în lagăr de concentrare. Fiind un lagăr de tranzit al prizonierilor spre celelalte lagăre de concentrare, pe aici a trecut un număr impresionant de deținuți (144 000, dintre care 33 000 au murit; alți 88 000 de prizonieri au fost, însă, deportați spre lagărele de exterminare). Între anii 1945 și 1948 a servit și ca închisoare pentru prizonierii germani; accesat online (15 februarie 2013) <http://dli.ro/fortareata-din-terezin-republica-ceha.html>.

Învățătorul Ioan Todosan din Poieni, județul Gura-Humorului, a fost arestat pe la sfârșitul anului 1915, din ordinul generalului Fischer; a fost escortat, insultat, maltrat și internat în lagărul din Thalerhof până la finele lui iunie 1916. Și e interesant să se știe că asupra celor imputate d-lui Ioan Todosan au fost ascultați nu mai puțini de 129 de martori, care toți au certificat absoluta sa nevinovăție. Vedeți cu ce fast, cu ce lux de formalități de procedură lucrau autoritățile austriece, fără să se sinchisească de enormele suferințe ale celor arestați și deținuți.

Preotul Adrian Andronic, din Pătrăuți, lângă Suceava, a fost arestat odată cu inginerul Tit[us] Onciul, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei²³⁷. A fost maltrat și insultat în chip ordinar de plutonierul de jandarmi Pokoi. În timpul escortării de la o temniță la alta au fost insultați și loviți de populația cu monopolul patriotismului austriac, care striga (citez după scrisoarea părintelui Andronic): „Sieht an, ein Galach und ein Deputat, lovind în noi, zice părintele, ca în niște dobitoace”, adică, pe românește: „Priviți un popă și un deputat”.

Dirigintele școlar Karl Schorsch, din Vasilău, județul Zastavna, a fost arestat de jandarmul plutonier Rumygailo, în gara Verenceanca, la 4 august 1914. Escortat apoi din temniță în temniță, a fost adus la Stanislau, unde a fost cumplit maltrat de mulțime, de aceeași mulțime despre care vorbește și părintele Andronic. A fost internat, apoi, parte în Thalerhof, parte în Pulkau, județul Oberhollabrunn (Austria de Jos), până la 13 aprilie 1917.

Caracteristic e și cazul învățătorului Nicu Jemna, din Cernăuți-Mănăstereștea. Acesta a fost arestat de plutonierul de jandarmi Geliczch, în ziua de 15 octombrie 1914, în apropierea comunei Ciudei. Bănuit că face spionaj în favoarea rușilor, a fost maltrat în chip cumplit. Făcându-i-se percheziție, i s-au luat toți banii (cam 600 coroane) și, pe lângă alte hârtii, s-a găsit asupra sa și un exemplar din *Istoria românilor*, scrisă de președintele nostru, Nicolae Iorga. Atunci a fost declarat spion și condamnat la moarte prin ștreang de mai mulți plutonieri și sergenți de jandarmi. Numai intervenției întâmplătoare a unui ofițer din Vicov este a se mulțumi că omul a scăpat cu zile, fiind trimis la Comandamentul de etape din Dorna.

D-l Aurel Bulandra, student, domiciliat în Suceava, a fost arestat la 1 februarie 1916, din ordinul d-lui Fischer, de către plutonierul de jandarmi Zarembo, pentru pretinsa complicitate cu rușii. A fost internat în lagărul de la Thalerhof timp de șase luni, apoi, fiind recrutat, a fost trimis pe front; rănit, a fost declarat invalid și, în această calitate, internat în lagărul de la Gellersdorf [vezi mai sus]; în urma amnistiei din 1917 a fostului împărat Carol²³⁸, a fost eliberat. Dar, în drum spre casă, fu din nou arestat, în Lemberg, de un agent al d-lui Fischer, cu numele Schachner, evreu originar

²³⁷ Titus Onciul (1866–?), inginer, fratele lui Aurel Onciul. A urmat studii politehnice la Viena, unde a obținut diploma de inginer. După absolvire a intrat în serviciul statului, fiind comisar șef la Departamentul pentru construcții al Căilor Ferate de stat (Cernăuți). A fost deputat al curiei comunelor rurale (Suceava) în legislatura a X-a (1905–1910). În camera legislativă bucovineană a reprezentat Partidul Democrat. Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 509.

²³⁸ Împăratul Carol al IV-lea al Austriei, în același timp rege la Ungariei, sub numele de Carol I. Acesta a emis, la 17 octombrie 1918, numai pentru Austria, proclamația *Către popoarele mele*, prin care propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-un stat federal, în cadrul căruia, păstrându-se instituțiile fundamentale, urmau a fi organizate, conform dorinței naționalităților din Imperiu, state naționale autonome. Proclamația nu și-a atins scopul, fiind emisă mult prea târziu.

din Suceava. Apoi închis în temniță la Cluj timp de cinci luni și într-o temniță din Viena, așisderea în arest preventiv, timp de șapte luni.

D-l George Palamarciuc, profesor secundar la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, a fost arestat la 21 martie 1918, în urma denunțurilor agenților lui Fischer. A fost întemnițat la Suceava și apoi în Viena timp de șapte luni de zile și numai prăbușirea Austro-Ungariei i-a adus mântuirea. D-lor deputați, dați-mi voie să vă citec un pasaj din scrisoarea d-lui profesor Palamarciuc, prin care d-sa arată, în lumina adevărului, situația românilor bucovineni în acele vremuri de tristă amintire. Iată ce zice d-sa: „Pentru biroul de spionaj (Abwehrstelle), căpitanul Hintz a angajat, la îndemnul lui Fischer, ca agenți numai evrei, dintre care mai cu seamă doi, Schachner și Zappler, făceau cea mai mare batjocură de bieții români care aveau nenorocirea să fie arestați la ordinul lor. Sub influența acestor agenți a început și o mare parte din populația evreiască să ia o atitudine ostilă față de români. Nu era chip să te arăți prin oraș. Populația evreiască stupia și făcea observații malițioase la adresa românilor”.

Preotul Vasile Rudeiciuc, din Dracineț, a fost arestat de jandarmii d-lui Fischer în ziua de 28 august 1914 și întemnițat în Cernăuți. A fost eliberat de rușii care ocupaseră Cernăuțiul și a trecut în Vechiul Regat ca să scape de prigonirile pornite contra sa. În urma acestui fapt, întreaga familie a preotului Rudeiciuc, compusă din șapte persoane, a fost arestată și supusă celui mai barbar regim de prigoniri și vexații.

Învățătorul Alexandru Nastasi, din Negruleasa, a fost arestat la 20 septembrie 1914 de Jandarmeria din Siret și, legat în fiare, a fost transportat la Humor unde, pe atunci, se afla d-l Fischer. Acesta i-a făcut în persoană instrucția și l-a somat pe d-l Nastasi să primească a face spionaj în favoarea Austriei. D-l Nastasi a refuzat. Atunci d-l Fischer, foarte enervat, a decretat deportarea sa la Muncaci și de aici la tabăra din Thalerhof. Acolo d-l Nastasi a rămas timp de patru luni și, în urmă, constatându-se nevinovăția sa, a fost condamnat în Graz, până la 15 noiembrie 1915. În acest timp i-a murit nevasta și tot avutul i-a fost prădat și distrus. Tovarăș de mizerii și suferințe i-a fost, în parte, profesorul Vasile Lițu, acum deputat în acest Parlament [P.D.U., circumscriptia Dorna, județul Câmpulung].

D-l Haralambie Nichitovici, proprietar din orașul Suceava, a fost arestat la 12 mai 1918 de jandarmerie pentru bănuiala de spionaj în favorul României. A fost deportat și internat în Austria de Jos, împreună cu țăranul din Dorna, George Boncheș, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei²³⁹. Interesantă e partea din expunerea d-lui Nichitovici, unde arată cum d-sa și fostul deputat George Boncheș tăiau lemne prin păduri și săpau prin ogoarele și grădinile nemților din apropierea Vienei ca să-și câștige existența.

Preotul Ilarion Prelici, fost cooperador în Rancea, a fost arestat de comandantul Postului de Jandarmi din Rancea, cu numele Wolf, în ziua de 8 august 1914. Închis mai întâi în temnița din Cernăuți, a fost, apoi, ridicat și transportat spre Thalerhof, împreună cu alți 14 preoți, între care și doi preoți români basarabeni, și anume:

²³⁹ George Boncheș, țăran din Vatra Dornei. Deputat al curiei a III-a română în legislatura a XI-a (1911–1914). În camera legislativă bucovineană a fost, la început, independent, apoi a aderat la gruparea „apărărită” din Partidul Național Român. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 475.

preotul din Colincăuți și cel din Rachitna. În relația pe care o dă, părintele Prelici arată marile mizerii pe care le-a îndurat în lagărul de la Thalerhof. Amănuntele privitoare la viața din acel lagăr concordă cu cele comunicate de preotul Dracinschi, despre care am vorbit anterior.

Preotul Christofor Iliuț, din Fundu Moldovei, a fost arestat în ziua de 7 octombrie 1914, pus în lanțuri și mai întâi închis într-o celulă a Cazarmei de Jandarmi din Fundu Moldovei, laolaltă cu primarul acestei comune, Toader Leuștean. Abia după trei zile a fost dus la Pojorâta. Pe drum a fost batjocorit, huiduit și lovit, mai ales de evrei.

Pamfil Cuparencu, agricultor din Ropcea, denunțat de fostul primar din Ropcea, Eudoxiu Dașchievici, a fost arestat în anul 1915 de jandarmul plutonier Baumgarten. În temeiul unor mărturii false, Cuparencu a fost condamnat la zece ani temniță și a murit în închisoarea din Thalerhof, la 18 martie 1917. Au rămas în urmă nevasta și șase copii minori. Astăzi, locuitorul Andronic Mazurski din Ropcea arată că, atunci când se făceau cercetările împotriva lui Pamfil Cuparencu, el, Mazurski, fiind citat ca martor, a fost schingiuit atâta timp de jandarmul Baumgarten, până n-a confirmat pretinsa vină a lui Cuparencu. Astfel, a fost, apoi, condamnat Cuparencu.

D-l Vasile Beuca-Costineanu, fost învățător în Noua Suliță, a fost arestat de jandarmerie la 20 septembrie 1914 și dat afară din slujbă. Escortat peste Humor – Dorna – Bistrița, a fost maltratată și batjocorit, mai ales de către populația evreiască din acele părți. D-l Beuca-Costineanu arată în relația sa amănunte foarte interesante asupra felului, într-adevăr barbar, cum erau tratați cei arestați de jandarmii d-lui Fischer.

Preotul Ioan Iliuț din Voroneț [a fost] arestat de Jandarmeria din Humor la 15 iunie 1916, în urma unui denunț anonim, inspirat de cârciumarul Scheuermann din Voroneț. [A fost] insultat și maltratată în Humor, în Dorna, mai ales de populația evreiască, tratat peste tot ca un criminal. Deși achitat de Curtea Marțială din Bistrița, arestat din nou de aceiași jandarmi și iar purtat prin toate închisorile. Ajuns la Sibiu, a trăit aici sub pază până la declarația de război a României. Atunci iar a fost arestat și întemnițat în închisoarea de la Ocna Sibiului. Iată ce scrie părintele: „În Ocna Sibiului am fost închis într-un arest plin de țărani români, împreună cu femeile și copiii lor. Două zile și două nopți am stat închiși fără mâncare, huiduiți și maltratați de turbații jandarmi unguri. Sute de preoți, învățători și țărani români au fost arestați și schingiuiți în zilele acelea de groază. Mulți au fost executați pe drum sau în închisori, fără nicio judecată”. Iată, d-lor, relația autentică a unui martir al Bucovinei. Iată înfrățirea durerii și martiriului nostru cu cel al Ardealului, într-un izbândirea aceluiași ideal. De la Sibiu, preotul Iliuț a fost dus la Cluj și de aici la Praga. Abia în aprilie 1918 a putut să se reîntoarcă acasă.

D-l George Boncheș, agricultor și fost deputat al cercului Câmpulung în Dieta bucovineană, a fost arestat de jandarmi la 27 aprilie 1916 și tradus în fața Curții Marțiale din Rădăuți, care însă l-a achitat. Totuși, d-l Boncheș a fost deportat și internat în tabăra de la Wilnsdorf, județul Pöggstall, Austria de Jos, iar apoi în lagărul de la Oberhollabrunn [vezi mai sus], unde a stat până la 1 noiembrie 1917. Cauza arestării d-lui Boncheș a fost că făcuse plângere la d-l Fischer împotriva samsarilor de pe lângă Biroul economic al Comandamentului de Jandarmi nr. 13 din Cernăuți. D-l Boncheș arătase în acea plângere că agenții economici Klier,

Brodowski, Iosef Moses făceau afaceri enorme în dauna populației rurale. Daunele îndurate de d-l Boncheș de pe urma deportării și internării sale se ridică la multe zeci de mii de coroane.

D-l Vasile Lițu, profesor secundar și în prezent deputat al circumscripției Dorna, a fost, așșderea, arestat și maltrat de jandarmii d-lui Fischer și iată ce spune d-l Lițu despre acele suferințe îndurate de d-sa: „O lună după izbucnirea războiului, la 4 septembrie 1914, am fost chemat de sergentul major de jandarmi Schwarz la primărie și deținut aici. După o noapte petrecută sub baionetele a doi jandarmi, îmi declară jandarmul Schwarz a doua zi că sunt arestat și mă înterniț în arestul Judecătoriei din Dorna. Cauza arestării mi-a fost comunicată abia după zece zile și iată care erau punctele de acuzație: 1) Că am scris articole împotriva Monarhiei Austro-Ungare și a dinastiei habsburgice; 2) Că am luat parte, între anii 1906 până la 1913, la toate manifestațiile dușmănoase Monarhiei; 3) Că întrețin relații cu bărbații politici din România și, îndeosebi, cu d-l profesor Nicolae Iorga; 4) Că sunt membru la Liga Culturală; 5) Că aș fi declarat, într-o vorbire ținută la București, că dorința mea și a tuturor românilor bucovineni este să se unească cu Patria Mamă; 6) Că aș fi zis cândva că e datoria românilor bucovineni să sară în ajutorul românilor din Ardeal, atunci când aceștia se vor răzvrăti împotriva ungarilor”. Apoi d-l Lițu descrie cu amănunte tot calvarul suferințelor, insultelor și maltratărilor îndurate până a ajuns în tabăra internațiilor din Thalerhof, unde a rămas până la 10 decembrie 1914, fiind apoi continuat în Graz, până în septembrie 1917. Așșderea a fost arestat și insultat părintele profesor Dimitrie Țopa, deputat bucovinean [P.D.U., circumscripția Sadagura, județul Coțmani] în această onorată Cameră. D-nii deputați Lițu și Țopa sunt de față și pot să confirme relațiile pe care vi le dau și pe care dumnealor mi le-au comunicat mie.

Țăranul Ion Olariu din Volovăț a fost arestat în anul 1915 de plutonierul de jandarmi Pokoi, în urma denunțului unui detectiv evreu, care l-a denunțat că are un băiat care trecuse în Regatul Român. În urma chinurilor și privațiunilor îndurate, bătrânul om de 66 de ani a murit [la] scurt timp după arestare.

Țăranul Ion Bodnariuc din Ropcea a fost arestat în anul 1914 de jandarmul plutonier Baumgarten, care l-a maltrat în mod grozav. Între altele, acest plutonier de jandarmi inventase următoarea metodă de torturare. Având un câine foarte rău, îi dete drumul și-l asmuțea asupra nenorocitului Ion Bodnariuc, legat de mâini și de picioare, ca să nu se poată mișca. Bodnariuc a fost denunțat că ar fi vinovat de trădare de patrie. Denunțatorii săi au fost: fostul primar Eudoxiu Dașchievici, despre care vom mai vorbi, apoi evreii Berl și Pinkas Dermer, Jüdel Mentscher, Samson Finder, Șmil Fleischer, toți din Ropcea. A fost înternițat timp de patru ani de zile.

D-l Petre Rei, diriginte poștal și învățătorul Ioan Grigorovici, amândoi din Igești, au fost arestați la 17 septembrie 1914 de jandarmul plutonier Nicolae Kuprak. Ferecați în lanțuri, au fost escortați la Bistrița, de unde, după multe și negrăite privațiuni și înjosiri, au fost eliberați, constatându-se nevinovăția lor. Învățătorul Ioan Grigorovici a murit la scurt timp după aceea, în urma mizeriilor și lipsurilor îndurate.

Preotul Simion Voloșciuc, paroh în Văslăuți, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer, la 4 august 1914. Adus în fața sa, a fost interogat chiar de d-l general – o cinste [de] care, firește, nu fiecare arestat putea să se învrednicească. Părintele Voloșciuc a trebuit să depună la mâna d-lui general un ceas cu lanț de aur, în valoare

de 6 000 coroane pe atunci și toți banii, în sumă de 700 coroane, pe care îi avea asupra sa. După chinuri și batjocuri de tot felul, bietul om a ajuns, la 2 septembrie 1914, la Thalerhof, unde a fost internat. La 14 octombrie 1914, deci după o lună și 12 zile, a murit de mizerie. Toată averea distrusă și prădată e evaluată de familia rămasă la 150 000 coroane.

Preotul Cornel Tomovici, paroh în Zoiniace, județul Zastavna, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer la 20 mai 1916. Deținut în arest preventiv timp de un an de zile, prigonit, maltrat și lipsit de tot ce e necesar pentru existență, preotul Tomovici a înnebunit. Astăzi, acest nenorocit se găsește în casa de alienați din Graz. În urma sa au rămas soția, cu patru copii. Daunele sunt evaluate la 150 000 coroane.

Preotul Gheorghe Lanivschi, din comuna Moldova Suliței, denunțat de cârciumarul din sat, Eisig Iwanier, a fost arestat pe la mijlocul lunii august 1914 de către jandarmii Thomas Grossar și Beer pentru simple bănuieli. Suferințele îndurate de acest bun și cinstit preot român au fost grozave. Iată un capitol din epopeea suferințelor preotului Lanivschi. Citez textual după relația sfinției sale: „După câteva zile petrecute în temnițele din Cernăuți, Rădăuți și Suceava, jandarmii d-lui Fischer m-au pus în lanțuri, legat cot la cot cu un țigan, cu numele Toader Băcilă, din comuna Bădeuți. Ferecat în lanțuri, alături de nenorocitul țigan desculț și zdrențeros, am fost târât pe străzile orașului Suceava, ziua mare, la gara Ițcani, unde o imensă mulțime de jidovi și străini s-au năpustit asupra mea cu batjocuri, maltratări și bătaii, ba chiar un grănicer austriac scosese baioneta ca să mă străpungă. În această învălmășeală nimic nu auzeam din partea jidovilor, decât vorbe injurioase și apostrofări ca acestea: «Fiii noștri luptă pentru împărat, iar voi, popilor, trădați patria!» Timp de câteva ore am fost condamnat să ascult nemaiauzite sudalme și nimeni nu s-a găsit să mă ia în scut. Singura mea nădejde era că poate vreun român din Regat, din Burdujeni, văzând cele ce se petrec, va da de veste la București, arătând ce trebuie să sufere românii din Bucovina. Dar până la intervenția Bucureștilor, jandarmii d-lui Fischer și străinii de aici ne luau zilele. La gara din Hatna, batjocora s-a mărit. Aici a fost adus, așșderea în lanțuri, un alt preot bucovinean, parohul Lagadin, din Berhomet, împreună cu cântărețul bisericesc din acea comună, amândoi bănuți de rusofilism. Deci, mărindu-se ceata «trădătorilor», s-a mărit și ceata prigonitorilor noștri. Pe drum spre Dorna, am fost închiși într-un compartiment întunecat și toți ferecați în lanțuri; eram loviți, scuipați și insultați, atât de personalul trenului, cât și de lumea pe care conductorii o aducea în compartimentul nostru ca să-și bată joc de noi. La toate gărilor unde ajungeam, lume enorm de multă, adunată anume, așteaptă ca să întâmpine pe «trădători» cu insulte și huiduieli. După multe și negrăite chinuri, am ajuns la Dorna, la ceasul unu după miez de noapte. Lumea, înștiințată de sosirea noastră, ne aștepta și ne-a întâmpinat cu fluierături, huiduieli și lovituri. În Dorna am fost băgați în temniță, eu legat laolaltă cu țiganul Băcilă. Și culcându-ne pe piatra goală, nici nu puteam să-mi fac cruce și nici să-mi pun pumnii sub cap, fiindu-mi mâna dreaptă legată. Țiganul Băcilă își făcea cruce zicând: «Poate eu tot voi fi vinovat cu ceva, dar preotul acesta, de bună seamă suferă nevinovat». A doua zi, toată jidovimea și toți străinii adunați din toată Bucovina în Dorna, de frica rușilor, ne așteptau chiar de la ușa temniței în care noi zăceam nevinovați. Înnegrind toată strada, se înșiruiau în șir nesfârșit și [era] chiar cordon de paznici pentru menținerea ordinii; ca la vreo procesiune festivă se făcuse.

Când am fost scoși din temniță, s-au năpustit jidovii asupra mea bătându-mă cu pumnii, scuipându-mă și aruncând cu pietre. Pălăria și hainele îmi erau albe de scuipat ca de zăpadă proaspătă. Chiar de pe acoperișurile caselor aruncau cu pietre în noi. Martori ai acestor grozave suferințe sunt, între alții, preotul Lupășteanu și profesorul Vasile Lițu, acum deputat în Parlamentul român”. Aceasta este o parte numai a relației pe care mi-a dat-o părintele Lanivski și am citat-o textual după manuscrisul d-sale.

Întrerup aici șirul expunerilor aparținătoare acestui capitol, căci numărul cazurilor este infinit mai mare și trec la capitolul și mai interesant al execuțiilor sumare pe care generalul Fischer le-a ordonat și săvârșit în cuprinsul Bucovinei prin subalternii săi. Iată câteva din ele. Țăranul Vasile Țehanciuc, din comuna Dubăuți, de 63 de ani, căsătorit, având patru copii, a fost executat de către jandarmul plutonier Victor Bogosievici în ziua de 25 octombrie 1915, ora 3 și 45 minute după amiază. Ordinul de execuție a fost dat de d-l Fischer, prin locotenentul său de jandarmi, Spreitzenhofer, în urmă avansat maior. Fapta pentru care acest țăran a fost executat e că a refuzat să dea căruța sa pentru ajutorarea familiilor celor mobilizați și că declarase că odată ce rușii ocupă Bucovina, el nu mai recunoaște ordinele altei stăpâniri. Dar acest fapt ce se imputa lui Țehanciuc n-a fost stabilit prin martori. Execuția s-a săvârșit *brevi manu* și numai în urma unei foarte sumare anchete, asupra căreia lipsesc orice acte.

În comuna Cuciurul Mare a fost executat, în ziua de 31 octombrie 1914, Constantin a lui Casian Storoșciuc, băiat de 15 ani, născut la 27 mai 1899. Execuția a săvârșit-o jandarmul plutonier Johann Drescher, asistat de câțiva soldați și jandarmi de sub ordinele sale. Pretinsa faptă criminală ce se punea în sarcina acestui băiat era că el ar fi trădat rușilor poziții ale armatei austro-ungare, fapt pe care jandarmul Drescher îl conchidea din mărturia stoarsă prin terorizări și cumplite violențe de la doi martori minori și anume, băiatul Pentelei a lui Ion Ciornohuz, de 11 ani și Vasile a lui Ion Ciornohuz, de 13 ani. Acești martori, bătuți și amenințați de jandarmul Drescher, au depus [mărturie] că ar fi văzut la Constantin Storoșciuc trei ruble și că Storoșciuc le-ar fi comunicat lor că de acum el va câștiga mulți bani. Atâta a fost suficient ca, în contra oricărei dispoziții legale, minorul Constantin Storoșciuc să fie spânzurat. Ancheta ordonată mai târziu, în anul 1917, în urma unei interpelări în Parlamentul din Viena, a deputatului ucrainean [Elias] Semaka²⁴⁰ a dovedit completa nevinovăție a băiatului omorât de jandarmul Drescher și toți martorii ascultați în acea anchetă, ca mama celui executat, Saveta Storoșciuc, femeia Maria Chineșciuc și martorii Ion și Pentelei Ciornohuz, au arătat că numai de groaza maltratărilor neomenoase ale jandarmului Drescher și de frică ca să nu fie spânzurați și ei, au făcut depozițiile după indicațiile și dorința lui Drescher.

²⁴⁰ Elias Semaka (1866–1929), judecător la Tribunalul din Coțmani și la Tribunalul provincial din Cernăuți. A fost membru al Consiliului școlar districtual, președintele societăților „Narodnyi Dim”, „Ruska Bursa” și „Ruska Besida” din Coțmani. Deputat al curiei a IV-a ucraineană în legislatura a XI-a (1911–1914). În camera legislativă bucovineană a reprezentat Partidul Poporal Ucrainean. Între anii 1915 și 1916, a fost membru al Consiliului General Ucrainean din Viena. În anul 1918, a făcut parte din Rada ucraineană, militând pentru preluarea, de către ucraineni, a controlului asupra Bucovinei. Ulterior s-a stabilit în Slovacia, unde a activat ca jurist. Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 451, 521–522; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 379–380.

Ilie Lupașcu, agricultor din Voloca, de 28 de ani, căsătorit și având trei copii, a fost executat, la 7 septembrie 1914, în comuna Voloca, de către sublocotenentul Domanschi. Motivul execuției: pretinsă trădare. Nimic și nimeni nu dovedesc vinovăția omului. Toți martorii, ascultați după ce execuția se săvârșise, declară că au auzit vorbindu-se despre cel condamnat cutare și cutare lucru. Pe baza unor simple și foarte vagi prezumții, omul a fost spânzurat. [...] Iată, d-lor deputați, ce-mi scrie văduva Fevronia a lui Ilie Lupașcu: „În ziua de 7 septembrie 1914 au trecut câțiva soldați austrieci prin comuna Voloca și au întrebat dacă nu sunt rușii prin comuna noastră. Iar oamenii din sat au răspuns oarecum în glumă că nu-s, dar s-a dus Ilie a lui Iacov Lupașcu să-i aducă. La vorba aceasta, d-l locotenent a poruncit să-l caute pe bărbatul meu și să-l aducă la judecată, la casa pădurarului. Bărbatul meu nici nu era lipsă de acasă, pentru că avea frică de ruși și cum se afla lângă casă un nuc, iată că sosiră oamenii din sat și soldații și fără oareșcare vinovăție îl legară cu mâinile îndărăt și, ducându-l prin sat, îl ucideau cu drugi, iar ajunși în pădure, nevinovat și fără de judecată, jandarmii l-au spânzurat și m-au nenorocit pe mine, cu trei copii orfani de tată”.

Florea a lui Grigorie Olăraș și Paraschiva a lui Florea Olăraș, agricultori din Ropcea, județul Storojineț, au fost executați de jandarmii d-lui Fischer în ziua de 16 septembrie 1914, în grădina femeii Ecaterina Gheorghian, din comuna Pătrăuții de Jos, pe Siret. Iată și împrejurarea în care au fost executați acești oameni. Înaintând armata rusă pe la mijlocul lunii septembrie 1914 spre orașul Storojineț, s-a răspândit în satul Ropcea zvonul că rușii vor nimici prin foc toată pâinea adunată prin hambarele marilor proprietari. Sătenii din Ropcea se puseră, deci, în cale să ia ei din pâinea adunată pe lângă cele curți boierești și astfel și Florea Olăraș a luat o cantitate oarecare de cereale, depozitând-o în hambarul său. Primarul de pe atunci al comunei Ropcea, d-l Eudoxiu Dașchievici, a aranjat o teribilă intrigă, acuzându-l pe Olăraș de spionaj, atât la ruși, cât și, prin soli speciali, la trupele austro-ungare ce se aflau pe atunci la Pătrăuți pe Siret. Florea și Paraschiva Olăraș au fost arestați de o patrulă austriacă, condusă de jandarmi ai d-lui Fischer. Înainte de execuție au fost maltratați în mod oribil, căci martorii oculari Veronica Paladiuc din Ropcea, Anița a lui Toader Moldovan, Ecaterina a lui Alexandru Gheorghian din Pătrăuți pe Siret, spun că fețele lor erau umflate grozav, de nerecunoscut și vinete, de culoarea pământului. Întâi a fost spânzurat Florea Olăraș, iar apoi femeia, Paraschiva; și fiindcă Florea, deși atârnat de ștreang, nu murea destul de repede, soldatul Pucaci s-a urcat pe umerii săi cu picioarele, îndesându-l în jos. Martorul ocular Filip Gheorghian, viceprimarul comunei Pătrăuți pe Siret, spune că acești oameni au murit nevinovați și că Paraschiva Olăraș plângea și mereu da asigurări de nevinovăția sa și a soțului ei. Florea Olăraș a mers la moarte liniștit, demn și hotărât. Jandarmul Klappa, care i-a executat pe acești doi săteni și care mai are și alte isprăvi la fel la activele sale, a luat asupra-și și toți banii pe care acești nenorociți îi avuseseră la sine, fără a fi dat seama cuiva de acei bani. Iată, d-lor deputați, ce scrisoare am primit de la orfanul Simion Olăraș, fiul celor executați: „În anul 1914, luna lui octombrie, a arestat jandarmul austriac Klappa pe tatăl și pe maica mea, Florea și Paraschiva Olăraș, pentru că ziceau că au făcut înaltă trădare și i-au dus de la Ropcea la Pătrăuți, bătându-i strașnic cu patul puștii, ca pe niște câini. În Pătrăuți i-au

spânzurat pe amândoi, pe mărturia fostului primar Eudoxiu Dașchievici, fără de nicio judecată. Tatăl meu a avut la el 340 coroane și nu știu ce s-a făcut cu acești bani. Și fratele meu Ion și eu am fost luați la catane, că de cătănie am fost buni, iar părinții ni i-au ucis. Și am rămas și noi și frățanii mai mici orfani și cu gospodăria prădată de jandarmi și nimicită. Vă rugăm să ne ajutați”.

Țărani Ioan Ștefanovici, de 46 de ani, și George Meleanca, de 65 de ani, amândoi din comuna Cuciurul Mare, au fost executați prin spânzurare în comuna Cuciurul Mare, în ziua de 3 octombrie 1914, ora 10 și 30 minute dimineața. Fapta incriminată: pretins spionaj și les majestate. Martori sau alte probe lipsesc. Sentința de condamnare e dată în unanimitate de voturi ale patrului militar din Cuciurul Mare, improvizată în Curtea Marțială și prezidată de plutonierul districtual de jandarmi Dionisius Preussentaus. Această Curte se compunea din: un plutonier de jandarmi, șapte sergenți, un fruntaș și doi soldați. Interesant este că membrii acestei Curți au fost martorii și acuzatorii și judecătorii și călăii victimelor. Înainte de execuție, oamenii au trebuit să-și sape singuri groapa în care au fost aruncați apoi.

În ziua de 22 octombrie 1914, au fost executați prin ștreang, pe peronul gării din Hliboca, fiind atârnați câte doi de felinare, următorii oameni: Dumitru Crucico, factor poștal, de 25 ani, căsătorit; Trofin Lupuleac, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Emil Holovaci, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Vasile Vijniuc, băiat de 15 ani, pălmaș din Hliboca. Martora oculară Anița Prodaniuc, din Hliboca, fusese arestată odată cu acești patru nenorociți și a scăpat de moarte ca prin minune. Ea povestește că arestarea s-a făcut așa, din curat senin, cu prilejul unei trecătoare reînțoarceri la Hliboca a trupelor austriece, întâmplată în timpul fluctuațiilor frontului din Bucovina. Nu știe nici până astăzi pentru ce jandarmii i-au arestat și maltratat atât de grozav. Alți martori, ca Tanase Maxemiuc, Iacov Mazureac, certifică aceleași lucruri, adevărind, mai ales, modul cumplit în care au fost maltratați nenorociții oameni. Elena Holovaci, nevasta executatului Emil Holovaci, zice că abia a doua zi după execuție a aflat de moartea tragică a soțului ei, fiind chemată la îngropare. Primarul comunei Hliboca, George Nimigean, și ajutorul său, Tanase Maxemiuc, cred că cei patru inși au fost executați pentru simpla bănuială de furt. Amândoi arată, însă, că afară de băiatul Vijniuc, care era un stricat, ceilalți trei erau oameni foarte cinstiți și de ordine. Denunțul împotriva victimelor l-a făcut un anume Franz Zimmermann, un băutor și depravat care, după execuție, și-a prezentat socoteala, cerând d-lor ofițeri austrieci, probabil și d-lui Fischer, o cuvenită remunerație pentru serviciile aduse patriei.

George Ilica, agricultor din Broscăuții Vechi, 38 ani, căsătorit, a fost executat prin ștreang, prin sergentul de jandarmi Kaczkowski din Budeniți. Fapta ce i se imputa era deserțiune [dezertare] și spionaj. Acte doveditoare sau martori lipsesc. Locotenentul de jandarmi Preisser, raportând asupra cazului, la 13 iulie 1917, către Comandamentul de Jandarmi nr. 13, pe atunci în Beszterce [Bistrița] (în Ardeal), se mărginește a aduce la cunoștința d-lui Fischer că execuția lui Ilica s-a făcut în satul Budeniți în mod public, pentru a se îngrozi lumea prin exemplul dat și că execuția s-a făcut cu toată pompa (Feierlichkeit) și demnitatea (Würde).

Vasile Gosiuc, muzicant din orașul Storojineț, de 35 de ani, căsătorit, a fost executat în ziua de 20 octombrie 1914, pentru pretins spionaj, de către jandarmii

d-lui Fischer. Dosar, proces-verbal, martori sau alte dovezi lipsesc cu desăvârșire. Alexandru Handiuc, ajutor de primar din Hliboca, a fost executat de jandarmi în comuna Cupca, în ziua de 19 sau 20 septembrie 1914. Fapta incriminată: trădare și les majestate. Acte, dovezi, lipsesc. Johann Rohatynovici, cizmar din comuna Jadova, județul Storojineț, de 55 ani, căsătorit, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer, în Kutu (Galiția), în luna septembrie 1914. Fapta ce i se imputa era pretins spionaj în favorul rușilor. Dovezi lipsesc. Petre Crassovschi, agricultor din Panca, județul Storojineț, de 26 ani, a fost executat de jandarmi în comuna Kutu, din Galiția, pe la începutul lunii octombrie 1914. Fapta: pretins spionaj. Asupra acestei execuții, care totuși s-a săvârșit, nu s-a putut stabili niciun act, niciun martor, nicio precizare a faptei incriminate. Karl Kacicovschi, cizmar din orașul Storojineț, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer în comuna Pătrăuți pe Siret, în ziua de 26 septembrie 1914, pentru pretins spionaj. Țăranii George Rebarciuc din Trestiana, Vasile Dușceag din Cuciurul Mare, Nicolae Șuşinschi din Cuciurul Mare și Procopie Iațcu din Cuciurul Mare, fiind arestați de jandarmii d-lui Fischer, au fost schingiuiți și maltratați în așa fel încât, scurt timp după ce încăpură pe mâinile oamenilor generalului Fischer, au murit din cauza cumplitelor maltratări.

D-lor deputați, cazuri de felul celor arătate s-ar putea înmulți la infinit. Din cele relatate aici vă puteți convinge că, în adevăr, teroarea ce s-a dezlănțuit asupra Bucovinei a fost neomenoasă și grozavă. Acum trec la acea parte a expunerilor mele, care am credea că face oarecum continuitate în expunerea d-lui deputat Bălănescu. Este capitolul care va trata pe scurt distrugerea economică și materială pe care au săvârșit-o jandarmii austrieci în Bucovina, conduși de generalul Fischer. În această parte vreau să arăt că, pe lângă activitatea de poliție militară și, în parte, și de activitatea militară propriu-zisă față de invazia rusească, desfășurată de generalul Fischer, d-sa a mai avut și o întinsă activitate în aprovizionarea armatei austriece. La Cernăuți, d-l general Fischer instalase un întreg stat-major pe lângă comandamentul său de jandarmi și angajase o serie de oameni care serveau în această direcție. Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi din Cernăuți era condus de un evreu, Storfer²⁴¹. Acest domn Storfer a fost și autorul

²⁴¹ Berthold Storfer (1880–1944) a fost industriaș și bancher; a trăit la Cernăuți, Budapesta și Viena. A condus Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi Cernăuți, iar la sfârșitul Primului Război Mondial a fost numit consilier de război în rang de maior de cavalerie în cadrul Corpului de Ofițeri al generalului de armată Eduard Fischer. A profesat în domeniul silvic și al industriei lemnului. Din anul 1904, a fost membru al Consiliului Societății de Industrie Forestieră. În perioada interbelică s-a stabilit la Viena, unde a fost proprietarul unei bănci și al unei societăți în comandă. A fost membru al Societății „La Continental” și acționar la mai multe concerne internaționale. În 1928 a înființat o firmă de transport, iar în 1936 a fost numit vicepreședinte al unei fabrici de catifea și mătăsuri „Rudolf Reichert & Söhne” din Mährisch-Trübau. După anul 1938, s-a implicat în acțiunile de ajutorare a evreilor, înființând Comitetul de întrajutorare și de susținere a emigrației evreiești. A coordonat așa-numitele „transporturi ilegale” ale evreilor către Palestina. Până în anul 1943, Storfer a dus în Viena un trai privilegiat, deoarece autoritățile naziste aveau nevoie de el ca expert în tratativele dificile de pe piața maritimă din Europa de sud-est. Fiind deportat, a murit la Auschwitz în 1944. Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* (Război fără armată. Apărarea Bucovinei de către mine împotriva rușilor), Wien, 1935, p. 192–194; Gabriele Anderl, *9096 Leben. Der unbekannte Judenretter Berthold Storfer* (9096 vieți. Necunoscutul salvator de evrei Berthold Storfer), Berlin, Rotbuch Verlag, 2012; accesat online (15 februarie 2013) la adresa http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Storfer_Berthold.

unui proiect de colonizare a Bucovinei și am avut ocazia, cu prilejul venirii armatei române în Bucovina, să fac un fel de razie prin rafturile actelor austriece rămase de la stăpânitorii prăbușiți și să văd acest proiect de colonizare a Bucovinei, în care Storfer arată că Bucovina trebuie colonizată cu populație de altă naționalitate și că românii trebuie reduși în consistența lor etnică, pentru a se crea siguranța convenită în Bucovina față de frontierele prea apropiate ale Vechiului Regat român. Am avut ocazia să văd că acest conducător și director economic al biroului generalului Fischer era un om cu sentimente cât se poate de dușmane nouă, românilor. Și acest om conducea politica economică a Bucovinei, iar la Ițcani, în celălalt punct mai aproape de frontiera cu România, se așezase un locotenent cu numele Lönobl, care făcea legătura cu Cernăuții. Acestea erau cele două puncte principale chemate și însărcinate cu organizarea de aprovizionare a unităților militare din Bucovina și, mai ales, a comandamentului d-lui Fischer din Bucovina cu provizii, nu numai din Bucovina, ci și din Vechiul Regat. În cuprinsul Bucovinei, generalul Fischer rechiziționează, ridică averile oamenilor după bunul său plac. Dacă cineva îndrăznește să protesteze contra rechizițiilor sau să arate că organele supuse ordinelor sale și însărcinate cu aceste rechiziții procedau nedrept, era declarat dușman al Austriei, arestat și îndepărtat din Bucovina. Așa a pățit-o d-l George Boncheș, fost deputat dietal, care se plânsese generalului Fischer că agenții săi, Horn și un proprietar scăpătat, Alexandru Radovski și alții comiteau acte de ilegalitate față de populația din Bucovina. El a fost imediat arestat și trimis în tabăra de la Thalerhof. Dar, în sfârșit, în cuprinsul Bucovinei, d-l Fischer își putea permite, prin jandarmii săi, orice acțiune, pentru că era la largul său și după concepția sa de satrap, de care se conducea, găsea și puterea și tăria morală ca să procedeze față de populația civilă rămasă acasă după bunul plac.

Dar, vedeți, d-lor, acest lucru cred că interesează pe reprezentanții românismului de pretutindeni, acțiunea d-lui Fischer nu s-a mărginit numai la cuprinsul Bucovinei și tendința de acaparare de averi și de stoarcere a românilor se simțea departe de fruntariile Bucovinei, în cuprinsul Vechiului Regat. Bande întregi de contrabandiști și dezertori din armata română au fost organizate, echipate, plătite și armate de generalul Fischer și de oamenii săi, pentru că, organizându-se și trecând fostele fruntarii dintre România și Bucovina, să intre în satele mărginașe ale Vechiului Regat, să prade populația și să aducă prăzile făcute la Cernăuți, unde se împărțeau între oamenii care conduceau această sinistru acțiune. Foarte mulți grăniceri români, care păzeau fruntariile Regatului, și-au găsit moartea de glonte sau pumnalul asasinilor organizați și înarmați de generalul Fischer și ale oamenilor de sub ordinele sale. Cred, d-lor, că acestea sunt fapte care trebuie denunțate și aduse la cunoștința opiniei publice românești, pentru ca nedreptățile, crimele, abuzurile care s-au comis trebuie să-și găsească convenita răsplată. La spatele acestor bande de contrabandiști și de agenți plătiți de generalul Fischer funcționau o serie de agenți de aprovizionare, care trebuiau să claseze prăzile aduse, împărțindu-le după diferite necesități, dar care, mai ales, își vedeau de interesele lor particulare. Și iată câteva nume și e foarte caracteristic și foarte interesant a se asculta numele acestor agenți. Îmi veți permite să citesc, arătând și locul unde funcționau. În județul Suceava (din Bucovina), în comuna Uidești, erau: Efroim Ruckenstein, Hersch Brügger, David Berntal și

dirigintele poștal Moritz Brüll; apoi David Merlaub, despre care se zice că a realizat o avere de câteva milioane; Jossel Abrahamowicz și Iacob Möller. [...] Sunt date concrete. Eu nu adaug nimic de la mine. [...] La Chilișeni și Rus-Poieni: Ruchel Rachmuth, Itzig Gelber, Itzig Rachmoth, N. Rohrllich. La Hreățca, Plavalar[i], Ruș[ii]-Mănăstioara: Solomon Bernstein, Fritz Merlaub, Wolf Brügger, Hendl Rachmuth și Hersch Brügger. La Tișăuți, Mitocul Dragomirnei: Anschel Markus și jandarmul plutonier Gutwald. La Reuseni și Bunești: Moses Gelbert, Armbrüster și jandarmul plutonier Sauer. În orașul Suceava, la centru, funcționa ca om de deosebită încredere spionul Jüdel Tornschein, ajutat de [un] anume Chaim Schapira. La Vatra Dornei erau Jakob Klier și Moses Klammer etc., etc., etc. [Interpelarea deputatului a fost întreruptă de A. C. Cuza, care era interesat dacă cei enumerați mai trăiesc în Bucovina și dacă au drepturi. Răspunsul a fost afirmativ].

Pagubele care prin aceste acte de vandalism și în afară de orice legalitate au fost cauzate satelor bucovinene și celor din Vechiul Regat se ridică la multe milioane de lei. Dar, d-lor deputați, dacă citesc aceste nume, trebuie să fac o declarație de la această tribună, și anume următoarea. Sunt adânc pătruns de convingerea că de la înălțimea acestei tribune nu se pot spune decât lucruri perfect adevărate și, mai ales, lucruri care pot să fie de un folos practic neamului și țării noastre. Nicidecum nu mă preocupă dorința de a se semăna zăzania între locuitorii aceleiași patrii. Citesc numai date concrete și date istorice care aparțin trecutului de suferință al românismului pentru înfăptuirea idealului românesc. Țin, deci, să fac o mică paranteză, cu acest prilej, pentru că s-a văzut, cum a constatat și d-l Cuza, că numele celor citați sunt mai mult nume evreiești. Țin să constat următorul fapt: după prăbușirea stăpânirii austriece, în octombrie 1918 și în timpul interregnelui, până la sosirea glorioaselor steaguri românești pe plaiurile Bucovinei noastre, țărănimea din Bucovina, scăpată de teroarea jandarmului austriac, de teroarea acelora care timp de patru ani de zile își bătuseră joc de tot ce era mai sfânt și mai bun în sufletul nostru, țărănimea scăpată, în sfârșit, de această teroare, credea că a sosit momentul ca să-și ia o revanșă și să-și facă dreptate. Au pornit să-și facă sătenii această dreptate, mânați de o ură și o mânie foarte explicabilă, deși poate nedreptățită. [...] De îndată ce, însă, armatele române au intrat în Bucovina, stăpânirile s-au așezat din nou. Criminalii care voiseră să-și facă singuri dreptate au fost arestați și au fost puși la beciuri și închisori și poate trebuia să se facă așa cu dânșii atunci, pentru că prea de-aproape se înrudea acțiunea lor cu acțiunile acelora pe care noi îi detestăm și îi detestăm și astăzi, acțiunea așa-numiților bolșevici. Dar eu sunt de părere că dacă acestor țărani li se aplicaseră toate rigorile legilor în vigoare, aceeași măsură ar fi trebuit să fie aplicată tuturor criminalilor din Bucovina. Acest lucru nu s-a făcut și nu este de căderea mea să discutăm aici de ce nu s-a făcut atunci acest lucru. Vreau să constat numai că, după ce țăranii noștri, care într-o pornire de foarte explicabilă revoltă și-au luat singuri revanșa, după ce ei fuseseră arestați, după ce, din motive independente de voința autorităților bucovinene, nu se putuse rezolva mai repede chestiunea lor, de care se lipsea Curtea de Apel, care odată cu prăbușirea Austriei se desființase pentru bucovineni și Curtea de Apel fiind la Lemberg, acești oameni, [care] au stat luni de zile, parte în arestul preventiv, parte fiind condamnați, au fost înternițați de-a binelea. Dacă din motive de rezon de stat și de siguranță publică, a fost necesar ca acei oameni să fie arestați atunci, chiar și

condamnați, eu nu zic că s-a făcut un lucru rău, însă foarte bine s-a făcut dacă, cu ocazia amnistierilor de sfintele sărbători, acești nenorociți au fost propuși clemenței M.S. Regelui pentru grațiere și țin de datoria mea să mulțumesc onor guvernului pentru luarea acestor frumoase inițiative, redând societății și libertății, prin amnistiere, pe niște oameni care nu săvârșiseră altceva decât că se făcuseră ecoul unor mari nemulțumiri, care și azi încă clocotesc în inimile românilor din Bucovina.

D-lor deputați, înainte de a trece la concluzia finală a expunerii mele de astăzi și în legătură cu declarațiile pe care le-am făcut, constatând că nu sunt deloc preocupat de ideea și de gândul de a face propagandă antisemită, aș vrea să fac o mică digresiune și cer voia d-voastre pentru aceasta, spre a putea lămuri o chestiune și un punct de vedere la care eu țin foarte mult. S-ar putea și eu știu că există la noi tendința de a se interpreta vorbele pe care le-am spus în această incintă, așa cum îi convine aceluia care le dă interpretarea. Dar pentru a nu se putea spune că eu am fost mânat de alte idei, decât acelea de a aduce adevărul la lumină și de a cere o dreaptă răsplată pentru faptele fiecăruia, în orice situație ele s-ar fi săvârșit, țin d-lor să arăt că nu preocupările antisemite împotriva unor oameni de o anume rasă sau credință m-au făcut să spun lucrurile acestea în așa fel cum le-am spus eu înaintea acestei onorate Camere. [...] Și bănuiala mea se întemeiază în această direcție pe un fapt recent, pe care cred că am datoria să-l aduc la cunoștința onoratei Camere.

Îmi voi permite, deci, să citesc textual dintr-o revistă care apare astăzi la Paris și care este menită să informeze opinia publică europeană asupra lucrurilor care se petrec în cuprinsul României, ca să vedeți că este foarte aproape ideea și bănuiala mea că aceeași interpretare ar putea să dea și cuvintelor mele de astăzi, mai curând sau mai târziu, în fața ar[e]jopagului lumii, care astăzi este constituit la Paris. În publicația pariziană „Bulletin du Comité des délégations juives auprès de la Conférence de la Paix”, nr. 9, din 31 decembrie 1919, se publică pe multe coloane o lungă expunere-protest împotriva pogromurilor. În această expunere nu lipsește și un capitol privitor la România și iată ce anume se scrie despre țara noastră: „România consideră Tratatul asupra minorităților ca un petec de hârtie. De abia a trecut o săptămână de când delegații români au semnat Tratatul de Pace și deja România încearcă a-l nimici prin toate mijloacele. Guvernul român a inaugurat o campanie în contra acestui tratat”. Această campanie a găsit ecou în presa franceză. La 25 decembrie, ziarul „Les Temps” publică o notă care emană de la biroul de presă român, organ al guvernului din București, care cuprinde fraze foarte semnificative, ca cele ce urmează. „În toate cazurile, țara întreagă și toate partidele politice consideră clauzele Tratatului de Pace ca incompatibile cu demnitatea și suveranitatea statului român”. Și mai departe: „D-l Vaida-Voevod, recunoscând pe deplin nedreptatea unor anume clauze, s-a decis pentru acceptarea Tratatului, în speranța că România va produce astfel o schimbare în sentimentele ostile ale unor anume aliați și va obține prin negociații noi modificări dorite. Nota aliaților merge atât de departe, încât face și amenințări. Situația actuală se poate stabili, dat tot așa se poate ca, în lipsa oricărei modificări a Tratatului, să izbucnească mișcări periculoase. Aceste mișcări periculoase sunt pogromuri cu care e amenințată populația evreiască din România. Autoritatea română caută să provoace manifestații meșteșugite contra Tratatului, pentru a duce în eroare străinătatea”²⁴².

²⁴² Vezi Documentul nr. 6.1.

Astfel, la 26 curent, „Les Temps” publică o telegramă din București, anunțând despre Consiliul Municipal al acestui oraș [care] remisese demisia sa ministrului de Interne, pentru a protesta în contra semnării unei păci care înjosește suveranitatea noastră și demnitatea poporului român. „Dar știrea aceasta și în această formă este falsă. În realitate, Consiliul Municipal din București a fost dizolvat în câteva luni în urmă și înlocuit printr-un Consiliu provizoriu, ale cărui funcții trebuiau să ia sfârșit prin forța împrejurărilor, în urma alegerilor iminente. Este evident că s-a făcut uz de această situație, pentru a mâna Consiliul provizoriu la o manifestație în contra Tratatului de Pace. Trebuie să ne așteptăm și la alte manifestații de acest fel într-un viitor apropiat. De altfel, guvernul român nu gândește deloc a aplica Tratatul minorităților; el simulează chiar a-l ignora complet. Abordând chestia evreiască, noul președinte al Consiliului, d-l Alexandru Vaida-Voevod a declarat, în cursul recentului său discurs-program, că chestia aceasta a fost rezolvată prin Decretul-lege din 22 mai 1919 și el n-a făcut nicio aluzie la Tratatul deja semnat. Or acest Decret-lege este absolut insuficient până când, prin Tratatul asupra minorităților, chestiunea evreiască este rezolvată în întregime. Faptul ignorării Tratatului într-un punct atât de capital denotă atitudinea guvernelor române față de aceste chestiuni importante. Excese antisemite în România. Mare pericol de pogromuri. Ni se scrie din București. Agitația pogromistă organizată de vechiul guvern al generalului Văitoianu, sub pretext de propagandă contra bolșevismului, a început a aduce roadele sale. Guvernul generalului Văitoianu a lăsat să se placardeze în toate părțile mari afișe intitulate «Bestiile roșii» și face să se răspândească milioane de exemplare de broșuri imprimate în imprimăriile statului, în care se zice că numai jidanii sunt bolșevici și că trebuie să se ducă o luptă aprigă în contra lor. Toate intervențiile jidanilor din România pe lângă guvern, cu scopul de a se obține de la acesta ca el să pună capăt acestor periculoase agitații au rămas zadarnice. La Adjud, un târg moldovenesc locuit de numeroși jidani, afișele intitulate «Bestiile roșii» provoacă numaidecât excese antisemite. Locotenentul Constantinescu, comandantul militar al gării, se puse a-i ataca pe jidani ziua mare. El lovi crud câțiva, maltrată pe alții, arestă pe unii și jefui mai multe maghernițe. Președintele comunității jidovești, d-l Herman Marcovici, fu torturat. Iată numele jidanilor greu vulnerați: Crețu, Artur Rosenberg, Mayer, o bătrână doamnă Mina Goldenberg și amândoi ginerii ei. Toată populația evreiască din Adjud s-a refugiat la Focșani, capitala județului. Populația evreiască din România e foarte alarmată. Se crede că excesele de la Adjud nu sunt decât semnalul unui pogrom general, în vederea căruia partidul d-lui Brătianu și celelalte grupuri antisemite lucrează de multă vreme”. În Transilvania: „Noi am relatat deja în nr. 8 al buletinului nostru felul cum birocrăția română expulzează în masă pe jidanii din Transilvania. Toate mijloacele sunt bune pentru funcționarii români spre a se debarasa de jidani”. Iată în această materie un document interesant pe care îl publică ziarul „Mântuirea”²⁴³, care apare la București, cu data de 30 octombrie 1919: „Jidanul David Hirsch, născut la Alba Iulia (Transilvania), voind să plece la Viena spre a-și vizita familia pe care nu o văzuse în cursul celor cinci ani de război, n-a putut să

²⁴³ „Mântuirea” (București, 1919), cotidian național evreiesc. Din comitetul de redacție făceau parte: I. Sternberg, I. Botosnasky, F. Călugăreanu, Filip Finkelstein, I. Rosen, A. Schonfeld. Printre colaboratori îi amintim pe Ș. Lazăr, Diamant Max, Leon Taubman, Barbu Lăzăreanu, Mișu Weisman, Alexis Nour, A. Camburopol, Moti Rabinovici, Felix Aderca, B. Fundoianu, A. Ludo, A. Feller. Seria a doua apare săptămânal în perioada 1944–1948. Marian Petcu, *op. cit.*, p. 361.

obțină pașaportul necesar, decât semnând declarația ce urmează: «Eu, subsemnatul David Hirsch, declar că mă separ de statul român și că renunț, în consecință, la drepturile de cetățean român. Declar, în același timp, că nu mă voi întoarce niciodată în România»”.

D-lor deputați, sunt desigur în asentimentul d-voastre, al tuturor, când constat că autorii acestor născociri și defăimări a țării noastre în fața lumii sunt oameni care foarte rău servesc interesele neamului căruia aparțin. Iar de la poporul evreiesc din cuprinsul României Mari așteptăm să ia cea mai hotărâtă poziție față de acele ignobile calomnii, dezmințindu-le în mod precis și în publicitate. Căci sămânța antisemitismului aruncată din abundență de inconștiența mentorilor de la Paris nu trebuie să prindă rădăcini în țara noastră. Am ținut să aduc această chestiune înaintea d-voastră pentru ca să se vadă că atunci când în țara românească este perfectă liniște, când în această onorată Cameră s-au făcut declarații și declarații foarte simpatice, chiar din partea reprezentanților evreimii, propagandiștii de la Paris ne defaimă în modul arătat. Și trebuie să reținem faptul că declarații de acelea cum le-a făcut d-l deputat basarabean Melicsohn sunt de natură a face apropiere între noi și evreii cu care vrem să conlocuim în deplină pace și înțelegere. Dar, dacă în aceste împrejurări de liniște, de perfectă ordine în cuprinsul țării românești, oamenii de la Paris, care reprezintă acolo interesele poporului evreiesc, găsesc de cuviință să ne defaime, atunci cred că împotriva acestor manopere se cuvine ca să se ridice un glas de protestare în incinta acestei onorate Camere și un glas care să stabilească neadevărul afirmațiilor publicate la Paris. Iar cât privește amănuntele arătate astăzi în fața onoratei Camere, țin să precizez, încă o dată, că nu motive de propagandă antisemită m-au determinat să aduc aceste lucruri înaintea onoratei Camere. Aceste amănunte și date aparținătoare istoriei neamului nostru să nu fie interpretate și puse în intenția acelora care le aduc ca fiind emanate din pomiri antisemite. Aceasta am vrut să constat înaintea onoratei Camere.

Acum să-mi dați voie, în partea finală, să constat că, desigur, chiar după rațiunile legilor existente, noi nu suntem în măsură să dăm o judecată de condamnare sau de absolvire în chestiunea pe care am discutat-o. Asupra faptelor comise de generalul Fischer și ale colaboratorilor săi în cuprinsul Bucovinei, nu noi avem să ne rostim în ultimă instanță. Am atras atenția onoratei Camere asupra acestei chestiuni și îmi permit a atrage și atenția onor guvernului și, în special, d-lui ministru de Justiție [Ion Pelivan] și de Război [Traian Moșoiu], fiindcă d-l general Fischer a aparținut armatei și poate mai cade și astăzi sub prevederile codurilor militare și îi rog, din partea noastră, a reprezentanților Bucovinei, ca d-lor să dea toată atenția acestei chestiuni, pentru că chestiunea generalului Fischer pentru noi, bucovinenii, este o chestiune de importanță evident practică și de importanță de stat chiar, întrucât populația Bucovinei întregi, de la Nistru și până la Dorna, este pasionată de chestiunea aceasta. Tot poporul bucovinean așteaptă din partea onor guvernului o dreaptă soluție a ei și cere să se pună omul în fața faptelor sale, ca să se constate dacă faptele sale sunt în adevăr în sarcina sa și dacă el, așa cum le-a făcut, este vinovat de ele sau ba; să se dea sancțiunea cuvenită acelor vinovați și să se dea absolvire acelora care nu sunt vinovați de nimic. Noi știm că generalul Fischer se găsește astăzi în puterea autorităților românești și suntem informați, fără să știm în mod precis, că generalul

Fischer se petrece undeva la Iași. Cum el, prin faptele sale, pe care le-am arătat, ne aparține nouă, noi cerem să fim lămurii asupra rosturilor sale și, mai ales, cerem să știm precis în ce stadiu se găsește această chestiune. Cerem mai departe, și aceasta este propunerea concretă pe care o fac, ca din sânul acestei onorate Camere să se instituie o anchetă parlamentară, din care să facă parte și deputați bucovineni cât de mulți, dar și d-nii deputați din celelalte părți ale României Mari și care anchetă să se ocupe îndeaproape de întreaga chestiune, pe care noi, cu un termen scurt, o numim „chestiunea Fischer”, constatând toate faptele, cu toate amănunțele care se mai pot descoperi, fiindcă nici eu nu le-am avut pe toate la dispoziție. Va să zică o anchetă parlamentară, investită cu toate puterile de anchetă, să stabilească cu exactitate și cu precizie toate faptele, pentru că, pregătind materialul pentru instanțele judecătorești, să-l înainteze acestora, iar acestea, în deplină lumină și în deplină cunoștință de cauză, să-și dea verdictul asupra lor. Cerem cu toată hotărârea ca în această chestiune să se facă lumină deplină²⁴⁴.

I.9. AURELIAN MOLDOVAN²⁴⁵

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Siret, județul Siret

Ședința A.D. din 25 decembrie 1919²⁴⁶

[Drepturile țăranilor din Vicov de Sus asupra pădurii Laura]

D-le președinte, d-lor deputați, prin secularizarea mănăstirilor din Bucovina, din averile acestor mănăstiri a fost creat Fondul regional [religionar]²⁴⁷. Partea cea

²⁴⁴ Pe lângă această interpelare, Aurel Morariu a prezentat, în ședința A.D. din 3 martie 1920, un Proiect de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă (D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870). Acest proiect de lege, votat în A.D., a fost susținut de către deputații: Vasile Lițu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriță ș.a. Vezi Documentul nr. 3.5.

²⁴⁵ Aurelian Moldovan s-a implicat în viața politică în provincia după unirea acesteia cu Regatul României. A candidat la alegerile organizate în anul 1919 (județul Siret, circumscripția Siret; 2 747 voturi), alături de Teofil Constantinovici și Amfilochie Burac, din partea Partidului Democrat al Unirii, obținând un loc de deputat în Parlamentul României întregite. D.A.D., M.O., nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 40.

²⁴⁶ D.A.D., M.O., nr. 21, 17 ianuarie 1920, p. 270.

²⁴⁷ Fondul religios greco-oriental al Bucovinei (din 1821 Fondul bisericesc din Bucovina; 1870 – Fondul bisericesc greco-oriental din Bucovina; 1925 – Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei), a fost creat la 19 iunie 1783 (Ordonanța Consiliului Aulic de Război nr. 3 469/1783), în urma unor acțiuni anterioare luate de administrația austriacă. La 27 decembrie 1781, împăratul Iosif al II-lea a aprobat memoriul guvernatorului Bucovinei, Karl Freiherr von Enzenberg, din 11 decembrie 1781, care privea „încamerarea” moșiilor bisericești și mănăstirești și desființarea acestora. În anul 1782 s-a trecut la inventarierea lor și la 1 martie 1783 toate moșiile Episcopiei Rădăuți, delimitate și hotărâcite, între 9 martie și 20 iunie 1782, au fost trecute în proprietatea statului. Fondul cuprindea toate sursele de venit ale bisericilor, mănăstirilor și schiturilor, ale episcopiei de Rădăuți precum

mai mare din averile acestui Fond se compune din păduri. Țăranii aveau, însă, asupra acestor păduri anumite drepturi moștenite. Trecând la administrarea Fondului pe seama statului, administrația austriacă a găsit cu cale să suprime drepturile moștenite ale țăranilor asupra pădurilor Fondului și le-a cedat în schimb părți din aceste păduri, care au trecut în proprietatea țăranilor sub formă de păduri comunale sau sub formă de obști sătești cu drept de servitute. Dreptul de părtași la obște nu este personal, ci revine casei și gospodăriei care a intrat în obște la formarea ei, așa că numai vânzându-se casa și gospodăria întreagă, se poate vinde și dreptul de partaj la o astfel de obște.

Comuna Vicovu de Sus, din județul Rădăuți, din Bucovina, cu o populație de peste 9 000 locuitori, a primit la timpul său pădurea Laura, în întindere de câteva mii de hectare. Cele 523 de gospodării țărănești care formau pe atunci comuna Vicovu de Sus s-au constituit în obște și au administrat pădurea Laura pe socoteala lor, ce-i drept în mod primitiv, dar totuși spre folosul tuturor țăranilor din acel sat. Cam acum 25 de ani, oamenii, obișnuiți să speculeze naivitatea și lipsa de experiență a țăranilor, au început a cumpăra pe prețuri derizorii părtașii la obștea

și proprietățile acestora din toată Moldova; în total au trecut în administrarea Fondului 110 sate cu moșii și cu circa 20 de munți, păduri, poieni, heleșteie. Regulamentul duhovnicesc bucovinean din anul 1786 a reglementat statutul și caracterul Fondului bisericesc: „Sub numirea de Fond religios se înțelege întreaga avere destinată pentru întreținerea religiei. Aceste averi ale Fondului religios constau în bani gata sau în natură, adică averi mănăstirești și preoțești mișcătoare și nemișcătoare. Veniturile realizate din acestea intră cu destinație precisă în casa religioasă și se valorifică absolut prin plata cheltuielilor de întreținere necesară pentru plata personalului bisericesc și pentru școli și numai pentru binele clerului, al religiei și omenirii”. Crearea Fondului bisericesc a urmărit scopuri economico-financiare, dar și politice. Acesta a fost un „instrument național-politic”, care „a permis și stimulat colonizarea și deznaționalizarea”, favorizând fenomenul arendașiei, care a căpătat ample proporții după anul 1783. După unirea Bucovinei, statutul Fondului a fost reglementat printr-o serie de acte normative elaborate între anii 1921 și 1922. Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe din Regatul României (6 mai 1925, art. 39–43) stabilește statutul Fondului ca fundație specială de sine stătătoare, administrată de un Consiliu eparhial, sub președinția mitropolitului Bucovinei. Statul își rezerva dreptul de control prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor și cel al Cultelor. Ulterior au fost elaborate alte acte normative (1936, 1937, 1938, 1940, 1941, 1942) privitoare la regulamentul de organizare și funcționare a Fondului. Începând cu anul 1946, Fondul și-a pierdut în totalitate autonomia, iar la 11 iunie 1948 Societatea anonimă „Domeniile Bucovina” (constituită după instaurarea regimului comunist) a fost naționalizată. Prin decretul nr. 273/1949, Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei a fost desființat. Acesta a fost cel mai mare proprietar de terenuri din Bucovina, deși, de-a lungul timpului, au fost înstrăinate, prin vânzări, colonizări, exproprieri, schimburi, cumpărări, jumătate dintre moșii. În anul 1918, Fondul era proprietarul a 266 352 ha, adică 25,71% din suprafața Bucovinei (față de 63%, cât avea în anul 1786). Avera imobiliară a Fondului consta în păduri, domenii și mine. Pădurile Fondului ocupau o suprafață de 249 972 ha (225 159 ha păduri propriu-zise, 5 722 ha terenuri arabile și fânețe, 18 276 ha pășuni și 815 ha teren neproductiv), pe când suprafața întreagă împădurită a Bucovinei era de 447 868 ha. Avera imobilă a Fondului era apreciată la aproximativ 135 000 000 de coroane, iar cea mobilă la circa 20 000 000 coroane. După cel de Al Doilea Război Mondial, patrimoniul Fondului a scăzut cu 20% (aproximativ 42 810 ha teren forestier și agricol) prin cedarea nordului Bucovinei către U.R.S.S. În anul 1949, cu ocazia operațiunilor de lichidare a patrimoniului Fondului, s-a constatat că acesta deținea 192 468 ha (187 056 ha de teren forestier și 5 412 ha de teren arabil). Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, p. 194–197; Sorin-Toader Clipa, *Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui (1948–1949)*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2006, p. 42 și urm.

comunei Laura. Pe această cale, speculatorii aceștia voiau să exploateze pădurea Laura în folosul lor. Țăranii ce nu-și vânduseră părtașiile, făceau mari dificultăți acestor noi părtași de ocazie, care nu numai că nu-și puteau realiza planurile, dar riscau chiar să-și piardă și o parte din capitalul investit.

Administrația austriacă, în frunte cu guvernul Bucovinei, voind să salveze situația financiară a acelor noi industriași de lemne, s-a pus în căutarea unui cumpărător pentru toate părtașiile înstrăinate din obștea Laura și anume un cumpărător care să nu fie străin pentru țăranii vicoveni, așa ca să se poată mai ușor înțelege cu ei. Guvernul Bucovinei a avut o mare șansă găsind un consorțiu în frunte cu, pe atunci, d-l dr. Iancu cavalier de Flondor, care a făcut tranzacția cu Moses Maidanek, deținătorul pe nedrept al unui însemnat număr de părtașii la pădurea Laura. D-l Flondor a continuat cumpărarea părtașiilor pe prețuri ceva mai urcate, dar totuși derizorii. Ajungând consorțiul să dispună de majoritatea celor 525 de părtașii la obștea Laura, d-l Flondor a cerut pe cale judecătorească ca să iasă din indiviziune cu partea corespunzătoare numărului părtașiilor ce le deținea. Legea servitutelor²⁴⁸ prevede că astfel de păduri sunt indivizibile și inalienabile, dar, cu toate acestea, d-l Iancu Flondor a obținut o sentință judecătorească în baza căreia consorțiul d-sale crede a fi proprietarul acestei averi țărănești. Țăranii au fost de bună credință că vând numai dreptul de exploatare al pădurii Laura, după cum, pe vremuri, a făcut și d-l Flondor să creadă lucrul acesta, dar astăzi consorțiul d-lui Flondor este de părere contrarie. Această discuție este rămasă în litigiu încă de la izbucnirea războiului mondial. Țăranii comunei Vicov de Sus nu renunțaseră la dreptul lor în privința pădurii Laura sub stăpânirea austriacă, care a promovat în mod vădit această afacere urâtă, dar acum, când ei nu mai sunt străini în țara lor, nici nu le poate intra în cap gândul că nu [1] se va face dreptate. De la actualul Parlament așteaptă ei mântuirea avutului lor înstrăinat prin viclesug.

D-le președinte, pentru a putea dezvolta o interpelare în această chestiune, vă rog să binevoți a interveni pe lângă cei în drept ca să fie puse la dispoziția biroului acestei Adunări toate dosarele privitoare la pădurea Laura (comuna Vicov de Sus, județul Rădăuți, Bucovina), începând cu dosarele Feingold, Axelrac, Maidanek și terminând cu cele ale d-lui dr. Iancu Flondor.

²⁴⁸ Unele dintre moșiile Fondului religios au fost expropriate, împreună cu drepturile de servitute, în vederea împroprietăririi țăranilor. Astfel, la împroprietărirea din anul 1848, Fondul a cedat peste 80 000 ha, dar, și după această dată, țăranii au păstrat importante drepturi de servitute asupra pădurilor Fondului, și anume pentru pășunat și scoatere de lemne de foc și construcție. Aceste drepturi au fost reglementate prin Patenta împărătească, emisă la 5 iulie 1853, prin care „se statoresc dispozițiile despre regularea și răscumpărarea drepturilor de a tăia lemne, de a paște în pădure și a se bucura de alte produse silvane, precum și a unor drepturi de servitute și de posesiune și folosire comună”. O nouă dispoziție este dată la 30 martie 1857, „pentru alcătuirea arătărilor și pentru prochemările despre răscumpărarea și regularea drepturilor și respectiv a sarcinilor pământului celor însemnate în atât înalta Patentă din 5 iulie 1853”. Exercitarea drepturilor de servitute asupra pădurilor Fondului a iscat diferite neajunsuri, privitoare la o gospodărire forestieră rațională, motiv pentru care Fondul a răscumpărat, pe parcursul mai multor decenii, toate aceste drepturi, prin cedarea unei suprafețe de pădure de peste 85 000 ha și a unei sume de bani, astfel încât averea Fondului a fost eliberată de orice fel de sarcini. „Foaia guvernului Țării pentru Ducatul Bucovina”, Bucata IV, Despărțitura II, 17 mai 1859, p. 36; *Originea Fondului Bisericesc Român al Bucovinei văzută într-un document de epocă din 1934*, în „Pădurea și viața”, nr. 3-4, 2009, revistă accesată online (6 martie 2014) la adresa [http://www.revistapadurilor.ro/\(16600\)Padurea-si-viata/\(16601\)Padurea-si-viata-numarul-3-4-2009](http://www.revistapadurilor.ro/(16600)Padurea-si-viata/(16601)Padurea-si-viata-numarul-3-4-2009).

**Partidul Democrat al Unirii,
circumscripția Vicov de Sus, județul Rădăuți**

Ședința A.D. din 11 decembrie 1919²⁵⁰

[Răspuns la declarația deputatului Toma Dragu²⁵¹]

D-le președinte, d-lor deputați, sunt reprezentantul unei părți a Moldovei care a fost înstrăinată și care, prin voința populației întregi, fără deosebire de naționalitate, s-a reîntors la sânul patriei mume. Asupra acestei părți a Moldovei, deci, nu încapă nicio tocmeală cu privire la hotarele ei. Ceea ce a fost al Moldovei s-a reîntors iarăși la Moldova. Dar în timpul înstrăinării, administrația austriacă a știut să facă din această țară românească o Austrie în miniatură, aducând în această țară toate naționalitățile din Austria și colonizându-le acolo. În timpul stăpânirii austriece noi am știut să trăim în bună înțelegere cu aceste naționalități. Și, cu toată umilirea ce am îndurat-o noi timp de 150 de ani, devenind noi stăpâni asupra soartei noastre din Bucovina, am avut toată sollicitudinea și considerația față de naționalitățile din această provincie. Dovada cea mai bună e că și în Adunarea Națională avem reprezentanți ruteni, germani, evrei și polonezi, iar la alegeri au luat parte peste 80 la sută din numărul alegătorilor. Nu se mai poate face niciun fel de imputare că alegerile nu s-au făcut în mod liber.

Sunt sigur că în această onorată Adunare Națională ar fi și unii reprezentanți ai socialiștilor, dacă în ajunul alegerilor, reprezentanții socialiștilor nu s-ar fi retras. S-au făcut agitații în Bucovina contra alegerilor, dar nu au prins, fiindcă populația de acolo are o adâncă dragoste față de patria mămă, și are un patriotism și dinasticism născut, pe care nimeni nu-l poate contesta, de care suntem mândri și pe care suntem cu toții datori să-l cultivăm. Nu corespund adevărului că la noi nu ar fi fost reprezentarea proporțională; dimpotrivă, tocmai în Cernăuți, unde socialiștii au

²⁴⁹ Pentru date biografice vezi *Bucovineni în Parlamentul României întregite. Sesiunea 1919–1920*, nota 37.

²⁵⁰ D.A.D., M.O., nr. 11, 14 decembrie 1919, p. 102–103.

²⁵¹ Declarația (semnată de C. Panaitescu, Alexandru Oprescu, Toma Dragu, Ilie Moscovici, Al. Dunăreanu, Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea) a fost citită, în numele grupului parlamentarilor socialiști, în ședința A.D. din 11 decembrie 1919. Referirile la Bucovina se fac pe marginea alegerilor care au avut loc pentru Adunarea Deputaților: „În Bucovina s-a reintrodus cu mai multă asprime vechiul regim. Și aici s-a întronat bătaia ca sistem, s-a menținut, se menține cu asprime cenzura, s-a oprit cu desăvârșire dreptul de întrunire, s-a înăbușit glasul muncitorilor și a[1] naționalităților, prin suprimarea reprezentării proporționale și prin delimitarea arbitrară a circumscripțiilor electorale. În semn de protestare, toate partidele de opoziție și toate naționalitățile s-au abținut de la alegeri și astfel au venit în Parlament nu reprezentanții obștii bucovinene, ci aleșii din porunca cărmuirii, cărora li s-au adăugat până și voturile anulate”. După cum rezultă din lucrările A.D., această declarație nu a fost luată în considerare, exprimând un punct de vedere specific mișcării socialiste, a unor lideri care se orientau spre Internaționala a III-a comunistă. D.A.D., M.O., nr. 11, 14 decembrie 1919, p. 100.

pus candidații lor, este reprezentarea proporțională. Așa fiind lucrurile, observațiile aduse de reprezentantul socialiștilor cu privire la Bucovina nu au niciun temei. Datoria noastră ca bucovineni este, cum a fost în timpul austrieilor, ca să păstrăm moștenirea cea sfântă a Moldovei și să creăm condiții prielnice de dezvoltare pentru toate păturile sociale ale neamului nostru, în armonie deplină cu confracții noștri din România întregită. Acesta este programul nostru de muncă.

I.11. IORGU G. TOMA²⁵²

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Câmpulung, județul Câmpulung

Ședința A.D. din 29 ianuarie 1920²⁵³

[Situația Bucovinei și problema pagubelor de război]

D-le președinte, d-lor deputați, să-mi fie permis ca, asociindu-mă la interpelarea făcută de d-l Bălănescu, să profit de acest prilej pentru a vă atrage atenția asupra

²⁵² Iorgu G. Toma (1871–1935), publicist, traducător, om politic. A urmat școala primară la Vama, liceul la Suceava, iar în perioada 1891–1896 a absolvit cursurile Facultății de Drept a Universității din Cernăuți. A fost numit judecător la Rădăuți (1899–1906), membru secretar la Tribunalul Suceava, consilier la Curtea de Apel din Cernăuți (1919). A întemeiat Clubul Român (Rădăuți, 1900), Societatea „Internatul de băieți români ortodox-oriental” (Rădăuți, 1902) și Societatea Culturală „Mihai Vodă Racoviță” (Vama, 1932). A fost membru al Societății Academice „Junimea”, membru și vicepreședinte al Clubului Român din Suceava, președintele Societății „Școala Română” din Suceava. A pus bazele Asociației de turism pentru protecția naturii „Pietrele Doamnei” (1928). Împreună cu Aurel Morariu, Dumitru Marmeliuc, N. Cotos, I. E. Torouțiu a editat „Revista Bucovinei”. A colaborat la publicațiile „Încercări literare”, „Junimea literară”, „Glasul Bucovinei”, „Viața românească”, „Neamul românesc”, „Unirea”, „Epoca”, „Patria”, „Deșteptarea”, „Apărarea națională”, „Ardealul”, „Progresul”. S-a implicat în viața politică a provinciei, fiind membru al Partidului Poporal Național. A candidat, din partea Partidul Creștin Social (ulterior Partidul Național Român), fără succes, la alegerile din anul 1911 pentru Dieta Bucovinei și Parlamentul imperial. După unirea Bucovinei, a făcut parte din Partidul Democrat al Unirii, pe listele căruia a candidat și a obținut un mandat de deputat la alegerile din anul 1919. A fost deputat și în legislatura 1920–1922, vicepreședinte al Adunării Deputaților, iar la alegerile din 1933 nu a obținut niciun mandat. A fost membru al Comisiei regionale pentru Bucovina de aplicare a reformei agrare. Este autorul următoarelor lucrări: „Școala Română”. *Societate culturală în Suceavă, monografie ilustrată, scoasă sub incidența jubileului de 25 de ani al societății* (Suceava, 1908); *La question des Roumains opprimés d'Autriche* (Tokio, 1918); *Monumentul „Stălpul lui Vodă”* (Cernăuți, 1923); *Un glas de la munte. Discurs parlamentar* (Cernăuți, 1923); *În slujba dreptății. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai și 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaților* (Cernăuți, 1924); *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit în ziua de 30 octombrie 1924 în Adunarea Deputaților* (Cernăuți, 1924); *Lupta pentru menținerea județului Câmpulung Moldovenesc. Discursuri parlamentare și un memoriu* (Cernăuți, 1925); *Patru ani de deputăție (1922–1926). Dare de seamă despre activitatea parlamentară* (Cernăuți, 1926); *Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei în urma legislaturii române* (Cernăuți, 1927); *Justiția în Bucovina* (Cernăuți, 1928). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 508–509; Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naționalism și verticalitate*, Iași, Editura Pim, 2004, p. 13–19.

²⁵³ D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 378–379.

unora dintre suferințele îndurate de Bucovina din care vin. Nu mă voi ocupa, în puținele cuvinte pe care le voi rosti, nici de partea juridică a despăgubitorilor și nu mă voi ocupa nici de soluționarea chestiunii acesteia, pentru că și timpul este înaintat și nici nu sunt pregătit azi pentru aceea.

Să-mi dați voie, însă, ca să vă spun sau dacă știți să vă aduc aminte că, desigur, una dintre provinciile reunite cu Patria Mamă, care a suferit mai mult [de] pe urma Războiului Mondial, este, de bună seamă, Bucovina. Situată la extremitatea estică a fostului Imperiu Austro-Ungar era deja, prin poziția ei, chemată să suporte cele dintâi atacuri ale dușmanului și chiar așa s-a întâmplat. Lupte grele s-au dat, cu deosebire, în partea de nord a Bucovinei, pe teritoriul dintre Prut și Nistru, cu deosebire la Rarancea, Toporăuți și târgul Boian. Urmările acestor lupte au fost că aceste sate numite de mine au fost aproape în întregime distruse; teritoriul Bucovinei dintre Prut și Nistru a fost în tot timpul războiului cât l-au susținut rușii contra Austriei, din 1914 până la finele anului 1917, încontinuu ocupat de dușmani. Populația târgului românesc Boian a fost evacuată sau s-a împrăștiat în groaza luptelor ce s-au dat acolo. Casele au fost cu totul distruse și numai cât pustiu și jale rămăsese acolo, unde înainte era un orășel înfloritor românesc. Teritoriul dintre Prut și până la Vatra-Dornei a fost de trei ori invadat de dușmani și de trei ori invadat de cei care ne erau stăpânitori, dar care au avut pentru noi o inimă mai rea și o ferocitate mai sălbatică decât chiar a dușmanului. [...]

Astfel că, cu drept cuvânt, se poate zice că Bucovina n-a trecut prin trei, ci prin șase invazii dușmane²⁵⁴. Pe la sfârșitul anului 1917, s-a stabilit linia de bătaie de la orășelul mărginaș cu Moldova, Siretul, până la Valea-Suhei, trecând peste județele Siret, Rădăuți, Gura-Humorului și Câmpulung și pe linia aceasta au dispărut aproape cu desăvârșire ca la 30 de sate și au dispărut orășelele Siret, Gura-Humorului și târgul Solca. Pagubele sunt atât de însemnate, încât au dispărut nu numai locuințele omenești, dar și casele Domnului, bisericile. Locuitorii din aceste părți au trebuit să sape gropi în pământ și mulți dintre ei locuiesc și azi, în asperitatea iernii, în aceste triste condiții.

Numai considerațiile acestea m-au îndemnat, d-lor deputați, să vă atrag atenția asupra populației suferinde din Bucovina. Pagubele ce le-a suferit Bucovina de pe urma acestui război au fost evaluate de către austrieci la două miliarde și trei sute milioane de coroane [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920]. Pe urma acestor pagube, au distribuit, este adevărat, austriecii, până la venirea stăpânirii românești, aproape șapte-opt milioane de coroane, dar, durere, distribuția aceasta s-a făcut așa cum înțelegeau austriecii s-o facă, căci ei au considerat cu deosebire populația străină; populația de la orașe și țăranul nostru nu s-au ales cu nimic aproape de pe urma acestor despăgubiri. De când dăinuiește stăpânirea românească în Bucovina, s-a făcut ceea ce s-a putut face, dar nici la un milion de coroane nu a ajuns ceea ce am putut noi să dăm populației și nu chiar populației propriu-zise, ci o mare parte din aceste despăgubiri au trebuit să treacă

²⁵⁴ După izbucnirea Primului Război Mondial, Bucovina a fost ocupată și reocupată de trupele rusești în mai multe rânduri: septembrie – octombrie 1914; noiembrie 1914 – februarie 1915; iunie 1916 – august 1917.

pe seama edificiilor statului, pe seama clădirilor judecătoriilor de ocol, biserici și școli și alte instituții publice, așa că țăranul propriu-zis nu a primit aproape nimic și nu a primit pentru că nu a avut de unde primi, din slabele rezerve și puținele economii ce le-a putut face Resortul Lucrărilor Publice și al Reedificării din Bucovina. S-a ajutat ici și colo ceea ce s-a putut, așa că jalea dăinuiește și acum.

Acum noi, deputații din Bucovina, avem obiceiul că la orice moment potrivit căutăm să ne punem în contact direct cu oamenii aceia care ne-au arătat încrederea lor, trimițându-ne încoace. Ținem adunări în care le raportăm asupra activității Parlamentului acestuia și cerem să auzim de la dâșii doleanțele și nevoile lor, pentru a putea contribui la salvarea lor. În aceste adunări, un glas se ridică numai și glasul acesta este să se dea hrană populației și să i se dea ajutoare pentru refacerea gospodăriilor distruse.

Mi-aduc aminte de cerința ce o făcea poporul roman, strămoșii noștri – *panem et circensens* cerea poporul roman; poporul nostru cere numai pâine, de petreceri nici nu-i trece prin cap. Pâine, d-lor, este aceea care este cea mai necesară, să se caute și să se trimită pentru populația bucovineană. Pentru aducerea acestei pâini întâmpinăm atâtea dificultăți, încât ați văzut d-voastre singuri, că astăzi un coleg al nostru din Bucovina a trebuit să ceară să i se fixeze o altă zi când să-și dezvolte interpelarea [Vasile Marcu, deputat independent, orașul Cernăuți].

Cu toate străduințele administrației bucovinene, este aproape imposibil ca un vagon cu pâine ce pleacă de aici să ajungă, sau, dacă ajunge, să se oprească în Bucovina și să poată fi de folos populației; căci el nu ajunge până la fosta frontieră sau, dacă trece dincolo de frontieră, nu din vina noastră se rătăcește mai departe, în Ucraina. De pâine e lipsă la noi și e lipsă de ajutor în formă de mici avansuri pe seama pagubelor de război. Și nu trebuie să ne batem mult capul cu soluționarea acestei chestiuni pentru ajutorarea populației bucovinene, fiindcă în împrejurările date, numai statul, după părerea noastră, ar fi în stare să plătească acele mici avansuri. Nu cere populația bucovineană despăgubirea întreagă a pagubelor suferite, ea voiește numai, și am în vedere numai populația sărmană, țărănimea ce a suferit mai mult, ea voiește să fie pusă în posibilitatea de a continua traiul cinstit, economic, ce l-a avut înainte.

Cu aceste cuvinte am voit să fac un apel, atât la d-voastre, d-lor deputați, cât și către banca ministerială, ca atunci când se va lua în vedere, nu o soluționare a chestiunii acesteia, ci o ajutorare a celor lipsiți, atunci să nu se uite nici de populația bucovineană, care e mai lipsită.

Ședința A.D. din 9 martie 1920²⁵⁵

[Problema reformei agrare pentru Basarabia]

D-le președinte, d-lor deputați, o dorință generală a țăranului român, locuitor moșnean al tuturor teritoriilor românești din care a plămădit, în mare parte, tot

²⁵⁵ D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 975–976.

numai el, prin muncă stăruitoare, din sudoarea și sângele său, România astăzi întregită, o dorință pe atât de veche, pe atât de justă și întemeiată, se găsește astăzi pe cea mai bună cale de a fi realizată. Înfrățirea acestei dorințe prezentându-se din multe puncte de vedere ca un act de înaltă dreptate socială, că nu numai a trezit în cea mai largă măsură interesul tuturor binevoitorilor țărânimii, ci a avut fericita soartă să dobândească neprețuitul și cel mai dezinteresat concurs al aceluia care era predestinat să devină în scurtă vreme regele tuturor românilor. Mărinimosul gest al „Regelui țaranilor”, izvorât din tripla sursă a dragostei sincere față de acest țăran, a unei adânci concepții sociale și a unei înalte rațiuni de stat, dând toți sortii de izbândă reformei agrare în Vechiul Regat, a ajuns și la noi, românii de peste fostele hotare, ca solia unei mântuiri neașteptate, vărsând mângâiere și scoborând binefăcătoare nădejde în sufletele chinuite ale țaranilor noștri.

Dintre provinciile eliberate prin vitejia ostașului român, Basarabia a fost cea dintâi care a pășit cu nerăbdare, dar și cu hotărârea propriei stări sufletești a poporului ieșit victorios din revoluție, la legiferarea și înfrățirea atât a unirii sale cu Patria Mamă, cât și a reformei sale agrare.

Astăzi, Parlamentul României întregite e chemat, după ce a votat unirea Basarabiei, să dea sancțiunea supremă și legii sale de reformă agrară, ratificând Decretul-lege din 22 decembrie 1918, nr. 3 791. Ratificarea aceasta pare că întâmpină unele dificultăți. Pe când unele dintre partidele reprezentate în această Cameră au dat declarații izvorâte din o frumoasă iubire de frați și din o perfectă înțelegere a situației excepționale a Basarabiei, alte partide, și pe lângă ele și oratori în nume propriu, înțeleg a se pune de-a curmezișul înfrățirii reformei agrare pentru Basarabia, în sensul cuprins în proiectul de lege prezent.

Nu ne vom ocupa de toate obiecțiile făcute de acești oratori, sarcina aceasta rămânând pe seama d-lui raportor, mă voi opri, însă, pentru un moment, la una din ele, care este de un caracter mai general și care se va face cu siguranță și reformei agrare pentru Bucovina: obiecția de separatism ascuns, izvorât din tendințe autonomiste provinciale. De netemeinicia acestei obiecții ne vom da seama numaidacă, dacă vom cerceta motivele ei sau bazele pe care ea se sprijinește. Aceste motive ar fi: ingerința stăpânirii locale în forma ei actuală de organizare și apoi marea crimă, din fericire imaginară, comisă față de actul unirii desăvârșite, că se vine cu câte o lege separată de reforma agrară pentru fiecare dintre provinciile cuprinse astăzi în România întregită, Basarabia făcând începutul. Obiecția aceasta, serioasă, poate, la prima vedere, nu rezistă unei cercetări serioase și, privită prin prisma realității, ea cade de la sine. Principalul motiv pe care se sprijinește obiecția menționată, cel al legiferării separate, cu care stă și cade și motivul al doilea, pierde toată valoarea și importanța sa, dacă ne dăm seama că situația de prezent a noul stat român, cu structura lui încă nedesăvârșită, cu starea sa actuală de consolidare încă neperfecționată, cu tot atâtea forme de administrație în vigoare și cu tot atâtea legiuri diferite, câte le-am moștenit cu toții de la vechile stăpâniri și, mai presus de toate, cu raporturile geografice, configurația teritorială, condițiile de trai și atâtea alte particularități

provinciale, imposibil de înlăturat peste noapte, fac deocamdată aproape imposibilă o reformă agrară unitară pentru toată România întregită.

Această momentană imposibilitate, odată cu atât mai mult, cu cât înfăptuirea reformei agrare se impune fără întârziere, ca un categoric imperativ. Acest motiv invocat contra proiectului dispare, însă, cu desăvârșire în fața constatării, de altfel atât de ușoare, că toate aceste proiecte de reformă agrară sunt bazate pe aceleași mari principii fundamentale, actele exproprierii, al împrumutării și al modalității de plată a echivalentului, fiind aceleași în fond și în formă. Iar noua obiecție ce s-ar putea face, că pe baza acestor mari principii comune s-ar fi putut întemeia legea agrară unitară, ținându-se seama de particularitățile locale, nu poate rezista în fața urgenței imperioase a împrumutării, unde se potrivește atât de bine proverbul latin *bis dat, qui cito dat*, precum nu poate ca să reziste nici în fața împrejurării că fiecare dintre aceste reforme se găsește de mult pe calea înfăptuirii reale, votarea legii dând numai sancțiunea cuvenită unui fapt, cu deosebire pentru Basarabia, aproape îndeplinit. Astfel privită, obiecția de separatism ascuns, izvorât din tendințe autonomiste provinciale, făcută fraților basarabeni, care au votat cei dintâi unirea necondiționată cu Patria Mamă, se prezintă ca o sfidare a curățeniei sentimentelor și intențiilor lor și apare aproape ca o insultă gratuită. În numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, am onoare a declara că noi vom vota cu toții proiectul de lege al fraților basarabeni.

Ședința A.D. din 26 martie 1920²⁵⁶

[Declarație de sprijin a programului guvernului condus de
Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)]

D-le președinte, d-lor deputați, plecând, pe de o parte, de la constatarea că la dezrobirea Bucovinei și la făurirea României Mari au contribuit cu sângele și cu avutul lor toți românii, fără deosebire de partid și de vederi politice, pe de altă parte de la convingerea că în momentele de încheiere și consolidare a României întregite, prin colaborarea noastră cu partidele de ordine din Vechiul Regat și din provinciile alipite, servim interesele superioare ale statului, am ținut de datoria noastră să dăm concursul nostru fiecărui guvern al cărui program nu stă în contradicere cu programul partidului nostru și ține seama de nevoile și trebuințele speciale ale populației teritoriului reprezentat de noi. Găsind că expozeul guvernului actual este în concordanță cu punctele cele mai principale ale programului nostru și nădăjduind că acest guvern va avea toată sollicitudinea și pentru chestiunile vitale ale Bucovinei, declar, în numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, că vom da guvernului concursul nostru.

²⁵⁶ D.A.D., M.O., nr. 62, 31 martie 1920, p. 1089. Pentru programul de guvernare vezi Documentul nr. 5.2.

Județul Suceava – Regat

Ședința A.D. din 26 decembrie 1919²⁵⁸

[Comunicări adresate ministrului Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache), ministrului Instrucțiunii Publice (Ion Borcea) și ministrului de Interne (Aurel Vlad)]

D-le președinte, onorată Cameră, scrisorile și plângerile primite din toate unghiurile județului [Suceava] m-au îndemnat să cer cuvântul la comunicări, spre a da glas celor scrise de către acei care ne-au trimis să le sprijinim cererile lor drepte. Satele și orașele, întreg poporul românesc așteaptă foarte mult de la noi. Poate niciodată, de la niciun guvern și de la niciun Parlament nu s-a așteptat atât de mult. Ca să nu poată face decât a-i bate din palme tot binele și toată dreptatea pe care o așteaptă norodul de mulți ani, dar este foarte lesne de priceput de ce se cere atât de mult.

După mine, adevărul ar fi acesta: pentru românii din provinciile alipite, Banat, Ardeal, Bucovina și Basarabia, care-s poate mai modești în cereri decât cei din Vechiul Regat, este că unirea s-a înfăptuit în vremea când țara a fost sărăcită de pe urma războiului și întreaga orânduire a statului român, așa cum era dinainte de război, s-a dezorganizat, iar aceste părți din țara românească, sărăcite ele însele de pe urma dușmanului cotropitor, nu o dată fiind încălcate, ci de mai multe ori, iar altele trecute prin revoluție, și ce brumă mai rămăsese sub guvernul d-lui [Alexandru] Marghiloman [acesta a condus țara în perioada 19 martie – 5 noiembrie 1918] s-a rechiziționat din Basarabia și s-a predat nemților. Ce-i drept, s-a cumpărat cu 5 000 lei vagonul de porumb și s-a predat nemților cu 4 000 lei. Nu știu cine a pus restul la plata porumbului.

Cu cei din Vechiul Regat lucrurile se schimbă. Toate guvernele care s-au rânduit la cârma țării n-au dat poporului tot ce trebuia să dea. Pilda: în 1907, țărani s-au răscolat, să le dea pământ de muncă, cât să aibă cu ce-și ține casa într-un an de zile. De la 1907 și până azi, adică de 12 ani, n-a fost vreme să se dezlege chestia agrară? [...] Dacă nu doriți să ascultați mai departe, fac comunicările.

Rog pe d-l ministru al [Agriculturii și] Domeniilor, [Ion Mihalache], să ne răspundă ce măsuri a luat cu privire la comunicarea făcută de către d-l deputat

²⁵⁷ Vasile Tomegea (1882–1978), învățător. A urmat școala primară la Boroaia, iar între anii 1897 și 1902 a urmat cursurile Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași. A participat la Primul Război Mondial, fiind decorat pentru faptele sale cu Ordinul „Mihai Viteazul” și avansat în grad de căpitan. În perioada 1906–1940 a fost învățător la Todirești, Crucea și Boroaia. A înființat Casa de sfat și citire „Unirea”, a condus Cercul „Deșteptarea sătenilor”, revista „Vestitorul satelor”, Banca populară „Moldova” și Cooperativa forestieră „Norocul” (prima de acest fel din țară). A ocupat funcțiile de secretar și casier în cadrul Asociației învățătorilor din județul Suceava, iar în perioada 1928–1936 a făcut parte din Comitetul central al Asociației generale a învățătorilor din România. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 510–511.

²⁵⁸ D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 274–275.

[Toader] Crețu [județul Suceava – Regat], prin care aduce la cunoștința onoratului guvern și a Camerei că sătenilor din Cristești, județul Suceava, li se ia de către proprietarul Sturza câte 50 de lei pe căruța de lemne de foc. Am aici și scrisoarea unui sătean din această parte. Iată ce spune: „Am tot așteptat și noi ca, după greu să vină și o ușurare. De când cu alegerile noi, o ducem greu de tot, căci vătaful de la pădurea d-lui Sturza ne ia câte 50 lei căruța de lemne”.

Din județul Suceava și din toate celelalte județe, sunt foarte mulți învățători mobilizați, iar în locul lor suplinitori cu câte una sau două clase secundare, dacă se găesc și aceștia, căci la Liteni, în județul Suceava, unde e școală cu patru posturi, nu sunt decât doi învățători, iar al treilea învățător, Dosoftei, este mobilizat de la începutul campaniei a doua. Își poate închipui oricine cât progres se face în școală cu asemenea suplinitori sau cu doi învățători la patru clase. În interesul școlii, rugăm stăruitor pe d-l ministru de Război [Ion Rășcanu] să ia măsuri ca toți învățătorii să fie demobilizați și trimiși la catedrele lor, căci în timpul de față mai mult folos aduc țării la catedra lor decât unde sunt mobilizați.

Mai am o comunicare. Rog pe d-l ministru al Instrucțiunii Publice, [Ion Borcea], să dispună a-mi pune la îndemână dosarul cu planul, rapoartele și intervențiile sătenilor și [ale] fostului director al școlii pregătitoare din Baia pentru clădirea unui local de școală din donația proprietarilor și [a] locuitorilor din acel sat, în sumă de peste 50 000 lei, dar care, cu toate stăruințele sătenilor de pe Valea Moldovei, care au ajuns până la M.S. Regele, spre a li se aproba înființarea unei școli normale pentru fiii de țărani, dar pe care două ministere de rând n-au aprobat-o pentru că... nu mai spun, căci voi spune la interpelarea ce voi face-o. Destul atât că drept aprobare, directorul Virgil Tempeanu, care este un adevărat apostol al neamului, prin priceperea și munca sa, zic drept răspuns de aprobare, d-l revizor școlar C. Mălinescu intervine cu ordin scris ca fostul director Virgil Tempeanu să fie dat cu jandarmi afară din școală. Aceasta s-a întâmplat anul acesta, onorată Cameră, nu mai departe decât cu patru luni în urmă. Bietul om e pribeag pe la Turnu Severin, iar soția sa în gazda unei familii din Fălticeni, care de milă și din datoria către aproape, i-a primit, ca să nu rămână pe drumuri. Iar când am plâns durerea acestui profesor d-lui inspector Lupu Antonescu, mi-a răspuns că Virgil Tempeanu stă bine acolo unde se găsește și la cererea de transferare lângă familia sa, ca să-și poată face omul liniștit datoria, mi-a continuat: „Ei, aceasta mai târziu, d-le deputat, dacă n-o mai cere alții!” În subînțeles: „Dacă ne-o veni nouă chef!”

Mai am o cerere. Pentru altă interpelare, rog pe d-l ministru de Interne [Aurel Vlad] să binevoiască a dispune să ni se pună la îndemână dosarele cu rapoartele pe baza cărora agentul N. Maișanu, de la agenția specială Borvam, unul dintre cei mai conștiincioși și cinstiți slujbași, într-o bună dimineată, mai fără nicio vină, se trezește omul dat afară și înlocuit cu un notar liberal, care în timpul războiului a fost pedepsit pentru mită și care astăzi cenzurează toate scrisorile și deschide plicurile oficiale de la autorități, să știe și el cam ce secrete sunt în ele. Așa este garantat de stat secretul scrisorilor? De asemenea, dosare cu raportul pe baza căruia notarul diacon de la Băgdănești este mutat la Fântâna Mare. Acestea am avut de comunicat și vă mulțumesc.

[Întrebări adresate miniștrilor Industriei și Comerțului (Victor Bontescu)
și Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache)]

D-lor deputați, voi fi foarte scurt. De un an de zile, în diferite rânduri, locuitorii din regiunea devastată de război din Suceava au cerut, prin Centrala cooperativelor sătești, ca să li se procure bumbac și pânză. Acum, în prezent, sunt informat că a sosit o mare cantitate de pânză și de bumbac și este depozitată la Brăila. Și m-am interesat ce este cu pânza și cu bumbacul care au venit acum și am intervenit la Centrala cooperativelor sătești pentru ca să distribuie o cantitate cât mai mare pentru sate, deoarece la orașe se face o mare speculă, atât cu pânza, cât și cu bumbacul, încât pachetul de bumbac a ajuns până la 600 lei kg, iar metrul de pânză până la 60,70 lei. Și d-l director al Centralei cooperativelor sătești ne-a trimis la d-l ministru al Industriei și Comerțului [Victor Bontescu]. [...]

Rog pe d-l președinte al Camerei [Nicolae Iorga] să intervină pe lângă d-l ministru al Industriei și Comerțului, pentru ca distribuția care se face acum la minister să fie schimbată în alt fel, căci se dă pentru sate 10% din această cantitate, iar pentru orașe 90%. [...] Vă rugăm să schimbați felul cum se face distribuția și să se trimită o cantitate cât mai mare de bumbac la sate. [...]

A doua întrebare. Întreb pe d-l ministru al Domeniilor și Agriculturii [Ion Mihalache] ca să ne răspundă când vine cu reforma agrară, deoarece poate că în mod greșit o parte dintre noi suntem informați că unii dintre d-nii miniștri ar fi contra proiectului de reformă agrară, așa cum se prezintă și că aceasta ar fi o piedică. Acesta ar fi lucrul cel mai de seamă pe care l-am avea noi de făcut și pe care trebuie să-l facem cât mai repede. Cu acest prilej, mai rog pe d-l ministru al Domeniilor să aibă în vedere la reforma agrară pe acei locuitori, care în timpul de față sunt speculați grozav de tare de către unii proprietari, care și-au arendat pădurile la particulari și mai cu seamă la evrei, care le speculează în chipul următor: au cumpărat hectarul de pădure cu 3 000 de lei și îl vând cu 16 000 lei; vând căruța de lemne la văduve și orfani cu 40–50 lei. Depun, cu acest prilej, pe biroul Camerei: 1) O cerere a locuitorilor din Uitești [Udești], prin care cer islaz din proprietatea statului; 2) O cerere a institutorilor din Fălticeni, prin care cer ca la fixarea salariilor să se aibă în vedere aprecierea dreaptă a muncii lor și 3) O altă cerere a factorilor rurali, prin care cer ca art. 10 și 11 să se întindă asupra tuturor funcționarilor poștali.

[Răspunsul ministrului Agriculturii și Domeniilor, Ion Mihalache]

D-lor deputați, la cele două întrebări ale d-lui deputat Tomegea răspund scurt. Legea agrară astăzi a ieșit complet din studiul Comisiei agrare și al Comisiei juridice. Săptămâna aceasta se va pune la dispoziția d-lor deputați pentru studiul

²⁵⁹ D.A.D., M.O., nr. 44, 25 februarie 1920, p. 674–675.

definitiv și săptămâna viitoare se va depune aici, pe biroul Camerei. Nu poate să fie nicio înțelegere între membrii guvernului, pentru că această lege nici nu a fost adusă în Consiliul de Miniștri până astăzi. Prin urmare, ceea ce s-a spus nu corespunde adevărului. Prin Consiliul de Miniștri a trecut numai legea agrară din Basarabia, care a fost aprobată, iar astăzi a fost supusă spre semnare M.S. Regelui.

La a doua întrebare, în ceea ce privește lemnele, până acum nu avem nicio lege în virtutea căreia să putem obliga pe proprietarii particulari de păduri să pună la dispoziția populației lemne și nici nu avem o lege care să îngăduie prețurile maxime pentru lemnele particularilor. Am dat și această chestiune în studiul unei comisii de avocați de la Ministerul de Domenii, dar până acum nu am primit încă referatul acelei comisii. Știți, de altfel, că în ceea ce privește lemnele, problema este îmbrățișată în mai mare parte de o altă comisie, care studiază chestiunea înființării de păduri comunale și care până acum nu și-a dat încă avizul.

I.13. VASILE UNGUREANU²⁶⁰

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Ciudei, județul Storojineț

Ședința A.D. din 9 martie 1920²⁶¹

[Solicitare acte de la Biroul Camerei Deputaților]

D-le președinte, am onoare a vă ruga să binevoșiți a dispune ca prin biroul Camerei să mi se pună la dispoziție la următoarele acte: 1) Un tablou al tuturor autorizațiilor de petrol și derivatelor lui eliberate de Direcțiunea petrolului din București pentru Bucovina, de la începutul anului 1919 până astăzi; 2) Un tablou al tuturor telegramelor și scrisorilor emise de Comisia mixtă pentru expedierea acestui petrol și [a] derivatelor spre Bucovina, de la începutul anului 1919 până astăzi. Să se vadă numele exportatorului sau al delegatului și [al] locului de destinație; 3) Un tablou al tuturor autorizațiilor eliberate de Direcția aprovizionării din București pentru Bucovina. Să se vadă numele exportatorului sau al delegatului, precum și locul de destinație. Aceasta, vă rog, pentru a vedea dacă n-ar fi necesară o interpelare. [În timpul sesiunii parlamentare 1919–1920, aceasta a fost singura intervenție a deputatului Vasile Ungureanu.]

²⁶⁰ Om politic bucovinean, membru al Partidului Democrat al Unirii. A făcut parte din conducerea administrativă a Bucovinei când, după instaurarea guvernului liberal (1922), au fost reorganizate Secretariatele de Serviciu, iar Ion Nistor a fost numit ministru secretar de stat și membru în Comisia centrală de lichidare și unificare. Radu Economu, *op. cit.*, p. 80.

²⁶¹ D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 970.

II. SENAT

II.1. NISTOR ANDRONICESCUL²⁶²

Partidul Democrat al Unirii, județul Câmpulung

Sedința Senatului din 22 decembrie 1919²⁶³

[Necesitatea reformării vieții economico-sociale]

D-lor senatori, suntem mulți țărani în acest Senat al României Mari, trimiși de conlocuitorii noștri din toate provinciile eliberate. Cer voie ca unul dintre noi să vă vorbească și vă rog să iertați neobișnuința noastră la vorbă, căci d-voastre știți că țăranul când merge, tropăiește și când vorbește, hodorogește. D-lor, este pentru mine o mare fericire de a putea fi în sfatul țării României Mari, venit dintr-un unghi de țară care a fost românească și care, după 150 de ani de robie, a avut fericirea ca să fie iar românească!

D-lor, la opera cea mare a unirii tuturor românilor cu Regatul Vechi, nimeni n-a lucrat mai mult decât Dumnezeu, deci Lui mai întâi se cade mulțumita și apoi celorlalți oameni, care am lucrat pentru înfăptuirea neamului românesc laolaltă. Avem nădejdea cum că Parlamentul României Mari unite va ști să înfăptuiască și să pună la loc ceea ce a stricat războiul acesta crâncen de câțiva ani; avem nădejdea că s-a ales din mijlocul majorității un guvern care va fi călăuzit într-un sens democratic, ca să poată înfăptui și alina durerile care apasă țara întreagă. Și aș avea dorința ca atât parlamentarii, cât și d-nii miniștri să-și dea bine seama și să mai scurtăm din vorbele cele multe, ca să nu se zică cum că satul arde și baba se piaptână.

D-lor, eu sunt țăran, n-am școală, am mai multă școală, așa zicând, de la natură, dar am observat cum că țăranul este încă o parte din România Mare și care este în stare să umple lipsurile care s-ar întâmpla în nordul românesc.

²⁶² Nistor Andronicescul a fost senator în Parlamentul României în mai multe legislaturi. A fost membru marcant al Partidului Creștin Social Român (înființat în octombrie 1908; din anul 1909 își schimbă denumirea în Partidul Național Român, condus de Iancu Flondor), șeful organizației județene Câmpulung a Partidului Țărănesc Român (înființat în anul 1914; președinte – Aurel Onciul). În perioada 1918–1925 a fost primar al comunei Fundu Moldovei. A fost președintele societății politice „Vulturul” (1898–1914) în perioada 1906–1911. Aceasta, înființată la Fundu Moldovei, a fost considerată „cea mai puternică societate cu scopuri politice și naționale din tot cuprinsul satelor Bucovinei”. A fost bibliotecarul Clubului „Dragoș”, societate culturală din Fundu Moldovei. A participat, în calitate de informator, la campania de cercetări monografice organizată de Dimitrie Gusti la Fundu Moldovei în perioada 11 iunie – 5 august 1928. Ioan Cocuz, *Partide politice românești din Bucovina. 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru”, 2003, p. 350, 351, 449; Paula Popoiu, *Fundu Moldovei. 80 de ani de la prima campanie monografică, 1928–2008*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2008, p. 160, 164, 169–171, 265.

²⁶³ D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102.

S-a observat cum că țăranul, fiind smintit de la locul lui, s-au produs deodată greutăți. D-lor, țăranul este în stare, mai departe, să facă să scoată din sânul său oameni învățați, oameni care să conducă frânelor poporului. Așa, din țărișoara noastră, din Bucovina, unde am fost sub un guvern străin noi toți, din fii de țărani, au ieșit cei mai buni români oameni. D-lor, mai este o chestiune: fără de țărani, toate clasele sunt înjghebate laolaltă, toate au întrunirile lor. Așa vedem cum avocații, comercianții, învățătorii, preoții, toți sunt întruniți laolaltă și dacă au nevoie pentru ei, într-un glas cu toții strigă. Noi, țăranii, rămânem cu munca noastră separată, căci munca nu ne lasă să ne organizăm, munca ne lasă la o parte. Și dacă vine o sărbătoare, cu toții se strâng, își fac cinste să-și amortească ciolanele cele trudite. Țăranul este un factor important în poporul românesc, deoarece el a contribuit și la război, căci a luat arma și s-a dus să-și apere vatra în care era. Cu toate că noi, bucovinenii, a trebuit să luptăm pe alte fronturi, dar datoria noastră era să ne afirmăm puterea, era să ascultăm de cei mai mari. Cred că nimeni nu ne va lua aceasta în nume de rău și că dacă am fost patrioți buni sub o stăpânire străină, cu atât mai mult vom fi mai buni patrioți sub stăpânirea noastră.

D-lor, încă mai este ceva la țărani ce poate că nu ar strica să o spun și anume: el, țăranul, încă mai are una, el este legat de glie. D-lor, din valuri vine câte o furtună, lumea se sperie, domnierimea fuge, se sperie, apucă în alte părți. Țărănimea nu are unde fugi, căci este legată de glie și trebuie să stea acolo, așteptând să treacă vijeliile, căci el este, după cum s-a zis, ca stânca în fundul mării.

D-lor, ca să nu lungesc prea mult vorba, tot bietul țăran are de dus încă multe sarcini, care până acum, după împrejurările vremurilor, numai cât s-au făcut cheltuieli, însă fără să scoată noi venituri. Acum trebuie să muncească ca să poată face rost banilor de lipsă și, totodată, datoriilor. Cred eu că țăranul, încă, nu ar trebui trecut cu vederea nici aici. Cred că partea lui, după cum a avut-o până acum, o va avea și de aici înainte. Dar ar trebui ca și țăranul să fie privit ca om din partea stăpânirii și din partea funcționarilor. Trebuie privit țăranul că și el e om și el are dreptul să se bucure pe pământul acesta, cât îi este dat să trăiască, să se bucure de libertate și să fie privit tot ca om, nu ca ceva mai puțin, fiindcă natura tot atât a lucrat și pentru dânsul, ca și pentru ceilalți.

D-lor, eu nu cer pentru țăran mari comedii, eu cer numai ca țăranul să capete pământ, să fie stăpân pe dânsul și să fie stăpân și pe munca lui. În privința căpătării pământului, s-a vorbit mult și se vorbește, este reformă agrară. Aș dori ca onoratul guvern să-și dea silința ca în primăvară țăranii din toate părțile României unite să vină la pământ, ca să nu se zică că trăim numai din făgăduieli și domnii aceia numai ne amăgesc, ne amână dintr-o zi în alta.

Mai departe, după pământ ar mai trebui reformată sau pusă la o rânduială bună valuta, banul, pentru că cele mai mari gheșefturi [afaceri] ce se fac acum, se fac cu banii și totdeauna în dauna țăranului, pentru că el rar vine la ban și când vine, vine la niște bani ai săi, cu scădere în paguba lor și aș crede că este de datoria înaltului guvern ca să se pună capăt valutei acesteia.

Aș mai ruga ca înaltul guvern să caute ca țăranul să aibă școli, ca să învețe, să se trezească la minte, căci, cu cât va fi mai treaz, cu atât va lucra mai bine și toată țara va avea mai mare folos. Pe lângă școlile primare, ar fi bine să se

introducă și școli de meseriași și școli de comercianți, căci nu se poate zice că printre țărani nu ar fi copii apti care să învețe atât meșteșugul, cât și comerțul, căci din această cauză, că noi nu avem oamenii noștri comercianți, avem atâția comercianți străini și este vorba că puterile românilor se taxează după câți străini au în mijlocul lor. Și ar fi, poate, cu cale ca să lucrăm în această direcție, ca să avem și clasa mijlocie națională. Zic aceasta, pentru că eu cred că, pentru a desăvârși un stat unitar național, trebuie ca toate organele acestui stat să devină naționale; apoi, comerțul și industria alcătuiesc stomacul unui stat și cu greu am putea să mistuim și să ne hrănim cu un stomac străin.

D-lor, mai este ceva care aș vrea să adaug, și anume: mai ales în acele ținuturi pe unde s-au dat lupte, s-au făcut grozave pagube de război. Sunt o mulțime de sate ruinate, casele distruse, avutul luat. Bărbații care au fost pe câmpul de luptă, mulți au pierit, mulți s-au întors schilozi. Ei, acolo femeile și copiii trăiesc în cea mai neagră mizerie. [...] Ministrul prezident, în programul anunțat, spune că va lucra ca pagubele de război să se restituie. Eu, totuși, aș crede că n-ar fi de prisos ca să se insiste la aceasta și se cuvine ca unde este mai mare nevoie, acolo să se dea întâi, pentru că, toată paguba să se despăgubească deodată, cred că este imposibil.

D-lor, mai este ceva. Dacă s-ar putea să avem trenuri cu cursul lor regulat. Atunci, părțile cele mai mărginașe din România Mare ar fi mult mai înlesnite din această cauză. Și să vă dau un exemplu. Eu sunt din Bucovina, districtul Câmpulung. Fiindcă trenuri nu sunt la îndemână și la noi nu se face nici porumb, nici grâu, oamenii trebuie să facă câte 120 km ca să-și aducă porumb. Dacă omul lipsește, femeia ia sacul în spinare și vine din acele părți în Moldova, până pe la Roman ori Dorohoi, ca să-și cumpere 20 kg porumb, cât poate lua în spinare și se întoarce înapoi. Și așa, trebuie să meargă sute de oameni ca să aducă preț de un vagon, pe când dacă am avea cale ferată, vagonul ar merge fără niciun om. Vă închipuiți câtă vreme se pierde, cât costă porumbul acela. Asta ar fi de dorit, atunci scumpetea s-ar micșora și la noi.

Vedeți d-voastră, dincolo țăranul este consumator, iar dincoace țăranul este producător. Aici pâinea este ieftină, iar acolo are zece prețuri. Și cine ia acele prețuri? Știți d-voastră! Vedeți d-voastră că este un „ce” care roade la mijloc, atât pe producător, cât și pe consumator. Cred că d-l ministru va fi așa de bun și va face ceva, cât va fi cu putință.

Încă o chestiune: invalizii și orfanii de război cei mai săraci ar fi de sprijinit întâi și pe urmă cei mai bogați.

Ședința Senatului din 26 ianuarie 1920²⁶⁴

[Situția văduvelor și a orfanilor de război]

Îmi permiteți o mică întrebare, ce se referă tot la orfanii de război și la văduvele din război [vezi și interpelarea lui Nicolae Cotlarciuc în ședința Senatului

²⁶⁴ D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 134.

din 26 ianuarie 1920]. După cum știți d-voastre cu toții, aici s-a serbat actul unirii, unirea Bucovinei cu țara mamă, cu Regatul. Este o întrebare din parte-mi și nu numai din parte-mi, ci și din partea celor ce m-au trimis pe mine aici – dacă Bucovina se bucură de aceleași drepturi de care se bucură și celelalte părți. Acum mai este ceva. În timpul acesta cât am fost eu, așa-zicând, la vatra noastră strămoșească, s-a întâmplat cazul că o mulțime de văduve au rămas după cei mobilizați, căci dacă au luptat ei sub alt steag, nu sunt ei vinovați, ei au luptat pentru patria lor indiferent de steag, deoarece se știe că țăranul este patriot și ascultător, el este legat de pământ, își apără pământul lui, indiferent de steag, fie el supus din vitregia împrejurărilor unor dominații străine, fie el liber în țara lui. Dar să lăsăm aceasta. În timpul vacanței au venit mai multe văduve rămase după oștenii care au plecat și mi-au spus că dacă ele capătă zece coroane, ceea ce face trei lei pe lună, cum să trăiască, dacă, mai ales, au trei, patru sau cinci copii. O întrebare: noi bucovinenii ne bucurăm de aceleași drepturi ca și cei din Regat și trebuie să beneficieze și cei de acolo de aceleași drepturi ca și cei de aici? Rog respectuos pe onoratul guvern a ne da un răspuns.

Sedința Senatului din 16 februarie 1920²⁶⁵

[Apel adresat colegilor senatori]

Eu n-oi fi lung, d-lor senatori, pentru că aici a fost hăt, lungă vorba și nici n-aș vorbi, numai când am datoria vorbei vorbesc, fiindcă și eu sunt mânat aici de alegători ca și d-voastră. Aici, de o bucată de vreme, văd că se fac chestiuni de persoane, ceea ce n-aș crede că trebuie să fie. Pe noi țara nu ne-a mânat aici să ne sfădim [Nistor Andronicescul se referă la dezbaterile anterioare din Senat, pe tema soluționării problemei țărănimii, dintre Duiliu Zamfirescu și alți colegi senatori], pe noi ne-a mânat să ne interesăm de nevoi și n-a fost niciodată țara în mai mari nevoi decât acum, după războiul acesta groaznic. Acum, d-lor senatori, ar trebui să lăsăm păcatele cele vechi la o parte. [...] Ar trebui să punem umărul laolaltă, să împingem la carul care s-a înămolit și nu merge înainte. Uitați-vă d-voastră cum stăm în fața lumii, uitați-vă cum stă valuta noastră, uitați-vă ce este cu trenurile, cu despăgubirile de război, cu școlile, cu toate cele cum stăm! Iată, nouă aici ne dă mâna să ne certăm, apoi acasă și celor care ne-au trimis, nu le dă. La aceia trebuie să le spunem: am făcut ceva pentru dumneavoastră! Așa eu înțeleg și numai pe baza aceea m-am lăsat ales, că nu am nevoie, nu; din fire sunt om pașnic.

Ar trebui, d-lor senatori, să lăsăm odată toate acestea deoparte și să ne punem pe lucru și, după ce am văzut că am făcut ceva de folos și pentru țară, ei, atunci să mai facem și câte un chef de ăsta. [...] D-lor senatori, țara are credința că a trimis încoace tot ce are mai bun. [...] Vă spuneam, d-lor, că țara a ales și trimis

²⁶⁵ Idem, nr. 28, 20 februarie 1920, p. 283.

încoace oameni care să se intereseze de nevoile ei. Uitați-vă cu câtă mândrie ne-am întrunit laolaltă, bucovineni, basarabeni, ardeleni cu cei din Regat. Ce înălțătoare a fost ziua aceea când ne-am manifestat aici că suntem toți români, că ne înțelegem cu toții, că este o inimă și o vorbă! Ei, gândiți-vă, oameni buni, se cade ca noi să facem altceva decât să ne bârfim unii cu alții, acum, când întreaga Românie Mare se zbate în atâtea nevoi?

Eu sunt de părere că până nu arătăm lumii că am făcut ceva bun, până nu am pus bazele unei legislații cum se cade, unei ajutorări a nevoilor celor mai mari, până nu vom pune în rânduială trenurile, finanțele, despăgubirile de război, vitele, semănăturile, pâinea și toate cele [de] nevoie ale poporului, până atunci să îndrumăm mintea noastră în altă parte, să nu o trudim ca să vedem cum trebuie să ne ciopârțim unii pe alții. Este păcat! Eu sunt de părerea aceasta și apelez, ca țăran, fiindcă, să trăiască Regele, care prin legea ce a dat-o, votul universal, de acum, cu încetul, vor veni și țăranii aici și prin votul acela am ajuns și eu, căci altminterea nu era posibil. Vor mai veni și alți țărani de acum, dar și ei sunt oameni și nu puteți trece peste dâșii ca peste un nimic, căci, să scuzați d-voastră dacă voi zice, ce are limba noastră mai frumos, de la țăran a luat.

Și uitați-vă d-voastră în Basarabia, 100 de ani a stat sub Rusia și țăranul nu s-a dat, tot român este. Noi, bucovinenii, am stat 140 de ani sub austrieci și tot români suntem; iată, mă vedeți, vorbesc ca și d-voastră. Dar ce ziceți de ardelenii care 1 000 de ani au stat sub unguri și [pe] care îi vedeți, și-au păstrat pământul, limba, credința, toate cele. Ei bine, trebuie să aibă și țăranul un merit, pentru că atunci când îl cheamă țara la orice, el sare, nu se dă înapoi. De i se cere arma s-o ia în mână, o ia, de i se cere birul să-l plătească, nu se dă înapoi, de i se cere plugul și sapa, el frământă pământul acesta. Dar acum, în război, a cui a fost suferința mai mare decât a bietului țăran? Ei, și după jertfele astea și după toate câte îi datorăm țăranului, să nu ne îngrijim de dânsul, să stăm aici să ne sfădim? Floarea României să stea să se sfădească? Eu nu cred lucrul acesta nici cuminte, nici cinstit și a-și apela și la d-nii miniștri să ne dea de lucru, să aducă legi, să dezbaterem aici, căci dacă vom avea de lucru, poate nu ne vom sfădi. [...] Sunt o mulțime de reforme care sunt așa-zise arzânde și trebuie să le dezbaterem. Iaca, termenul pentru prelungirea sesiunii s-a scris de Maiestatea Sa. Ei, dar tot nu lucrăm. O grămadă de vreme a trecut și a trece și acea vreme și cu nimic, tot cu sfezi. Cred că este prea mult. Dacă ar face și țăranul atâta vorbărie, ar pieri de foame întreaga țară.

M-aș îndrepta cu dorința numai către d-nii miniștri ca să se silească a veni cu reforme și cu proiectele care sunt mai lipsă: valuta să o îndrepte, trenurile să fie orânduite, ca să poată veni acolo unde trebuie. Am oameni din județul meu – de patru săptămâni nu pot ajunge acasă. Acolo oamenii pier de foame. Au dispărut frontierele și tot nu mai ajung. Eu mă mir de acest lucru. Avem de lucru cu banii ăștia și multe altele; ar trebui să se facă odată o regulă. Vine reforma agrară, acum se desprimăvărează, trebuie făcută o regulă și pentru cel ce i-am

luat și pentru cel ce i-am dat, să facem oarecare regulă, ca să nu ne încălcim și să vină să ne descâlcească alții.

II.2. NICOLAE CARABIOSCHI²⁶⁶

Partidul Democrat al Unirii, județul Rădăuți

Sedința Senatului din 21 februarie 1920²⁶⁷

[Comunicare adresată ministrului de Interne, Nicolae Lupu – funcționarea Poștei din Bucovina; situația prizonierilor de război din Siberia]

D-lor senatori, am o comunicare pentru d-l ministru de Interne. Îmi pare rău că nu este aici, dar în orice caz, rog onoratul prezidiu ca să-i comunice.

Iată în ce constă comunicarea mea. A trecut un an de la unirea necondiționată a Bucovinei cu Regatul Vechi al României. Poșta și telegraful din Bucovina au trecut sub administrația directă a guvernului din București²⁶⁸, așa că orice măsuri referitoare la funcționarea Poștei se pot lua numai de către Ministerul de Interne. Un număr considerabil de studenți și elevi din Bucovina se află la secțiile superioare și la alte școli din Regatul Vechi. Părinții acestor elevi și studenți sunt puși în imposibilitatea de a trimite fiilor lor banii necesari pentru întreținerea lor, din cauză că Poșta din Bucovina nu primește bani pentru expediere în Vechiul Regat, astfel că au de suferit și studenții și elevii [de] pe urma acestei stări de lucruri. Sub acest raport au de suferit și parlamentarii din Bucovina, care nu pot nici primi, nici trimite bani peste vechile fruntarii, astfel că sunt puși în imposibilitatea de a satisface obligațiile familiale sau îndatoririle civile cărora le sunt ei supuși. O impresie neplăcută asupra populației române din Bucovina face și faptul că nici până în prezent nu s-au retras de la oficiile poștale din Bucovina ștampilele cu inscripțiile nemțești, așa că și acum încă citim pe plicurile scrisorilor și pe cărțile poștale nume ca: Cernoviț, Radautz, Storozinetz, Vaschkontz, Kimpolung, Suczawa, Dorna-Vatra etc., etc.

De aceea am onoare a ruga pe d-l ministru de Interne să ia dispoziții ca să se poată expedia din Bucovina în Regat și din Regatul Vechi în Bucovina, cu Poșta,

²⁶⁶ Dr. Nicolae Carabioschi s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României, făcând parte din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. A fost senator în mai multe legislaturi în Parlamentul României. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 142.

²⁶⁷ D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350.

²⁶⁸ Conform art. VIII al Decretului-lege nr. 3 745/18 decembrie 1918 „afacerile străine, armata, siguranța generală a statului, căile ferate, poșta, telegraful, telefonul, circulația fiduciară, vămile și împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administrațiile centrale de resort din București. Primele numiri ale funcționarilor la poștă, telegraf, telefon și căile ferate se vor face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți”. Vezi Documentul nr. 1.5.

valuta oficială a Regatului și să ordone ca ștampilele poștelor și telegrafelor din Bucovina, cu inscripțiile localităților în limba nemțească, să fie retrase și înlocuite cu ștampile purtând inscripția localităților cu nume românească.

A doua comunicare o am de făcut relativ la prizonierii de război din Siberia²⁶⁹. În Siberia se află un număr foarte considerabil, se vorbește de câteva zeci de mii de prizonieri din Ardeal și Bucovina. Mulți dintre aceștia au luptat cu însuflețire pentru realizarea idealului național, pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat național. Aceștia se află, după cum aduc și ziiarele știrea, în cea mai neagră mizerie.

²⁶⁹ În anul 1912, a fost elaborat Regulamentul Legii de organizare a Ministerului de Război, care prevedea înființarea unui Birou Statistic, cu atribuții referitoare la statistica recrutării și a infracțiunilor în armată. Ulterior, în cadrul Ministerului de Război, s-a înființat o Direcție a Statisticii care, în condițiile izbucnirii Primului Război Mondial, s-a ocupat de lucrările privitoare la prizonierii români și străini, internații civili, dispăruți, răniți și morți pe linia frontului. Prin Înaltul Decret Regal nr. 2 793/14 august 1916, s-au instituit, pe lângă Direcția de Statistică, două comisii care se ocupau de prizonierii de război și internații civili, un Serviciu de prizonieri și internați civili și un Birou de informații și ajutor al prizonierilor de război români. În același an a fost emis Regulamentul asupra prizonierilor de război. La 4/17 ianuarie 1917, s-a încheiat Convenția asupra schimbului de prizonieri de război invalizi, iar în cadrul Marelui Cartier General a fost organizat un Birou al pierderilor. Rapoartele pierderilor suferite pe front (morți, dispăruți, răniți), primite la Marele Cartier General, erau trimise Direcției de statistică. În anul 1918, prin intermediul Crucii Roșii Internaționale, au fost întocmite liste cu numele a peste 135 000 de prizonieri români capturați de armatele inamice (81 540 în Germania, 33 975 în Austro-Ungaria, 13 590 în Bulgaria și 6 795 în Turcia). Pe teritoriul ocupat, listele cu prizonieri cuprindeau 51 783 de nume. În același an, datele consemnate în actele oficiale erau următoarele: 1 285 000 – mobilizați; 161 408 – prizonieri; 90 379 – răniți; 255 300 – morți și dispăruți. Analizele ulterioare au stabilit că numărul prizonierilor era următorul: în Germania – 147 891; Austro-Ungaria – 51 000; Bulgaria – 25 000; Turcia – 6 000. În baza Convenției încheiate de către statul român cu țările inamice (23 martie 1918), a început schimbul de prizonieri cu Puterile Centrale. Până în luna iulie 1918, conform datelor provenite de la Direcția de Statistică, evidența românilor repatriați arăta astfel: Germania – 1 661 ofițeri, 3 697 trupă; Bulgaria – 729 ofițeri, 11 000 trupă; Turcia – 6 ofițeri, 1 000 trupă; Austro-Ungaria – 472 ofițeri, 3 392 trupă. După încheierea războiului, începând cu anul 1919, au activat 11 misiuni militare românești care se ocupau de problemele referitoare la repatrierea prizonierilor. În ceea ce privește operațiunea de repatriere a prizonierilor internați în Rusia, aceasta a trebuit regândită începând cu anul 1918. Statele care au avut prizonieri în Rusia au fost obligate, din anul 1919, să înceapă negocierile cu noua putere sovietică de la Moscova, fie direct, fie prin intermediul altor state sau organisme internaționale (Comitetul Internațional al Crucii Roșii, Societatea Națiunilor). Prizonierii de război erau răspândiți în teritorii care, din punct de vedere politic, nu aveau legături unice cu celălalt: China, Siberia Centrală și Siberia Orientală. Mulți dintre aceștia lucrau ca muncitori în mine sau prin sate, la particulari, întemeindu-și propriile gospodării și familii. Procedura de strângere a prizonierilor de război s-a făcut prin intermediul unor centre de triaj din Cita, Mandjuria, Harbin, Khabarovsk. Aceștia îi trimiteau spre Vladivostok, și de aici în țară. Numărul corect al prizonierilor români a fost multă vreme incert, deoarece listele sosite la Marele Cartier General erau nesistematizate și alcătuite sumar. Repatrierea prizonierilor a fost una dintre problemele aduse în discuție la Conferința de Pace de la Paris. Pe lângă Secretariatul General al Conferinței de Pace s-a înființat o Comisie specială, care urma să se ocupe de toate chestiunile privitoare la prizonierii aliați. Alte organisme care s-au implicat direct în activitatea de repatriere au fost Comitetul Internațional al Crucii Roșii și Înaltul Comisariat al Societății Națiunilor. De asemenea, în fiecare dintre statele participante la război s-au constituit comisii de repatriere, al căror obiectiv era legat de coordonarea repatrierii prizonierilor de război și a internaților civili. Bogdan Negoii, *România și lagărele de prizonieri în timpul Primului Război Mondial* (teză de doctorat); accesată online (27 martie 2014) la adresa: http://cis01.central.ucv.ro/upload/lucrari_dr/425_rez-ro.pdf.

N-au nici îmbrăcăminte, nici încălțăminte și viața le-a devenit un adevărat chin. În zadar așteaptă acasă părinții și copiii, ei nu mai sosesc, în zadar așteaptă ei, nenorociții, timpul ca să-și îmbrățișeze copiii și părinții, acest timp nu sosește și astfel, în chinuri sufletești nedescrise, așteaptă și unii și alții mult dorita revedere. Guvernul cehoslovac a luat toate măsurile pentru repatrierea acestor nenorociți și, după știrile din ziare, repatrierea lor se efectuează în mod favorabil.

Îmi permit a întreba onoratul guvern: 1) Dacă a luat oarecari măsuri pentru repatrierea prizonierilor ardeleni și bucovineni din Siberia; 2) Dacă nu a luat încă astfel de măsuri, ce intenționează onoratul guvern să întreprindă pentru aducerea acestor nenorociți în țară. E un act de umanitate ca onoratul guvern să arate un interes cât mai mare pentru soarta acestor oameni fără patrie.

Mai am încă următoarea comunicare de făcut. D-lor senatori, locuitorii satelor situate pe ambele maluri ale râului Suceava, pe teritoriul Bucovinei, suferă de un an pagube considerabile [de] pe urma revărsării acestui râu – cursul acestui râu nu este regulat. În fiecare an rupe malurile pe o întindere însemnată, mutându-și cursul și lăsând în urmă locuri acoperite cu pietre și cu prundiș. La revărsare acoperă acest râu lanuri întregi, distrugând holdele câmpurilor și nimicind munca locuitorilor pentru întregul an. În Bucovina, unde se află puțin pământ arabil, în raport cu numărul locuitorilor, râul acesta le-a răpit pământul roditor, prefăcând mii de hectare în prundișuri întinse și neroditoare. În disperarea lor, căci văd avutul distrus și holdele nimicite, acești locuitori au cerut în repetate rânduri, prin deputații lor, de la fostul guvern austriac, regularea acestui râu. Se votase și creditul necesar, dar totul a rămas numai literă moartă, căci nu s-a făcut aproape nimic în această direcție. În numele acestei populații nenorocite, în calitatea mea de senator al circumscripției Rădăuți, prin care trece aproape exclusiv acest râu, am onoare a vă ruga să prevedeați în programul guvernului și regularea râului Suceava și a afluenților săi pe teritoriul Bucovinei, unde, din cauza lipsei de pământ arabil, se simt mai mult ravagiile făcute de acest râu.

[Răspunsul lui Ștefan Cicio-Pop, președinte *ad interim* al Consiliului de Miniștri, în legătură cu repatrierea prizonierilor de război din Siberia]

D-lor senatori, guvernul se ocupă de mult cu chestiunea repatrierii prizonierilor din Siberia. Încă din toamna anului trecut am făcut toate încercările ca să putem aduce pe frații noștri, care își petrec viața cât se poate de trist în Siberia. Primele încercări, însă, n-au avut niciun succes, pentru că n-am putut angaja nici Japonia, nici America, să ne dea o mână de ajutor ca să-i putem repatria. Acum am trimis o misiune specială, cu deplină putere, care să facă toate demersurile pentru a face posibilă repatrierea. Repatrierea întâmpină greutăți și la cei care sunt mai bine organizați ca noi, la cehoslovaci, bunăoară.

Am onoare să aduc la cunoștință că chiar acum a plecat, nu demult, o misiune în Japonia, în fruntea căreia stă chiar A.S.R. Principele Moștenitor. Și avem mare nădejde că înaltul nostru bărbat, Moștenitorul Tronului, grație legăturilor pe care

Casa noastră domnitoare le are cu Curtea din Japonia a Micadoului va putea, să sperăm, determina pe japonezi să ne pună la dispoziție vasele necesare, ca să putem repatria pe prizonierii ardeleni din Siberia. Va rog, dar, să fiți, în această privință, liniștiți, căci ceea ce omenește se putea face, s-a făcut din partea guvernului. Dificultățile, însă, sunt enorme.

II.3. NICOLAE COTLARCIUC²⁷⁰

Universitatea din Cernăuți

Ședința Senatului din 26 ianuarie 1920²⁷¹

[Situția orfanilor de război]

D-lor senatori, Înalt Prea Sfinția Sa, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a avut motivele cele mai bune când a spus ca să nu avem deloc grijă asupra modului cum se face ocrotirea orfanilor de război²⁷². Ocrotirea orfanilor de război este pusă în mâinile cele mai bune și sincere, în mâinile acelor care fac adevărate jertfe pentru viitorul acestor copii ai neamului. Ocrotirea orfanilor de război, v-o pot spune și eu, care colaborez la această instituție, cere două lucruri principale: cere jertfă și cere muncă. Jertfa cea mai mare o aduce statul, pentru că jertfește foarte mult, aproape 16 milioane.

²⁷⁰ Nectarie (nume de botez Nicolae) Cotlarciuc (1875–1937) a urmat studiile liceale la Suceava (1887–1895) și pe cele universitare la Cernăuți, fiind absolventul Facultății de Teologie (1895–1899). A obținut doctoratul în teologie și filosofie. A făcut studii de specializare la Viena, Bonn, Würzburg și München. A fost profesor de liceu (1901), bibliotecar la Universitatea Cernăuți (1901–1905), profesor la Catedra de Teologie Practică a Facultății de Teologie (1915–1923) și decan al acesteia (1920–1921). A fost arhiepiscop al Cernăuților și episcop de Cetatea Albă și Ismail (1923), iar în perioada 1924–1935 a fost mitropolitul Bucovinei. A reprezentat B.O.R. la congresele ecumenice de la Stockholm (1925), Lausanne (1927) și la congresele catolice de la Viena și Bonn (1931). Este autorul unor studii de drept bisericesc, filosofie, omiletică și liturgică: *Ceva despre reforma patronatului Bisericii din Bucovina* (1904); *Istoricul literaturii românilor din Bucovina* (1906); *Ocrotirea socială și biserica* (1921); *Împrumutul Fondului bisericesc al Bucovinei* (1932) ș.a. A reprezentat Universitatea din Cernăuți în Senatul României întregite (sesiunea 1919–1920), fiind și secretar al biroului Senatului. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004 p. 277; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”*. *Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Ediție anastatică, București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 589; Vasile Diacon, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc și faptele sale*, Iași, Editura PIM, 2012.

²⁷¹ D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132–133.

²⁷² În ședința Senatului din 26 ianuarie 1920, precum și în ședințele anterioare, Î.P.S.S Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, alături de alți senatori, inclusiv bucovineni, au făcut un apel pentru donarea diurnei de senator pe o zi în contul unor instituții de binefacere („așezăminte de război”), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreținerea invalizilor și îngrijirea orfanilor de război. Una dintre acestea a fost și Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război (peste 200 000 în toată țara întregită), înființată la Iași, în anul 1916, sub patronajul M.S. Regina Maria. D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132; nr. 107, 6 august 1921, p. 2745.

În al doilea rând, pică jertfa pe care o aducem noi, ceilalți, prin contribuții. Eu nu vreau să mă amestec în ceea ce privește Regatul Vechi, dar trebuie să vă aduc ca pildă pe un coleg de al nostru, care stă pe bancă, îmbrăcat țărănește, d-l [Nistor] Andronicescul, care, pe lângă că a dat diurna sa, ca noi toți, a mai dat 3 000 de coroane acum, de sărbătorile Crăciunului. Pe lângă acestea, noi mai facem serbări, festivități și nu este în capul cuiva că banii rezultați nu se vor împărți în mod cinstit. Cu toate jertfele acestea mari, ele nu ajung, însă, nici pe departe, pentru că, dacă veți binevoi a participa mâine la Congres²⁷³, veți vedea câte sute de mii de orfani avem în țara românească. Astăzi am fost la un consiliu și am văzut că numai într-un județ al d-voastră aveți peste 8 000 de orfani. Dar, încă, dacă adăugăm pe cei din Bucovina și pe cei din Basarabia, care toți trebuie sprijiniți.

Acum este drept ceea ce a spus Î.P.S.S., mitropolitul Moldovei, [Pimen], că observații de acestea jignitoare pot să supere²⁷⁴. Eu nu zic că nu se poate întâmpla vreun caz necorect, pe ici, pe colo. Omul este om! Dar d-voastre, ca reprezentanți ai districtelor, aveți datoria să participați, să colaborați la comitetele județene și, acolo unde nu sunt, să faceți comitetele județene și să controlați ce se face cu banul public și dacă banii aceștia dați se întrebuințează cum se cade. În ce privește comitetele regionale, vă asigur că ele își fac cu prisos datoria și exercită un sever control ca ajutoarele să ajungă la destinație. Dacă ici-colo nu se întâmplă așa, aceasta nu e vina noastră – pe timpul administrației militare, când, după cum observă d-l general [D.] Lambru, efectele lucrate de femeile române pentru armată nu ajungeau la destinație și se vindeau în comerț. Desigur, se găseau mulți dintre soldați care, pe sub mână, își vindeau asemenea efecte.

Eu vă rog, d-lor senatori, să nu descurajați pe cei care muncesc, ci să binevoiți a jertfi și d-voastre puțină muncă. Și vă rog ca mâine, după cum v-a spus și Î.P.S.S., să veniți și să participați la congres cu toții, ca să vă încredințați de tot binele ce se face și de care cred că nici jurnalistica nu are cunoștință.

Sedința Senatului din 5 februarie 1920²⁷⁵

[Amendament la Proiectul de lege referitor la unificarea bisericească]

D-lor senatori, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Bucovinei [Vladimir Repta] este ceva bolnav și nu poate participa la ședință. El singur este în măsură de a face declarații în numele bisericii din Bucovina, eu plenipotență n-am și nu pot reprezenta

²⁷³ Adunarea generală a Societății orfanilor de război s-a desfășurat la București, în 27 ianuarie 1920. *Ibidem*.

²⁷⁴ Î.P.S.S., mitropolitul Moldovei, a luat atitudine față de discursul senatorului D. Lambru, care a pus la îndoială buna credință „a celor ce s-au însărcinat din nobila lor bunăvoință ca să îngrijească de soarta, educația și cultura copiilor orfani de război”. Senatorul pleda pentru buna gestionare și repartizarea justă a sumelor provenind din donarea diurnei senatorilor (160 lei/senator și deputat), în condițiile în care s-au înregistrat câteva ilegalități. *Ibidem*, p. 131–132.

²⁷⁵ D.S., M.O., nr. 23, 10 februarie 1920, p. 216.

biserica Bucovinei. Dați-mi voie, însă, ca personal, ca profesor de teologie, să-mi spun părerea mea particulară²⁷⁶.

Din parte-mi vă asigur și vă dau declarații cum că în Bucovina nu veți afla suflet românesc care să nu dorească unirea din toată inima și necondiționat. Precum am votat unirea cea politică, tot așa vom vota acum și unirea cea bisericească. [...] Să ne înțelegem, d-lor senatori, în toate provinciile sunt și elemente străine, care la oricare prilej și novațiune caută să facă agitații și zănzării și oricare novațiune este explicată și arătată în culorile cele mai rele. Se vor afla și de aceia care vor face agitații și să zădărnicească lucrările noastre. Noi nu ne temem de aceștia și eu, care fac parte din partidul nostru, care are în programul său unificarea completă, niciodată nu aș fi contra unuia care ar veni din Regat în mijlocul nostru. Sunt, însă, și susceptibilități. Și susceptibilitățile acestea, după cum spunea odată și d-l ministru al Cultelor [Ion Borcea], trebuie să le respectăm, mai ales când e vorba de Basarabia, mai cu seamă când nu este vorba de nicio încălcare a Regatului Vechi în provinciile cele noi sau viceversa.

Dar privim cazul acesta din două puncte de vedere. Din punctul de vedere al dreptului și din punctul de vedere al oportunității; dreptul, în orice caz, n-are ce căuta aici și noi, cei din Bucovina, nu suntem absolut deloc angajați în această direcție. Socotesc, însă, că este bine ca pe viitor să se mențină, pentru un timp oarecare, dispozițiile statutului bisericesc din provinciile alipite. Aceasta, însă, nu va opri ca atunci când un demnitar din Vechiul Regat ar merita să fie ales într-una din provinciile noi, să nu fie ales, și viceversa, după cum a făcut Vechiul Regat gestul de a primi în sânul său pe un înalt demnitar, care nu făcea parte din sânul acelor care puteau să fie aleși din Vechiul Regat. Tot așa și celelalte provincii, dacă se va afla un demnitar mai bun decât este dincolo, nu vom avea aici noi nimic de zis, ci din contră. Și lucrul acesta, de bună seamă, se va face numai cu timpul.

D-lor senatori, rămâne un vacuum între legea aceasta, care se prezintă azi, și legiferarea definitivă bisericească. Dacă ar fi venit această lege aproape sau în conex cu legiferarea definitivă, cred că nimeni n-ar fi fost contra. Lipsind, însă, legiferarea aceea definitivă, cred că este bine să se precizeze că până la legiferarea definitivă să rămână organizația cea veche în diocesele alipite. Precizat nu este și de aceea noi dorim ca să se precizeze cum că unificarea aceasta atinsese numai unificarea sinodală, adică [faptul] că Sinodul este autoritatea supremă și nu este vorba de cele dogmatice, de cele canonice, ci este vorba numai de cele administrative. Aceasta este frica unora și altora din diocesele alipite. Așadar, pentru ca între legiferarea de azi și cea definitivă să nu rămână un vacuum oarecare, este bine ca un mic amendament să se facă la această lege și de aceea eu declar că votez pentru legea d-lui ministru, căci toți suntem pentru unificare, dar voi vota și amendamentul ca organizațiile actuale să rămână neatrinse până la legiferarea definitivă. [Amendamentul a fost respins de către comitetul delegaților, constituit cu prilejul prezentării acestui proiect de lege].

²⁷⁶ Vezi Documentul nr. 3.3.

Independent, județul Cernăuți

Sedința Senatului din 27 februarie 1920²⁷⁸

[Răspuns la învinuirile aduse Direcției de Poduri și Șosele]
[Unificarea Căilor Ferate]

D-lor senatori, am intervenit în această discuție [în această ședință se discuta pe marginea acordării de credite suplimentare Ministerului Lucrărilor Publice, în scopul refacerii rețelei de drumuri] pentru că nu voiesc să las să se acrediteze o legendă falsă. Legenda falsă, d-lor, este un rău chiar când creează merite închipuite. Legenda falsă este, însă, odioasă, când creează vini nedrepte. D-lor, ar fi absolut o mare nedreptate de a se învinui în momentul de față Direcția de Poduri și Șosele și organele ei de reaua stare a șoselelor din România în genere și, în special, de reaua stare a șoselelor naționale. D-lor, înainte de războiul nostru pentru îndeplinirea idealului național, de la 1918, se discuta starea mai mult sau mai puțin mulțumitoare a drumurilor șoseluite din România; dar, în ceea ce privește șoselele naționale, adică acele șosele care sunt întreținute de stat și din bugetul statului, toată lumea recunoștea că în România șoselele naționale sunt cel puțin mai bune decât în cele mai multe state din cele vecine și tot atât de bine ca în acele state care se laudă cu buna întreținere a șoselelor. Bineînțeles că nu vorbesc de statele occidentale, care sunt cu totul în alte condiții, din toate punctele de vedere, că singura compensație dreaptă care se putea face, era cu șoselele din Bulgaria, din Serbia, din Rusia, din Galiția și din Ungaria.

Ei bine, eu, care am administrat aceste șosele, vă pot afirma că șoselele noastre într-o nimic nu erau mai rele decât cele din Ungaria, vorbesc de părțile care sunt spre noi, și, desigur, mult mai bune decât cele din Serbia și din Bulgaria. Nu mai vorbesc de cele din Rusia, care sunt inexistente. Această stare de lucruri în ceea ce privește șoselele naționale a durat până la intrarea noastră în război.

Se înțelege că de la 1916 până acum lucrurile s-au schimbat. S-au schimbat mai întâi pentru că în timpul războiului nu s-au mai putut întreține, lipsind și bani și personal și lipsind și materialul; în al doilea rând, uzura șoselelor, în special a celor naționale, a fost neobișnuit de mare; pe aceste șosele s-au făcut mișcări de trupe,

²⁷⁷ Ion C. Grădișteanu (1861–1932), membru al Partidului Conservator, ministru de Finanțe și Lucrări Publice în guvernele George Gr. Cantacuzino și P. P. Carp; a candidat pe listele electorale din Bucovina în timpul primelor alegeri parlamentare organizate după anul 1918. Ion C. Grădișteanu a făcut studii de drept la Paris; a luptat pentru drepturile românilor din Ungaria. A fost președintele de onoare al Societății Academice „Dacia Aureliană” și președinte al Societății de Cultură Macedo-Română. A fost deputat și senator în mai multe legislaturi. În anul 1927 a apărut broșura *Politica etnică a României*, care cuprindea discursurile lui Ion C. Grădișteanu susținute în Senat. *Minerva. Enciclopedie română cu peste 1000 clișee în text, 100 hărți simple, 10 hărți în color și 50 planșe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române „Minerva”, 1929, p. 497.

²⁷⁸ D.S., M.O., nr. 35, 4 martie 1920, p. 388–389.

retragerea din Moldova, invazia germanilor și a celorlalți aliați, pe aceste șosele s-au întors trupele române și tot pe aceste șosele s-au retras, mulțumită Domnului, în fugă, trupele germane și austro-ungare, așa că acum un an, când România și-a reluat vechile ei hotare, ne-am găsit cu șoselele cu desăvârșire prăpădite în partea cea mai mare a țării.

Să nu uitați, d-lor, când vorbiți de acest lucru, că aproape mai bine de 2/3 din Vechiul Regat a fost ocupat de inamici. Ei bine, ne-am găsit în această situație cu un buget vechi, obligați să urmăm tot cu vechiul buget, cu un buget cu desăvârșire neîndestulător, parcimonios pentru șoselele naționale și trebuiau minuni de chibzuință, de economie și devotament din partea personalului – cu mijloace așa de mici, să realizeze, relativ, rezultate așa de mari. Dar aceste mijloace, cu care până la un punct se putea face față nevoilor din trecut, erau cu desăvârșire neîndestulătoare acum, când prețul muncii crescuse atât de mult, când se mărise cam cu de opt ori mai mult. Astăzi se calculează că ziua de lucru se plătește de opt ori mai mult ca înainte și bugetul Ministerului Lucrărilor Publice pentru întreținerea șoselelor se înțelege că nu crescuse deloc, căci se menținea în principiu bugetul vechi. Nu era, însă, numai atât, chiar dacă ar fi fost bani, nu se găseau lucrători, nu se găseau căruțe, nu se găsea material.

În așa condiții, ce voiți d-voastră să facă personalul Ministerului Lucrărilor Publice, personal, de altfel, care este același care întreține așa de bine drumurile înainte de război? Nu s-a schimbat, este același personal. [...] Se sporesc cheltuielile personalului. Pe mine mă întrebați de ce s-au sporit cheltuielile de personal? Bine, dar noi știm că toate sporurile s-au făcut sub d-voastră. [...]

D-lor, s-a mai zis că personalul ar fi prea numeros. Este absolut inexact. Adevărul adevărat este că avem lipsă de ingineri și avem un personal mai puțin numeros. Este adevărat că în momentul de față, întrucât nu se fac lucrări deloc, firește că este prea mult, fiindcă acum nu se lucrează deloc. Dar dacă ar fi să se reînceapă activitatea noastră de mai înainte, este neîndoios că personalul nostru nu este îndestulător. Prin urmare nu veniți și nu acreditați legende ca acestea, că dacă starea șoselelor este rea, foarte rea, aceasta s-ar datora personalului. Nu d-lor, personalul nu putea să facă nimic, era peste putință să se facă față acestei situații. De altfel, acest lucru nu s-a întâmplat numai la noi, mai sunt și alte țări care au suferit grozăviile războiului și unele au suferit, poate, mai puțin decât noi. Dar întrebați pe un francez în ce stare sunt șoselele din partea estică a țării. Este destul să vă spun un lucru, că în Camera franceză s-a propus un credit de 77 miliarde pentru aducerea în bună stare a șoselelor care s-au stricat în timpul războiului. D-voastră ce credite ați dat pentru restabilirea șoselelor? Este foarte nedrept a crea asemenea legende și a arunca bănuiele asupra unui personal care este meritos, căci corpul tehnic român a fost și este una din gloriile Regatului Român, nu numai prin competența și pricepera sa, dar a fost una din gloriile Regatului Român și prin devotamentul lui, căci este singurul corp care nu s-a amestecat în politică și s-a văzut treaba asta. [...] Or fi rarissime excepții, dar, în general, în imensa majoritate, corpul tehnic și-a făcut datoria. [...] Aceasta am avut de zis, d-lor, în privința învinuirilor ce, pe nedrept, s-au adus Direcției de Poduri și Șosele și organelor ei.

Dar, d-lor, profit fiindcă sunt aici și fiindcă s-a vorbit și de Căile Ferate, să spun și eu câteva cuvinte despre ele. D-lor, și eu mă unesc cu dezideratele care s-au emis de la această tribună, ca să se grăbească mai mult unificarea Căilor Ferate, fiindcă dacă este o instituție care, prin natura ei, nu poate fi regională, apoi această instituție, în primul rând, este cea a Căilor Ferate. De aceea aici și eu înclin a crede că s-ar fi putut grăbi mai mult administrația cu unificarea Căilor Ferate, căci este destul de rău ca, după 14–15 luni de la unirea definitivă, când ajungem la vechile granițe ale Regatului, să avem impresia pe care o aveam înainte, că trecem din Căile Ferate române în cele ungurești, fie la Vârciorova, fie la Predeal. Această impresie trebuie să înceteze, d-lor.

Și, deci, în această privință, nu aș și îndestul să stăruiesc – cât mai curând să se facă unirea căilor ferate, cu atât mai mult cu cât este o altă operă de făcut. Este un amestec de personal – eu nu am nimic cu nimeni, nu sunt șovinist, știți că nu sunt maghiar, nu am nicio picătură de sânge maghiar în mine pentru ca să fiu șovinist –, dar nu înțeleg ca într-o instituție așa de imensă cum este Calea Ferată, majoritatea funcționarilor să fie străini [...], când în partea cealaltă a țării, unanimitatea personalului este românească. S-ar putea face o intervenire. Eu nu vreau să dau afară pe oamenii aceia care își fac datoria și, cu bună credință, s-au supus legilor statului român, însă cred că ar fi de folos pentru toată lumea ca parte dintre funcționarii maghiari din Transilvania să fie mutați în România și personalul din provinciile alipite și din Ardeal să fie împănate cu funcționari români din Vechiul Regat. Aceasta ar fi un bine și din punct de vedere politic și din punct de vedere al administrației Căilor Ferate.

Acestea, d-lor, sunt observațiile pe care m-am crezut dator să le fac, pentru ca să nu las să se facă o nedreptate corpului tehnic.

Ședința Senatului din 3 martie 1920²⁷⁹

[Schimbări ministeriale în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod]

D-lor senatori, de trei, patru luni de zile de când a venit acest guvern pe banca ministerială²⁸⁰, asistăm la o defilare veșnică de miniștri care se prefiră [perindă] pe acea bancă. D-lor, îmi vine în gând o comparație la care, însă, am să renunț. Îmi pare rău că este una dintre acele reprezentatii pe care, pe un cearceaf întins, defilează anumite umbre care, prin uzul consfințit, se numesc umbre chineze. Eu, d-lor, renunț la această comparație pentru că s-ar părea că este o aluzie care nu este nicidecum în rândul meu. Voi face, însă, o altă comparație, care este mai modernă. Voi face comparația cu un film de cinematograf [...].

Dați-mi voie ca în Parlamentul României Mari, [la] a cărei înfăptuire am contribuit și eu nițel, mult mai mult decât d-voastre, care mă întrerupeți, să am și eu

²⁷⁹ D.S., M.O., nr. 39, 10 martie 1920, p. 446–447.

²⁸⁰ Guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920). În această perioadă au avut loc cinci schimbări în componența guvernului. Vezi Documentul nr. 4.2.

dreptul să-mi spun cuvântul liniștit și fără să fiu întrerupt de aceia care, când era lupta națională în toi, nu se știa unde sunt și nu se știa ce fac. [...] D-lor, spuneam că pe banca ministerială se prefiră neconținut deosebite personaje care apar și, după ce făptuiesc ori nu făptuiesc ceva, dispar, pentru ca să apară altele, care din nou dispar, la rândul lor.

D-lor senatori, nu ați voit să mă lăsați adineaori să fac o comparație. Foarte bine! Ca să vă fac plăcere, renunț la ea, însă la orice fel de priveriști de felul acesta, [ca] dispariția și apariția de personaje, se dau explicații, pentru ca privitorii să știe de ce a apărut cutare personaj și de ce a dispărut cutare altul. Ei bine, aici am avut pe rând scurta vizită a d-lui general [Alexandru] Averescu în ministerul actual [Ministerul de Interne]. Această scurtă vizită nici până azi n-a fost explicată. Nu știm până azi de ce a intrat d-l general Averescu în guvern, nici de ce a ieșit.

În urmă a fost, d-lor, intrarea d-lui dr. [Nicolae] Lupu în guvern [Ministerul de Interne], un fapt destul de sugestiv și impresionant care, totuși, oficial, n-a fost explicat. În urmă, am avut dispariția d-lui Aurel Vlad [ministru de Finanțe și *ad interim* la Industrie și Comerț] din guvern și înlocuirea d-sale cu interimatul d-lui [Mihai] Popovici – iarăși tăcere. Am avut acum, în sfârșit, deodată, dispariția d-lui [Victor] Bontescu și înlocuirea d-sale cu interimatul d-lui [Ion] Borcea [Ministerul de Industrie și Comerț]; dispariția d-lui general [Ion] Rășcanu [Ministerul de Război] și înlocuirea sa cu d-l general [Traian] Moșoiu. [...] D-lor, eu cred că în materie parlamentară nu se poate face nicio schimbare de felul acesta, fără a se da o explicare.

D-lor, astăzi, în toată lumea este un curent puternic pentru desființarea diplomației secrete și înlocuirea ei cu diplomația fățișă. Că va izbuti ori nu, aceasta este taina viitorului. Dar, ceea ce nu s-a văzut niciodată și ceea ce pare că d-voastră vreți să introduceți este parlamentarismul secret. Asta nu s-a mai pomenit, pentru că parlamentarismul este o instituție care trăiește din publicitate și prin publicitate. Ficțiunea parlamentară este aceasta: că guvernul reprezintă Parlamentul, că Parlamentul reprezintă națiunea și, deci, orice schimbare în guvern trebuie să fie cunoscută de Parlament și prin Parlament de națiunea întreagă, ca să știe opinia publică dacă Parlamentul aprobă ori nu aprobă, dacă este bună sau nu această schimbare. De altfel, d-lor, nu se admite, în materie parlamentară, ca să se schimbe persoane pe banca ministerială fără ca această schimbare să aibă un rost și un înțeles. Când se retrage un ministru, se retrage – în afară de cazurile, firește excepționale, când i-ar fi sănătatea foarte zdruncinată –, se retrage pentru că sau nu mai este în înțelegere cu Parlamentul sau nu mai este în înțelegere cu colegii săi sau pentru că politica lui, la ministerul pe care îl deține, nu se mai potrivește cu politica generală a guvernului. Și viceversa – când vine un ministru, pentru că reprezintă o anumită politică, care este cerută de împrejurările de atunci. Aceasta este, d-lor, teoria parlamentară. Și, în cazul de față, să nu se zică că lucrul nu are însemnătate.

D-lor, la Ministerul de Industrie [și Comerț] – care astăzi, în împrejurările extraordinare prin care trecem, are, din nenorocire, mare însemnătate, prea mare însemnătate, pentru că prin Ministerul de Industrie se aprovizionează țara, până

acum lipsită de cele trebuincioase – , când vedem că se retrage un ministru și vine altul, suntem în drept să ne întrebăm – și aceasta este o întrebare care se naște în mintea fiecăruia – dacă d-l [Victor] Bontescu reprezintă o anumită politică în materie de aprovizionare, industrie și comerț și dacă d-l [Ion] Borcea reprezintă o altă politică? Dacă nu reprezintă o altă politică, atunci de ce se retrage d-l Bontescu și de ce a venit d-l Borcea?

D-lor, același lucru și cu Ministerul de Război, deși s-ar părea că fiind un minister de specialitate, nu este așa legat cu politica; totuși, și la acest minister este o politică; în momentele de față, mai ales, acest minister are cea mai mare însemnătate, pentru că de la el atârnă siguranța țării în afară și înăuntru. Acest minister asigură apărarea țării în afară și garantează ordinea publică înăuntru. Și atunci, suntem în drept să ne întrebăm: oare să fi fost nepotrivire de păreri între d-l general [Ion] Rășcanu, fie asupra apărării țării, fie asupra ordinii interne, cu colegii d-sale? Apare d-l general [Traian] Moșoiu, simpaticul general Moșoiu și pentru d-voastră și pentru mine; reprezintă oare d-sa altă politică? Eu mărturisesc că n-aș crede, pentru că îl știu pe d-l general Moșoiu om de ordine, așa l-am cunoscut și, în ceea ce privește apărarea țării, este un viteaz general, care a luptat strălucit. Dar și d-l general Rășcanu este un foarte distins militar, un militar care și-a făcut probele. Și atunci de ce această schimbare? Ea trebuie să aibă un rost și un înțeles și acest lucru, d-lor, este datoria guvernului să ni-l spună.

D-lor, îmi pare foarte rău că am tulburat guvernul în nemăsuratul lui optimism și în dulcea lui beatitudine. [...] Dar sunt dator să cer această deslușire, pentru lămurirea opiniei publice asupra unei chestiuni care o interesează în gradul cel mai înalt. De aceea, d-lor, aștept răspunsul d-lui președinte al Consiliului [de Miniștri] asupra acestor schimbări ministeriale.

[Răspunsul lui Ștefan Cicio-Pop, președinte *ad interim*
al Consiliului de Miniștri, în legătură cu schimbările
în componența guvernului Alexandru Vaida-Voevod]

D-lor senatori, la întrebările d-lor senator I. Grădișteanu dați-mi voie să răspund pe scurt. Observ, de când conduc interimatul președinției și al Afacerilor Străine, că s-a început în contra guvernului un foc concentric din toate părțile opoziționale. După cum bine știți d-voastre, șeful guvernului se află în momentul de față, când la Paris, când la Londra și duce cea mai patriotică luptă pentru întregirea revendicărilor noastre naționale²⁸¹. Cauza românească a ajuns, d-lor senatori, la răspântie ca niciodată; aș putea zice că în zilele acestea se hotărăște asupra soartei neamului românesc față de dușmanul cel mai aprig, dușmanul secular al neamului românesc: ungurii. Guvernul, în acest răstimp, face tot posibilul să conducă,

²⁸¹ În ianuarie 1920, Alexandru Vaida-Voevod a plecat în străinătate pentru a obține recunoașterea internațională a actelor unirii. În urma refuzului lui Ion I. C. Brătianu, Alexandru Vaida-Voevod nu a mai reușit să revină în fruntea guvernului, care a fost înlocuit, în 13 martie 1920, cu guvernul condus de generalul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921).

cu demnitate și cu cinste, afacerile țării și face tot posibilul să restabilească echilibrul social, să împace divergențele din toate straturile națiunii, pe când la alte popoare, când premierul e la Conferința de Pace, să apere interesele națiunii sale, Corpurile legiuitoare nici nu țin ședințe. Vă amintesc Italia, care a și ajurnat [amânat] ședințele pe vremea cât timp premierul e absent. La noi, d-lor, ambele Corpuri legiuitoare sunt deschise și facem tot posibilul să le dăm material de lucru. Nu am cerut ajurnarea Corpurilor legiuitoare dintr-o parte, ca să nu putem fi bănuți că nu cinstim Constituția; iar pe de alta, pentru că voim ca și în absența premierului să fim neconținut sub controlul d-voastre, al Corpurilor legiuitoare.

D-l senator Grădișteanu spune că vede un spectacol trist cinematografic, cum vin în minister figuri marionete, care apar și dispar. [...] D-lor, se înșeală d-l senator Grădișteanu atunci când mă întreabă de ce a demisionat cineva din guvern. Este dreptul fiecăruia să dispară de pe banca ministerială când va voi. În privința aceasta nu cereți prea multe lămuriri. Vă asigur că am făcut tot posibilul ca d-l prim-ministru, care este conducător și care e responsabil pentru toate afacerile și care își are programul său, pe care și eu îl profesez, să vină și să-și întreprindă ministerul, ceea ce, după părerea mea, nu în toate cazurile aș fi îndreptățit să efectuez eu.

S-a făcut excepție cu armata. D-l general Rășcanu și-a dat demisia și a spus cum că nu este în stare să conducă mai departe afacerile ministerul său. [...] S-a rugat să fie desărcinat de acest oficiu și fiindcă a insistat, nu puteam decât să-i primim demisia. D-lor senatori, acesta este un resort unde, după părerea mea, titularul nu poate să lipsească nicio zi. Ce politică a avut d-l Rășcanu și ce politică a avut d-l Moșoiu? Vă pot răspunde cum că în armata română nu poate fi decât o singură politică, decât politica pe care au profesat-o și o profesază bărbații puși în fruntea acestui departament: apărarea țării și susținerea ordinii și, în privința aceasta, nu poate fi deosebire de vederi între un ministru de Război și alt ministru de Război.

D-voastră ne întrebați cu ce titlu de drept avem să stăm aici. Conform legilor parlamentare la care s-a referit chiar d-l senator Grădișteanu, titlul de drept este că avem majoritatea Parlamentului, care este expresia cea mai netăgăduită și nefalsificată a națiunii întregi și avem încrederea Regelui; acești doi factori dau unui guvern puțința de a guverna. D-lor, m-am adresat în nenumărate rânduri și mă adresez din nou d-voastre, când chestiunile cele mai vitale stau înaintea soluționării lor, în fața celui mai mare areopag care s-a instituit înaintea Conferinței de Pace; cred că în aceste momente ar trebui să suprimăm orice fel de patimă, orice veleități de politică internă; cred că ar trebui să ne dăm mâna cu toții, ca să susținem ordinea și să împăcăm toate patimile. După ce vom vedea granițele asigurate, după ce vom vedea că am încheiat pacea cu Ungaria și d-l prim-ministru se va fi înapoiat, veți avea cea mai mare latitudine, d-lor, să judecați și, dacă nu vă place, să înlăturați acest guvern; dar, până atunci, datoria noastră patriotică aici, ca și în Camera Deputaților, este să dăm mână cu mână ca să menținem ordinea și să punem la o parte orice patimă. [...] Nu fiți, dar, d-lor, impaciențați și nu fiți curioși despre ceea ce s-a întâmplat acum trei, patru zile la un resort ori la altul și binevoiți a da ajutor, ca să putem întâmpina greutățile enorme pe care țara le are astăzi.

Partidul Democrat al Unirii, județul Siret

Ședința Senatului din 28 februarie 1920²⁸³

[Formarea grupului român al Uniunii Interparlamentare de la Geneva]

D-le președinte, d-lor senatori, într-una dintre ședințele trecute, d-l președinte al Senatului [Paul Bujor] ne-a comunicat [următoarele]: Consiliul Uniunii Interparlamentare din Geneva²⁸⁴ a trimis Parlamentului român o invitație de a lua parte la conferința acestei Uniuni, care se va ține în vara anului curent. Însemnătatea și scopurile frumoase urmărite de această instituție sunt prea cunoscute, încât cred că nu este trebuință să le arăt mai de aproape în acest onorat Corp. Parlamentul român demult deja a aderat la această uniune și a luat parte la conferințele ei și mulți dintre noi, care am avut ocazia să fim membri în alte Parlamente, am fost membrii acestei uniuni.

Astăzi, când avem fericirea să fim cu toții uniți în Parlamentul României Mari, cred că acest Parlament nu ar trebui să lipsească din această uniune, care urmărește scopuri atât de mari și pacifiste. După o întrerupere de mai mulți ani, cauzată de Războiul Mondial, secretarul general ne comunică [faptul] că Uniunea [inter]parlamentară a hotărât, în ședințele din octombrie trecut, ținute la Geneva, să reînceapă iarăși activitatea acestei Uniuni, deși experiențele făcute în privința dreptului ginților în Războiul Mondial nu par a fi foarte îmbucurătoare. Cu atât mai mult trebuie să salutăm, însă, această inițiativă, cu cât Camera Deputaților, în una dintre ședințele trecute, a decis să aleagă o comisie, compusă din 30 de membri care, împreună cu o comisie analoagă, aleasă de Senat, să formeze grupul român al Uniunii interparlamentare și să se pună în legătură cu comitetul și secretariatul general pentru colaborare și pentru a lua parte la lucrările Uniunii.

²⁸² Alexandru Hurmuzachi (1869–1945) a fost secretar al Procuraturii de Finanțe din Cernăuți. A absolvit gimnaziul (1866) și Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți (1891), unde a obținut și doctoratul în științe juridice în anul 1901. A fost membru (din anul 1911 membru de onoare), vicepreședinte și președinte al Societății Academice „Junimea” din Cernăuți, vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1899). A fost deputat al corpului al doilea electoral al curiei marii proprietăți în legislatura a X-a (1904–1910) și al curiei a III-a (românești) în legislatura a XI-a (1911–1914), ultimul căpitan al Țării (1911–1914). Membru al Partidului Democrat și al fracțiunii democratice a Partidului Național Român. A fost distins cu Ordinul „Steaua României” în grad de cavaler și „Coroana de oțel”, clasa a III-a. A contribuit la realizarea înțelegerii politice dintre naționalitățile din Bucovina (1909), care a stat la baza schimbării legii electorale pe baza principiului cadastrului național și a votului universal. În anul 1918 s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu România. Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 427, 492, 541.

²⁸³ D.S., M.O., nr. 36, 6 martie 1920, p. 335.

²⁸⁴ Uniunea Interparlamentară a fost înființată în anul 1889, de către William Randal Cremer (Marea Britanie) și Frédéric Passy (Franța), ca organizație pentru parlamentari, ulterior organizație a parlamentelor statelor suverane, destinată negocierilor politice multilaterale. A avut sediul la Berna (1892–1911), Bruxelles (1911–1914), Oslo (1914–1919), iar din anul 1920 la Geneva. A stabilit relații cu Parlamentul României din anul 1891; accesat online (15 martie 2014) la adresa http://www.cdep.ro/pls/parlam/delegatii_parlamentare.prezentare?id=27.

Rog pe d-l președinte să invite, înainte de a se face alegerea comisiei, pe acei d-ni senatori care doresc a face parte din această comisie, să se întrunească în Secțiunea I pentru a ne constitui. Deoarece până acum d-l senator [I.] Dissescu a fost ultimul președinte al grupului parlamentar român, am făcut această propunere în înțelegere cu d-sa.

[Răspunsul lui Ștefan Cicio-Pop, președinte *ad interim*
al Consiliului de Miniștri]

D-lor senatori, chestiunea semnalată de către d-l senator Hurmuzachi este foarte importantă. Guvernul, până astăzi, o astfel de invitație nu a primit și, după cum știu, oficial n-a venit nici la Senat, nici la Cameră. [...] Eu iau cuvântul numai pentru aceea ca să vă rog dacă, în adevăr, a venit o astfel de invitație la Parlament, să binevoiți a vă înscrie oricât de mulți, fiindcă, d-lor, pot spune că în această Uniune, ținută la Haga, în 1894, când am luat și eu parte, cu d-l Vasile Ureche, care atunci reprezentata cu atâta vervă și demnitate cauza celor întemnițați la Seghedin și Watz, s-a dezbătut pentru prima dată cauza ardelenească. [...]

II.6. TEOFIL LUPU²⁸⁵

Independent, județul Suceava – Bucovina

Ședința Senatului din 22 decembrie 1919²⁸⁶

[Comunicare adresată miniștrilor Lucrărilor Publice (Mihai Popovici)
și de Interne (Aurel Vlad) în problema furturilor pe Căile Ferate]

D-lor senatori, dați-mi voie să fac următoarea comunicare d-lor miniștri de la Lucrări Publice și Interne. Prin gările căilor ferate și cu deosebire în trenuri, furturile sunt astăzi la ordinea zilei. În trenuri, din cauza aglomerației care vine din faptul că oricine se poate sui în orice vagon, cu plată sau fără plată, trenurile au ajuns un adevărat flagel pentru cei care sunt nevoiți să călătorească. Chiar mie, în trenul cu care am plecat astăzi din Bucovina și în care, deși călătoream la clasa I, am îndurat neplăceri care constituie o întreagă odisee, mi s-a furat portofelul dintr-un buzunar

²⁸⁵ Teofil Lupu (1869–1935), medic, om de cultură. A făcut studiile gimnaziale la Suceava (1881–1888). A absolvit Facultatea de Medicină la Viena în anul 1894, fiind primul medic român din Bucovina, care a practicat chirurgia generală. A fost chirurg la spitalele din Câmpulung Moldovenesc și Suceava. A fost un susținător al gazetelor bucovinene „Junimea literară” și „Făt-Frumos” (la această revistă a colaborat cu o serie de articole pe teme culturale și i-a găzduit redacția în casa sa). A întemeiat Banca suceveană, prin intermediul căreia a subvenționat apariția unor numere ale revistei „Făt-Frumos”, a unei lucrări semnată de Leca Morariu (*Lu frații noștri*) și a înființat Fondul cultural istro-român. În anul 1910, a reeditat, la Suceava, „Revista politică” (fondată în anul 1885 de Matei Lupu). În anul 1935, a publicat broșura *Soluții la câteva probleme bucovinene*. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 647.

²⁸⁶ D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 88–89.

încheiat cu bumbi [nasturi] și același lucru s-a întâmplat altui pasager. Nici poliția din Adjud, nici poliția din Râmnic, deși încunostiințată la timp, n-au găsit de cuviință să facă percheziția ce li s-a cerut pentru găsirea inculpabililor. Furturile acestea au ajuns atât de numeroase pe linia Pașcani-Iași-București, încât lumea vorbește că ar fi o adevărată organizație de hoți pentru furturile din gări și din trenuri, o adevărată magie.

Pentru apărarea călătorilor în contra acestor hoți din trenuri, credem că se impun următoarele măsuri: 1) Să se atragă atenția călătorilor, prin afișe lipite în gări și trenuri, în care să se scrie: „Feriți-vă de pungăși!”; 2) Să se ia măsuri ca în timpul nopții să fie luminate cel puțin culoarele vagoanelor de clasa I și a II-a; 3) Să se facă un control sever la urcarea călătorilor în vagoane, ca fiecare să intre în vagonul pentru care a plătit, evitându-se astfel aglomerația, care silește pe voiajor să iasă pe ferestrele vagoanelor pentru nevoile personale; 4) Să se atașeze la fiecare tren vagoane rezervate exclusiv pentru parlamentari, misiuni străine și ofițeri.

(O voce: S-a dat ordin ca să fie vagoane rezervate pentru parlamentari.)

Nu știu dacă un asemenea ordin s-a dat. Pot să vă spun că eu, la Pașcani, m-am adresat comandamentului gării, rugându-l să-mi dea un loc în vagon. Nu mi s-a dat niciun loc și a trebuit să umblu din coridor în coridor. Dacă un asemenea ordin există, atunci rog pe d-l ministru să cerceteze și să pedepsească pe vinovați, ca cel puțin pe viitor să-și facă datoria. Se găsea atunci, în același tren, și o misiune americană și una poloneză, care au asistat la aceste scene, dăunătoare prestigiului țării. Pe lângă măsurile menționate, cred că mai trebuie al 5-lea: să se introducă trenuri accelerate între București – Cernăuți și altele, deocamdată măcar de două ori pe săptămână, și anume pentru pasagerii din călătoriile îndepărtate, pentru ca sănătatea și chiar viața călătorilor să nu fie în pericol; 6) Să se introducă un vagon de dormit pe linia București – Cernăuți și îndărăt.

Am onoare a adăuga că aceste îmbunătățiri în mersul trenurilor pe linia București – Cernăuți le cer în numele tuturor senatorilor din Bucovina, care au semnat alături de mine această propunere. [Comunicarea a fost transmisă miniștrilor de resort.]

Sedința Senatului din 27 decembrie 1919²⁸⁷

[Comunicare adresată miniștrilor de Finanțe (Aurel Vlad)
și de Război (Ion Rășcanu) în legătură cu problema contrabandei]

D-le președinte, în numele meu și al colegilor mei, dr. Nicolae Carabioschi și Ion V. Stălniceanu, am onoare a adresa d-lor miniștri de Finanțe și de Război următoarea întrebare. D-lor senatori, contrabandele se țin lanț, sărăcind țara de alimente și introducându-se coroanele și alte bancnote, ades falsificate. Informațiile primite ne cer o schimbare radicală a sistemului de combatere a acestei nevoi. Grăul a trecut în cantități mari și mai trece și pe căi permise și nepermise din Regat spre nord, strecurându-se apoi în cea mai mare parte peste hotare și anume, în mod sistematic, cu săcușorul pe spate, rareori în nord-vest în cantități mari.

Contrabandiștii, de un neam cu cei de peste hotare, cunoscând toate cărările și organizați fiind, sunt în număr din ce în ce mai mare, precum sunt la hotar și cei prinși

²⁸⁷ D.S., M.O., nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125.

întâmplător scapă cu pedepse ridicole în bani, fapt care este mai mult o încurajare decât o pedeapsă, pentru că o contrabandă reușită despăgubește zece contrabande nereușite.

Soldații care își fac datoria primesc primele târziu, s-a întâmplat cazul chiar după moarte. Grănicerii și jandarmii dovediți de mituire și înlesnitori de contrabande se judecă târziu prin judecătoriile civile, astfel că pedeapsa nu-și ajunge scopul, nefiind exemplară, nici imediată. Deci nu e de vină atât grănicerul respectiv, paza, ci sistemul întrebuițat. Dovadă că e așa sunt experiențele favorabile contra contrabandiștilor, făcute la Prefectura Suceava (Bucovina), dându-se numai primă 1/3 parte din contrabandă.

Propunem, deci: 1) Ca pedeapsa contrabandiștilor să fie închisoare aplicată cu rigoare la orice persoană și din orice clasă socială și chiar detenție preventivă pentru a-l putea împiedica să exercite mai departe profesia, căci contrabandistul prins și nearestat își continuă meseria. Dacă s-ar fi arestat o parte dintre cei 4 000, prinși anul acesta numai pe o graniță relativ mică din nordul Bucovinei, cu cât s-ar fi împiedicat contrabanda? 2) Judecarea proceselor de contrabandă contra civililor și a grănicerilor, jandarmilor și orice militar însărcinat cu paza frontierei, pentru luare de mită și înlesnire de contrabandă, să se facă, în timp de război, de Curtea Marțială, iar în timp de pace, de Consiliul de Război. 3) Pedepsele să fie publicate, asemenea primele imediat date prinzătorului și denunțătorului. Contrabandele de bancnote fiind mult mai greu de prins, pedeapsa trebuie să fie mult mai aspră și dacă este exact că însăși finanțele țării și creditul acestora sunt zguduite prin aceste contrabande, atunci înfăptuirea lor trebuie calificată drept crimă și pedepsită ca atare.

Comunicând acestea, întrebăm pe d-nii miniștrii cum au de gând să pună stavilă contrabandelor menționate, care sunt din cele mai actuale chestii ale țării.

D-le președinte [Paul Bujor], n-am voit să fac o interpelare, este o comunicare și vă rog să interveniți la d-nii miniștrii de Finanțe și Război, cărora [le] este adresată această comunicare, ca să studieze afacerea și să-mi dea răspunsul, având în vedere că vreau să fac o interpelare. [Președintele Senatului, Paul Bujor, a anunțat ca această comunicare va fi înaintată guvernului.]

Sedința Senatului din 1 martie 1920²⁸⁸

[Interpelare adresată guvernului – problema repatriaților din America;
funcționarea Poștei și a Telegrafului în Bucovina]

D-le președinte, d-lor senatori, am onoare să adresez următoarea interpelare guvernului. Repatriații noștri din America sunt speculați sistematic, în tot parcursul drumului, dar și acasă nu scapă de înșelătorii la schimbul dolarului. Se impun, deci, măsuri severe la noi în țară, supraveghind, prin poliție secretă (detectivi), trenurile, gările, dând lămuriri de tot felul prin afișe și ziaristică și dând posibilitatea schimbului de dolari în anumite centre din călătorie și acasă. E de lipsă, deci, o organizație, începând de la consulatele noastre din America. Întrebăm ce măsuri a luat guvernul?

D-lor senatori, mai am o comunicare cu privire la Poștă și Telegraf. Senatorul dr. [Nicu] Carabioschi a făcut deunăzi o comunicare cu privire la poștă [vezi interpelarea

²⁸⁸ D.S., M.O., nr. 37, 6 martie 1920, p. 41.

în ședința Senatului din 21 februarie 1920]. Doresc să mai adaug ceva. Într-adevăr, cu poșta nu putem corespunde. Din Bucovina nu putem face plata abonamentului de ziare între țările alipite și Patria Mamă; de aici se primește plata spre Basarabia, nu însă pentru Transilvania. Dat fiind că ziarele apropie, de regulă, sufletele între frați – unele ziare de partide, altele de interese străine fac excepție de [la] această regulă –, Poșta, într-adevăr, nu lucra în sensul acesta. Părinții studenților bucovineni din Iași, București, voind să trimită bani, expedientul cu băncile nu e totdeauna lesne realizat, și câte ceva în pachetele copiilor, trebuie să bată drumul poștelor din Regatul Vechi. Se vede că cine ne-a despărțit odată, a făcut-o cu teamei, că nici azi, după unire, nu ne putem afla bine. Telegramele întârzie mereu, ades cât epistolele; o telegramă expedită din București, cu două zile înainte de plecare, ajunge în Bucovina cu două zile după sosire; două telegrame trimise din Burdujeni Regatului Vechi, două zile înainte de plecare, spre asigurarea unei camere de hotel, ajung prea târziu la București. Se recere cred că, înainte de unificarea Poștei, încă să înceteze aceste stări anormale la Poștă și Telegraf. [Paul Bujor, președintele Senatului, a transmis că aceste interpelări se vor comunica guvernului.]

II.7. VLADIMIR REPTA²⁸⁹

Senator de drept, mitropolitul Bucovinei

Ședința Senatului din 12 decembrie 1919²⁹⁰

[Petiția și memoriul văduvelor și orfanilor de război]

D-lor senatori, văduvele de război ale ofițerilor și reangajaților activi și de rezervă, precum și ale funcționarilor, morți pentru dinastie și înfăptuirea idealului

²⁸⁹ Vladimir (nume de botez Vasile) Repta (1841–1926), mitropolit. A făcut studiile gimnaziale (1856–1864) și cele universitare – Institutul Teologic (1864–1868) la Cernăuți. Între anii 1871 și 1873, a urmat specializări la Viena, München, Bonn și Zürich. A fost profesor la Gimnaziul superior din Cernăuți (1868–1871), profesor la Institutul Teologic (1873–1875) și la Facultatea de Teologie (1875–1896), decan al Facultății de Teologie în patru legislaturi, rector al Universității din Cernăuți (1883–1884), inspector pentru învățământul primar din districtul Cernăuți (1875–1895). După ce s-a călugărit (1885, Mănăstirea Sucevița) a urcat treptele ierarhiei bisericești: ieromonah (1885), protosinghel (1886), arhimandrit (1890), vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1896–1902), episcop de Rădăuți (1899), arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației (1902). În anul 1924, s-a retras din scaunul de mitropolit. A fost vicepreședintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1889–1896), membru al Camerei Deputaților în Consiliul Imperial din Viena (din anul 1901). S-a luptat pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale proștilor, a construit numeroase case parohiale, a restaurat vechi ctitorii voievodale (Putna, Mirăuți), a ridicat pe bani proprii un cămin pentru bătrâni. Mitropolitul Vladimir Repta a prezidat, în noiembrie 1918, în Palatul Mitropolitan, lucrările adunării care a declarat unirea Bucovinei cu Regatul României. A colaborat la revistele „Candela” și „Viitorul”. Este autorul lucrării *Psihologia și însemnătatea ei pentru deșteptarea, cultivarea și înaintarea vieții religioase* (1888). A fost senator în Parlamentul României întregite și președinte al Senatului, ca decan de vârstă, în legislatura 1919–1920. Pentru meritele sale în activitatea de cultivare a identității românești din Bucovina a fost ales, în anul 1919, membru de onoare al Academiei Române. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 718; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 305–306.

²⁹⁰ D.S., M.O., nr. 10, 14 decembrie 1919, p. 61.

național, aduc cu aceasta, prin mine, la cunoștința înaltului Senat doleanțele lor și cer îmbunătățirea soartei lor triste. Petiției [ii] stă alăturat și un memoriu, [pe] care îl depun odată cu aceasta și fiindcă noi cu toții suntem conștienți de sacrificiul eroilor și de datoria ce avem față de văduvele și orfanii eroilor, care și-au jertfit viața pentru patrie, fac propunerea ca această petiție să se trimită de urgență la Comisia de petiții, care să se informeze și, deliberând, să ia cât de curând o decizie satisfăcătoare [Președintele Senatului, Paul Bujor, a comunicat faptul că petiția și memoriul depuse de senatorul bucovinean se vor trimite „de urgență” la Comisia de petiții].

II.8. GEORGE WASSILKO²⁹¹

Partidul Democrat al Unirii, județele Văscăuți și Vișnița

Ședința Senatului din 21 februarie 1920²⁹²

[Modificarea regulamentului de funcționare a Senatului]

Noi, în biroul Senatului, ne-am ocupat de câteva ori cu chestiunea aceasta [este vorba despre discuțiile purtate în legătură cu modificarea regulamentului Senatului]. După părerea mea, ar fi fost bine ca în loc să fie aleasă o comisie anume, d-voastră să fi însărcinat biroul Senatului să elaboreze regulamentul nou. [...] Biroul este compus din senatori din toate partidele. [...] Cred că un nou regulament este de trebuință absolută; o știm cu toții că regulamentul actual nu este pentru timpurile moderne. Noi, în Dieta Bucovinei, aveam un regulament, poate mai puțin modern, nu că l-am făcut noi, dar ne-am procurat felurite regulamente ale corporațiilor parlamentare și am compus din acestea un regulament foarte bun. De aceea, tocmai acest regulament s-a aprobat, ca fiind foarte bun, de d-l [Alexandru] Hurmuzachi, care era căpitanul Țării [Bucovina]. Regulamentul este de trebuință să fie modificat; că aceasta s-ar face de birou ori de o comisie, tot una e.

²⁹¹ George Wassilko (1864–1940), mare proprietar funciar. A urmat cursurile Academiei Theresiene din Viena. A făcut parte din structura de conducere a Partidului Național Român, a fost căpitan al Țării (1904–1910), deputat în Dieta Bucovinei, membru în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena, membru pe viață în Camera Domnilor a Consiliului Imperial din Viena (din 1904), deputat al Corpului al doilea electoral al curiei marii proprietăți (marea proprietate laică) în legislatura a IX-a (1898–1903), al curiei comunelor rurale (Storojineț) în legislatura a X-a (1904–1910). A primit, în anul 1905, demnitatea de șambelan imperial, Ordinul „Leopold” în grad de cavaler, precum și titlul de consilier imperial intim. Din anul 1918, lui George Wassilko i s-a conferit titlul de conte al statelor austriece, demnitate obținută și de frații acestuia (singurii români bucovineni care au avut acces la acest titlu). În condițiile dezmembrării Monarhiei Austro-Ungare, în toamna anului 1918, din însărcinarea împăratului Carol I, a încercat o mediere între monarhie și români. După unirea Bucovinei cu România, a fost senator în primul Parlament al României întregite și vicepreședinte al Senatului. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 461, 533.

²⁹² D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 348.

[Modificarea regulamentului de funcționare a Senatului]

D-lor senatori, am onoare a citi a doua oară propunerea mea de ieri în cuprinderea următoare²⁹⁴: „Noi, subsemnații, socotim că este trebuință a se modifica regulamentul Senatului și facem propunere ca să se aleagă pentru acest scop o comisie compusă din membrii tuturor partidelor. În privință formală, propunem ca Senatul să binevoiască a lua în considerație această propunere după art. adițional (pag. III) a regulamentului”²⁹⁵.

Ședința Senatului din 12 martie 1920²⁹⁶

[Incidente la votul pentru aprobarea
Proiectului de reformă agrară pentru Regatul României]

D-lor senatori, ieri s-a citit aici o propunere pe care nici eu, nici mulți din colegii mei nu au auzit-o²⁹⁷. Eu, ca vechi parlamentar, am văzut odată în Parlamentul din Viena votarea cea mai rușinoasă care a fost vreodată în Parlament. Aceasta s-a întâmplat când germanii din Camera austriacă făceau obstrucție. Atunci unul din partea majorității s-a sculat și, într-un zgomot așa cum era aici ieri, a făcut

²⁹³ D.S., M.O., nr. 34, 3 martie 1920, p. 361.

²⁹⁴ Această propunere a fost citită și în ședința Senatului din 27 februarie 1920. S-a spus la vot și s-a aprobat în unanimitate luarea în considerare a acestei propunerii, urmând a se alege o comisie care să redacteze proiectul de modificare a regulamentului Senatului. D.S., M.O., nr. 35, 4 martie 1920, p. 377–378.

²⁹⁵ Propunerea a fost semnată de: George Wassilko, Teofil Lupu, Ion Stârcea, Nistor Andronicescul, Alexandru Hurmuzachi, Nicolae Carabioschi, George Zarifopol, Mihail Brădiceanu, I. Balbareanu, A. Constantinescu, M. Policrat, N. Bârzeanu, C. B. Penescu, T. Mihali, S. Filimon, Pericle Papahagi, Wilhelm Koponi, Stanislaw Kwiatkowski, George Georgescu. Discuțiile pe marginea modificării regulamentului de funcționare a Senatului au continuat și în sesiunile parlamentare următoare. Proiectul pentru modificarea regulamentului interior al Senatului a fost votat în sesiunea parlamentară 1922–1926, fiind dezbătut în ședințele din 11 decembrie 1924 și 28 ianuarie 1925. D.S., M.O., nr. 21, 3 ianuarie 1925, p. 226–274; nr. 29, 7 februarie 1925, p. 396–399.

²⁹⁶ D.S., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 650.

²⁹⁷ În ședința Senatului din 12 martie 1920 au fost dezbătute: Proiectul de reformă agrară pentru Regatul României; Proiectul de lege pentru ratificarea decretelor-legi nr. 3 681 din 14 decembrie 1918, nr. 3 697 din 15 decembrie 1918 și nr. 4 839 din 21 noiembrie 1919, cu modificările prevăzute în această lege și cu completarea legii în ce privește împrumutul; Proiectul de lege pentru rezolvarea problemelor locuințelor; Proiect de lege pentru organizarea Jandarmeriei. Discuții aprinse s-au iscat pe marginea Proiectului de reformă agrară, întocmit de Ion Mihalache, ministru Agriculturii și Domeniilor în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod. Cauza discuțiilor a fost legată de inițiativa majorității parlamentare de a cere votarea acestuia în sistem de urgență (urgența s-a admis, prin supunere la vot), în condițiile în care proiectul, care fusese în studiul guvernului, a fost prezentat din inițiativă parlamentară. Se acuza faptul că „prin depunerea acestui proiect din inițiativă parlamentară, nu se caută altceva decât a vă constitui o platformă electorală”. Hotărârea guvernului de a susține proiectul de reformă agrară, întocmit de Ion Mihalache și înverșunarea opoziției P.N.L. au determinat căderea acestuia, la 13 martie 1920. D.S., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 595–649.

propunerea de a se modifica regulamentul, în sensul că se poate să se introducă poliția în sala Camerei. Era zgomotul așa de mare că nimeni n-a priceput niciun cuvânt; cu toate acestea, propunerea sa s-a declarat admisă, tot așa cum s-a procedat ieri aici. Atunci, d-lor, am văzut rușinea cea mai mare care a fost într-un Parlament: ușile Camerei s-au deschis și au intrat 80 de polițiști în sală și au înconjurat tribuna; în timp ce germanii fugeau pe stradă, președintele Abramol, care prezida, a fost apucat de guler și dat afară.

Ceea ce s-a petrecut ieri în Senatul nostru mi-a amintit de această rușine pe care am văzut-o în Camera austriacă. Ședeam ieri aici. Eu sunt un om pașnic, noi, bucovinenii, am venit aici ca partid de ordine și de liniște, noi nu tulburăm, noi pe nimeni n-am stingerit de când ședem în casa aceasta, dar și noi cerem să fim respectați. Ieri ședeam aici. Ce am văzut? Am văzut la birou, afară de d-l prezident, încă doi regizori, cărora pot să le zic comandanți. Unul este, poate, deprins de a comanda, fiindcă a fost militar. Celălalt care comanda este un senator cam tânăr și nu gândesc că poate comanda. Am văzut cum domnii aceștia [generalul Ion C. Atanasiu și Ion Herea] comandau senatorilor care îi înconjurau, cum îi împingeau ca pe niște marionete și cum le spunea: „Înainte! Înapoi! Destul!” Deodată aud că se supune la vot ceva. Unul dintre acești comandanți vine la mine și îmi spune: „Nu se va vota acum Legea agrară, nu e la vot urgența, la vot s-a supus propunerea de încredere în guvern!” După aceea nu am mai auzit nimic, era un mare zgomot. Am ieșit afară din sală și acolo mi s-a spus că s-a votat ceva, dar ce s-a votat nu știu. De aceea, atât eu cât și mulți dintre colegii mei, protestăm în contra acestei votări. [Președintele Senatului, Paul Bujor, a anunțat că incidentul a fost închis].

DOCUMENTE

1. DOCUMENTE PRIVITOARE LA UNIREA BUCOVINEI CU REGATUL ROMÂNIEI

1.1. Legea fundamentală provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei²⁹⁸ (12 noiembrie 1918)

În virtutea suveranității naționale și pe baza hotărârilor Constituantei Țării Bucovinei, luate în adunarea din 27 octombrie 1918, Consiliul Național decretează următoarea Lege provizorie.

Art. I. În Consiliul Național instituit de Constituantă e întrupată suprema putere a țării.

Art. II. Puterea legislativă o exercită Consiliul Național singur, în calitate de corp legiuitor (Cameră).

Art. III. Consiliul Național se constituie alegând din sânul său un președinte, trei vicepreședinți și un director al biroului prezidial. Directorul e responsabil pentru legalitatea actelor prezidiale.

Art. IV. Președintele, împreună cu directorul, girează agendele Consiliului Național și-l reprezintă în afară.

Art. V. Hotărârile Consiliului Național nu sunt valabile dacă nu sunt semnate de doi președinți și contrasemnate de director.

Art. VI. Puterea executivă o exercită Consiliul Național, prin funcționarii numiți de el (secretari de stat).

Art. VII. Consiliul secretarilor de stat, în frunte cu un președinte, formează guvernul țării.

Art. VIII. Secretarii de stat sunt responsabili, fiecare în parte și toți împreună, Consiliului Național pentru aplicarea exactă a hotărârilor lui și pentru legalitatea tuturor măsurilor luate de ei.

Art. IX. Privitor la responsabilitatea și urmărirea guvernului se va aplica, prin analogie, legea corespunzătoare a Regatului României, dacă până la un caz dat nu se va promulga o lege specială.

Art. X. Se stabilesc următoarele secretariate de stat: 1) Prezidiul guvernului; 2) Secretariatul de stat pentru Afacerile Externe; 3) Secretariatul de stat pentru Afacerile Interne; 4) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Finanțe; 5) Secretariatul de stat pentru Afacerile Justiției; 6) Secretariatul de stat pentru Apărarea Țării; 7) Secretariatul de stat pentru Afacerile Agriculturii; 8) Secretariatul de stat pentru Afacerile Instrucției

²⁹⁸ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura Cartea Românească, 1928, p. 86–90, 113–114.

Publice; 9) Secretariatul de stat pentru Afacerile Cultelor; 10) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Comerț și Industrie; 11) Secretariatul de stat pentru Afacerile Sociale și ale Alimentației Publice; 12. Secretariatul de stat pentru Afacerile Lucrărilor Publice și Reedificărilor; 13) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Comunicații, Poștă și Telegraf; 14) Secretariatul de stat pentru Afacerile Salubrității Publice²⁹⁹.

Art. XI. Funcționarii care stau în fruntea secretariatelor poartă titlul de secretari de stat, președintele lor, titlul de președinte al guvernului.

Art. XII. Această lege intră în vigoare odată cu publicarea ei.

1.2. Declarația de unire a Bucovinei cu România³⁰⁰ (15/28 noiembrie 1918)

Congresul general al Bucovinei³⁰¹, întrunit astăzi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în Sala Sinodală din Cernăuți, considerând că de la fundarea Principatelor Române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a încheșat ca stat; considerând că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei; considerând că fiii acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărât

²⁹⁹ Guvernul Bucovinei a avut următoarea componență: Iancu Flondor – președinte al guvernului și *ad interim* la Justiție; Sextil Pușcariu – Externe (în proiectul privind componența guvernului era propus pentru acest secretariat Alexandru Hurmuzachi); Dorimedont Popovici – Interne (propunerea inițială – Nicu Flondor); Nicu Flondor – Finanțe și *ad interim* la Apărarea Țării (din 15 noiembrie 1918 acest secretariat a fost preluat de către Dimitrie Marmeliuc); Gheorghe Sârbu – Agricultură; Radu Sbiera – Instrucție Publică (propunerea inițială – Eusebie Popovici); Ipolit Tarnavski – Culte; Maximilian Hacman – Comerț și Industrie; Vasile Marcu – Afaceri Sociale și ale Alimentației Publice (propunerea inițială – George Grigorovici); Aurel Țurcanu – Lucrări Publice și Reedificări; Cornel Tarnoviețchi – Comunicații, Poștă și Telegraf; Octavian Gheorghian – Salubritate Publică. *Ibidem*, p. 111; Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 151.

³⁰⁰ Radu Economu, *op. cit.*, p. 157–158. Hotărârea de unire a Bucovinei cu Regatul României s-a manifestat public pentru prima oară la 27 octombrie 1918 (perioadă în care, pe plan internațional, Puterile Centrale încă nu erau învinse, iar România încetase de a mai lupta alături de Puterile Aliate, fiind condusă de un guvern filogerman și supusă prevederilor Tratatului de Pace de la București), cu ocazia deschiderii lucrărilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina. Acum s-a elaborat o Moțiune prin care „reprezentanții poporului din Bucovina [...] se declară, în puterea suveranității naționale, Constituanta a acestei țări românești”, care a instituit un Consiliu Național Român. Constituanta a hotărât „unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un singur stat național independent”. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente* (în continuare se va cita *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România*). Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisiuc, Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 259–260.

³⁰¹ Moțiunea Congresului general al Bucovinei a fost prezentată în cadrul celei de a cincea ședințe a Consiliului Național Român. A fost votată cu unanimitate de voturi, iar o copie a procesului-verbal al acestei ședințe a fost trimisă, la 28 noiembrie/11 decembrie 1918, regelui Ferdinand I, însoțită de o scrisoare semnată de Iancu Flondor: „Sire! Respectuos, subsemnatul roagă încuviințarea de a așterne Maiestății Voastre alăturatul al doilea exemplar original al procesului-verbal privitor la Congresul bucovinean din 15/28 noiembrie 1918, destinat pentru arhiva Înaltei Case Domnitoare. Cu profund devotament, al Maiestății Voastre credincios supus, Iancu Flondor”. *Ibidem*, p. 329, nota 1.

de-a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotozirii păgâne; considerând că, în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și, cu de-a sila, alipită Coroanei Habsburgilor; considerând că, 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale, care prin strâmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care voiește să trăiască ca frate; considerând că, în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici, pe toate câmpurile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor și că ei, drept răsplată, aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică; considerând că, în același timp, poporul băștinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de câștig ale acestei țări și despoiat, în mare parte, de vechea sa moștenire; considerând că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, așteptat cu atâta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va împlini, când se vor uni toate țările române dintru Nistru și Tisa într-un stat național unitar, constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când după sfortări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile și când în urma loviturilor zdrobitoare Monarhia Austro-Ungară s-a zguduit în temelii și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărâm: unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României.

Acest act, votat în unanimitate, reprezentând hotărârea liberă a poporului bucovinean, se va înmâna de către o delegație Maiestății Sale Regele Ferdinand I al României și se va aduce la cunoștință reprezentanților Puterilor Aliate.

1.3. Decret-lege nr. 3 744 relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României (18 decembrie 1918)³⁰²

Raportul nr. 2 211 al președintelui Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu, către M.S. Regele Ferdinand I

Sire,

Voința neclintită a oștirii române, luptând pentru o cauză sfântă alături de glorioșii ei aliați, neștirbita încredere ce a arătat poporul român de pretutindeni în

³⁰² Radu Economu, *op. cit.*, p. 169–170.

triumful unității sale naționale au șters pe vecie nedreptatea făcută în 1774 vechii Moldove, căreia i se răpea, luându-i Bucovina, nu numai obârșia dezvoltării sale de neam, dar și mormântul voievodului ce o întrupase, Ștefan cel Mare și Bun.

Acum, după 144 de ani de robie străină, în libertatea deciziilor sale, Congresul General al Bucovinei, întrunit la Cernăuți, în ziua de 15/28 noiembrie 1918, întrupând suprema putere a țării și fiind investit singur de putere legiuitoare, în numele suveranității naționale, a hotărât unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României. Sfințind prin acest decret-lege voința Congresului General al Bucovinei, Maiestatea Voastră împlinește și pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg și asigură temeliile României Mari.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Maiestății Voastre prea plecat și prea supus servitor.

Președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

*

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, la toți de față și viitori sănătate.

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri, sub nr. 2 211/1918, luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuți, de la 15 noiembrie 1918, am decretat și decretăm:

Art. 1. Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României.

Art. 2. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I

Președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

1.4. Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României³⁰³ (18 decembrie 1918)

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, Decretul-lege nr. 3 744, din 18 decembrie 1919, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 217, din 19 decembrie 1919, privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României, la toți de față și viitori, sănătate.

³⁰³ D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 159. Această lege s-a votat „în unanimitate, prin aclamațiuni”.

Asupra raportului președintelui Consiliului de Miniștri nr. 2 211/1918, luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuți, de la 15 noiembrie 1919, am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României;

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I

Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri.

1.5. Decret-lege nr. 3 745 (18 decembrie 1918)³⁰⁴

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, la toți de față și viitori, sănătate.

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri, sub nr. 2 212, din 1918, având în vedere unirea Bucovinei cu Regatul României și considerând trebuința de dispoziții tranzitorii pentru administrația și justiția Bucovinei, am decretat și decretăm:

Art. I. În Bucovina rămân în vigoare legile și ordonanțele de până acum. Legile esențiale nu vor putea fi modificate decât pe cale legislativă; întrucât, însă, vor fi necesare schimbări ce ar rezulta din faptul unirii cu Regatul României, ele vor putea urma prin decrete-legi. Ordonanțele în vigoare vor putea fi schimbate de ministrul delegat al guvernului la Cernăuți, care are și dreptul de a da ordonanțe privitoare la administrația Bucovinei, în cadrul legilor în vigoare.

Art. II. Pentru Bucovina vor intra în Consiliul de Miniștri doi miniștri fără portofoliu.

Art. III. Unul dintre acești miniștri, ca delegat al guvernului pentru administrația Bucovinei, își va avea reședința la Cernăuți, iar al doilea la București.

Art. IV. Hotărârile Consiliului de Miniștri privitoare la Bucovina se vor lua cerându-se avizul ministrului delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. V. Pentru trebuințele Bucovinei, afară de acele ale administrațiilor rezervate autorităților centrale (art. VIII) se va alcătui un buget care, după aprobarea Consiliului de Miniștri, va trece sub administrația ministrului delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. VI. Pe lângă ministrul delegat al guvernului la Cernăuți se va numi un secretar general care, la împiedicarea sau absența ministrului, va gira afacerile în numele acestuia. În lipsa secretarului general, ministrul delegat al guvernului la Cernăuți va putea însărcina, pentru cazurile împiedicării sau absenței sale vremelnice, pe un alt funcționar cu girarea afacerilor; ivindu-se împiedicări sau absențe de durată mai lungă de opt zile, această însărcinare se va face, la propunerea ministrului delegat al guvernului la Cernăuți, prin președintele Consiliului de Miniștri.

³⁰⁴ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România*, p. 345–347.

Art. VII. Pentru administrația Bucovinei se instituie, sub conducerea și organizarea ministrului delegat al guvernului la Cernăuți, un serviciu administrativ, cuprinzând următoarele secretariate de serviciu, și anume pentru: 1) Interne; 2) Justiție; 3) Finanțe; 4) Instrucție Publică; 5) Culte; 6) Lucrări Publice; 7) Industrie, Comerț și Îngrijirea Socială; 8) Agricultură, Domenii și Alimentație; 9) Salubritate Publică. În fruntea fiecărui secretariat de serviciu se va numi un secretar-șef.

Art. VIII. Afacerile străine, armata, siguranța generală a statului, căile ferate, poșta, telegraful, telefonul, circulația fiduciară, vămile și împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administrațiile centrale de resort din București. Primele numiri ale funcționarilor la poștă, telegraf, telefon și căile ferate se vor face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți. Privitor la serviciul siguranței publice în Bucovina, jandarmeria și poliția vor sta la dispoziția ministrului delegat al guvernului la Cernăuți. Ca parte militară, jandarmeria rămâne sub ordinul Ministerului de Război; cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numirea ofițerilor și [a] gradelor inferioare se va face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. IX. Publicările oficiale privitoare la Bucovina se vor face prin „Monitorul Oficial”.

Art. X. Toți funcționarii în Bucovina, afară de cei prevăzuți la art. VIII, vor fi propuși de către ministrul delegat al guvernului la Cernăuți și vor fi întăriți, după gradul lor, prin decret regal sau decizie ministerială.

Art. XI. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918

Ferdinand I

Președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

1.6. Telegrama prezentată de Erast Mandicevski în primul Parlament al României întregite din partea Bucovinei (25 noiembrie 1919)³⁰⁵

Bucovina reîntoarsă, ca și Basarabia, la sânul patriei de la care au fost smulse, având încă din vremea stăpânilor vitregi cea mai profundă venerație pentru cel mai ales fiu al pământului eliberat, al Camerei celei dintâi a României tuturor românilor [președintele Adunării Deputaților era Vasile Stroescu, decan de vârstă]. Ori încotro s-a îndreptat în timpul calvarului nostru gândul domniei voastre, a izvorât o rază de lumină binefăcătoare pentru poporul românesc. Astfel, pronia dumnezeiască v-a pus în fruntea Camerei noastre Constituante, ca să întărească în noi convingerea în trăinicia operei de dreptate pentru toți cetățenii pe care această Constituantă este chemată să o

³⁰⁵ D.A.D., M.O., nr. 3, 20 noiembrie 1919, p. 7–8. Erast Mandicevski (1862–1946) a fost jurist, funcționar superior la Tribunalul din Viena și la Curtea de Casație din București. Din anul 1920, a fost profesor de drept civil la Universitatea din București. A publicat lucrarea *Studiu comparativ asupra procedurii civile* (1921). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 10.

inaugureze. Vă rugăm, d-le președinte, să primiți felicitările Bucovinei dezrobite și să binevoiți a transmite înaltei Camere urările noastre pentru lucrările pe care le începe acum, spre a desăvârși în cadrele României Mari și democratice realizarea visului neamului nostru, dornic de lumină, de libertate și de dreptate.

1.7. Ratificarea actelor unirii Bucovinei cu Regatul României (26–29 decembrie 1919)

Adunarea Deputaților

Raportul și proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu România Mare³⁰⁶

D-lor deputați, când prin intriga diplomatică tereziană, în anul 1775, a fost smulsă Bucovina din trupul Moldovei noastre iubite, a fost cea mai grea jale, nu numai pentru Moldova, ci pentru românimea întreagă, fiindcă acolo a fost locul unde s-a descălecat mai întâi Principatul Moldovei; acolo a fost leagănul celei dintâi vieți cetățenești a Principatului Moldovei. La Suceava, la Siret, acolo este pământul nostru cel mai istoric al Moldovei, acolo zace Ștefan cel Mare și de atunci, în decurs de 144 de ani, multe umiliri și dureri a îndurat acest popor român smuls de la Moldova și acele umiliri au dus până acolo că s-a încercat să-l deznaționalizeze.

La început a fost tratamentul acestui popor binevoitor, dar nu din punct de vedere că era binevoitor poporul, ci fiindcă Imperiul Habsburgic, în imperialismul său, voia să arate popoarelor balcanice cum că e mai binevoitor decât alte stăpâniri și că va putea cotropi mai departe. Mai târziu, când s-a văzut că această idee nu s-a putut întrupa, atunci a început seria umilirilor. Mai întâi am fost întrupați de gubernia Galiției; am stat aproape cincizeci de ani încorporați în gubernia Galiției, fără autonomia țării, fără autonomia comunelor și fără funcționari români. Abia în 1848, și pot spune aici că la această ocazie să nu uităm de numele oamenilor noștri din țară care au lucrat pentru noi, frații Hurmuzachi – Alexandru, Gheorghe și Eudoxiu Hurmuzachi –, trei bărbați care în 1848 și 1849 au muncit ca să scoată această țărișoară de sub jugul Galiției și au dobândit acest lucru. Munca lor a mers mai departe, au căutat să lumineze poporul și l-au luminat, scoțând o gazetă, „Bucovina”³⁰⁷, la care au colaborat românii de pretutindeni. Au înființat o societate culturală și literară

³⁰⁶ Acestea au fost citite de către deputatul Romulus Reuț (circumscripția Solca, județul Gura-Humorului) în ședința A.D. din 26 decembrie 1919. Proiectul de lege a fost votat în A.D., în ședința din 29 decembrie 1919. D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 303–304.

³⁰⁷ „Bucovina”. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. Apare săptămânal la Cernăuți, în perioada 4 octombrie 1848 – 20 septembrie 1850, cu text bilingv, român și german, sub conducerea lui Gheorghe și Alecu Hurmuzachi (redactori-responsabili). A publicat „cele mai noi producții ale literaturii românești” (texte de Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova, George Sion; poezii populare culese de Alecu Russo). Printre colaboratori se numără Aron Pumnul, Iraclie Porumbescu, Costache Negri, Vasile Pogor, Andrei Șaguna, Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu. Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești. 1790–1990*, ediția a II-a, revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 72–73.

românească din Cernăuți³⁰⁸, care a luat locul unei Academii și a scos o foaie, „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română”³⁰⁹. Am avut fericirea să primim lumina chiar din Ardeal, a venit Aron Pumnul, a cărui memorie nu putem s-o uităm în aceste momente solemne. Ne-au îndrumat, ne-au luminat, atât frații Hurmuzachi, cât și Silvestru Morariu-Andrievici, fost mitropolit. Aceștia ne-au luminat și ne-au adus pe calea naționalismului. Poporul de jos nu a pierdut legătura cu Patria Mună, el a rămas moldovean, a vorbit limba moldovenească; preoții au făcut serviciile divine în limba românească. Prin străduința acestor bărbați, pe care i-am numit, și în școlile primare s-a introdus limba românească de predare.

Apoi au venit timpuri mai grele, a venit anul 1866, când Austria a pierdut războiul și atunci s-a alcătuit un Parlament austriac, în anii 1870–1879, în care un partid germano-liberal a germanizat, care nu a avut altă intenție decât să germanizeze³¹⁰. Și atunci a fost înființată Universitatea de la Cernăuți, la 1875, dar nu a reușit germanizarea, căci poporul nostru are o vitalitate pe care mii de ani nu o strivește. Din această Universitate, în loc să se germanizeze poporul român, au ieșit bărbați cu știință, deși alăptați de știința germană, dar cu suflet românesc. Acei bărbați au continuat munca Hurmuzăcheștilor și a lui Morariu-Andrievici. Și am ajuns cam pe la anul 1897, la înfăptuirea unui început de democratism. A fost

³⁰⁸ Constituită la 1 mai 1862, din dorința mobilizării „resurselor literare și culturale pentru a încuraja dezvoltarea unei națiuni având conștiința de sine” și ca o „replică la procesul de deznaționalizare”, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (numită la început Reuniunea Română de Leptură în Cernăuți) a desfășurat o bogată activitate culturală. Până în anul 1918, Societatea a propus un model de acțiune culturală care presupunea: difuzarea culturii în rândul maselor și susținerea unei politici școlare adecvate, crearea de elite intelectuale românești, editarea de publicații proprii etc. După unirea Bucovinei cu Regatul României, Societatea a promovat un „localism creator” pe baza ideii că este „o organizație culturală regională, în serviciul idealului românesc, având menirea să cultive specificul românesc regional.” Modelul de acțiune culturală propus în perioada anterioară a suferit unele reorientări, activitatea Societății concentrându-se mai ales asupra satului românesc. Rodica Iațencu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina în perioada interbelică – deziderate și realizări*, în „Analele Bucovinei”, anul VI, nr. 2, 1999, p. 303–330.

³⁰⁹ „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” a apărut la Cernăuți, lunar, în perioada martie 1865 – decembrie 1869; redactori: Ambroziu Dimitroviță (1865–1867) și I. G. Sbiera (1866–1869). A avut un rol important în popularizarea literaturii române în Bucovina. Printre colaboratori s-au numărat: V. Alecsandri, D. Petrino, Gh. Tăutu, C. Negri, A. Hurmuzachi, Iacob C. Negruzzi, D. Bolintineanu, G. Sion, V. Gr. Pop, V. Bumbac s. a. Ion Hangiu, *op. cit.*, p. 195.

³¹⁰ Noul sistem dualist din anul 1867 a dus la crearea a două entități politice distincte: Cisleithania și Transleithania. Fiecare dintre cele două state dispunea de un Parlament și un guvern propriu. Organul central al Monarhiei Austro-Ungare era Parlamentul delegaților, format din reprezentanții parlamentelor austriac și ungar. Fiecare Parlament, cel de la Viena și cel de la Budapesta, avea o delegație parlamentară care aproba cheltuielile Consiliului Ministerial Comun. Există, de asemenea, o delegație parlamentară comună a celor două parlamente. Realizarea dualismului austro-ungar nu a influențat maniera de organizare și funcționare a Dietelor sau a Camerelor legislative provinciale din Cisleithania, din rândul cărora făcea parte și Dieta Bucovinei. Situația împărțirii pe curii electorale a mandatelor de deputat s-a schimbat în anul 1875, când s-a produs o creștere a membrilor clasei viriliștilor, prin acordarea unui mandat rectorului nou înființatei Universității din Cernăuți. În acest fel, numărul mandatelor de deputat în Dieta provincială a fost de 31. Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 114–115.

George Popovici care, înființând Partidul Popular³¹¹, a dat democratismului nostru un început. Democrația noastră nu a venit într-un mod revoluționar, ci într-un mod evoluționar. Acei bărbați ieșiți din vatra țărănimii, fii de țărani, care au studiat la Universitatea din Cernăuți, au stat ca o legătură între intelectuali și între țărani.

După un timp de douăzeci de ani de frământări politice, s-au cristalizat principiile adevăratei democrații în așa măsură, că în Parlamentul României Mari au venit numai reprezentanți ai maselor poporului nostru, aleși de toate păturile sociale. Întreaga Bucovina ne-a trimis încoace. Dar venind azi încoace, din Bucovina, aducem d-lor deputați și o zestre: aducem o inimă curată românească, un suflet curat românesc. Toate evenimentele din Vechiul Regat, toate evenimentele înălțătoare, cum a fost Unirea Principatelor, independența, toate acestea le-am petrecut și noi în sufletele noastre și nu am pierdut un moment dorul ca să fim alături de d-voastre. O parte mare la luminarea noastră a contribuit și stimatul nostru președinte al Adunării Naționale [Nicolae Iorga]. „Neamul românesc”³¹² l-am citit ca studenți în licee și în Universitate ca o Evanghelie, care ne călăuzea spre naționalism, spre iubirea națiunii noastre.

D-lor deputați, comitetul delegaților de secțiuni, compus din: V[asile] Lițu pentru secțiunea I; A[urel] Morariu – secțiunea II; Burac Amfilochie – secțiunea III; V[asile] Bodnărescu – secțiunea V; Ștefan Meteș – secțiunea VI; Iorgu [G.] Toma – secțiunea VII și subsemnatul – secțiunea IV, întrunindu-se în ziua de 29 decembrie 1919, sub președinția d-lui Iorgu [G.] Toma, a luat în cercetare proiectul de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României; văzând și expunerea de motive ce însoțește acest proiect de lege, l-a admis întocmai cum a fost prezentat și, prin subsemnatul, vă roagă, d-lor deputați, să binevoiți a-i da aprobarea d-voastre.

Expunere de motive

Bucovina este o parte a Moldovei care, înainte de 144 de ani, a fost răpită prin intrigă și mită de habsburgi. În timpul acestei îndelungate robii, populația

³¹¹ Partidul Poporal Român sau Partidul Radical Român s-a înființat în aprilie 1897, la inițiativa lui George Popovici și Iancu Flondor, cu scopul deșteptării naționale a românilor din provincie, prin atragerea în activitatea politică a tuturor categoriilor sociale, inclusiv a sătenilor și meseriașilor români. Președintele partidului a fost Ioan Lupu. Din rândurile acestuia făceau parte Modest Grigorcea, Zaharia Voronca, Valeriu Braniște, Eudoxiu Hurmuzachi, Constantin Popovici, Eugen Stârcea, Varteres Pruncul, George Wassilko, Iancu Volcinski, T. V. Ștefanelli, Dionisie Bejan, Miron Călinescu, Nicu Blându, Grigore Halip ș.a. Oficiosul acestui partid a fost ziarul „Patria” (1897–1900). Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, p. 105.

³¹² „Neamul românesc”. Ziar politic de orientare națională și de atitudine democratic. A apărut la București, în perioada 10 mai 1906 – 11 octombrie 1940, sub conducerea lui Nicolae Iorga. În anii neutralității și ai Primului Război Mondial ziarul a reprezentat „o armă spirituală în pregătirea conștiințelor pentru unitatea culturală și națională”. După anul 1918, ziarul a reflectat schimbările economice, sociale și politice din societatea românească. Printre colaboratori s-au numărat: Alexandru Vlahuță, Emil Gârleanu, Nicolae Cartoian, George Rotică, George Topârceanu, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, George Voevidca, Sextil Pușcariu, Tudor Vianu, Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu, Vasile Pârvan ș.a. Ion Hangiu, *op. cit.*, p. 303–304.

Bucovinei n-a pierdut nicio clipă conștiința națională și nădejdea că mai curând sau mai târziu va sosi ceasul izbăvirii. Prin suferințe fără nume, prin înjosiri și umilințe, ea și-a afirmat pururea dreptul de a se uni cu conaționali săi din Regatul României, cu care o leagă aceeași origine, aceeași limbă și aceleași tradiții istorice și culturale. Dar niciodată suferințele acestei populații n-au fost așa de mari și zdrobitoare ca în timpul ultimului război, în cursul căruia numai urmașii falnicilor plăieși ai lui Ștefan cel Mare erau siliți să lupte pe toate câmpiile de bătălie sub steagul asupritorilor și pentru izbânda unei cauze care nu era a lor. Jertfele și suferințele celor de la front le împărțeau aproape în aceeași măsură și cei rămași acasă, în ghearele crunte ale jandarmeriei faimosului [Eduard] Fischer, iar suferințele acestea, ale unui neam greu încercat, n-au putut să înăbușe conștiința națională pe care o afirmau cu toată tăria refugiații Bucovinei pe frontul de la Mărășești și voluntarii Bucovinei veniți din Rusia, cu hotărâre neșrămutată de a se jertfi pentru dezrobirea patriei lor și pentru înfăptuirea idealului național visat de veacuri. Și a vrut bunul Dumnezeu ca să învingă cauza cea dreaptă; prin vitejia neclintită a oștirii române, s-a șters de veacuri nedreptatea făcută la 1774 vechii Moldove. În ziua de 15/28 noiembrie 1918, s-a adunat la Cernăuți Congresul General al Bucovinei care, întrupând suprema putere a țării și fiind investit singur cu puterile legiuitoare, în numele suveranității naționale a hotărât unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României.

Prin Decretul-lege nr. 3 774, din 18 decembrie 1918, M. S. Regele a binevoit să consfințească voința Congresului General al Bucovinei, împlinind astfel pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg și asigurând, totodată, temeliiile României Mari. Rămâne ca Adunarea Națională, prin votul ei, să ratifice acel decret-lege și să-l investească cu putere de lege, înarticulându-l Constituției României Mari. În scopul acesta prezint jurnalul alăturat.

Președintele Consiliului de Miniștri, Alex[andru] Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on] Nistor.

Proiect de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României

Art. I. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, Decretul-lege nr. 3 744, din 18 decembrie 1918, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 217, din 19 decembrie 1918, privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României, la toți de față și viitori sănătate. Asupra raportului președintelui Consiliului de Miniștri nr. 2 211/1919, luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuți, de la 15 noiembrie 1918, am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne de-a pururea unită cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I,

Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu.

[...]

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată prin „Monitorul Oficial”.

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

Ferdinand I,

Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Alexandru Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on]

Nistor,

Ministrul Justiției, *ad interim*, dr. Ștefan C[icio]-Pop.

Senat

Domnilor senatori³¹³,

Pe lângă rapoartele președintelui Consiliului de Miniștri și ministrului de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, [...], înfățișându-mi-se proiectul de lege asupra unirii Bucovinei, votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie 1919, eu îl înaintez în deliberările d-voastre.

Dat în București, la 29 decembrie 1919.

Ferdinand I,

Președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on] Nistor.

Expunere de motive [vezi mai sus]

Domnilor senatori,

Proiectul de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României, votat și adoptat de Adunarea Deputaților, în ședința de la 29 decembrie 1919 și adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 29 decembrie 1919, secțiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis în unanimitate, numind delegați: Secțiunea I – Cotlarciuc Nicolae; Secțiunea II – Andronicescul Nistor; Secțiunea III – Ivan Nicolae; Secțiunea IV – dr. Ștefan Bogdan; Secțiunea V – Percec Pavel; Secțiunea VI – Ilie Beu; Secțiunea VII – Mitropolitul Bucovinei; Secțiunea VIII – dr. Carabioschi Nicu, care, întrunindu-se în ziua de 29 decembrie 1919, s-au constituit în comitet al delegaților, sub președinția P.S.S. Mitropolitului Bucovinei și, luând din nou în cercetare sus arătatul Proiect de lege, l-a adoptat în unanimitate și cu entuziasm.

³¹³ Mesajul regal și Proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României au fost citite, în ședința Senatului din 29 decembrie 1919, de către Ion Nistor, ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei și Nicolae Cotlarciuc (Universitatea Cernăuți). D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 157, 159.

1.8. Discursul senatorului Iuliu Coroianu despre problemele unirii Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României (18 decembrie 1919)³¹⁴

Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat la României
[vezi Documentul nr. 1.4.]

Sedința Senatului din 28 decembrie 1919

D-le președinte, d-lor senatori, în aceste momente solemne în viața mea, [pe] care o trăiesc în al optulea deceniu, să-mi fie permis, sub impresia sentimentelor mele, a-mi aduce aminte de vorbele marelui Simeon Bărnuțiu care, în anul 1848, pe Câmpul Libertății, în vorbirea sa memorabilă istorică, a început astfel: „Cine să nu se închine înaintea ființei omenеști, când vede această adunare măreață, care face să salte de bucurie inima fiecărui român bun și care pune spaimă și îngrijorare în inima fiecărui bun român și care pune spaimă și îngrijorare în inima acelor ce nu voiesc libertatea popoarelor și urăsc pe români”.

Ei bine, d-lor senatori, eu sunt unul care am la dosarul meu meritul luptei unei jumătăți de veac, în marea luptă pentru drepturile naționale. Sunt unul dintre acei români din Transilvania care, tot la dosarul meu, am și o decorație nespuse de mare, care numai doi din cei zece frați ai noștri o mai au. Am fost unul dintre cei distinși de către justiția ticăloasă și barbară a Ungariei, alături de marele nostru fost președinte, doctor Ion Rațiu³¹⁵, de veșnică memorie, și a părintelui Vasile Lucaciu³¹⁶;

³¹⁴ Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecția *Senatul României*, vol. II, București, Editura „Mica Valahie”, p. 203–206. Iuliu Coroianu (1847–1927) a fost avocat, lider marcant al Partidului Național Român din Transilvania. Împreună cu Vasile Lucaciu a redactat, tipărit și răspândit Memorandumul (petiție prezentată, în 28 mai 1892, de către liderii românilor din Transilvania, împăratului Austro-Ungariei, Franz Josef; aceasta conținea revendicările naționale, politice și sociale ale românilor) în România și în țările europene. Iuliu Coroianu a fost condamnat în procesul memorandiștilor pentru delictul de uiltire împotriva orânduirii Imperiului Austro-Ungar. În anul 1918, s-a implicat în pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 222.

³¹⁵ Ion Rațiu (1828–1903), avocat, om politic. A urmat dreptul și teologia la Blaj, Viena și Budapesta. A obținut doctoratul în drept. A practicat avocatura la Budapesta, apoi a activat la Cluj, iar în anul 1860 s-a înscris în Baroul Sibiu, unde și-a deschis propriul cabinet. A luptat pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania, a participat la Revoluția de la 1848, a pus bazele Partidului Național Român (1880). Ion Rațiu fost unul dintre principalii autori ai Memorandumului din anul 1892. *Minerva. Enciclopedie română, cu peste 1000 clișee în text, 100 hărți simple, 10 hărți în color și 50 planșe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române „Minerva”, 1929, p. 811.

³¹⁶ Vasile Lucaciu (1852–1923), preot și politician român. A urmat studii filosofice și teologice la Roma. A obținut doctoratul în filosofie. A fost redactor la „Revista catolică” (Baia Mare), unde a publicat studii din domeniul istoriei bisericești și a dreptului canonic. A colaborat cu articole politice la „Gazeta de Transilvania” și „Observatorul”. A fost una dintre cele mai importante personalități ale românilor ardeleni din perioada dualismului austro-ungar, militant pentru drepturile românilor din Transilvania. A activat ca preot greco-catolic în Șișești, a fost unul dintre inițiatorii și semnatarii Memorandumului (1892), lider al Partidului Național Român. Din cauza atitudinii sale politice, a avut de suferit, în repetate rânduri, represiunea autorităților de la Budapesta. În anul 1905, a fost ales deputat de Beiuș în Parlamentul de la Budapesta, din partea Partidului Național Român. În anul 1918, a făcut parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei. A fost ales deputat în primul Parlament al României întregite din partea Partidului Național Țărănesc. Din anul 1920, a intrat în Partidul Poporului. *Ibidem*, p. 630.

câteșteri am fost despărțiți de tovarășii noștri, duși în închisori, separați în închisorile Seghedin, pentru ca să nu ne mai putem întâlni unul cu altul, să nu ne mai putem consfătuim asupra durerilor și neajunsurilor neamului românesc. Și pentru ce această distincție? Pentru că Rațiu era prezidentul Comitetului Național, părintele Lucaciu era prim-secretar al acestui Comitet, iar eu, din încrederea Adunării Naționale, am avut onoarea și distincția că am redactat și am referat cunoscutul Memorandum al românilor din Transilvania.

D-lor senatori, înainte de a intra în descrierea, mai largă, a luptelor noastre naționale ce le-am avut, după cuvântarea elogioasă, așa-zicând inspirată de un duh sfânt, a antevorbitorului meu, I.P.S. Mitropolitul Moldovei, nu pot să fac altceva decât să mă alătur sentimentele exprimate de I.P.S. Sa.

În primul rând, d-lor senatori, dau expresie devotamentului meu față de M. S. Regele, de M. S. Regina și de întreaga dinastie a României. [...] Dau expresie simțămintelor mele de mulțumire către armata română, care a conlucrat și s-a jertfit pentru înființarea României Mari. D-lor, exprim mulțumirile mele națiunii române din Vechiul Regat, care s-a expus la suferințele celui mai crâncen război pe care l-a înregistrat istoria și a făcut toate jertfele pentru unitatea neamului românesc.

Și acum, d-lor, voi să vă arăt, în treacăt, că noi, românii, atât cei din Transilvania, cât și din toate celelalte părți locuite de români, am fost cei dintâi dintre toate popoarele Europei Centrale care am jertfit și am pus bazele libertății, egalității și frățietății. Și iată cum: s-a deschis înaintea ochilor mei sufletești istoria neamului românesc și văd acolo anul 1437. Anul revoluției pe care au făcut-o românii din Transilvania pentru libertate, pentru a scutura jugul servituților. Văd acolo anul 1512, cu revoluția pe care au făcut-o bănățenii și ungurenii sub conducerea lui [Gheorghe] Doja. Văd acolo anul 1784, Revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan care, iarăși, pentru întruparea acestui înalt ideal s-a făcut. Văd anul 1848, când se ridică toată ființa românească ca din pământ, ca din mormânt, pentru ca să înfăptuiască cea mai frumoasă idee [pe] care o putea avea omenirea, libertatea și, prin libertate, egalitatea, și prin libertate și egalitate, așa-cunoscuta frăție. Va să zică noi, românii, suntem cei dintâi care am făcut jertfe pentru realizarea acestor înalte idei.

D-lor senatori, în mersul ideilor trebuie să constatăm că luptele noastre, ale românilor, nu au fost numai lupte sângeroase, lupte de acelea despre care [Alexandru] Papiu-Ilarian³¹⁷, în istoria sa, zice că românii din Transilvania și de peste tot au ridicat securi, au ridicat sape, au ridicat coase, adică armele de care dispuneau în vremea aceea, și s-au arătat ca un popor tiranic. Ei bine, dar tirania, care se arăta și se desfășura înaintea lumii și privirilor, ce era? Era tirania pentru

³¹⁷ Alexandru Papiu-Ilarian (1828–1877), om politic, istoric și jurist. Și-a făcut studiile universitare la Cluj, Viena, Padova (Facultatea de Drept). A participat la Revoluția de la 1848, a redactat revista „Zorile” (1846), a fost profesor de drept și istorie la Academia (fostă Mihăileanu) din Iași, procuror general de casație și ministru de Justiție în cabinetul Kogălniceanu (1864). În anul 1868, a înființat și condus Societatea „Transilvania” (București); în același an a fost ales membru al Academiei Române. A colaborat la numeroase publicații ale vremii. Este autorul lucrărilor: *Istoria românilor din Dacia superioară*, *Independența constituțională a Transilvaniei*, *Tezaur de monumente istorice pentru România atât din vechi tipărite, cât și manuscrise, cea mai mare parte străine*. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 624.

înruparea libertății, pentru pâine și pentru inaugurarea dreptății între oameni! După aceste revoluții, știți cu toții câte cereri, câte plângeri, câte memorande s-au înaintat pentru cauza națională. Știți că, în luptele acelea pe care noi le-am suportat, veneam la mama noastră, în România veche; și aici nu ne uitam cine este conservator, cine este liberal, nu ne uitam de care partid se ține, ci venea ca la frați. Veneam cu toată încrederea sufletului nostru și cu toată dragostea. Și nu numai la d-voastră, ci mergeam și la Curtea Domnească a României vechi, la marele rege Carol I. Și acolo eram tot atât de bine primiți. Niciunul dintre d-voastră, din România veche, nu ne-a cerut ca noi să ținem la careva din partid, din Țara Românească, ci, în loc să fi făcut aceasta, spuneți așa: „Voi știți ce vă dictează programul vostru național, luptați înainte, pentru că noi simțim cu voi, vă iubim și vrem ca să rămânem frați și ca frățeste, cu puteri unite, să înfăptuim marele ideal. Ne-ați îmbărbătat, ne-ați însuflețit cu sufletele voastre și noi mergeam îndestulați acasă și luptam înainte. Nu ne era frică de închisorile ungurești, intram zâmbind în ele, pentru că știam că avem lângă noi frați care trăiesc într-o țară liberă, care sunt gata a se expune pentru noi oricând, dacă nevoia o cerea.

Unicul bărbat, mare român, care mi-a denegat o cerere, a fost marele [Mihail] Kogălniceanu³¹⁸. Să vă spun în ce a constatat acest refuz, pentru ca să nu fie rău interpretate cuvintele mele. În anul 1881, cu ocazia încoronării regelui Carol, am venit la București și eu, pentru a lua parte la marea sărbătoare națională a neamului. Și am mers să văd pe marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, Dumnezeu să-l ierte, și i-am spus: „D-le Kogălniceanu, ce fericit sunteți d-voastră! Iată, aveți o Românie independentă, un regat independent, aveți rege încoronat; noi, cei de dincolo, pentru toate acestea simțim o bucurie nespusă. La noi, puțin-puțin poate vă invidiem! Și noi în ce suferință și neajunsuri trăim! Faceți bine, interveniți în ajutorul nostru”. Și atunci, marele și distinsul om de stat s-a uitat la mine și mi-a zis: „Ei bine, băiete, dar nu vezi că numai acum s-a născut, că acum e în fașă, dar lasă, vom îngriji pruncul, se va face mare și îndată ce va fi în stare să prindă arma, fiți liniștit, va sări în ajutorul tuturor fraților noștri și va face să se audă în întreaga lume vocea pretențiilor pe care le are ginta noastră românească asupra vecinilor noștri hrăpăreți”. D-lor senatori, nu e lipsă să vă explic ce sentimente de însuflețire au deșteptat aceste vorbe ale marelui bărbat român în sufletele noastre amărâte! Apoi, începând de la anul 1881, încontinuu, în fieștecare an, am fost în București și am văzut, rând pe rând, familia Brătianu, am văzut familia Golescu, am văzut familia Grădișteanu, Bibescu, Maiorescu, Sturdza, Cantacuzino, Filipescu, Florescu, am văzut pe d-l [I.] Dissescu, am văzut atâți și atâți bărbați de stat, dintre cei mai distinși și luminați oameni ai neamului

³¹⁸ Mihail Kogălniceanu (1817–1891), istoric, scriitor, publicist și om politic. A fost membru titular al Societății Academice Române (1868), vicepreședinte (1886–1887) și președinte al Academiei Române (1887–1890). Și-a făcut studiile superioare la Lunéville (Facultatea de Litere) și Berlin (dreptul și istoria). A avut o fructuoasă activitate politică, fiind unul dintre cei mai mari susținători ai unirii Principatelor. A inițiat și susținut marile reforme din timpul domniei lui Al. I. Cuza; a militat pentru recunoașterea independenței țării; a ocupat diferite funcții ministeriale. A avut preocupări publicistice (a editat câteva reviste), literare (a abordat proza de inspirație autobiografică), istorice (a fost considerat „cel dintâi istoric critic pe care l-a născut neamul românesc”); a inițiat prima colecție de documente istorice). *Ibidem*, p. 447–448.

românesc, și toți, cu iubire, cu dragoste frățească și cu sfaturi de îmbărbătare pentru luptele noastre naționale, ne-au încurajat și ne-au dat speranțe de viitor. Și astăzi, astăzi, dați-mi voie să vă întreb, cum stăm?

D-lor senatori, unгурii, cei mai încarnați inamici ai neamului românesc, au avut un bărbat de stat, cel mai încarnat inamic al nostru, pe baronul Tveselenzi³¹⁹. Acest om, în anul 1843, a scris o carte politică către frații maghiari și în care acesta spunea: „Băgați de seamă, fraților, că trăim în vremurile redeșteptării popoarelor și poporul român are conștiință de originea sa și ține mult la ea, la originea sa splendidă și înaltă și pe acest popor să avem grijă să-l maghiarizăm, căci acest popor, să știți, are un mare viitor”. Aceasta o zicea cel mai mare inamic al poporului român și noi, după atâtea suferințe, după atâtea lupte, am ajuns astăzi a vedea [că] de ceea ce se temea baronul Tveselenzi, inamicul neamului românesc, se împlinește. Și cum credeți d-voastră, d-lor senatori, că această împlinire a visurilor noastre s-a întâmplat numai așa, de la sine? Numai prin luptele pe care noi le-am purtat? O, Doamne ferește! Am stat în închisorile din Seghedin un an și cinci luni și în acest timp am contemplat asupra vieții popoarelor și m-am ocupat și cu cele suflatești și mi-am făcut o rugăciune și această rugăciune a mea, să mă iertați a o spune, căci aceasta era rugăciunea mea de toate zilele în închisoare, [pe] care o făceam către Dumnezeu: „Dumnezeu, pe care nici omul geniu nu Te poate cuprinde,/Dar inima-i duios doritoare în ea Te închide,/Ființa-ți un soare luminează, străluce,/Dar ochii noștri din carne în El pătrunde./Ale înțeleptei Tale mâini, minuni sunt uranele cerești,/Microbii, viermii nevăzuți de ochii omenești;/Zenitul și Nadirul pe Tine te slăvesc./Întristat luptă dintre viscoli Te vestesc,/Te aclamă roua în picătura ei,/Lumina fulgerului și floarea în firul ei./A nimici ori a crea sute de luni ai putere/Și prin ale Tale zeești poteci amesuri cursul neînțeleșelor vremi!/Te roagă prea umilit fiul tău: Doamne, vino,/Vino și ne mântuiește de toate relele,/În care suferim de atâtea secole”. D-lor, această rugăciune a mea a pornit din convingerea că soarta popoarelor în mâna lui Dumnezeu este.

Cele mai drepte aspirații, cele mai bune intenții, cele mai noi stăruințe pe care le-am pune pentru ca să ajungem [la] un scop mare, în cele mai multe cazuri poate să nu succedă, poate să fie fără rezultat, pentru că noi, cu mintea noastră, cu

³¹⁹ Baronul Miklós Wesselényi (1796–1850) a avut și acțiuni de susținere a cauzei românilor din Transilvania. Acesta a fost membru în Dieta Transilvaniei și în cea a Ungariei; liderul opoziției reformatoare (nobilimea liberală, progresistă); figură proeminentă a Revoluției de la 1848. A editat publicația „Relatări de la Adunarea Țării” (1834–1835) și a semnat două lucrări politice: *Despre prejudecăți și Cuvântare pentru cauza națiunii maghiare și slave*. Miklós Wesselényi a intuit faptul că slavii și românii se vor uni împotriva maghiarilor, care reprezentau o piedică în calea nașterii lor naționale, avansând ideea că națiunea în sine nu este un scop, ci doar un instrument pentru transformările liberale. În Dieta Transilvaniei (mai – iulie 1848) a prezentat proiectul legii privind eliberarea iobagilor și a jelerilor. În luna august 1848, a înaintat Parlamentului maghiar un proiect de lege privind drepturile românilor, prin care a propus ca denumirea de „olah” să fie ștersă. Din cauza evoluției ulterioare a evenimentelor din anul 1848 (contraatacul imperialilor, războiul civil, intervenția rusă), proiectul nu a fost legiferat. R. W. Seton-Watson, *O istorie a românilor: din perioada romană până la desăvârșirea unității naționale*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009, p. 238; accesată online (29 martie 2014) la adresa http://books.google.ro/books/about/O_istorie_a_românilor_Din_perioada_roma.html?id=Ygo76K_NAjcC&redir_esc=y; <http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=articol&idart=1460>.

puterea noastră sufletească suntem expuși la asemenea împrejurări, pe care nici a le prevedea, nici a le opri nu suntem în stare. Dar, dacă vin asemenea cazuri, când noi știm că ne-am făcut datoria cu cea mai mare scumpătate, când noi știm că ceea ce a trebuit să facem am făcut, atunci chiar și neajunsurile, chiar și deruta o suportăm mai ușor. Așa ne învață Scriptura, așa ne învață biserica și acesta este adevărul pe care și oamenii politici trebuie să-l recunoască.

Acum, în momentul de față, într-o situație, pe de o parte foarte fericită, pe de alta foarte îngrijorătoare, într-o situație în care neamul românesc, unit deja, așteaptă ca toți să conlucrăm și să punem fundamentul viitoarei mari României, acum, frați români din toate părțile, puneți deoparte arma luptelor de partid, puneți-le, ascuțite ori știrbite, așa cum sunt, în dulap și le închideți acolo un timp oarecare, cel puțin atâta timp cât va dura punerea bazelor României Mari. Veniți cu toții să lucrăm, mână cu mână, cu frățească dragoste și cu încredere unul în altul, fără să umblăm a ne mai zice: eu țin cu Partidul Conservator, eu sunt liberal, eu sunt mai știu eu ce; Doamne, că sunt atâtea partide, încât nici nu mai poți ști câte sunt. Să mergem mână în mână și să lucrăm cu toții uniți la un loc, pentru ca să punem temeliiile mărețului templu al Marii României. Aceasta am dorit să vă spun.

1.9. Discursul președintelui Senatului, Paul Bujor, cu ocazia ratificării actelor de unire a provinciilor românești cu Regatul României (31 decembrie 1919)³²⁰

Ședința Senatului din 31 decembrie 1919

D-lor senatori, vă rog ca înainte de a intra în ordinea de zi, să-mi dați voie să vă mărturisesc măhnirea adâncă ce am simțit și pe care o simt și astăzi că, din cauza unei gripe, care m-a încercat de mai multe ori în cursul lunii acesteia, nu am putut asista la ședința de luni, 29 decembrie, a Senatului, la această ședință frumoasă, entuziastă, care va rămâne memorabilă în analele vieții poporului român. Dacă aș fi știut cu o zi înainte că, în această zi, se vor depune la Senat proiectele de legi ale unirii, desigur că aș fi făcut toate eforturile și [...] aș fi venit la ședință.

Din ziare și din povestirile câtorva prieteni și colegi, care au venit la mine imediat după ședință, m-au convins de însemnătatea acelei zile și de entuziasmul

³²⁰ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 220–211. Paul Bujor (1862–1952), zoolog, doctor în științe naturale, membru de onoare (4 iunie 1948) și membru titular onorific (12 august 1948) al Academiei Române. A urmat cursurile Facultății de Științe (București), și-a continuat pregătirea la Paris și Geneva, unde și-a obținut doctoratul (1891). A înființat două publicații științifice, „Annales scientifiques de l'Université de Jassy” și „Revista Științifică «V. Adamachi»”. Alături de Grigore Antipa a fost unul dintre creatorii școlii române de hidrobiologie, fiind și fondatorul învățământului universitar de morfologie animală și al cercetărilor zoomorfice din România. A fost primul care a descris viața și procesele biologice care se petrec în lacurile sărate. Rezultatele cercetărilor științifice au fost publicate în câteva lucrări: *Contribution à l'étude de la faune des lacs salés de Roumanie* (1900); *Contribution à la biologie de l'Artemia salina Leach* (1911); *Protozoaires et plantes inférieures non mentionnées encore dans le lac de Tekirghiol* (1912); *Nouvelle contribution à l'étude de biologie du lacs salé de Tekirghiol et d'Agigea* (1928) ș.a. A avut și preocupări literare, publicând câteva schițe și nuvele, reunite în volumul *Îndurare* (1939). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 147.

sincer, mare și cald care a dominat în această ședință. După plecarea colegilor care m-au vizitat, rămas singur, cuprins de frigurile bolii, în singurătatea odăii și în tăcerea nopții, mi s-au perindat înaintea ochilor, ca pe o pânză de cinematograf, diferitele faze ale vieții poporului nostru, așa cum ni le descrie istoria: când învingător, când îngenuncheat, când strâns laolaltă, când fărâmițat, până la faza de astăzi, când, ca apoteoză, se înalță statul român, format din unirea laolaltă a românilor de pretutindeni. Și atunci, d-lor, apucat de zorii zilei, fără să pot închide ochii, mi-au venit pe buze marile și înțeleptele și sfintele cuvinte al Mântuitorului: „Pace vouă!” Sunt aproape două mii de ani de când Crist a arătat omenirii, prin aceste cuvinte sfinte, adevărata cale a binelui și a propășiri și câte războaie, câte măceluri, cât sânge s-a vărsat atunci!

Ei bine, d-lor, cred că acum, mai mult ca oricând, după imensele jertfe ce am făcut împreună cu toată lumea, în groaznicul măcel, din care încă nu ne-am dezmeticit, e timpul să ne reamintim sfânta învățătură a lui Crist: „Pace vouă”! Dacă voim ca marile jertfe ce am făcut pentru dezrobirea fraților noștri și pentru ca unitatea neamului să dea roade, dacă voim ca temelii puternice să punem Marii României, dacă voim s-o îndrumăm pe calea adevăratei propășiri, asigurând fericirea și buna stare pentru toți fiii ei, aceasta nu o vom putea face decât dominând pacea și buna înțelegere, atât între noi, cât și între noi și vecinii noștri. „Pace vouă!”, aceasta să fie lozinca democrației.

Să ne facem cu toții un examen de conștiință și vom recunoaște ce piedici de neînving ne-am pus singuri, prin dușmănia dintre noi, ce rău am făcut și nouă și țării, câtă muncă, câtă inteligență, cât timp am pierdut în luptele sterile și unde am fi putut fi dacă toată această muncă și inteligență am fi consacrat-o binelui public. Am ferma convingere că păcatele trecutului nu vor mai putea să ne întunece mintea. Cred că evoluția spre mai bine, care se afirmă în tot și în toate va atinge și inima și conștiința noastră. Nu se poate ca ceea ce nu vedeam ieri, să nu vedem astăzi, la lumina strălucitoare a marilor evenimente care ne-au fost date să [le] trăim.

Cu această credință, strig împreună cu d-voastră: „Trăiască România Mare, pe veci nedespărțită, pe care cu toții, cu puteri unite într-un gând și cu o voință, s-o întărim și s-o înălțăm acolo unde cu toții [o] dorim să fie.

2. MESAJUL REGAL ROSTIT LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR PRIMULUI PARLAMENT AL ROMÂNIEI ÎNTREGITE (20 NOIEMBRIE 1919)³²¹

Domnilor senatori, domnilor deputați, în aceste clipe înălțătoare pentru neamul românesc sunt mândru aflându-mă în mijlocul domniilor voastre, în mijlocul reprezentanților din Vechiul Regat, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Maramureș, Crișana și Banat, unite pentru vecie în statul român și din tot sufletul vă urez tuturor „Bine ați venit”!

³²¹ Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, p. 38–39.

Gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei care, prin truda, prin vitejia și prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului. Amintirea lor va rămâne veșnic scumpă tuturor românilor. Sfântă, mai presus de toate, vom păstra pe a celor care și-au jertfit viața sau puterile de muncă. De aceștia și de urmașii lor statul va avea o deosebită grijă. Credința noastră nestrămutată în virtuțile poporului și ostașului român și-a găsit răsplata prin înfăptuirea idealului național. Această credință nu m-a părăsit niciodată, nici în momentele de restriște, nici pe vremea încercărilor sufletești celor mai grele. Mai caldă ca oricând este dragostea mea pentru oștire, pe care, recunoscător și mândru, o împărtășesc cu țara întregă. Acum nouă ne revine înalta datorie de a pune așezământul viitor al patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit santinela civilizației latine la răsăritul Europei.

Astăzi, mai mult ca oricând, se cere unirea sacră a tuturor românilor iubitori de țară pentru dezlegarea problemelor interne și externe care ne stau în față. De aceea, fac un apel călduros la toți să pună toată inima și toată râvna pentru dezvoltarea și întărirea așezământului României Mari, dovedind astfel că jertfele de pe câmpul de luptă nu au fost în zadar.

Domnilor senatori, domnilor deputați, cu adâncă mulțumire sufletească constat că alegerile s-au făcut în toate ținuturile României Mari în liniștea și ordinea cea mai deplină, cu toate că aceste alegeri au avut loc în mijlocul preocupărilor celor mai grave, înlăuntru și în afară. Poporul român, care a dat strălucită dovadă de bărbăția cu care este gata să apere țara ca ostaș, a dovedit și înțelepciunea străbună cu care este hotărât să păzească ordinea și legalitatea înlăuntru, ca cetățean. Sunt convins că această pildă dată de popor va fi urmată de toți bărbații politici, fără deosebire de partide și păreri, în împrejurările mari și grele prin care trecem și că, unindu-ne laolaltă, vor avea grijă numai de interesele patriei.

Domnilor senatori, domnilor deputați, am intrat în Războiul Mondial, cel mai mare și cel mai aprig care s-a pomenit în istoria lumii, pentru că așa cerea onoarea noastră, datoria noastră și dreptatea cauzei noastre. Alături de glorioșii ei aliați, România este astăzi printre învingătorii lumii. Ne-am înfățișat înaintea Conferinței de Pace cu convingerea datoriei îndeplinite și a dreptății revendicărilor noastre, a căror înfăptuire fusese recunoscută ca legitimă de aliații noștri. Complexitatea problemelor, diversitatea intereselor, împrejurările grele ale lucrărilor și dorința de a pune cât mai repede capăt stării anormale din toată lumea, au făcut ca [această] Conferință să nu poată încă împăca toate interesele vitale ale tuturor aliaților, mici și mari. Ne aflăm noi înșine astăzi în fața unor probleme care cer toată grija noastră, dar care, cu bunăvoință, sunt convins că vor găsi dezlegarea dorită.

Hotărârea noastră nestrămutată este de a sta nedespărțiți de aliații noștri, cu care împreună am sângerat pentru triumful dreptății în lume și în acest scop vom face totul pentru a-i convinge că interesele noastre vitale sunt în acord cu marile interese ale propășirii pașnice în Orientul Europei. Guvernul meu n-a prejudecat dezlegarea acestor chestiuni. Ele se prezintă întregi deliberărilor domniilor voastre.

Domnilor senatori, domnilor deputați, prin măsurile înțelepte ce veți chibzui, veți asigura, odată cu poziția României Mari în raporturile ei internaționale, și

interesele noastre dinlăuntru. Sunteți chemați să desăvârșiți organizația constituțională, care trebuie să se întindă pe tot cuprinsul României întregite, ținând seamă de însemnate cerințe, menite să asigure viitorul poporului român și marele său rol în aceste părți ale Europei.

Pronia cerească să binecuvânteze lucrările domniilor voastre!

Trăiască România pururea Mare!

Ferdinand I

3. DECRETE ȘI PROIECTE DE LEGE

3.1. Decrete-legi privind reforma electorală

3.1.1. *Decret-lege nr. 3 402 privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918*³²²

Capitolul I

Compunerea Adunărilor

2. Electoratul, mandatele

Art. 1. Toți cetățenii români majori vor alege, prin vot obștesc obligatoriu, egal, direct și secret și pe baza reprezentării proporționale, un număr de deputați proporțional cu populația.

Art. 2. Alegerea se va face pe circumscripții electorale. Fiecare județ va forma o circumscripție electorală și va alege câte un deputat la fiecare număr de 30 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 20 000 locuitori. [...]

Art. 3. Senatul se va compune din senatori aleși și din senatori de drept.

Art. 4. Toți cetățenii români de la vârsta de 40 de ani împliniți vor alege pe circumscripțiile electorale stabilite la art. 2 un senator la fiecare număr de 70 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 47 000 locuitori. [...]

Art. 5. Cetățenii sub vârsta de 40 de ani, care în vechiul sistem electoral se găseau înscriși ca alegători în listele definitive de la 1 ianuarie 1916 pentru colegiul I și II de Senat, vor fi admiși să voteze în colegiul prevăzut la art. 4. [...]

Art. 6. În fiecare universitate, profesorii și agregajii titulari vor alege, din sânul lor, un senator.

Art. 7. Vor fi de drept membri ai Senatului: a) Moștenitorul Tronului, la vârsta de 18 ani împliniți; însă el nu va avea vot deliberativ decât la vârsta de 25 ani împliniți; b) Mitropoliții și episcopii eparhioți.

³²² *Ibidem*, p. 29–31. Acest Decret-lege conținea dispoziții privitoare la Regatul României și Basarabia. În celelalte două regiuni ale României întregite, Bucovina și Transilvania (care n-au intrat sub incidența acestui decret-lege, deoarece acesta a fost emis în 14 noiembrie 1918, când încă nu se realizase unirea acestora cu Regatul României), alegerile parlamentare au fost reglementate de acte distincte juridic și sub aspectul tipului de scrutin introdus față de Decretul-lege din noiembrie 1918.

3. Eligibilitatea

Art. 8. Pentru a fi ales în Adunarea Deputaților se cere: a) A fi cetățean român; b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice; c) A avea vârsta de 25 ani împliniți; d) A avea domiciliul real în România.

Art. 9. Pentru a fi ales în Senat se cere: a) A fi cetățean român; b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice; c) A avea vârsta de 40 ani împliniți; d) A avea domiciliul real în România.

Capitolul II

Incapacități – nedemnități – incompatibilități

Art. 10. Sunt incapabili de a fi alegători sau aleși acei inși pus sub interdicție sau consiliu judiciar, precum și cei în stare de faliment declarați și nereabilitați.

Art. 11. Sunt nedemni a fi alegători și aleși: a) Cei condamnați pentru delictele prevăzute la art. 117 până la 121, 126, 127, 138–146, 169 alin II, 200–205, 267, 268, 285 alin II, 291, 293, 308–311, 316, 322–325 și 384 din Codul Penal; persoanele îndeobște cunoscute că țin case de prostituție sau joc de noroc (Const. 64, 72); cei care țin casă de joc de noroc numai atunci pot fi excluși când vor fi osândiți prin o sentință definitivă (Const. 64, 72); b) Acei condamnați de instanțele judecătorești militare pentru dezertare; c) Acei condamnați de instanțele judecătorești militare la degradare militară, ca pedeapsă principală sau accesorie.

Art. 12. Militarii în activitate și toți acei care ocupă o funcție de orice natură, retribuită de stat, județ sau comună sau așezămintele de utilitate publică, ale căror bugete se votează de Adunarea Deputaților, nu pot fi aleși decât dacă demisionează din funcție în 15 zile libere de la data decretului de față. Această dispoziție se aplică și acelor care îndeplinesc sarcini în instituțiile particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal.

Art. 13. Funcțiile de profesor universitar sau secundar, de institutor sau învățător cu titlul definitiv nu sunt incompatibile cu mandatul de deputat sau de senator. Titularii acestor funcții nu vor putea fi aleși în două legislaturi consecutive. Ministerul Instrucțiunii Publice va numi din oficiu suplinitori la catedrele ocupate de profesori, institutori sau învățători aleși.

Art. 14. Membrii uneia sau celeilalte Adunări, care primesc numirea într-o funcție salariată, alta decât cele prevăzute la art. 13, încetează de plin drept de a mai fi deputat sau senator.

Art. 15. Deputații și senatorii, în tot timpul mandatului lor, fie personal, fie ca mandatar sau membri delegați ai societăților particulare nu pot încheia cu statul, județele, comunele și instituțiile particulare arătate la art. 12 niciun contract de lucrări sau furnituri, sub pedeapsa nulității de drept a contractului. [...]

Capitolul VI Operațiuni electorale [...]

Votul și procedura votării

Art. 53. Cetățenii care au primit certificate de alegători sunt obligați să voteze la secția sau subsecția de care atârnă comuna în care domiciliază. Alegătorii care nu-și vor exercita, fără temeii legitim, dreptul de vot se vor trimite înaintea judecătoreii de ocol competente și se vor pedepsi cu amendă de la 20 până la 500 lei [...].

Art. 61. *Votul este secret. Alegătorul votează în ghereta închisă, ștergând din buletin listele sau candidații ce nu voiește a vota și lăsând neatinsă lista sau numele candidaților ce voiește a vota. Numărul candidaților votați, sub sancțiunea anulării buletinului, nu poate depăși numărul deputaților sau senatorilor de ales. Se poate vota, însă, un număr mai mic. Când alegătorul voiește a vota o listă întreagă, va șterge dintr-o singură trăsătură, înăuntrul fiecărui pătrat al buletinului listele ce nu voiește a vota. În cazul când alegătorul voiește să voteze numai pe unii dintre candidații de pe o listă și pe alții de pe alta, va șterge mai întâi listele întregi din care nu voiește a vota niciun candidat; iar apoi, înăuntrul listelor ce cuprind numele candidaților ce voiește a vota, va șterge, prin linii orizontale, numele candidaților ce nu voiește a vota. Ștergerea se poate face cu creion de orice culoare. Președinții secțiilor și subsecțiilor de votare vor îngriji ca în fiecare gheretă să se găsească creioanele necesare. Felul ștersăturilor nu dă drept la anularea buletinului, dacă numărul candidaților votați se poate distinge lămurit. Buletinul în care toate listele sau toate numele sunt șterse se va anula. [...]*

Art. 66. Nimeni nu are dreptul a descoperi sau a căuta să descopere secretul votului, chiar într-o instrucție sau contestație juridiciară ori într-o anchetă parlamentară sau de altă natură. [...]

3.1.2. Decret-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620 din 24 august 1919³²³

Raportul nr. 1 329 al președintelui Consiliului de Miniștri,
către M. S. Regele (24 august 1919)

Sire,

D-l ministru de stat, delegat al guvernului român cu administrația Bucovinei, mi-a înaintat proiectul reformei electorale, aplicabilă în acea parte a țării, pentru a fi supus înaltei aprobării a Maiestății Voastre.

Proiectul în chestiune este acomodat spiritului largilor libertăți constituționale, de care urmează să ajungă părtași și cetățenii români din Bucovina. Adoptând sistemul de compunere al Corpurilor legiuitoare aprobat pentru Vechiul Regat, adică

³²³ M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734. Un decret special a fost emis și pentru organizarea alegerilor electorale din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș (Decretul-lege electoral nr. 3 621/24 august 1919).

un deputat la 30 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 20 000 locuitori și un senator la 70 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 47 000 locuitori, Bucovina va fi reprezentată în Parlamentul României prin 26 deputați aleși și 12 senatori aleși.

Proiectul ține seamă de principiul votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret; alegerile se vor face pe circumscripții electorale, iar votarea în fiecare circumscripție se va face pe comune. Fiecare circumscripție electorală va alege câte un deputat, respectiv un senator. Numai în orașul Cernăuți, capitala Bucovinei, cu o populație de aproape 90 000 locuitori, împărțiți pe mai multe grupări politice, s-a admis sistemul de reprezentare proporțională și de votare pe lista de grupări politice. Proiectul prevede dreptul de alegător fiecărui cetățean român, fără deosebire de naționalitate și confesiune, care a obținut indigenatul în una dintre comunele din Bucovina înainte de 1 august 1914.

Condițiile de eligibilitate sunt aceleași ca și în Vechiul Regat; de asemenea, cele relative la incompatibilități, cu mici modificări, însă. Proiectul încredințează pregătirea operațiunilor electorale Biroului Electoral Central și birourilor electorale județene, care vor funcționa pe lângă administrația Bucovinei și pe lângă prefecturile de județe. Ca și în Vechiul Regat, proiectul a admis principiul declarațiilor de candidatură, care urmează, însă, să se facă potrivit împrejurărilor din acea parte a țării în mod individual și numai în Cernăuți pe liste de grupări politice. Proiectul prevede dispoziția ca operațiile de votare să fie conduse de comisii electorale, iar centralizarea rezultatelor alegerilor să se facă cu buletin de vot, pus în plic închis și cu o procedură care garantează pe deplin secretul votului. Dispozițiile despre penalități sunt acelea prevăzute în Decretul-lege electoral aplicabil în Vechiul Regat și Basarabia. Alcătuit pe aceste principii, proiectul a fost supus Consiliului de Miniștri care, în ședința sa de la 20 august 1919, l-a aprobat în întregime și m-a autorizat să supun Maiestății Voastre alăturatul proiect de decret-lege.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Maiestății Voastre prea plecat și supus servitor, președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu.

*

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, la toți de față și viitori, sănătate.

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri, sub nr. 1 329, din 24 august 1919, luând cunoștință de jurnalul Consiliului de Miniștri, cu nr. 1 834, din ședința de la 20 august 1919, văzând și decretul nostru, cu nr. 2 903, din 8 iulie 1919, sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare, am decretat și decretăm:

Art. I. Alegerile pentru Adunarea Deputaților și pentru Senat se vor face în Bucovina potrivit dispozițiilor decretului de față.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri, ministrul nostru secretar de stat la departamentul de Interne și ministrul nostru de stat delegat cu administrarea Bucovinei sunt însărcinați cu executarea acestui decret.

Dat în Castelul Peleş, la 24 august 1919.

Ferdinand I, Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, Ministru de Interne, G. G. Mârzescu, Ministru de stat delegat cu administrarea Bucovinei, Ion Nistor.

Cap. I Compunerea Adunărilor

§ 1. Mandatele, electoratul

Art. 1. Bucovina va fi reprezentată în Adunarea Deputaților prin 26 deputați aleși, iar în Senat prin 2 membri de drept și 12 senatori aleși.

Art. 2. Alegerea se va face prin vot universal, egal, direct, obligatoriu și secret, pe circumscripții electorale și cu votarea pe comune.

Art. 3. Circumscripțiile electorale, atât pentru Adunarea Deputaților, cât și pentru Senat, se vor determina ulterior, prin ordonanță dată de către ministrul delegat al Bucovinei.

Art. 4. Pe fiecare circumscripție electorală se va repartiza un număr de comune, a căror populație să dea aproximativ cifra de 30 000, respectiv 70 000 locuitori, după cum va fi vorba de alegerile pentru Adunarea Deputaților sau pentru Senat. Vor fi aleși: în județul Câmpulung – 2 deputați, 1 senator; în județul Cernăuți – 2 deputați, 1 senator; în orașul Cernăuți – 3 deputați, 1 senator; în județul Coțmani, cu ocolul judecătoresc Sadagura – 3 deputați, 1 senator; județul Gura-Humorului – 2 deputați, 1 senator; județul Rădăuți – 3 deputați, 1 senator; județul Siret – 2 deputați, 1 senator; județul Storojineț – 2 deputați, 1 senator; județul Suceava – 2 deputați, 1 senator; județul Vășcăuți – 1 deputat; județul Vijnița – 2 deputați; județele Vășcăuți și Vijnița – 1 senator; județul Zastavna – 2 deputați, 1 senator. În total: 26 deputați, 11 senatori.

Art. 5. Fiecare circumscripție pentru Adunarea Deputaților va alege câte un deputat; fiecare circumscripție pentru Senat câte un senator. Circumscripția electorală pentru Adunarea Deputaților a orașului Cernăuți va alege, însă, trei deputați, pe baza sistemului de reprezentare proporțională.

Art. 6. Profesorii și agregatii titulari de la Universitatea din Cernăuți vor alege din sânul lor un senator.

Art. 7. Va fi de drept membru al Senatului mitropolitul Bucovinei.

Art. 8. Drept de alegere va avea fiecare cetățean român care a obținut indigenatul în una din comunele Bucovinei înainte de 1 august 1914, are domiciliul real în una din aceste comune și nu e exclus de la acest drept. La alegerile pentru Adunarea Deputaților vor vota cetățenii de la vârsta de 21 ani împliniți, iar la cele pentru Senat, de la vârsta de 40 ani împliniți.

§ 2. Eligibilitatea

Art. 9. Pentru a fi ales în Adunarea Deputaților se cere: a) A fi cetățean român; b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice; c) A avea vârsta de 25 ani împliniți; d) A avea domiciliul real în una din comunele României întregite.

Art. 10. Pentru a fi în Senat se cere: a) A fi cetățean român; b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice; c) A avea vârsta de 40 ani împliniți; d) A avea domiciliul real în una din comunele României întregite.

Cap. II Incapacități, nedemnități, incompatibilități

Art. 11. Sunt incapabili a fi alegători sau aleși: 1) Cei care stau sub interdicție sau curatelă din alte motive decât de minoritate; 2) Cei care sunt avizați la caritatea publică sau la ajutoare din titlul sărăciei, neconsiderându-se ajutoarele primite din casele de ajutor, rentele din cauză de boală, accidente, bătrânețe sau invaliditate, căutarea gratuită în spitale publice, scutirea de taxă școlară, primirea de stipendii și mijloace de instrucție, ajutoarele acordate în caz de nenorociri, precum și ajutoarele pentru refugiați, apoi ajutoarele acordate familiilor celor mobilizați și invalizilor de război; 3) Cei în stare de faliment, debitorul fiind comerciant, până la reabilitare.

Art. 12. Sunt nedemni a fi alegători sau aleși: 1) Cei condamnați pentru crime; 2) Cei condamnați pentru una din contravențiile prevăzute la §§ 460, 461, 463, 464, 512 din Codul Penal în vigoare în Bucovina sau din cauza vreunui delict inclus în § 1 al Legii din 28 mai 1881, f.l.i. nr. 47, respectiv în §§ 2, 4 și 6 ale Ordonanței împărătești din 12 octombrie 1914, f.l.i., nr. 275 și în § 1 al Legii din 26 mai 1883, f.l.i., nr. 76 sau pentru una din contravențiile prevăzute în §§ 1, 2, 3, 4 și 5, alineatul penultim al Legii din 24 mai 1885, f.l.i., nr. 89. Această urmare a condamnării va înceta la crimele prevăzute în § 10 al Legii din 15 noiembrie 1867, f.l.i., nr. 131, cu finea pedepsei, iar la celelalte crime, în caz că vinovatul a fost pedepsit cu o pedeapsă de cel puțin cinci ani, în fine, la contravențiile sus-numite, după trei ani de la ispășirea pedepsei; 3) Cei despre care este evident că au comis acte de dușmănie în contra statului român sau a națiunii române. Nu sunt, însă, nedemni a fi alegători sau aleși cei condamnați în decursul războiului pentru delikte cu caracter politic de către judecătorii civile și militare austro-ungare sau austriece; 4) Cei care s-au sustras de la recrutările orânduite de autoritățile statului român sau au refuzat prestarea jurământului de credință, 5) Cei care declară că renunță la cetățenia română sau își rezervă dreptul de a opta pentru o cetățenie străină; 6) Cei care stau sub control polițienesc sau sunt deținuți într-un institut corecțional; 7) Cei cărora li s-au retras de judecătoreie puterea părintească asupra copiilor pentru timpul cât stau copiii sub tutelă străină, orișicum, însă, pentru trei ani după hotărârea judecătorească.

Art. 13. Militarii și membrii Jandarmeriei, care se află în serviciu activ, nu pot alege, nici fi aleși.

Art. 14. Toți aceia care ocupă o funcție de orice natură, retribuită de stat, județ sau comună, Fondul Religionar ort[odox] or[iental] sau Banca Țării sau de așezăminte de utilitate publică, ale căror bugete urmează să se voteze de Adunarea Deputaților, nu pot fi aleși decât dacă demisionează din funcție în termen de 15 zile libere înainte de ziua alegerilor. Această dispoziție se aplică și acelor care îndeplinesc servicii în instituții particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal.

Art. 15. Nu sunt incompatibile cu mandatul de deputat sau senator funcțiile de secretar șef și secretar general la administrația Bucovinei și de ministru în guvernul regal român, chiar dacă titularii lor ocupă și una din funcțiile specificate în articolul precedent.

Art. 16. Preoții mireni, profesorii universitari sau secundari și învățătorii cu titlul definitiv pot fi aleși deputați sau senatori.

Art. 17. Membrii uneia sau celeilalte Adunări care primesc numirea într-o altă funcție salariată decât cele prevăzute la art. 15 și 16, încetează [pe] deplin drept a mai fi deputați sau senatori.

Art. 18. Deputații și senatorii, în timpul mandatului lor, fie personal, fie ca mandatar sau membri delegați ai societăților particulare, nu pot încheia cu statul, județele, comunele și instituțiile particulare arătate la art. 14 niciun contract de lucrări sau furnituri, sub pedeapsa nulității de drept a contractului.

Cap. III

Biroul electoral central și birourile electorale județene

Art. 19. Îndată după publicarea decretului de față, se va înființa pe lângă administrația Bucovinei un Birou Electoral Central, prezidat de un comisar electoral, numit de ministrul delegat al Bucovinei.

Art. 20. Atribuțiile acestui birou vor fi de a [se] îngriji de înscrierea la timp a alegătorilor (cap. V) și de a pregăti și conduce operațiile electorale din întreaga țară, în special: 1) De a [se] îngriji de imprimarea și distribuirea certificatelor de alegători (art. 19); 2) De a primi și publica declarațiile de candidatură (art. 50, 59); 3) De a [se] îngriji de imprimarea și de distribuirea buletinelor de vot la secțiile de votare (art. 95); 4) De a dispune asupra măsurilor de ordine necesare în timpul operațiilor electorale (art. 74); 5) De a primi contestațiile privitoare la operațiile electorale și a le înainta Adunării respective, împreună cu dosarele alegerii (art. 108); 6) De a îndeplini orice alte îndatoriri impuse prin decretul de față.

Art. 21. În executarea lucrărilor biroului, comisarul electoral va fi ajutat de funcționarii ce-i va pune la dispoziție administrația Bucovinei.

Art. 22. Pe lângă fiecare prefectură se va înființa un Birou Electoral Județean, prezidat de prefectul județului sau locțiitorul său, numit de administrația Bucovinei.

Art. 23. Atribuțiile acestui birou vor fi: 1) De a supraveghea și controla operațiile de înscriere a alegătorilor din circumscripțiile sale (art. 33, 34); 2) De a decide asupra reclamațiilor privitoare la listele de alegători (art. 39); 3) De a îndeplini orice alte îndatoriri impuse prin decretul de față.

Art. 24. În ajunul alegerii, fiecare Birou Electoral Județean se va împărți în atâtea birouri electorale de circumscripție, prezidate de un comisar numit de președintele biroului electoral județean, câte circumscripții electorale cuprinde județul.

Art. 25. Atribuțiile biroului de circumscripție vor fi următoarele: 1) De a conduce operațiile de votare din întreaga circumscripție; 2) De a centraliza rezultatele de la

toate secțiile de votare și de a face toate operațiile prevăzute în decretul de față pentru repartitia și atribuirea mandatelor (art. 109, 110); 3) De a proclama rezultatul alegerii și de a-l comunica atât Biroului electoral județean și central, cât și tuturor secțiilor de votare (art. 114).

Art. 26. Biroul electoral central va avea, cu privire la orașul Cernăuți, și atribuțiile unui birou județean, respectiv de circumscripție.

Cap. IV Secțiile de votare

Art. 27. În fiecare circumscripție electorală alegerea se va face pe comune. Fiecare comună va forma o secție de votare.

Art. 28. Administrația Bucovinei va putea, însă, împreună și mai multe comune învecinate, din același district sau din districtele învecinate într-o secție de votare comună. Aceasta nu va putea număra mai mult decât 5 000 de locuitori. Tot așa, administrația Bucovinei va putea împărți o secție prea mare în mai multe secții de votare, [pe] care le va stabili mai de aproape administrația Bucovinei.

Cap. V Înscrierea alegătorilor

§ 1. Listele de alegători

Art. 30. Până cel târziu 15 zile după publicarea decretului de față, primăria fiecărei comune din Bucovina va compune pentru comuna întregă și dacă într-o comună sunt mai multe secții de votare, pentru fiecare secție de votare stabilită de administrația Bucovinei câte o listă a alegătorilor pentru Adunarea Deputaților și una a alegătorilor pentru Senat.

Art. 31. Alegătorul poate fi trecut în lista numai a acelei comune în care și-a avut domiciliul său real, prin cel puțin șase luni înainte de ziua publicării decretului de față.

Art. 32. Fiecare listă se va compune în două exemplare, în ordine alfabetică, după numele de familie; ea va cuprinde numărul curent al alegătorului, numele de familie și de botez, vârsta, ocupația și domiciliul lui real și o rubrică pentru observări.

Art. 33. Amândouă exemplarele le va înainta primăria, imediat după expirarea termenului pentru alcătuirea listelor, Biroului electoral județean, iar în Cernăuți, Biroului electoral central.

Art. 34. Acestea vor examina lista, vor îndrepta din oficiu greșelile observate în ea și vor înapoia, apoi, un exemplar al listei verificate primăriei.

Art. 35. Primăria va ține lista astfel îndreptată printr-un interval de opt zile deschisă în localul ei spre informație publică și anume în comunele cu mai mult decât 5 000 locuitori prin cel puțin opt, în celelalte comune prin cel puțin patru ore la zi.

§ 2. Reclamații

Art. 36. În intervalul de opt zile prin care lista va fi afișată la primărie se pot face așisderea la primărie reclamații, fie pentru ștergerea din listă, fie pentru primirea în ea a unor persoane lăsate afară.

Art. 37. Reclamațiile pentru primire în listă le pot face numai persoanele lăsate afară, cele pentru ștergere, oricare alegător din comună.

Art. 38. Despre reclamația de ștergere din listă a unui alegător introdus, se va înștiința cel mai târziu până în 24 ore și aceasta pentru a fi ascultat, resp[ectiv] a se exprima în scris asupra reclamației făcute. Procesele verbale ce s-ar încheia eventual în privința aceasta se vor alătura reclamațiilor.

Art. 39. Primăria va înainta reclamațiile, până în trei zile, Biroului Electoral Județean spre hotărâre.

Art. 40. În contra deciziei Biroului Electoral Județean, care va urma până în cinci zile, va avea, atât reclamantul, cât și reclamatul, până în trei zile de la înmânarea ei drept de recurs la Biroul Electoral Central, a cărui hotărâre va fi în orice caz definitivă.

Art. 41. Recursurile, împreună cu toate documentele doveditoare, se vor înainta birourilor electorale județene, care le vor supune până în trei zile Biroului electoral central.

Art. 42. Reclamațiile și recursurile înaintate după expirarea termenului se vor respinge *a limine* [din capul locului].

Art. 43. Orice rectificare a listei de alegători care urmează să se facă în urma deciziei asupra unui recurs, se va comunica din oficiu și primăriei comunale respective, care va face această îndreptare cel târziu până în ajunul alegerii și în exemplarul ce se păstrează la oficiul comună.

§ 3. Certificate de alegători

Art. 44. După încheierea definitivă a listelor, Biroul Electoral Județean, iar în Cernăuți, Biroul Electoral Central va elibera, pentru fiecare alegător cuprins în listă, câte un certificat de alegător. Se va elibera un certificat deosebit pentru alegerea la Adunarea Deputaților și altul pentru alegerea la Senat.

Art. 45. Certificatul de alegător va cuprinde numele circumscripției electorale, numărul curent sub care alegătorul e trecut în listă electorală, numele de familie și de botez, vârsta, profesia și domiciliul real al alegătorului, locul, ziua și ora când va începe actul de alegere, cât și ora pentru sfârșitul votării.

Art. 46. Certificatele de alegător se vor înmâna alegătorilor în locuința lor. Cu această înmânare se vor însărcina primăriile.

Art. 47. Alegătorii cărora nu li se vor înmâna, din oarecare cauză, certificatele de alegători, vor fi somați în mod obișnuit în localitate de a le ridica în persoană la primărie, cel mai târziu în ajunul alegerii.

Art. 48. În locul certificatelor de alegători pierdute sau deteriorate, birourile electorale județene, respectiv, în Cernăuți, Biroul Electoral Central, vor elibera

alegătorilor, la cererea lor, duplicate de pe aceste certificate, care se vor însemna ca atare.

Art. 49. Biroul Electoral Central, îndată după înființarea lui, va îngriji de imprimarea certificatelor de alegători, ce se va stabili prin ordonanță dată de către ministrul delegat. Pentru imprimarea certificatelor se aplica în total dispozițiile din decretul de față privitoare la imprimarea buletinelor de vot (art. 96).

Cap. VI Operațiile electorale

§ 1. Declarațiile de candidatură

Art. 50. Înainte de alegeri se vor face declarații de candidatură. Declarațiile de candidatură pentru Adunarea Deputaților sau pentru Senat trebuie aduse în scris la cunoștința Biroului Electoral Central cel mai târziu cu 15 zile libere înainte de data alegerii pentru care se fac. Ele se vor face în două exemplare, dintre care unul, vizat de președintele Biroului Electoral Central și prevăzut cu numărul de înregistrare al acestui birou, se restituie propunătorului întâi scris. În Cernăuți, declarațiile de candidatură se vor face înaintea Biroului Electoral Central.

Art. 51. Declarațiile de candidatură nu vor fi luate în considerație decât dacă vor fi propuse de cel puțin 50 alegători dintr-o circumscripție pentru Adunarea Deputaților și de cel puțin 25 alegători dintr-o circumscripție pentru Senat. Declarația va conține: numele de familie și de botez al candidatului, ocupația și domiciliul lui și va fi semnată de alegătorii propunători. Fiecare alegător va indica, pe lângă semnătură, și comuna în a cărei listă a fost trecut. Autenticitatea subscrierilor va fi certificată de Biroul Electoral Județean, [iar] în Cernăuți, la Biroul Electoral Central. Alegătorul care a semnat declarația pentru un candidat, nu poate semna și declarația altui candidat, decât în cazul dacă declarația de mai înainte a fost refuzată sau a ajuns nevalabilă din orice cauză.

Art. 52. Declarația de candidatură va trebui să aibă și consimțământul candidatului. Consimțământul se poate da în termenul stabilit pentru declararea candidaturii în forma autentică îndată sau după înaintarea declarațiilor. Declarațiile care până în ziua expirării termenului nu vor primi acest consimțământ se vor considera nule și neavenite.

Art. 53. Declarațiile de candidatură se pot face numai individual, iar în orașul Cernăuți individual sau pe liste de grupări politice. Nici o listă nu va putea cuprinde decât cel mult numărul de trei deputați care sunt de ales în circumscripție. Numărul poate fi mai mic, nici într-un caz mai mare. În acest din urmă caz, declarația este nulă și neavenită. Fiecare candidatură individuală se va considera ca o listă aparte.

Art. 54. Nimeni nu poate candida în mai mult de două circumscripții electorale.

Art. 55. De la data autentificării semnăturilor alegătorilor propunători, retragerea semnăturilor, în total sau în parte, nu va avea niciun efect asupra validității declarațiilor de candidatură.

Art. 56. Declarațiile care nu vor corespunde dispozițiilor din art. 51, nu vor fi luate în considerare.

Art. 57. Declarația de retragere a candidatului poate fi considerată de președintele Biroului Electoral Central numai dacă e prezentată în document autentificat.

Art. 58. Biroul Electoral Central, constatând candidatura aceleași persoane a fi declarată în mai mult de două circumscripții din Bucovina, va pronunța nulitatea declarațiilor de candidatură pentru toate circumscripțiile în care a fost făcută și nu va dispune imprimarea lor în buletine (art. 94, alin. 3).

Art. 59. După trecerea termenului fixat pentru declararea candidaturilor, președintele Biroului Electoral Central va comunica birourilor electorale județene numele candidaților, pentru a fi comunicate și afișate în comune. Asemenea se vor anunța și afișa și repășirile de la candidatură.

Art. 60. Alegătorii care au propus o candidatură vor putea desemna pentru partidul propriu în fiecare secție de votare doi – cinci bărbați de încredere. Bărbații de încredere vor reprezenta pe candidații lor în cursul operațiilor electorale, având aceleași drepturi ca și candidații în ceea ce privește controlul operațiilor. Bărbații de încredere nu pot fi decât cetățeni alegători și știutori de carte din cuprinsul circumscripției.

Art. 61. Biroul electoral central va elibera, până în ajunul alegerilor, candidaților, iar birourile electorale județene bărbaților lor de încredere, cărți de intrare valabile pentru toate secțiile de votare.

§ 2. Comisiile electorale

Art. 62. Pentru fiecare comună, resp[ectiv] secție de votare, se va institui o comisie electorală locală de cinci–șapte membri, care va conduce operațiile de votare, în prezența unui comisar electoral, numit de biroul județean, iar în orașul Cernăuți, de Biroul Electoral Central.

Art. 63. Membrii comisiei electorale vor fi numiți dintre alegătorii știutori de carte ai comunei, avându-se în vedere, după putință, toate grupările politice. Se vor numi: doi, până la trei inși de către autoritatea comunală a secției de votare, iar ceilalți doi până la trei, de către comisarul electoral.

Art. 64. Acești patru–șase membri vor alege cu majoritate absolută pe al cincilea, resp[ectiv] [al] șaptelea membru al comisiei, așisderea dintre alegători. În caz că pe calea aceasta nu se va putea obține majoritatea, acest membru va fi numit de comisarul electoral.

Art. 65. Deciziile comisiei electorale se vor lua cu majoritate relativă a voturilor, fără privire la numărul votanților. Președintele comisiei votează numai în caz de paritate.

Art. 67. Comisia electorală este competentă de a lua o decizie asupra admitterii la votare a unui alegător sau asupra valabilității voturilor date numai dacă: a) Se naște la votare un dubiu asupra identității alegătorului; b) Se pune chestia valabilității sau nevalabilității voturilor; c) Se aduce o reclamație în contra dreptului de vot al unei persoane trecută în lista electorală.

Art. 68. Un protest în sensul alineatelor a și b se va putea ridica nu numai de către comisarul electoral, ci și de alegători, verbal sau scris, dar numai câtă vreme

persoana al cărei drept de votare se contestă încă n-a dat votul său, iar în cazul amintit sub „c” numai întrucât se afirmă că persoana respectivă a pierdut dreptul de alegere din motivele arătate în cap. II, în intervalul de la afișarea listei până în ziua alegerii.

Art. 69. Decizia comisiei electorale trebuie să urmeze în orice caz înainte de continuarea operațiilor de votare. În contra unei astfel de decizii nu încap niciun drept de recurs.

Art. 70. Comisarul electoral va îngriji ca fiecare comisie electorală să aibă un grefier.

Art. 71. Acesta va dresa un proces-verbal, în care va trece toate întâmplările mai însemnate din decursul actului de alegere și deciziile luate de comisia electorală.

Art. 72. Comisarul electoral va avea grijă de menținerea liniștii și ordinii în decursul operațiilor de votare și de observarea dispozițiilor acestui decret și va veghea ca [această] comisie electorală să nu treacă peste competența ei. Comisarul electoral are singur poliția adunării alegătorilor.

Art. 73. Puterea lui în această privință se extinde în Cernăuți, în localul de votare și în afară, în curtea localului, la intrările din curte, în jurul localului, precum și pe străzi, piețe și locuri, până la o distanță de 500 metri. În celelalte comune urbane și rurale el exercită un drept de poliție generală în cuprinsul întregii comune.

Art. 74. Pentru menținerea liniștii și [a] unei ordini, precum și pentru executarea măsurilor ordonate, comisarul electoral va avea la dispoziție forțele militare, trimise după cererea și chibzuința biroului electoral de circumscripție.

§ 3. Pregătirea operațiilor de votare și măsuri de poliție

Art. 75. Convocarea corpului electoral pentru Adunarea Deputaților și Senat, pe baza decretului de față, se va publica în „Monitorul Bucovinei” și se va afișa și deosebit, în toate comunele din țară.

Art. 76. De asemenea, birourile electorale județene vor aduce fără întârziere la cunoștința alegătorilor măsurile luate pentru pregătirea alegerilor printr-o publicație, care va conține și ziua și ora la care încep alegerile și declarațiile de candidatură făcute.

Art. 77. Această publicație va fi trimisă în circumscripția electorală respectivă, care e datoare a o afișa și a o da în mai multe exemplare fiecărei comune din circumscripție, care o aduce la cunoștință în modul obișnuit în comună, cel puțin cu opt zile înainte de alegere.

Art. 78. Votarea se face în fiecare comună în localul primăriei sau în oricare alt local mai spațios. În comunele cu mai multe secții de votare va fi desemnat un local deosebit pentru fiecare secție de votare.

Art. 79. Fiecare local de votare va trebui să aibă locuri de izolare (camere de votare) pentru alegători; la caz contrar se vor construi gherete, pentru ca alegătorii să poată vota în serii cât mai mari. Gheretele se vor construi la cererea Biroului Electoral Județean, pe spesele comunei.

Art. 80. Fiecare secție de votare va avea și numărul de urne ce-l va hotărî Biroul Electoral Județean, în raport cu numărul alegătorilor.

Art. 81. Primăria [se] va îngriji de aranjamentul localului de votare, de personalul de serviciu, de mobilier, de ustensilele necesare și de afișarea tabloului candidaților în localul alegerii, ale căror nume vor fi scrise cu litere mari, ligibil și puse unul sub altul, în ordine alfabetică, cât și un număr suficient de buletine de votare pentru fiecare candidat și de plicurile necesare.

Art. 82. Pregătirea acestor operațiuni în vederea votării se va face la fiecare secție de votare până în ajunul alegerii.

Art. 83. Acțiunea de votare începe în ziua alegerii, cu constituirea comisiei electorale, la orele 7 dimineața (art. 63).

Art. 84. Președintele comisiei va inspecta, apoi, împreună cu bărbații de încredere și candidații prezenți, locurile de izolare (camerele de votare) și gheretele și va verifica și sigila urnele.

§ 4. Votul și procedura votării

Art. 85. Votarea va începe la ora 8 dimineața și va dura fără întreruperi până la terminarea ei, respectiv până la ora de încheiere.

Art. 86. Dacă se ivește vreo piedică pentru care nu se poate începe votarea la ora fixată, președintele comisiei va amâna începerea votării, pe răspunderea proprie, până se înlătură piedica. Amânarea votării și timpul aproximativ al amânării va fi anunțat celor interesați.

Art. 87. Ivindu-se împrejurări care au stingherit începerea, continuarea sau terminarea votării, ea se va putea prelungi de comisia electorală, cu consimțământul comisarului electoral pe ziua următoare. Orice prelungire sau amânare a votării se va publica de cu bună vreme în modul obișnuit în comună.

Art. 88. La o suspendare peste noapte a votării, urna se va sigila și depune de președintele comisiei în fața celor prezenți, într-una din camerele de siguranță ale localului, care se va închide, luându-se cheia de președinte. Ușa se va sigila. Paza acestei camere se va încredința președintelui comisiei, care va lua măsurile necesare, și grefierului, care este obligat a rămâne în localul de votare. La reluarea votării se va examina sigiliul și se va deschide camera în fața celor prezenți. Constatându-se camera deschisă sau sigiliile urnei sustrate, se va încheia proces-verbal și de îndată ce se va termina votarea, președintele comisiei și grefierul se vor trimite în judecată și, dovedindu-se vinovăția lor, se vor pedepsi cu închisoare de la unu la cinci ani.

Art. 89. Mai întâi votează membrii comisiei electorale, dacă sunt alegători, apoi urmează ceilalți alegători, în ordinea în care sosesc, introducându-se în local în serii corespunzătoare.

Art. 90. Cetățenii care au primit certificate de alegători sunt obligați să voteze în comuna (secția de votare) căreia îi aparțin. Candidații vor avea dreptul să voteze la una din comunele (secțiile de votare) circumscripției în care candidează, chiar dacă certificatul de alegător emană de la altă circumscripție. Bărbații de încredere își vor exercita dreptul de vot pe baza certificatelor de alegători ce posedă în comuna (secția de votare) la care funcționează.

Art. 91. Alegătorii care nu-și vor exercita fără temei legitim dreptul de vot, se vor trimite înaintea judecătoriei de ocol competentă și se vor pedepsi cu amendă de la 20 la 500 lei. Sunt scutiți de amendă alegătorii care au fost împiedicați de a veni la vot prin exercițiul unui serviciu public. Trimiterea în judecată se va face de către Biroul Electoral Județean; în Cernăuți, de către Biroul Electoral Central.

Art. 92. Alegătorii trimiși în judecată vor fi scutiți de pedeapsă, dacă se vor dovedi că nu și-au putut exercita dreptul de vot din cauză de boală sau din oricare altă legitimă împiedicare, lăsată la aprecierea justiției. Justificarea se face prin orice dovadă admisă de judecător.

Art. 93. Votul este secret. Nimeni nu are dreptul a descoperi sau a căuta să descopere secretul votului, chiar într-o instrucție sau contestație judiciară sau într-o anchetă parlamentară sau de altă natură.

Art. 94. Alegătorul votează cu buletin de vot pus în plic închis. Buletinele și plicul pentru votare alegătorul le primește de la președintele comisiei electorale. În circumscripțiile care aleg câte un deputat sau senator, buletinul de vot va cuprinde numele unui singur candidat; în circumscripția orașului Cernăuți, unde se aleg trei deputați, buletinul de vot va cuprinde numele la trei candidați (lista de votare).

Art. 95. Buletinul de vot va avea mărimea de 6 × 10 cm (1/16 a coalei normale de cancelarie), va fi tipărit cu litere cicero și va cuprinde numai numele de familie și botez al candidatului (în Cernăuți ale candidaților). Buletinul fiecărui candidat (fiecărei liste) va fi tipărit pe hârtie de altă culoare; culoarea va fi determinată de președintele Biroului Electoral Central, în ziua declarației candidaturilor. Dacă, însă, n-ar fi la îndemână o rezervă suficientă de hârtie colorată pentru tipărirea buletinelor, ele se vor tipări pe hârtie albă, iar înaintea numelui fiecărui candidat (fiecărei liste) se va tipări un număr de linii verticale, la întâielea o linie, la al doilea – două linii, la al treilea – trei linii și așa mai departe. Buletinul de vot al fiecărui candidat (fiecărei liste) se va tipări în atâtea exemplare câți alegători sunt în circumscripție, mai mult 15 la sută. Ele se vor ștampila de către birourile electorale județene, iar în Cernăuți, de către Biroul Electoral Central. De tipărire [se] va îngriji Biroul Electoral Central, tot așa și de plicuri, confecționând plicuri egale pentru aceeași circumscripție. Repartizarea buletinelor și plicurilor la secțiile de votare va face-o Biroul Electoral Central, prin birourile județene, cel mai târziu cu trei zile înainte de ziua alegerii.

Art. 96. Buletinele de vot se vor imprima la una sau mai multe tipografii din Bucovina. Tipografiile constatați a putea imprima sunt obligați să imprime buletinele cu precădere înaintea oricărei lucrări, sub pedeapsa amenzii de la 5 000 la 20 000 lei. În caz de recidivă, ei se vor pedepsi cu închisoare de la doi la cinci ani. Sunt pasibili de aceeași pedeapsă toți aceia care vor împiedica imprimarea buletinelor. Această dispoziție se aplică și la toate celelalte imprimate impuse prin decretul de față.

Art. 97. Fiecare alegător introdus în sala de vot prezintă certificatul de alegător președintelui comisiei electorale, care îi dă câte un buletin de vot pentru fiecare candidat respectiv, listă și un plic. Cu acestea se retrage în localul de izolare unde, fără control, alege din buletine pe cel al candidatului pentru care votează, pe

acesta îl pune în plic și lipește plicul. Buletinele candidaților pentru care nu votează, le trece într-o urnă ce se află în acest scop în localul de izolare. Cu plicul închis se întoarce în sală și îl predă președintelui, care îl pune în urna de votare.

Art. 98. Certificatul alegătorului care a votat se ștampilează de comisie și se restituie alegătorului pentru un eventual balotaj.

Art. 99. Fiecare alegător va avea dreptul să conteste identitatea persoanelor ce se prezintă la vot. Într-un asemenea caz, dacă persoana contestată știe a scrie și citi, va fi ținută să-și reproducă iscălitura sub controlul comisiei electorale și al alegătorilor prezenți în sală. Dovedindu-se contestația adevărată, președintele comisiei va opri pe înfățișător de la vot și va trece incidentul într-un proces-verbal deosebit, pe baza căruia vinovatul se va trimite în judecată.

Art. 100. Alegătorul care nu va prezenta președintelui buletinul încredințat, se va pune sub strictă supraveghere, spre a nu comunica cu nimeni până la terminarea alegerii.

Art. 101. Președintele biroului are dreptul de a face să înceteze staționarea anormală prelungită a unui alegător în localul de izolare.

Art. 102. La ora indicată, președintele comisiei electorale închide votarea; alegătorii sosiți înainte de ora aceasta trebuie, însă, să fie admiși la vot.

Art. 103. Îndată după închiderea scrutinului, președintele procedează la despuierea lui, în fața membrilor comisiei, bărbaților de încredere și a celorlalți prezenți. El scoate plicurile din urnă și le numără nedesfăcute. Totodată, constată numărul votanților, pe baza însemnărilor din lista de votare. Dacă numărul acestora nu e egal cu al plicurilor nici după o numărare repetată, incidentul va fi trecut în proces-verbal, împreună cu eventualele amănunte lămuritoare. După aceea, un membru al comisiei desface pe rând plicurile, scote buletinele de votare și, văzându-le, le dă președintelui, care citește numele cu glas tare și le arată bărbaților de încredere și celorlalți asistenți. Pentru constatarea rezultatelor se va deschide câte o listă pentru fiecare candidat, purtate de doi membri ai comisiei, în care se va trece fiecare vot pentru el, anume la cel dintâi cu cifra 1, la al doilea cu 2, la al treilea cu 3 și așa mai departe.

Art. 104. Președintele va anula voturile date cu alte buletine decât cele date de el, cum și dacă ar cuprinde cuvinte, fraze scrise sau oricare alte semne vădite convenționale. Buletinele voturilor anulate se anexează la dosar.

Art. 105. Despoiarea scrutinului odată terminată, președintele comisiei electorale încheie un proces-verbal în dublu exemplar asupra mersului operațiilor, constatând numărul voturilor întrunite de fiecare candidat. Acest rezultat îl va comunica fără întârziere biroului electoral de circumscripție. Procesele-verbale se semnează de președinte și de toți membrii comisiei și se contrasemnează de grefier. Buletinele despuiate și cele rămase neutilizate se ard.

Art. 106. Listele care constată rezultatele, procesele-verbale și contestațiile privitoare la operațiile electorale ale secției se trimit până în 24 de ore de la încheierea procesului-verbal Biroului electoral de circumscripție.

Art. 107. Contestațiile candidaților, ale bărbaților de încredere sau alegătorilor asupra operațiilor de votare se fac în scris la președinții comisiilor electorale, care

le înregistrează, fără a decide asupra lor. Ele se înaintează, odată cu dosarul alegerii, Biroului Electoral Central, care le va supune, la rândul său, Adunării respective, spre a se pronunța asupra lor.

§ 5. Centralizarea rezultatelor. Calcule pentru repartitia și atribuirea mandatelor. Reprezentarea proporțională

Art. 108. Îndată după sosirea rezultatelor de la toate secțiile de votare, Biroul electoral de circumscripție va proceda, fără amânare, la totalizarea acestor rezultate. Președintele Biroului electoral de circumscripție va constata rezultatul pe baza rezultatelor obținute de președinții fiecărei comisii electorale în parte, fără a putea examina procedura acestora.

Art. 109. În circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, precum și în circumscripțiile pentru alegerea de senatori, va fi declarat deputat sau senator candidatul care a obținut majoritate absolută a voturilor. Majoritatea absolută e cifra mai mare decât jumătatea voturilor valabile. Dacă niciunul dintre candidați nu a obținut majoritatea absolută a voturilor, se va face alegerea restrânsă (balotaj) între cei doi candidați care au obținut mai multe voturi. Între candidații cu voturi egale, se va proceda prin tragere la sorți. [În cazul când] candidatul care, după rezultatul constat, a obținut majoritatea absolută a voturilor sau majoritatea relativă, pentru a fi admis la alegerea restrânsă, a decedat în decursul procedurii electorale, alegerea se va considera zădărnicită și se va face alegere nouă.

Art. 110. În circumscripția orașului Cernăuți (art. 5), președintele Biroului Electoral Central va totaliza rezultatele pentru fiecare candidat și apoi pentru fiecare listă în parte. Rezultatele se clasifică în ordinea importanței lor în două liste: una cuprinzând suma totală a voturilor obținute de toți candidații care formează o listă, a doua cuprinzând suma totală a voturilor obținute de fiecare candidat în parte. Suma totală a voturilor obținute de candidații unei liste se numește masă electorală. Repartitia mandatelor, la care are drept această circumscripție, se face proporțional cu masa electorală a fiecărei liste, după calculele următoare: masa electorală a fiecărei liste se împarte succesiv cu numerele 1, 2 și 3, adică până la concurența numărului de 3 mandate ce revin circumscripției și câturile astfel obținute se înscriu, apoi, în ordinea importanței lor. Cel mai mic din aceste câturi, corespunzător mandatului al treilea, servește de împărțitor comun. Președintele Biroului Electoral atribuie fiecărei liste atâtea mandate de câte ori împărțitorul comun intră în masa electorală a listei. În cazul când unul sau mai multe mandate ar rămâne neatribuite din cauză că resturile împărțirilor sunt inferioare împărțitorului comun, mandatul sau mandatele se vor atribui în ordinea importanței resturilor. Președintele Biroului Electoral Central atribuie mandatele convenite fiecărei liste candidaților cu cel mai mare număr de voturi și în caz de egalitate de voturi între doi candidați, procedează prin tragere la sorți. Când egalitatea există între două sau mai multe liste, mandatele se atribuie candidaților de pe ambele liste care au întrunit, individual, cele mai multe voturi și în caz de egalitate între doi sau mai mulți candidați, se procedează prin tragere la sorți. Voturile obținute de un

candidat decedat în cele zece zile libere ce preced scrutinului sunt valabil câştigate listei căreia [ii] aparține și mandatul care i-ar fi revenit din cauza numărului de voturi ce a obținut se va atribui candidatului de pe acea listă, care îi urmează imediat ca număr de voturi.

Art. 111. Dacă în vreo secție de votare sau în mai multe votarea s-a întrerupt sau s-a zădărnicit, președintele biroului de circumscripție, înainte de a se constata rezultatul alegerii, va ordona continuarea votării sau o nouă votare. Dacă, însă, voturile rămase neexprimate ale secției de votare respective n-ar putea schimba rezultatul alegerii, președintele va putea omite continuarea sau repetarea alegerii.

Art. 112. Pentru continuarea sau repetarea alegerii, președintele fixează ziua fără amânare, care nu poate fi mai curând decât ziua a patra și cel mai târziu a șasea de la data hotărârii președintelui. Această hotărâre va fi trimisă primăriei comunale aparținătoare secției de votare, unde va fi publicată, fără amânare, după obiceiul din comună. La alegerea întreruptă vor lua parte numai alegătorii care n-au votat încă. Votarea se va face după aceleași norme. Totalizarea rezultatelor se va face de președintele biroului electoral de circumscripție, respectiv central, numai după sosirea rezultatelor de la secțiile de votare care au continuat sau repetat votarea.

Art. 113. Alegerea restrânsă se va ține în ziua a zecea ce urmează după ziua fixată pentru prima alegere. În Biroul Electoral și la secțiile de votare vor funcționa tot aceeași membri ai birourilor. Dacă unul dintre candidații admiși la alegerea restrânsă a decedat înainte de ziua fixată pentru alegere, alegerea se consideră zădărnicită și se va face alegere nouă; în caz de paritate de voturi, se va proceda prin tragere la sorți. Pentru ținerea alegerii noi se vor observa normele fixate pentru alegerea primă.

Art. 114. Rezultatul alegerii din circumscripțiile pentru Adunarea Deputaților sau pentru Senat va fi adus la cunoștința publică prin îngrijirea Biroului Electoral Central, prin „Monitorul Oficial”, „Monitorul Bucovinei”, ziare și prin publicații ce se vor afișa la toate primăriile comunale urbane și rurale.

Art. 115. Rezultatele secțiilor de votare, totalizarea acestor rezultate, precum și toate calculele și operațiile pentru atribuirea mandatelor, atât pentru Adunarea Deputaților, cât și pentru Senat se vor consemna de [cătore] președintele Biroului Electoral Central, în proces-verbal încheiat în trei exemplare.

Art. 116. Președintele Biroului Electoral Central, după cercetarea rezultatului, eliberează candidaților un certificat doveditor alegerii lor, scris de președinte.

Art. 117. Operațiile fiecărei alegeri sunt supuse controlului superior al Adunării respective. Când Adunarea constată o eroare de calcul în atribuirea mandatelor, va rectifica eroarea și va atribui mandatul candidatului în drept.

Cap. VII Penalități

Art. 118. Orice funcționar administrativ, judecătoresc sau comunal, precum și orice persoană investită cu vreo una din atribuțiile puterii publice, [de] va neglija de a îndeplini vreo una din îndatoririle sau serviciile ce-i sunt impuse prin acest

Decret-lege, se va pedepsi cu amendă de [la] 200 până la 2 000 lei și cu pierderea dreptului de a mai ocupa funcții publice pe termen de doi ani.

Art. 119. Aceia ce vor încerca să dobândească certificate de alegători sub nume fals sau în virtutea unor drepturi pe care știu că nu le au, precum și aceia care, cu știința lor, vor fi ascuns vreo incapacitate din cele prevăzute în decretul de față, se vor pedepsi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei. Persoanele care vor fi eliberat certificate de alegători cu rea credință cetățenilor care nu întrunesc condițiile cerute de lege sau vor fi emis sau refuzat să elibereze cu rea credință asemenea certificate cetățenilor care au dreptul de a le dobândi, se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la trei luni și cu amendă de la 500 până la 2 000 lei.

Art. 120. Cei ce vor vota în virtutea unui certificat eliberat în unul din cazurile prevăzute la articolul precedent, se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la trei luni și cu amendă de la 500 până la 2 000 lei.

Art. 121. Se va pedepsi cu aceeași pedeapsă: 1) Acela care va încerca să dobândească certificate de alegător și în alte circumscripții decât aceia a domiciliului său real; 2) Acela care va încerca să voteze în două sau mai multe circumscripții; 3) Acela care se va prezenta cu certificatul unui alt alegător și va vota sau va încerca să voteze, precum și acela care va ajuta să se comită fraudă, împrumutând certificatul său.

Art. 122. Președintele comisiei electorale care, cu rea credință, va fi refuzat de a primi un alegător să voteze, se va pedepsi cu pierderea dreptului de a vota și de a fi eligibil de la unu până la doi ani și cu amendă de la 1 000 până la 3 000 lei.

Art. 123. Membrii comisiei electorale care refuză de a subscrie actele alegerii, se vor pedepsi cu pierderea dreptului de a vota și de a fi eligibili de la o lună până la șase luni și cu amendă de la 1 000 până la 2 000 lei.

Art. 124. Dacă acel destinat a primi, a număra sau a despuia buletinele [scoaterea din urnă a buletinelor de vot și numărarea lor] va fi sustras, adăugat sau alterat buletinele sau va fi citit alte nume decât cele scrise într-nsele, se va pedepsi cu închisoare de la o lună până la șase luni și cu amendă de la 1 000 până la 2 000 lei.

Art. 125. Cei care vor intra cu arme în sala alegerii se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la o lună și cu amendă de la 50 la 500 lei.

Art. 126. Aceia care se vor dovedi că au cumpărat voturi sau abțineri de la vot, se vor pedepsi cu închisoare de la trei luni la un an și cu amendă de la 500 la 5 000 lei.

Art. 127. Acela care va împărți sau va lăsa să se împartă în ziua alegerii în crâșme și birturi sau în alte locuri publice bucate, băuturi sau alte lucruri de consum între alegători fără plată sau pentru prețuri fictive, se va pedepsi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei. Avantajul material primit sau oferit se va confisca în favorul fondului comunal pentru sărmani.

Art. 128. Aceia care, prin lovituri, violențe sau amenințări vor fi influențat votul unui alegător sau îl vor fi pus în poziție de a se abține de la vot, se vor pedepsi cu închisoare de la o lună până la trei luni și cu amendă de la 500 la 2 000 lei.

Art. 129. Oricine, prin ultraj sau violențe asupra comitetului electoral sau asupra unui membru va fi întârziat sau împiedicat operațiile electorale, se va pedepsi

cu închisoare de la o lună la șase luni și cu amendă de la 100 până la 1 000 lei, iar dacă scrutinul a fost violat, pedeapsa va fi de la șase luni până la un an și amendă de la 1 000 până la 5 000 lei.

Art. 130. Răpirea sau luarea urnei care conține voturi nedespuiate se va pedepsi cu închisoare de la doi până la cinci ani și cu amendă de la 1 000 la 5 000 lei.

Art. 131. Violarea scrutinului de către membrii comitetului electoral sau de către agenții forței publice însărcinați cu paza urnei se va pedepsi cu închisoare de la cinci la zece ani și cu amendă de la 1 000 la 5 000 lei.

Art. 132. Acțiunea publică și cea privată se prescrie în termen de o lună de la proclamarea rezultatului alegerii.

Art. 133. În cazul când ministerul public n-ar lua inițiativa, 20 [de] alegători au dreptul de a intenta și susține acțiunea publică pentru pedepsirea delictelor comise în timpul alegerilor.

Art. 134. Delictele prevăzute prin decretul-lege de față se vor judeca de către tribunal. Condamnarea pentru unul din aceste delikte va avea, ca urmare, pierderea dreptului electoral și al eligibilității ca deputat sau senator pentru timp de șase ani de la îndeplinirea pedepsei. Aceste urmări trebuie pronunțate prin sentință. Arestul preventiv este interzis în privința acestor delikte.

Cap. VIII Dispoziții finale

Art. 135. Alegerea de senator prevăzută la Art. 6 va fi prezidată de rectorul Universității, asistat de un secretar, ce se va alege dintre profesorii sau agregatii cei mai tineri. Declarația candidaturilor în acest colegiu se poate face în ajunul alegerilor. Votarea se face prin buletine scrise de mână. Mandatul se atribuie candidatului care a obținut cele mai multe voturi. În caz de paritate de voturi, se procedează prin tragere la sorți. Votarea va începe cel mai târziu la ora 9 dimineața și va dura până la ora 5 după amiază. Rezultatul se comunică Biroului Electoral Central.

Art. 136. Deputatul sau senatorul ales în două circumscripții este dator a declara opțiunea sa Adunării din care face parte până în zece zile de la verificarea titlurilor. De nu va fi declarat opțiunea sa în acest termen, Adunarea va decide prin vot.

Art. 137. Pentru locul de deputat sau senator rămas vacant prin opțiune, moarte, demisie sau altă cauză, corpul electoral al circumscripției respective va fi convocat în termene de două luni cel târziu. În Cernăuți, locul de deputat rămas astfel vacant se va atribui de președintele Adunării supleantului în drept.

Art. 138. Demisia membrilor Corpurilor legiuitoare se va da numai de către Corpurile respective.

Art. 139. Încetează de a mai avea exercițiul mandatului lor deputații sau senatorii care vor pierde vreuna din condițiile cerute pentru a fi eligibili. Adunarea Deputaților sau Senatul se rostește asupra pierderii calității de deputat sau senator.

Art. 140. Toate termenele prevăzute în decretul de față se socotesc pe zile libere, prelungindu-se pentru cea dintâi zi lucrătoare, dacă expiră într-o zi de duminică sau de sărbătoare.

Art. 141. Toate cererile și actele în materie electorală sunt scutite de taxele de timbru și înregistrare.

Art. 142. Legile și regulamentele contrare decretului-lege de față sunt și rămân abrogate.

3.1.3. *Decret-lege nr. 4 234 din 6 octombrie 1919*³²⁴

Raportul nr. 1 496 al președintelui Consiliului de Miniștri,
Arthur Văitoianu, către M.S. Regele (30 septembrie 1919)

Sire,

Supun respectuos înaltei aprobări a Maiestății Voastre modificarea Art. 14 din Decretul-lege electoral pentru Bucovina, cu nr. 3 620, din 24 august 1919, astfel cum se prevede în alăturatul proiect de decret-lege. Modificarea aceasta se impune prin faptul că Banca Țării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege cu nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuți, primind o altă organizație.

Sunt, cu cel mai profund respect Sire, al Maiestății Voastre prea plecat și prea supus servitor, președintele Consiliului de Miniștri, general de corp de armată, Arthur Văitoianu.

*

Președinția Consiliului de Miniștri,

Ferdinand I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, la toți de față și viitori, sănătate.

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri, sub nr. 1 496, din 30 septembrie 1919, văzând și jurnalul Consiliului de Miniștri, cu nr. 2 316, din ședința de la 29 septembrie 1919, am decretat și decretăm:

Art. I. Se aprobă de noi, sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare, modificarea Art. 14 din Decretul-lege electoral pentru Bucovina, cu nr. 3 620, din 24 august 1919, astfel după cum urmează: „Art. 14. Toți acei care ocupă o funcție de orice natură, retribuită de stat, județ sau comună, Fondul Religionar ort[odox] or[iental] sau de Banca Regională din Cernăuți sau de așezăminte de utilitate publică, ale căror bugete urmează să se voteze de Adunarea Deputaților, nu pot fi aleși decât dacă demisionează din funcție în termen de 15 zile libere înainte de ziua alegerilor. Această dispoziție se aplică și acelor care îndeplinesc servicii în instituții particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal. Nu sunt compatibili cu mandatul de deputat sau senator funcțiile de membru în consiliul de administrație și de director general al Băncii Regionale din Cernăuți”.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri, ministrul nostru secretar de stat la departamentul de Interne și ministrul nostru de stat delegat cu administrarea Bucovinei sunt însărcinați cu executarea acestui decret.

³²⁴ M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

Dat în Sinaia, la 6 octombrie 1919.

Ferdinand I, General de corp de armată, Arthur Văitoianu, I[on] Nistor, ministru de stat delegat cu administrarea Bucovinei.

3.2. Decret-lege nr. 4 091 din 12 septembrie 1919 privind înființarea universităților românești în Cluj și în Cernăuți³²⁵

a) Înființarea Universității românești din Cluj. [...]

b) Înființarea Universității românești din Cernăuți.

Art. I. Universitatea germană din Cernăuți se transformă, pe ziua de 1 octombrie 1919, în Universitate românească.

Art. II. Salariile, gradațiile și indemnizațiile profesorilor și funcționarilor de la această Universitate vor fi aceleași ca ale profesorilor și funcționarilor de la universitățile din București și Iași.

Art. III. Miniștrii noștri secretari de stat la Departamentele Cultelor și Instrucțiunii, Justiției și cel al Finanțelor sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului decret.

3.3. Raport și proiect de lege privind unificarea bisericească (5 februarie 1920)³²⁶

Raport

Domnilor senatori, proiectul de lege pentru unificarea tuturor bisericilor din țările realipite și din Vechiul Regat, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul regal de la 27 ianuarie 1920, secțiile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegați [...] care, întrunindu-se în ziua de 4 februarie 1920, s-au constituit în comitet al delegaților, sub președinția d-lui Nicolai Borzea, protopop și luând din nou în cercetare sus-arătatul proiect de lege, l-a adoptat pe următoarele considerente:

Proiectul acesta de lege este urmare firească a marelui act național al unirii țărilor române; biserica ortodoxă a fost, de la înființarea sa, chiar în timpurile grele de încercări de deznaționalizare, elementul fundamental al statului și naționalității române, căci a unit sufletește pe cei de aceeași limbă, rasă, suferințe și aspirații. Timpuri de potrivnice împrejurări au apărut pe slujitorii bisericii noastre. A sosit ceasul de veacuri așteptat, ca faptul istoric de altădată, cuprins în cuvintele „Mitropolia ungro-vlahă”, să redevină realitate. De aceea, în ședința memorabilă a Sfântului Sinod din 17/30 decembrie 1919, toți ierarhii bisericii ortodoxe din România întregită au proclamat unirea tuturor bisericilor ortodoxe care aveau organizații deosebite. Trebuie ca acest mare act bisericesc și național să fie consacrat și de stat, prin manifestarea voinței sale sub formă de lege, căci în România Mare biserica și statul nu sunt și nu se

³²⁵ D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2755; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 37.

³²⁶ Acestea au fost prezentate de către Petre Corneanu, în numele raportorului C. G. Dissescu, în ședința Senatului din 5 februarie 1920. D.S., M.O., nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213.

cuvine să fie izolate, ci în strânse legături. Această consacrare s-a făcut simbolizând toți fiii sufletești ai bisericii române, unitatea ei, prin alegerea Prea Sfințitului Miron al Caransebeșului ca mitropolit primat al Ungro-Vlahiei și fiindcă în organizarea dogmatică și tradițională a bisericii ortodoxe române autoritatea supremă este Sfântul Sinod, trebuie ca legea care recunoaște unirea bisericilor să proclame, să spună formal, că această autoritate este Sfântul Sinod al bisericii ortodoxe autocefale a României întregite, care urmează a se desăvârși prin o lege ce va veni la timp, respectând drepturile bisericesti ce decurg din această lege fundamentală.

Domnilor senatori, legea de față recunoaște unirea bisericilor ortodoxe ale Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, Banatului, Crișanei și cea din părțile ungurene. Deliberând-o și votând-o, să ne aducem aminte de cuvântul evanghelic: „În casa tatălui meu sunt multe locașuri”, fără a pierde speranța că credința, fiind una și nedespărțită, că vremurile fiind schimbate, va veni timpul când unitatea națională va determina o desăvârșită unitate bisericească, dispărând astfel amintiri istorice datorate unor împrejurări dureroase pentru păstrarea naționalității și a credinței strămoșești.

Proiect de lege

Art. unic. Biserica ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crișanei și cea din părțile ungurene se unește pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este și va rămâne Sf. Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale a României întregite³²⁷.

3.4. Proiect de lege referitor la mărirea veniturilor județului Suceava (martie 1920)³²⁸

Expunere de motive

Consiliul general al județului Suceava, în ședința de la 15 octombrie 1919, sesiunea ordinară examinând situația financiară a județului și multiplele nevoi ivite de pe urma stării de război, a constatat [următoarele]: cu actualele venituri nu se pot acoperi toate cheltuielile impuse de bunul mers al serviciului, plăți subvențiile către stat prevăzute de diferite legi, a achita sumele ce datorează pentru diverse cheltuieli, a suporta cheltuielile ce trebuie să se facă cu repararea localurilor, proprietatea județului, mai ales, ale acelora din Plasa Muntele, distruse de inamic etc. și, în consecință, a avizat la găsirea mijloacelor pentru mărirea veniturilor.

³²⁷ Referitor la acest proiect de lege, senatorul Nicolae Cotlarciuc a propus, un amendament („organizațiile actuale să rămână neatinsse până la legiferarea definitivă”), care nu a fost votat. Vezi interpelarea lui Nicolae Cotlarciuc din 5 februarie 1920.

³²⁸ Acesta a fost prezentat în ședința A.D. (3 martie 1920) și în cea a Senatului (9 martie 1920) și adoptat, în această formă, cu majoritate de voturi (votanți – 180; majoritate regulamentară – 143; bile albe – 176; bile negre – 4). D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 877–878; D.S., M.O., nr. 43, 17 martie 1920, p. 552–553.

Consiliul general al acestui județ, având în vedere că zecimile județene ce se percep de la contribuțiile directe către stat nu numai că nu se pot majora, fiind ajunse la maximum ce se poate impune, dar nici realiza cele existente, decât în mică parte, întrucât o parte din județ a fost ocupată de inamic, gospodăriile distruse, care cu greu se vor reface, a avizat la găsirea altui mijloc de mărirea veniturilor, și anume: impunerea unei taxe de un leu pe metru cub de lemn fasonat (de foc, fasonat în gatere, cioplitură, grinzi, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile din acest județ.

În susținerea impunerii acestei taxe, Consiliul general invocă, între altele, că județul Suceava se află într-o grea și rea situație financiară, cum puține județe din țară o au, că de multe ori statul a fost nevoit să-i dea câte un ajutor bănesc pentru echilibrarea bugetului, care lucru nu se poate perpetua la infinit, urmând ca județul, cu propriile sale resurse, să-și acopere toate nevoile; că trebuie să plătească datoriile contractate pentru diferitele necesități ale bunului mers al serviciului; că are nevoie pentru plata reparațiilor localurilor, proprietatea județului, mai ales acelea din Plasa Muntelui, care au fost distruse de inamic, pentru îmbunătățirea stării sanitare a județului etc.

Prin expunerea ce însoțește decizia Consiliului general al județului Suceava, dată în privința taxei arătată aici, rezultă că impunerea acestei taxe nu aduce o greutate mare populației și se poate încasa fără nicio dificultate.

Prin art. 51 din Legea Consiliilor generale județene, care prevede că atunci când veniturile județelor nu mai sunt suficiente, consiliile generale, pe baza autonomiei județene, pot aviza în găsirea de noi mijloace pentru mărirea lor; [având] în vedere că județul Suceava este un județ muntos în majoritatea lui, este acoperit de păduri, de unde se exploatează anual mari cantități de lemne fasonate, care aproximativ se evaluează la 300 000 metri cubi; [având] în vedere că bugetul zecimilor județului pe exercițiul viitor 1910–1921 este echilibrat pe baza produsului acestei taxe; prin art. 72, alin. 8 al sus-menționatei legi se prevede că în cazul când nici maximul zecimilor nu va fi de ajuns pentru acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii, cum este în cazul de față, guvernul poate propune crearea de noi venituri.

Pentru aceste motive și față de dispozițiile art. 72, alin. 8 din Legea consiliilor generale județene, se aduce la deliberarea d-voastre cuvenitul proiect de lege, întocmit pentru autorizarea județului Suceava [ca] să încaseze, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu de fiecare metru cub de lemn fasonat (de foc, în gatere, grinzi, cioplitură, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile aflate în acest județ.

Ministru de Interne, N. Lupu

Proiect de lege

Art. 1. Județul Suceava este autorizat să perceapă, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu de fiecare metru cub de lemn fasonat (de foc, în gatere, grinzi, cioplitură, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile aflate în acest județ. Această taxă se va încasa prin administrația financiară respectivă.

Art. 2. Pentru încasarea acestei taxe, statul va percepe veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata

costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntelui, care au fost distruse de inamic; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului.

Art. 3. Produsul acestei taxe se va înscrie între veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntele, care au fost distruse de inamic; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului. Acest articol a fost completat de comitetul delegaților în Parlament: Produsul acestei taxe se va înscrie între veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntele care au fost distruse de inamic; la refacerea și clădirea din nou a școlilor de la satele din județ; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului.

Art. 4. Toate dispozițiile din lege contrarii celor de față sunt și rămân abrogate.

3.5. Proiect de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă (3 martie 1920)³²⁹

D-lor deputați, activitatea relativ scurtă, de abia de trei luni de zile a acestui Parlament, a dovedit că cele mai multe dintre proiectele de legi, și anume atât cele care vin de la onor guvern, cât și acele provenite din inițiativa parlamentară, nu țin seama de faptul că legile pe care le face această Adunare Constituantă trebuie să răspundă necesităților României întregite; ele pleacă de la premise de fapt și de drept existente numai în anumite părți ale României Mari și, prin urmare, aplicarea lor practică nu poate să fie de folos, nu poate să fie utilă trebuințelor și necesităților practice ale României întregite. În consecință, și fiindcă acest lucru s-a relevat în secțiuni, și în special în secțiunea noastră, a doua, din care am onoare să fac parte, m-am gândit că este bine și împreună cu mai mulți d-ni deputați care semnează proiectul de lege, am făcut un proiect de lege pentru înființarea și instituirea, pe lângă Ministerul Justiției, a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă

³²⁹ Acest proiect de lege, prezentat din inițiativa deputatului Aurel Morariu, în ședința A.D. din 3 martie 1920, a fost susținut de către deputații: Vasile Lițu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriță ș.a. După ce a fost supus la vot, proiectul a fost admis. D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870.

Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă. Știm că asemenea comisii, pentru studiile preliminare în vederea legislației, s-au instituit; ele, însă, sunt trecătoare, se instituie astăzi de un ministru și, fiind schimbătoare politica, dispar iarăși de pe orizontul activității publice. Ne-am gândit, însă, să înființăm o organizație permanentă, care să facă parte integrantă din organizația administrativă a respectivelor ministere, pentru că, mai ales acum, în preajma unificării legislației întregi, în preajma unificării celor patru sisteme de legislație pe care le avem în vigoare în cuprinsul României Mari, aceste lucrări să aibă o continuitate, un sistem și o ordine în vederea legislațiilor unitare [pe] care trebuie să le dăm României Mari. Așa fiind, am onoarea să depun acest proiect de lege, prevăzut cu expunerea de motive corespunzătoare și semnat de mai mulți d-ni deputați, al cărui cuprins este:

Expunere de motive

Cu prilejul discuțiilor și lucrărilor în secțiunile acestei Camere, s-a constatat de către mulți d-ni deputați că cele mai multe dintre proiectele de lege aduse de onor guvern sau provenite din inițiativă parlamentară nu țin seama de necesitățile României Mari întregi, ci vizează și soluționează numai probleme de actualitate din anume părți, din anume provincii ale României întregite. Unele dintre aceste proiecte de legi, intenționând să dea dezlegare unei anume probleme pentru tot cuprinsul de azi al României, pleacă, totuși, de la principii și instituții de drept, în ființă numai în anumite legiuri, neținând seama de faptul că aplicarea lor practică nu poate fi posibilă și de folos decât în acele părți ale statului român, pe ale căror legi deja în ființă se întemeiază. De fapt, guvernul central, preocupat continuu de multiplele probleme de activitate aparținătoare mai mult Vechiului Regat, abia găsește timp să le dea soluțiile cuvenite.

Practica vieții parlamentare o au mai mulți parlamentari vechi și, dintre aceștia, mai ales cei din Vechiul Regat, și deci proiectele care ni se prezintă sunt de cele mai multe ori inspirate de necesitățile regionale ale Vechiului Regat și întemeiate pe legiuri aici în ființă. Noile țări dezrobite ar trebui, deci, să colaboreze la unificarea legislativă și administrativă și prin activitatea reprezentanților trimiși de acele provincii în acest Parlament. Dar, în actuala organizație a activității parlamentare și sub regimul regulamentului intern în vigoare, nu este dată posibilitatea de a studia și adânci în secțiunile sau chiar în plenul Camerei toate problemele și aspectele de interes public ale României întregite și a crea legi care să răspundă trebuințelor tuturor românilor. Credem, deci, că e necesar ca pe lângă Ministerul de Justiție să se înființeze și să se instituie o Comisie permanentă pentru legiferarea justițiară, iar pe lângă Ministerul de Interne o Comisie permanentă pentru legiferarea administrativă. Aceste comisii vor fi chemate a aduna, aranja și studia tot materialul de date și informații necesare legiferării, a revizui și pregăti toate proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa, desfășurând această activitate în vederea noilor legi, a modificării sau unificării legiurilor existente. Ambele comisii pentru legiferare vor funcționa în mod permanent, neafectate în alcătuirea, existența și lucrările lor prin

fluctuațiile vieții politice interne. Ele vor lua succesiunea comisiilor răslețe similare, precum este cea pentru reformă administrativă, instituită de d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu] și altele la fel, dând ființă unor oficii permanente chemate a lucra într-o sistematică și ordonată continuitate.

Lucrările comisiilor pentru legiferare vor fi la dispoziția guvernului și a Corpurilor legiuitoare care, firește, vor avea facultatea de a le utiliza sau ba. Credem că mai ales astăzi, când ne găsim în pragul unificării celor patru sisteme de legiuiri încă în vigoare în cuprinsul României Mari și când e de prevăzut că lucrările și studiile în vederea unificării, ca și experiențele pe care ni le vor aduce aplicările practice ale noilor legiuiri, vor reclama o muncă intensă și bine organizată, prin un șir întreg de ani, necesitatea absolută și urgentă a unor astfel de organe este evidentă. Propunem, deci, onor Camerei următorul proiect de lege, cerând a i se acorda urgența.

Proiect de lege pentru înființarea unor comisii permanente pentru legiferarea justițiară și administrativă

Art. 1. Pe lângă Ministerul de Justiție se înființează și se instituie o Comisie permanentă pentru legiferarea justițiară, iar pe lângă Ministerul de Interne o Comisie permanentă pentru legiferarea administrativă. Aceste comisii fac parte integrantă din organizația administrativă a respectivelor ministere.

Art. 2. Comisiile pentru legiferare vor aduna, aranja și studia tot materialul de date și informații necesare legiferării, vor revizui și pregăti toate proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa.

Art. 3. Orice comisii instituite anume pentru anchete și studii pregătitoare în vederea viitoarelor legiferări încetează de a mai ființa și funcționa în ziua promulgării acestei legi, toate lucrările lor de până aici trecând asupra comisiilor înființate prin prezenta lege.

Art. 4. Membrii acestor comisii sunt membrii numiți de guvern și membrii delegați de amândouă Adunările Corpurilor Legiuitoare. Jumătate din numărul membrilor fiecăreia din aceste două comisii va fi numită de guvern, iar restul se va repartiza în număr egal asupra celor două Adunări ale Parlamentului. Membrii numiți de guvern vor fi retribuiți prin diurne.

Art. 5. La numirea membrilor ca și [la] delegarea lor, guvernul sau Adunările Corpurilor Legiuitoare vor avea în vedere ca din toate provinciile Regatului Român întregit să fie numiți sau delegați specialiști din toate ramurile vieții, precum și cunoscători în ale tehnicii de legiferare.

Art. 6. În cazul dizolvării Parlamentului întreg sau a uneia din Adunări, comisiile pentru legiferare își vor continua lucrările lor cu numărul de membri delegați de Corpurile legiuitoare care își vor fi păstrat calitatea de parlamentari.

Art. 7. Lucrările comisiilor pentru legiferare vor fi la dispoziția guvernului și a Corpurilor Legiuitoare. Ele nu vor prejudicia întru nimic drepturilor de legiuitor ale Parlamentului.

Art. 8. Un regulament special va prevedea în amănunte punerea în aplicare a acestei legi, organizația și modul de funcționare pentru legiferare.

D-lor deputați, în legătură cu propunerea înființării acestei Comisii pentru legislație, am și o propunere de ordin practic și cred că și de folos pentru viața Parlamentului nostru, și anume: să se înființeze pe lângă acest Parlament o bibliotecă. Poate că există, în teorie, și chiar este prevăzută în regulamentul Camerei, știu aceasta, dar de fapt nu există. Cred că este timpul să avem și noi cărțile necesare la dispoziție pentru ca atunci când se discută o lege, să se știe unde să se găsească un argument pro sau contra. Am aici și propunerea concretizată, pe care vă rog să dispuneți a se trimite la secțiuni.

Propunere

În timpul relativ scurt de când funcționează acest Parlament ni s-au prezentat o serie de proiecte de legi răspunzând atâtor necesități ale vieții statului nostru. Lucrările prezentate au fost supuse studiului membrilor acestei onorate Camere, atât în secțiuni, cât și în plen. Pe lângă alte dificultăți ce le-am întâmpinat în discuțiile urmate și hotărârile ce trebuie să [le] luăm, s-a remarcat ca una din cele mai importante lipsa cu desăvârșire a mijloacelor materiale cele mai necesare, adică a unei biblioteci, a cărților, diferitelor codificații astăzi încă în vigoare în cuprinsul României Mari, a diferitelor reviste și publicații periodice din țară și străinătate, indispensabile unei serioase lucrări de legiferare, cum trebuie să fie aceea pe care o vom da țării. Propunem, deci, să se înființeze o bibliotecă a Camerei. Să se pună la dispoziția d-lor deputați toate codurile, colecțiile de legi, ordonanțe etc., cuprinzând cele patru sisteme de legiuiri încă în vigoare în cuprinsul statului român. Să se întocmească și să se întrețină o sală de lectură pentru Cameră, în care să stea la dispoziția d-lor deputați toate registrele și publicațiile periodice interne și externe. [Această propunere a fost susținută de către deputații: Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, Nicolae Andrei, Aurelian Moldovanu, Ștefan Meteș, Iosif Vihovici, Gheorghe Gârdea ș.a. Propunerea a fost supusă la vot și a fost admisă].

3.6. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina³³⁰

3.6.1. *Decretul-lege agrară nr. 3 871 din 6 septembrie 1919*

D-le președinte, Decretul-lege agrară pentru Bucovina, apărut în „Monitor”, la 6 septembrie 1919, n-a primit încă ratificarea din partea Corpurilor legiuitoare;

³³⁰ Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituției, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea unor legi (distincte, dar care aveau, în esență, un caracter unitar) referitoare la Basarabia (6 martie 1920), Regatul României (17 iulie 1921) și Transilvania (30 iulie 1921). În ceea ce privește Bucovina, a fost emis Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor (s-a supus la vot urgența pentru această lege și s-a respins). Vezi D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, prezentat de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921 și adoptat la 30 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455. În această anexă prezentăm ambele proiecte de lege, din 1919 și 1921.

instigatori de tot felul cutreieră Bucovina și tulbură liniștea populației, spunându-i că legea agrară se va modifica în paguba țăranimii. Pentru a pune capăt aceste stări de nesiguranță, am onoarea a prezenta onoratului Senat, din inițiativă parlamentară, Decretul-lege pentru Bucovina, spre ratificare. Și aceasta din motivul că onor guvernul n-a venit încă până acum cu propunerea ca acest Decret-lege agrară să fie ratificat³³¹. Totodată, cer urgența pentru propunerea mea. Iată expunerea de motive și Decretul-lege a cărei ratificare o cerem.

Expunere de motive

Situația economică a țăranimii din Bucovina reclamă imperios o reformă a repartizării pământului cultivabil. În ultimii 20 de ani, zeci de mii de țărani bucovineni, lipsiți de pământ și neaflând loc de muncă în industrie, au părăsit țara spre a-și căuta norocul în America. De la 1907 încoace, de când s-a introdus în Bucovina votul universal, țăranimea n-a pierdut nicio ocazie fără de a cere mereu parcelarea moșiilor de mână moartă, cum și [cele] ale proprietății mari. Înfăptuindu-se unirea Bucovinei cu Patria Mamă, în momentul când, atât în Vechiul Regat, cât și în Basarabia, reforma agrară era în curs, ea nu putea fi amânată nici în Bucovina, unde lipsa de pământ cultivabil este, în general, mai simțitoare ca în orice altă parte.

Din suprafața totală a Bucovinei, de 1 040 000 ha, sunt: păduri – 437 500 ha (43 procente); teren neproductiv – 198 500 ha (19 procente); teren arabil – 255 108 ha (25 procente); fânețe și pășuni – 148 962 ha (13 procente). Din terenul arabil, fânețe și pășuni, în întindere de 404 070 ha, 98 000 ha se află în posesia a 412 proprietari, cu proprietăți de la 50 ha în sus. 40 300 ha se află în posesia Fondului Religionar; 18 212 ha – în posesia comunelor; 5 200 ha – în posesia sesiilor preoțești; 5 450 ha – în posesia a 430 nețărani, capi de familie, repartizat după cum urmează: 55 766 capi de familie: mai puțin de 1 ha; 34 731: de la 1 la 2 ha; 14 290: 2–3 ha; 8 002: 3–4 ha; 4 372: 4–5 ha; 8 190: 5–10 ha; 1 913: 10–20 ha; 938: 20–50 ha. Urmând să fie împroprietăriți cei cu o proprietate mai mică de 4 ha, adică aproximativ 112 000 capi de familie și adăugând la aceștia cam 8 000 muncitori agricoli fără nicio proprietate, e evident că terenul expropriabil de aproximativ 100 000 ha nu ajunge pentru a împroprietări pe toți nevoiașii.

Scopul reformei agrare în Bucovina este de a ajuta pe cei ce au suferit mai mult de pe urma războiului și pe cei mai vrednici, care dispun măcar cât de cât de mijloacele necesare pentru purtarea unei mici gospodării. Astfel se va putea ajuta măcar în parte țăranimea, până ce va fi dată posibilitatea de a coloniza țărani bucovineni în acele părți ale României Mari unde există un plus de pământuri agricole și până ce capitalurile ce vor rezulta de pe urma exproprierii vor crea o

³³¹ În timpul ședințe parlamentare a avut loc un schimb de replici referitor la această problemă: „Constantin Coandă, președinte de ședință: Ați consultat, d-le Nistor, tabloul decretelor-legi depus de d-l prim-ministru spre ratificare? I. Nistor: N-am primit acest tablou, însă știu că legea agrară a Bucovinei nu figurează în el. N. Cărtianu: Am fost la cancelarie, am întreat pe d-l director al cancelariei și mi-a spus că acest tablou s-a dat la tipărit”. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217.

industrii care va putea valorifica puterea de muncă a acelor care nu vor avea ogorul propriu.

Acestea sunt motivele care ne-au condus la alcătuirea proiectului de lege de față, bazat pe aceleași principii care au necesitat reforma agrară în Vechiul Regat, Basarabia și Transilvania, asupra cărora e superflu să mai insistăm.

Modificări la articole

Art. 4. S-au suprimat din categoria terenurilor ce nu vor fi lovite de expropriere „locurile de arie și parcelele pe care se află clădiri”, întrucât primele ar putea da naștere la interpretări abuzive, iar cele din urmă sunt cuprinse în cuvintele „locuri de fermă”, care rămân. La fel a fost suprimată propoziția: „Scutite sunt de expropriere și terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic” etc., trecând la art. 22. La art. 4 s-au mai adăugat ca terenuri ce vor fi scutite de expropriere: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița, aceasta pentru că s-a avut în vedere caracterul de importante monumente istorice și de sălașuri de odihnă ale domnilor Moldovei ale acestor mănăstiri. De altfel, toate posesiunile acestor trei mănăstiri nu trec peste 100 ha.

Art. 5 devine art. 6, iar ca art. 5 a fost intercalat următorul: „Nu vor fi expropriate pădurile Fondului Religionar, afară de părți mărginașe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrișare a terenului necesar pentru întemeierea de gospodării țărănești și islazuri comunale”.

Art. 6 din Decretul-lege din 6 septembrie 1919 se desființează, întrucât legile în vigoare în Bucovina cuprind dispoziții de același sens, atât privitoare la subsol, cât și la drepturile de apă.

La art. 7, I, lit. a, se modifică textul precum urmează: „Proprietățile rurale ale acelor persoane care...” etc., înlocuindu-se cuvintele „străinilor, considerându-se ca străini persoanele...”. La același articol, lit. d, se suprimă cuvintele: „și celor incapabili de a gospodări înșiși”, pentru a nu se da ocazii la interpretări greșite.

Art. 7, II, lit. a se înlocuiește în modul următor: „Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăților particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 ha pământ cultivabil”. Totuși, proprietarii care posedă pe proprietățile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 ha, după scara următoare (urmează scara). „Proprietarul are dreptul să-și aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se cerințele economice ale interesaților”.

La art. 7, II, lit. b se suprimă cuvintele: „după o scară progresivă” și se înlocuiește cuvântul „raport” cu „proporție”, lăsându-se astfel dreptul Comisiei agrare respective de a stabili porțiunea expropriabilă, fără a o lega de forma rigidă a unei a doua scări progresive. Din alineatul penultim se elimină fraza: „Maximul proprietății nelovite de expropriere va trece peste 250 ha”.

Art. 10, alin. 2 se elimină cu totul.

La art. 11 se înlocuiesc cuvintele „acestui decret-lege” cu „decretul-lege citat”.

La art. 13 se adaugă la sfârșit cuvintele: „După cursul oficial al coroanei, la data publicării Decretului-lege citat, 6 septembrie 1919”.

La art. 18 se înlocuiesc cuvintele: „acestui decret-lege” cu „acestei legi”.

La art. 21 se modifică textul: „Loturile întregi sunt la țară de 4 ha”, dându-se forma: „Loturile întregi sunt la țară de până la 4 ha”, aceasta avându-se în vedere că în anume locuri nu se vor putea da loturi întregi de 4 ha, fiind lipsă de teren.

La art. 21, alin. 2 se elimină în întregime.

La art. 22 se adaugă la cuvântul „parohii”, precizarea „ort.-or” și la sfârșit, după cum am amintit la art. 4, următoarele cuvinte: „și posturile sistematizate ale personalului silvic al statului, care face serviciul la ocoalele silvice, și anume: personalul superior, cu un lot și jumătate și cel inferior, cu un lot”.

La art. 26 s-a modificat termenul de plată [de] 40 ani, pentru a fi în concordanță cu termenele de plată din legile agrare [ale] celorlalte țări românești.

La art. 27 s-au suprimat cuvintele: „donație sau”, desființându-se astfel transmiterea lotului prin donații, care ar putea da loc la abuzuri. La sfârșitul articolului s-au adăugat cuvintele: „Despre această restricție se va face mențiune în registrele funciare”.

La art. 30 se modifică sfârșitul în următorul mod: „asupra cărora nu poate fi admisă vânzarea silită”, aceasta pentru a se scuti, cel puțin în parte, drepturi deja câștigate.

La art. 32 s-au adăugat cuvintele: „al instanțelor judecătorești civile” și s-a înlocuit cuvântul „judecătorie” cu „instanță”.

În art. 33 s-au suprimat toate amănunțele care arătau schimbarea institutului Banca Țării în Banca Regională din Cernăuți, întrucât, între timp, s-a publicat Decretul-lege de transformare al acestei instituții³³².

Art. 34 a fost înlocuit prin textul prezent, întrucât numai în aceste condiții înfăptuirea reformei agrare se va putea asigura.

La art. 35, lit. b s-a înlocuit cuvântul „județeană” cu „judecătorească”.

La art. 40 se elimină cuvintele: „și împrumuturilor ce au să se ia pe ele”.

La art. 54, alin. 1, se suprimă cuvintele: „cu amortizarea prealabilă a administrației” și la alin. 2 se adaugă după „fiecare proprietate scoasă la vânzare” cuvintele „dacă trece de 5 ha”.

La art. 55 se suprimă propoziția finală.

La art. 56 se înlocuiesc cuvintele: „țărani lucrători de pământ” cu cuvântul „agricultori”.

Ținem să observăm că proiectul acesta de lege este alcătuit în înțelegere cu toate părțile interesate.

Legea de reformă agrară pentru Bucovina, decretată prin Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se ratifică cu modificarea art. 4–7, 11, 13, 18, 21, 22, 26, 27, 30, 32, 35, 40, 54, 54–56.

³³² Banca Țării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuți, primind o altă organizare. M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

Capitolul I Exproprierea

Art. 1. În conformitate cu dispozițiile art. 365 al Codului Civil în vigoare în Bucovina se declară expropriate, pentru cauză de utilitate publică și pentru a spori întinderea proprietății țărănești, terenurile cultivabile în măsura și condițiile cuprinse în legea de față.

Art. 2. Se socotește ca pământ cultivabil, în înțelesul legii de față, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fâneață și pășuni, precum și oricare alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuințat cu folos pentru producții agricole.

Art. 3. Exproprierea este declarată deplin drept pe ziua publicării Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 și obiectele expropriabile sunt lovite de indisponibilitate în aceeași zi, fără îndeplinirea niciunei alte formalități.

Art. 4. Nu vor fi lovite de expropriere și nici nu vor fi socotite în întinderea suprafețelor de expropriat: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița, apoi, la exproprierea parțială, locurile de ferme, conacul cu grădina, viile, grădinile cu zarzavaturi și pomi roditori și stabilimentele industriale, cu terenul strict necesar pentru folosirea lor, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată. Aceste terenuri se vor stabili de Comisia agrară de ocol.

Art. 5. Nu vor fi expropriate pădurile Fondului Religionar, afară de părți mărginașe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrișare a terenului necesar pentru întemeierea gospodăriilor țărănești și islazuri comunale și pământul de hrană al personalului silvic al Fondului, și anume un lot și jumătate pentru fiecare post superior sistematizat și un lot pentru fiecare post inferior și aceasta numai pentru personalul exterior.

Art. 6. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterului imobilului expropriat.

Art. 7. Se declară expropriată:

I. În întregime: a) Proprietățile rurale ale acelor persoane care până la 1 august 1914 nu aveau indigenatul în una din comunele Bucovinei sau nu sunt cetățeni români; b) Proprietățile rurale ale tuturor persoanelor juridice, de drept public sau privat, fără a considera niciun fel de clauză care oprește înstrăinarea lor, orișicare ar fi domiciliul sau terenul lor de activitate; c) Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie moșiile ale căror proprietari au petrecut în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, mai mult de jumătate de an afară de hotarele României întregite, fără motive binecuvântate; d) Proprietățile rurale care între anii 1901–1919 au fost arendate prin mai mult de nouă ani, exceptând proprietățile minorilor. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriează o parte de întindere egală din corpul întreg al proprietății, restul cade sub dispozițiile alin. II al acestui articol; e) Proprietățile interzișilor și curanzilor, întrucât nu au descendenți. Pădurile tuturor acestor categorii expropriate în întregime trec în proprietatea statului.

II. a) Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăților particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 hectare pământ cultivabil. Totuși, proprietarii care posedă pe proprietățile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 hectare, după scara următoare:

Proprietăți (ha)	Proprietate rămasă (ha)
100	100
105	104,6
110	109
115	113,2
120	117,3
125	121,1
130	124,9
135	128,5
140	132,0
145	135,3
150	138,6
155	141,7
160	144,7
165	147,6
170	150,5
175	153,2
180	158,9
185	158,4
190	168,9
195	163,4
200	165,7
210	170,2
220	174,5
230	178,5
240	182,3
250	185,9
260	189,4
270	192,7
280	195,8
290	198,8
300	201,7
320	207,1
340	212,1
360	216,6
380	220,9
400	224,8
420	228,5
440	232,0
460	235,3
480	238,4
500	241,2
525	244,6
550	247,8
557	249,0
600	250,0
și peste 600	250,0

Proprietarul are dreptul să-și aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se și cerințele economice ale interesaților. Dacă, însă, ocupația principală a proprietarului nu este agricultura și nici părinții lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 4 ha. Asupra împlinirii condițiilor va decide Comisia agrară de ocol. Proprietățile lovite de expropriere, conform scării precedente, nu cad sub sancțiunile acestei dispoziții. b) Proprietățile rurale cultivabile ale comunelor rurale și urbane, în proporție cu trebuințele de imaș ale locuitorilor acelor comune.

Art. 8. Statul are dreptul de a rezerva din obiectele expropriate terenurile care au sau cărora li s-ar putea da o destinație de interes obștesc.

Art. 9. Întinderea proprietăților din punct de vedere al expropriierilor se va socoti după 1918, data alipirii Bucovinei în România.

Art. 10. Mai multe proprietăți ale aceluiași proprietar, precum și proprietățile stăpânite în indiviziune, se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarii sau coproprietarii să-și aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere, acolo unde e mai puțină lipsă de pământ pentru împroprietărire.

Art. 11. Toate obiectele expropriate trec, cu ziua publicării Decretului-lege, în proprietatea statului, formând Fondul de pământ bucovinean al statului, libere de orice sarcini, acestea fiind desființate de drept (art. 16).

Art. 12. Contractele de arendă ale moșiilor supuse expropriării se desființează deplin drept pentru partea expropriată, deducându-se proporțional și arenda. Dacă porțiunea expropriată trece de 25% din întinderea totală a moșiei, arendașul și proprietarul sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele de arendă făcute pentru moșiile în care arendașii nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desființării contractelor aici amintite, nu vor rezulta pretenții de daune interese.

Capitolul II Despăgubirile

Art. 13. Proprietarii vor fi despăgubiți pentru obiectele expropriate, pe baza prețurilor ce au existat înainte de război, după categorii și calități de pământ, determinându-se prețul prin orice elemente de apreciere în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, ca: prețul de vânzare al pământului în localitate și vecinătate, prețul normal de arendare, taxarea făcută de instituții de credit sau media prețului de arendă al ultimilor cinci ani înainte de război, înmulțit cu 20. Socoteala se va face în lei, după cursul oficial al coroanei la data publicării Decretului-lege citat, la 6 septembrie 1919.

Art. 14. Deodată cu prețul obiectelor expropriate se va determina și partea restantă din dările publice și din sarcinile tabulare, precum și despăgubirile pentru investiții și ameliorări făcute, dacă valoarea acestora nu se poate computa [socoti împreună] cu prețul obiectului expropriat.

Art. 15. Servituțile care, în urma expropriării, și-au pierdut rostul lor economic, se vor desființa fără niciun echivalent. Alte servituți desființate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu 5%. Pentru exploatarea părților neexpropriate, inclusiv instalațiile industriale, se pot constitui servituți noi.

Art. 16. Toți cei ce au sau pretind drepturi de orice fel asupra părții de pământ expropriat, nu le pot exercita decât asupra prețului în numerar sau obligațiilor funciare consemnate ca preț. Dacă asupra proprietății expropriate se găsesc creanțe ipotecare, ele, prin derogare de la lege sau convenție, rămân de drept desființate asupra porțiunii expropriate, iar drepturile creditorilor se exercită numai asupra prețului în obligații funciare consemnate la judecătorie. Ele continuă, însă, a subzista proporțional asupra părții ipotecate rămasă expropriatului în condițiile actului de ipotecă. Partea proporțională din creanța ipotecară care revine creditorului pentru partea expropriată se declară eligibilă. Ea se va plăti din obligațiile funciare consemnate, socotindu-se valoarea nominală drept o valoare egală în numerar, conform cursului legal al valutei. Tot în obligații funciare socotite astfel se vor achita orice dobânzi datorate până în ziua consemnării. Din acea zi, procentele convenționale încetează, creditorul neavând dreptul decât la cupoanele obligațiilor funciare. Diviziunea, restrângerea și radierea creanței se va determina de judecătoria situației imobilului, la care se va depune prețul despăgubirii în numerar sau în obligații funciare.

Art. 17. Despăgubirile și echivalentul sarcinilor desființate se vor plăti în numerar sau în obligații funciare emise de stat, amortizabile prin tragere la sorți și purtătoare de dobânzi de 5%, valoarea lor nominală socotindu-se ca valoare reală.

Art. 18. Plata se va face îndată ce vor fi îndeplinite formalitățile de expropriere și împrumutării conform acestei legi.

Art. 19. Ea va urma la mâna celor în drept, dacă persoanele respective se pot constata din cărțile funciare și dacă proprietatea e liberă de sarcini. La caz contrar, întreaga despăgubire se va depune la judecătorie.

Capitolul III Împrumutării

Art. 20. Clădirile și instalațiile, dacă proprietarul, întrucât este cetățean român, nu le reclamă pentru sine, apoi terenurile necultivabile a[le] proprietăților expropriate în total, rămân la dispoziția statului, urmând a se taxa conform art. 13. Celelalte obiecte expropriate, întrucât nu rămân rezervate pentru utilitate publică, se vor împărți în loturi între capii de familie care muncesc pământul înșiși sau numai cu ajutorul membrilor familiilor lor, apoi parohiilor ort.-or., ca sesie pentru preoți și cantori, școlilor, ca teren de experiențe agricole, personalului silvic, ca loc de hrană și comunelor, ca imaș.

Art. 21. Loturile țărănești sunt loturi de completare, loturi întregi și loturi de colonizat. Loturile întregi sunt la țară de până la 4 hectare; la munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 hectare. a) La loturile de completare au drept țărani din comuna obiectului expropriat sau din comunele apropiate, țărani care au o proprietate mai mică de 4 hectare; b) Loturile întregi se vor da țăranilor capi de familie, fără nicio proprietate sau acelora care, neputând primi lot de completare în comuna proprie, de bună voie doresc să se colonizeze, după ce se vor fi satisfăcut toate cererile de loturi de completare, de sesie, pământ

pentru școală, pentru personalul silvic și imasă; c) Țăranii care doresc să fie colonizați aiurea, vor primi loturi de colonizare de 5 hectare. În toate cazurile vor avea precădere: 1) Cei ce au luat parte la război, preferându-se în prima linie cei ce au luptat pentru întregirea neamului, apoi familiile celor căzuți sau invalizii. 2) Cei despăgubiți pe urma războiului. Cei ce fără motive s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum și cei ce au comis acte de dușmănie față de statul român sau națiunea română nu vor fi luați în considerare la împroprietărire.

Art. 22. Se vor împroprietări, de asemenea, parohiile ort.-or., și anume: de fiecare loc sistematizat de preot, câte două loturi întregi, de cantor, un lot întreg, apoi școlile rurale, câte un lot întreg, ca pământ de experiențe agricole.

Art. 23. Lotul acordat se va da celui în drept, ca proprietate individuală, printr-un contract de vânzare și cumpărare, încheiat între Banca regională, în calitate de mandatară legală a Fondului bucovinean de pământ al statului, [pe] de o parte, și cumpărător, [pe] de altă parte.

Art. 24. Prețul de vânzare va cuprinde: a) Plata pentru întreaga suprafață a loturilor determinate pe hectare; b) Cota pentru deschidere de comunicație, care rezultă din repartizare pe hectar asupra tuturor loturilor formate din aceeași comună politică; c) Cota cheltuielilor ce rezultă din operațiile de expropriere și împroprietărire.

Art. 25. Pentru a ușura pe sătenii împroprietăriți la întemeierea gospodăriei lor și la plata pământului, statul va contribui cu o sumă de 35% din prețul de expropriere.

Art. 26. Prețul de vânzare fixat se va putea plăti, în total sau în parte, în numerar, la iscălirea contractului, iar restul, respectiv întreaga sumă, se va intabula ca împrumut ipotecar în primul rang pe lotul vândut amortizabil în 40 ani, cu 5%, adăugându-se la aceasta cheltuielile de regie ale băncii.

Art. 27. Până la amortizarea deplină a împrumutului și în niciun caz înainte de 10 ani de la cumpărare, cumpărătorul sau succesorul său nu are dreptul de a-l împărți, vinde, ipoteca sau amaneta, sub nicio formă, lotul cumpărat, admisă fiind numai transmiterea prin moștenire, în care lotul întreg va trece cu toate sarcinile lui. Despre această restricție se va face mențiune în registrele financiare.

Art. 28. În caz de înstrăinare, fie chiar prin execuție silită, lotul nu va putea trece în alte mâini decât ale altui țăran agricultor, preferându-se cei arătați în art. 21 sau în proprietatea Fondului bucovinean de pământ al statului, care îl va da cât de curând, prin acte de vânzare sau arendare, unui țăran agricultor român.

Art. 29. Actul de vânzare va avea toate condițiile legale ale unui act sub semnătură privată (art. 32 din Legea funciară). În act se vor aminti și restricțiile prevăzute în art. 27 al acestei legi și se va nota în Cartea funciară.

Art. 30. Pentru toți țăranii agricultori împroprietăriți sau neîmproprietăriți se declară minim de existență un hectar de pământ, precum și casa și celelalte clădiri ce s-ar găsi pe acest pământ. Vânzarea silită a acestui imobil este exclusă, admisă fiind numai administrarea silită pentru dări, prime de asigurare contra focului, creanțe provenite din delictes și pretenții de alimentare. Drepturile câștigate de creditori înaintea publicării acestei legi vor fi respectate. Dispozițiile detaliate pentru punerea în aplicare a acestui articol se vor stabili prin ordonanță ministerială.

Capitolul IV Luarea și darea în seamă

Art. 31. Luarea în seamă a obiectelor expropriate începe după promulgarea decretului-lege citat; până la luarea în seamă, proprietarului expropriat îi rămâne folosința obiectelor acestora, cu toate drepturile și datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operațiile inginerului hotarnic și ale organelor însărcinate cu parcelarea obiectelor. Dacă pe pământul dat în stăpânirea sătenilor sunt semănături și arături, proprietarul are dreptul la valoarea cheltuielilor făcute. Stabilirea se va face în conformitate cu prețurile locale, prin bună învoială între interesați. În caz de neînțelegere, va hotărî definitiv Comisia agrară centrală.

Art. 32. Luarea în seamă a obiectelor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act al instanțelor judecătorești civile; instanța competentă, la cererea băncii, va închide, relativ la aceste obiecte, orice acțiune sau urmărire; orice drept pretins se poate exercita numai asupra despăgubirii determinante.

Capitolul V Organele pentru înfăptuirea reformei agrare

Art. 33. Operațiile financiare și tehnice ce vor urma din executarea acestei legi se vor face de către Banca regională din Cernăuți.

Art. 34. Pentru înlesnirea măsurilor de expropriere și împrumut, statul va pune la dispoziția Băncii regionale din Cernăuți suma de 20 000 000 lei, rambursabilă din sumele ce se vor încasa de la cei împrumutați.

Art. 35. Pentru înfăptuirea reformei agrare se instituie: a) Comisii agrare, câte una de fiecare comună; b) Comisia agrară centrală, cu reședința la Cernăuți.

Art. 36. Comisia agrară comunală, care va purta numele comunei în care funcționează, se compune din doi intelectuali din comună (preot, învățător etc.), numiți de prefect, din primarul comunei, doi săteni agricultori, doi acei agricultori ce au mai puțin de 4 ha, având ei și doi locuitori și un reprezentant al proprietarilor, ale căror moșii sunt luate în vedere să se exproprieze în favorul locuitorilor acelei comune. Președintele comisiei este unul din cei doi intelectuali ieșiți la sorți în fața prefectului. Președintele convoacă comisia de câte ori este necesar; ea decide cu majoritatea voturilor celor prezenți, trebuind să fie de față majoritatea din comisie.

Art. 37. Comisia comunală formează tabloul tuturor capilor de familie cu mai puțin de 4 ha, notând mărimea proprietății fiecăruia, numărul și vârsta copiilor, note de ordin moral și situația ce a creat-o fiecăruia războiul, adună cererile de la toți cei ce doresc să fie împrumutați și trimite tabloul în copie și cererile în original Comisiei agrare de ocol, împreună cu propunerile făcute privitor la terenurile de expropriat și împrumutat.

Art. 38. Comisia agrară de ocol se compune, sub prezidiul unui judecător, dintr-un reprezentant al administrației Bucovinei, un reprezentant al Băncii regionale, un expert agricol, un proprietar expropriat, un inginer hotarnic și doi țărani, cu toții numiți de administrația Bucovinei, numindu-se pentru fiecare membru și un substitut.

Art. 39. Comisia agrară de ocol se întrunește la invitarea președintelui, adresată fiecărui membru, de câte ori și unde este necesar și poate lua decizii dacă sunt de față, afară de președinte, cel puțin patru membri; deciziile se iau cu majoritatea absolută a voturilor membrilor prezenți. Votul președintelui prevalează în caz de paritate.

Art. 40. Comisia agrară de ocol determină obiectele expropriate, considerând dorința proprietarilor ca să-și aleagă partea care le-a rămas într-un singur complex, destinația pe destinatarii și mărimea loturilor ce au să se formeze, apoi sarcinile și servituțile ce se mențin, prețul obiectelor expropriate și echivalentul sarcinilor desființate, precum și prețul loturilor formate.

Art. 41. Asupra deliberărilor se vor dresa [întocmi] procese-verbale iscălite de toți membrii prezenți; terminându-se operațiunile într-o comună, rezultatele se vor depune de Comisia agrară de control la primărie, spre cunoștința celor interesați.

Art. 42. În contra deciziilor Comisiei, interesații pot face apel, în termen de 14 zile de la data depunerii rezultatelor la primărie, la Comisia agrară centrală.

Art. 43. Comisia agrară centrală își are sediul la Cernăuți și se compune, sub prezidiul unui membru al Curții de Apel, din: trei reprezentanți ai administrației Bucovinei, trei judecători, trei reprezentanți ai Băncii regionale, trei experți agricoli, trei proprietari expropriați (un reprezentant al autorității bisericești și doi ai proprietarilor mari) și șase țărani, cu toții numiți de ministrul delegat; tot pentru câte trei membri din aceeași categorie se va numi câte un substitut.

Art. 44. Comisia agrară centrală se întrunește la invitarea președintelui sau locțiitorului, trimisă fiecărui membru, împreună cu ordinea zilei; ea poate lua decizii dacă pe lângă convocator este de față majoritatea absolută a membrilor.

Art. 45. Ea dirijează întregul mers al operațiilor agrare și judecă toate neînțelegerile și nemulțumirile provenite din ele, putând proceda și din oficiu.

Art. 46. Chestiunile de interes general se deliberează în plen, iar cele care se referă la interese particulare, se judecă în senate compuse de președintele sau locțiitorul comisiei, din câte un membru din fiecare categorie amintită la art. 43, prezidând membrul judecător. Contra deciziilor luate în senate se poate înainta recurs în plen în termen de opt zile de la înmânarea deciziei. În chestiunea prețului, însă, se va rosti în ultimă instanță, dacă părțile nu se mulțumesc cu hotărârea Comisiei agrare centrale, Curtea de Apel din Cernăuți.

Art. 47. Deciziile Comisiei agrare centrale luate în plen sunt definitive.

Capitolul VI Operațiile de parcelare

Art. 48. Pentru înlesnirea operațiilor agrare, proprietarii atinși de expropriere sunt obligați a face Băncii regionale, în termen de 21 zile de la publicarea Decretului-lege sus citat, notificări potrivit formularului anexat (1) și a le alătura mapele, extractele tabulare, coalele de posesiune și contractele de cumpărare de care dispun. În caz contrar, comisiile vor proceda din oficiu și proprietarii nu vor avea deschisă nicio cale de protest contra oricărui fel de omiteri ce s-ar putea întâmpla cu ocazia exproprierii.

Art. 49. În același termen vor prezenta și doritorii de loturi comisiilor de ocol, prin comisiile comunale ale domiciliului lor, cereri potrivite formularului anexat (a), care cereri se vor trimite Băncii regionale.

Art. 50. Banca regională va forma, cu ajutorul notificărilor și al cererilor, în înțelegere cu Comisia centrală, tablouri cu propuneri și le va trimite comisiilor agrare de ocol.

Art. 51. În baza deciziilor definitive ale comisiilor agrare, inginerii hotarnici vor purcede la parcelare, creare de comunicație și [a]meliorațiuni [îmbunătățiri funciare] indispensabile și vor ridica în plan loturile demarcate pe teren și înșirate în tabloul loturilor.

Art. 52. Banca regională va încheia, apoi, contractele, intabulându-le, va efectua plățile cuvenite, va lua în seamă obiectele expropriate și va da în seamă loturile vândute.

Art. 53. Detaliile operațiunilor agrare se vor stabili într-un regulament special, ce se va elabora de secretarul pentru Agricultură și întărit de ministrul delegat al Bucovinei.

Capitolul VII Parcelarea facultativă

Art. 54. Pentru completarea reformei agrare, Banca regională este autorizată a cumpăra proprietăți neatinse de expropriere. Fiecare proprietate scoasă la vânzare, dacă trece de 5 ha, va trebui oferită Băncii regionale spre cumpărare. Dacă banca nu se pronunță în termen de o lună, proprietarul este liber a vinde proprietatea în altă parte.

Art. 55. Dacă Banca regională se pronunță pentru cumpărare, prețurile se vor fixa prin bună învoială. În caz de neînțelegere asupra prețului, hotărăște judecătoria.

Art. 56. La nicio vânzare de pământ, fie ca [este] voluntară sau silită, nu se vor admite intermediari sau cumpărători care nu sunt agricultori.

Capitolul VIII Dispoziții generale

Art. 57. Toate actele și transmisiile privitoare la expropriere, precum și toate actele judiciare și extrajudiciare făcute în exercitarea legii de față sunt scutite de taxele de timbru și înregistrare.

Art. 58. Toate legile și regulamentele contrare legii de față sunt și rămân abrogate.

Art. 59. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul Agriculturii și Domeniilor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a legii de față.

Art. 60. Tot ce s-a făcut până la promulgarea legii de față, în conformitate cu Decretul-lege din 6 septembrie 1919, rămâne bine făcut.

Ion Nistor, C. D. Georgescu, Iuliu Groșoreanu, G. Bogdan-Duică, E. Popovici, I. A. Atanaisu și Iancu Meșeanu.

I. Anexă
Notificări pentru reforma agrară
Art. 48

- a) Numele proprietății, al comunei, plășii și județului.
- b) Numele proprietarului, capacitatea juridică și domiciliul lui real.
- c) Starea juridică a proprietății pe ziua de 15/28 noiembrie 1918 și sarcinile ei.
- d) Câte proprietăți are, situația și întinderea fiecăreia, cu indicarea supraedificatelor și stabilimentele industriale.
- e) Întinderea proprietății, specificând, în ha, arătură, fânețe, pășuni, grădini, vii, păduri etc., precum și terenul scutit de expropriere, pe care dorește să-l țină pentru sine.
- f) Pământul pe care îl oferă spre expropriere de bună voie.
- g) Dacă proprietatea este arendată, care e numele arendașului, durata contractului de arendă, arenda anuală și până când este arenda plătită.
- h) Dacă moșia are plan (hartă) sau plan de economie.
- i) Dacă posesiunea reală consună [corespunde] cu cărțile funciare și dacă are procese de proprietate sau repoziția sumară în curs.
- j) Venitul total după Cadastru, specificat pe parcele de Cadastru.
- l) Prețul de cumpărare al moșiei, total sau pe ha, evaluarea la partaj, moșteniri și evaluări a[le] institutelor de credit, împreună cu anul când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările.
- m) Obligământul de mai sus pentru minori interziși și curanzi cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufruct legal sau convențional asupra uzufructuantului.

II. Anexă
Cerere pentru împroprietărire
Art. 49

Către Comisia agrară comunală
În.....

Subsemnatul, țăran agricultor, domiciliat în comuna, județul, dorește să cumpere ha de pământ din moșia

Subsemnatul este căsătorit/necăsătorit, în etate de, are copii....., în etate de....., are proprietatea sa de prezențiha.

Avizul Comisiei agrare comunale.

3.6.2. Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina³³³ – 1921

Domnule președinte, Comisia permanentă de agricultură, păduri și domenii, întrunindu-se în numărul cerut de regulament, în ziua de 17 iulie a.c., sub președinția

³³³ Proiectul de lege a fost prezentat, de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437-4455.

d-lui C. Jornescu, vicepreședintele comisiei, a luat în cercetare Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, alegând de raportor pe subsemnatul, iar ca membri în comisia pentru cercetarea amendamentelor ce se vor prezenta în ședință publică au fost aleși, potrivit art. 93 din Regulamentul interior al Adunării, d-nii: Scalat-Modest Cezar, preotul I. Grigorescu și dr. Iacob Ioan. Acest proiect de lege a fost admis de comisie cu modificările anexate la acest raport.

Dezvoltarea istorică a proprietății rurale în Bucovina

După anexarea Bucovinei de către Austria, vechiul sistem agrar – identic cu cel din Moldova – a rămas în Bucovina și mai departe, cu mici modificări în vigoare. Abia mișcările revoluționare din 1848 au pus capăt unei stări de lucruri atât de învechite și au pus pe o temelie mai trainică viața sătenilor. Parlamentul din Kremsier a desființat claca (robotul) și a luat o serie de hotărâri principale pentru emanciparea țăranilor. Aplicarea lor s-a făcut prin Decretul imperial din 1853³³⁴. În baza acestor dispoziții, sătenii au ajuns stăpâni liberi pe pământul lor, iar drepturile lor asupra pădurilor și pășcătorilor au fost răscumpărate prin crearea de păduri și iazuri comunale. Au trecut atunci $\frac{3}{4}$ (75%) din suprafața întregului pământ cultivabil în proprietatea țăranilor. Împărțirea proprietății între săteni și proprietari a fost, deci, în Bucovina mult mai favorabilă sătenilor decât în Vechiul Regat.

Dacă studiem urmările acestor măsuri de emancipare, observăm întâi că, mulțumită înzestrării mai largi cu pământ, populația a crescut în mod rapid, ajungând la starea de densitate de astăzi, când aproape 200 de locuitori vin la un kilometru pătrat de pământ cultivabil. Faptul acesta ne dă și speranța că una din urmările fericite ale reformei agrare în Vechiul Regat va fi o creștere extraordinar de rapidă a populației. Pe de altă parte, însă, a rezultat în Bucovina o atomizare foarte mare a proprietății țărănești. Opera emancipării fusese incompletă. Ea nu ținuse cont de o însușire a poporului român: tendința lui de a rămâne în orice condiție la țară, în satul său, chiar pe o părticică de pământ infimă. De aceea și în Bucovina se observă același fenomen, că satele sunt congestionate, o populație prea numeroasă stă la țară, pe când populația urbană este relativ puțină la număr și străină. Statul uitase să facă o politică hotărâtă și bine definită pentru a combate acest neajuns și pentru a atrage surplusul de la țară, unde nu-și mai află condițiile unui trai omenesc, la orașe și la industrii; tot acolo vom ajunge și noi cu toate măsurile luate astăzi, dacă statul nu va face o politică fermă, care va împiedica cu energie fărămișarea pământului pe de o parte, iar pe de altă parte va crea condiții favorabile de viață în comerț, industrii și meserii pentru copiii de țărani care, în interesul superior al țării, vor trebui să părăsească satul natal. Procedând astfel, statul va mai ajunge la naționalizarea orașelor, care astăzi, pe cuprinsul cel mai mare al țării, sunt locuite de populație neromânească ca rasă. O neglijare a acestor îndatoriri ar duce statul la o criză, căci în scurt timp problema ar deveni iar acută și imposibilă de rezolvat.

Am primit, deci, cu bucurie dispozițiile proiectului despre indivizibilitatea loturilor. Atomizarea aceasta a pământului, întâmplată în Bucovina, firește că trebuia

³³⁴ Prin Patentele imperiale din anii 1853–1854 s-a recunoscut trecerea pământurilor în proprietatea țăranilor prin despăgubire și posibilitatea răscumpărării servituțiilor.

să producă o mișcare pentru o reformă agrară. Pe timpul dominației austriece, curentele acestea care existau și pe atunci se manifestau cu oarecare sfilă. Tradițiile și instinctele de stat feudal al Austriei și frica [de faptul] că pământul expropriat ar putea ajunge, prin politica ostilă neamului nostru a unei stăpâniri vitrege, în mâna unor coloniști neromâni, aduși de nu știu unde, au împiedicat dezvoltarea liberă a curentului pentru reformarea proprietății rurale. Imediat, însă, după căderea Austriei, curentul acesta s-a manifestat cu putere elementară și în Consiliul Național din Cernăuți, care reprezenta, în zilele istorice ale prăbușirii Imperiului Habsburgic, suveranitatea națională a românilor bucovineni, s-a luat hotărârea de a înfăptui, printr-o reformă agrară, o împărțire mai dreaptă a pământului între proprietari și săteni. Declarațiile marelui patriot român Iancu Flondor, pe atunci președintele guvernului provizoriu al Bucovinei, vor rămâne înscrise cu litere de aur în istoria dezvoltării țărănimii bucovinene.

În realizarea și aplicarea acestei idei, s-au ținut la Cernăuți mai multe anchete cu caracter consultativ și pe urmă a fost dat Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919. Principiile dezvoltate în acest decret constituie un mare pas înainte în rezolvarea acestei mari probleme și țărănimia bucovineană va fi veșnic recunoscătoare marelui ei protector, augustului nostru rege Ferdinand I pentru acest act măreț de dreptate.

Împărțirea proprietății înainte și după realizarea reformei agrare

Astăzi, când suntem chemați să legiferăm definitiv în această materie, trebuie să examinăm cu atenție starea reală a lucrurilor, pentru a găsi soluțiile necesare. Actualmente, proprietatea pământului cultivabil se împarte în Bucovina în modul următor: A. Proprietatea mică: a) Proprietate individuală – 365 000 ha; b) Islazuri comunale – 40 000 ha (405 000 ha sau 781 ha). B. Proprietate mare: a) Proprietari particulari – 72 000 ha; b) Fondul bisericesc ortodox oriental – 43 000 ha (din care 16 000 arături și 27 000 pășcători) (115 000 ha). Din această mare proprietate, Fondul bisericesc dispare, cu întreaga lui suprafață de teren cultivabil, iar particularii nu vor poseda, după aplicarea proiectului de lege de față, mai mult decât 25 000 până la maximum 30 000 ha, adică între 5% și 6% din suprafața totală a pământului cultivabil, prin urmare chiar și mai puțin decât în Vechiul Regat și în Ardeal.

Principiile de expropriere

Proiectul de față realizează principiul că pământul este [al] aceluia care-l muncește, cu restricția că chiar acela care-l muncește nu poate poseda mai mult decât maximum, pentru a nu împiedica dezvoltarea celorlalți muncitori de pământ. Drept aceea, se expropriază în întregime proprietățile arendate în mod continuu, iar proprietățile acelor care nu sunt agricultori și ai căror părinți nici n-au fost agricultori se reduc la 4 ha. Proprietățile cultivate în regie se expropriază după o scară progresivă, lăsând proprietarului până la un maximum de 250 ha, dacă gospodăria lui îndeplinește condițiile unei gospodăririi intensive, iar în caz contrar,

ele se reduc la 100 ha. Mai multe proprietăți ale unui proprietar se vor considera ca una, tot așa și dacă se află mai mulți coproprietari pe o moșie.

Împroprietărirea și colonizarea

Prin dispozițiile acestea radicale, sperăm să câștigăm prin expropriere cifra ca de 80 000 până la 85 000 ha pentru împroprietărirea sătenilor. Cererile de împroprietărire vor fi, însă, foarte mari, ne putem aștepta cel puțin la 60 000 de cereri îndreptățite, așa că loturile vor trebui să fie mai mici decât în Vechiul Regat. Este adevărat că întinderea mai mică a lotului se compensează în parte prin intensitatea mai mare a agriculturii în Bucovina, unde, prin faptul acesta producția, renta și valoarea pământului sunt mai mari; dovada cea mai bună este că săteanul bucovinean s-a dezvoltat mai bine, a trăit un trai mai omenesc și are gospodării mult mai frumoase și un număr de vite mult mai mare și de o calitate superioară decât fratele său din Vechiul Regat. Cu toate acestea, însă, problema agrară nu va putea fi rezolvată în mod favorabil pentru țărănimea bucovineană dacă statul nu le va pune la dispoziție suprafețe mai mari în Vechiul Regat pentru colonizare. O asemenea acțiune va avea urmări fericite nu numai pentru sătenii bucovineni, dar și pentru regiunile unde se vor coloniza, căci vor răspândi acolo, prin exemplul cel bun, sistemul de agricultură intensivă și creștere rațională de vite. Ea se impune din punctul de vedere a unei politici agricole bine definite.

Islazurile comunale

Proiectul de față menține neschimbate proprietățile comunale, chiar dacă întrec trebuințele de islaz ale comunelor, rămânând ca suprafețele de prisos să fie arendate după normele unui regulament special la persoanele cele mai lipsite din sat, stabilindu-se astfel o mică rezervă pentru viitor. Islazuri comunale noi se vor constitui din terenurile expropriate proprii numai pentru pășune și din poienile mai mari de 10 ha. La ideea de a face și din pământul arabil islazuri comunale, am renunțat, căci ar însemna un pas înapoi în cultura pământului, în regiuni de agricultură intensivă, unde cultura plantelor furajere este întrebuințată; pământul arabil semănat cu asemenea plante întreține un număr de mai multe ori mai mare decât islazul, folosit, în cele mai multe cazuri, în mod irațional. Nu trebuie să mergem în țări îndepărtate pentru a dovedi aceste afirmații, observăm chiar și în Bucovina că [și] comunele care au islazuri comunale întinse, ară întreg pământul arabil și își rețin numai o parte mică proprie, într-adevăr, numai pentru pășune și care servește vitelor mai mult ca teren de mișcare, iar pe de altă parte chiar și comunele care n-au deloc islazuri cresc vite splendide și numeroase.

Problema pădurilor

În ceea ce privește exproprierea pădurilor, proiectul de față nu ia măsuri de oarecare importanță. Rezolvarea acestor probleme rămâne rezervată unei legiuri

ulterioare, după ce studiile pregătitoare, atât pentru măsura în care exproprierea va trebui să fie făcută, cât și pentru modul cum se vor folosi și cui se vor da pădurile expropriate nu vor fi terminate. În Bucovina, unde jumătate din suprafața ei este împădurită, nu se poate legifera fără ca să avem depline garanții că această bogăție a țării și acest regulator al climatului vor fi menținute.

Chestia prețului

Dispozițiile luate în proiectul de față în ce privește prețul dau toate garanțiile că nici țaranul care suportă 50% din plată, nici statul, care suportă restul, nu vor fi împovărați cu plata unui preț exagerat. Partea contributivă a statului se va acoperi din impozitele extraordinare pe îmbogățirii de război. Partea săteanului va fi așa de modestă, încât vedem toate garanțiile îndeplinite pentru a asigura o dezvoltare economică în condițiile cele mai favorabile.

Ameliorări funciare

Pentru o folosință mai rațională a pământului expropriat, proiectul de față prevede măsurile necesare, prin crearea de tovărășii silite și subvenționarea lor de către stat. Astfel, foarte multe terenuri, astăzi neutilizabile, vor fi aduse la maximul de producție, întregind astfel, într-o regiune unde pământul cultivabil este atât de căutat, opera reformei agrare.

Domnilor deputați, îndeplinind proiectul de față toate condițiile unei reforme agrare radicale, democratice și raționale din punctul de vedere economic, termin cu rugămintea să-i dați aprobarea d-voastre.

Expunere de motive

Legea pentru reforma agrară în Bucovina, pe care o prezint discuției d-voastre, cuprinde principiile Decretului-lege nr. 3 871/1919, cu modificările și adaptările impuse de experiența ce s-a făcut până acum. În ceea ce privește exproprierea, se mărește suprafața expropriabilă prin principiul dezvoltat la art. 7, alin. c, expropriind întreaga suprafață cultivabilă, întrecătoare peste una sută hectare din moșiile proprietarilor cultivatori, care nu au instalații importante agricole, în clădiri și inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole. La art. 5, punctul b, alin. II, am socotit ca absenteiști și pe proprietarii care nu au avut domiciliul în țară de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi, urmând a li se expropria moșiile în întregime. Asemenea, se mai mărește suprafața expropriabilă prin exproprierea sesiilor parohiale până la 12 hectare pentru parohii și până la 6 hectare pentru cooperatori. Ținând seama de faptul că Bucovina, atât prin condițiile naturale, sub raportul climei și terenului, cât și prin aptitudinile populației rurale, este foarte prielnică creșterii de vite, am socotit necesar ca prin lege să completăm pășunile comunale acolo unde se găsesc și să creăm altele noi în comunele unde lipsesc și ar exista posibilitatea de a le forma.

În regiunea alpină care, în mod deosebit de bine se potrivește creșterii vitelor de tot soiul, se vor înființa pășuni de stat, fiindcă terenul are îngrijire deosebită și vor fi puse la folosință comunelor din regiune. Privitor la împrumutarea, dreptul de preferință a celor îndreptățiți a suferit ușoare modificări, potrivit cu văditele necesități. Am prevăzut indivizibilitatea loturilor pentru a opri pulverizarea micii proprietăți, atât de dăunătoare intensivizării culturii și unei producții mai mari. Am prevăzut libera vânzare a pământului dat în loturi și puțința concentrării în proprietăți mijlocii. Pentru înlăturarea cametei, am îngădit ipotecarea pământului țărănesc, lăsând puțința de a se face numai către instituțiile funciare autorizate de stat.

Efectuarea reformei agrare depinzând în bună parte de organele de aplicare, am dat o deosebită atenție alegerii și compunerii lor. Experiența făcută în Vechiul Regat cu exproprierea și împrumutarea a fost o bună călăuză și un îndemn pentru a proceda în același mod. Ca instituție de finanțare a reformei agrare în Bucovina, era consacrată, prin Decretul-lege nr. 4 209/1919, Banca Regională din Cernăuți, care va rămâne și pe viitor însărcinată cu finanțarea operațiunilor privitoare la reforma agrară, iar în ceea ce privește aplicarea reformei, ea trece asupra Casei Centrale a împrumutării din București. Pentru stabilirea prețului, am rămas la elementele prevăzute în Decretul-lege, la plată, însă am egalat leul cu coroana, pentru motivul că elementele de calcul sunt cele de la 1914, când aceste două monede erau egale. Pentru ca ameliorațiile funciare, ca drenaj și irigație, să poată da și pe viitor în terenurile expropriate, pe care se găsesc asemenea îmbunătățiri, rezultate bune pentru menținerea unei producții ridicate, am prevăzut măsuri legale, în baza cărora viitorii lotași să fie obligați la întreținerea lor, venindu-le, în parte, și statul în ajutor. Prin noile măsuri care se adaugă la cele din Decretul-lege nr. 3 871/1919, cred că am făcut o operă de armonie socială, fără a stânjeni prea mult rostul economiei noastre naționale.

Președintele Comitetului agrar, ministru de stat, Constantin Garoflid.

Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina.

Partea I Exproprierea

Capitolul I Îndreptățirea și măsura exproprierii

Art. 1. În conformitate cu hotărârea Consiliul Național din Bucovina, se declară expropriate pentru cauză de utilitate publică proprietățile rurale, în măsura și condițiile cuprinse în legea de față, în scop de a spori întinderea proprietății țărănești, de a înființa pășuni comunale, precum și pentru scopuri de interes general, economic și cultural.

Art. 2. Starea juridică și întinderea proprietăților rurale, din punctul de vedere al aplicării acestei legi, se socotește pe ziua de 6 septembrie 1919, ținându-se socoteală de efectul succesiunilor deschise de la această dată până la promulgarea legii de față.

Bonurile expropriabile sunt lovite de indisponibilitate din aceeași zi, fără îndeplinirea niciunei formalități. Se exceptează și rămân valabile: a) Vânzările până la 10 ha de fiecare cumpărător, făcute către țărani, invalizi, văduvele și orfanii de război, agronomi, preoți, învățători, cultivatori de pământ. Aceste vânzări vor putea fi revizuite de Comitetul agrar; b) Vânzările făcute până la promulgarea legii, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, cu restricțiile prevăzute în legea de față în ceea ce privește exproprierea. Toate vânzările peste 10 ha vor fi obligatoriu revizuite de Comitetul agrar care, în cazuri bine motivate, le validează. Transcrierea dreptului de proprietate asupra imobilelor rurale, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, este nulă.

Art. 3. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterul imobilului expropriat.

Art. 4. Subsolul terenurilor expropriate trece în proprietatea statului, cu excepția drepturilor căștigate.

Art. 5. Se declară expropriate în întregime: a) Proprietățile rurale, fără deosebire de caracter și întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava și Sucevița, până la 100 ha. Se mai exceptează 50 ha din pământul cultivabil al Fondului bisericesc ortodox-oriental pentru Mitropolia din Cernăuți. Se mai exceptează proprietățile comunelor rurale și urbane, pădurile tovărășiilor, precum și pădurile Fondului bisericesc greco-ortodox, afară de părțile mărginașe din apropierea satelor, pe care Comitetul agrar le va afla proprii pentru defrișare, în scop de a întemeia gospodăria țărănești și pășuni comunale; b) Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie proprietarii care au petrecut, în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, pe an mai mult de o jumătate an afară de hotarele României întregite și ale Austriei, fără motive binecuvântate, precum și acei proprietari care de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi nu și-au avut domiciliul în țară. Cu autorizația Comitetului agrar, persoanele juridice expropriate în întregime își pot rezerva clădirile și instalațiile care nu sunt necesare unor scopuri naționale, culturale și economice.

Art. 6. Se declară expropriat în întregime tot pământul cultivabil din: a) Proprietățile persoanelor juridice de drept privat; b) Proprietățile rurale care între 1 ianuarie 1905 și 1 ianuarie 1919 au fost arendate mai mult de nouă ani, exceptând proprietățile minorilor, funcționarilor publici și femeilor incapabile a gospodări însăși. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriază o întindere egală cu partea arendată din corpul întreg al proprietății, iar restul cade sub dispozițiile art. 7. Se înțelege prin arendare în sensul aliniatului b, art. 6, atât arendarea prin arendaș, cât și arendările în parte, în care proprietarul nu a pus nici arătură, nici sămânță; c) Proprietățile interzișilor și celor puși sub curatelă, întrucât nu au descendenți direcți.

Art. 7. Se declară expropriat parțial: a) Sesiile existente pentru parohii, până la 12 ha și sesiile existente pentru cooperatori până la 6 ha; b) Pământul cultivabil din proprietățile rurale ale proprietarilor particulari, care au sau au avut la 1 august 1914 instalații importante agricole, în clădiri și inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole, după următoarea scară:

Suprafața expropriabilă (ha)	Suprafața rămasă (ha)
100	100
105	104
110	109
115	113
120	117
125	121
130	124
135	128
140	132
145	135
150	138
155	141
160	144
165	147
170	150
175	153
180	155
185	158
190	160
195	163
200	165
210	170
220	174
230	178
240	182
250	185
300	201
320	207
340	212
360	216
380	220
400	224
420	228
440	232
460	235
480	238
500	241
525	244
550	247
575	249
600	250
peste 600	250

Toate proprietățile cuprinse între 100 ha și 105 ha exclusiv se reduc la 100 ha; toate proprietățile cuprinse între 105 și 110 ha exclusiv se reduc la 104 ha ș.a.m.d.; c) Moșiile proprietarilor care nu îndeplinesc condițiile de la art. 7, alin. b, se expropriază

până la 100 ha pământ cultivabil; d) Proprietarilor care au unul sau mai mulți fii care au studiat sau studiază agronomia, fiind înscriși în școală cel mai târziu până la 1 ianuarie 1920 și o frecventează, li se poate rezerva un lot de 50 ha peste suprafața ce-i rămâne neexpropriată conform prevederilor acestei legi, cu obligația, sub pedeapsă de nulitate a acestui drept, să obțină diploma în cel mult cinci ani de la promulgarea acestei legi și de la acea dată să-și cultive singur pământul.

Art. 8. Proprietarului îi revine dreptul să aleagă partea de moșie neexpropriată, cu condiția ca partea dată sătenilor să poată fi economiceste bine folosită. Tot asemenea, nici proprietarul nu poate fi expropriat altfel, decât așa ca partea ce-i rămâne să formeze un întreg economic cu investițiile economice principale aflătoare pe moșie.

Art. 9. Dacă, însă, ocupația principală a proprietarului nu este agricultura și nici părinții lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 6 ha. Intră în această categorie și acei proprietari care, nefiind agricultori, au cumpărat moșii după 15/28 noiembrie 1918.

Art. 10. Se socotește ca pământul cultivabil, în înțelesul legii de față, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fânețe și pășune, precum și orice alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuințat cu folos pentru agricultură. Exproprierea se calculează numai asupra pământului cultivabil, adică asupra întinderii rămase din fiecare moșie, după ce s-au scăzut: locurile permanente de arie și ferme, conacul, cu grădina, viile și grădinile stabile de zarzavaturi și pomi roditori, pădurile, poienile mai mici de 10 ha înconjurată de păduri, luncile împădurite, râurile, lacurile, stabilimentele industriale cu terenul de instalare strict necesar și parcelele pe care se află clădiri, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată.

Art. 11. Sunt scutite de expropriere terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic de supraveghere, în întindere de 6 ha pentru personalul superior și 4 ha pentru personalul inferior.

Art. 12. Mai multe proprietăți ale aceluiași proprietar, precum și proprietățile stăpânite în indiviziune se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarul sau coproprietarii să-și aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere.

Capitolul II Pășunile comunale

Art. 13. Pășunile comunale existente se mențin. Din terenurile expropriate după această lege, pământul propriu numai pentru pășune va fi întrebuințat la înființarea sau completarea pășunilor comunale.

Art. 14. Pentru înființarea și completarea pășunilor comunale se pot expropria peste suprafața obținută prin dispozițiile de mai sus: a) Poienile mai mari de 10 ha, proprietarul având dreptul să dea în schimbul acestor poieni o suprafață egală din terenul împădurit, situat la marginea pădurii, după tăierea lemnului; b) Acolo unde este nevoie absolută, vor putea fi expropriate cu avizul serviciului silvic și cu aprobarea Comitetului agrar și din păduri, dar numai dacă terenul este propriu.

Art. 15. Pământul expropriat, conform dispozițiilor din acest capitol, va servi numai la înființarea sau completarea pășunilor comunale, pentru folosința tuturor locuitorilor proprietari de vite, fără privire dacă au pământ cultivabil. Proprietatea acestor pășuni aparține comunelor care le administrează sub conducerea și controlul serviciului agricol județean, cu excepția pădurilor alpine, care rămân statului și se vor administra conform unui regulament special, întocmit de Ministerul Agriculturii.

Capitolul III Dispoziții generale

Art. 16. Cu aprobarea Comitetului agrar, se poate încuviința schimbul între pământul expropriat și cel posedat de săteni, comune, școli, biserici, parohii etc.

Art. 17. Până la luarea în seamă a bunurilor expropriate, folosința lor rămâne proprietarilor, cu toate drepturile și datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operațiunile inginerilor și ale organelor însărcinate cu parcelarea și ameliorarea terenurilor. Terenurile arendate țăranilor până în prezent, în vederea expropriării, rămân în folosința lor până la exproprierea și împrumărirea definitivă, proprietarul având dreptul de arendă.

Art. 18. Dacă pe pământul expropriat și dat în folosință sătenilor sunt semănături, ele rămân până la recoltă proprietarului, iar dacă sunt arături, proprietarul are drept la valoarea lor. Stabilirea acestei valori se face în conformitate cu prețurile locale prin buna învoială între interesați. În caz de neînțelegere, va hotărî definitiv Comisia agricolă de ocol.

Art. 19. Luarea în seamă a bunurilor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act judecătoresc. Instanța competentă, la cererea Casei centrale a împrumării, va închide, relativ la aceste bunuri, orice acțiune sau urmărire, orice drept pretins putându-se exercita numai asupra prețului.

Art. 20. Servituțiile indispensabile pentru folosința bunurilor expropriate se mențin. Proprietarii și sătenii împrumăriți vor permite unii altora drumul de acces și drumurile la apă. Organele de aplicare vor determina pentru fiecare caz în parte aceste drepturi.

Art. 21. Statul, prin Ministerul Agriculturii, poate rezerva din bunurile expropriate terenurile care au sau cărora li s-ar putea da o destinație de interes obștesc, cultural, economic și social.

Art. 22. Contractele de arendare a moșiilor supuse expropriării se desființează de drept pentru partea expropriată, reducându-se proporțional și arenda. Dacă porțiunea expropriată trece de 15% din întinderea totală a moșiei, arendașii și proprietarii sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele de arendă făcute pentru moșiile în care arendații nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desființării contractelor aici amintite nu va rezulta niciun fel de pretenții de daune interese.

Art. 23. Moșiile rămase în urma expropriării nu se pot arenda pe un termen mai mic de șapte ani. Arendarea în total a moșiilor rămase după expropriere se va

face cu drept de preferință la preț și condiții egale obștiilor locale sau agronomilor de profesie.

Art. 24. Casa centrală a împrumietării poate vinde, prin buna învoială, sătenilor atât bunurile mici, care sunt proprietatea statului, cât și suprafețele de pământ expropriate și care, prin natura lor, nu sunt proprii a fi întrebuițate pentru împrumietare sau pentru pășune, preferându-se: așezămintele culturale, sanitare și cooperative, invalizii de război, văduvele cu copii, vecinii sau cei care l-au stăpânit în arendă înainte. Ministerul Agriculturii poate vinde prin buna învoială din pământul expropriat până la 10 jugăre pentru instalații industriale, dacă [și] cumpărătorul se obligă ca în cel mult doi ani de la cumpărare să instaleze o industrie cu un capital de cel puțin 60 000 lei. Nerespectarea condițiilor de mai sus atrage rezilierea vânzării.

Art. 25. Statul are drept de preemțiune, cu același preț și în condiții egale, la cumpărarea conacelor moșiilor expropriate, precum și a moșiilor în corpuri întregi, de la 50 ha în sus. Acest drept de preemțiune privește numai pământul cultivabil, astfel cum este definit prin art. 13 din lege; el se exercită de Casa centrală a împrumietării. Orișice vânzare, pentru a fi definitivă, trebuie să fie notificată Casei centrale a împrumietării, care are timp de 30 de zile libere pentru a reține imobilul vândut pe prețul și în condițiile arătate în contractul de vânzare. Dacă în acest timp Casa centrală a împrumietării nu și-a arătat în scris intenția de a cumpăra pe același și în aceleași condiții imobilul, vânzarea este definitivă. Orișice vânzător poate să evite exercițiul dreptului de preemțiune în condițiile de mai sus, notificând Casei centrale a împrumietării intenția sa de a vinde, arătând prețul și condițiile. În cazul în care Casa centrală a împrumietării nu a răspuns în scris, în termen de 30 de zile libere de la notificare, că voiește să cumpere imobilul în condițiile și [la] prețul arătat, vânzătorul este liber să dispună de imobilul său cum va voi, vânzându-l cu prețul și în condițiile indicate în notificare, în termen de șase luni. Dacă vânzarea nu se face în acest termen, imobilul rămâne în situația dinaintea notificării. Schimbul de moșii de o întindere egală sau echivalentă ca valoare nu este supus dreptului de preemțiune.

Art. 26. Procedura exproprierii pe baza legii de față se face de drept numai o dată pentru fiecare moșie sau parte de moșie și este terminată prin hotărârea definitivă dată de organele de aplicare. După terminarea exproprierii, dispozițiile legii de față relativ la expropriere se abrogă.

Capitolul IV

Prețuirea

Art. 27. Prețul cu care se plătesc bunurile expropriate se fixează în primă instanță de Comisia de ocol pentru expropriere, în a doua instanță de Comisia regională, cu drept de apel la Curtea de Apel.

Art. 28. După terminarea lucrărilor Comisiei regionale, Comitetul agrar va face un studiu de unificare și armonizare a prețurilor făcute de aceste comisii.

Acest studiu va fi înaintat Curții de Apel respective, pentru a-i servi de călăuză la fixarea definitivă a prețurilor. Hotărârile Curților de Apel pot fi atacate în termen de trei luni de la pronunțare, înaintea Înaltei Curți de Casație, numai de către ministrul Agriculturii, prin procurorul general de pe lângă Înalta Curte. Curtea de Casație va judeca în secțiuni unite, citând părțile și Ministerul Agriculturii, considerând afacerea urgentă. Dacă Înalta Curte casează hotărârea, Curtea de Trimitere este datoare să se supună hotărârii Curții de Casație.

Art. 29. Prețul bunurilor expropriate se stabilește separat pentru fiecare moșie în parte și pentru fiecare categorie și calitate de pământ: a) Pentru pământul cultivabil se vor avea în vedere orice elemente de apreciere, și anume: prețul de vânzare al pământului în localitate și vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, taxarea făcută de instituțiile de credit sau media prețului normal de arendă din același interval înmulțit cu 20. Se va ține seama și de calitatea fizică a pământului și puterea lui de producție, depărtarea de târgurile de desfacere, gări sau porturi; b) Pentru vii și sădiri se va socoti după prețul mijlociu în localitate și vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 5 august 1914; se va avea, însă, în vedere vârsta viei sau sădirilor, modul plantației, varietățile, lipsurile și starea vegetației, capitalul investit etc.; c) Pentru păduri se va stabili luând ca bază prețurile din localitate sau regiune în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914. Se va avea în vedere la prețuire calitatea materialului lemnos, speciile, căile de comunicație, depărtarea de gări și de centrele de desfacere; d) Pentru clădiri și instalații industriale se va stabili prețul de cost avându-se în vedere și starea de întreținere. Se va ține seama și de putința și modul de utilizare. Evaluarea se face în coroane. Pentru stabilirea prețului, coroana se consideră egală cu leul.

Art. 30. Deodată cu prețul bunurilor expropriate se va determina și partea restantă din dările publice și din sarcinile tabulare, precum și despăgubirile, investițiile și ameliorările făcute, dacă valoarea acestora nu se poate calcula în prețul bunului expropriat.

Art. 31. Servituțiile care, în urma exproprierii, și-au pierdut rostul economic se vor desființa fără niciun echivalent. Alte servituți desființate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu cinci la sută.

Capitolul V

Organele de aplicare și procedura de expropriere

Art. 32. Organele de aplicare sunt: 1) Comitetul agrar; 2) Comisia regională de expropriere; 3) Comisia de ocol pentru expropriere.

1) Comitetul agrar

Art. 33. Comitetul agrar este organul consultativ al Ministerului Agriculturii în toate chestiunile privitoare la expropriere, împrumut, înființare de proprietăți mijlocii și dare în folosință a pământurilor expropriabile în perioada interimară.

Atribuțiile și compunerea Comitetului agrar sunt determinate prin art. 37 din Legea pentru reformă agrară din Vechiul Regat.

2) Comisia regională de expropriere

Art. 34. Comisia regională de expropriere și împrumietărire își are sediul în Cernăuți și se compune din opt membri: doi membri ai Curții de Apel sau în lipsă doi judecători de la Tribunalul din Cernăuți, desemnați de președintele Curții de Apel, din care unul ca președinte și unul ca vicepreședinte; doi delegați ai proprietarilor; doi delegați ai Casei centrale de împrumietărire și doi delegați ai sătenilor. Ea se împarte în două secțiuni, compuse din câte un membru din fiecare categorie amintită mai sus și prezidată de către membrul judecător. Odată cu numirea delegaților proprietarilor și sătenilor se face și numirea câte unui supleant. Normele acestor numiri se vor determina prin regulament. Pe lângă fiecare comisie regională va funcționa câte un secretar. Hotărârile secțiilor comisiilor se iau cu majoritate de voturi, în prezența a cel puțin trei membri. În caz de paritate, votul președintelui va hotărî. Aceste hotărâri se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata, prin procese-verbale, care vor cuprinde susținerile părților, motivele hotărârii și semnăturile membrilor comisiilor și a secretarului ei. Aceste procese-verbale vor cuprinde și părerile deosebite ale minorității. Atribuțiile comisiilor regionale sunt: 1) Se pronunță în a doua instanță asupra prețurii pământului expropriat și asupra edificatelor. Proprietarii care acceptă prețul fixat de comisia județeană vor primi 80 la sută din valoarea suprafeței expropriate, după încheierile comisiilor rămase definitive. Plata se va face în chipul arătat la art. 55 și 56. Restul de 20 la sută se va achita după facerea definitivă a măsurătorii; 2) Se rostește în ultima instanță asupra apelurilor făcute în contra hotărârilor de expropriere a comisiilor de ocol. Privitor la prețul hotărârilor Comisiei de apel sunt supuse apelului la Curtea de Apel; 3) Stabilește și dispune care din comisiile de ocol va face exproprierea proprietarilor cu mai multe moșii, situate în circumscripții judecătorești diferite. Stabilirea pe teren a pământului expropriat se face de către direcția Cadastrului, prin serviciul bucovinean de operatori topometri. Hotărârile Comisiei regionale cu privire la alin. 2 sunt definitive și executorii, fără drept de opoziție sau recurs, cu rezerva dreptului de revizuire a Comitetului agrar timp de un an de la executarea în fapt a hotărârii.

3) Comisia de ocol pentru expropriere

Art. 35. Una pentru fiecare circumscripție de judecătorie de ocol se compune din patru membri: un delegat al Ministerului Agriculturii, judecătorul de ocol, ca președinte, un delegat al proprietarilor și un delegat al sătenilor. Odată cu desemnarea delegaților proprietarilor și sătenilor se face și desemnarea [a] câte unui supleant. Normele pentru aceste delegații se vor determina prin regulament. Hotărârile comisiilor de ocol se dau cu majoritate de voturi și în prezența a cel puțin trei membri. În caz de paritate, votul președintelui va hotărî. Aceste hotărâri

se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata prin procese-verbale, care vor cuprinde susținerile părților, motivele hotărârii și semnăturile membrilor comisiilor și a secretarului ei. Aceste procese-verbale cuprind și părerile deosebite ale minorității. Hotărârile date de unanimitatea membrilor comisiei, dacă nu sunt apelate de niciuna din părți, sunt definitive și se execută de îndată. Atribuțiile comisiilor de ocol sunt: 1) Se pronunță în primă instanță asupra întinderii și situației juridice a proprietăților ce cad sub expropriere, asupra alegerii, întinderii, stabilirii a terenului expropriabil și asupra prețului bunurilor expropriate. Pentru acest scop, comisia va asculta concluziile părților și va face toate investigațiile pentru dobândirea datelor ce [le] va socoti necesare pentru darea hotărârii. Comisia va putea, pentru aceste lămuriri, însărcina ca experți orice persoane va crede; 2) Adună toate elementele necesare: a) Pentru evaluarea prețului pădurilor, viilor, plantațiilor de orice fel, clădirilor, stabilimentelor industriale, bălților, stuhăriilor, iazurilor, pământului inundabil, necultivabil etc., care cad sub expropriere; c) Pentru evaluarea prețului de arendă pe ha în perioada interimară până la expropriere. Hotărârile Comisiei de ocol pentru expropriere sunt supuse apelului la comisiile regionale de expropriere.

Art. 36. Procedura pentru funcționarea organelor de aplicare se va preciza prin regulament și instrucțiuni.

Capitolul VI Operațiile exproprierii

Art. 37. Aplicarea dispozițiilor legii de față privitoare la expropriere se va face de către Casa centrală a împrumutării. Operațiile de expropriere se vor desfășura deodată în toată țara.

Art. 38. Toate dosarele privitoare la expropriere, adunate până în prezent de organele de aplicare a Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se vor remite Comisiei regionale de expropriere și împrumutării spre a le distribui după competența comisiilor de ocol de expropriere. Aceste dosare vor servi ca bază pentru lucrările de expropriere a legii de față. Fiecare proprietar are dreptul ca în curs de o lună de la promulgarea legii de față să completeze aceste dosare cu următoarele date: a) Numele proprietății, a satului, comunei, plășii și județului unde este așezată moșia; b) Numele proprietarului, capacitatea lui juridică și domiciliul lui real; c) Starea juridică a proprietății acum și la 15/28 noiembrie 1918; d) Suprafața de pământ, specificând în ha câtă pădure, grădini, vii, terenuri irigabile, neproductive, bălți etc. și cât teren cultivabil; e) Numărul moșiilor ce posedă acum și la 15/28 noiembrie 1918, cu arătarea suprafețelor lor totale și parțiale, ca mai sus; f) Dacă această moșie este cultivată prin arendaș la 15/28 noiembrie 1918 și de cât timp și dacă mai este încă arendată; g) Moșia sau moșiile în care înțelege să-și păstreze maximum prevăzut de lege; h) Dacă pe moșie are organizație agricolă, industrială sau intensivă, în ce constă, ce capital a investit; i) Dacă moșia are plan și hotărnicie sau plan economic; dacă planul și hotărnicia sunt confirmate; dacă posesia reală consună cu cărțile funduare și dacă are procese de proprietate sau repoziție sumară sau în curgere; k) Venitul total după Cadastru și darea după pământ, case și stabilimente industriale;

1) Prețul de cumpărare a moșiei, total sau pe jugăre cad[astrale], evaluarea la partaj, moșteniri și orice evaluări a[le] institutelor de credit, cu indicarea anului când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările. Obligația de mai sus pentru minori și curanți cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufructuar legal sau convențional, asupra uzufructuarului. Șeful judecătoriei de ocol va alătura declarației înaintate extrasele funduare și le va pune la dispoziția Comisiei de ocol. Declarația dată de proprietar servește ca bază pentru operațiunile exproprierii. Dacă un proprietar nu va da această declarație, organele de aplicare sunt îndreptățite a și le procura pe cheltuiala proprietarului, afară de cazul de forță majoră adevărată. Primăriile comunale vor fi datoare a soma proprietarii și în scris, în timp de opt zile de la promulgarea acestei legi, să facă declarația. Somarea se va face la sediul administrației moșiei, păstrând primăria dovada despre aceasta. Judecătorul de ocol va trimite după aceste declarații două copii legalizate, una Casei centrale a împrumutării și alta consilierului agricol județean respectiv.

Art. 39. Comisiile de ocol pentru expropriere își vor începe operațiunile în cel mult 70 zile de la promulgarea legii de față. Ele își fac lucrările lor pe baza dosarelor și a declarației de la art. 38, precum și pe baza încunoștiințării ce ar avea pe orice cale despre existența vreunei moșii supusă exproprierii și pentru care proprietarul nu a făcut deosebită declarație. Oricine este în drept să aducă la cunoștința comisiei omiterile săvârșite de cei obligați a face declarația conform art. 38.

Art. 40. Ziua hotărâtă pentru începerea operațiunii va fi adusă la cunoștință de către președintele comisiei atât proprietarului, prin citație la sediul administrației moșiei, cât și Casei centrale a împrumutării.

Art. 41. În ziua fixată, Comisia de ocol se transportă la fața locului și se rostește asupra întinderii proprietății, pentru care se face declarație asupra diferitelor categorii de teren, asupra clădirilor și asupra suprafețelor care, în limitele art. 6 și 7, urmează a se lăsa proprietarului. În același timp, comisia adună și elementele necesare pentru fixarea prețului.

Art. 42. Hotărârile date de unanimitatea membrilor Comisiei de ocol pentru expropriere, dacă nu sunt apelate de niciuna din părți, rămân definitive și se execută imediat.

Art. 43. Hotărârea Comisiei de ocol se va da îndată după terminarea lucrărilor printr-un proces-verbal, după care se trimit copii în termen de 15 zile de la data hotărârii celor interesați și Casei centrale a împrumutării.

Art. 44. În contra hotărârilor Comisiei de ocol pentru expropriere se va putea declara apel către Comisia regională de expropriere atât de proprietar, de țărani, cât și de Casa centrală a împrumutării. Termenul de apel este de 15 zile libere după înmânarea hotărârii. În caz când hotărârea nu a fost pronunțată în unanimitate, ea va fi în mod obligatoriu cercetată de Comisia regională pentru expropriere. În acest scop i se va înainta dosarul din oficiu de către președintele Comisiei de ocol pentru expropriere.

Art. 45. Președintele Comisiei regionale, primind apelurile arătate la art. 44, fixează termenul de judecată, care nu poate fi mai scurt de 30 zile de la primirea

apelului. Acest termen se afișează la ușa locului și se aduce la cunoștința părților din citații: a) Proprietarului, prin citații la sediul administrației moșiei, afară de aceia care, prin declarația făcută președinților Comisiei regionale, vor alege alt domiciliu; b) Sătenilor, prin afișare la ușa primăriei comunei în care e sediul principal al moșiei expropriate. Aceștia vor fi reprezentați de [câte] delegații sătenilor în folosința cărora s-a dat terenul expropriat; c) Casa centrală a împrumutării.

Art. 46. Înaintea comisiilor de expropriere sătenii vor putea fi reprezentați printr-un delegat, iar proprietarii, în persoană sau printr-un reprezentant.

Art. 47. Hotărârea dată de Comisia regională cu privire la fixarea prețului este supusă apelului, în termen de 15 zile de la înmânarea sentinței de expropriere, la Curtea de Apel. Poate face apel proprietarul, Casa centrală a împrumutării, sătenii și oricine are drept real asupra imobilului expropriat, în termenele și condițiile arătate mai sus. Curtea de Apel judecă aceste apeluri de urgență și cu precădere. Deciziile ei nu sunt supuse opoziției, nici recursului în casație.

Art. 48. Toate sentințele definitive de expropriere se vor adnota în cărțile funduare. După plata prețului, conform art. 55 și 56, se va înscrie statul ca proprietar al terenurilor expropriate. Toate organele însărcinate cu executarea reformei agrare vor fi obligate a cere judecătorilor de ocol și tribunalelor ca în cărțile funduare să se treacă operațiunea exproprierii.

Capitolul VII

Executarea definitivă și aplicarea pe teren a deciziilor comisiilor

Art. 49. Hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere vor fi executate de Comisia de ocol de expropriere prin inginerul operator delegat al direcției Cadastrului.

Art. 50. În acest scop, Comisia de ocol pentru expropriere va fixa termenul pentru începerea executării, va pune la dispoziția inginerului delegat al direcției Cadastrului toate datele, precum și dosarul de expropriere. Lucrările de executare vor începe îndată și se vor urma până la terminarea lor fără nicio întrerupere.

Art. 51. Delegatul direcției Cadastrului, în conformitate cu hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere, va alcătui planul terenului expropriat, folosind în acest scop planurile cadastrale existente și relativ la moșiile comasate hărțile și celelalte lucrări tehnice de comasare sau executând un plan nou, în conformitate cu dispozițiile regulamentului special și cu toate prevederile în vigoare cu privire la lucrările tehnice de comasare. După verificarea noului plan se vor fixa în natură hotarele terenului expropriat. În contra lucrărilor de executare se va putea face, de la înmânarea avizului despre verificarea acestora, în termen de 15 zile, contestație la Comisia regională. După terminarea lucrărilor de executare pe teren, judecătorul de ocol va trece în cărțile funduare hotărârile definitive de expropriere, intabulând dreptul de proprietate al statului. Planul original se va trimite direcției Cadastrului; o copie va fi reținută la dosarul de expropriere, care va fi păstrat la arhiva judecătorei de ocol; altă copie va fi trimisă primăriei respective.

Capitolul VIII
Exploatarea pământurilor expropriate.
Plata prețului și lichidarea sarcinilor

Art. 52. Paralel cu operațiile de expropriere, Casa centrală a împrumutării va lua măsuri ca să înceapă operația de parcelare a pământului expropriat și vânzarea lui la țărani.

Art. 53. Până la efectuarea împrumutării, pământul expropriat va fi folosit prin arendare. Arendarea pământului supus exproprierii, atât în ceea ce privește întinderea, alegerea, cât și prețul de arendă, se hotărăște de Comisia regională de expropriere.

Art. 54. Odată cu începerea lucrărilor pentru arendare, Casa centrală a împrumutării poate organiza tovărășii de exploatare agricolă, cărora li se va da în stăpânire pământul supus arendării. Membrii acestor tovărășii nu sunt răspunzători decât pentru obligațiile lor proprii.

Art. 55. Plata prețului convenit proprietarului expropriat se face în titluri de rentă, amortizabile în 50 de ani și purtătoare de dobândă de 5% pe an. Valoarea nominală este socotită la plată drept valoare reală.

Art. 56. Plata prețului pentru fiecare proprietar se face de îndată ce exproprierea este definitivă. Statul face plata prețului totdeauna prin consemnarea rentei convenite la Banca Regională Cernăuți. El se eliberează valabil prin simplul fapt al consemnării prețului. Proprietarul va ridica titlurile de rentă de la Banca Regională numai cu autorizația judecătoreiei, ca autoritate a cărții funduare competente.

Art. 57. Orice acțiune de revendicare, urmărire imobiliară sau de venituri, precum și orice drepturi reale, ca privilegiu, ipotecă legală sau convențională, uzufruct, servituți, embatic sau besman³³⁵ și orice altele de orice natură, chiar cunoscute statului, nu pot împiedica exproprierea și rămân desființate de drept asupra porțiunii expropriate din ziua consemnării prețului convenit în rentă la Banca regională. Judecătoria, prin Oficiul cărții funduare, în urma cererii Casei centrale a împrumutării și sub dovada consemnării prețului, va ordona radierea tuturor acestora deasupra porțiunii expropriate și închiderea oricăror dosare de acțiuni sau urmări.

Art. 58. Proprietarul este îndatorat să-și ridice singur sau prin procurator special prețul. La ridicarea prețului se va cere dovada identității și autorizației personale prin act public.

Art. 59. Dacă imobilul este împovărat, judecătoria de ocol, ca autoritate de carte funduară, va reține tot prețul exproprierii, ordonând serierea pretențiilor după normele legilor în vigoare. În baza semnării judecătorești se vor achita creditorii ipotecari în rentă.

³³⁵ Embatic (în Moldova purta și denumirea bezmân, bezmen sau besman) – termen juridic care desemnează un drept real de folosință asupra imobilului altuia, care izvorăște dintr-o locație perpetuă sau de lungă durată; formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București – Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 425.

Art. 60. Orice acțiune de revendicare, urmăriri imobiliare sau de venituri, precum și orice drepturi reale de pe imobil vor trece asupra contravalorii lor, neschimbând această împrejurare competența judecătoreii. Sarcinile patronatelor inerente moșiilor expropriate vor trece asupra celor împrumietăriți până la ulterioara definitivă și unitară reglementare a chestiunii. Drepturile patronale inerente pământului expropriat trec, până la regularea definitivă a chestiunii, asupra mitropolitului Bucovinei.

Partea II Împrumietărire

Capitolul IX Ordinea de preferință la împrumietărire

Art. 61. Pământul expropriat pe temeiul legii de față se parcelează, spre a se vinde în loturi țaranilor muncitori de pământ, parohiilor ortodoxe creștine, ca sesie pentru cooperatori, cantori și pălimari și școlilor, ca teren de experiențe agricole.

Art. 62. Pământul expropriat se vinde în loturi celor îndreptățiți în următoarea ordine de precădere: 1) Țaranilor muncitori de pământ, care au pământ mai puțin decât întinderea lotului tip fixat în comună; 2) Parohiilor ortodoxe, de fiecare loc sistematizat de cooperator câte șase ha, dacă nu are sesiune [sesie], iar dacă sesiunea lui este necompletată, ea se va întregi până la șase ha, însă numai în cazul când, prin exproprierea sesiunilor, conform art. 5, vor fi pe teren disponibil din sesia parohului, de cantor și de pălimar, câte un lot în întinderea arătată la art. 67; 3) Școlilor rurale, ca pământ de experiență agricol, câte un ha de fiecare clasă sistematizată. Folosița acestui pământ se va stabili prin regulament; 4) Țaranilor muncitori de pământ, lipsiți cu desăvârșire de pământ. Se vor prefera în aceeași categorie: a) Familiile celor căzuți în război și invalizii; b) Cei care au luat parte la război, cu precădere voluntarilor care au luat parte în armata română sau aliată; c) Cei păgubiți în urma războiului. Sunt îndreptățiți bărbații de 21 ani, cu ziua publicării Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, și văduvele cu copii minori. Cei care, fără motive, s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum și cei ce au comis după 28 noiembrie 1918 acte de dușmănie față de statul român sau în acțiunea română, dacă actele acestora vor fi constatate prin sentințele judecătorești, nu vor fi luați în considerare la împrumietărire. În averea capilor de familie se va socoti și averea imobilă a soției. Starea proprietății se va considera după starea din ziua promulgării legii de față.

Art. 63. La condiții egale de împrumietărire se vor prefera: 1) Cei care au inventar și gospodărie întemeiată; 2) Cei care au mai mulți copii; 3) Cei mai în vârstă.

Art. 64. În caz de paritate de condiții între împrumietăriții din aceeași categorie și de neajungerea pământului se va proceda prin tragere la sorți. Acolo unde nu este destul pământ pentru a împrumietări pe toți cei îndreptățiți, o parte din ei se vor putea muta în regiuni de colonizare. Această alegere se va face de către locuitorii înșiși, iar când pe această cale nu s-ar ajunge la un rezultat împăciuitoare, alegerea se va face de [cătore] comitetul local de împrumietărire. Vor fi preferați la împrumietărire pe loc invalizii și văduvele de război, iar din fiecare categorie oamenii în vârstă familiști, care posedă gospodării întemeiate.

Capitolul X

Parcelarea pământului expropriat

Art. 65. Pământul expropriat se parcelează în loturi de completare, loturi întregi până la 4 ha și loturi de colonizare până la 6 ha. La munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 ha.

Art. 66. Acolo unde pământul cultivabil expropriat nu ar ajunge pentru împroprietărirea tuturor celor îndreptățiți cu loturi de 4 ha, împreună cu pământul ce posedă și unde mijlocul principal de existență al locuitorilor nu este agricultura, comitetele locale pentru împroprietărire, cu aprobarea prealabilă a Comitetului agrar și în înțelegere cu majoritatea sătenilor împroprietăriți, vor putea face loturi mai mici de 4 ha, având în vedere condițiile locale, natura pământului și felul cultivării lui. La formarea și distribuirea acestor loturi se va socoti și pământul ce sătenii posedă.

Art. 67. Parohiile ortodoxe vor primi de fiecare loc sistematizat de cooperador până la 6 ha, de fiecare loc de cantor câte 3 ha și de fiecare loc de pălimar câte un ha.

Art. 68. Școlile rurale vor primi câte un ha de fiecare clasă sistematizată.

Art. 69. Pământurile care au aptitudine naturală deosebită vor putea fi împărțite, cu aprobarea Ministerului Agriculturii, deopotrivă între cei în drept, exceptându-se acei locuitori care posedă cel puțin un ha din asemenea pământ.

Art. 70. Loturile de completare se distribuie, de preferință, în apropierea satelor; ele nu vor fi mai mici de $\frac{1}{4}$ ha, iar scara va merge din $\frac{1}{4}$ în $\frac{1}{4}$ ha, fracțiunile mai mici de un sfert completându-se până la pătrime în favoarea sătenilor.

Art. 71. Pe pământurile irigate sau plantate cu vii și pomi fructiferi, întinderea loturilor poate fi scoborâtă până la $\frac{1}{4}$ ha.

Art. 72. Locurile rezervate pentru construcții de case se vând deosebit sătenilor domiciliați de fapt în comuna căreia aparține terenul expropriat și care nu au locuință proprie. Se dă preferință cumpărătorilor de loturi.

Art. 73. Meseriașii săteni din comunele rurale au drept numai la un loc de casă și cel mult un ha de pământ.

Capitolul XI

Organele de aplicare

Art. 74. Organele de aplicare ale împroprietării sunt: 1) Comitetul local; 2) Comisia de ocol pentru împroprietărire; 3) Comisia regională pentru împroprietărire.

1) Comitetul local se compune din: primar, preotul sau învățătorul diriginte și doi săteni delegați (aleși din sânul lor). Comitetul local are însărcinarea de a întocmi în fiecare comună un tablou cu toți sătenii care ar avea drept să fie împroprietăriți în conformitate cu dispozițiile legii și cu ordinea de precădere ce se stabilește și care se vor dezvolta prin instrucțiuni.

2) Comisia de ocol de împroprietărire se compune din: a) Judecătorul ocolului în care e așezată comuna sau substitutul său; b) Agronomul regional sau delegatul consilierului agricol; c) Doi delegați ai sătenilor, desemnați de ei în fața judecătorului la începerea operațiunilor în fiecare comună; d) Un delegat al Casei centrale a împroprietării. Comisia de ocol are însărcinarea de a judeca listele întocmite de

comitetul local cu sătenii doritori a se împrăprietări și îi va așeza în ordinea de preferință, potrivit art. 33 și următorii. Comisia hotărăște cu majoritate de voturi. În caz de paritate, votul președintelui decide. Hotărârea se dă cu apel la Comisia regională de expropriere.

3) Comisia regională de expropriere și împrăprietărire, cu sediul la Cernăuți, compusă conform dispozițiilor art. 34, cu deosebire că la lucrările de împrăprietărire va lua parte la lucrările Senatului în locul delegatului proprietarului un delegat al Casei centrale a împrăprietării. Comisia regională judecă la reședință și la ultima instanță toate contestațiile ivite la întocmirea tablourilor de împrăprietărire, stabilind în mod definitiv listele sătenilor ce urmează a fi împrăprietăriți. Comisia regională fixează și mărimea lotului tip din comună și face tragerea la sorți a celor îndreptățiți din fiecare categorie, atunci când numărul loturilor fixate este mai mic decât numărul celor îndreptățiți.

Capitolul XII Procedura împrăprietării

Art. 75. Comitetul local întocmește tabloul de împrăprietărire. Acest tablou va sta afișat 15 zile la ușa primăriei, școlii și a bisericii și a tuturor localurilor publice din comună.

Art. 76. Comisia de ocol va proceda la judecarea listelor întocmite de comitetul local. Judecarea se va face la reședință. Listele încheiate vor sta afișate 15 zile la ușa localurilor publice din comune. Comisia va încheia proces-verbal de formarea și afișarea lor în dublu exemplar, păstrând unul la arhiva comunei, iar altul înaintându-l, împreună cu dosarul, Comisiei regionale. Sătenii nemulțumiți voi înainta contestații Comisiei regionale de expropriere și împrăprietărire în termen de 15 zile de la publicare.

Art. 77. Comisia regională de expropriere și împrăprietărire fixează termene de judecare a contestațiilor și fixează în mod definitiv, în termen de cel mult 30 zile, tabloul cu ordinea de clasificare a celor în drept de a cumpăra pământ, fixează mărimea lotului tip pentru fiecare comună și procedează la tragerea la sorți, dacă este cazul. Tragerea la sorți se face pe categorii și în ședință publică, în fața comisiei. Ziua fixată tragerii la sorți îndreptățiților din fiecare comună va fi adusă la cunoștința sătenilor cu cel puțin zece zile înainte. Delegații sătenilor din comisiile locale vor fi invitați a asista dacă nu s-au făcut contestații la comisia regională.

Art. 78. Organele serviciului agricol județean sunt obligate a cere judecătorii și tribunalele ca să treacă în cărțile funduare pe sătenii împărțșiți cu pământ, atât în localitate, cât și în regiunile de colonizare.

Capitolul XIII Aplicarea împrăprietării

Art. 79. Înainte de parcelare, organele de aplicare vor destina pământul expropriat mai întâi: a) Suprafețele necesare pentru împlinirea intereselor generale obștești,

spitalicești și ale statului; b) Pământul necesar pentru construirea sau completarea pășunilor comunale, acolo unde asemenea pășuni nu există sau nu sunt îndeostulătoare; c) Suprafețele necesare pentru mărirea vetrei satelor (locuri de casă, grădini), pentru crearea de sate noi, pentru drumuri, adăpători etc.

Art. 80. Pe baza lucrărilor de împrorietărire rămase definitive, Comisia regională va dispune întocmirea planului de parcelare, prin inginerul operator sau delegatul direcției Cadastrului, în conformitate cu regulamentul special. Planul de parcelare se va depune la primăria comunei în al cărei hotar e partea cea mai mare a pământului parcelat, spre vedere publică, afișându-se avizul despre aceasta la toate comunele interesate. De la afișare, în termen de 15 zile, se poate face contestație în contra planului de parcelare la comisia județeană.

Art. 81. Judecătorul de ocol, împreună cu inginerul operator al direcției Cadastrului, având în vedere lucrările de împrorietărire rămase definitive și planurile de parcelare întocmite, va aplica parcelarea pe teren și va face la fața locului distribuția loturilor și punerea în stăpânire a celor îndreptățiți.

Art. 82. Îndeplinirea acestei operațiuni se va insera într-un proces-verbal, făcut în trei exemplare, din care unul va rămâne la arhiva primăriei locale, altul se va trimite consilierului agricol din județ, iar al treilea se înaintează Casei centrale a împrorietăririi.

Art. 83. În contra aplicării parcelării pe teren, se va putea face contestație la Comisia regională, în termen de 15 zile de la terminarea definitivă a aplicării parcelării pe teren.

Art. 84. Îndată ce lucrările de împrorietărire vor fi definitiv terminate, Comisia de ocol va înainta originalul planului parcelar la serviciul cartografic al direcției Cadastrului, iar dosarul întreg, împreună cu o copie a planului de împrorietărire, se vor trimite judecătoriei de ocol, pentru trecerea în cărțile funduare a parcelării executate și intabularea dreptului de proprietate asupra celor împrorietăriți; o altă copie se trimite primăriei comunei respective.

Art. 85. Intabularea proprietății în folosul împrorietăritului se va face după plata unui avans de cel puțin 20% din prețul de cumpărare, în baza procesului-verbal în care vor urma să fie fixate atât restanțele, cât și modul de plată a lor și celelalte obligații ale împrorietăritului care rezultă din legea de față. Acest proces-verbal, semnat de membrii comisiei și săteanul împrorietărit, va avea puterea unui act notarial, imediat executoriu în sensul legii.

Capitolul XIV Colonizări

Art. 86. Întreaga operație a colonizării regiunilor având populație rară, în înțelesul legii de față, e încredințată Casei centrale a împrorietăririi, care ia măsurile necesare pentru alcătuirea de sate noi sau mărirea celor existente.

Art. 87. Casa centrală a împrorietăririi determină localitățile în care urmează a se face colonizarea, stabilind, potrivit cu nevoile locale și cu dezvoltarea viitoare,

numărul loturilor ce pot forma rezervele, vetrele de sat, porțiunile pentru sporirea vetrelor și islazurilor comunale înființate, loturile pentru școală, diferite așezăminte de interes public și execută lucrările necesare.

Art. 88. Pentru a înlesni coloniștilor înființarea gospodăriilor, Casa centrală a împrumutării organizează depozite de materiale pentru construcție, unelte și semințe, acordă credite coloniștilor, execută lucrările tehnice necesare și elaborează, prin direcția Cadastrului și a lucrărilor tehnice, planuri de construcții rurale cu devize de materiale și cheltuielile respective, înlesnind coloniștilor executarea.

Art. 89. Statul avansează prin Casa centrală a împrumutării sumele necesare pentru întocmirea gospodăriilor de la articolul precedent, urmând ca jumătate din aceste cheltuieli să fie restituite de coloniști în timp de 40 de ani, prin anuități³³⁶ care încep după scurgerea celor dintâi cinci ani de la așezarea coloniștilor; cealaltă jumătate rămâne să fie suportată de Casa centrală a împrumutării din fondul ce i se va aloca anual din bugetul statului.

Art. 90. Au preferință la colonizare, în ordinea de precădere stabilită în tablourile de împrumutări, locuitorii din împrejurime, din județ, din alte județe, din alte provincii.

Art. 91. Toate celelalte dispoziții din prezenta lege, care nu ar fi contrarii celor din acest capitol, se aplică și la colonizare.

Capitolul XV Înstrăinarea loturilor

Art. 92. Loturile mici se pot vinde. Până la plata prețului, vânzarea loturilor nu se poate face decât în suprafața lor totală, astfel cum au fost cumpărate de la Casa centrală a împrumutării. Cumpărătorii sunt ținuti să achite integral datoria Casei centrale a împrumutării. În aceleași condiții sunt permise și donațiile, legatele³³⁷ și schimburile.

Art. 93. Pământul stăpânit de săteni poate fi cumpărat sub rezerva dreptului de preemțiune a statului de orice cetățean român, cu obligația de a-l pune în valoare personală. Vânzările dintre săteni, cultivatori manuali de pământ, precum și acelea făcute absolvenților școlilor de agricultură de toate gradele, nu sunt supuse dreptului de preemțiune al statului. Dreptul de preemțiune al statului se exercită de [către] Casa centrală a împrumutării, potrivit dispozițiilor unui regulament special, care va dezvolta și procedura aplicării.

Art. 94. Pământul până la 10 hectare aparținând sătenilor nu se poate ipoteca decât către instituțiile autorizate de stat.

³³⁶ Anuitate, anuități (din fr. annuité, lat. *annuitas*, -atis) – sumă vărsată în fiecare an pentru a lichida treptat o datorie (inclusiv dobânda). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 83.

³³⁷ Legat, legate (din lat. *legatum*) – dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun. *Ibidem*, p. 722.

Capitolul XVI Indivizibilitatea loturilor

Art. 95. Pământul cultivabil nu se poate divide prin succesiune decât până la două ha la șes și un ha la munte și la deal. Pentru locuri de casă, fabrici, grădini de legume, plantații de pomi și vii, diviziunea proprietății este permisă fără nicio limită.

Art. 96. Prin derogare de la Codul Civil și cu respectarea articolul precedent, orice proprietar de pământ poate desemna prin testament pe moștenitorul său, moștenitorii beneficiari care vor avea să despăgubească pe comoștenitori după normele legii de față.

Art. 97. În cazul când împărțirea pământului între moștenitori nu s-ar putea face fără a încălca dispozițiile art. 95 și în cazul când moștenitorul nu a fost desemnat, conform art. 98, pământul poate fi atribuit, prin bună înțelegere, unuia din moștenitorii legali, care sunt ținuți pentru aceasta a se prezenta singuri, când sunt majori sau prin tutori sau curatorul lor, când sunt minori ori interziși în fața judecătorului, pentru a lua act de învoială. Judecătorul de ocol poate să nu legitimeze învoiala, numai dacă tutorele sau curatorul e altă persoană decât tatăl sau mama moștenitorului și dacă socotește că învoiala nu ocrotește de ajuns interesele moștenitorilor reprezentați.

Art. 98. În caz de neînțelegere între moștenitori, judecătorul, în termen de zece zile de la cererea oricăruia dintre moștenitori, va chema toți moștenitorii prin citații individuale la domiciliu și va căuta să stabilească o înțelegere asupra aceluia sau acelor care vor deveni proprietari ai lotului sau loturilor și asupra despăgubirilor de acordat celorlalți moștenitori, înscriind înțelegerea într-un proces-verbal semnat și de părți. În cazul când părțile nu cad la învoială, judecătorul va trage la sorți lotul sau loturile ce sunt de împărțit între moștenitori, fixând totodată și prețul potrivit cu valoarea inițială și cu cota de scăzut din valoarea inițială, pentru a nu împovăra prea mult pe viitorul proprietar și încheind despre toate aceste operațiuni un proces-verbal, semnat de părțile interesate. În toate aceste cazuri, judecătorul de ocol va înainta proces-verbal de constatare în original Casei centrale a împrumutării, oprind, însă, la dosar o copie cu semnătura sa.

Art. 99. Moștenitorul asupra căruia rămâne pământul ia de drept în sarcina sa întreaga sumă convenită ca despăgubire fiecărui moștenitor în parte și are obligația să achite partea fiecăruia în termen de cinci ani și cu o dobândă de 5% pe an, plătită din șase în șase luni, începând cu luna a doua de la recolta întâia a noului proprietar și continuând anual în același termen. În caz de întârziere mai mare de trei luni de la data când urma să fie făcută plata, fie a capitalului, fie a dobânzii, comoștenitorii pot să ceară judecătorului de ocol, după normele arătate în art. 98, excluderea moștenitorilor care nu și-au îndeplinit obligațiile, rezilierea împărțelii și facerea unei noi împărțeli.

Art. 100. Construcțiile sau îmbunătățirile funciare făcute în cursul posesiunii de moștenitorul asupra căruia a rămas lotul nu împiedică operațiunea din articolul precedent, judecătorul urmând să stabilească, pe baza unei evaluări, drepturile la despăgubiri[le] ce [i] se cuvin.

Art. 101. Moștenitorii loturilor pot să se împrumute de la Casa centrală a împrumutării cu ipotecă asupra loturilor pentru sumele ce trebuie să răspundă celorlalți moștenitori. În acest caz, Casa centrală a împrumutării va încasa, odată cu ratele împrumutului acordat, și anuitatea datorată pentru plata prețului loturilor.

Art. 102. Toți proprietarii de pământ pot declara indivizibilă și supusă transmisiunii, după dispozițiile cuprinse în acest capitol, o suprafață [de] până la 50 ha. Declarația va fi făcută în scris la judecătoria de ocol respectivă de către proprietar, care se va prezenta în persoană. Ea va cuprinde numele proprietarului, domiciliul, situația, întinderea și vecinătățile terenului ce voiește să se declare indivizibil și semnătura proprietarului. În caz când proprietarul nu știe carte, declarația va fi semnată de redactorul sau scriitorul actului, care se va prezenta în persoană la judecătoria de ocol. Judecătorul de ocol va primi declarația scrisă a proprietarului, va lua act de voința acestuia și va încheia proces-verbal de cele constatate. Declarația și procesul-verbal vor fi transcrise într-un registru anume alcătuit și ținut la judecătoria de ocol pe numele proprietarilor.

Art. 103. Prin derogare [de] la regulile stabilite prin Codul Civil, sătenii proprietari de pământ au libertatea de a dona sau a testa porțiunea indivizibilă arătată în art. 95, fără obligația pentru donator sau legatar de a raporta chiar în numerar excedentul peste cotitatea disponibilă.

Art. 104. Un regulament special va dezvolta în amănunt aplicarea dispozițiilor din acest capitol.

Capitolul XVII Cultivarea loturilor

Art. 105. Pentru asigurarea unei bune culturi a pământului micii proprietăți, o cât mai bună întrebuințare a islazurilor comunale, cum și punerea în valoare a produselor micii proprietăți, Casa centrală a împrumutării are dreptul de a stabili și impune micilor proprietari obligații privitoare la planul de cultură, la organizarea mijloacelor de cultură și tovărășii, care să [fi] îndrumate pe săteni spre o cultură rațională și intensivă, la desfacerea produselor lor și îmbunătățirea rasei vitelor, determinând și sancțiunile de luat.

Art. 106. Acei care nu vor îndeplini obligațiile prevăzute în articolele de mai sus vor fi deposedați, fără somație, printr-o hotărâre pronunțată de judecătorul de ocol, după cererea Serviciului agricol județean și după ce va fi citat pe cel a cărei deposedare se cere. Hotărârea se va da cu drept de apel la tribunal. Termenul de apel este de 30 zile de la pronunțare. Tribunalul va judeca în camera de consiliu, în termen de 15 zile maximum. Hotărârea tribunalului va fi definitivă, fără opoziție sau recurs. Procedura va fi gratuită și părțile se vor cita din oficiu. Proprietarul deposedat are dreptul la restituirea valorii pământului plătită.

Art. 107. În toate cazurile de deposedare, loturile intră în proprietatea Casei centrale a împrumutării, care va dispune de ele conform prevederilor acestei legi.

Art. 108. Cumpărătorii de loturi care nu vor fi achitat patru rate semestriale din preț vor fi deposedați de către Casa centrală a împrumutării pe cale

administrativă, după somație, în termen de 30 zile, punere în întârziere ori judecată și fără îndatorirea de a urmări în prealabil încasarea ratelor.

Capitolul XVIII

Plata loturilor

Art. 109. Îndată ce prețul exproprierii va fi statorit [stabilit] definitiv și sătenii îndreptățiți vor fi intrat în posesie, se va calcula prețul de vânzare al imobilelor și se va repartiza pe noii proprietari. Sătenii pot plăti la intrarea în posesie, total sau în parte, valoarea pământului sau imobilelor expropriate.

Art. 110. Statul va contribui cu 50 la sută din prețul cumpărării imobilelor la împărțășirea cu pământ a celor îndreptățiți de la art. 62. Pentru pământul întrebuițat la înființarea și completarea pășunilor comunale statul nu contribuie la plata prețului.

Capitolul XIX

Ameliorări funciare

Art. 111. Pentru întreținerea instalațiilor existente de ameliorare (drenaj și irigație), împrumietării cu terenuri ameliorate constituie, de la data împrumietării definitive, o asociație de ape pe baza legii dreptului de apă în vigoare pentru Bucovina. Dacă o parte din completul terenului ameliorat a rămas neatinsă de expropriere, proprietarul intră cu acest teren în asociația de ape.

Art. 112. Statul va ameliora terenurile țăranilor agricultori, fie ei împrumietăriți sau neîmprumietăriți, la care se va constata necesitatea îmbunătățirii pentru sporirea producției. Proprietarii terenurilor în chestiune vor forma o asociație de ape.

Art. 113. Toate aceste asociații de ape sunt obligatorii și vor luat ființă potrivit § 42 din Legea dreptului de apă, în vigoare pentru Bucovina.

Art. 114. Cheltuielile instalațiilor de ameliorări funciare și ale întreținerii lor vor fi purtate cu o treime de proprietarii terenurilor ameliorate și cu două treimi de stat. Cotizațiile membrilor asociației de ape la cheltuieli sunt eligibile pe cale administrativă.

Art. 115. În caz de necesitate, statul va ameliora și pășunile comunale. A treia parte din cheltuielile acestor ameliorări o va purta comuna, care va putea repartiza aceste cheltuieli asupra locuitorilor din comună.

Art. 116. Biroul tehnic pentru ameliorări funciare din Cernăuți va constata fără apel necesitatea ameliorărilor, va îndruma înființarea și funcționarea asociațiilor de ape, va controla activitatea lor și va conduce lucrările de ameliorare.

Capitolul XX

Dispoziții finale

Art. 117. Toate actele și transmisiunile, fără nicio excepție, privitoare la expropriere și împrumietărire, precum și toate actele judiciare și extrajudiciare făcute în executarea legii de față sunt scutite de orice taxă de timbru și înregistrare.

Art. 118. Corespondența oficială privitoare la chestiunile de reformă agrară este scutită de orice taxă poștală; aplicarea și controlul acestei aplicări se face de [către] Ministerul Agriculturii.

Art. 119. Sentințele de expropriere date de organele de aplicare în baza Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 și rămase definitive în sensul suscitativului decret-lege vor fi înaintate de către Banca regională din Cernăuți și celelalte organe la care se păstrează originalele sentințelor, comisiei respective de ocol pentru expropriere, care va decide din nou asupra lor, aplicând legea de față.

Art. 120. Ministerul Agriculturii este îndreptățit să organizeze în Cernăuți o secție a Casei centrale de împrumut pentru aplicarea și finanțarea reformei agrare din Bucovina. Această secție va putea fi Banca regională din Cernăuți.

Art. 121. Un regulament de aplicare va completa și lămuri în amănunt dispozițiile prevăzute de această lege.

Art. 122. Toate legile și regulamentele contrarii legii de față sunt și rămân abrogate.

4. Listă guverne (1919–1920)

4.1. *Guvernul Arthur Văitoianu*³³⁸ (27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919)

Arthur Văitoianu – președintele Consiliului de Miniștri, ministru de Interne și *ad interim* la Ministerul Afacerilor Străine.

Ion Inculeț – ministru secretar de stat.

Daniel Ciugureanu – ministru secretar de stat.

Ion Nistor – ministru secretar de stat.

Alexandru Vaida-Voevod – ministru secretar de stat.

Vasile Goldiș – ministru secretar de stat.

Ștefan Cicio-Pop – ministru secretar de stat.

Alexandru Lupescu – ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Ioan Popovici – ministrul Agriculturii și Domeniilor.

Ioan Popescu – ministrul Industriei și Comerțului, *ad interim* la Ministerul de Finanțe.

Ștefan Mihail – ministrul Lucrărilor Publice.

Ion Rășcanu – ministru de Război.

Emil Miclescu – ministru de Justiție.

Ion Angelescu – ministru de Finanțe (din 6 octombrie 1919).

Nicolae Mișu – ministrul Afacerilor Străine (din 15 octombrie 1919).

³³⁸ D.S., M.O., nr. 1, 21 noiembrie 1919, p. 2. Arthur Văitoianu (1864–1956), general de armată, om politic, unul dintre comandanții armatei române în Primul Război Mondial. După anul 1918 a îmbrățișat cariera politică. A fost ministru de Interne și ministru de Război în mai multe cabinete conduse de Ion I. C. Brătianu. A sprijinit regimul autoritar al regelui Carol al II-lea. A fost întemnițat de autoritățile comuniste. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 879; accesat online (5 aprilie 2014) la adresa http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Arthur_Văitoianu.

4.2. *Guvernul Alexandru Vaida-Voevod*³³⁹ (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)

Alexandru Vaida-Voevod – președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine.

Ion Incuț – ministru secretar de stat.

Patelimon Halippa – ministru secretar de stat.

Ion Nistor – ministru secretar de stat.

Ștefan Cicio-Pop – ministru secretar de stat.

Ion Cantacuzino – ministru secretar de stat.

Alexandru Averescu – ministru de Interne.

Ion Rășcanu – ministru de Război.

Aurel Vlad – ministru de Finanțe.

Victor Bontescu – ministrul Agriculturii și Domeniilor.

Octavian Goga – ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor.

Mihai Popovici – ministrul Lucrărilor Publice.

Ion Pelivan – ministrul Justiției.

9 decembrie 1919

Ștefan Cicio-Pop – a preluat interimatul la Ministerul de Justiție, înlocuindu-l pe Ion Pelivan, care a fost delegatul României la Conferința Păcii.

16 decembrie 1919

Aurel Vlad – a preluat interimatul Ministerului de Interne, în urma demisiei lui Alexandru Averescu.

Victor Bontescu – a preluat Ministerul Industriei și Comerțului.

Ion Mihalache – a preluat Ministerul Agriculturii și Domeniilor.

Ion Borcea – a preluat Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, în urma demisiei lui Octavian Goga.

³³⁹ D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 157; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 688–689. Alexandru Vaida-Voevod (1872–1950), om politic, medic, publicist. A fost un susținător al drepturilor naționale ale românilor din Ardeal, lider marcant al Partidului Național Român din Transilvania și, după anul 1918, al Partidului Național Țărănesc. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a fost ales în Consiliul Dirigent și a făcut parte din delegația care a prezentat actul unirii regelui Ferdinand I. A participat la Conferința de Pace de la Paris (1919) și a deținut mai multe funcții politice în guvernele României după anul 1918, fiind ministrul Afacerilor Străine, ministru de Interne, ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale, ministru al Industriei și Comerțului, ministru secretar de stat. A sprijinit regimul autoritar al regelui Carol al II-lea. A fost arestat de autoritățile comuniste în anul 1945 și, din anul 1946, a fost arestat la domiciliu. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 879; Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voevod. Putere și defăimare*, București, Editura Rao, 2010.

27 decembrie 1919

Nicolae Lupu – a preluat Ministerul de Interne.

23 februarie 1920

Mihai Popovici – a preluat interimatul la Ministerul de Finanțe, în urma demisiei lui Aurel Vlad.

2 martie 1920

Traian Moșoiu – a preluat Ministerul de Război, în urma demisiei lui Ion Rășcanu.
Ion Borcea – a preluat interimatul la Ministerul de Industrie și Comerț, în urma demisiei lui Victor Bontescu.

4.3. Guvernul Alexandru Averescu³⁴⁰ (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)

Alexandru Averescu – președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne.

Ion Inculeț – ministru secretar de stat.

Ion Nistor – ministru secretar de stat.

Anton Mocsony – ministru secretar de stat.

Grigore I. Trancu-Iași – ministru secretar de stat.

Constantin Argetoianu – ministru de Finanțe și *ad interim* la Ministerul de Justiție.

Ion Rășcanu – ministru de Război.

Duiliu Zamfirescu – ministrul Afacerilor Străine.

Petre P. Negulescu – ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Gheorghe Văleanu – ministrul Lucrărilor Publice.

Octavian Tăslăoanu – ministrul Industriei și Comerțului.

Teodor Cudalbu – ministrul Agriculturii și Domeniilor.

18 martie 1920

Vasile Goldiș – ministru secretar de stat (demisionează la 19 martie 1920).

Octavian Goga – ministru secretar de stat.

³⁴⁰ D.A.D., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 652; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 689–670. Alexandru Averescu (1859–1938), mareșal, membru de onoare al Academiei Române (1923). A fost distins cu ordinele „Steaua României”, „Coroana României” și cu medaliile „Bene Merenti” și „Crucea Treceții Dunării”. După anul 1918 a intrat în politică și a înființat Liga Poporului, devenită, în anul 1920, Partidul Poporului. A fost președinte al Consiliului de Miniștri în anii 1918, 1920–1921, 1926–1927 și a condus ministerele Afacerilor Străine (1918), de Interne (1919, 1920), Industrie și Comerț (1920–1921), Instrucțiune (1926), Finanțe (1927). A fost ministru secretar de stat și consilier al Coroanei (1938). A desfășurat și o activitate publicistică: redactor al „Revistei armatei”, director al revistei „România militară”. Este autorul unor lucrări de specialitate (*Tactica, Jocul de război, Călăuza ofițerului, Operațiile de la Flămânda*), dar și de memorialistică (*Notițe de război. 1916–1918*). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 62.

30 martie 1920

Grigore I. Trancu-Iași – ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale (minister înființat la 29 martie 1920).

Matei Cantacuzino – ministru de Justiție.

3 aprilie 1920

Constantin Garoflid – ministru de stat, președintele Comitetului Agrar.

2 mai 1920

Ioan V. Stârcea – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Nistor).

Sergiu Niță – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Inculeț).

13 iunie 1920

Constantin Argetoianu – a preluat Ministerul de Interne.

Gheorghe Văleanu – a preluat Ministerul de Comunicații.

Octavian Goga – a preluat Ministerul Cultelor și Artelor (înființat prin scindarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice).

Take Ionescu – ministru de Externe.

Dimitrie Grecianu – ministrul Lucrărilor Publice.

Nicolae Titulescu – ministru de Finanțe.

15 iunie 1920

Ion C. Atanasiu – subsecretar de stat la Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării (înființat în iunie 1920).

27 august 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat și interimatul Ministerului de Justiție (în urma demisiei lui Matei Cantacuzino).

30 august 1920

Ion Angelescu – subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (post nou înființat).

Anton Mocsony – a demisionat din funcția de ministru secretar de stat.

Ioan V. Stârcea – a demisionat din funcția de ministru secretar de stat.

16 noiembrie 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat Ministerul de Justiție.

Octavian Tăslăoanu – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice.

Alexandru Averescu – a preluat Ministerul Industriei și Comerțului.

9 decembrie 1920

Take Ionescu – a preluat și interimatul Ministerului de Justiției, în urma decesului lui Dimitrie Grecianu³⁴¹.

1 ianuarie 1921

Mihai Antonescu – a preluat Ministerul de Justiție.

Ioan Petrovici – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice, în urma demisiei lui Octavian Tăslăoanu.

7 martie 1921

Albert Popovici-Tașcă – subsecretar de stat la Ministerul de Interne (post nou înființat).

16 aprilie 1921

Petru Groza – ministru secretar de stat.

Dori[medont] Popovici – ministru secretar de stat.

22 iulie 1921

Constantin Garoflid – a preluat Ministerul Agriculturii (creat prin scindarea Ministerului Agriculturii și Domeniilor)

³⁴¹ La 8 decembrie 1920, după deschiderea lucrărilor Senatului, a avut loc un atentat, prin instalarea și amorsarea unei bombe artisanale de către un grup terorist de extremă stângă, condus de Max Goldstein. În urma acestui atentat au decedat Dimitrie Greceanu (ministru Justiției) și senatorii Dimitrie Radu (episcop greco-catolic de Oradea-Mare) și Spiru Gheorghiu. În urma atentatului s-au înregistrat și răniți, printre care președintele Senatului, Constantin Coandă, episcopul ortodox Nifon și episcopul ortodox Roman Ciorogariu. S-a presupus că în această acțiune a fost implicat și Alecu Constantinescu, conducătorul aripii de extremă stângă a Partidului Socialist din România, care în anul 1921 a format Partidul Comunist din România. În urma acestor acțiuni, autorii atentatului au fost condamnați. D.A.D., M.O., nr. 74, 5 aprilie 1920, p. 1523; *Nouii amănunte asupra atentatului de la Senat*, în „Adevărul”, București, anul 63, nr. 27738, 18 decembrie 1920, p. 1.

5. Programe de guvernare

5.1. Declarația guvernului Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)³⁴²

Onorată Cameră, prezentându-se guvernul în fața d-voastră, primul guvern ieșit din Parlamentul României Mari, simt toată greutatea apăsătoare a momentului, dar oricât de apăsătoare ar fi această greutate, ea nu mă copleșește, nu mă poate birui, căci mic de suflet ar trebui să fie un prim-ministru al României întregite, care în fața acestei mari și grandioase Adunări Naționale nu s-ar simți înălțat în toată ființa sa și înfiorat de simțămintele celei mai sfinte mulțumiri. Aproape două mii de ani a viețuit neamul nostru pe aceste câmpii și plaiuri. Veacuri amare, veacuri de lupte, de suferințe și de muncă, aceeași soartă în rău și în bine a făurit și închegat ființa etnică, unitatea limbii, datinilor, a firii poporului românesc. Dar, așezat la răspântia Orientului și Occidentului, politicește nu s-a putut uni, ci, sfâșiat prin munți și râuri și prin granițe politice, a suportat toată vitregia soartei, impusă prin situația sa geografică, în mijlocul acelor state care datorau spadei române originea măririi lor din veacul al XIX-lea. Fără de ajutorul acestei spade și Rusia și Austro-Ungaria ar fi trebuit să-și prădeze pe timpul închegării lor toate puterile luptând contra Semilunei. Spada vitejilor moldoveni, munteni, olteni, bănățeni și ardeleni ai lui Ștefan, Mircea, Corvin, a apărat vecinii amenințați pe atunci și deveniți trufași după ce a trecut pericolul. Sângele cel mai bun și mai nobil românesc a fost jertfa prețioasă prin care cultura apuseană fu scutită de cotropirea barbară. În mijlocul acelor neconținute lupte pentru existență s-au istovit forțele neamului nostru. Cum s-ar fi putut naște în mijlocul aceluia noian de sânge ideea unității naționale?! Dar, totuși, prin întunericul veacurilor vijelioase, geniul de mare beliduce și de mare bărbat de stat, geniul viteazului Mihai a știut să înfăptuiască ca într-o clipă de mărire unitatea neamului. Nu a fost, însă, de durată; murind eroul, unitatea s-a prăbușit. Dar odată înfăptuită, ideea nu s-a mai stins. Dorul unității naționale a rămas viu din rând de oameni în rând de oameni și conștiința că unitatea neamului nu este un vis deșert, că ea este cu puțință a dat forțe de rezistență și nădejde celor

³⁴² Declarația a fost susținută în cadrul sesiunii ordinare a A.D. 1919-1920 și în ședința Senatului din 17 decembrie 1919. D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 152-157; D.S., M.O., nr. 12, 31 decembrie 1919, p. 71-87. Deoarece la alegerile parlamentare niciun partid politic nu a obținut o majoritate parlamentară, s-a impus formula unui guvern de coaliție. La 25 noiembrie 1919 s-a format Blocul parlamentar, din care făceau parte: Partidul Național Român (Transilvania), Partidul Țărănesc (Regatul României), Partidul Țărănesc (Basarabia), Partidul Democrat al Unirii (Bucovina), Partidul Naționalist Democrat (condus de Nicolae Iorga) și gruparea independentă condusă de Nicolae Lupu. În această perioadă Parlamentul a votat legile prin care s-a ratificat unirea Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei cu România și s-au semnat câteva tratate internaționale: Tratatul privind minoritățile (9 decembrie 1919) și Tratatul de Pace cu Bulgaria (Neuilly sur Seine, 27 noiembrie 1919) și Austria (Saint-Germain en Laye, 10 decembrie 1919). Ion I. C. Brătianu a intervenit pe lângă rege pentru a determina căderea acestui guvern, acordându-i sprijin pentru a veni la putere generalului Alexandru Averescu. Primul cabinet condus de Alexandru Vaida-Voevod a condus țara în perioada 1 decembrie 1919 – 12 martie 1920, iar al doilea în perioada 6 iunie 1932 – 10 august 1932. Facem precizarea că în perioada interbelică și în perioada comunistă (până în anul 1974) puterea executivă (guvernul) se numea Consiliu de Miniștri.

copleșiți de jugul străin și a dat avânt gândirii politice a marilor dascăli ai neamului. Cuvine-se, d-lor deputați, ca în acest Parlament, care își datorează existența voinței ferme a românilor din patru unghiuri, de a fi uniți pe veci, să se închine fiecare dintre noi în intimitatea sfântă a sufletului său cu evlavie recunoscătoare în fața memoriei lui Mihai Bravul.

Onorată Cameră, dezvoltarea socială și economică a poporului românesc rupt în bucăți nu a putut fi normală. Fără unitate și libertate națională nu se poate realiza de nicio națiune progres tehnic, economic și politic. Sfinte ne sunt numele lui Horia, Cloșca și Crișan, ale lui Tudor Vladimirescu, Iancu și ale nenumăraților noștri eroi fără de nume. Dar jertfirea lor de sine nu a putut da roade. Jertfele acestea au fost fără efect durabil, fiind răzlețe în timp și în spațiu. Erau jertfele unui neam asuprit de țărani. Și toate zbuciumările ar fi rămas zadarnice, chestii sociale și agrare; fiecare neam prin el însuși și numai politicește încheșat le poate rezolva. Patriotismul înflăcărat al unei generații, care pe la mijlocul veacului al XIX-lea începuse lupta pentru libertatea și unirea Moldovei și Vlahiei, a fost încoronat de succes. Visul întregului neam se înfăptui.

Înțelepciunea bărbaților de stat români a știut să dea țării un rege înțelept, sub conducerea căruia eroismul soldatului român a făurit coroana de oțel a Vechiului Regat. Prin întemeierea dinastiei se simbolizează unitatea României și se asigură continuitatea de dezvoltare a unității.

Progresul realizat de țara mamă în ultima jumătate de veac dovedește că generația mare care a întemeiat regatul, îl clădise pe temelii solide. Dar opera ei epocală mai produce și alte efecte. Jur-împrejur, prin rândurile românilor asupriți, amorțeala seculară dispăre ca atinsă de varga fermecată a unei zâne. Mari mișcări politice iau naștere. Dincolo de munți, în Bucovina, în Basarabia, românimea se agită, tinzând spre libertate și unitatea națională. Teama oligarhiei maghiare de tendințele românești spre unitate contribuie la precipitarea Războiului Mondial. Ca prevedere înțeleaptă, România își face cu prisosință datoria față de frații robiți, cât și față de marii ei aliați. Nicio armată n-a luptat cu mai mare bravură decât armata românească și niciun neam nu s-a jertfit mai mult în proporție cu numărul sufletelor și resurselor de care dispunea. În fața forței majore lupta se întrerupe. Timpul grozav al ocupației străine, inamice urmează. Ce încercări și câte umiliri! Și ce groază și ce amărăciune în sufletele românilor de sub stăpânirea străină, ca în loc să răsară zorile libertății pentru ei și frații lor liberi sunt amenințați să-și piardă libertatea. Nădejdea, însă, nu dispăre. Între Tisa și Nistru, ochii setoși de libertate se ațintesc asupra reorganizării armatei române, care cu dibăcie fusese salvată. În fruntea armatei stă veghe, neclintit și neînfrânt de talazurile de necazuri, cel mai altruist dintre regi, M.S. Regele Ferdinand I, iar alături buna lui tovarășă de suferințe și speranțe, M.S. Regina. Spre perechea regală se îndreaptă inimile; mărimea ei sufletească mărește forțele tuturor românilor de bine, iar în țările aliate, propaganda cauzei române e susținută cu căldură de români și de amici, fii ai acelor țări. Și ceasul mântuirii a sunat. Armata română reintră în acțiune, iar până la terminarea preparativelor pentru ocuparea efectivă a ținuturilor române de dincolo de hotare, acestea se grăbesc să-și decreteze, din liberă voință și hotărâre, unirea lor pe veci cu țara mamă.

Urmează un an plin de greutăți externe și interne. Toate ramurile vieții de stat au suferit grozav sub ocupația dușmană. Totul trebuie refăcut, reîntemeiat. În mijlocul acestei opere de refacere au loc alegerile, care dau naștere actualelor Corpuri legiuitoare. Neîntrunind niciun partid majoritatea, după aprige discuții, s-a ajuns la întemeierea unui bloc al celor cinci partide, drept bloc majoritar guvernamental. Baza blocului o formulează programul său comun politic. Guvernul actual a primit acest program, pe care am onoarea să-l aduc la cunoștința onor Camerei.

Programul

Blocul parlamentar s-a înfăptuit pentru garantarea unui regim democratic-național. În acest scop el se va strădui să promoveze, pe calea așezămintelor de stat, dezvoltarea economică, culturală și politică a poporului. Această adunare națională are mandatul de a revizui Constituția Vechiului Regat în toată întregimea ei, astfel că noua Constituție să corespundă noii stări de fapt. În afară de aceasta, va mai rezolva următoarele chestiuni:

I. Chestia externă

În ceea ce privește chestia externă, Blocul este hotărât să susțină un guvern care să cimenteze și să adâncească relațiile cu Puterile Aliate și Asociate, atât în privința raporturilor politico-economice, cât și în privința situației actuale, ținându-se socoteală la negocierile ce se vor purta, atât de interesele superioare ale țării și de demnitatea națională, cât și de interesele principalelor puteri aliate și asociate.

II. Reforma electorală

Va avea un caracter larg, democratic, pe baza votului obștesc egal, direct și secret, cu reprezentare proporțională.

III. Reforma agrară

Parlamentul va înfăptui reforma agrară. Pământul va trebui să ajungă în mâna aceluia care îl cultivă. În acest scop se va înscrie în Constituție principiul exproprierii pentru cauză de utilitate socială și de stat; aplicarea exproprierii în vederea împroprietăririi sătenilor se va face imediat și pe temeiul unor legi speciale, potrivit cu nevoile sătenilor, alcătuindu-se cărțile funciare și cadastrul. La revizuirea decretelor-legi privitoare la reforma agrară nu se vor putea face schimbări în dezavantajul țărănimii nici în ceea ce privește întinderea exproprierii, nici în ceea ce privește prețul. Se vor crea, în măsura nevoilor, păduri comunale, în special

în ceea ce privește combustibilul și necesitățile de construcție. Se vor crea islazuri comunale în fiecare sat. Pentru întărirea gospodăriilor țărănești, se vor face toate înlesnirile obștiilor, cooperativelor de producție, aprovizionare și desfacere în comun, băncilor populare și se va organiza federalizarea lor pe temelii puternice și autonome, menținându-se controlul legal.

D-lor deputați, ministrul Domeniilor, ori de acum înainte al Agriculturii, va avea datoria să procedeze cât de curând la alcătuirea acelor comisii de studii care trebuie să facă lucrările pregătitoare pentru elaborarea definitivă a reformei, iar până atunci să ia toate dispozițiile necesare pentru ca părțile acelea ale legii, care sunt deja executate pe baza decretului-lege, să fie în adevăr observate în așa măsură și în așa chip, încât țărănimea să fie, mai cu seamă prin împrumutarea individuală, satisfăcută pe deplin.

IV. Reforma administrativă

1) Descentralizarea administrativă și organizarea autonomă a comunei, plășei și județului.

2) Punerea în concordanță a siguranței generale a statului cu descentralizarea administrativă.

3) Desființarea jandarmeriei ca organ de poliție sătească și reducerea ei la o poliție de stat, la dispoziția organelor administrative și judiciare.

4) Organizarea unui corp de funcționari de meserie, pe temeiul unui statut general, care să statornicească norme generale pentru alegerea, numirea, stabilirea și înaintarea tuturor funcționarilor publici și să asigure deplinul trai printr-un salariu potrivit, ca să li se ceară să muncească fără preget și să aplice legile fără părtinire.

V. Refacerea economică

1) Unificarea politicii și acțiunii statului pentru refacerea economică.

2) Organizarea procurării de materii prime, materiale, mașini și unelte etc., necesare industriei și agriculturii.

3) Afectarea, în special, a disponibilului de valută dobândită de către stat, în scopul aprovizionării din străinătate cu materii prime, materiale, mașini și unelte necesare refacerii industriei și agriculturii.

4) Conlucrarea statului cu organizațiile de breaslă ale industriei și organizațiile cooperative ale agriculturii, pentru procurarea și reparația mijloacelor necesare sporirii producției și pentru activarea producției, potrivit cu necesitățile.

5) Reconstruirea regiunilor distruse de război.

6) Constatarea pagubelor de război și achitarea, cu precădere, a despăgubirilor de război ale acestora.

7) Reorganizarea căilor ferate, comercializarea sistemului de exploatare și administrație a atelierelor.

VI. Reforma financiară

- 1) Stabilirea echilibrului în buget.
 - 2) Unificarea monetară și urgenta regulare a valutei.
 - 3) Desființarea dărilor asupra articolelor de întâia necesitate, precum și sporirea dărilor asupra obiectelor de lux.
 - 4) Introducerea impozitului progresiv pe venit.
 - 5) Statornicirea unei dări pe avere, ridicată odată pentru totdeauna, care să atingă averile progresive.
 - 6) Revizuirea averilor făcute în timpul războiului, urmărirea și confiscarea averilor făcute prin fraude și prin jefuirea banilor publici.
 - 7) Participarea statului la câștigurile importului și exportului.
 - 8) Întinderea impozitului pe succesiuni și așezarea lui pe bază progresivă.
- Restrângerea dreptului de moștenire în favorul statului.
- 9) Reforma Băncii Naționale și a legislației privitoare la bănci.
 - 10) Reorganizarea contabilității publice a controlului financiar.

VII. Organizarea muncii

- 1) Legiferarea dreptului de asociație.
- 2) Salariul minim.
- 3) Introducerea zilei de opt ore în toate ramurile industriei, în care concurența din afară nu va fi o piedică.
- 4) Mărginirea muncii copiilor, ca să-și poată continua învățătura și să nu-și dăuneze sănătatea.
- 5) Adoptarea principiului salariului egal, fără deosebire de sex, pentru o muncă de o valoare egală.
- 6) Mărginirea întrebuițării femeilor la lucru, înainte și după sarcină, în timpul nopții și la muncile insalubre.
- 7) Organizarea inspecției muncii.
- 8) Înființarea unui oficiu de stat pentru găsire de lucru și lucrători.
- 9) Măsuri împotriva lipsei de lucru.
- 10) Contractul colectiv.

VIII. Sănătatea publică

- 1) Reconstruirea satelor și clădirea de locuințe sănătoase prin mijlocul cooperativelor și cu ajutorul statului.
- 2) Clădirea de locuințe ieftine pentru muncitori și populația nevoiașă de la oraș.
- 3) Întemeierea de infirmerii, farmacii, băi populare, organizarea asistenței femeilor lehuze, precum și a ajutorului medicului în toate satele, prin răspândirea asigurării împotriva bolii, la a cărei susținere va contribui bănește și statul.

- 4) Dezvoltarea asigurărilor sociale la orașe.
- 5) Organizarea combaterii epidemiilor, a ofticii, a sifilisului și a pelagrei.

IX. Invalizi, văduve și orfani de război

- 1) Măsuri pentru existența și educația orfanilor de război.
- 2) Măsuri pentru reeducarea profesională a invalizilor de război.
- 3) Stabilirea unui regim echitabil pentru pensiile de război ale invalizilor, văduvelor și orfanilor.
- 4) Crearea unei instituții de stat pentru orfani, văduvele și invalizii de război.

X. Școala și biserica

- 1) Intensificarea și unificarea învățământului primar și întregirea lui cu un învățământ de continuare profesională.
- 2) Măsuri împotriva analfabetismului.
- 3) Dezvoltarea învățământului profesional, prin crearea de școli practice agricole și industriale, al căror program de organizare și acțiune să fie strâns legat de viața practică.
- 4) Naționalizarea școlii, îndeosebi a școlii secundare, ținându-se seama de drepturile minorităților.
- 5) Dezvoltarea învățământului normal.
- 6) Organizarea autonomă a universităților.
- 7) Organizarea autonomă a bisericilor.

XI. Legislație

- 1) Unificarea treptată și sistematică a întregii legislații; crearea, în acest scop, a unui consiliu legislativ, în vederea unificării întregii vieți de stat.

Onorată Cameră, fie-mi permis ca să nu intru în analiza amănunțită a programului. Soarta programelor politice nu atâră nici de amploarea lor, nici de dibăcia cu care sunt stilizate. Soarta lor depinde de situația politică externă și internă, cât și de puterea de acțiune a acelor care și-au luat angajamentul de a le realiza.

În ceea ce privește politica internă, îmi țin de datorie, ca șef al guvernului, să declar că guvernul se va grăbi să supună Corpurilor legiuitoare, ce cea mai mare grabă, afară de reformele indicate în program, în ordinea în care ele vor fi pregătite spre a putea fi dezbătute de d-voastră, legi prin care să se asigure existența văduvelor și orfanilor de război, iar întemeind ministere pentru ocrotirea și igiena publică, numeroase legi menite să împiedice degenerarea rasei.

Una din preocupările cardinale ale ministerului va forma-o asanarea stărilor necorespunzătoare care, ca urmări fatale ale războiului, s-au înstăpânit în comunicația noastră. Paralel și în proporție cu restabilirea bunei rânduiei în comunicație,

trebuie să facem totul ce ne va sta în putință spre a asigura revitalizarea populației la întreaga țară și, îndeosebi, acolo unde lipsurile sunt mai simțitoare.

Cu deosebită dragoste va trebui să veghem cu toții asupra exigențelor glorioasei noastre armate. Reorganizarea ei în armonie cu mărirea țării va trebui studiată și înfăptuită. Demobilizarea treptată s-a început. Ea se va continua în proporția în care, prin asigurarea păcii externe și interne, Corpurile legiuitoare vor absolve programul lor de rodnică muncă patriotică. Îndată ce împrejurările o vor permite, guvernul va căuta să dobândească agrearea M[aiestății] sale pentru o amnistie echitabilă.

Spre a asigura unificarea desăvârșită a ținuturilor noi și vechi, Corpurile legiuitoare vor avea înalta datorie să introducă în Constituția țării unitatea națională. Prin unificarea legilor și așezămintelor, se va asigura treptat unitatea morală, unitatea de gândire, de cultură și de interese. Cu cât va fi mai mare tactul, înțelepciunea și dragostea frățească de care se vor lăsa conduși cei chemați – în contactul unii cu alții –, cu atât vom izbuti mai repede și mai neted să dăm formei unității politice a statului nostru conținutul solid al unității adevărate, rezultatul infiltrației și absorbției reciproce.

Guvernul nu va pierde din vedere că o viață de stat ordonată și liniștită nu se poate asigura decât prin garantarea largă a libertăților publice și a drepturilor egale pe seama tuturor cetățenilor. România Mare trebuie să fie patria iubită și iubitoare a tuturor fiilor ei, fără deosebire de clasă socială, de limbă maternă ori de confesiune. Tuturor minorităților naționale li se va asigura putința de a-și dezvolta limba și cultura și de a uza, într-o largă măsură, de drepturile limbii lor. Aceste drepturi vor fi determinate prin legi fundamentale, a căror creare va trebui să aparțină programului de muncă al Corpurilor legiuitoare.

În același timp va trebui aranjată și situația de drept a diferitelor confesiuni. Libertatea de credință este un principiu fundamental al oricărui stat democratic constituțional. Pentru a asigura drepturile și datoriile reciproce dintre confesiunile numeroase și dintre stat, se va acorda fiecărei confesiuni facultatea de a-și organiza viața internă în sânul unei autonomii, în cadrele statului român. Fără a știrbi câtuși de puțin principial și practica egalei îndreptățiri a bisericilor celorlalte confesiuni, ele vor și să respecte și să recunoască, libere de orice regret, tradițiile bisericii ortodoxe. Va trebui găsită baza de drepturi și de datorințe reciproce între stat și între cele șapte-opt confesiuni conferite. Oricât de complicate ar părea aceste probleme, aranjarea lor trebuie realizată fără întârziere, în interesul asigurării vieții normale de stat. La studierea lor, principiul conducător trebuie să fie interesul statului român și toleranța reciprocă confesională.

În strânsă legătură cu chestia minorităților de rasă și de credință, ca una dintre cele mai discutate chestiuni de această natură, a fost până în vremea din urmă chestia evreiască. Zic a fost, căci Decretul-lege din 22 mai 1919³⁴³ a soluționat

³⁴³ Decretul-lege nr. 2 085/22 mai 1919, privitor la acordarea drepturilor cetățenești. Acesta abroga prevederile Decretului-lege nr. 3 902/1918. Ulterior a fost emis Decretul-lege nr. 3 464/12 august 1919, prin care s-au prelungit termenele prevăzute în Decretul-lege nr. 2 085/22 mai 1919. Aceste acte normative au fost ratificate prin art. 133, alin. 1, din Constituție (1923). M.O., nr. 33, 28 mai 1919; nr. 93, 13 august 1919.

definitiv problema împămbântenirii evreilor, punând capăt întregii arii de neînțelegeri și de nemulțumiri, care tulburau în trecut relațiile dintre evrei și stat. Ratificarea de către Corpurile legiuitoare a legilor care vor fi supuse deliberării și aprobării lor, legi corespunzătoare principiilor fundamentale ale acestui decret-lege, trebuie să urmeze fără amânare. Pentru stat nu pot exista categorii de cetățeni. Poporul român se distinge prin spiritul său de largă toleranță. În privința aceasta putem constata, fără exagerare, că nu este întrecut de niciun alt popor. În trecut, relațiile dintre evrei și dintre populația românească erau caracterizate printr-o stare nu pe deplin satisfăcătoare. Aceasta nu izvora dintr-o intoleranță confesională, ci din cauze de ordin economic care, prin soluționarea chestiei agrare și prin acordarea sufragiului universal, mulțumită căreia clasa țărănească e emancipată și politicește, au încetat să existe. Legați pe viitor și evreii de acest pământ sacru, prin egale drepturi și egale interese, ei au încetat de a mai fi străini. Datoria noastră, a tuturor, este să-i întâmpinăm cu încredere, iar a lor datorie este ca să se apropie, de asemenea, cu încredere deplină de noi, contribuind cu toții împreună la refacerea țării și la înaintarea ei pe calea progresului și a civilizației.

Onorată Cameră, îmi dau seama că programul expus cu privire la activitatea internă a guvernului nu cuprinde, pe departe, toate probleme mari, fără de rezolvarea cărora temeliile solide și trainice ale României de mâine nu pot fi încheigate. Totuși, guvernul ar fi fericit dacă, pe lângă cele mai urgente reforme, cea electorală, agrară și administrativă, s-ar putea soluționa, paralel, pe cale legislativă, partea mai importantă a programului expus. Spre acest scop vor trebui organizate, fie în cadrele resorturilor existente, fie independent de ele, ministere ori subsecretariate noi de stat. Căci legi bune și o administrație bine ordonată, fără o împărțire de muncă sistematică și fără o muncă preparatorie temeinică, nu se pot crea. Idealul acestui guvern este ca ministerele țării noastre să evolueze, ca să poată suporta pe viitor concurența cu celelalte state, să evolueze în direcția în care vor evolua ministerele tuturor țărilor, reducându-și activitatea politică la minimum posibil și de a satisface astfel pe deplin datoria de bune organe de funcționari, libere de politicianism.

Onorată Cameră, intenționat am expus mai întâi exigențele politicii noastre interne, spre a vă atrage atenția asupra datoriilor pe care vom avea să le îndeplinim în casa proprie, dacă voim să o împiedicăm să nu se surpe. Spre a putea să ne dedicăm acestei opere mari, a trebuit să accelerăm aranjarea raporturilor noastre externe.

Situația internațională a României depinde de forța reală de care dispune țara în interior și de relațiile pe care le are cu vecinii ei și cu statele mari care, prin organizarea lor veche, prin stările lor progresate, culturale și economice, se găsesc în fruntea civilizației omenirii.

Cu statele vecine relațiile noastre sunt următoarele: până la ratificarea păcii, rămâne la relații de aliați cu toate statele cu care am luptat împreună. Sperăm că aceste relații își vor afla continuarea, prin armonia numeroaselor interese comune. Deosebit de mare este comunitatea de interese între Polonia și noi. Mari au fost greutățile pe care a știut să le învingă tânărul stat polon, mulțumită atât patriotismului și eroismului armatei sale, cât și a abnegației cu care șefii diferitelor partide

politice, lăsând deoparte toate dezbinările și interese[le] de partid, au știut să se unească întru întemeierea statului. Nu putem decât să admirăm națiunea polonă pentru succesele sale obținute, reușind să trezească la viață nouă statul polon. Fie ca viitorul acestui stat amic să devină o continuare vrednică a gloriosului său trecut.

Cu poporul cehoslovac ne leagă vechea întovărășire de luptă contra dușmanilor comuni de ieri. Industria bogată a statului cehoslovac și producția noastră agrară creează temelia raporturilor reciproce de interese congruente. Urăm statului cehoslovac ca să poată continua, cu renăscuta-i cerbicie husitică, înaintarea pe calea progresului democratic.

Regatul sârbo-croato-sloven a îndurat în război aceeași soartă grea ca și România. În trecut nu au fost nicicând tulburate bunele raporturi de vecini între vechiul stat sârbesc și între România. Să sperăm că aceste raporturi vor putea fi asigurate și pe viitor, căutând și gășind împreună soluția norocoasă și definitivă a tuturor chestiunilor a căror rezolvare este în interesul comun al ambelor state. În această nădejde, urăm statului sârbo-croato-sloven, după multe suferințe, o consolidare pacinică și desăvârșită.

După ce chestiunea fraților noștri din Macedonia e pe cale bună de a găsi, prin bazele principiale acceptate de Conferința păcii, o rezolvare dreaptă, iar din partea bărbaților de stat greci o echitabilă apreciere, suntem îndrituiți a conta cu certitudine că vechile simpatii și interese care au asigurat raporturile bune între Grecia și România, pe viitor vor câștiga în intimitate. Nu putem decât să dorim acestui stat amic ca realizarea deplină a visului său de unitate națională să fie urmată de un înălțător avânt al spiritului modern elin, vrednic de mărirea sa clasică antică.

Față de mării noștri aliați va trebui să nutrim, prin generații, sentimentele de recunoștință. Ceea ce eroismul armatei române și jertfirea de sine, fără seamăn, a întregului neam românesc a dobândit, cu greu s-ar fi putut asigura ca o moștenire nediscutată pe seama viitoarelor generații, fără de concursul și fără de recunoașterea de drept din partea puterilor aliate și asociate. Sângele vărsat în comun cimentează legături de sentimente mai trainice decât tratatele imprimare și iscălite pe pergament.

Cum luptele de pe Jiu, de pe Valea Prahovei, Mărășești și Mărăști au salvat Verdunul și au asigurat răgazul ca mândrele oștiri ale Statelor Unite ale Americii de Nord să poată sări în ajutorul cauzei civilizației, astfel jertfele de sânge și de avere ale Engliterei, Franței și Italiei, ajutate de americani, au salvat neamul nostru de urmările unei umiliri, har Domnului, trecătoare.

Știri lansate în străinătate de dușmani haini încearcă să discute lealitatea noastră față de mării noștri aliați. Nu există român pentru care asemenea faime să poată forma obiect de discuție și nu există bărbat de stat român care să poată cântări alte planuri pentru soarta viitoare a României, decât o strânsă și călduroasă relație amicală, alături de mării ei aliați, relație întemeiată pe încredere și respect reciproc. Aceste relații vor putea fi mai sigur întemeiate dacă vom grijii ca din tineretul nostru de pe toată întinderea României Mari să trimitem un număr cât se poate de mare în America de Nord, în Englitera, în Franța și în Italia, spre a-și face acolo educație. Oferindu-le astfel copiilor noștri ocazia ca să li se sădească din

vreme în inimi dragostea față de aceste țări și națiuni și că prin stăpânirea limbii să adâncească bogatele comori științifice, literare și artistice ale acestor state, fruntășiile civilizației menirii, putem fi siguri că accesul țării noastre în comunitatea primelor state ale lumii va fi pe viitor asigurat.

România de mâine nu va fi România de ieri. Ca teritoriu și populație, menirea țării este ca să-și asigure o considerație din ce în ce mai mare în concertul mondial. Adevărat, Conferința de Pace n-a îndeplinit toate așteptările. Nu rea voință a determinat însă atitudinea Conferinței față de noi. Împăcarea atâtor interese heterogene, care adesea colidau [erau în conflict] între ele, a impus compromisurile. Pentru Conferință și pentru Consiliul suprem, toți cei interesați erau aliați. Tendința de a nu satisface pe deplin pe unii spre a nu nemulțumi prea adânc pe alții, ne-a vărsat multe picături amare în paharul belșugului unității noastre naționale. Această unitate ne-a fost, însă, cu sfințenie păzită de marii aliați și recunoscută ca drept existentă de veci pururi. Rana deschisă ce n-a lăsat-o ruperea unei părți din Banat e marea durere a noastră; de asemenea, pierderea comunelor apusene în Maramureș, dar prin jalea pentru ceea ce am pierdut să nu ne lăsăm orbiți de a uita ceea ce am câștigat și chiar mărimea câștigului să ne oțelească nădejdea că vom izbuti să găsim remediul vindecărilor pentru rana rămasă deschisă.

Preocuparea cea mai vie trebuie să o formeze pentru delegații noștri la Conferință și pentru guvernul nostru aranjarea definitivă a unității Basarabiei cu țara mamă. În chestia aceasta, nu poate exista între români și români nici cea mai mică deosebire de vederi și de simțiri. Voința întregii țări, solidară cu voința întregii Basarabii, trebuie să asigure deplinul triumf final al acestei chestii.

Onorată Cameră, zice-se că iscălirea Tratatului minorităților³⁴⁴ ar însemna o abdicare [de] la suveranitatea țării. Înainte de Războiul Mondial, suveranitatea țării din punctul de vedere abstract, de drept, era, prin dispozițiile Tratatului de la Berlin³⁴⁵, în mai mare grad atinsă decât cum se atinge prin Tratatul minorităților. Căci Tratatul de la Berlin ne impunea, fără o formulă atenuată ca aceea din Preambulul Tratatului minorităților, anumite obligamente [obligații]. Totuși, pot afirma că suveranitatea României de ieri nu a suferit în mod practic nicio știrbire în trecut, precum nu va suferi nici pe viitor. Dacă, însă, veți binevoi a studia mai de aproape obligamentele impuse statelor care s-au angajat a face parte din

³⁴⁴ Vezi Documentul nr. 6.1.

³⁴⁵ Tratatul de Pace de la Berlin (13 iulie 1878) a condiționat recunoașterea independenței României de aplicarea principiului egalității religioase, prevederile sale din art. 44, 45, 46 vizând România. În art. 44 se stipula faptul că „în România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice, admiterea în sarcini publice, funcții și onoruri sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Libertatea și practica exterioară a oricărui cult vor fi asigurate tuturor supușilor pământeni ai statului român, precum și străinilor și nu se va pune niciun fel de piedică atât organizației ierarhice a diferitelor comunități religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali. Naționalii tuturor Puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei desăvârșite egalități”; accesat online (17 martie 2014) la adresa <http://istoriiregasite.wordpress.com/2011/04/26/tratatul-de-pace-de-la-berlin-prevederi-referitoare-la-romania-1878/>.

Liga națiunilor³⁴⁶, atunci, ca să vă convingeți că dacă poate fi vorba de abdicare la suveranitate, atunci această abdicare a avut loc în momentul când am iscălit Tratatul cu Germania³⁴⁷, luând asupra noastră angajamentele obligatorii pentru toți membrii Ligii națiunilor, care toți împreună au comis acea abdicare. Ceea ce, pe baza acestui tratat, vom avea să le dăm minorităților, este cu mult mai puțin decât ceea ce le-am făgăduit la Alba-Iulia și decât ceea ce le-am dat de atunci încoace și le vom da pe viitor, nu numai pentru că e cu dreptate să o facem, ci și pentru că, în interesul superior al statului, trebuie să ne ținem de cuvânt.

Cu toate acestea, e departe de mine intenția să mușamalizez faptul că Tratatul cu Austria³⁴⁸ și cel referitor la drepturile minorităților în forma și împrejurările în care le-am iscălit, a însemnat nu alegerea liberă în fața unei alternative, ci cedarea în fața împrejurărilor de forță majoră. Până la Războiul Mondial, România, în urma situației ei geografice și în urma forțelor reale de care dispunea, fatal a trebuit să se supună sferei de influență și de alianță austro-germană, nu numai din considerații de ordin sentimental, ci și din punctul de vedere al intereselor reale, politice și de natură economică. Statul mic a trebuit să se resemneze, supunându-se voinței acestei alianțe impuse. O astfel de suveranitate putea să fie o iluzie, dacă nu era, însă, o realitate. Relațiile noastre cu aliații ne-au impus în trecut și ne vor impune și pe viitor compromisuri. Nici într-un caz, însă, resemnări atât de mari nu vor încerca, pe cât de mari au fost acelea pe care le-am îndurat în urma relațiilor noastre cu Germania și Austro-Ungaria.

Suveranitatea reală a unui stat este direct proporțională cu suma forțelor sale reale. Nu de la hrisoave atârnă suveranitatea și libertatea unui neam, ci de la voința sa de a se valida. Pentru moment, s-ar fi putut urma o politică de rezistență numai în cazul când ea ar fi fost cu stăruință pretinsă și susținută de întregul neam și dacă resursele noastre materiale și morale ar fi putut da față, într-o măsură corespunzătoare, acestei pretenții unanime. Fără de a fi date aceste premise, ce ar fi însemnat o încercare de rezistență? Răspunsul, permiteți-mi să nu-l dau și să-l las aprecierii și judecății fiecăruia dintre d-voastre.

Cum ruptura aliaților cu noi era iminentă, cum nimeni nu voia să ia răspunderea, m-am hotărât să iau eu asupra mea sarcina iscălirii tratatelor litigioase. M-am hotărât în convingerea că nu e permis să riscăm a pierde măcar o părticică din ceea

³⁴⁶ Organizație internațională guvernamentală creată, la Geneva, în anul 1920, pe baza unui pact semnat, la început, de 23 de state, la care au aderat, apoi, alte 22, cunoscută sub numele de Societatea (Liga) Națiunilor. Scopul acesteia a fost menținerea păcii, reglementarea armamentelor, dezvoltarea colaborării între state, respectarea dreptului internațional și a obligațiilor stipulate în tratatele internaționale. Nicolae Titulescu, delegat permanent al României la Societatea Națiunilor, a fost ales de două ori consecutiv președinte al acesteia (1931, 1932), calitate în care a militat contra revizionismului din Europa, pentru securitate colectivă și prevenirea agresiunii, pentru păstrarea frontierelor stabilite prin tratatele de pace, pentru raporturi de bună vecinătate între state și respectarea suveranității și egalității tuturor statelor în relațiile internaționale. Georgeta Smeu, *Dicționar de istoria românilor*, București, Editura Trei, p. 347-349; Mihai Iacobescu, *România și Societatea Națiunilor. 1919-1929*, București, Editura Academiei Române, 1988.

³⁴⁷ Vezi Documentul nr. 6.2.

³⁴⁸ Vezi Documentul nr. 6.1.

ce, cu atâtea jertfe, cu atâtea vieți de eroi, cu atâtea fericiri familiale distruse s-a dobândit. M-am hotărât să fac acest salt în prăpastie, căci știam că, deși poate eu unul voi fi o jertfă, totuși țara va fi salvată de urmările grave ale unei rupturi cu aliații. Și știam că în acea prăpastie nu schilăvire [schilodire], nu moarte ne așteaptă, ci ne așteaptă prietenia Americii, Engliterei, Franței, Italiei, a marilor noastre aliate de ieri, de zi și de mâine.

Mulțumesc majorității alcătuită din Blocul parlamentar că m-a sprijinit ca să pot îndeplini angajamentul luat și mulțumesc d-lor colegi miniștri că, mânăți de aceeași convingere ca și mine, au intrat în cabinetul meu, de asemenea d-lui general [Alexandru] Averescu care, în acele momente grele, nu a pregetat să împartă răspunderea cu membrii acestui guvern.

Onorată Cameră, mii de probleme interne așteaptă să fie rezolvate. Spre a putea, însă, munci în tihnă, trebuie să ne aranjăm mai întâi multele probleme externe. Pasul prim s-a făcut, rămâne să urmăm înainte pe calea apucată. Abia înainte cu câțiva ani versul poetului cânta cu resemnare: „Avem un vis neîmplinit/Copil al suferinței,/De dorul lui ne-au răposat/Și moșii și părinții”. Astăzi visul e realitate și de înțelepciunea poporului român depinde ca România, mare ca întindere, să devină mare și ca factor de forță și ca factor moral.

Onorată Cameră, când e vorba de viitorul țării, deosebiri de partide trebuie să dispară. Această Adunare națională, care are mandatul de a revizui Constituția Vechiului Regat în toată întregirea ei, astfel ca noua Constituție să corespundă noii stări de fapt, se găsește în fața unui vast program de muncă alcătuitoare. În și afară de Corpurile legiuitoare, trebuie să ne strângem rândurile, să ne unim forțele, spre a corespunde măririi momentului istoric. Tăria credinței noastre de viitorul neamului și închegarea tuturor energiilor, prin eliminarea atacurilor, învinuirilor și [a] luptelor de partide, să ne înalțe sufletele și să ne lumineze mințile, ca să putem așterne, prin așezăminte de stat bine chibzuite, fundamentele solide și veșnice ale scumpei noastre României. [...]

5.2. Declarația guvernului Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)³⁴⁹

D-lor deputați, declarația [pe] care voi avea onoarea să o fac nu va lua proporțiile declarațiilor privitoare la activitatea unui partid de guvernământ fără

³⁴⁹ Declarația a fost susținută în ședința A.D. și a cea a Senatului din 25 martie 1920. D.A.D., M.O., nr. 61, 31 martie 1920, p. 1083–1086; D.S., M.O., nr. 46, 27 martie 1920, p. 653–654. Alexandru Averescu a condus un guvern de uniune națională (primul cabinet Averescu a condus țara în perioada 29 ianuarie 1918 – 27 februarie 1918), format din Partidul Poporului și Partidul Democrat. În timpul acestui guvern au fost elaborate: reforma financiară și cea agrară (1921), legea privind sindicatele profesionale; pe plan extern a fost semnată Convenția de alianță defensivă cu Polonia (3 martie 1921), Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920) și s-a constituit Mica Înțelegere (Mica Antantă), organizație de securitate regională (România, Regatul sârbo-croato-sloven și Cehoslovacia). Cabinetul și-a depus mandatul din cauza crizei politice provocată în urma demisiei ministrului Afacerilor Străine, Take Ionescu.

limită de timp, nu va îmbrățișa nici chiar cadrul activității unui partid de guvernământ sau a unei constelații de guvernământ în limitele unei legislaturi întregi.

După cum știți, potrivit Constituției, în luna lui noiembrie se deschide sesiunea ordinară parlamentară. La deschiderea fiecărei sesiuni, printr-un Mesaj al Tronului, se arată programul de lucru al Parlamentului și activitatea pe care o va desfășura guvernul în timpul acelei sesiuni. La noiembrie trecut s-a făcut o astfel de declarație în Parlament; la noiembrie viitor se va face o nouă declarație; pentru aceea, cred nimerit să mă mărginesc între aceste două etape și să nu anticipez asupra celor ce se vor da în noiembrie viitor. Voi căuta în puține cuvinte să arăt care vor fi jaloanele pe care se va orienta activitatea actualului guvern în actuala sesiune.

Împrejurările în care se găsește astăzi țara indică ele însăși linia de conduită ce se impune noului guvern, doritor de a răspunde nădejdei acelor, mulțumită eforturilor și jertfelor căror am izbutit, spre mulțumirea întregului neam, să vedem întruniți în sfat reprezentanți ai tuturor părților, care de veacuri s-au visat că vor forma odată trupul patriei întregite și care astăzi formează, de fapt și pentru pururea, România Mare.

Conștient de așteptările în mijlocul cărora a venit la putere, guvernul va face toate eforturile ce omenește sunt de închipuit, pentru a se ridica la înălțimea greutăților cu care este chemat să se lupte. Trebuie făcută, însă, mărturisirea că din cauza proporțiilor uriașe ale acestor greutăți, încrederea de a le învinge nu ne-o dă numai propria noastră putere, ci și nădejdea sprijinului ce vom găsi din partea tuturor iubitorilor de țară.

Sunt momente în viața unui neam în care toate inimile trebuie să bată la fel și toate mințile trebuie să fie orientate într-o singură direcție și neamul nostru trece astăzi prin asemenea momente. Vârtejul uriașului război din care am ieșit a lăsat în urma lui răni adânci în organismul nostru obștesc. Sute de mii de vieți ne-au fost răpite, precum și mii și mii de trupuri de voinici au rămas ciuntite, ceea ce înseamnă, trecând peste considerațiile de ordin sentimental, o simțitoare împuținare a brațelor cele mai viguroase de muncă. Stocul nostru de vite s-a redus atât de mult, încât munca agricolă este în modul cel mai îngrijorător stânenită. Sunt județe în care întinderi mari de pământ, dintre cele mai roditoare, s-au transformat în păduri de mărăcini. Activitatea industrială a țării este cu desăvârșire zdruncinată din cauza devastărilor și a neputinței de a se împlini lipsurile. Mișcarea comercială se găsește, de asemenea, în cea mai întristătoare suferință, din cauza împuținării mijloacelor de transport și a stării deplorabile în care sunt reduse, în general, căile de comunicație. Starea financiară prezintă anomalia că, pe când statul se zbate în cele mai mari greutăți, o abundență exagerată de numerar inundă țara, până și în unghiurile cele mai modeste și o adevărată frenezie a cuprins pe toți în mânăuirea banilor. Goană nesăbuită după câștig și nicio înfrânare la cheltuială. O rană, însă, nepipăită, dar poate cea mai serioasă din toate, este modificarea mentalității aproape în toate straturile sociale, ceea ce a dus la o serioasă rupere a echilibrului dintre sentimentul datoriei și legitimitatea dreptului.

Acestea sunt, în puține cuvinte, marile chestiuni în fața cărora se găsește guvernul și care trebuie să facă obiectul preocupării sale imediate. Mai trebuie să

adăugăm, însă, și faptul că, dacă tunul a suprimat hotarele Vechiului Regat, iar diplomația a statornicit pe cele noi, ne mai stau în cale încă numeroase asperități, datorate trecutului, care trebuiesc încetul cu încetul suprimate, pentru ca să ajungem la o satisfăcătoare omogenitate a întregii noastre națiuni. Se rezumă totul, deci, la necesitatea de a purcede la reclădirea întregii țări, pe baze noi și mai largi, corespușătoare noilor gândiri și noii stări de fapt. Pentru a putea, însă, clădi sănătos și metodic este nevoie să nu fim stânjeniți în activitatea noastră lăuntrică de nicio altă preocupare, ceea ce înseamnă că trebuie să ne asigurăm limita din toate punctele de vedere. Nicio tulburare din afară, nicio tulburare înăuntru.

Politica externă

Politica externă a guvernului va fi, în substanță, continuarea politicii din timpul războiului. Din orice punct de vedere am considera lucrurile, decurge firesc concluzia că România trebuie să întrețină și să întărească excelente raporturi cu toate statele alături de care și-a dat generosul ei tribut în Războiul Mondial.

Relațiile cu foștii noștri dușmani vor trebui, însă, restabilite, în limitele tratatelor de pace, pentru care cuvânt acestea se vor supune ratificării Corpurilor legiuitoare fără nicio întârziere. Toate eforturile vor trebui făcute, pe de altă parte, în sensul ca fără compromisuri îndoielnice să ne asigurăm buna vecinătate a statelor ce ne înconjoară. Politica de expansiune a făcut loc acum politicii de serioasă statornicie lăuntrică și de aceea orice mână ce ni se va întinde cu sinceritate de peste hotare este bine să fie întâmpinată cu o egală sinceritate.

Liniștea internă

Guvernul va face tot ce-i va sta în putință pentru ca să concilieze aspirațiile trezite de zguduirile războiului, cu menținerea ordinii în actuala noastră alcătuire socială și politică. Eforturile cele mari vor fi făcute pentru a se îmbunătăți starea maselor largi și în suferință ale națiunii. Aceste eforturi, mai presus de orice, sunt o necesitate de ordin moral. Ele vor merge, însă, numai până la atingerea unei stări de echilibru social, care să decurgă exclusiv din noțiunea de drept, recunoscută azi, și pe care odihnește actuala noastră alcătuire socială. La orice nesocotință brutală de a zdruncina această ordine se va pune, cu cea mai mare energie, o stavilă neșovăitoare, izvorâtă din sentimentul datoriei.

Reforma electorală

Acordarea votului obștesc este un fapt împlinit atât în Vechiul Regat, cât și în provinciile nou alipite; nu rămâne, deci, decât a se legifera în formă definitivă, ceea ce s-a aplicat deja prin decrete-legi. În proiectul de lege întocmit de guvern în această privință, pe lângă unificarea celor trei proceduri aplicate în ultimele alegeri, se va ține seamă și de experiența făcută în ceea ce privește constituirea Camerelor.

Același lucru se poate spune și de reforma agrară. Împroprietărirea individuală prin expropriere este o chestiune definitiv rezolvată în întregul Regat. Nu rămâne decât a se fixa prin lege, în detaliu, ceea ce s-a admis în principiu, prin modificarea Constituției și prin diferitele decrete-legi și, mai cu seamă, ceea ce a pătruns adânc în masa întregă a națiunii în diferite părți ale României Mari. Mai multă, însă, decât legiferarea însăși, ceea ce va face obiectul celei mai urgente preocupări ale guvernului, va fi aplicarea de fapt a împroprietării individuale.

Să-mi dați voie, d-lor deputați, ca aici să fac o paranteză, pentru a răsturna unele credințe care se caută să se prepare în masa țărănimii noastre. S-ar părea că mai există astăzi în țară un partid politic sau vreun om politic care să fie în contra împroprietării individuale? La cunoștința mea așa ceva nu există. Toată lumea este de acord că această reformă trebuie să se facă și totul rezidă numai cum să se facă ea mai chibzuit și mai repede. Chestiunea împroprietării țăranilor a fost ridicată, dacă memoria nu mă înșeală, în septembrie 1913. În primăvara anului 1914, s-au făcut alegerile pentru Camera de revizuire a Constituției și obiectul acestei revizuri era tocmai de a se ocupa de reforma în chestiune. Au survenit, însă, evenimentele [pe] care le cunoașteți și pentru diferite motive, ce nu este cazul să le reamintesc aici, chestiunea n-a putut să fie rezolvată, astfel cum era intenția guvernului, atunci când s-a pus chestiunea pe tapet. În 1917, chestiunea a fost reluată la Iași. Și atâta cât știu eu, toate partidele de guvernământ și toate grupările politice din Parlament au fost de acord și principiul împroprietării individuale a fost admis cu consimțământul tuturor organizațiilor politice din țară. Astfel fiind, cine mai poate fi în țară astăzi adversarul acestei reforme? Voim să-i imaginăm noi, să-i creăm noi, pentru ca să apărem în fața opiniei publice, în fața opiniei acelora care poate nu sunt la curent cu toate meschinăriile politice, ca luptători pentru o cauză deja de mult și definitiv rezolvată. [...] Am aici un ziar care se adresează țărănimii și în care se prezintă această chestiune, ca și când aceia în mâna cărora stătea să se înfăptuiască împroprietărirea ar fi fost în contra ei și dacă s-au supus, s-au supus din ordin. Intenția aceluia care a scris în ziar [Ion Mihalache] a fost ca să mărească popularitatea M.S. Regelui. Incontestabil că e foarte frumos și foarte laudabil de a mări popularitatea Suveranului, dar cred că aceasta trebuie să se facă bazându-se cineva pe adevăr, iar nu pe denaturarea lucrurilor. Așa-zișii „boieri” – Doamne, Doamne cât se vorbește în numele acesta de boier și cât am căuta să vedem cine sunt boierii din țară, apoi am găsi foarte puțini boieri între dâșii. Atunci, Maiestatea Sa, Regele Ferdinand, puse în cumpănă greutatea M[aiestății] Sale de rege și de comandant suprem al oștirii și porunci boierilor să voteze schimbarea Constituției, dându-se vot obștesc la toți majorii, nu moftul de colegiu unic și două milioane și jumătate de hectare la țărani, dând cel dintâi toate moșiile Domeniilor Coroanei. Sub porunca Regelui și sub frica de Revoluția Rusă, reformele se votează; boierii, neavând încotro, își înăbușiră necazul. [...]

D-lor deputați, toate opiniile au dreptul să fie respectate sau [...] au dreptul să fie luate în considerație. [...] Dacă Parlamentul a votat împroprietărirea țăranilor,

atunci toți aceia care reprezentau națiunea în acel moment simțeau că împrumutarea trebuia să se înfăptuiască. Într-un alt ziar, după ce se face apologia unor grupări politice, se zice: „Și nu vom pleca de acolo până nu se va sfârși cu toate legile ce le așteptăm cu toții pentru ca țara să meargă bine. Dar de nu le vor face ei, alții, străini de interesele României, nu le vor face mai niciodată”. Va să zică, d-lor, se voiește a se răspândi credința în masa țărănimii că poate să existe în țară partide care să dea guverne cu neagră cugetare de a nu împrumutări pe țărani. Acesta este un neadevăr contra căruia mă ridic. A doua credință pe care aș voi să o răstorn e aceea că țărani sunt într-o mare fierbere pentru legiferarea împrumutării. Am străbătut țara de la un capăt până la celălalt, am vorbit cu țărani aproape din toate județele. [...] I-am întrunit și aici din toată țara. Am stat de vorbă cu ei și ceea ce îi interesează pe dânșii e ca lucrul să se facă în realitate, nu pe hârtie. Țărani sunt de o cuminenie demnă de cea mai mare laudă. Ei îmi ziceau: „D-le general, să fim siguri că ni se dă pământ. Nu se poate da acum? Se va da peste o lună, peste trei. Noi așteptăm Nu ni se dă cât se poate? Vom primi cât ni se dă”. Nicio pretenție din partea lor. Ei au toată încrederea că această chestiune a intrat în conștiința generală și că ea nu va fi rezolvată decât în mod drept și în interesul lor. Iată sentimentul adevărat al țaranului nostru, care stă departe de luptele veninoase politice ale noastre. E foarte rău că întindem acest venin și asupra țărănimii. Dacă îl iubim pe țaran, să-l iubim într-un mod curat, să-l iubim într-un mod sincer. Dacă vorbim cu dânșul, să-i spunem adevărul și dacă voim să-i dăm un sfat, să-i dăm un sfat pentru binele lui și pentru binele țării, iar nu pentru binele și interesul propriei noastre politici.

Situația financiară

Nu numai că trebuințele războiului au dat naștere la cheltuieli mult superioare puterilor noastre financiare, dar chiar după încetarea ostilităților, un dezechilibru îngrijorător a dăinuit și dăinuiește încă între venituri și cheltuieli. Va trebui cu orice preț a se ajunge la o statornicie chibzuită a bugetului ordinar și a cheltuielilor extraordinare, făcând, pe de o parte, toate reducerile posibile de cheltuieli, iar pe de altă parte, sporind veniturile prin noi impozite, sub formele indicate de cerințele timpului, prin împrumuturi interne sub diferite forme și prin împrumuturi externe.

Măsuri urgente vor fi luate pentru unificarea monetară și pentru reducerea numerarului în circulație. Datoria publică luând proporții atât mari, devine o adevărată necesitate creația unui minister al tezaurului pentru o mai judicioasă împărțire a muncii în treburile financiare ale țării.

Refacerea

Se va propune înființarea unui Minister al Refacerii, care să centralizeze în mâinile sale diferitele încercări de până acum îndreptate în sensul de a reduce activitatea noastră industrială și economică la un nivel satisfăcător. Deși această problemă va fi îmbrățișată în mod unitar, în tot completul ei, nu mai puțin restaurările

și re completările vor urma, în marginile mijloacelor la îndemână, o ordine de precădere, având întâietate regiunile în care urmele războiului s-au brăzdat mai adânc.

Situația economică

Pentru îmbunătățirea situației economice, prima condiție este reconstituirea și completarea căilor noastre ferate. Se va propune crearea unui Minister al Comunicațiilor, care să asigure această îmbunătățire urgentă și vitală. Pentru reducerea la viața intensivă a comerțului nostru și pentru asigurarea propășirii industriei, care este în așa mare suferință, se vor lega relații cu străinătatea, călăuzindu-ne de principiul de a statomici relațiile comerciale independent de cele financiare.

Intensificarea muncii

Producția industrială fiind în legătură nu numai cu mijlocele materiale puse în mișcare, ci și cu modul cum este organizată și se desfășoară munca, se va propune crearea unui Minister al Muncii, la care să ajungă toate firele conducătoare ale acestei complexe chestiuni. Se va căuta a se da o soluție dreaptă tuturor chestiunilor care azi, nefiind încă statomcitate prin legiuiri, duc la regretabile conflicte în detrimentul interesului și [a] liniștii generale. La acest minister vor face capăt și acele numeroase instituții de prevedere socială, care sunt o cerință recunoscută a timpului.

Administrația

În administrație, chestiunea de căpetenie va fi ca țara să aibă o administrație, ceea ce nu va fi atât cât aparatul administrativ județean și comunal va fi amestecat în vârtejul luptelor politice. Guvernul își propune a curma hotărât aceste tradiții învechite și a proceda apoi, treptat, la stabilirea personalului administrativ. În ceea ce privește legiferările în chestiunea administrativă, se va porni de la îndoitul principiu al unificării administrației în întreaga țară mărită și al descentralizării administrative.

Acestea sunt, în puține cuvinte, punctele cardinale pe care se vor orienta primii pași ai guvernului. Este de prisos să se intre acum în mai multe detalii. Cred că mă pot mărgini la cele spuse, încheind prin declarația generală că întreaga noastră activitate va fi călăuzită de principiile largi și sincer democratice, sub streaja celui mai riguros simț al realității, astfel că cele ce se vor hotărî să fie și înfăptuite, fără întârziere și fără știrbire. Urmând această linie de purtare care, după cum am spus, ne este indicată de situația însăși în care se găsește țara, nota dominantă a preocupării noastre va fi ca, atunci când ne vor lua locul alții, să părăsim puterea cu conștiința împăcată a datoriei împlinite către patrie, nu numai prin vorbe, dar, mai vârtos, prin fapte și cu orice sacrificii.

6. Ratificarea tratatelor de pace semnate cu Austria, Germania și Ungaria (29 iulie – 14 august 1920)

6.1. *Tratatul de Pace cu Austria* (*Saint-Germain en Laye, 10 septembrie 1919*)³⁵⁰ – 29 iulie 1920

Textul tratatului

Partea III

Clauze politice europene

Secțiunea VIII

România

Art. 59. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului Ducat al Bucovinei, cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele Puteri Aliate și Asociate.

Art. 60. România consimte la inserția într-un Tratat cu principalele Puteri Aliate și Asociate a unor dispoziții pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor ce se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populației. România consimte, de asemenea, la inserția într-un tratat cu principalele Puteri Aliate și Asociate a unor dispoziții pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti libertatea tranzitului și a aplica un regim echitabil comerțului celorlalte națiuni.

Art. 61. Proporția și natura sarcinilor financiare ale fostului Imperiu al Austriei, pe care România va avea să le ia pe seamă pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei, vor fi stabilite conform cu art. 203, partea IX (Clauze financiare) al tratatului de față. Convenții ulterioare vor regula toate chestiunile care n-ar fi regulate prin tratatul de față și care ar putea lua naștere din cesiunea zisului teritoriu. [...]

Secțiunea VI

Clauze privitoare la naționalitate

Art. 70. Orice persoană având indigenatul (pertenzenza) pe un teritoriu, făcând parte anterior din teritoriile fostei Monarhii Austro-Ungare, va dobândi [pe] deplin drept și cu excluderea naționalității austriece, naționalitatea statului ce exercită suveranitatea asupra zisului teritoriu. [...]

³⁵⁰ Anumite clauze ale acestui tratat (vezi art. 60, care se referea la minoritățile naționale) permiteau încălcarea suveranității naționale, motiv pentru care delegația română, condusă de Ion I. C. Brătianu, a făcut propuneri de modificare a unor articole. Acestea nu au fost acceptate, însă s-a obținut înlăturarea Preambulului și a articolelor 10 și 11 din Tratatul privind minoritățile, după care România, în urma notei ultimative din 15 noiembrie 1919, a semnat Tratatul, la 10 decembrie 1919. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 23–24.

Art. 78. Persoanele mai în vârstă de 18 ani, care pierd naționalitatea lor austriacă și dobândesc [pe] deplin drept o nouă naționalitate în virtutea articolului 70, vor avea facultatea, în cursul unei perioade de un an de la punerea în vigoare a tratatului de față, să opteze pentru naționalitatea statului în care aveau indigenatul lor mai înainte de a dobândi indigenatul în teritoriul transferat. Opțiunea soțului atrage după sine pe aceea a soției și opțiunea părinților va atrage după sine pe aceea a copiilor mai mici de 18 ani. Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune prevăzut mai sus vor trebui, în cele 12 luni ce urmează, să-și mute domiciliul în statul în favoarea căruia vor fi optat. Ele vor fi libere să păstreze bunurile imobile ce [le] posedă pe teritoriul celuilalt stat unde își avuseseră domiciliul mai înainte de opțiunea lor. Ele vor putea lua cu ele bunurile mobile de orice natură, fără ca pentru aceasta să li se impună vreun drept sau vreo taxă de ieșire, fie de intrare. [...]

Secțiunea VIII Dispoziții generale

Art. 89. Austria declară de pe acum că recunoaște și primește fruntariile Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, Statului sârbo-croato-sloven și ale Statului Cehoslovac, astfel precum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri Aliate și Asociate. [...]

Art. 91. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea principalelor Puteri Aliate și Asociate, la toate drepturile și titlurile sale asupra teritoriilor care aparțineau mai înainte fostei Monarhii Austro-Ungare și care, situate dincolo de noile fruntarii ale Austriei, astfel precum ele sunt descrise la art. 27, partea II (Frunтариile Austriei) nu sunt actualmente obiectul niciunei alte atribuții.

Ratificarea Tratatului

[Raportul și Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace cu Austria, precum și a Tratatului asupra minorităților³⁵¹, au fost prezentate, în ședința Senatului din 29 iulie 1920, de către raportorul D. Alexandresco³⁵².]

³⁵¹ În 26 noiembrie/9 decembrie 1919, a fost semnat, la Paris, Tratatul privind minoritățile între Puterile Aliate și Asociate, pe de o parte, și România, pe de altă parte. Raportul și proiectul de lege pentru ratificarea acestui tratat au fost prezentate în ședința Senatului din 29 iulie 1920; tratatul a intrat în vigoare începând cu 4 septembrie 1920. Conform prevederilor acestui tratat (art. 2), guvernul român se obliga să acorde tuturor locuitorilor, „întregă și deplină protecție pentru viața și libertatea lor, fără deosebire de naștere, de naționalitate, de limbă, de rasă sau de religie. Toți locuitorii României vor avea dreptul la liberul exercițiu, atât public, cât și privat, al oricărei confesiuni, religii sau credințe, atâta timp cât între exercițiul acestora și ordinea publică și bunele moravuri nu va exista incompatibilitate” (art. 2); art. 6. se referea la faptul că „naționalitatea română se va dobândi de drept, prin singurul fapt al nașterii pe teritoriul român, de către orice persoană care nu se poate prevala de vreo altă naționalitate prin naștere”; art. 7 preciza că „România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără o formalitate, pe evreii locuind în țară pe teritoriile României și care nu pot a se prevala de nicio altă naționalitate”. Georgeta Smeu, *op. cit.*, p. 375–376.

³⁵² D.S., M.O., nr. 27, 10 august 1920, p. 438–441.

Proiectul de lege privitor la aprobarea Tratatului de Pace și a anexelor lui, încheiat la Saint-Germain, la 10 septembrie 1919, între Puterile Aliate și Asociate și între Austria, precum și a Tratatului asupra minorităților, semnat la Paris, la 9 decembrie 1919, adus în deliberarea Senatului cu Mesaj Regal [...] de la 1920, secțiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis, numind delegați: Secțiunea I, pe d-l Gheorghiu Spiru; II – Alexandresco D.; III – Melidon Ervante; IV – general Aslan Mihail; V – Bațaria N., care, întrunindu-se în ziua de 27 iunie 1920, s-au constituit în Comitet la delegaților, sub președinția d-lui general [Mihail] Aslan și, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-au adoptat, binevoind a mă numi raportor. Acest proiect de lege a fost admis de toate secțiunile Senatului pentru următoarele considerații:

Este de interesul tuturor statelor ca Războiul Mondial, care a zguduit omenirea, să ia în mod definitiv sfârșit cu o oră mai înainte, pentru ca diferitele popoare să poată relua, pe cale pașnică, relațiile dintre ele, care singure pot asigura viața lor normală, economică, comercială și industrială. Deși, de fapt, războiul a încetat demult, totuși, din cauza multiplelor interese care sunt în joc și a dificultăților ivite, mult dorita și așteptata pace n-a putut încă fi adusă la îndeplinire. Guvernul cere astăzi de la Corpurile legiuitoare autorizarea de a ratifica, deocamdată, Tratatul încheiat cu Austria de către Puterile Aliate și Asociate, la St.-Germain, în ziua de 10 septembrie 1919, precum și a Tratatului relativ la drepturile minorităților, încheiat cu România la Paris, în ziua de 9 decembrie 1919.

Tratatul de Pace încheiat cu Austria are pentru țara noastră o însemnare deosebită, pentru că el dezmembrează și desființează Monarhia Habsburgilor, care era o piedică la unitatea noastră națională. Grație vitejiei armatei și a concursului prețios dat de aliații noștri, idealul nostru național este astăzi îndeplinit, iar pentru a nu vorbi decât de ceea ce ne revine de la fosta împărăție a Habsburgilor, Bucovina, care a zăcut aproape un veac și jumătate sub jugul străin, face astăzi și pentru totdeauna parte din statul român, întregit aproape cu întreaga suflare românească. Prin art. 59 al acestui Tratat, a cărui ratificare se cere de la dumneavoastră, redobândim, deci, Bucovina, smulsă acum 150 de ani din trupul Moldovei prin fraudă și trădare, despre care poetul național a zis [...]: „Tu, scumpă Bucovină, odraslă românească!/Tu, cuibul vitejiei, tu, fală strămoșească, (...)/Nu te pot atinge insultele profane./Când ești vlăstarea, fiica cohortelor romane./Când falnic răzemată pe vechile mormânturi./Păstrezi în al tău suflet anticele avânturi./Când fiecare arbor din codri-ți firoși/Cuprinde o legendă din timpii glorioși./Când fiecare stâncă și plai și râu și nume/Atestă că nu piere romana gintă în lume”.

Cât pentru Tratatul încheiat între Puterile Aliate și România, la 9 decembrie 1919, cu privire la dreptul minorităților, deși art. 6 din acest tratat statornicește principii noi relativ la dobândirea naționalității de către străini, prin nașterea lor pe teritoriul nostru (*jus soli*), principiu necunoscut până acum în dreptul nostru public; și deși, prin art. 7 al aceluiași tratat, ne obligăm a recunoaște și am și recunoscut de fapt, ca supuși români [pe] deplin drept și fără nicio formalitate pe toți evreii

locuind pe teritoriile României, care nu se pot prevala de o altă naționalitate, ceea ce este contrar art. 7 din Constituție, care n-a fost revizuită asupra acestui punct, totuși, nu putem decât să admitem și aceste clauze, dovedind încă o dată prin aceasta că România este un element de ordine la porțile Orientului și merită de a figura în concertul națiunilor civilizate.

În baza celor mai sus expuse, vă rugăm, d-lor senatori, să binevoiți a vota următorul proiect de lege, formulat de d-l ministru de Externe [Take Ionescu] în termenii următori:

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica și a face să se execute Tratatul de Pace, împreună cu anexele lui, încheiat între Puterile Aliate și Asociate cu Austria, la St.-Germain, în ziua de 10 septembrie 1919, precum și Tratatul asupra minorităților, semnat în Paris, la 9 decembrie 1919.

Copii și traduceri autentice de pe zisele tratate și anexe se vor alătura la prezenta lege. Aceste copii se vor publica cu ocazia promulgării în „Monitorul Oficial” a acestei legi.

6.2. *Tratatul de Pace cu Germania* (*Versailles, 28 iunie 1919*)³⁵³ – 14 august 1920

Textul Tratatului

Partea III

Clauze politice europene [...]

Secțiunea XIV

Rusia și statele ruse

Art. 116. Germania recunoaște și-și ia îndatorirea să respecte, ca permanentă și inalienabilă, independența tuturor teritoriilor care făceau parte din vechiul Imperiu al Rusiei la 1 august 1914. Conform dispozițiilor cuprinse în articolele 259 și 292 din Părțile IX (Clauze financiare) și X (Clauze economice) din prezentul Tratat, Germania recunoaște, în mod definitiv, anularea Tratatelor de la Brest-Litovsk, precum și a tuturor celorlalte tratate, acorduri sau convenții făcute de ea cu guvernul maximalist din Rusia. Puterile aliate și asociate rezervă Rusiei, în mod

³⁵³ Tratatul cuprindea (partea I, art. 1–26) statutul Societății Națiunilor (din acest motiv S.U.A. a refuzat ratificarea și a semnat, în august 1921, un tratat separat cu Germania, aproape identic cu cel semnat la Versailles, din care lipseau articolele referitoare la Societatea Națiunilor), reglementa problema granițelor, în urma realizării unității naționale a unor popoare și fixa pentru Germania, printre altele, plata unor despăgubiri de război, ce urmau a fi stabilite de Comisia Reparațiilor. În ceea ce privește România, aceasta primea doar 1% din reparațiile germane. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 19–22.

categoric, drepturile ca să obțină de la Germania orice restituire și reparații bazate pe principiile prezentului tratat.

Art. 117. Germania își ia îndatorirea să recunoască deplina valoare a oricăror tratate sau învoiri pe care Puterile aliate și asociate le vor încheia cu statele ce s-au constituit sau se vor constitui în întregul sau în parte din teritoriile vechiului Imperiu al Rusiei, astfel cum el exista la 1 august 1914 și a recunoaște hotarele acestor state, astfel după cum vor fi fixate. [...]

Partea VI Prizonieri de război și morminte

Secțiunea I Prizonieri de război

Art. 223. Germania se obligă să restituie, fără întârziere, după punerea în vigoare a Tratatului de față, toate obiectele, valorile sau documentele ce au aparținut supușilor Puterilor Aliate sau Asociate și care ar fi fost reținute de autoritățile germane. [...]

Partea VIII Reparații

Secțiunea I Dispoziții generale

Art. 233. Valoarea ziselor pagube, pentru care desdăunarea este datorată de Germania, va fi fixată de o comisie interaliată, care va lua numele de Comisia reparațiilor (Commision de reparations) și va fi constituită în forma și cu puterile indicate mai jos, precum și în anexele II până la VII aici arătate. Comisia va stabili, în același timp, un stat al plăților, specificând epocile și modalitățile achitării de către Germania a totalului datoriei sale, într-o perioadă de treizeci de ani, cu începere de la 1 mai 1921 [...]

Capitolul IX Clauze financiare

Art. 259. [...] Germania confirmă că renunță, conform articolului XV din Armistițiul de la 11 noiembrie 1918, la beneficiul tuturor stipulațiilor cuprinse în tratatele de la București și de la Brest-Litovsk și la tratatele complementare, fără a se aduce atingere articolelor 292, Partea X (Clauze economice) din tratatul de față. Germania se obliga să transfere respectiv fie României, fie principalelor Puteri Aliate și Asociate, orice instrumente monetare, numerar, valori și instrumente negociabile sau orice produse ce a primit în virtutea sus-ziselor tratate. [...]

Partea X
Clauze economice [...]

Secțiunea II
Tratate

Art. 292. Germania recunoaște ca fiind și rămânând abrogate toate tratatele, convențiile și înțelegerile pe care le-a încheiat cu Rusia sau cu orice stat sau guvern al cărui teritoriu constituia mai înainte o parte a Rusiei, cât și cu România înainte de 1 august 1914 sau de la această dată până la punerea în vigoare a Tratatului de față. [...]

Secțiunea IV
Bunuri, drepturi și interese

Art. 297. [...] Sub rezerva dispozițiilor contrarii care ar putea să rezulte din prezentul Tratat, Puterile Aliate și Asociate își rezervă dreptul de a reține și de a lichida toate bunurile, drepturile și interesele aparținând, la data punerii în vigoare a prezentului Tratat, supușilor germani sau unor societăți controlate de ei pe teritoriul lor, în coloniile, posesiunile și țările lor de protectorat, inclusiv în teritoriile care le-au fost cedate în virtutea prezentului Tratat. Lichidarea va avea loc conform legilor statului aliat sau asociat interesat, iar proprietarul german nu va putea să dispună de aceste bunuri, drepturi și interese, nici să le greveze cu vreo sarcină, fără consimțământul acestui stat. Nu vor fi considerați, în spiritul prezentului paragraf, ca supuși germani, supușii germani care dobândesc [pe] deplin drept naționalitatea unei Puteri Aliate sau Asociate, prin aplicarea prezentului tratat. [...]

Partea XV
Clauze diverse

Art. 434. Germania se obligă să recunoască completa valoare a tratatelor de pace și a convențiilor adiționale care vor fi încheiate de către Puterile Aliate și Asociate cu puterile care au luptat alături de Germania, să accepte dispozițiile ce vor fi luate cu privire la teritoriile fostei Monarhii a Austro-Ungariei, ale Regatului Bulgariei și ale Imperiului Otoman și să recunoască noile state înăuntrul fruntariilor ce le sunt astfel fixate. [...]

Ratificarea Tratatului

[Raportul și Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace (Decretul-lege nr. 1 508/5 aprilie 1920, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 7, din 9 aprilie 1920), împreună cu protocolul său, încheiat de Puterile Aliate și Asociate cu Germania, au fost prezentate în ședința Senatului din 14 august 1920, de către Gh. Meitani³⁵⁴].

³⁵⁴ D.S., M.O., nr. 32, 22 august 1920, p. 613–618.

Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace încheiat între Germania și Puterile Aliate și Asociate la Versailles, în 28 iunie 1919, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 12 august 1920, secțiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegați: Secțiunea I – S. Diamandi; Secțiunea II – D. Alexandresco; Secțiunea III – Gh. Meitani; Secțiunea IV – Gr. Crăiniceanu; Secțiunea V – N. Bațaria, care, întrunindu-se, s-au constituit în Comitet al delegaților, sub președinția d-lui D. Alexandresco și, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-a adoptat pe următoarele considerente:

Domnilor senatori, Tratatul de la Versailles pune capăt războiului mondial, care a fost dezlănțuit în Germania, pentru a stabili hegemonia sa în Europa. Printre statele Imperiului German, Prusia se formase prin războaiele continue pe care le purtase contra vecinilor săi și de aceea militarismul domină toată istoria ei. În urma Tratatului de la Viena, din 1815³⁵⁵, Prusia se mărise, dar între teritoriile sale nu era continuitate, deoarece alte state aveau posesiuni între teritoriile prusiene. Ideea dominantă a politicii prusiene fu de a unifica posesiunile sale și apoi, sub conducerea ei, de a face unificarea Germaniei întregi. În această privință Prusia avu noroc să găsească în Bismark³⁵⁶ pe acela care, cu o tenacitate și cu o stăruință fără de margini, luptă o viață întreagă și avu fericirea să vadă realizându-se ceea ce fusese visul întregii sale vieți. Ideea unității Germaniei nu are numai o concepție a sa proprie.

Revoluția de la 1848 îndrumase statele germanice spre unitate, iar alta era concepția revoluționarilor și alta concepția lui Bismark. Revoluționarii de la 1848 nu înțelegeau unificarea Germaniei sub hegemonia Prusiei, pe când Bismark, din contră, vedea că numai Prusia putea face această unificare. De aceea și spune că Germania nu se va face cu fraze, ci cu fier și sânge. Cu toate că Germania întreagă era contra lui, reuși să atragă de partea sa pe regele Prusiei și cu ajutorul său declară război Austriei, pe care o bătă la Sadova. Prin Tratatul de la Praga [1866] el avu înțelepciunea de a nu impune Austriei concesiile teritoriale, dându-și foarte bine seama că mai târziu va avea, poate, trebuință de acest stat și se mulțumi numai a stipula retragerea Austriei din Confederație și recunoașterea dreptului pentru

³⁵⁵ În perioada 1 noiembrie 1814 – 9 iunie 1815, a avut loc la Viena o conferință a statelor europene cu scopul de a restaura în Europa ordinea conservatoare existentă înaintea izbucnirii Revoluției Franceze. Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine în care Europa era sub controlul unui ansamblu de patru puteri: Austria, Prusia, Rusia și Anglia. Pentru a păstra vechile regimuri dinastice, neluând în seamă aspirațiile națiunilor care doreau să-și creeze state proprii, naționale, monarhii Prusiei, Austriei și Rusiei au creat, în 1815, Sfânta Alianță, un pact de asistență mutuală între monarhii absoluți europeni îndreptat împotriva frământărilor revoluționare. Tratatul Sfintei Alianțe a fost semnat la 26 septembrie 1815. *Minerva. Enciclopedie română cu peste 1000 clișee în text, 100 hărți simple, 10 hărți în color și 50 planșe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române „Minerva”, 1929, p. 331.

³⁵⁶ Otto Eduard Leopold von Bismark (1815–1898), prim-ministru al Prusiei (1862–1890), cancelar al Confederației Germaniei de Nord (1867–1871), cancelar al Imperiului German (1871–1890); responsabil pentru unificarea statele germane într-un singur stat național (1871). *Ibidem*, p. 189.

Prusia de a forma o nouă Confederație cu statele de la nordul Mainului, unde va exercita supremația militară. Statele sudice, așa de ostile Prusiei, puteau forma o altă confederație. Prusia își anexă în acel timp Regatul Hanovrei, care se găsea în mijlocul posesiunilor ei. Rămăsese[ră] în afară de confederație numai Bavaria, Württembergul, Baden și Hessa, unite, însă, și ele cu Confederația nordică prin uniuni vamale, premergătoare a uniunii politice. Cum, însă, Napoleon al III-lea începuse negocieri pentru a-și anexa malul stâng al Rinului, Bismark comunica acest plan statelor sudice care, îngrijorate în fața dușmanului ereditar, se grăbiră a încheia cu Prusia alianțe ofensive și defensive. Pentru ca unitatea să devină definitivă mai rămăneau să intre în Confederația politică și statele sudice. Opinia publică în Franța, însă, începuse să-și dea seama de pericolul creării, la porțile țării, a unei mari puteri germanice, deși împăratul Napoleon al III-lea, mare partizan al principiului naționalităților, declarase, într-o circulară celebră, din 16 septembrie 1866, că guvernul imperial primește anexiunile care urmăresc unirea populațiilor având același spirit național.

Se prevedea că un război ar putea să izbucnească între Prusia și Franța. El fu provocat de incidentul spaniol. De la 1868, tronul Spaniei era vacant și, la un moment dat, se propune fratelui regelui Carol acest tron. Emoția fu foarte mare în toată Franța, care vedea în suirea pe tronul Spaniei a unui Hohenzollern o reînviere a imperiului lui Carol Quintul. Franța declară că în niciun caz nu va admite acest lucru. Lucrurile se liniștiseră când falsificarea telegrammei de la Ems dezlănțui războiul. Prusia este învingătoare și proclamă unitatea sa tocmai în Sala Oglinzilor de la Versailles, unde s-a iscălit acest tratat supus ratificării d-voastră. De aici înainte, politica Germaniei caută și reușește să izoleze cu desăvârșire Franța. Astfel că, în 1888, Bismark putea spune în fața Reichstagului că germanii nu se tem de nimeni în lume decât de Dumnezeu. Îndată, însă, ce cancelarul căzu în dizgrația împăratului Wilhelm al II-lea, apropierea dintre Franța și Rusia, de care el se temuse toată viața, se făcuse. Această apropiere, însă, nu amenința pacea Europei, ci era făcută spre a echilibra Tripla Alianță și, într-adevăr, grație ei n-au mai fost mari războaie europene generale până la 1914.

După războiul victorios de la 1870, populația Germaniei se mări într-o proporție nemăsurată. Teritoriul Germaniei nu mai era suficient. Împăratul Germaniei ținu faimosul său discurs, prin care arată că viitorul Germaniei este pe mare, începând astfel politica [ei] colonială. Pe de altă parte, economiștii germani Tannenberg, List, Helfferich³⁵⁷, propun organizarea Europei centrale, ale cărei linii trebuiau să fie Marea Baltică, Egee, Adriatică și [a] Nordului. Germania trebuia să-și anexeze Belgia, Elveția, Lorena franceză, Holanda, Austria de Sus și de Jos, Stiria și Carinthia. Tot după Tannenberg, Austria trebuia să formeze un stat alcătuit din cinci regate:

³⁵⁷ Otto Richard Tannenberg, publicist german de la începutul secolului al XX-lea; Georg Friedrich List (1789–1846), economist, profesor la Universitatea din Tübingen; a fondat ziarul „Zollvereinblatt”, luptând pentru libertatea comerțului și uniunea vamală; a scris lucrarea *Das nationale System der politischen Oekonomie*, tradusă și în limba română; Karl Helfferich (1872–1924), economist și om politic german, profesor la Universitatea din Berlin, reprezentantul Germaniei la Moscova (1918). *Ibidem*, p. 519, 623.

Ungaria, Polonia, Serbia, România și Bulgaria, cu o autonomie administrativă, fie că se supuneau de bună voie, fie că erau cucerite cu forța. Într-o revistă germană, „Das Grössere Deutschland”, se arată că Germania, Austria și Turcia trebuie să formeze o alianță indicată de însăși natură, iar statele mici trebuiau, deci, să dispară, în concepția oamenilor de stat și a economiștilor germani, pentru că, în credința lor, existența statelor mici era o monstruoasă. Iată care ar fi fost soarta noastră, a tuturor statelor mici, dacă această îngrozitoare concepție ar fi triumfat în victoria germană.

Din fericire pentru omenirea întreagă, Germania învinsă este silită să renunțe la politica sa imperialistă. Tratatul supus ratificării domniilor voastre poartă în fruntea sa Pactul Societății Națiunilor, în care Puterile Aliate își propun să facă războiul cât mai rar, să facă să domine prescripțiile dreptului internațional, să facă să domine și respectul tratatelor. Bărbații de stat se gândiseră altădată la crearea unor astfel de instituții. Se zice că regele Franței, Henric al IV-lea și marele său ministru [ducele de] Sully se gândiseră și altădată să formeze un fel de Parlament al delegaților tuturor statelor; bineînțeles că la acea epocă realizarea unei astfel de concepții nu era cu putință. D-l Léon Bourgeois³⁵⁸, cel mai aprig apărător al arbitrajului obligatoriu, spunea, după ce se întorsese de la Conferința de la Haga³⁵⁹, unde susținuse, cu multă îndârjire și cu mare entuziasm acest principiu, că succesul obținut nu era foarte mare. Se făcuse un pas, un simplu pas spre organizarea dreptului. El mai arată că [și] constituția juridică a unei societăți internaționale reclamă egalitatea tuturor statelor și sancțiuni pozitive. Tratatul încheiat, deși nu au aerul de a recunoaște egalitatea dintre statele mici, stabilește, însă, acele sancțiuni de care vorbea d-l Bourgeois, căci statul care ar recurge de-a dreptul la război, este pus afară din lege și considerat ca dușman al tuturor celorlalte state. În ziua când toate statele se vor convinge, zice d-l Ferdinand Buisson³⁶⁰, că războiul poate fi desființat, fiindcă se poate organiza justiția internațională, niciun guvern nu

³⁵⁸ Léon Bourgeois (1851–1925) – politician francez, primul președinte al Societății Națiunilor, laureat al Premiului Nobel pentru Pace (1920). Este autorul teoriei sociologice numită solidarism (tendința de a dezvolta între membrii unei societăți o activitate morală și social-politică solidară, în care diferențele individuale și diviziunea muncii să se armonizeze prin scopul comun și la care să coopereze toți), care a dat naștere unor directive economico-morale și politice pe care s-a bazat Societatea Națiunilor. *Ibidem*, p. 212, 882.

³⁵⁹ La Haga au avut loc două conferințe de pace (1899 și 1907) unde s-au stabilit normele internaționale ale războiului și crimele de război, drepturile și datorii puterilor intrate în conflict pe teritoriul ocupat de la inamic, extinderea organizației Crucea Roșie, instituirea unei Curți permanente de arbitraj pentru soluționarea pașnică a conflictelor internaționale. Eforturile de a crea un tribunal internațional care să arbitreze și să rezolve disputele internaționale, considerate necesare pentru a înlocui instituția războiului, au eșuat, atât în 1899, cât și în 1907. În anul 1914, a fost programată o a treia conferință, care nu și-a mai ținut lucrările din cauza izbucnirii Primului Război Mondial. *Ibidem*, p. 330.

³⁶⁰ Ferdinand Édouard Buisson (1841–1932) – pastor protestant, academician, pacifist și politician socialist francez. A fost cofondatorul și președintele Ligii Apărării Drepturilor Omului (1914–1926) și al Ligii învățământului (1902–1906). În anul 1927, a primit, împreună cu politicianul german Ludwig Quidde, Premiul Nobel pentru Pace; accesat online (2 aprilie 2014) la adresa http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1927/buisson-bio.html.

va mai putea târi un popor în război. În ziua când o națiune va ști că, refuzând arbitrajul, ea este scoasă din rândul națiunilor și considerată în război cu întreaga umanitate, nu va mai îndrăzni să recurgă la acest mijloc violent. Ar trebui secole spre a ne forma națiunile și a suprima războaiele intestinale, considerate ca o necesitate. Vor fi suficiente câteva generații pentru a forma Societatea Națiunilor.

Se poate zice că tratatul actual regulează situația politică a lumii întregi, căci el se ocupă de teritoriile răspândite în toate continentele, afară de cel american. El recunoaște de la început retrocedarea Alsaciei și Lorenei Franței, care fuseseră răpite în 1871, cu toate protestările reprezentanților acestei națiuni care, într-o declarație solemnă făcută în fața Adunării Naționale de la Bordeaux, declaraseră că ei nu vor recunoaște niciodată acest act. Ca o aplicare a principiului naționalităților, este reînființat statul polon care, în urma celor trei împărțeli între Austria, Prusia și Rusia, încetase a mai exista. Germania renunță la neutralitatea Belgiei, consfințită prin Tratatul celor 24 de articole³⁶¹, de la 1831 și la neutralitatea Marelui Ducat de Luxemburg, prevăzută în Tratatul de la Londra, de la 1867. Germania recunoaște noile state formate și crearea orașului liber Danzig care, însă, în loc de a fi atribuit Poloniei, al cărui port natural era, este creat orașul liber, iarăși pentru motive politice. Ca o aplicare a principiului autodeterminării, pentru a se hotărî cui vor aparține teritoriile reclamate de națiuni deosebite, conferința a admis plebiscitul, luându-se măsuri ca să se facă în astfel de condiții încât să răspundă adevăratelor dorințe ale popoarelor consultate. Germania renunță la toate coloniile ei și la toate drepturile pe care le-ar fi avut în alte teritorii. Dure roasă renunțare, dar meritată, în urma nenorocirii ce dezlănțuise asupra lumii întregi.

În Conferința de la Haga se ceruse pentru toate statele limitarea armamentelor, dar asupra acestui punct statele atunci întrunite nu putuseră să se înțeleagă. Tratatul actual impune statelor învinse limitarea armatelor și [a] armamentului, măsură foarte bună, dacă se va împlini, cam greu de împlinit, însă, deoarece Germania, deși era obligată să licențieze armata sa, conservând de la 31 martie 1920 numai 100 000 oameni, până acum nu s-a supus acestei dispoziții și în Conferința de la Spa ea a cerut și i s-a acordat un nou termen. Ca o compensație a distrugerii minelor din nordul Franței, i se dă acestei țări bazinul Saarei, cu dreptul de a exploata minele de cărbuni din acel teritoriu. Germania recunoaște că e răspunzătoare de toate pierderile și pagubele suferite de guvernele aliate, asociate și de naționalii lor, obligându-se a le repara și recunoscând acestor state un privilegiu de rangul întâi asupra tuturor bunurilor și veniturilor imperiului, până la completa desdăunare. Valoarea pagubelor

³⁶¹ Consecința directă a acestui tratat (pe care Țările de Jos au refuzat să-l semneze) a fost Tratatul de la Londra, semnat la 19 aprilie 1839, între marile puteri europene, Regatul Unit al Țărilor de Jos și Regatul Belgiei. Conform acestuia, puterile europene au recunoscut și au garantat independența și neutralitatea Belgiei și au confirmat independența părții germanofone a Luxemburgului. Art. VII al Tratatului obliga Belgia să rămână veșnic neutră, determinând puterile semnatare să păzească și să respecte neutralitatea în caz de invazie. În anul 1867, a fost semnat al doilea tratat la Londra, ca urmare a consecințelor Războiului austro-prusac (1866) și ale crizei luxemburghize (disputa diplomatică din anul 1867 dintre Franța și Prusia privind statutul politic al Luxemburgului). Acesta a avut consecințe semnificative pentru Luxemburg și pentru relațiile dintre marile puteri europene; accesat online (2 aprilie 2014) la adresa <http://www.firstworldwar.com/source/london1839.htm>.

va fi determinată de o comisie interaliată, numită Comisia Reparațiilor, în care figurează reprezentanții Belgiei și ai Statului sârbo-croato-sloven, dar nu figurează reprezentantul României. Este drept că în articolul III al anexei 2 de sub capitolul reparațiilor se prevede că de câte ori o putere va fi interesată în o cauză, ea va avea dreptul a numi un delegat, care va lucra, însă, ca asesor, fără a avea dreptul de vot. La conferințele de la San Remo și de la Spa³⁶², unde s-a discutat și partea despăgubirilor care trebuie afectată fiecărui stat, au figurat, de sigur, și reprezentanții țării noastre, dar nu știm cu precizie care a fost partea de despăgubiri care ni s-a atribuit. Dacă ar fi să ținem seamă de cele publicate prin ziare, această parte ar fi extrem de mică și de neînsemnată, ceea ce este foarte nedrept, dacă ținem seama de pagubele însemnate pe care țara le-a suferit în timpul ocupației germane.

Tratatul se mai ocupă de marile fluvii Eba, Oder, Niemen, Rhin și Mogela [Mosela], creând pentru fiecare comisii alcătuite din delegați ai statelor riverane și neriverane. În ceea ce privește Dunărea, se creează la Porțile de Fier o comisie internațională, deși, după cum arată foarte bine d-l ministru de Externe [Take Ionescu] în expunerea sa de motive, situația geografică a noastră și a statului sârb ar fi cerut ca internaționalizarea Dunării pe întregul ei curs să nu aducă nicio restricție în acest punct, nouă și vecinilor noștri sârbi.

În fine, ultima dispoziție de care mă voi ocupa și asupra cărei atrag atenția d-voastre, este aceea relativă la sancțiuni. În Conferința de la Haga, de la 1907, delegația Germaniei ceruse ca [aceasta] să prevadă sancțiuni și fiecare stat să fie răspunzător de actele săvârșite de comandanții armatelor lor care ar călca regulile stabilite în Conferința de la Haga. Era, deci, o datorie pentru statele aliate ca să pedepsească pe acei amăgitori, care înșelaseră lumea întreagă, cerând să se înscrie clauze pe care erau hotărâți să nu le respecte. Puterile aliate pot cere Germaniei ca să li se predea pe orice persoană acuzată că ar fi comis acte contrarii legilor războiului. Germania, deși se obligase, a refuzat, însă, să execute această clauză, luându-și sarcina de a judeca ea însăși pe supușii să, trimițându-i în judecata Înaltei Curți de la Leipzig. Statele aliate, fără a renunța la dreptul recunoscut lor prin tratat, au consimțit, rezervându-și, însă, dreptul de a lua o hotărâre numai după ce vor vedea cum a judecat această Curte. Clauza care trimite pe Wilhelm al II-lea, fostul împărat al Germaniei, în fața unui tribunal, pentru ofensă supremă contra moralei internaționale și autorității sacre a tratatelor, este pentru prima oară înscrisă într-un tratat și va fi o vecinică [veșnică] pildă, pentru că acei care se află în fruntea noroadelor, fie prin dreptul nașterii sau altfel și care-i va opri de aici înainte de a trimite cu ușurință milioane de oameni la moarte, producând în evoluția naturală a popoarelor adânci tulburări în felul acelora pe care le vedem astăzi.

³⁶² Conferința de la San Remo (14-21 aprilie 1920) a reunit reprezentanții Angliei, Franței și Italiei, care s-au pronunțat asupra administrării teritoriilor din Orientul Mijlociu, care ieșiseră de sub dominația otomană. Deciziile conferinței au fost cuprinse în Tratatul de la Sèvres, încheiat la 10 august 1920 (condițiile acestui tratat au fost acceptate abia în anul 1923, prin semnarea Tratatului de la Lausanne). Conferința de la Spa (Belgia) a avut loc la 16 iulie 1920, în cadrul căreia s-a semnat un Acord privind reparațiile datorate de Germania puterilor învingătoare din Primul Război Mondial. Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *Repere de cronologie internațională. 1914-1945*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 137; Florin Șinca, *Relații româno-austriece (1918-1938)*, București, RCR Editorial, 2013, p. 58.

Acestea sunt, d-lor senatori, dispozițiile principale ale Tratatului de Pace încheiat între Germania și Puterile Aliate și Asociate la Versailles, în 28 iunie 1919 și care, în calitate de raportor, vă rog să binevoiți a-l ratifica.

Expunere de motive³⁶³

După trei ani de lupte istovitoare alături de marii noștri aliați, după jertfe și suferințe fără pereche ale tuturor fiilor țării, ostașul nostru vă aduce astăzi semnul victoriei finale – Tratatul de Pace de la Versailles, acceptat și semnat de către inamicul învins. Laurii victoriei împodobesc astăzi mormintele sfinte ale celor ce au știut să se jertfească pentru scumpa lor patrie și pentru eliberarea neamului nostru românesc; laurii victoriei împodobesc, de asemenea, mormintele eroilor aliați care, luptând pentru drept și libertate, și-au dat viața pe pământul nostru sfințit, care va rămânea de-a pururea legat de pământul țării lor. Înaintea acestor morminte sacre, mințile și sufletele tuturor românilor din toate unghiurile se închină cu recunoștință ca înaintea unor neîntrebuți eroi. Laurii victoriei încunună cu mândrie și frunțile bravilor noștri ostași de la Jiu, Mărăști, Oituz și Mărășești, rămași în viață, pentru ca astfel să-și învețe urmașii că, fiind conduși de [un] rege viteaz, au știut să-și dezrobească frații, au știut să adeverească, odată mai mult, datinile strămoșești, transformând porecla în renume.

Tratatul de Pace ce vă supunem spre ratificare cuprinde XV părți distincte, prin care se reglementează diversele consecințe de ordin politic, militar, financiar, economic și social, pe care agresiunea premeditată a dușmanilor a pricinuit-o.

Prin Partea I a Tratatului de la Versailles (art. 1–26), referitoare la Pactul Societății Națiunilor, aliații noștri s-au străduit să pună stavilă agresiunilor viitoare, creând Societatea Națiunilor³⁶⁴, din membrii diverselor state. Guvernul român, semnând acest tratat, a înțeles să dea creditul țării, necesar acestei noi întocmiri, pentru ca astfel ea să se îndrume către țelul ce îl urmărește spre pacea și armonia universală. Acestei societăți a aliaților, în care România figurează ca membră fondatoare, îi va reveni marele merit dacă prin organizarea și măsurile ce va lua, va ști să localizeze cum se cuvine diversele conflicte dintre națiuni. Proporționând armamentul și fabricarea de muniții ale unora dintre națiuni, de o parte, micșorându-le și limitându-le la altele, [pe] de alta, controlând și împiedicând în mod efectiv viitoarele agresiuni și supunându-le arbitrajului și judecății unei Înalte Curți, care să aplice sancțiuni severe, Societatea Națiunilor aspiră că își va desăvârși astfel scopul ce îl urmărește.

Prin Partea a II-a Tratatului de Pace (art. 27–30) se determină fruntariile Germaniei de astăzi, față cu satisfacerea dreptelor revendicări ale aliaților noștri, prin mijlocirea și eliberarea teritoriilor smulse de la patriile mume și contopite prin agresiuni anterioare. Franța – victorioasă și eroică, Belgia – sora noastră de martiriu, Polonia – prietena noastră de grele vremuri, astăzi reînviată, Cehoslovacia – eliberată

³⁶³ Prezentată de către ministrul Afacerilor Străine, Take Ionescu.

³⁶⁴ Vezi Documentul nr. 5.1.

și nou creată, își văd revendicările și visul lor național transformat în realitate, așa precum dreptatea imanentă impunea să aibă loc.

Prin Partea a III-a a clauzelor politice ale Tratatului (art. 31–117) se reglementează diversele dispoziții tinzând la organizarea cea nou creată prin tratat a Belgiei, Luxemburgului, Franței, pe un timp limitat, drept compensare a grelelor încercări și a marilor daune suferite în partea ei nordică. Reglementarea situației politice nou creată în Alsacia și Lorena, realipirea acestor două provincii smulse cu 50 de ani în urmă, dar readuse acum la sânul mamei noastre surori, precizarea ca amănunt asupra situației politice nou create prin recunoașterea ca state libere a statului Cehoslovaciei și Poloniei, reglementarea situației Austriei de astăzi față de Germania viitoare, prin înlăturarea contopirilor politice, determinarea situației de drept a Prusiei Orientale, a Regiunii Memlului [Mailului], Danzigului, S[ch]leswigului și Heligolandeii față de noua configurație a Europei Centrale, iată ce cuprinde în esență Partea a III-a clauzelor politice. Prin această parte se recunoaște de către Germania independența tuturor teritoriilor care făceau parte din vechiul imperiu al Rusiei la 1 august 1914 implicit, dar și a scumpei noastre Basarabii, smulsă acum 100 de ani de la Patria Mamă.

Prin Partea a IV-a a Tratatului (art. 118–158) se reglementează „drepturile și interesele germanilor în afară de Germania”, din colonii, din China, Siam, Siberia, Maroc, Egipt, din Turcia și Bulgaria, din Santungul atribuit Japoniei, toate acestea ca urmare a transmiterii drepturilor și intereselor germane din aceste colonii unora dintre puterile aliate sau asociate nouă.

Prin Partea a V-a a clauzelor militare, navale și aeriene (art. 159–213) se precizează în detaliu la cât se reduc efectivele și încadrarea viitoare a armatei germane, armamentul, munițiile și materialul militar; cum să se facă recrutarea și instrucția militară în Germania, cum fortificațiile germane vor fi dezarmate și dărâmate, iar flota militară redusă la un minimum bine precizat; cum întreaga viață militară și navală nu va mai face parte din forțele militare germane; cum întregul material militar, naval și aeronautic german va fi predat aliaților și asociațiilor noștri, lăsând o mică parte Germaniei; cum pentru controlul acestor dispoziții vor funcționa comisii interaliate de control în toată Germania; toate aceste dispoziții pentru ca astfel să se garanteze chiar de acum pacea generală și să se evite agresiuni, așa precum și-a propus a înfăptui Societatea Națiunilor.

Prin Partea a VI-a (art. 214–226), privitoare la prizonierii de război, se reglementează situația prizonierilor noștri și ai aliaților la inamic, situație care, în ce privește țara noastră, este foarte gravă, dat fiind că zeci de mii din prizonierii noștri și-au găsit sfârșitul în captivitate, datorită răului tratament ce li s-a administrat de către dușmani. Toate măsurile și sancțiunile din tratat vom face să fie riguros aplicate foștilor noștri dușmani, iar familiilor martirilor noștri, martiri ai neamului, [li] se vor da ajutoarele convenite, pe care fostul inamic este obligat a le plăti. De asemenea, în această parte se reglementează chipul cum mormintele prizonierilor și internaților vor fi îngrijite în țările foste inamice și viceversa, pentru ca astfel cultul eroilor să rămână neadormit și să servească drept pildă generațiilor viitoare, ca omagiu al vitejiei românești.

Prin Partea a VII-a a Tratatului (art. 227–248), privitoare la sancțiuni, se prevede înființarea unui tribunal special și modalitățile după care el va avea să judece pe toți acei care s-au făcut vinovați de călcarea legilor războiului și de săvârșire de abuzuri și fapte criminale în contra averii și vieții supușilor Puterilor Aliate și Asociate.

Prin Partea a VIII-a (art. 231–248) a clauzelor reparațiilor se pune principiul obligării Germaniei la desdăunarea tuturor aliaților și asociaților din faptul agresiunii sale, se precizează că de acest principiu se bucură toți aliații și asociații în proporția daunei persoanelor, fie asupra bunurilor care urmează a fi acoperite de inamici, după justificarea ce vom face înaintea Comisiei de Reparații ce va funcționa la Paris. Tot în această parte se arată modul cum inamicii sunt obligați a procura anumite materiale și animale [în scopul] refacerii teritoriilor invadate și fost ocupate, determinând anume țări cărora Germania se obligă să le predea de îndată drept acouto parte din animale și materiale. Deși țara noastră a avut de suferit enorm de pe urma ocupației, mai ales de la germani, o asemenea obligație independentă de regăsirea chiar a acelor luate de la noi nu a fost prevăzută decât tocmai sub condiția dovedirii identității animalelor și lucrurilor furate din țară, ceea ce echivalează cu o lipsă de obligație de asemenea natură din partea germanilor. Din aceeași parte se detaliază modul cum se vor acoperi despăgubirile de la Germania față cu resursele ei normale și față cu posibilitatea utilizării puterii ei de muncă și de fabricații.

Prin Partea a IX-a a clauzelor financiare (art. 249–263) se arată care sunt mijloacele financiare prin care Germania trebuie să dezdăuneze pe aliați; se hotărăște că pentru toată despăgubirea aliaților și asociaților există un privilegiu de rangul I asupra tuturor bunurilor și veniturilor imperiului și ale statelor germane, până la completa dezdăunare; că, tot la aceleași condiții, produsul lichidării bunurilor inamicilor din țările aliate va servi drept acoperire în partea acelor daune, dat fiind că se recunoaște de aliați că resursele financiare normale ale Germaniei nu pot acoperi cuantumului total al daunelor pricinuite aliaților. Prin aceeași parte se precizează raporturile și legăturile dintre dispozițiile financiare față de cele ale reparațiilor și ale clauzelor economice din același tratat.

Prin Partea a X-a a clauzelor economice (art. 264–312) se prevăd modalitățile de aranjare a problemelor economice relevate de urmările războiului, și anume: care sunt tratatele care mai rămân în ființă între Germania și aliați sau asociați, care sunt clauzele vamale ce vor governa raporturile dintre aliați și Germania; cum se reglementează materia concurenței ilegale și a proprietății industriale; care va modul cum datorile inamicilor dinainte de război către aliați vor fi încasate de către aceștia în contul despăgubirilor datorate lor; cum bunurile, drepturile și interesele supușilor inamici din țările aliate vor fi reținute și lichidate de aliați de către aceștia, acoperind astfel cu produsul acestor vânzări daunele suferite, în timp ce supușii inamici care vor suferi de acele măsuri vor fi despăgubiți de către Germania. Se reglementează, de asemenea, situația contractelor dinainte de război ale inamicilor cu aliații, hotărându-se, în principiu, că ele sunt și rămân anulate, afară de unele pe care guvernele statelor aliate și asociate vor recunoaște că sunt de executat în interes general și de altele ce sunt expres enumerate prin tratat. Se organizează Tribunalul arbitrar mixt pentru rezolvarea tuturor diferendelor din

datorii, din contracte și lichidări de bunuri dintre supușii statelor inamice și aliate, precizându-se care este situația asigurărilor sociale și de stat din teritoriile cedate.

Prin Partea a XI-a a navigației aeriene (art. 313–320) se precizează modul de întrebuițare a aeronavelor aliate și asociate deasupra teritoriului german, care sunt modalitățile sub care serviciul public de aeronave din Germania va funcționa în viitor din punctul de vedere al mărginirii și al controlului aliat.

Prin Partea a XII-a a porturilor, căilor de apă și căilor ferate (art. 321–386) se reglementează și se detaliază felul utilizării acestor căi aparținând Germaniei; cum liberarea navigației este garantată; care este situația porturilor libere; care este, în sfârșit, regimul fluviilor Elbei, Oderului, Niemenului și Dunării, socotite ca internaționale și pentru a căror supraveghere se înființează o comisie internațională pentru toate aceste fluvii. În această privință, regimul Dunării noastre, declarat și acceptat și de noi ca internațional, suferă restricții de la libertatea noastră de riverani, în special în ce privește susul Dunării și, mai ales, Porțile de Fier, puse sub controlul unei comisii internaționale create ad-hoc, deși situația geografică a noastră și a statului sârb ar fi cerut ca internaționalizarea Dunării pe întregul ei parcurs să nu aducă nicio restricție în acest punct nouă și vecinilor noștri sârbi. Prin aceeași parte a tratatului se reglementează regimul transporturilor internaționale pe căi ferate – pentru a nu fi stânjenit de Germania; se iau dispozițiile convenite, între altele, și în ce privește materialul rulant german din țările aliate sau asociate.

Prin Partea a XIII-a, despre muncă (art. 387–428), se reglementează, în mod cât mai uniform, munca; se precizează felul cum raporturile dintre lucrători și patroni vor fi regulate prin organizarea permanentă a Conferinței generale a muncii și a Biroului internațional al muncii; cum în compunerea lor participă și reprezentanți ai lucrătorilor și ai patronilor; cum, în sfârșit, întreaga și marea problemă a muncitorimii va fi rezolvată în mod cât mai uniform în toate țările și, deci, și la noi, pentru ca astfel armonia universală dintre aceste două clase să fie înfăptuită. Se mai reglementează, în mod uniform, orele de lucru, pe zi și pe săptămână; se stabilesc, ca probleme vitale de soluționat de către Conferința muncii, chestiunea recrutării și întrebuițării muncitorilor, chestiunea prevenirii întreruperii lucrului și a nevoinței de a lucra. De asemenea, problema asigurărilor muncitorești de existență și ajutor rațional, problema protecției lucrătorilor în contra bolilor generale sau profesionale, a accidentelor de muncă, a protecției copiilor, adolescenților și femeilor, a pensiilor și asigurărilor de bătrânețe și de invaliditate, în sfârșit, chestiunea libertății sindicale și organizarea învățământului profesional și tehnic, cum și alte măsuri analoage, care vor contribui la regulamentul cât mai uniformă și la îmbunătățirea simțitoare a vieții lucrătorilor, problemă care ne preocupă și pe noi îndeosebi. Odată ce țara noastră a acceptat toate aceste măsuri, prin semnarea Tratatului la 7 iulie 1919, a înțeles prin aceasta să rezolve în principiu soarta lucrătorilor la noi, rămânând ca organizarea de fapt, prin organele de drept, să urmeze cât mai neîntârziat. Prin aceasta se confirmă, o dată mai mult, că tot preocupării statelor din Occident, de acord cu a guvernelor noastre, se datorește reglementarea cât mai umană a acestor mari probleme și, deci, speculațiile intenționate și subversive din Orient nu fac decât să profite, fără sorți de izbândă, de necunoașterea unui regim egal al muncii, la care guvernul român a aderat de mai bine de opt luni.

Prin Partea a XIV-a a Tratatului (art. 429–434), a garanțiilor de executare, se reglementează diversele garanții pe care Puterile Aliate și Asociate înțeleg a le lua pentru executarea Tratatului de la Versailles de către Germania.

În sfârșit, prin Partea a XV-a, a clauzelor diverse, se precizează situația tranzitorie a unora din tratat cu Germania și unele puteri aliata sau neutre, cum și data când Tratatul de la Versailles va fi pus în vigoare și va deveni astfel obligatoriu tuturor, prin forma ratificării.

Acestea fiind principalele dispoziții enumerate în punctele lor mari, un examen detaliat prin prezenta expunere n-ar fi cadrat cu scopul ce urmărim, de a ne face chiar de acum o idee generală despre clauzele Tratatului. Fraternizarea de arme dintre noi și aliați, marele triumf al dreptății, interese chiar de ordin public, financiar și economic speciale ale țării noastre ne impun datoria de a vă supune acest tratat spre ratificarea lui cât mai grabnică, pentru ca astfel să fie pus în executare cu un moment mai înainte și în mod uniform față de toți aliații noștri și deci a înlesni refacerea imediată a țării noastre, atât de greu încercate prin război și prin efectele lui.

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica și a face să se execute Tratatul de Pace, împreună cu Protocolul său, încheiat de Puterile Aliate și Asociate cu Germania, în Versailles, la 28 iunie 1919, Tratat și Protocol care au fost ratificate prin Decretul-lege sub nr. 1 508, din 5 aprilie 1920 și publicat în „Monitorul Oficial” nr. 7, din 9 aprilie 1920. Copii și traduceri autentice de pe zisele Tratat și Protocol se vor alătura la prezenta lege (aceste copii se vor publica în „Monitorul Oficial” cu ocazia promulgării acestei legi).

6.3. Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)³⁶⁵ – 14 august 1920

Textul Tratatului

Partea II

Fronteriile Ungariei

Art. 27. Fronteriile Ungariei vor fi fixate după cum urmează: [...] ³⁰ cu România: de la punctul sus definit, spre est-nord-est și până la un punct de ales

³⁶⁵ Acest tratat a consfințit desființarea Monarhiei Austro-Ungare, stabilind frontierele Ungariei cu România, Regatul sârbo-croato-sloven și Cehoslovacia. Prin art. 45 al acestui tratat, Ungaria recunoștea că Transilvania este parte a României, iar art. 47 prevedea că România va accepta, printr-un tratat semnat cu Puterile Aliate și Asociate, dispozițiile pe care acestea le vor considera necesare pentru a proteja interesele locuitorilor „care diferă de majoritatea populației prin rasă, limbă și religie”, libertatea de tranzit și asigurarea unui regim echitabil pentru celelalte națiuni. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 26–27.

pe râul Mureș, la aproximativ 3 km 500 m în amonte de podul căii ferate de la Makó la Syged: o linie de determinat pe teren; de acolo, spre sud-est, apoi spre nord-est și până la un punct de ales la aproximativ 1 km la sud de stația Nagylak: cursul râului Mureș spre amonte; de acolo, spre nord-est și până la ieșindul limitei administrative între comitatele Csanád și Arad la nord-nord-est de Németspereg: o linie de demarcat pe teren, trecând între Nagylak și stațiunea de cale ferată; de acolo, spre est-nord-est și până la un punct de fixat pe teren între localitățile Battonya și Tornya; această limită administrativă trecând la nord de Németspereg și de Kispereg; de acolo și până la cota 123 (aproximativ 1 km 200 m la est de Magosliget), punct comun celor trei fruntarii ale Ungariei, României și Cehoslovaciei (teritoriul rutean); o linie de determinat pe teren, trecând la vest de Nagyvarjas, Kisvarjas și Nagyiratos, la est de Dombegyház, Kevermes și de Elek, la vest de Ottlaka, Nagy-Pel, Gyula Varsánd, Ant Illye, la est de Gyula, Gyula-Vari și Kötégán, tăind calea ferată de la Nagyszalonta la Gyula, la aproximativ 12 kilometri de Nagyszalonta și între cele două bifurcații pe care le formează încrucișarea acestei căi ferate cu calea ferată de la Szeghalom la Erdőgyarak; trecând la est de Méhkerek, la vest de Nagyszalonta și de Marcziháza, la est de Geszt, la vest de Körös-Tarján, la est de Szakal și de Berek-Böszörmény, la vest de Borș, la est de Artand, la vest de Nagy-Szántó, la est de Kis-Marja, la vest de Csokaly, la est de Nagyléta și de Almosd, la vest de Er-Selind, la est de Bagamér, la vest de Er-Kenéz și de Ermihályfalva, la est de Szt-György-Abrany și de Penesylek, la vest de Szamiszlo, Bere-Cyomaköz, Fény, Czanálos, Börvely și de Domahida, la est de Vallaj, la vest de Csenger-Bagos și de Ovaris, la est de Csenger-Ujfalu, la vest de Darc, la est de Csenger și de Komlod-Totfalu, la vest de Pete, la est de Magy-Gecz, la vest de Száraz-Berek, la est de Méhtelek, Garboloz și de Nagy-Hados, la vest de Fertös-Almás, la est de Kis-Hodos, la vest de Nagy-Palad, la est de Kis-palad și de Magosliget. [...]

Partea III Clauze politice europene

Secțiunea III România

Art. 45. Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei Monarhii Austro-Ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, Partea II (Fruntariile Ungariei) și recunoscute prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate, încheiate în scop de a regula afacerile actuale ca făcând parte din România.

Art. 46. O comisie compusă din șapte membri, din care cinci vor fi numiți de principalele Puteri Aliate și Asociate, unul de România și unul de Ungaria, se va constitui în cursul celor 15 zile de la punerea în vigoare a Tratatului de față, pentru

a fixa la fața locului traseul liniei de frontieră descrisă la articolul 27 – 3°, Partea II (Fruntariile Ungariei).

Art. 47. România recunoaște și confirmă față de Ungaria angajamentul de a consimți la inserția într-un tratat cu principalele Puteri Aliate și Asociate a unor dispoziții pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor care se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populației, precum și pentru a ocroti libertatea tranzitului, de a aplica un regim echitabil comerțului și celorlalte națiuni. Proporția și natura sarcinilor financiare ale Ungariei pe care România va avea să le ia pe seama sa pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei vor fi fixate conform cu art. 186, Partea IX (Clauze financiare) a tratatului de față. Convenții ulterioare vor regula toate chestiile care n-ar fi regulate prin tratatul de față și care ar putea lua naștere din cesiunea zisului teritoriu. [...]

Secțiunea IX Dispoziții generale

Art. 74. Ungaria declară de pe acum că recunoaște și primește fruntariile Austriei, Bulgariei, Greciei, Poloniei, României, Statului sârbo-croato-sloven și ale Statului cehoslovac, astfel precum aceste frontariile vor fi fixate de către principalele Puteri Aliate și Asociate. [...]

Ratificarea Tratatului

[Raportul și Proiectul de lege relativ la ratificarea Tratatului de Pace cu Ungaria, a Protocolului și a Declarației anexate, prin care aceasta a recunoscut pe plan internațional unirea Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului cu România, a fost adus în deliberarea Senatului, în ședința din 14 august 1920, de către D. Alexandresco, raportor la Comitetului delegaților³⁶⁶.]

Domnilor senatori,

Proiectul de lege relativ la ratificarea Tratatului de Pace, a Protocolului și a Declarației la dânsul anexate, încheiat la Trianon, la 4 iunie 1920, între Puterile Aliate și Ungaria, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal [...] de la 9 august 1920, secțiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegați: Secțiunea I – Spiru Gheorghiu; Secțiunea II – D. Alexandresco; Secțiunea III – Gh. Meitani; Secțiunea IV – Lazăr Popescu; Secțiunea V – N. Bațaria, care, întrunindu-se în ziua de 11 august 1920, s-au constituit în Comitet al delegaților,

³⁶⁶ D.S., M.O., nr. 32, 22 august 1920, p. 623–625.

sub președinția d-lui Gh. Meitani și, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-au admis pe următoarele considerente:

Domnilor senatori,

Tratatul de Pace încheiat la Trianon între Puterile Aliate și Asociate și Ungaria, în ziua de 4 iunie 1920, este cel mai important din cele ce ați ratificat până acum și veți ratifica și în viitor, pentru că el îndeplinește idealul nostru național, întrunind sub același steag aproape toată suflarea românească, după o dominație străină de peste 1 000 de ani.

Clauzele privitoare la România sunt prevăzute în art. 27, punctul 3 și în art. 45 [și] urm. Un punct important pentru noi se găsește în art. 186 al acestui tratat, care pune în sarcina României partea din datoria publică a Ungariei aferentă la teritoriile încorporate țării noastre. Un alt punct care ne interesează, de asemenea, este acel prevăzut de art. 199, după care pensionarii civili și militarii fostului Regat ungar, deveniți români în baza Tratatului de față, vor fi considerați în viitor ca pensionari români, ei neputând exercita, în ceea ce privește pensia lor, niciun recurs în contra guvernului ungar, principiu admis și obștește recunoscut de dreptul internațional public. Este, însă, de observat că statul ungar nu restituie statului român nicio rețineră din acelea făcute acelor pensionari, pe când erau funcționari, deși uneori s-a admis principiul acestor restituiri, de exemplu în Tratatul de la Frankfurt, din 1871, intervenit cu ocazia cedării, din partea Franței, a Alsaciei și Lorenei, Germaniei, atunci atât de puternică și învingătoare, astăzi, însă, învinsă și zdrobită de Puterile Aliate.

Suntem fericiți, noi, aceștia din generația actuală, că am trăit vremuri atât de mari, pentru ca în urma celui mai cumplit măcel ce a putut înregistra omenirea, să ajungem a vedea triumful suprem al civilizației și al dreptății, speranță pe care noi n-o pierdusem niciodată, nici în momentele cele mai grele, pe când dușmanul, pentru scurt timp învingător, strigă din răsuputeri: *vae victis!*

Toate clauzele din acest Tratat, oricât de defavorabile ar fi unele din ele, România le primește astăzi și le ratifică, fiind mândră de nobila și măreața misiune ce a avut să aducă pacea, liniștea și ordinea în fosta Monarhie Ungară, unde soldații noștri au fost primiți cu flori și cu urale de mulțumiri și recunoștință. Istoria va înregistra, deci, cu bucurie, faptul impunător că armatele noastre învingătoare au trecut Tisza și că stindardul românesc, acel de la Mărășești, Mărăști și Oituz, a fălăit pe zidurile capitalei maghiare. Pentru toate aceste motive, vă rugăm, d-lor senatori, să binevoiți a vota următorul proiect de lege:

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica și a face să se execute Tratatul de Pace, Protocolul și Declarația la dânsul anexate, încheiat de Puterile Aliate și Asociate cu Ungaria, în Trianon, la 4 iunie 1920. Copii și traduceri autentice de pe zisele Tratat, Protocol și Declarație se vor alătura la prezenta lege.

Tratatul de Pace cu Ungaria, dacă vine cel de-al patrulea în deliberările domniilor voastre, în ordinea de importanță pentru statul român este cel dintâi. O mie de ani a dăinuit lupta între maghiari și români pentru stăpânirea acelor țări care prin acest tratat se unesc definitiv cu Patria Mamă. Niciodată, însă, nu a încetat de a fi obiectul de căpetenie al gândirii naționale. Întreruptă o clipă de avântul eroic al poporului român în vremea lui Mihai Viteazul, stăpânirea maghiară despre frații noștri de peste Carpați s-a caracterizat printr-o asprime mereu crescândă. Deșteptarea la viață a poporului român a pus problema națională, mai ales în anul 1848.

De atunci și până la izbucnirea Războiului Mondial, chiar în vremurile în care un tratat impus nouă prin amenințare ne făcuse aliații asuprașilor fraților noștri, chestiunea unirii tuturor românilor într-un singur stat a fost nu numai o chestiune de aspirații, ci o chestiune de activitate politică. Pentru rezolvarea ei, Regatul Român era gata de toate jertfele. Din fericire pentru dânsul, nici în vederea acestui scop sfânt el nu a participat în nimic la provocarea Războiului Mondial, cel mai cumplit dintre măceluri. Soarta a vrut ca acea catastrofă, din care avea să iasă România întregită, să fie provocată tocmai de către acei care aveau cel mai mare interes să păstreze o stare de lucruri care le dădea lor hegemonia, nelegitima și nefireasca hegemonie asupra poporului român de peste Carpați. Se bizuise pe o axiomă falsă, aceea a invincibilității Germaniei, ca și cum istoria ar fi putut să înregistreze în vremurile noastre triumful nedreptății și darea înapoi a civilizației. În acel război, neprovocat de dânsa, România a intrat cum era dreptul și datoria ei să intre și, din vitejia fiilor ei și prin sprijinul marilor noștri aliați, ale căror jertfe pentru cauza comună au fost fără precedent în cartea istoriei, a ieșit unitatea noastră națională. Această unitate se recunoaște și se confirmă prin semnătura învinsului din acest tratat. Coincidență bizară: între iscălitura armistițiului și aceea a Tratatului de Pace armata a fost silită să se jertfească pentru a doua oară ca să scape pe învinsul de ieri, asuprașul de o mie de ani, de grozăvia unei anarhii mai dăunătoare decât războiul și înfrângerea. Cu acest prilej, feciorii noștri din Vechiul Regat și catanele [...] au intrat în capitala Ungariei, de astă dată, însă, cu tricolorul nostru în loc de drapelul străin sub care, de atâtea ori, își vărsaseră sângele pentru o cauză vrăjmașă lor.

Tratatul de Pace cu Ungaria urmărește, pas cu pas, celelalte tratate de pace, al căror prototip a fost Tratatul cu Germania, principalul vinovat în catastrofa mondială. Odată cu ratificarea Tratatului la Trianon, relațiile dintre noi și Ungaria vor deveni normale și, desigur, din parte-ne amicale. În adevăr, România nu mai are niciun diferend cu statul ungar. Fiecare din cele două popoare a intrat în domeniul său legitim prin Tratatul de la Trianon, care urmărește linia de despărțire etnică dintre cele două popoare, deși rămân și români și unguri în afară din noile hotare ale patriei respective. Economiceste, legăturile dintre România și Ungaria sunt firești și [...] trebuie să rămână un punct cardinal și statornic în politica Regatului Român; aceasta

³⁶⁷ Prezentată de către ministrul Afacerilor Străine, Take Ionescu.

nu împiedică ca în cadrul acestor legături România să dorească cu sinceritate un trai de buni vecini cu Ungaria, așezată de astă dată la hotarele ei definitive și drepte prin Tratatul de la Trianon. Războiul național a costat pe națiunea română jertfe de sânge și de averi care ar fi părut fabuloase în altă vreme.

Războiul național a fost una din acele zguduirii în viața unui neam, care tocmai pentru că a fost hotărâtoare, nimeni nu poate să-i dorească repetarea. Dar războiul național a adus poporului român nu numai îndeplinirea aspirațiilor lui [de] atâtea veacuri, dar și ceasul de glorie și de mândrie în care delegații lui au putut să-și pună iscălitura pe Tratatul de Pace de la Trianon.

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ȘI MONOGRAFII. COLECȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1996

1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I-II, îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele: Ion Popescu-Sireteanu, Introducere: D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996;

2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998;

3) Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

4) Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

5) Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998;

6) Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999;

7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie prin Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;

8) *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002;

9) Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt-înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;

10) Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003;

11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004;

12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, Ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005;

14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți. Studiu monografic*, cu o postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, Indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, Prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Postfață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006;

17) *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006;

18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, I. *Corespondență (1926–1942)*, ediție, prefață și studiu introductiv de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2006;

19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006;

20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006;

21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877* (Istoria teatrului german în Bucovina. 1825–1877), editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007;

22) Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2007;

23) Teodor Balan, *Lupta pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediție îngrijită, comentarii, cronologie și indice de nume de Marian Olaru, Prefață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, traducerea textelor din limba germană de Ștefănița-Mihaela Ungureanu, București, Editura Academiei Române, 2007;

24) Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice despre Bucovina și Transilvania și studii lexicografice*, Cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2007;

25) Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de știință și om politic*, Prefață de prof. univ. dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2007;

26) Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, Tabel cronologic de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2009;

27) Petru Bejinariu (coordonator), *Ion T. Tarnavschi – biolog, întemeietorul Școlii de palinologie*, Cuvânt-înainte de Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2009;

28) Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu-Andrievici*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iași, Editura Timpul, 2009;

29) Dan Camer, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu istoric și statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, 2009;

30) Ilie Dugan-Opaiț, *Familia Dugan din Cireș-Opaițeni*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, comentarii, glosar, postfață, anexe și album: Vasile I. Schipor, Indice de nume: Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2009;

31) Al. Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, Studiu introductiv de Ștefan Purici, Notă asupra ediției și Indice de nume: Rodica Iațencu, Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2010;

32) Tudor Nandriș, *Jurnal de campanie. 1939–1945*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Ștefan Purici, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției și comentarii de Iulia Brânză, Indice de nume de Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura Septentrion, 2010;

33) Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, Cuvânt-înainte de acad. Eugen Simion, Iași, Editura Timpul, 2010;

34) Constantin Hrehor, *Letopisețul de mătase. Episcopul Gherasim Putneanul și Bucovina*, Cuvânt-înainte de Grigore Ilisei, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2012;

35) Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței, anii suferinței. Convorbiri cu Gavril Vatamaniuc*, ediția a II-a, Cuvânt-înainte de Dan Puric, Introducere de Marian Olaru, Postfață de Vasile I. Schipor, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. Gh. Sbiera”, 2012;

36) Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna* (Evoluția istorică a băilor feroase Dorna), ediție bilingvă îngrijită, cu notă asupra ediției și indice de nume: Ovidiu Bătă, traducerea textului german: Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Iași, Editura Terra Nostra, 2012;

37) Constantin Hrehor, *Grănicești. Un sat sub pecete domnească*, Întâmpinare de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Predoslovie de Constantin Hrehor, Iași, Editura Timpul, 2014.

INDICE DE NUME

A

Abrahamowicz, Jossel 122
Abramol 163
Aderca, Felix 124
Agârbiceanu, Ion 173
Agrigoroaiei, Ion 12, 15, 18, 28
Albani, Tiron 16
Alecsandri, Vasile 13, 172
Alexa, Doina 21, 25–27, 32
Alexandresco, D. 269, 270, 274, 285
Alexandrescu, Grigore 171
Alexandrescu, Ida 290
Alexandrescu, N. 32
Anderl, Gabriele 120
Andrei, Nicolae 51, 209
Andrei, Petre 14
Andronic, Adrian 112
Andronicescul, Nistor 5, 41, 46, 52, 53, 55, 60, 64, 139, 142, 148, 162, 175
Angelescu, Ion 74, 247, 250
Antipa, Grigore 180
Antonescu, Lupu 136
Antonescu, Mihai 250
Argetoianu, Constantin 248, 249
Armbrüster 122
Arsintescu, Toader 40, 41, 46
Aslan, Mihail 270
Atanasiu, Ion C. 163, 249
Averescu, Alexandru 6, 27–29, 32, 36, 57, 60, 64, 105, 134, 153, 154, 247, 248, 250, 251, 262
Axelrac 128

B

Balan, Teodor 67, 110, 290
Balbareanu, Ion 47, 162
Barițiu, George 171
Bațaria, N. 270, 274, 285
Baumberg, Friedrich Bourguignon Freiherr von 91
Baumgarten 114, 115
Băcilă, Toader 116
Bălan, Emanuel 33
Bălănescu 107, 120, 130
Băncescu, George 39, 45, 49
Bărbulescu, Petre 278

Bărnuțiu, Simeon 176
Bârcă, Teodosie 47
Bârzeanu, N. 162
Bătă, Ovidiu 56, 291
Beer 116
Bejan, Dionisie 173
Bejinariu, Petru 289–291
Beldiman, Dana 13
Berl 115
Bernstein, Solomon 122
Berntal, David 121
Beu, Ilie 52, 175
Beuca-Costineanu, Vasile 114
Bezboroho, Ion 111
Bibescu, familie 178
Bismark, Otto Eduard Leopold von 274, 275
Bitoleanu, Ion 13
Blaga, Iosif 47
Blându, Nicu 173
Bloșca, Ioan 10, 34, 39, 44
Bocănețu, Alexandru 291
Bodale, Arcadie 56, 290
Bodnariuc, Ion 115
Bodnărescu, Vasile 5, 33, 37, 45, 49–51, 59, 63, 67, 173, 209
Bogdan, Ștefan 52, 175
Bogosievici, Victor 117
Boico, Leonti 111
Boico, Grigore 111
Bold, Emil 107
Bolintineanu, Dimitrie 171, 172
Bolocan, Ștefan 47
Bonachi, Ștefan 85
Boncheș, George 113–115, 121
Bontescu, Victor 60, 64, 103, 137, 153, 154, 247, 248
Bor, George 95
Borcea, Ion 59, 60, 63, 64, 85, 135, 136, 149, 153, 154, 248
Botosnasky, I. 124
Bourgeois, Léon 276
Branîște, Valeriu 173
Brădiceanu, Mihail 162
Brăescu, C. 37
Brăileanu, Traian 18, 19, 93
Brătescu-Voinеști, I. Al. 82
Brătianu, familie 178
Brătianu, Ion C. 13

Brătianu, Ion I. C. 13, 22, 27–29, 67, 98, 124, 154, 167–170, 175, 186, 187, 246, 251, 268

Brătianu, Vintilă I. C. 13, 100

Brânză, Iulia 291

Brodowski 115

Bronstein, Lev vezi Troțki, Lev Davidovici

Brügger, Hersch 121, 122

Brügger, Wolf 122

Brüll, Moritz 122

Buisson, Ferdinand Édouard 276

Bujor, Paul 6, 8, 9, 42, 47, 54, 82, 156, 159, 160, 161, 163, 180

Bujor, Teodor 40, 45

Bulandra, Aurel 112

Bumbac, Vasile 172

Burac, Amfilochie 29, 45, 49, 50, 126, 173

Busuioceanu, Alexandru 82

Buțureanu, Nicolae 47, 74

Buzatu, Gheorghe 13–16, 27, 29, 176, 180

C

Caba, Vasile 74

Calafeteanu, Ion 96, 166

Camburopol, A. 124

Camer, Dan 291

Candrea, Ion 34, 36

Cantacuzino, familie 178

Cantacuzino, George Gr. 150

Cantacuzino, Ion 247

Cantacuzino, Matei 249

Cantacuzino, Nicolae B. 67

Caproșu, Ioan 290

Carabioschi, Nicolae 5, 41, 46, 47, 52, 54, 55, 60, 64, 144, 158, 159, 162, 175

Carol al II-lea 15, 29, 246, 247

Carol al IV-lea (Carol I) 96, 112

Carol Quintul 275

Carp, Horia 13

Carp, P. P. 13, 150

Cartoian, Nicolae 173

Casian, Victor 47

Călinescu, Armand 13

Călinescu, Miron 173

Călugăreanu, F. 124

Cărtianu, N. 210

Câncea, Paraschiva 13

Cândea, Romulus 33

Cârlova, Vasile 171

Ceașu, Mihai-Ștefan 14, 30, 68, 80, 91, 92, 99, 112, 117, 156, 161, 172

Cercel, Constantin 47

Cernat, Ion 14, 130

Cezar, Scalat-Modest 222

Chabaila, Ion 111

Chineșciuc, Maria 117

Chiriță, P. B. 51, 74, 126, 206

Chisanovici, Mihail 93

Cicio-Pop, Ștefan 54, 55, 73, 146, 154, 157, 246, 247

Ciobanu, Vasile 24, 30, 34

Ciomohuz, Ion 117

Ciomohuz, Pentelei 117

Ciomohuz, Vasile 117

Ciorogariu, Roman 250

Ciugureanu, Daniel 47, 247

Clipa, Sorin-Toader 127

Cloșcă, Ionel 278

Coandă, Constantin 210, 250

Cocea, Nicolae D. 71, 72

Cocinski 80

Cocuz, Ioan V. 95, 139

Codrean, Grigorie 111

Coican, Alexandru 111

Constantinescu 82, 124

Constantinescu, Alecu 162, 250

Constantinescu, Ion 13

Constantinovici, Teofil 40, 43, 45, 46, 126

Conta, Vasile 13

Corbea-Hoișie, Andrei 93

Cormoș, Mihai 36, 44

Corneanu, Petre 47, 203

Coroianu, Iuliu 6, 176

Cosovici, Constantin 79

Cotlarciuc, Nicolae (Nectarie) 5, 34, 43, 46, 47, 51–53, 60, 64, 141, 147, 175, 204

Cotos, Nicolae 18, 130

Crainic, Nichifor 82, 173

Crassovschi, Petre 120

Crăiniceanu, Gr. 274

Cremer, William Randal 156

Crețu 124

Crețu, Toader 5, 35, 36, 44, 50, 59, 63, 85, 136

Cristescu, Gheorghe 49, 129

Cristescu, Ion 67

Cristureanu, Tit 18

Crișan, G. 47

Crucico, Dumitru 119

Cudalbu, Teodor 249

Cuparencu, Pamfil 114

Cuza, Alexandru C. 74

Cuza, Alexandru Ioan 84

D

Dammert, K. 78

Danielopol, Constantin 107

Dașchievici, Eudoxiu 114, 115, 118, 119

Davila, Alexandru 72

Dermer, Pinkas 115

Diacon, Vasile 13, 147

Diaconu, Mircea A. 289
Diamandi, S. 274
Diamant, Max 124
Dimitriu, Jean 72
Dimitriu, Ștefan Gh. 35, 44
Dimitriuc, Matei 111
Dimitroviță, Ambroziu 172
Dissescu, C. G. 203
Dissescu, I. 55, 157, 178
Doboș, Filaret 36, 44, 49
Dobrescu, Aurel 51, 126, 206
Dobrogeanu-Gherea, Al. 129

Dogan, Matei 13
Doja, Gheorghe 177
Domanschi 118
Dracinschi, George 109, 110, 114
Dracinschi, Vera 109
Dragomir, D. 47
Dragu, Toma 60, 64, 129
Drăgănescu, D. 74
Drescher, Johann 117
Drobiță, Ion 36
Duca, I. Gh. 67
Dugan-Opaiț, Ilie 291
Dumitrescu, Alexandru 13
Dunăreanu, Al. 129
Durandin, Catherine 16
Dușceag, Vasile 120
Dutkievici 111
Duță, Marcel 13
Duzienkiewicz, Bazyl 33
Duzinski, I. 74
Dzurabet, Ananie 111

E

Economu, Radu 23, 24, 26, 28, 30, 31, 102,
138, 144, 166
Enescu, Nicolae 47
Enzenberg, Karl Freiherr von 126
Ervante, Melidon 270

F

Fasching 110
Feingold 128
Feller, A. 124
Ferdinand I 166–170, 174, 183, 186, 187, 202,
203, 223, 247, 252
Filimon, Grigore 91
Filimon, S. 162
Filipescu, familie 178
Filipescu, Nicolae 13
Finder, Samson 115
Finkelstein, Filip 124
Fischer, Eduard 11, 50, 59, 64, 90, 94, 97, 98,
106, 109–121, 125, 126, 174

Fleischer, Șmil 115
Flondor, Iancu 20, 21–23, 26, 31, 32, 91, 128,
139, 166, 173, 223
Flondor, Nicu 27, 166
Florescu, familie 178
Florescu, Gh. I. 13
Fodor, Ligia-Maria 56
Franz Josef 176
Fundoianu, B. 124

G

Gafița, Vlad 21, 23
Gaidosch, Rudolf 33
Gane, Nicolae 13
Garoflid, Constantin 226, 249, 251
Gavrilescu, Dumitru 37, 45, 49
Gârdea, Gheorghe 47, 51, 126, 206, 209
Gârleanu, Emil 173
Geier, Luzian 56
Gelber, Itzig 122
Gelbert, Moses 122
Geliczch 112
Georgescu, C. D. 220
Georgescu, George 162
Gheorghian, Alexandru 118
Gheorghian, Ecaterina 118
Gheorghian, Filip 118
Gheorghian, Octavian 166
Gheorghiu, Spiru 250, 270, 285
Ghițescu, V. 40
Goga, Octavian 74, 87, 173, 247–249
Goldenberg, Mina 124
Goldiș, Vasile 246, 249
Goldstein, Max 250
Golescu, familie 178
Goll, Nicole-Melanie 110
Gosiuc, Vasile 119
Grădișteanu, familie 178
Grădișteanu, Ion C. 5, 34, 42, 46, 52, 54–56,
60, 64, 150, 154, 155
Grămadă, Ion 93
Grămadă, Nicolai 19, 289
Greceanu, Dimitrie 250
Grecescu, G. 13
Grecu, Vasile 17, 21, 29–31
Gresham, Thomas 104
Gribovski, Eudoxiu 40, 45
Grigorcea, Modest 173
Grigorescu, Al. 25
Grigorescu, I. 222
Grigorovici, George 22, 30, 33, 96, 166
Grigorovici, Ioan 115
Grigorovici, Radu 289, 290
Grossar, Thomas 116
Groza, Petru 15, 250

Gusti, Dimitrie 82, 139
Gutwald 122

H

Hacman, Eugenie 30
Hacman, Maximilian 166
Hacman, Tychon 39, 44
Halip, Grigore 173
Halippa, Pantelimon 32, 247
Hallabrin, Otto 14
Handiuc, Alexandru 120
Hangiu, Ion 78, 171–173
Hausleitner, Mariana 25, 27
Hecht, Iacob 10, 34, 42, 46
Heine, Heinrich 78
Helfferich, Karl 275
Heliade-Rădulescu, Ion 171
Henric al IV-lea 276
Herea, Ion 163
Herzog, Eugen 26
Hintz 113
Hirsch, David 124, 125
Hnidei, Vasile 68
Hoffmann, Georg 110
Hogea, Vlad 13
Holovaci, Elena 119
Holovaci, Emil 119
Horea, Cloșca și Crișan 177, 252
Hrehor, Constantin 291
Hrenciuc, Daniel 33, 290
Hristea Orăscu, Alexandru 92
Hulubei, Matei 95
Humeniuc, Alexandru 111, 171
Hurmuzachi, Alecu 171
Hurmuzachi, Alexandru 30, 43, 46, 52, 60, 65,
96, 156, 157, 161, 162, 166, 172
Hurmuzachi, Eudoxiu 30, 171, 173
Hurmuzachi, Gheorghe 171
Hurmuzachi, frații 171, 172
Huțan, Vasile 18

I

Iacob, Gheorghe 24
Iacob, Luminița 24
Iacobescu, Mihai 27, 261, 289, 291
Iancu de Hunedoara 252
Iațcu, Procopie 120
Iațencu, Rodica 9, 12, 14, 56, 58, 67, 172, 290,
291
Ieșanu, Alexandru 16–18
Ilica, George 119
Ilisei, Grigore 291
Iliuț, Christofor 114
Iliuț, Ioan 114

Inculeț, Ion 100, 246–249
Ioan, Iacob 222
Ioan, Ștefan C. 5, 35, 36, 44, 59, 63, 86
Ionescu, Take 32, 249, 250, 262, 271, 278,
279, 286
Ionescu-Sisești, G. 14
Iordache, Anastasie 13
Iorga, Nicolae 9, 13, 17, 18, 47, 49, 67, 71, 74,
79, 82, 89, 92, 93, 112, 137, 173, 251
Iosa, Mircea 13
Isopescu-Grecul, Constantin 30, 67, 96
Ivan, Nicolae 52, 175
Iwanier, Eisig 116

J

Jemna, Nicu 112
Jenö, György 98
Jornescu, C. 222
Jurcă, Nicolae 32

K

Kacicovschi, Karl 120
Kaczowski 119
Keiwan, Cornel 111
Kipper, Norbert 10, 34, 38, 44
Klammer, Moses 122
Klappa 111, 118
Klier, Jakob 114, 122
Kochnowski-Stawczan, Anton 30
Kogălniceanu, Mihail 13, 171, 177, 178
Kogălniceanu, V. M. 74
Koponi, Wilhelm 162
Kun (Cohen), Béla 78, 83
Kuprak, Nicolae 115
Kwiatkowski, Stanisław 10, 33, 34, 42, 43, 46,
55, 162

L

Lagadin 116
Lambru, D. 53, 148
Lanivski, Gheorghe 116, 117
Lapedatu, Ion I. 105
Lascu, Vasile 47
Lazăr, Ș. 124
Lăzăreanu, Barbu 124
Lenau, Nikolaus 78
Lepădatu, Alexandru 82
Lescă, Mihail 111
Lesiak, Philipp 110
Leuștean, Toader 94, 114
Lihaciu, Ion 93
List, Georg Friedrich 275
Lițu, Vasile 5, 36, 37, 45, 50, 51, 59, 63, 79,
89, 113, 115, 117, 126, 206

Livezeanu, Irina 16
Locovei, Dumitru 111
Locovei, Nicolae 111
Loebel, Arthur 291
Logoșeanu, O. 74
Lönohl 121
Lucaciu, Vasile 176, 177
Luceac, Ilie 14
Ludo, A. 124
Lupaș, Ion 16
Lupașcu, Fevronia 118
Lupașcu, Iacov 118
Lupașcu, Ilie 118
Lupășteanu 117
Lupescu, Alexandru 246
Lupu, Florea (Florian) 5, 39, 44, 50, 59, 63, 90, 93, 99
Lupu, Ioan 30, 173
Lupu, Matei 157
Lupu, Nicolae 52, 60, 64, 75, 87, 144, 153, 205, 208, 248, 251
Lupu, Teofil 5, 41, 46, 52, 54, 55, 61, 65, 157, 162
Lupuleac, Trofin 119

M

Mackensen, Anton Ludwig August von 97
Maidanek, Moses 128
Maiorescu, familie 178
Maiorescu, Titu 13, 92
Maișanu, N. 136
Makowiewicz, Emilian 111
Mandicevschi, Erast 6, 49, 170
Maniu, Iuliu 68, 98
Marchidan, Rodica 290
Marcovici, Herman 124
Marcu, Gheorghe 47
Marcu, Vasile 5, 38, 44, 49–51, 59, 63, 74, 102, 126, 132, 166, 206
Marghiloman, Alexandru 13, 67, 81, 88, 135
Marian, L. 26, 27
Marian, Vasile L. 36
Marinescu, G. 13
Markus, Anselm 122
Marmeliuc, Dimitrie 17, 93, 130, 166
Matasă, Constantin 35, 44
Mateiciuc, Iacob 110
Mateiciuc, Ion 110
Maxemiuc, Tanase 119
Mayer 124
Mazureac, Iacov 119
Mazurski, Andronic 114
Mălinescu, C. 136
Măndrescu, Simion 82
Mârzescu, G. G. 187

Mehedinți, Simion 82
Meitani, Gh. 273, 274, 285
Meleanca, George 119
Melicsohn 125
Mentscher, Jüdel 115
Mêran, Rudolf von 93
Merlaub, David 122
Merlaub, Fritz 122
Meteș, Ștefan 42, 51, 173, 209
Mețianu, Ion 47
Miclescu, Emil 23, 247
Mihai, Florin-Răzvan 24, 30, 34
Mihail, Ștefan 69, 247
Mihalache, Ion 9, 32, 47, 59, 60, 63, 64, 85, 135, 137, 162, 248, 265
Mihali, T. 162
Mișu, Nicolae 247
Mitencu, Nicolae 39, 45
Mocanu, Constantin 55, 181, 203, 247, 248, 268, 271, 283
Mocsony, Anton 248, 250
Moisiuc, Viorica-Pompilia 96, 166
Moldovan, Anița 118
Moldovan, Aurelian 5, 40, 45, 49–51, 60, 64, 100, 126, 209
Moldovan, Toader 118
Möller, Jacob 122
Morariu, Aurel 5, 17, 18, 24, 26, 27, 34, 37, 38, 45, 47, 49, 50, 51, 59, 64, 80, 81, 89, 90, 106, 126, 130, 131, 206
Morariu, Constantin 289
Morariu, Constantin Vasile 39
Morariu, Leca 157
Morariu-Andrievici, Silvestru (Samuil) 80, 172
Moscovici, Ilie 71, 129
Moses, Iosef 115
Moșoiu, Traian 125, 153–155, 248
Mușătescu, Al. 47

N

Nandriș, Tudor 291
Napoleon al III-lea 275
Nastasi, Alexandru 113
Naum, A. 74
Negoi, Bogdan 145
Negri, Costache 171, 172
Negruzzi, Iacob C. 13, 172
Negulescu, Petre P. 248
Nichitovici, Haralambie 113
Nicolae, Ivan 52, 175
Nicolescu, George D. 13
Nifon, episcop ortodox 250
Nimigean, George 119
Nistor, Ion 5, 9, 11, 14, 16–18, 20–24, 26, 28, 30, 32–34, 37, 45, 48–51, 60, 64, 67, 69,

96, 99, 129, 138, 165, 175, 187, 209,
220, 246–249

Niță, Sergiu 249

Nour, Alexis 124

O

Olariu, Ion 115

Olaru, Elena 290

Olaru, Marian 9, 10, 12, 14, 56, 58, 91, 173,
289, 290, 291

Olăraș, Florea 118

Olăraș, Grigorie 118

Olăraș, Paraschiva 118

Olăraș, Simion 118

Onciul, Titus 112

Onciul, Aurel 11, 30, 50, 59, 63, 90, 91, 93,
95–99, 112, 139

Onciul, Aurel Constantin 14

Onciul, Dimitrie 290

Oprea, Ion 72, 86, 94, 100, 105, 237, 242

Opreșcu, Alexandru Gh. 59, 63, 78, 82, 129

Oswald, Manfred 110

P

Pahomi, Mircea 289

Paladiuc, Veronica 118

Palamarciuc, George 113

Pamfil, Carmen-Gabriela 72, 86, 94, 100, 105,
237, 242

Panaiteșcu, C. 129

Panaiteșcu, P. 74

Pandele, Nicolae 13

Panu, G. 13

Papahagi, Pericle 162

Papiu-Ilarian, Alexandru 117

Papuc, Liviu 13, 18, 56

Passy, Frédéric 156

Paulescu, Nicolae 74

Păunescu 87

Pârvan, Vasile 173

Pelivan, Ion 73, 125, 247

Penescu, C. B. 162

Percec, Pavel 41, 42, 46, 52, 175

Petcu, Marian 98, 124

Petrescu, Cezar 173

Petrescu-Comnen, N. 78

Petrino, D. 172

Petrovici, Ioan 250

Pimen, mitropolitul Moldovei 53, 54, 147, 148

Pintescu, Florin 23, 34

Pistiner, Iacob 33

Piticariu, I. 21

Platon, Gheorghe 289

Pogor, Vasile 13, 171

Pokoi 111, 112, 115

Policrat, M. 162

Pop, Iulius 78

Pop, V. Gr. 172

Popescu, Ifrim 24, 209, 221

Popescu, Ioan 246

Popescu-Sireteanu, Ion 298

Popovici, Constantin 35, 44, 173

Popovici, Dorimedont 28, 31, 166, 250

Popovici, Eusebie 17, 166, 220

Popovici, George 91, 173

Popovici, Ioan 246

Popovici, Mihai 61, 65, 153, 157, 247, 248

Popovici, Vasile 43, 46

Popovici-Răcăciune 77

Popovici-Tașcă, Albert 250

Pora, N. 78

Poraicu, Iacob 111

Poraicu, Ilie 111

Poraicu, Ion 111

Poraicu, Ștefan 111

Porumbescu, Iraclie 171

Potârcă, Virgil 14

Predescu, Lucian 71, 72, 75, 92, 147, 176, 246,
247

Preisser 119

Prelici, Ilarion 113, 114

Prelici, Nicolae 40, 45, 49

Preussentaus, Dionisius 119

Procopciuc, Valerian I. 289

Procopovici, Al. 21, 29

Prodaniuc, Anița 119

Pruncul, Varteres 173

Pucaci 118

Puha, Cristina 23

Pumnul, Aron 17, 172, 289

Puric, Dan 291

Purici, Ștefan 14, 21, 26, 32, 289, 291

Pușcariu, Sextil 26, 166, 173

Pușcaș, Vasile 28

Q

Quidde, Ludwig 276

R

Rabinovici, Moti 124

Rachmoth, Itzig 122

Rachmuth, Hendl 122

Rachmuth, Ruchel 122

Racocce, Victor 43, 46

Racovski 78, 79, 81

Radovici, Toader 35, 44

Radovski, Alexandru 121

Radu, Dimitrie 250

Radu, Rodica 72, 86, 94, 100, 105, 237, 242

Radu, Sorin 24, 30, 34

Rațiu, Ion 176, 177
 Răducan, I. 105
 Răducanu 100
 Rădulescu, Andrei 8
 Râșcanu, Ion 28, 61, 65, 74, 99, 136, 153–155,
 158, 247, 248
 Râmnic-Munteanu, D. 47, 74
 Rebarciuc, George 120
 Regina Maria, 147
 Rei, Petre 115
 Renczyn, Lorenz 93
 Repta, Vladimir (Vasile) 5, 43, 46, 47, 52, 54,
 61, 65, 148, 160
 Reus, Vasile 40, 45
 Reuț, Romulus 37, 38, 45, 49, 50, 171
 Rohatynovici, Johann 120
 Rohrlich, N. 122
 Ropcean, Lazăr 38, 45
 Rosen, I. 124
 Rosenberg, Artur 124
 Rotică, George 16–18, 29, 31–33, 48, 173
 Ruckenstein, Efroim 121
 Rudeiciuc, Vasile 113
 Rumygailo 112
 Russo, Alecu 171
 Rusu, Dorina N. 21, 75, 105, 160, 177, 180,
 248
 Rusu, Filimon 291

S

Saghin, Ștefan 43, 46
 Satco, Emil 79, 80, 91–93, 106, 109, 117, 130,
 135, 147, 157, 160, 170
 Sauciuc-Săveanu, Teofil 28
 Sauer 122
 Sârbu, Gheorghe 30, 96, 166
 Sbârnă, Gheorghe 13
 Sbiera, I. G. 172
 Sbiera, Radu 67, 166
 Schachner 113
 Schapira, Chaim 122
 Scheuermann 114
 Schiller, Johann Christoph Friedrich von 78
 Schipor, Vasile I. 56, 289–291
 Schonfeld, A. 124
 Schorsch, Karl 112
 Schwarz 115
 Scurtu, Ioan 16, 27, 29, 55, 181, 203, 247, 248,
 268, 271, 283
 Semaka, Elias 117
 Serdici, Vasile 14
 Seton-Watson, R. W. 179
 Simion, Eugen 291
 Simionescu, Ion 82

Simionovici, Teofil 30, 34, 38, 42, 44, 46, 47,
 51, 96, 126, 206
 Sion, George 171
 Siulescu, Flavius Cătălin 20
 Slavici, Ioan 78
 Slăvescu, Victor 14, 16
 Slujanski 80
 Slușanschi, Emilian 18
 Smârcea, Doina 55, 181, 203, 247, 248, 268,
 271, 283
 Smeu, Georgeta 261, 269
 Snialinciuc, Vasile 34, 39, 44
 Spreitzenhofer 117
 Stadler 110
 Stan, Apostol 13
 Stâlnicănu, Ion V. 158
 Stârcea, Eugen 173
 Stârcea, Ioan V. 249, 250
 Stârcea, Ion 28, 41, 47, 55, 162
 Stere, Constantin 78
 Sternberg, I. 124
 Storfer, Berthold 90, 120, 121
 Storoșciuc, Casian 117
 Storoșciuc, Constantin 117
 Storoșciuc, Saveta 117
 Stroescu, Vasile 47, 170
 Sturdza, Alexandru D. 81
 Sturdza, familie 178
 Sturza 136
 Sulică, N. N. 98
 Sully, duce 276

Ș

Șaguna, Andrei 171
 Șandru, George 111
 Șeicar, Pamfil 173
 Șerbănescu, Ion 14
 Șerpeanu, D. 74
 Șinca, Florin 68, 107, 278
 Ștefan cel Mare 79, 168, 171, 174
 Ștefanelli, T. V. 79, 173
 Ștefanovici, Ioan 119
 Ștefănescu, Marin 82
 Ștefănescu, Ștefan 290
 Ștefureac, Șt. 79
 Șumuleanu, Corneliu 40, 41, 46, 47
 Șușinschi, Nicolae 120

T

Tacu, D. 101
 Tannenberg, Otto Richard 275
 Tarnavschi, Ipolit 166
 Tarnavschi, Vasile 43
 Tarnoviețchi, Cornel 166
 Taubman, Leon 124

Tănăsescu, Florea 13
Tăslăoanu, Octavian 249, 250
Tătățăscu 86
Tăutu, Gh. 172
Telcor, D. 78
Teller, Heini 34
Tempeanu, Virgil 87, 88, 136
Teodor, Mihail 47
Teodorescu, Vasile V. 35, 44
Tibold, Schmidt 98
Timofti, C. 36
Titulescu, Nicolae 249, 261
Todosan, George 111
Todosan, Ioan 112
Todosan, Mihai 111
Tofan, George 37, 45
Toma, Constantin 289, 291
Toma, Iorgu G. 5, 14, 17, 32, 36, 37, 45, 49–51, 60, 64, 79, 130, 209
Tomegea, Vasile 5, 35, 36, 44, 50, 51, 60, 64, 135, 137
Tomoioagă, Laurențiu 67
Tomovici, Cornel 116
Topârceanu, George 173
Tornschein, Jüdel 122
Torouțiu, I. E. 18, 130
Trancu-Iași, Grigore I. 13, 248, 250
Trandafirescu, Nicolae 47
Troțki, Lev Davidovici 78
Tudoran, Gh. 88

Ț

Țehanciuc, Vasile 117
Țopa, Constantin 93
Țopa, Dimitrie 39, 44, 115
Țugui, Pavel 290
Țurcanu, Aurel 166

U

Ungureanu, Ștefănița-Mihaela 56, 63, 290, 291
Ungureanu, Vasile 5, 37, 38, 45, 49, 50, 60, 64, 138
Ureche, Vasile 157

V

Vaida-Voevod, Alexandru 6, 8, 9, 11, 22, 34, 47, 52, 57, 60, 65, 67, 73, 75, 98, 123, 124, 152, 154

Vasiloski 80
Vatamaniuc, D. 289, 290, 291
Văitoianu, Arthur 6, 22, 23, 29, 59, 63, 67, 74, 124, 202, 203, 246
Văleanu, Gheorghe 248, 249
Vesa, Vasile 28
Vianu, Tudor 173
Vicol, Mihai 41, 46
Vihovici, Iosif 34, 39, 44, 51, 126, 206, 209
Vijniuc, Vasile 119
Vlad, Aurel 59–61, 63–65, 68, 70, 75, 102, 135, 136, 153, 157, 158, 247, 248
Vladimirescu, Tudor 252
Vlahuță, Alexandru 82, 173
Vlădescu, Alexandru 47
Voevidca, George 173
Voiculescu, Vasile 82, 173
Volcinschi, Iancu 173
Voloșciuc, Simion 115
Voronca, Zaharia 34, 38, 44, 173

W

Wachmann, Constantin 81
Wagner, Rudolf 14
Wassilko-Sereki, Alexandru 30
Wassilko, Nicolae 92
Wassilko-Sereki, George 5, 30, 43, 46, 47, 52, 61, 65, 161, 162, 173
Weisman, Mișu 124
Wesselényi (Tveselenzi), Miklós 179
Wilhelm al II-lea 275, 278
Wilson, Woodrow 96
Winkler, Markus 93
Wolf 113

Z

Zamfirescu, Duliu 52, 142, 248
Zappler 113
Zaremba 112
Zarifopol, George 162
Zăhărescu, Mihail 36, 44
Zăstroiu, Victoria, 72, 86, 94, 100, 105, 237, 242
Zelea-Codreanu, Ion 5, 35, 36, 44, 50, 51, 59, 63, 71, 74, 79, 81, 126, 206
Zelinski 59, 63, 78, 81
Zimmermann, Franz 119
Zucher, Max 110

Tipărit la S.C. MAGIC PRINT S.R.L.
Bd. Republicii Nr. 45 B, Onești, 601129 BC
Tel. 0234 319 810 Fax 0234 306 079
office@mgp.ro www.mgp.ro

ISBN 978-973-27-2473-6

9 789732 724729

www.ear.ro